104

665

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
Inc. 70 Cg°
INKUNABUŁY

Macroby

104

104

SOMNIVM SCIPIONIS EX CICERONIS LIBRO DE REPVBLICA EXCERPTVM.

VM IN APHRICAM VENISSEM a Mālio cōsule ad q̄rtā legionē tribunus (ut scitis) militū: nihil mihi fuit potius: q̄ ut Massiniſſam conuenirem regem familiæ noſtræ iuſtis de cauſis amiciſſimum: ad quem ut ueni: complexus me ſenex collachrymauit aliquāto. poſt ſuſpexit ad cælum: & grates inquit tibi ſūme Sol ago: uobiſq; reliquis cælites: q, anteq̄ ex hac uita migro: conſpicio in meo regno & in his tectis Pub. Cornelium Scipionē cuius ego nomine ipſe recreor: ita nunq̄ ex animo meo diſceſſit illius optimi atq; inuictiſſimi uiri memoria: deinde ego illū de regno ſuo: ille me de noſtra repu. percunctatus eſt: multiſq; uerbis ultro citroq; habitis ille nobis conſumptus eſt dies. Poſt autem regio apparatu accepti ſermonem in multam noctem produximus: cū ſenex nihil niſi de Aphricano loqueretur: omniaq; non ſolum eius facta: ſed etiam dicta meminiſſet: deinde ut cubitum diſceſſimus: me & de uia & quia ad multam noctem uigilaſſem arctior q̄ ſolebat ſomnus complexus eſt. Hic ergo mihi (credo equidem ex hoc quod eramus locuti: fit enim ſæpe fere ut cogitationes ſermoneſq; noſtri pariant aliquid in ſomno tale: quale de Homero ſcribit Ennius: de quo uidelicet ſæpiſſime uigilans ſolebat cogitare & loqui) Aphricanus ſe oſtendit ea forma quæ mihi ex imagine eius q̄ ex ipſo notior erat: quem ut agnoui equidem corrui. Sed ille ades inquit animo: & omitte timorem Scipio: & quæ dicam memoriæ trade. Vides ne illam urbē quæ parere reipu. coacta p me renouat priſtina bella nec poteſt quieſcere? Oſtendebat autem Carthaginem de excelſo & pleno ſtellarum illuſtri & claro quodam loco: ad quam tu oppugnandam nunc uenis pene miles. Hanc hoc biennio conſul euertes: eritq; tibi id cognomen per te partum: quod habes adhuc hæreditariū a nobis. Cum autem Carthaginem deleueris: triumphum egeris cenſorq; fueris & obieris legatus Aegyptum Syriam Aſiam Græciamq;: delegere iterum conſul abſens & bellum maximum con

a

BIBLIOTEKA GŁÓWNA w Poznaniu Dział im. A. Mickiewicza

P. Quadragenta

1950 Da 744

104

63

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
UNIWERSYTETU im. A. MICKIEWICZA
W POZNANIU

H* 10427

SOMNIVM SCIPIONIS EX CICERONIS LIBRO DE REPVBLICA EXCERPTVM.

VM IN APHRICAM VENISSEM a Mālio cōsule ad q̄rtā legionē tribunus (ut scitis) militū: nihil mihi fuit potius: q̄ ut Massiniſſam conuenirem regem familiæ noſtræ iuſtis de cauſis amiciſſimum: ad quem ut ueni: complexus me ſenex collachrymauit aliquāto. poſt ſuſpexit ad cælum: & grates inquit tibi ſū me Sol ago: uobiſq; reliquis cælites: q; anteq̄ ex hac uita migro: conſpicio in meo regno & in his tectis Pub. Cornelium Scipionē cuius ego nomine ipſe recreor: ita nunq̄ ex animo meo diſceſſit illius optimi atq; inuictiſſimi uiri memoria: deinde ego illū de regno ſuo: ille me de noſtra repu. percunctatus eſt: multiſq; uer bis ultro citroq; habitis ille nobis conſumptus eſt dies. Poſt autem regio apparatu accepti ſermonem in multam noctem produximus: cū ſenex nihil niſi de Aphricano loqueretur: omniaq; non ſolum eius facta: ſed etiam dicta meminiſſet: deinde ut cubitum diſceſſimus: me & de uia & quia ad multam noctem uigi laſſem arctior q̄ ſolebat ſomnus complexus eſt. Hic ergo mihi (credo equidem ex hoc quod eramus locuti: fit enim ſæpe fere ut cogitationes ſermoneſq; noſtri pariant aliquid in ſomno tale: quale de Homero ſcribit Ennius: de quo uidelicet ſæpiſſime uigilans ſolebat cogitare & loqui) Aphricanus ſe oſtendit ea forma quæ mihi ex imagine eius q̄ ex ipſo notior erat: quem ut agnoui equidem corrui. Sed ille ades inquit animo: & omitte timorem Scipio: & quæ dicam memoriæ trade. Vides ne illam urbē quæ parere reipu. coacta p me renouat priſtina bella nec poteſt quieſcere? Oſtendebat autem Carthaginem de excelſo & pleno ſtellarum illuſtri & claro quodam loco: ad quam tu oppugnandam nunc uenis pene miles. Hanc hoc biennio conſul euertes: eritq; tibi id cognomen per te partum: quod habes adhuc hæreditariū a nobis. Cum autem Carthaginem deleueris: triumphum egeris cenſorq; fueris & obieris legatus Aegyptum Syriam Aſiam Græciamq;: delegere iterum conſul abſens & bellum maximum con

BIBLIOTEKA GŁÓWNA w Poznaniu

P. Quadragintā

1950 Da 744

ficies Numantiam excides. Sed cum eris curru in Capitolium iuectus: offendes rempub. perturbatā consiliis nepotis mei. Hic tu Aphricane ostēdas oportebit patriæ lumen animi ingenii consiliiq; tui: Sed eius temporis ancipitem uideo quasi fatorum uiam. Nam cū ætas tua septenos octies Solis anfractus redituſq; conuerterit. duoq; hi numeri quorum uterq; plenus: alter altera de causa habetur circuitu naturali: summam tibi fatalem confecerint: in te unum atq; in tuum nomen se tota conuertet ciuitas Te senatus: te omnes boni: te socii: te latini ītuebūtur. Tu eris unus: in quo nitatur ciuitatis salus. Ac ne multa dictator rēpu. constituas oportet: si impias propinquorum manus effugeris Hic cum exclamauisset Lælius: ingemuissentq; cæteri uehementius: leniter arridens Scipio: quæso inquit: ne me a somno excite ris: & pax sit rebus. Audite cætera. Sed quo sis Aphricane alacrior ad tutandam rempu. sic habeto: Omnibus qui patriam conseruauerint adiuuerint auxerint: certum esse in cælo definitum locum: ubi beati sempiterno æuo fruātur. Nihil est ergo illi principi deo: qui omnem mundum regit: quod quidem in terris fiat acceptius: q̄ cōcilia cœtusq; hominum iure sociati: quæ ciuitates appellantur. Harum rectores & cōseruatores hinc profecti huc reuertuntur. Hic ego (et si eram perterritus non tam mortis metu q̄ insidiarum a meis) quæsiui tamen uiueret ne ipse & pater Paulus: & alii quos nos extinctos arbitrabamur: īmo uero inq; thi uiuunt: q e corpor̄ uinculis tanq̄ e carcere euolauerunt. Vestra uero quæ dicitur uita mors est Quin tu aspicias ad te uenientem patrem Paulū? Quem ut uidi: equidem uim lachrymarum profudi. Ille autem me complexus atq; osculans flere prohibebat. Atq; ego ut primū fletu represso loqui posse cœpi quæso inq̄ pater sanctissime atq; optime: quoniam hæc ē uita: ut audio Aphricanum dicere: quid moror in terris? quin huc ad uos propero uenire? Non est ita inquit ille. Nisi enim cum deus is: cuius hoc templum est omne quod cōspicis: istis te corporis custodiis liberauerit: huc tibi aditus petere nō potest. Homines enim sunt hac lege generati: qui tuerentur illū globū: quem in hoc templo medium uides: quæ terra dicitur. hisq; animis datus est ex illis sempiternis ignibus: quæ sidera & stellas uocatis: quæ rotondæ & globosæ diuinis animatæ mētibus circulos

Inc. 70

fuos orbesq; conficiũt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi & piis omnibus retinendus animus ẽ in custodia corporis: nec iiussu eius: a quo ille est nobis datus ex hominũ uita migrandũ est ne munus humanũ assignatum a deo defugisse uideamini: Sed sic Scipio: ut auus hic tuus & ut ego qui te genui: iusticiam cole & pietatẽ: quæ cũ magna in parẽtibus & propinquis tum in patria maxima est. Ea uita uia est in cælũ & in hunc cœtũ eoꝝ qui iam uixerunt: & corpore laxati illũ incolunt locum: quem uides Erat autẽ is splendidissimo candore inter flammas elucens circulus: quẽ uos (ut a Graiis accepistis) orbem lacteũ nuncupatis: ex quo oĩa mihi contẽplanti præclara cætera & mirabilia uidebant. Erant autem hæ stellæ quas nũq̃ ex hoc loco uidimus: & hæ magnitudines omnium quas esse nũq̃ suspicati sumus. Ex quibus erat ea minima: quæ ultima a celo citima terris luce lucebat aliena. Stellarum autem globi teræ magnitudinem facile uincebant Iam uero ipsa terra ita mihi parua uisa est: ut me imperii nostri quo quasi punctum eius attingimus: pœniteret. Quam cũ magis intuerer: quæso ĩquit Aphricanus: quousq; humi defixa erit tua mens? Non ne aspicis quæ in templa uenetis? Nouem tibi orbibus uel potius globis cõnexa sunt omnia: quoꝝ unus est cælestis extimus: qui reliquos cõplectitur omnis sũmus ipse deus arcens & continens cæteros: in quo sunt infixi illi qui uoluunt stellarum cursus sempiterni. Cui subiecti septem: qui uersãtur retro contrario motu atq; cælum: E quibus unum globum possidet illa: quam in terris saturniam nominant. Deinde hominũ generi prosperus & salutaris ille fulgor: qui dicitur iouis: tunc rutilus & horribiliq; terris: quẽ Martem dicitis. Deinde subter mediam fere regionem sol obtinet dux & princeps & moderator luminum reliquoꝝ mens mundi & temperatio tanta magnitudine: ut cũcta sua luce cõpleat & lustret: Hũc ut comites cõsequũtur Veneris alter: alter Mercurii cursus. In infimoq; orbe Luna radiis solis succensa conuertit. Infra autem iam nihil est: nisi mortale & caducum præter animos munere deoꝝ hominum generi datos: supra Lunam sunt æterna oĩa. Nam ea quæ ẽ media & noua tellus neq; mouet: & infima est: & ĩ eã feruntur omnia nutu suo põdera. Quæ cum intuerer stupẽs: ut me recepi: quid inq̃ est qui complet aures meas tantus & tã dulcis sonus? Hic

Luna
Nouem circuli
Circulus primus
Secundus
Saturniæ circulus
Iouis
Martis
Solis
Veneris
Mercurii
Luna
Cæli atmõia

est inquit ille: qui interuallis coniunctus ĩparibus sed tamẽ pro rata parte ratione distinctis: ĩpulsu & motu ipsoꝝ orbium conficit: & acuta cum grauibus tẽperans uarios æquabiliter concentus efficit. Nec enim silentio tanti motus incitari possunt: & natura fert ut extrema ex altera parte grauetur: ex altera autẽ acute sonet. Quã ob causam sũmus ille stellifer cæli: cuius cõuersio cõcitatior est: acuto & excitato mouet sono: grauissimo autẽ hic lunaris atq; infimus. Nã terra nona ĩmobilis manẽs ima sede semper hæret cõplexa mediũ locũ mundi. Illi autem octo cursus: in quibus eadẽ uis est modoꝝ: septem efficiunt distinctos interuallis sonos: qui numerus reꝝ omniũ fere nodus ẽ: quod docti homines neruis imitati atq; cantibus aperuerunt sibi reditũ ĩ hunc locum: sicut alii qui præstantibus ingeniis in uita humana diuina studia coluerunt. Hoc sonitu cõpletæ aures hominum obsurduerunt. Nec est ullus hebetior sensus in uobis: sicut ubi Nilus ad illa quæ cataclupa nominant præcipitat ex altissimis montibus: ea gens quæ illum locum accolit: propter magnitudinẽ sonitus sensu audiendi caret. Hic uero tantus est totius mundi sonitus incitatissima cõuersione: ut eum aures hominũ capere nõ possint: sicut intueri solẽ aduersum nequitis: eius radiis acies uestra sẽsusq; uincitur. Hæc ego admirans referebã tamen oculos ad terram identidem. Tunc Aphricanus sentio inquit te sedem etiã nunc hominum ac domũ cõtemplari: quæ sibi parua ut est ita uidet. Hæc cælestia semp spectato: illa humana cõtemnito. Tu enim quã celebritatẽ sermonis hominum aut quã expetẽdã consequi gloriã potes? Vides habitari raris & angustis in locis: & in ipsis q̃si maculis: ubi habitant: uastas solitudines ĩteriectas hosq; qui incolunt terrã nõ modo interruptos ita esse: ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios manere possit: sed partim obliquos partim transuersos partĩ omnes aduersos stare uobis. a quibus spectare gloriam certe nullam potestis. Cernis autem eandẽ terram quasi redimitã & circundatã cingulis. E quibus duos maxime inter se diuersos & ipsis uerticibus cæli ex utraq; parte subnixos obriguisse pruina uides. Mediũ autem illum & maximũ solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles: quoꝝ australis ille in quo qui insistũt aduersa uobis urgent uestigia. Nihil ad uestꝝ genus. Hic autẽ alter subiectus aquiloni cerne q̃ tenui uos pte

Terra

Soni. vii.

Cataclupa

Zonæ cæli

contingat. Oīs aūt terra quæ colitur a uobis: āgustata uerticibus lateribus latior parua quædā insula est circūfusa illo mari quod athlanticū quod magnū quod oceanū appellatis in terris qui tamen tanto noīe q̄ sit paruus uides. Ex his ipsis cultis notisq; terris num aut tuū aut cuiusq̄ nostr̄ nomē uel caucasum hūc quē cernis transcendere potuit? uel illum gangem tranatare? uel quis in reliquis orientis aut abeuntis solis ultimis aut aquilonis austriue partibus tuū nomen audiet? Quibus amputatis ceruis ꝓfecto quantis in angustiis nostra se gloria dilatari uelit. Ipsi autē qui de nobis loquunt̄: q̄ loquent̄ diu? Quin si cupiat proles illa futuror̄ hominū deīceps laudes uniuscuiusq; nostr̄ a patribus acceptas posteris prodere: tamen propter eluuiones exustionesq; terrar̄: q̄s accidere tpe certo necesse est: non modo nō æternā sed ne diuturnā quidē gloriā assequi possumus. Quid enim interest ab his qui postea nascent̄ sermonē fore de te cū ab his nullus fuerit qui ante nati sunt: qui nec pauciores & certe meliores fuerūt uiri: præsertim cū apud eos ipsos a quibus audiri nomen nostrū potest: nemo unius anni memoriā consequi possit. Hoīes autē ānum tātū solis id est unius astri reditum metiūt̄: re ipsa autem Cum ad idē autē unde semel profecta sunt: cuncta astra redierint: eandēq; totius cæli descriptionē longis interuallis retulerīt tūc ille uere uertēs ānus appellari potest: ī quo uix dicere audeo q̄multa hominū sæcula teneāt̄. Nāq; ut olim sol deficere hominibus extinguiq; uisus est: cum Romuli animus hæc ipsa ī templa penetrauit: qñq; ab eadē ꝑte sol eodēq; tēpore iter̄ defecerit tū signis omnibus stelliſq; ad principiū reuocatis expletū annū habeto. Cuius quidē āni nūdū uicesimā partē scito esse cōuersā Quo si reditū in hunc locū desperaueris: ī quo oīa sunt magnis & prestātibus uiris: q̄ti tandē est gloria hominum: quæ ꝑtinere uix ad unius āni partē exiguā potest? Igit̄ alte spectare si uoles atq; hāc sedē & æternā domū cōtueri: neq; te sermonibus uulgi dederis: nec ī premiis hūanis spem posueris rer̄ tuar̄: suis te illecebris oportet ipsa uirtus trahat ad uerū decus. Quod de te alii loquāt̄ ipsi uideāt: sed loquentur tamē. Sermo enim ille omnis & angustiis cingit̄ his regionū quas uides. Nec unq̄ de ullo pennis fuit obruitur hominū ītēritu obliuiōe posteritatis exstīguit̄ Quæ cū dixisset: ego uero inq̄ Aphricane equidem bene meritis

uirtus trahit ad uerum decus:

de patria quasi limes ad cæli aditū patet: q̄q̄ a pueritia uestigiis ī gressus patris & tuis decori uestro nō defui: non tamē premio tā to ꝓposito enitar multo uigilantius. Et ille: tu uero enitere: & te habeto non esse mortalē: sed corpus hoc. Nec enī tu is es quē for ma ista declarat: sed mens cuiusq; is ē quisq; nō ea figura quæ di

Homo pōt dici deus

gito demonstrari potest. Deū te igit' scito esse: siquidē ē deus qui uiget: qui sentit: qui meminit: qui prouidet: qui tā regit & mo derat' & mouet id corpus cui præpositus est: q̄ hunc mundū ille prīceps deus: & ut ipse mundū ex quadā parte mortalē ipse deus æternus: sic fragile corpus animus sempiternus mouet: nā quod semp mouet': æternū est: quod aūt motum affert alicui quodq; ipsum agitat' aliūde qñ finē habet motus: uiuēdi finē habeat ne cesse ē. Solū igit' quod se mouet quia nunq̄ deseret' a se: nunq̄ ne quidē moueri desinit: quin etiā cæteris quæ mouēt': hīc fons hoc

Principium

principiū est mouēdi: principio aūt nulla est origo: nā ex princi pio oriunt' oīa: ipsū aūt nulla ex re alia nasci potest: nec enim id esset principiū quod gigneret' aliūde. Quod si nūq̄ orit': nec oc cidit quidē unq̄. Nā principiū extinctū nec ipsū ab alio renasce tur: nec ex se aliud creabit. Si quidē necesse est a principio oriri omnia: ita fit ut motus prīcipiū ex eo sit: quod a se ipsū mouet' Id autē nec nasci potest nec mori. Vel cōcidat omne cælū om nisq; natura: consistat necesse est. Nec uim ullā nanciscatur: q̄ a primo īpulsu moueat'. Cū pateat igit' id æternū esse: quod a se ipso moueat': quis est qui hāc naturā animis esse tributa neget? Inanimatū uel inanimū autē est omne: quod pulsu agitatur ex

Animæ na tura & uis

terno. Quod enim est anima: id motu cie' interiore & suo. Nā hæc ē ꝓpria natura āimæ atq; uis. Quæ si ē una ex ōnibus quæ sese moueat: neq; nata certe est: & æterna est. Hāc tu exerce op timis ī rebus. Sūt autē hæ optimæ curæ de salute patriæ: qbus agitatus & exercitatus āimus uelocius ī hāc sedē & domū suā p uolabit: Idq; otius faciet: si iā tū cū inclusus erit ī corpore: emīe bit foras & ea quæ extra erūt cōtēplās: q̄ maxime se a corpore ex trahet. Nāq; eoꝝ āimi: q̄ se uoluptatibus corporis dediderunt: eāꝝq; se q̄si ministros præbuerūt: īpulsuq; libidinū uoluptati bus obediētiū deoꝝ & hominū iura uiolauerūt: corporibus elap si circū terrā ipsam uolutātur. Nec hūc in locū nisi multis exagi tati sæclis reuertūtur. Ille discessit: ego somno solutus sum.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTSIS IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPOSITIONIS QVAMELEGANTISSIME LIBER PRIMVS.

INTER PLATONIS CICERONIS que libros quos de repu. utq; constitu isse cõstat: Eustachi fili uitæ mihi dulce do pariter & gloria hoc ĩteresse p̃ma frõte prospeximus: q; ille rẽpu. ordinauit: hic retulit. alt̃ q̃lis eẽ deberet: alt̃ q̃lis eẽt a maioribus ĩstituta disseruit. In hoc tamen uel maxime operis similitudinem seruauit imitatio: q; cũ Plato in uoluminis conclusiõe a quodã uitæ reddito: quã reliquisse uidebat̃ indicari faciat: qui sit exutarum corporibus status animar̃: adiecta his quadam sperar̃ uel sider̃ non ociosa descriptione rer̃ facies nõ dissimilia significãs a tulliano Scipione per quietẽ sibi ingesta narrat̃. Sed quod uel illi cõmento tali uel huic tali somnio ĩ his potissimũ libris opus fuerit: in quibus de rer̃pu. statu loquebatur: quoue attinuerit inter gubernandar̃ urbiũ constituta circulos orbes globosq; describere: de stellar̃ modo: de cæli conuersiõe tractare quæsitu dignũ & mihi uisum est & aliis fortasse uideatur: ne uiros sapiẽtia præcellentes: nihilq; inuestigatione ueri nisi diuinũ sentire solitos aliquid castigato operi adiiecisse superfluũ suspicemur. De hoc prius ergo pauca dicenda sunt: ut liquido mẽs operis de quo loquimur iunotescat. Rerum omnium Plato & actuum naturã penitus ĩspiciens aduertit in omni sermone suo de repu. ĩstitutione proposito infundendũ animis iusticiæ amorem: sine qua nõ solũ respu. sed ne exiguus ꝺoĩum cœtus nec domus quidem parua constabit. Ad hunc porro iustitiæ affectũ pectoribus ĩcalcandum nihil æque patrocinatur̃ uidit: q̃ si fructus eius non uideretur cũ uita hominis terminari. Hunc uero superstitem durare post hominem: qui poterat ostendi: nisi prius de animæ immortalitate constaret? Fide autem facta perpetuitatis animar̃ consequens esse animaduertit: ut certa illis loca nexibus corporis absolutis pro cõtemplatu probi improbiue meriti deputata sĩt

iusticiæ amõ

Sic in Phedrone inexpugnabilium luce rationum anima in ue-
ram dignitatem proprie īmortalitatis assertæ sequit distīctio lo-
cos: quæ hanc uitam relinquentibus ea lege debentur : quā sibi
quisq; uiuendo sanxerit. Sic in Gorgia post pactam pro iusticia
disputationē de habitu post corpus aīas morali grauitate socra-
ticæ dulcedinis āmonemur. Igit idē obseruanter secutus est ī illis
præcipue uoluminibus: quibus statū reipu. formandum recepit
Nam postq̄ principatum iusticiæ dedit & docuit aīam post ani-
mal non perire. Per illā demū fabulam (sic enim quidā uocant)
quo anima post corpus euadat: uel unde ad corpus ueniat ī fine
operis asseruit ut iusticiæ uel cultæ premiū uel spretæ pœnā ani-
mis quippe īmortalibus subituriśq; iudiciū seruari doceret: hūc
ordinē Tullius non minore iudicio reseruans: q̄ ingenio reptus ē
postq̄ in omni reipu. ocio ac negocio palmā iusticiæ disputando
dedit: sacras īmortaliū aīas sedes & cælestium arcana regionum
in ipso consumati operis fastigio collocauit indicans quo his p-
ueniendum uel potius reuertendum sit: qui rempu. cum prudē-
tia iusticia fortitudine atq; moderatiōe tractauerint. Sed ille pla
tonicus secretos relator Her. quidam nomine fuit natione Pam
philus miles officio: qui cum uulneribus in prælio acceptis uitā
effudisse uisus: duodecimo demum die inter cæteros una pem-
ptos ultimo esset honorādus: igne subito seu recepta anima seu
retenta quicquid emensis inter utranq; uitam diebus egerat ui-
deratue tanq̄ publicum professus indicium humano generi nū
ciauit. Hanc fabulam Cicero licet ab indoctis quasi ipse ueri cō
scius doleat irrisam: exemplum tamen stolidæ reprehensionis ui
tans excitari narratus q̄ reuiuiscere maluit. Ac prius q̄ sōnii uer
ba consulamus enodandum nobis est: a quo genere hominum
Tullius memoret uel irrisam Platonis fabulam: uel ne idem sibi
eueniat non uereri. Nec enim his uerbis uult imperitum uulgus
intelligi: sed genus hominum ueri ignarum sub peritiæ ostenta-
tione: quippe quos & legisse talia & ad reprehendendū anima-
tos constaret. Dicemus igitur & quos in tantum philosophū re
ferat quandam censuræ exercuisse leuitatem: quisue eorum etiā
scriptam reliquerit accusationem: & postremo quid pro ea dun
taxat parte quæ huic operi necessaria est responderi cōueniat ob
iectis. Quibus (quod factu facile est) eneruatis iam quicquid uel

Her. q̄ mor-
tuus reuixit

contra Cicetonis opinionem etiam in Scipionis ſomnium ſeu iaculatus eſt unquam morſus liuoris ſeu forte iaculabitur diſſolutum erit. Epicureorum tota factio æquo ſemper errore a uero deuia & illa extimans ridenda: quæ neſciat ſacrum uolumen & anguſtiſſima irriſit naturæ ſeria. Colotes uero inter Epicuri audito reſ loquacitate notabilior etiam in librum rettulit: quæ de hoc amarus cauillatus eſt. Sed cætera quæ iniuria notauit: ſiquidem ad ſomnium de quo hic procedit ſermo non attinent: hoc loco nobis omittenda ſunt. Illam calūmniam proſequamur quæ niſi ſupplodetur: manebis Ciceroni cum Platone communis. Ait enim a philoſopho fabulam non oportuiſſe confingi: quoniam nullum figmenti genus ueri profeſſoribus conueniret. Cur enim inquit: ſi rerum cæleſtium notionem: ſi habitum animarum demonſtrare uoluiſti: non ſimplici & abſoluta hoc inſinuatiōe curatum eſt? Sed quæſita perſona caſuſq; excogitata nouitas & cōpoſita aduocati ſcæna figmenti ipſam quærendi ueri ianuā mendacio pollueret: hæc quoniam dum de platico ære iactantur etiā quietem Aphricani noſtri ſomniantis incuſant. Vtraque enim ſub appoſito argumento electa perſona eſt: quæ accōmoda enūciandis haberetur. Reſiſtamus urgenti: & fruſtra arguens refellatur calumnia: ut una diſſoluta utriuſq; factum incolume ut fas eſt retineat dignitatem. Nec omnibus fabulis repugnat philoſophia nec omnibus acquieſcit: & ut facile ſecerni poſſit: quæ ex his ab ſe abdicet: ac uelut profana ab ipſo ueſtibulo ſacræ diſputationis excludat: quæue etiam ſæpe ac libenter admittat diuiſionum gradibus explicandum. Fabulæ quarum nomē indicat falſi profeſſionem: aut tantum conciliandæ auribus uoluptatis: aut adhortationis quoque in bonam frugem gratia repertæ ſūt: auditum mulcent uelut comœdiæ quales Menander eiuſ ue imitatores agendas dederunt: uel argumenta fictis caſibus amatorū referta: quibus uel multum ſe Arbiter exercuit: uel Apuleiū non nunq̄ luſiſſe miramur. Hoc totum fabularum genus: quod ſolas aurium delitias profitetur e ſacrario ſuo in nutricum cunas ſapientiæ tractatus eliminat. Ex his autem quæ ad quandā uirtutū ſpēm intellectum legentis hortantur fit ſecunda diſcretio. In quibuſdam enim & argumentū ex ficto locat: & p mendacia

Colotes epicurus

Qua rereperte fabulæ

Fabulaꝝ genera

ipſe relationis ordo contexit: ut ſunt illæ Eſopi fabulæ elegantia fictionis illuſtres. At in aliis argumentū quidē fundat ueri ſoliditate: ſed hæc ipſa ueritas p quædā cōpoſita & ficta profert. & hæc iam uocat narratio fabuloſa non fabula: ut ſūt cerimoniaꝝ ſacra Heſiodi & Orphei quæ de deoꝝ progenie actuue narrātur: ut myſtica pythagoreoꝝ ſenſa referunt. Ergo ex hac ſecunda diuiſione: quā diximus a philoſophiæ libris prior ſpēs quæ concepta de falſo p falſum narrat aliena eſt. Sequens in aliam rurſus diſcretionē ſciſſa diuidit. Nā cū ueritas argumēto ſubeſt: ſolaq; fit narratio fabuloſa nō unus reperit modus per figmentū uera referendi: aut enī contexio narrationis p turpia & indigna numinibus ac monſtro ſimilia componitur: ut dei adulteri Saturnus pudenda Cælii patris abſcidens: & ipſe rurſus a filio regno potito in undas coniectus: quod genus totū philoſophi neſcire malunt. aut ſacraꝝ reꝝ notio ſub pio figmētoꝝ uelamine honeſtis & tecta rebus & ueſtita nominibus enūciat. Et hoc eſt ſolum figmenti genus: quod cantio de diuinis rebus philoſophantis admittit. Cū igit nullā diſputatiōi pariat iniuriā uel hæc index uel ſomnians Aphricanus: ſed reꝝ ſacraꝝ enūciatio ītegra ſui dignitate his ſit tecta nominibus: accuſator tandē edoctus a fabulis fabuloſa ſecernere conquieſcat. Sciendū eſt tamē non in oēm diſputationē philoſophos admittere fabuloſa uel licita: ſed his uti ſolent cū uel de aīa uel de aereis uel de æthereis poteſtatibus uel de cæteris diis loquunt. Cæteꝝ cū ad ſummū & principē omniū deū: qui apud græcos τἀγαθὸν ἀπρωτοπάνλαων nuncupat tractatus ſe audet attollere: uel ad mentē quam græci νοῦν appellāt originales reꝝ ſpēs quæ ἰδέαι dictæ ſunt continentes ex ſummo natam & perfectam deo. Cum de his inq̄ loquuntur deo & mente nil fabuloſum penitus attingunt. Sed ſi quid de his aſſignare conantur: quæ non ſermonē tantūmodo: ſed cogitationem humanam ſuperant: ad ſimilitudines & exempla cōfugiūt. Sic Plato cū de περὶ τἀγαθὸν loquiſſet aīatus: dicere quid ſit non eſt auſus: hoc ſolum de eo ſciens q̄ ſciri quale ſit ab homine nō poſſit. Solū uero ei ſimillimū de uiſibilibus ſolē reperit: & per eius ſimilitudinē uiā ſermōi ſuo attollēdi ſe ad nō cōprehēſibilia patefecit: ideo ut nullū ei ſimulacꝝ cū diis aliis conſtitueret finxit ītiqtas q̄ ſūmus deus nataq; ex eo mēs ſīc ultra aīam ita ſupra

Deus q̄d ſit non poteſt explicari

naturā ſunt: quo nihil fas ē de fabulis ꝓuenire: De diis aūt (ut dixi) cæteris & de aīa nō fruſtra ſe nec ut oblectent ad fabulo ſa conuertunt: ſed quia ſciūt inimicā eſſe nature apertā nudāq; expoſitionē ſui: quæ ſicut uulgaribus hominū ſenſibus intellectū ſui uario reꝝ regimine operimēto q; ſubtraxit: ita a prudentibus arcana ſua uoluit per fabuloſa tractari. Sic ipſa myſteria figurarū cuniculis operiunt: ne uel hæc adeptis nudā rerū taliū ſe natura præbeat: ſed ſūmatibus tm̄ uiris ſapientia interprete ueri arcani cōſciis contēti ſint reliqui ad uenerationē figuris defendētibus a uilitate ſecretū. Numenio deniq; inter philoſophos occultorū curioſiori offenſam numinū: q; Eleuſina ſacra ītерpretādo uulgauerit: ſomnia ꝓdiderūt uiſo ſibi ipſas eleuſinas deas habitu meretricio ante aptū lupanar uidere proſtātes: admirantique & cauſas nō cōuenientis numinibus turpitudinis cōſulenti reſpōdiſſe iratas: ab ipſo ſe adito pudicitiæ ſuæ ui abſtractas & paſſim adeuntibus proſtitutas. Adeo enī ita ſe & ſciri & coli numina uoluerūt: qualiter in uulgus ātiquitas ipſa fabulata ē: quæ & imagines & ſimulacra formaꝝ taliū prorſus alienis: & ætates tā īcremēti q̄ dīminutiōis ignaris & amictus ornatuſq; uarios corpus nō habētibus aſſignauit. Secundū hæc Pythagoras ipſe atq; Empedocles Parmenides quoq; & Eraclitus de diis fabulati ſūt nec ſecus Timeus qui ꝓgenies eoꝝ ſicut tradītū fuerat executus eſt. His prælibatis anteq̄ ipſa ſōnii uerba tractemus: prius quot ſōniādi modos obſeruatio deprehēderit cū licētiā figuraꝝ q̄ paſſim qeſcētibus ingerunt ſub diffinitionē & regulā uetuſtas mitteret ediſſeramus ut cui eoꝝ gñi ſōniū quo de agimus applicādū ſit īnoteſcat. Oīum q̄ uidere ſibi dormiētes uident quīq; ſūt prīcipales diuerſitates & noīa Aut enī ē ὄνειρος ſecūdū græcos quod latini ſōniū uocāt aut ὄραμα quod uiſio recte appellat aut χρηματισμος quod oraculū nuncupat: aut ē ἐνύπνιον qd̄ inſōniū dicit. φάντασμα quod Cicero quotiēs opus hoc noīe fuit uiſum uocauit. Vltīa ex his duo cū uideant cura interpretationis indigna q̄ nihil diuinatiōis apportant ἐνύπνιον dico & φάντασμα. Eſt. n. ἐνύπνιος quotiens circa oppreſſi animi uel corporis ſiue fortūe q̄lis uigilantē fatigauerit talē ſe īgerit dormiēti. Animi ut ſi amator delitiis ſuis aut fruentē ſe uideat aut carentē: ſi metuēs quis īminentē ſibi inſidiis uel poteſtate ꝓſonā: aut īcurriſſe hāc

eleuſiæ deæ

ſpēs ſomnii

ex imagine cogitationū suaꝝ aut effugisse uideat̃. Corporis si temeto ingurgitatus aut distentus cibo uel abūdantia præfocari se extimet uel grauantibns exonerari: aut contra si esuriens cibum: aut potū sitiens desiderate quærere uel etiā inuenisse uideat̃: fortunæ cū se quis existimat uel potentia uel magistratu aut augeri pro desiderio: aut exui pro timore: Hæc & his similia qm̄ ex habitu mentis quietē sicut præuenerant ita & turbauerāt dormientis: una cū somno aduolant & pariter euanescūt. Hinc & in somnio nomē nō quia ꝑ somnū uidet̃ (hoc enī est huic generi cōmune cū cæteris) sed quia in ipso somnio tantūmodo esse credit̃ dū uidet̃: post somniū nullā sui utilitatē uel significationē relīquit: falsa esse insomnia nec Maro tacuit. Sed falsa ad cælū mittūt insomnia manes: cælū hic uiuoꝝ regionē uocans: quia sicut dii nobis: ita nos defunctis superi habemur: amorē quoq; describens: cuius curā semp sequūt̃ insōnia ait: Hærēt infixi pectore uultus Verbaq;. nec placidam membris dat cura quietem. Et post hæc. Anna soror quæ me suspensam insomnia terrent?

Phantasma

φάντασμα uero hoc est uisum cū inter uigiliā & adultam quietem in quadā (ut aiunt) patria somnii nebula adhuc uigilare se existimans qui dormire uix cœpit: aspicere uidet̃ irruētes ī se uel passim uagātes formas a natura seu magnitudine seu specie discrepantes uariasq; tempestates reꝝ uel lætas uel turbulentas. In hoc genere est ἐπιάλτης quom publica persuasio quiescētes opinatur inuadere & pondere suo pressos ac sentientes grauare. His duobus modis ad nullā noscendi futuri opem receptis tribus cæteris in ingeniū diuinationis instruimur. Et est oraculū quidem

Oraculum

cū in sōnis parēs uel alia scā grauisq; ꝑsona seu sacerdos uel etiā deus apte euētuꝝ quid aut nō euētuꝝ faciendū uitandūue denūciat.

Visio

Visio ē aūt cū id qs uidet quod eodē modo quo apparuerat eueniet: amicū peregre cōmorantē quē non cogitabat: uisus ē sibi reuersum uidere: & procedenti obuius quē uiderat uenit ī amplexus. Depositū in quiete suscepit: & matutinus ei precator occurrit mandās pecuniā tutelæ & fidei custodiæ cælandā cōmittēs Somniū ꝓprie uocat̃ quod tegit figuris & uelat ābagibus nō nisi interpretatiōe intelligendā significationē rei quæ demōstratur quod quale sit: nō a nobis exponendū est: cū hoc unusquisq; ex usu quid sit agnoscat: huius quīq; sunt spēs: aut enī ꝓpriū aut

alienũ aut cõmune aut publicũ aut generale eſt. Propriũ ẽ cum ſe quis facientẽ patientẽue aliquid ſomniat: alienum cum aliũ: cõmune cum ſe una cum alio: publicum eſt cum ciuitati foroue uel theatro ſeu quibuſlibet publicis mœnibus actibuſ ue triſte uel lætũ quid extimat accidiſſe: generale eſt cũ quis circa ſolis orbem lunarẽue globum ſeu alia ſidera uel cælum omneſq; terras aliquid ſomniat innouatũ. Hoc autẽ quod Scipio uidiſſe ſe rettulit: & tria illa quæ ſola probabilia ſunt genera principalitatis amplectit̃: & oẽs ipſius ſomnii ſpecies attingit. Eſt enim oraculum: quia Paulus & Aphricanus uterq; parens ſancti graueſq; ambo nec alieni a ſacerdotio quid illi euentur̃ eſſet enunciarunt Eſt uiſio: quia loca ipſa ĩ quibus poſt corpus uel qualis futurus eſſet aſpexit. Eſt ſomnium: quia re᷑ quæ illi narratæ ſunt: altitudo tecta profunditate prudentiæ non poteſt nobis niſi ſciẽtia interpretationis aperiri. Ad ipſius quoq; ſomnii ſpecies omnes refert. Eſt proprium: quia ad ſupera ipſe perductus eſt & de ſe futura cognouit. Eſt alienum: q᷒ qué ſtatum alio᷑ animæ ſortitæ ſint deprehendit. Eſt commune: q᷒ eadẽ loca tam ſibi q᷑ cæteris eiuſdẽ meriti didicit præparari. Eſt publicum: q᷒ uictoriã patriæ & Carthaginis interitũ & capitolinum triumphum & ſollicitudinẽ futuræ ſeditionis agnouit. Eſt generale: q᷒ cælum cæliq; circulos cõuerſioniſq; concentum uiuo adhuc hõi noua & incognita ſtella᷑ etiã ac luminũ motus terræq; omnis ſitum ſuſpicien do uel deſpiciendo concepit. Nec dici poteſt non aptũ fuiſſe Scipionis pſonæ ſomniũ quod & generale eſſet & publicũ: quia necdũ illi cõtigiſſet ampliſſimus magiſtratus: ĩmo cũ adhuc ut ipſe dicit pene miles haberet̃. Aiũt. n. nõ habẽda p ueris de ſtatu ciuitatis ſomnia: niſi quæ rector eius magiſtratuſue uidiſſet: aut quæ de plebe nõ unus ſed multi ſimilia ſomniaſſent. ideo apud Home᷑ cũ in cõcilio græco᷑ Agamẽnon ſõniũ qd̃ de inſtruẽdo prælio uiderat publicaret Neſtor q᷑ nõ minus ipſe prudẽtia q᷑ oĩs iuuẽta uiribus iuuit exercitũ cõciliãs fidẽ relatis de ſtatu inq᷑t publico credendũ regio ſõnio: qd̃ ſi alter uidiſſet: repudiaremus ut futile. Sed non ab re erat ut Scipio etſi necdũ adeptus tunc erat cõſulatũ nec erat rector exercitus carthagĩs ſõniaret ĩteritũ cuius erat auctor futurus audiretq; uictoriã bn̄ficio ſuo publicãdã: uideret etiã ſecreta naturæ uir nõ minus phĩa q᷑ uirtute præcellens Neſtor

Somnii portæ

His assertis qui a supius falsitatis insomniorꝫ Virgilium testem citantes eius uersus tecimus mentionē eruti de geminarꝫ somnii descriptione portarꝫ: si quis forte quærere uelit: cur porta ex ebore falsis e cornu ueris sit deputata? instruet auctore Porphyrio: qui in cōmentariis suis hæc in eundē locū dicit ab Homero sub eadē diuisione descriptū. Latet inquit omne uerꝫ: hoc tamen aīa cū ab officiis corporis somno eius paululū libera ē: interdū aspicit nonnunq̄ tendit aciē nec tamē puenit: & cū aspicit tamen nō libero & directo lumine uidet: sed īteriecto uelamine: qđ nexus nature calligantis obducit: & hoc in natura esse idem Virgilius asserit dicens: Aspice nanq; omnem: quæ nunc obducta tuenti Mortales hebetat uisus tibi: & humida circum Calligat nubem eripiā. Hoc uelamen cū in quiete ad uerꝫ usq; aciē introspiciētis admittit: de cornu credit: cuius ista natura est: ut tenuatū uisui puiū sit. Cū aūt a uero hebetat ac repellit obtutū: ebur putatur: cuius corpus ita natura densatū est: ut ad quāuis extremitatē tenuitatis crassum nullo uisu ad ulteriora tendente penetret. Tractatis generibus & modis ad quos somniū Scipionis refert: nūc ipsam eiusdem somnii mentem ipsumq; ppositum: quod græci σκοπον uocant: anteq̄ uerba inspiciant tentemus aperire: & eo pti nere propositū præsentis opis asseramus: sicut iam in principio huius sermonis adstruximus: ut aīas bene de repu. meritorū post corpora cælo reddi: & illic frui beatitudinis ppetuitate nos doceat. Nā Scipionē ipsum hæc occasio ad narrandū somnium puocauit: q; longo tpe se testatus est silētio cōdidisse. Cū. n. Lælius quæreret nullas Nasicæ statuas in publico ī interfecti tyrāni remuneratiōe locatas: respōdit Scipio post alia ī hæc uerba: Sed q̄q̄ sapiētibus cōsciētia ipsa factorꝫ egregiorꝫ āplissimū uirtutis est premiū: tamē illa diuina uirtus nō statuas plūbo inhærentes nec triūphos arescētibus laureis: sed stabiliora quædā & uiridiora premiorꝫ gña desiderat: q̄ tñ ista sunt inquit Lælius? Tū Scipio patimini me inquit: qm̄ tertiū diē iā feriati sumus: & cætera quibus ad narrationē somnii uenit docēs illa esse stabiliora & uiridiora premiorꝫ gña: quæ ipse uidisset in cælo bonis reꝫpub. seruata rectoribus: sicut his uerbis eius ostendit. Sed quo tis aphri cane alacrior ad tutandā rēpu. sic habeto: Omnibus qui patriā conseruauerint: adiuuerint: auxerint: certū esse in cælo & diffini

tum locū ubi beati ſempiterno æuo fruant᷑: & paulopoſt hunc certū locū qui ſit deſignans ait: Sed ſic Scipio ut auus hic tuus ut ego qui te genui: iuſticiā cole & pietatē: quæ cū magna in parentibus & propinquis: tū in patria maxima eſt: ea uita uia eſt ī cælū & in hunc cœtū eoꝝ qui iam uixerint & corpore laxati īcolunt locū: quē uides ſignificans galaxian. Sciēdū eſt enī ꝙ locus in quo ſibi uideᷓ eſſe Scipio per quietē: lacteus circulus eſt: ꝙ galaxias uocaᷓ. Siquidē his uerbis in principio utiᷓ oſtendebat aūt Carthaginē de excelſo & pleno ſtellaꝝ illuſtri & claro quodā loco. Et paulo poſt apertius dicit: Erat aūt is ſplendidiſſimo cādore inter flāmas circulus elucens: quē nos (ut a Graiis accepiſtis) orbē lacteū nuncupatis: ex quo mihi oīa contēplanti præclara & mirabilia uidebāᷓ. Et de ho: quidē galaxia cū de circulis loq̄mur plenius diſſeremus. ſed iam qm̄ inter libros: quos de repu. Cicero: quoſue prius Plato ſcripſerat: quæ differētia quæ ſimilitudo habeatur: expreſſimus, & cur operi ſuo uel Plato æris iudiciū uel Cicero ſomniū Scipiōis aſſciuerit: qdue ſit ab epicureis obiectū Platoni: uel quēadmodū debilis calūnia refellaᷓ: & quibus tractatibus philoſophi admiſceant: uel a quibus penitus excludant fabuloſa retulimus: adiiciemuſq; poſt hæc neceſſario gña oīum imaginū quæ falſo quæq; uero uidentᷓ in ſomniis: ipſaſq; diſtinximus ſpecies ſomnioꝝ: ad quas Aphricani ſomniū conſtaret referri: & Scipioni cōuenerit talia ſomniare: & de geminis ſomnii portis: q̄ fuerit a ueteribus expreſſa ſentētia ſup his oībus ipſius ſomnii de quo loquimur: mēte ꝓpoſitūq; ſignauimus: & ꝓtē cæli euidēter expreſſimus: in qua ſibi Scipio ꝑ quietē hæc uel uidiſſe uiſus eſt: uel audiſſe q̄ rettulit. Nūciā diſcutiēda nobis ſūt ipſius ſomnii uerba nō oīa: ſed quæq; uidebunᷓ digna q̄ſitu: Ac prima nobis tractāda ſe ingerit pars illa de numeris: in q̄ ſic ait: Nā cū ætas tua ſeptenos octies ſolis anfractus redituſq; conuertit: duoq; hi numeri: quorū uterq; plenus: alter altera de cauſa habetur: circuitu naturali ſummā tibi fatalem confecerint: in te unū atq; tuū nomen ſe tota cōuertet ciuitas. Te ſenatus: te oēs boni: te ſocii: te latini intuebunᷓ: tu eris in quo nitaᷓ ciuitatis ſalus: ac ne multa dictator rēpu. cōſtituas oportet: ſi īpias propin quoꝝ manus effugeris: plenitudinē hic nō fruſtra numeris aſſignat. plēitudo. n. ꝑpe niſi dīnis rebus ſupniſq; nō cōuēit neq;. n

Plenitudo numeroꝝ

corpus proprie plenum dixeris: quod cum ſui ſit impatiẽs efflu endo: alieni appetens eſt hauriẽdo: quæ ſi metallicis corporibus non uſu eueniunt: non tamen plena illa ſed uaſta dicenda ſunt Hæc eſt igitur communis numeroꝝ omnium plenitudo: q̃ cogi tationi a nobis ad ſuperos meanti occurrit prima perfectio incor pora litatis in numeris. Inter ipſos tamen proprie pleni uocãtur ſecundũ hos modos: qui præſenti tractatui neceſſarii ſunt: qui aut uim obtinent uinculorũ: aut corpora rurſus efficiuntur: aut corpus efficiunt. Sed corpus quod intelligendo non ſentiendo cõcipias: totum hoc ut obſcuritatis deprecetur: offenſam paulo altius repetita rerum luce pandendum eſt. Omnia corpora ſup/ficie finiuntur: & in ipſam eoꝝ pars ultima terminatur. Hi autẽ termini cum ſint ſemper circa corpora: quorum termini ſũt: in/corporei tamen intelliguntur: nam quouſq; corpus eſſe dicetur necdum terminus intelligitur: cogitatio quæ cõceperit terminũ corpus reliquit. Ergo primus a corporibus ad incorporea tranſi/tus offendit corporum terminos: & hæc ẽ incorporea prima na/tura poſt corpora: ſed non pure nec ad integrum carens corpore Nam licet extra corpus natura eius ſit: tamen non niſi circa cor pus apparet. Cum totum deniq; corpus nominas: etiam ſuperfi cies hoc uocabulo continetur. de corporibus eam tãetſi non res tamen intellectus ſequeſtrat Hæc ſuperficies ſicut eſt corporum terminus: ita lineis terminatur: quas ſuo nomine grammas græ cia nominauit. Pũctis lineæ finiuntur: & hæc ſunt corpora quæ mathematica uocantur: de quibus ſolerti induſtria geometriæ diſputatur. Ergo hæc ſuperficies cum ex alia parte corporis cogi tatur: pro forma ſubiecti corporis accipit numerum linearum. Nam ſeu trium ut trigonum ſeu quattuor ut quadratum ſeu plurium ſit angulorum: totidem lineis ſeſe ad extrema tangen/

Corporis di menſio

tibus planities eius includitur. Hoc loco admonendi ſumus: q̃ omne corpus longitudinis latitudinis & altitudinis dimenſioni/

Planities

bus conſtat: ex his tribus in lineæ ductu una dimenſio eſt longi tudo: eſt enim ſine latitudine. Planities uero quam epiphaniam uocant longo latoq; diſtẽditur: alto caret: & hæc planities quan tis lineis contineatur: expreſſimus. Soliditas autem corpoꝝ con ſtat cum his duabus additur altitudo: fit enim tribus dimenſio nibus impletis corpus ſolidum: quod ſtreon uocant: qualis eſt

tessera: quæ cubus uocat'. Si uero non unius partis sed totius ue lis corporis superficiē cogitare: quod ꝓponamus esse quadratū: ut de uno quod exēplo sufficiet disputemus: iā nō quattuor sed octo anguli colligunt'. quod tū aīaduertis si ꝑ unū quadratū q̄le prius diximus alteꝝ tale altius īpositū mente conspicias ut altitudo quæ illi plano deerat: adiiciat': fiatq; tribus dimensionibus īpletis corpus solidū quod streon uocant ad imitationē tesseræ: quæ cubus uocat'. Ex his apparet octonariū numeꝝ solidū corpus & esse & haberi: siquidē unū apud geometras puncti locum obtinet. Duo lineæ ductū faciunt quæ duobus punctis (ut supra diximus) coercet'. Quattuor uero puncta aduersum se in duobus ordinibus bina per ordinē posita exprimunt quadri speciē a singulis punctis in aduersum punctū eiecta linea Hæc quattuor ut diximus duplicata & octo facta duo quadra similia describunt: quæ sibi superposita additaq; altitudine formam cubi quod est solidū corpus efficiūt. Ex his apparet antiquiorē esse numeꝝ supficie & lineis: ex quibus illā constare memorauimus formisque oībus. A lineis enī ascendit' ad numeꝝ tanq̄ ad priorē ut ītelligat' ex diuersis numeris lineaꝝ quæ formæ geometricæ describantur Ipsam uero supficiē cū lineis suis primā post corpora diximus ī corporeā esse naturā: nec tamen sequestrandā propter perpetuā cū corporibus societatē. Ergo quod ab hac sursū recedit: iam pure incorporeū est. Numeros autem hac superiores præcedens sermo patefecit Prima est igitur perfectio incorporalitatis in numeris: & hæc est (ut diximus) numerorum omnium plenitudo: seorsum autem illa (ut supradiximus) plenitudo est eorum q̄ ad corpus efficiunt aut efficiuntur aut uim obtinent uinculoꝝ: licet alias quoq; causas quibus pleni numeri efficiantur: esse non ābigā Qualiter autē octonarius numerus solidū corpus efficiat ante latis probatum est. Ergo singulariter quoq; plenus iure dicetur ꝓpter corporeæ soliditatis effectū Sed & ad ipsam cæli armoniam idest continentiā hunc numeꝝ magis aptum esse non dubiū est cum speræ ipsæ octo sint quæ mouent': de quibus secuturus sermo procedet: oēs quoq; partes de quibus cōstat hic numerus tales sūt ut ex eaꝝ cōpage plēitudo nascat'. Est. n. aut de his q̄ neq; gñant' neq; gñant de monade & septē: q̄ qualia sint suo loco plenius explicabit' aut de duplicato eo q & gñat' & gñat idest q̄ttuor

Octonarius numerus

Octonarius numerus: cōpus solidū

Celi armonia spere octo.

Nam hic numerus quattuor & naſcitur de duobus & octo gene
rat aut cõponit de tribus & quinq; quoꝝ alter primus omnium
numeroꝝ ipar apparuit: quinarii autẽ potentiã ſequẽs tractatus
attinget. Pythagorici uero hunc numeꝝ iuſticiã uocauerũt quia
primus omniũ ita ſoluit in numeros pariter pares hoc eſt in bis
quaterna ut nihilominus in numeros æque pariter pares diuiſio
quoq; ipſa ſoluat in bis bina. Eadẽ quoq; qualitate contexit id
eſt bis bina bis. Cũ ergo & contextio ipſius pari æqualitate proce
dat: & reſolutio æqualiter redeat uſq; ad monadẽ: q̃ diuiſionem
arithmetica rõne nõ recipit: merito ꝓpter æqualẽ diuiſionẽ iuſti
ciæ nomen accepit. & quia ex ſupradictis oĩbus apparet quãta &
partiũ ſuaꝝ & ſeorſum ſua plenitudine nitat iure plenus uocat.

ſeptenarius numerus plenus

Supeſt ut ſeptenariũ quoq; numeꝝ plenũ iure uocitandũ ratio
in medio conſtituta ꝑſuadeat. Ac primũ hoc tranſire ſine admi
ratione nõ poſſumus q̃ duo numeri qui in ſe multiplicati uitale
ſpatiũ uiri fortis includerent: ex pari & ipari conſtituerunt. Hoc
enim uere ꝑfectũ eſt: q̃ ex hoꝝ numeroꝝ ꝑmixtiõe generat. Nã
impar numerus mas & par fœmina uocatur. Itẽ arithmetici im
parem patris & parem matris appellatione uenerantut. Hĩc &
Thimens Platonis fabricatorem mundanæ animæ deũ partes
eius ex pari & impari: id eſt duplari & triplari numero intertexu
iſſe memorauit: ita ut a duplari uſq; ad octo a triplari uſq; ad ui
gintiſeptẽ ſtaret alternatio mutuãdi. Hi enim primi cubi utriq;
naſcuntur ſiquidẽ a paribus bis bini: quæ ſunt quattuor ſuper
ficiẽ faciũt bis binis bis qui ſunt octo. corpus ſolidũ fingunt. A
diſpari uero ter terna quæ ſunt nouem ſuperficiem reddunt &
ter terna ter id eſt ter nouena quæ ſunt uigintiſeptem primum
æque cibum alterius partis efficiunt. Vnde intelligi datur hos
duos numeros octo dico & ſeptẽ: qui ad multiplicationẽ ãnoꝝ
perfecti in repu. uiri cõuenerũt: ſolos idoneos ad efficiendã mũ
di animã iudicatos quia nihil poſt auctorẽ poteſt eſſe perfectius
Hoc quoq; notandũ eſt: q̃ ſuperius aſſerẽtes comunẽ numeroꝝ
omnium dignitatẽ ãtiquiores eos ſuperficie & lineis eius omni
bus: quæ corporibus oſtẽdimus: procedẽs autẽ tractatus ĩuenit
numeros & ante animã mũdi fuiſſe: quibus illã cõtextã auguſti
ſſima Thimei ratio naturæ ipſius cõſcia teſtis expreſſit. Hĩc eſt
q̃ pronũtiare nõ dubitauerũt ſapiẽtes animã eſſe numerum ſe

mouentē. Nūc uideamus: cur ſeptēarius numerus ſuo ſeorſum merito plenus habeat̄: cuius ut preſſius plenitudo noſcat̄ primū merita partiū de quibus conſtat: tū demū quid ipſe poſſit inue ſtigemus: Conſtat ſeptenarīus numerus uel ex uno & ſex uel ex duobus & qnq; uel ex tribus & quattuor: ſingulaꝝ compagum mēbra tractemus: ex quibus fatebimur nullū aliū numeꝝ tā ua ria eſſe maieſtate fœcundū: ex uno & ſex cōpago prima cōponit̄ Vnū aūt quod monas ideſt unitas dicit̄ & mas idē & fœmina ē: par idē atq; īpar ipſe nō numerus ſed fons & origo numerorum Hæ monas initiū finiſq; oīum: neq; ipſa principii aut finis ſciēs ad ſūmū refert̄ deū: eiuſq; intellectū a ſequentiū numero reꝝ & poteſtatū ſequeſtrat: nec in inferiore poſt deū gradu fuſtra eam deſideraueris. Hæc illa eſt mens e ſūmo enata deo quæ uices tem poꝝ neſciēs in uno ſemp quod adeſt conſiſtit æuo: cūq; utpote una non ſit numerabilis: īnumeras tamē geneꝝ ſpēs & de ſe cre at & intra ſe continet. Inde quoq; aciem paululū cogitationis in clinans: hanc monadē reperies ad aīam referri. Animæ enim alie na a ſilueſtris contagiōe materiæ tm̄ ſe auctori ſuo ac ſibi debens ſimplicē ſortita naturā cū ſe aīandæ īmenſitati uniuerſitatis in fundat: nullū init tamē cū ſua unitate diuortium. Vides ut hæc monas orta a prima reꝝ cauſa aduſq; aīam ubiq; integra & ſem per indiuidua cōtinuationē poteſtatis obtineat. Hæc de monade caſtigatius q̄ ſe copia ſuggerebat: nec te remordeat q̄ cum oī nu mero præeſſe uideat̄: in cōiunctiōe præcipue ſeptenarii prædicet̄ Nulli enī aptius iungit̄ monas incorrupta q̄ uirgini. Huic autē numero ideſt ſeptenario adeo opīo uirginitatis inoleuit ut Pal las quoq; uocitet̄. Nā uirgo credit̄ quia nullū ex ſe parit numeꝝ duplicatus: qui intra denariū coartet̄ quē primū limitē conſtat eſſe numeroꝝ. Pallas ideo: quia ex ſolius monadis fœtu & mul tiplicatiōe ꝓceſſit: ſicut Minerua ſolo ex uno parēte nata phibet̄ Senarius uero qui cū uno cōiunctus ſeptenarium facit: uariæ ac multiplicis religionis & potentiæ ē Primū q̄ ſolū ex oībus nume ris qui infra decē ſunt de ſuis ptibus cōſtat: habet enī medietatē & tertiā partē & ſextā ptē: & ē medietas tria tertia pars duo ſexta pars unū: quæ oīa ſimul ſex faciūt. habet & alia ſuæ ueneratiōis iudicia: ſed ne lōgior faciat ſermo faſtidiū: unum ex oībus eius officiū ꝓſequent̄: quod ideo prætulimus quia hoc cōmemorato

Septenarius numerus ex qbus cōſtat

Monas ideſt unitas

Pallas

Senarius numerus

non senarii tantū sed & septenarii pariter dignitatis astruetur. Humano partui frequētiorē usum nouē mēsiū certo numerorū modulamine natura constituit: sed ratio sub asciti senarii numeri multiplicationē procedēs etiā septem menses cōpulit usurpari. Quambreuiter absoluteq; duos esse primos omniū numerorū cubos. i. a pari octo ab impari uigintiseptem. & esse imparē marem: parē fœminā superius expressimus. Horū uterq; si p senarium numerum multiplicetur: efficiunt dierū numerum: qui septem mensibus explicātur. Coeant enim numeri mas ille qui memorat' & fœmina octo scilicet & uigītiseptē: pariūt ex se quīque & triginta. Hæc sexies multiplicata creāt decē & ducentos, qui numerus dierū mēsem septimum claudit. Ita est ergo natura fœcūdus hic numerus: ut primā humani partus pfectionē quasi arbiter quidā maturitatis absoluat. Discretio uero partus futuri (sicut Hipocrates refert) sic in utero dignoscit'. aut enī septuagesimo aut nonagesimo die cōceptus mouet': dies ergo motus q cunq; fuerit de duobus ter multiplicatus aut septimū aut nonū explicat mensem. Hæc de prima septenarii copulatiōe libata sint

Dyas

Secunda de duobus & qnq; est ex his Dias quia post monadem prima ē: primus ē numerus. Hæc ab illa oīpotentia solitaria īcorporis intelligibilis linea prima defluxit. Ideo & ad uagas stellarū & luminū speras refert': quia hæ quoq; ab illa quæ aplanes dicit' ī numerū scissæ & in uarii motus cōtrarietatē rectoræ sunt. Hic ergo numerus cū quinario aptissime iūgit': dū hic ad errātes ut diximus: ad cæli zonas ille referat': Sed ille ratione scissionis: hic numero. Illa uero quinario numero proprietas excepta potētiæ ultra cæteras eminentis euenit: q; solus omnia quæq; sūt quæq; uidēt' esse cōplexus est. Esse autē dicimus ītelligibilia: uideri esse corporalia omnia seu diuinū corpus habeāt seu caducum. Hic ergo numerus simul omnia & supra & subiecta designat. Aut enim deus summus est: aut mēs ex eo nata in qua spes rerū continet': aut mūdi anima quæ animarū omniū fōs est: aut cælestia sunt usq; ad nos: aut terrena natura est. & sic quinarius rerū omnium numerus implet'. De secūda septenarii numeri cōiūctione dicta hæc pro affectione breuitatis necessitate sufficiāt. Tertia ē de tribus & quattuor: quæ quātū uoleat: reuoluamus: Geometrici corporis ab impari patria planities ī tribus lineis cōstat. his

enī trigonalis forma cōcludit'. A pari uero prima in quattuor in uenit'. Itē ſcimus ſecundū Platonē ideſt ſecundū ipſius ueritatis arcanū illa forti inter ſe uinculo colligari: quibus īteriecta medietas præſtat uinculi firmitatē. Cū uero medietas ipſa geminat': ea quæ extima ſunt: non tenaciter tm̄ ſed etiā inſolubiliter uincunt' Primo ergo ternario numero cōtigit ut inter duo ſūma medium quo uincirēt': acciperet. Quaternarius uero duas medietates primus oīum nactus ē: quas ab hoc numero deus mundanæ molis artifex conditorq; mutuatus inſolubili inter ſe uinculo elemēta deuinxit: ſicut in thimæo Platonis aſſertū ē. Nec aliter tā cōtrouerſa ſibi ac repugnātia & natura coīonē abnuentia promiſceri terrā dico & ignē potuiſſe partā iugabilē cōpetentiā fœderari niſi duobus mediis aeris & aquæ nexibus uincirent'. Ita enī elemēta inter ſe diuerſiſſima opifex tamē deus ordinis opportunitate cō nexuit ut facile iūgerent'. Nā cū bīnæ in ſingulas qualitates eſſēt talē unicuiq; de duabus alterā dedit: ut ī eo cui adhæreret cognatā ſibi & ſimilē repiret. Terra ē ſicca & frigida: Aqua uero frigida & humida ē: hæc duo elemēta licet ſibi p ſiccū humectūq; cōtraria ſint: p frigidū tamen cōmune iūgunt'. Aer humectus & calidus ē: & cū aquæ frigidæ cōtrarius ſit calore: conciliatione tamen ſotii cōpleat' humoris. Sup hūc ignis cū ſit calidus & ſiccus: humorē qdē aeris reſpuit ſiccitate: ſed cōnectitur ſocietatē caloris. Et ita fit: ut ſingula quæq; elemētorū duo ſibi hincinde uicinia ſingulis q̄litatibus uelut quibuſdā āplectātur ulnis. Aq̄ terrā frigore aerē ſibi nectit humore. Aer aquæ humecto ſimili & igni calore ſociat': Ignis aerei miſcet' ut calido: terræ iūgit' ſiccitate Terra ignē ſicco patit': aquā frigore nō reſpuit. Hæc tamē ueritas uīculorū ſi elemēta duo foret: nihil inter ipſa firmitatis habuiſſet ſi tria minus quidē ualido: aliquo tamē nexu uinciēda nodaret. Inter quattuor uero inſolubilis collegatio eſt: cū duæ ſūmitates duabus īteriectionibus uinciūtur. Quod erit manifeſtius: ſi in medio poſueris ipſā cōtinētiā ſēſus de Timæo Platonis exceptā Diuini decoris īquit ratio poſtulabat talē fieri mūdū: qui & uiſū patereť & tactū. Cōſtabat autē neq; uideri aliquid poſſe ſine ignis beneficio, neq; tāgi ſine ſolido: & ſolidū nihil eſſe ſine terra. Vnde mūdi omne corpus de igni & terra inſtruere fabricator īcipiēs uidit duo cōuēire ſine medio colligāte nō poſſe. & hoc eē

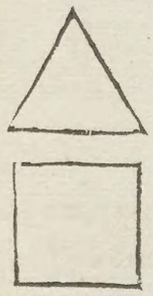

Quaternarius numerus Elementorū conecxio

Mirabilis artifex deus.

optimum uinculum: quod & ſe pariter & a ſe alliganda deuinciat. Vnam uero interiectionem tunc ſolum poſſe ſufficere cum ſuperficies ſine altitudine uincienda eſt. At ubi artanda uinculis eſt alta dimenſio: nodum niſi gemina interiectione nō necti: Inde aerē & aquā inter ignē terrāq; contexuit: & ita per oīa una & ſibi conueniēs iugabilis competētia cucurit elemētoꝝ diuerſitatē ipſa differētiaꝝ æq̄litate cōſotiās Nā quātū ītereſt ītер aquā & aerē & cauſā denſitatis & ponderis tantundem inter aerem & ignem eſt: Et rurſus quod intereſt inter aerem & aquam cauſa leuitatis & raritatis: hoc intereſt īter terrā & aquā. Itē quod ītereſt inter terrā & aquā cauſa dēſitatis & ponderis. hoc ītereſt inter aquā & aerē. Et quod inter aquā & aerē hoc inter aerem & ignē. Et cōtra quod ītereſt inter ignē & aerē tenuitatis leuitatiſq; cauſa hoc inter aerē & aquā ē: & quod ē inter aerē & aquā: hoc inter aquā intelligit' & terrā. Nec ſolū ſibi uicina & cohærentia cōparant': ſed eadē alternis ſaltibus cuſtodit' æqualitas. Nā quod ē terra ad aerē: hoc ē aqua ad ignē: & quotiēs uerteris eādē reperies iugabilē cōpetentiā: ita ex ipſo quo inter ſe ſunt æqualiter diuerſa ſociant'. Hæc eo dicta ſunt ut aperta rōne conſtarer neq; planitiē ſine tribus neq; ſocietatē ſine quattuor poſſe uinciri. Ergo ſeptenarius numerus geminā uim obtinet uinciēdi: quia ābæ ptes eius uincula prima ſortitæ ſūt: ternarius cū una medietate. quaternarius cū duabus. Hinc in alio loco eiuſdē ſōnii Cicero de ſeptenario dicit: qui numerus reꝝ oīum fere nodus ē. Itē oīa corpora aut mathematica ſunt alūna geometriæ aut talia quæ uiſum tactūue patiant': horꝝ priora tribus incrementoꝝ gradibus cōſtāt aut enim linea eiicit' ex pūcto: aut ex linea ſupficies: aut ex planitie ſoliditas. Altera uero corpora q̄ttuor elemētoꝝ collato fœdere ī robur ſubſtātiæ corpulētæ concordi cōcretione coaleſcūt. Nec non omniū corporum tres ſunt dimēſiones: longitudo latitudo profunditas: Termini adnumerato effectu ultimo q̄ttuor punctum linea ſuperficies & ipſa ſoliditas. Item cum quattuor ſint elemēta: ex quibus conſtant corpora: terra aqua aer & ignis tribus ſine dubio interſtitiis ſeperant': quoꝝ unū eſt a terra uſq; ad aquam: ab aqua uſq; ad aerem ſequēs: tertium ab aere uſque ad ignem. Et a terra quidem uſque ad aquam ſpatiū neceſſitas a phyſicis dicitur, quia uincire & ſolidare credit' quod eſt in cor

interſticia trium elemēto rum

poribus lutulentū. Vnde Homericus cenſor cum græcis impre caretur: Vos omnes inquit in terram & aquam reſoluamini: in id dicens quod eſt in natura humana turbidum: quo facta eſt homini patria concretio. Illud uero quod eſt īter aquam & aerē armonia dicitur. ideſt apta & conſonans conueniētia: quia hoc ſpatium eſt quod ſuperioribus īferiora conciliat: & facit diſſona conuenire. Inter aerē uero & ignē obedientia dicitur: quia ſicut lutulenta & grauia ſuperioribus neceſſitate iunguntur: ita ſupiora lutulentis obedientia compellantur armonia media cōiunctione utriuſq; præſtāte: Ex quattuor igitur elementis & tribus eorum interſtitiis abſolutionē corpoꝝ cōſtare manifeſtum eſt Ergo hi duo numeri tria dico & quatuor tam multiplici inter ſe cognationis neceſſitate ſociatí efficiendis utriſq; corporibus cō ſenſu miniſtri fœderis obſequūtur. Nec ſolum explicādis corporibus hi duo numeri collatiuū præſtant fauorē: ſed quaternariū quidem pythagorici quem Τέτρακτυν uocant: adeo quaſi ad perfectionē animæ pertinentem inter arcana uenerantur: ut ex eo & iuriſiurandi religionem ſibi fecerīt ὀυμάτονἀμέτερα ψυχᾶ παραλόντα Τέτρακτυν p quæ noſtræ animæ numerū dedit ipſe quaternum. Ternarius uero aſſignat animam tribus ſuis partibus abſolutam: quaꝝ prima eſt ratio quam λογιϛικόν appellāt Secunda animoſitas quā θυμικόν uocant: Tertia cupiditas quæ ἐπιθυμητῖκον nuncupatur. Itē nullus ſapientū animā ex ſymphoniis quoq; muſicis conſtitiſſe dubitauit. Inter has non paruæ potentiæ eſt quæ dicitur dyaphaſon. Hæc conſtat ex duabus ideſt diateſerō & diapēte. Fit autē diapente ex emiolio: & fit diateſſeron ex epitrito. Et eſt primus hemiolius tria: & primus epitritus quattuor quod quale ſit: ſuo loco plenius exequemur. Ergo ex his duobus numeris conſtat diateſſeron & diapente: ex quibus diapaſon ſymphonia generatur. Vnde Virgilius: nullus diſciplinæ expers plene & per omnia beatos exprimere uolēs ait O terq; quaterq; beati. Hæc de partibus ſeptenarii numeri ſectātes compendia diximus: de ipſo quoq; pauca dicemus. Hic numerus eptas nūc uocat' antiquato uſu primæ litteræ. Apud ueteres enī ſeptas uocitabat' quod græco nomine teſtabat' ueneratiōnē debitā numero. Nā primo omniū hoc numero aīa mūdana generata eſt: ſicut Thimæus Platonis edocuit. Monade enim in

Ternarius numerus

Dyapaſon
Dyapente
Dyateſſero

Eptas

uertice locata: terni numeri ab eadē ex utraque parte fluxerunt. Ab hac pares ab illa īpares ideſt poſt monadē a ꝑte altera duo: īde quattuor: deinde octo ab altera uero ꝑte tria: deinde nouē: & inde uigintiſeptē. Ex his numeris facta contextio generationē aīæ imperio

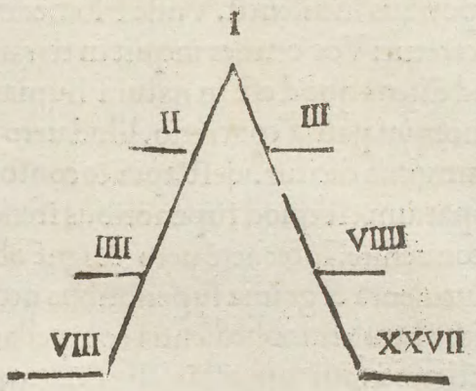

creatoris efficit. Nō parua ergo hinc potētia numeri huius oſtenditur: qa mūdanæ aīæ origo ſeptē finibus cōtinet: ſeptē quoq; uagantiū ſperaꝝ ordinē illi ſtelliferæ & oēs cōtinēti ſubiecit artifex fabricatoris prouidētia: quæ & ſupioris rapidis motibus obuiarent: & inferiora oīa gubernarent. Lunā quoq; quaſi ex illis ſeptima numerus ſeptenarius mouet curſūq; eius ipſe diſpenſat: qd cū multis modis probet: ab hoc incipiat oſtēdi. Luna octo & uiginti prope diebus totius zodiaci ambitū conficit: Nā & ſi ꝑ triginta dies ad ſolē a quo ꝑfecta eſt remeat: ſolos tamen fere uigīti octo in tota zodiaci circuitione cōſumit: reliquis ſolē qui de loco ī quo eū reliqt abceſſerat: cōprēdit. Sol enim unū de duodecī ſignis ītegro mēſe metit. Pōamus ergo ſole in prima partē arietis cōſtituto ab ipſius (ut ita dicā) orbe emerſiſſe lunā: quod ea naſci uocamus. Hæc poſt uigītiocto dies & horas fere ſeptē ad primā partē arietis redit: ſed illic nō īuenit ſolē. Interea enim & ipſe ꝓgreſſiōis ſuæ lege ulterius abſceſſit: & ideo ipſa necdū putat eo: ūde profecta fuerat: reuertiſſe: quia oculi noſtri tūc nō a prima parte arietis: ſed a ſole eā ſenſerāt proceſſiſſe. Hūc ergo diebus reliqs. i. duobus plus minuſue cōſeqt & tūc orbi eius denuo ſuccedēs ac denuo īde procedēs: rurſus dicit naſci. Inde fere nūq̄ ī eo dē ſigno bis cōtinuo naſcit: niſi ī geminis: ubi hoc nōnūq̄ euēit quia dies ī eo ſol duos ſupra trigīta altitudinē ſigni morāte conſumit: rariſſimo ī aliis ſi circa primā ſigni partē a ſole procedat. Huius ergo uigītiocto dieꝝ numeri ſeptenarius origo eſt. Nā ſi ab uno uſq; ad ſeptē quātū ſinguli numeri exprimūt: tātū ātecedētibus addēdo procedas: inuenies uigintiocto nata de ſeptē.

Curſus lunæ ꝑ zodiacum

Hũc etiã numeꝝ qui ĩ quater ſeptenos æqua ſorte digeritᷣ: ad to
tã zodiaci latitudinẽ emetiendã remetiendãq; cõſumit: nã ſeptẽ
diebus ab extremitate ſeptẽtrionalis oræ obliq̃ meãdo ꝑ latu ad
medietatẽ latitudĩs ꝑuenit: q locus appellatᷣ eclypticus. Septẽ ſe
q̃ntibus a medio ad imũ auſtrale delabitᷣ: ſeptem aliis rurſus ad
mediũ obliquata cõſcendit: ultimus ſeptẽ ſeptẽtrionali redditur
ſũmitati. Ita iiſdẽ q̃ter ſeptẽis diebus oem zodiaci & logitudinẽ
& latitudinẽ circũ ꝑq; diſcurrit Similibus quoq; diſpẽſatiõibus
ebdomadũ luminis ſui uices ſẽpiterna lege uariãdo diſpõit. Pri
mis enim ſeptẽ uſq; ad medietatẽ uelut diuiſi orbis excreſcit: &
Δὶχότομος tũc uocatᷣ. Secũdis orbẽ totũ renaſcẽs ignes colligẽ- Dichtomos
do iã cõplet: & plẽa tũc dicitᷣ. Tertiis dichotomos rurſus efficitᷣ: lunæ
cũ ad medietatẽ decreſcẽdo contrahitᷣ. Quartis ultima lũinis ſui
diminutiõe tenuatᷣ. Septẽ quoq; ꝑmutationibus quas faſis uo-
cant græci: toto mẽſe diſtinguitᷣ: cũ naſcitᷣ: cũ fit dichotomos &
cũ fit ἀμφίκκρτος cũ plena & rurſus ãphicyrtos ac denuo dicho Amphicyr-
tomos & cũ ad nos lũinis uniuerſitate ꝑuatᷣ: ãphicyrtos ẽ aũt cũ tos lunæ
ſupra diametꝝ dicothomi ẽ ãte q̃ orbis cõcluſiõe cĩgatᷣ: uel de or
be iã minuẽs ĩter medietatẽ ac plenitudinẽ ĩſuꝑ mediã lũinis cur
uat eminẽtiã. Sol quoq; ipſe de quo uitã oĩa mutuantᷣ: ſeptimo
ſigno uices ſuas uariat. na a ſolſtitio hiemali ad ſolſtitiũ æſtiuũ
ſeptimo ꝑuenit ſigno: & atropico uerno uſq; ad actũnale tropi
cũ ſeptimi ſigni peragratiõe producitᷣ. Tres quoq; cõuerſiones Lucis cõuer
lucis æthereæ ꝑ hũc numeꝝ cõſtãt. Eſt aũt prima maxĩa: ſecũda ſiones
media: mĩma ẽ tertia. et maxĩa ẽ ãni ſecũdũ ſolẽ: media mẽſis ſe
cũdũ lunã: minima diei ſecũdũ ortum & occaſum Eſt uero una
quæq; cõuerſio q̃dripertita. & ita cõſtat ſeptenus numerus ideſt
ex tribus generibus cõuerſionum: & ex quattuor modis quibus
unaquæq; cõuertitᷣ. Hi ſunt autẽ q̃ttuor modi. Fit enim prima
humida: deĩde calida: inde ſicca: & ad ultimũ frigida Et maxĩa
cõuerſio ideſt ãni humida eſt uerno tẽpore: calida æſtiuo: ſicca
auctũno: frigida ꝑ hyemẽ. Media autẽ cõuerſio mẽſis ꝑ lunam
ita fit: ut prima ſit ebdomas humida: quia naſcẽs luna humorẽ
aſſolet cõcitare. Secũda calida adoleſcente ĩ ea iã luce de ſolis aſ-
pectu: Tertia ſicca quaſi plus ab ortu remota. Quarta frigida cõuerſio diei
deficiẽte iã lumine. Tertia uero cõuerſio quæ ẽ diei ſecũdũ ortũ minim.
& ocaſũ ita diſponitᷣ: q; humida ſit uſq; ad primã de quattuor

partibus partē diei: calida usq; ad secūdā: sicca usq; ad tertiam quarta iam frigida. Oceanus qnoq; in incremēto suo hūc numerū tenet. Nam primo nascentis lunæ die fit copiosior solito: minuit' paulisp secundo: minorēq; uidet eū tertius q̄ secundus: & ita decrescēdo ad diē septimū puenit. Rursus octauus dies māet septimo par. & nonus fit similis sexto: decimus quinto: & undecimus fit q̄rto par: tertio quoq; duodecimus: & tertiusdecimus fit similis secūdo: quartusdecimus primo. Tertia uero ebdomas eadē facit quæ prima: quarta eadē quæ secunda. Hic deniq; ē numerus qui hoīem concipi formari edi uiuere ali ac p oēs ætatum gradus tradi senectæ atq; omnino cōstare facit. Nā ut illud taceamus q̄ uterꝝ nulla ui seminis occupatū hoc dierꝝ numero natura constituit uelut decreto exonerandæ mulieris uectigali mense redeunte purgari: Hoc tamen prætereundū nō est quia semē qd' post iactū sui intra horas septē nō fuerit in effusionē relapsum: hæsisse in uitā ꝓnunciat'. Verꝝ semine semel intra formandi hominis monetā locato: hoc primū artifex natura molit' ut die septimo folliculū genitiuū circundet humori ex mēbrana tam tenui qualis in ouo ab exteriore testa claudit' & intra se claudit liquorē. Hoc cum a physicis deprehensum sit: Hipocrates quoq; ipse qui tā fallere q̄ falli nescit expimēti certus asseruit referēs in libro qui de natura pueri inscribit': tale seminis receptaculū de utero eius eiectū quale septimo post conceptum die intellexerat Mulierē enī semine non effuso ne grauida maneret orantē īpauerat saltibus cōcitari: atq; septimo die saltu eiectū cū tali folliculo qualem supra rettulimus suffecisse conceptui. Hoc Hipocrates Straton uero peripatheticus & Diocle Caristus p septenos dies concepti corporis fabricā hac obseruatione dispensant ut ebdomadæ secunda credant guttas sanguinis in supficie folliculi: de quo diximus apparere: tertia demergi eas introrsū ad ipsum conceptiōis humorē: quarta humorē ipsū coagulari ut quidā uelut inter carnē & sanguinē liquida adhuc soliditate cōueniat: quīta uero interdū fingi in ipsa substātia humoris humanā figurā magnitudine quidē apis: sed ut in illa breuitate membra oīa & designata totius corporis liniamēta consistāt. Ideo autē adiecimus īterdū: quia cōstat quotiens quinta ebdomadæ fingit' designatio ista mēbroꝝ: mēse septimo maturari partum. Cum autē nono

Oceani īcrementum

Quomō format' homo ī utero

corporis formatio

mẽſe abſolutio futura ẽ: ſiquidẽ fœmina fabricaťſexta ebdoma dæ iã mẽbra diuidi: ſi maſculus ſeptima. Poſt partũ uero utrũ uictuꝫſit quod effuſũ ẽ: an in utero ſic præmottuũ: ut tm̃modo ſpirans naſcaťſeptima hora diſcernit. Vltra hunc enĩ horaꝫ numeꝫ quæ præmortua naſcunťaeris alitũ ferre nõ poſſũt quẽ quiſqꝫ ultrã ſeptẽ horas ſuſtinuerit: intelligiťad uitã creatus niſi alter forte qualis ꝓfectũ poteſt caſus eripiat. Itẽ poſt dies ſeptẽ iactat reliquias ũbelici: & poſt bis ſeptẽ ĩcipit ad lumẽ uiſus eius moueri: & poſt ſepties ſeptẽ libere iã & pupillas & totã faciẽ ꝓuertit ad motus ſingulos uidendoꝫ. poſt ſeptẽ uero mẽſes dentes ĩcipiũt mandibulis emergere: & poſt bis ſeptẽ ſedet ſine caſus timore: poſt ter ſeptẽ ſonus eius in uerba prorũpit & poſt quater ſeptẽ nõ ſolũ ſtat firmiter ſed & incedit. Poſt quinquies ſeptẽ ĩcipit lac nutricis horreſcere: niſi forte ad patientiã longioris uſus cõtinuata cõſuetudine protrahaťſ: poſt ãnos ſeptẽ dẽtes qui primi emerſerãt aliis aptioribus ad cibũ ſolidũ naſcẽtibus cedũt: eo dẽqꝫ anno. i. ſeptĩo plene abſoluiťintegritas loq̃ndi: unde & ſeptẽ uocales lr̃æ a natura dicũťinuẽtæ: licet latinitas eaſdẽ modo lõgas modo breues pronũciãdo quĩqꝫ pro ſeptẽ tenere maluerit. Apud quos tm̃ ſi ſonos uocaliũ nõ apices numeraueris: ſimiliter ſeptẽ ſũt: poſt aũt bis ſeptẽ ipſa ætatis neceſſitate pubeſcit. Tũc enĩ moueri incipit uis generatiõis in maſculis & purgatio fœminaꝫ: Ideo & tutela pueris quaſi uirile iã robur abſoluiť: de qua tm̃ fœminæ ꝓpter uotoꝫ feſtinationẽ maturius biẽnio legibus liberanť: poſt ter ſeptenos ãnos genas flore ueſtit iuuẽta: idẽqꝫ annus finẽ in lõgũ creſcẽdi facit: & quarta ãnoꝫ ebdomas ĩpleta in latũ quoqꝫ creſcere ultra iã ꝓhibet: qnta oẽ uiriũ quãtæ ĩeſſe uni cuiqꝫ poſſũt cõplet augmẽtũ: nulloqꝫ mõ põt qſq̃ ſe fortior fieri ĩter pugiles deniqꝫ hæc conſuetudo ſeruaťut quos iã coronauere uictoriæ: nihil de ſe ãplius ĩ incremẽto uiriũ ſpent. q uero expteſ gloriæ huius uſqꝫ illo mãſerũt a ꝓceſſiõe diſcedãt. Sexies uero ſepteni anni ſeruãt uires ãte collectas nec diminutionẽ niſi ex accidẽti euenire patiũť. ſed a ſexta uſqꝫ ad ſeptimã ſeptimanã fit qdẽ diminutio: ſed occulta & q̃ detrimentũ ſuũ apta defectiõe nõ ꝓdat: Ideo nõnullaꝫ reꝫpu. is mos ẽ ut poſt ſextã ad militiã nemo cogaťſ: ĩ pluribus daťremiſſio iuſta poſt ſeptimã Notãdũ uero q cũ numerus ſeptẽ ſe multiplicat: facit ætatẽ q̃ ꝓprie ꝓfecta

Partus

Dẽtes quando oriunťin pueris

Vocales. vii.

Hoĩs incrementũ p numerũ ſeptenarium

uiuēdi meta

Septuagita ānj.

& habet & dicit: adeo ut illius ætatis homo utpote qui pfectionē & attigerit iā & necdū præterierit & cōsilio aptus sic nec ab exercitio uiriū alienus habeat. Cū uero decas qui & ipse pfectissimus numerus pfecto uumero. i. eptadi iūgit: ut aut decies septē aut septies deni cōputent āni: hæc a physicis credit meta uiuendi: & hoc uitæ humanæ pfectū spatiū terminat quod quisqs excesserit ab oī officio uacuus soli exercitio sapiētiæ uacat: & oēm usum sui in suadēdo habet alioꝝ numeꝝ uacatiōe reuerēdus. A septīa enī usq; ad decimā septimanā pro captu uiriū q̄ adhuc singulis

Mēbra hoīs disposita p numeꝝ septenarium

pseuerāt uariant officia. Idē numerus totius corporis mēbra disponit: Septē enī sunt intra hoīem quæ a græcis nigra mēbra uocitant: lingua cor pulmo iecur lien renes duo, & septē alia cū uenis & meatibus q̄ adiacēt singulis ad cibū & spirītū accipiēdum reddendūq; sunt deputata: guttur stomachus aluus uesica & īte

Dissipium Messenterō, Ira

stina principalia tria: quoꝝ unū dissipiū uocat quod uētrem & cætera intestina secernit. Alteꝝ mediū quod græci messenterō dicūt: Tertiū quod ueteres irā uocarūt: habetq; principiū ītestīoꝝ oīum & cibi detrimēta deducit. De spiritu aūt & cibo quibus accipiēdis ut relatū ē atq; reddēdis membra quæ diximus de meatibus sibi adiacētibus obsequūt: hoc obseruatum ē q̄ sine haustu spiritus ultra horas septē sine cibo ultra totidē dies uita non durat. Septē sunt quoq; gradus in corpore qui dimensionē altitudinis ab imo in supficiē cōplent medulla os neruus uena arteria caro cutis: hæc de interioribus. In apto quoq; septē sunt corporis

corporis partes septem

ptes: caput pectus manus pedesq; & pudendū Itē quæ diuidunt

Manus partes septem

non nisi septē cōpagibus iuncta sunt: ut in manibus ē humerus brachiū cubitus uola & digitoꝝ nodi terni. In pedibus uero fœmur genu tibia pes ipse: sub quo uola ē & digitoꝝ similiter nodi

Pedis partes septem

terni: Et quia sensus eoꝝq; mysteria natura in capite uelut ī arce

Capitis foramina septē.

cōstituit: septē foraminibus sensuū celebrāt officia. i. oris: ac deinde oculoꝝ narium & aurium binis: unde non īmerito hic numerus totius fabricæ dispensator & dominus ægris quoq; corporibus periculum sanitatemue denūciat. Immo ideo & septē motibus omne corpus agitatur. aut enim accessio ē aut recessio aut

Motus corporis. vii.

in læuā dextrāue deflexio: aut sursū quis seu deorsū mouet aut ī orbē rotat. Tot uirtutibus īsignitus septēarius q̄s uel de ptibus suis mutuat uel totus exercet iure plenus & hēt & dī & absoluta

(ut arbitror)rõne iam cõstitit:cur diuersis ex causis octo & septẽ pleni uocent. Sẽsus aũt hic ẽ:cũ ætas tua quinquagesimũ & sextũ annũ cõpleuerit quæ sũma tibi fatalis erit spes quidẽ salutis publicæ te uidebit:& pro remediis cõis bonoꝝ oĩum statꝰ uirtutibus tuis dictatura debebit:sed si euaseris insidias propinquoꝝ nã p septenos octies solis anfractus redituſq; quinquaginta & sex significat ãnos:anfractũ solis & reditũ annũ uocans:anfractũ propter zodiaci ambitũ:reditũ quia eadẽ signa p ãnos singulos certa lege metit. Hic quidã mirant quid sibi uelit ista dubitatio si effugeris quasi potuerit diuina aĩa & olim cælo reddita atq; hic maxime sciam futuri professa nescire:possit ne nepos suus: an nõ possit euadere. Sed nõ aduertũt hãc hre legẽ oĩa uel signa uel sõnia ut de aduersis obliq aut denũcient aut minent aut moneant:& ideo quædã cauẽdo trãsimus. alia exorando & litãdo uitant. Sũt alia ineluctabilia quæ nulla arte nullo auertũt ingenio. Nã ubi admonitio ẽ uigilantia cautiõis euadit:quod apportant minæ litatio propiciatiõis auertit:nũq denũciata uanescũt:Hic subiicies. Vnde igit ista discernimus ut possit cauendũ ne an exorandũ an uero patiendũ sit deprehẽdi? Sed præsentis operis fuerit insinuare qualis soleat in diuinatiõibus esse affectata cõfusio ut desinas de ĩcerta uelut dubitatiõe mirari. Cæteꝝ in suo quoq; ope artificis erit signa quærere quibus ista discernat:si hoc uis diuina nõ ĩpedit. Nã illud:prohibẽt nã cætera parcæ Scire: Marõis ẽ ex intima disciplinæ profũditate sentẽtia. diuulgatis etiã docemur exẽplis q plene semp cũ prædicũt futura ita dubiis obserãt ut tñ diligẽs scrutator nisi diuinitus(ut diximus)ĩpediat subesse repiat apprehendẽdæ uestigia ueritatis ut ecce homericũ sõniũ a Ioue ut dicit missũ ad cõserendã futuro die cũ hostibus manum sub apta ꝓmissiõe uictoriæ spem regis aĩauit. ille diuinũ uelut secutus oraculũ cõmisso prælio amissis seruoꝝ plurimis uix ægre que in castra remeauit:nũ dicendũ ẽ deũ mãdasse mẽdaciũ? nõ ita ẽ. Sed quia illũ casum græcis fata decreuerant: latuit ĩ uerbis somnii:quod aĩaduersum uel a uere uincendũ uel ad cauẽdum saltẽ potuisset instruere:Habuit enĩ præceptio ut uniuersus produceret exercitus. At ille sola pugnãdi hortatiõe cõtẽtus nõ uidit qd de ꝓducẽda uniuersitate præceptũ sit prætermissoq; Achille qui tũc recẽti lacessitus ĩiuria ab armis cũ suo milite feriabat rex

ꝓgreſſus in prælium & caſum qui debebat excepit & abſoluit ſõ
nium inuidia mentiendi non omnia de imperatis ſequendo. Pa
rem obſeruantiæ diligentiam homericæ per omnia pfectiõis imi
tator Maro in talibus quoq; rebus obtinuit. Nã apud iliũ Aene
as ad regionẽ inſtruendo regno fataliter eligendã ſatis abundeq;
delio inſtructus oraculo in errorẽ tamen unius uerbi negligentia
relapſus ẽ. Nõ quidẽ locoꝫ fuerat quæ petere deberet nomen in
ſertũ: Sed cũ origo uetus parentũ ſequenda diceret: fuit ĩ uerbi
q; inter Cretã & Italiã quæ ipſius gẽtis auctores utraq; produxes
rant magis oſtẽderet: & quod aiunt digito demonſtraret Italiã.
Nã cũ fuiſſent inde Teucer hinc Dardanus uox ſacra ſic alloq̃n
do: Dardanidæ duri: aperte cõſulẽtibus Italiã de qua Dardanus
ꝓfectus eſſet obiecit: appellãdo eos parẽtis illius noĩe: cuius erat
origo rectius eligẽda. & hic certe quidẽ denũciatiõis eſt: quod de
Scipionis fine prædicit. Sed gratia conciliandæ obſcuritatis ĩſer
ta dubitatio: dicto tamen quod indicio ſomnii cõtinet abſolũit:
Nã cũ dicit circuitu naturali ſũmã ſibi fatalẽ confecerint: uitari
hunc finẽ nõ poſſe pronũciat. Quod autẽ Scipiõi reliquos uitæ
actus ſine offenſa dubitãdi per ordinẽ rettulit: & de ſola morte
ſimilis ẽ uiſus ambigẽti: hæc ratio ẽ: q; ſiue dũ humano uel mœ
rori parcit uel timori: ſeu q; utile eſt hoc maxime latere pronius
cætera oraculis q̃ uitæ finis exprimit: aut cum dicit non ſine ali
qua obſcuritate profertur. His aliqua ex parte tractatis progre
diamur ad reliqua. Sed quo ſis Aphricane alacrior ad tutandam
rempu. ſic habeto: Omnibus qui patriã conſeruauerint adiuue
rint auxerint certũ eſſe in cælo diffinitũ locũ ubi beati æuo ſem
piterno fruãt. nihil ẽ enĩ illi prĩcipi deo q oẽm mũdũ regit quod
quidẽ in terris fiat acceptius: q̃ cõcilia cœtuſq; hoĩum iure ſocia
ti quæ ciuitates appellant: eaꝫ rectores & ſeruatores hinc ꝓfecti
huc reuertunt. Bene & opportune poſtq̃ de morte prædixit mox
premia bonis poſt obitũ ſpanda ſubiecit: qbus adeo a metu præ
dicti ĩteritus cogitatio uiuẽtis erecta ẽ ut ad moriẽdi deſideriũ ul
tro animaret maieſtate promiſſæ beatitudinis & cæleſtis habita
culi: ſed de beatitate q̃ debet cõſeruatoribus patriæ pauca dicen
da ſunt ut poſtea locũ oẽm quẽ hic tractandũ recepimus reſol
uamus. Solæ faciũt uirtutes beatũ nullaq; alia quit q̃ uia hoc no
men adipiſcit. unde qui exiſtimãt nullis niſi philoſophantibus

Beatitudo q̃ datur patriæ cõſeruatori bus

ineſſe uirtutes: nullos præter philoſophos beatos eſſe pronũciãt Agnitionẽ enim reꝝ diuinarꝝ ſapientiã proprie uocantes: eos tantũmodo dicunt eſſe ſapientes qui ex acie mentis reꝙrunt & quærendi ſagaci diligentia cõprehendunt: & quantum uiuendi ꝓſpicuitas præſtat imitantur. Et in hoc ſolo eſſe aiunt exercitia uirtutum: quarꝝ officia ſic diſpenſant. Prudentiæ eſſe mundum iſtũ & omnia quæ in mundo inſunt diuinorum contemplatione deſpicere: omnemq; animæ cogitationẽ in ſola diuina dirigere. Tẽperantiæ omnia relinquere inquantum natura patitur: quæ corporis uſus requirit. Fortitudinis: non terreri animam a corpore quodam modo ductu philoſophiæ recedentẽ: nec altitudinẽ perfectæ ad ſuperna aſcenſionis horrere. Iuſticiæ: ad unam ſibi huius præpoſiti conſentire uiam uniuſcuiuſq; uirtutis obſequium atq; ita fit ut ſecundum hoc tam rigidæ diffinitionis abruptum reꝝpu. rectores beati eſſe non poſſint. Sed Plotinus inter philoſophiæ profeſſores cum Platone princeps libro de uirtutibus gradus earum uera & naturali diuiſionis ratione compoſitos per ordinem digerit. Quattuor ſunt inquit quaternarum genera uirtutum: Ex his primæ politicæ uocantur: ſecundæ purgatoriæ: tertiæ animi iam purgati: quartæ exemplares. Et ſunt politicæ hominis: quia ſociale animal eſt: His boni uiri reipu. conſulũt: urbes tuentur. hi parentes uenerantur: liberos amant: proximos diligunt: his ciuium ſalutem gubernãt: his ſocios circũſpecta prouidentia protegunt: iuſta liberalitate deuinciunt: hiſq; ſui memores alios fecere merendo: & eſt politici prudentia ad rationis normam: quæ cogitat quæq; agit uniuerſa dirigere: ac nihil præter rectum uel laudabile facere: humaniſq; actibus tanquã diuinis arbitris prouidere. Prudentiæ inſunt: ratio: intellectus: circũſpectio: prouidentia: docilitas: cautio. Fortitudinis eſt animũ ſupra periculi metum agere: nihilq; niſi turpia timere: tolerare fortiter uel aduerſa uel proſpera. Fortitudo præſtat magnanimitatẽ fiduciã ſecuritatẽ magnificentiã conſtantiam tolerantiã firmitatẽ. Tẽperantiæ: nihil appetere pœnitendũ: in nullo legem moderatiõis excedere: ſub iugo rationis cupiditatẽ domare. Tẽperãtiã ſequũt modeſtia uerecũdia abſtinẽtia caſtitas hõeſtas moderatio ꝓcitas ſobrietas pudicitia iuſticiæ ſeruãt unicuq; qd ſuũ ẽ deiuſticia ueniũt inocẽtia aĩcitia cõcordia pietas religio affectus

Virtutũ exercitia

Quatuor ũ uirtutes.

Politicæ uirtute

Vir bonus

humanitas. His uirtutibus uir bonus primū ſui atq; īde reipu. rector efficit: iuſte ac prouide gubernās humana non deſerēs. Secundæ quas purgatorias uocant: hominis ſunt: qui diuini capax ē ſolūq; animū eius expediunt: qui decreuit ſe a corporis cogitatione purgare: & quadā humanoꝝ fuga ſolis ſe inſerere diuinis: Hæc ſunt ocioſoꝝ qui in reꝝpu. actibus ſe ſequeſtrant. Harum quid ſingulæ uelint ſupius expreſſimus: cū de uirtutibus philoſophantiū diceremus. quas ſolas quidā exiſtimauerūt eſſe uirtutes. Tertiæ ſunt purgati iam defæcatiq; animi & ab omni mundi huius aſpergine preſſe pureq; deterſi. illic prudētiæ eſt diuina nō quaſi in electiōe præferre: ſed ſola noſce & hæc tanq̄ nihil ſit aliud intueri: Tēperantiæ teneras cupiditates nō reprimere: ſed penitus obliuiſci. Fortitudinis: paſſiones ignorare nō uincere ut neſciat iraſci: cupiat nihil. Iuſticiæ: ita cū ſupera & diuina mēte ſociari ut ſeruet ppetuū cū ea fœdus imitando. Quartæ ſunt quæ in ipſa diuina mēte conſiſtūt: quā diximus νοῦν uocari: a quārū exēplo oēs reliquæ per ordinē defluūt. Nā ſi reꝝ aliaꝝ multo magis uirtutū ideas eſſe in mente credendū eſt. Illic prudētia ē mēs ipſa diuina: Tēperantia quod in ſe ppetua intentione cōuerſa ē. Fortitudo q̄ ſemp idē eſt nec aliquando mutat̄: Iuſticia q̄ perenni lege a ſempiterna operis ſui cōtinuatione non flectitur. Hæc ſunt quaternaꝝ quattuor genera uirtutū: quæ præter cætera maxima in paſſionibus habent differentiā ſui. Paſſiones aūt (ut ſcimus) uocant̄: quod homines metuūt cupiūtq;: dolent gaudētq; Has primæ molliunt: ſecūdæ auferunt: tertiæ obliuiſcūt̄: ī quartis nefas eſt nominari. Si ergo hoc eſt officium & effectus uīrtutum beare: conſtat autem & politicas eſſe uirtutes: igitur & politicis efficiuntur beati. Iure ergo Tullius de reꝝpu. rectoribus dixit ubi beati æuo ſempiterno fruantur: Qui ut oſtenderet alios ocioſis: alios negocioſis uirtutibus fieri beatos: non dixit abſolute nihil eſſe illi prīcipi deo acceptius q̄ ciuitates ſed adiecit quod quidē ī terris fīat ut eos q̄ ab ipſis celeſtibus īcipiūt: diſcerneret a rectoribus ciuitatū qbus p terrenos actus iter parat̄ ad cælū. Illa aūt diffinitiōe qd preſſius poteſt eſſe? quid cautius de noīe ciuitatū q̄ cōcilia inqt cœtuſq; hominū iure ſociati quæ ciuitates appellāt̄? nā & ſeruilis quōdā & gladiatoria manus cōcilia hoīum & cœtus fuerūt: ſed non iure ſociati. Illa autē ſola iuſta eſt multi

uirtutes purgati animi

Paſſiones aī

tudo: cuius uniuersitas in legum cõsentit obsequiũ: Quod uero ait: Rectores hasq; & seruatores hinc ꝓfecti huc reuertũt: hoc modo accipiendũ ẽ. Animasq; originẽ manare de cælo inter recte philosophantes indubitatæ constat esse sentẽtiæ: & aiæ dum corpore utit hæc est perfecta sapientia ut unde orta sit: de quo fõte uenerit: recognoscat. Hinc illud a quodã inter alia festiua seu mordacia serio tamẽ usurpatũ est de cælo descẽdit γνῶθι σεἀυτόν. Nã & delplici uox hæc fertur oraculi consulẽti ad beatitatẽ: quo itinere pueniret. Si te inquit cognoueris: sed & ipsius fronti tẽpli hæc inscripta sententia ẽ. Homini autẽ ut diximus una ẽ agnitio sui: si originis natalisq; principia exordia prima respexerit nec se quæsiuerit extra. Sic enĩ aĩa uirtutes ipsas conscientia nobilitatis induit: quibus post corpus euecta eo unde descenderat: reportat quia nec corporea sordescit uel oneratur eluuie: quæ puro ac leui fomite uirtutũ rigat: nec deseruisse unq̃ cælũ uidet: quod respectu & cogitationibus possidebat. Hinc aĩa quam in se pronã corporis usus efficit: atq; in pecudẽ quodãmodo reformauit ex homine: & absolutionẽ corporis perhorrescit: & cũ necesse ẽ nõ nisi cũ gemitu fugit indignata sub umbras. Sed nec post mortem facile corpus relinquit: quia nõ fũditus corporeæ excedũt pestes sed aut suũ oberrat cadauer aut noui corporis ambit habitaculũ non humani tãtũmodo: sed ferini quoq; electo genere moribus congruo: quos in homine libẽter exercuit: mauultq; oĩa perpeti: ut cælũ quod uel ignorando uel dissimulando uel potius prodẽdo deseruit: euadat. Ciuitatũ uero rectores cæteriq; sapientes cælũ respectu uel cũ adhuc corpore tenẽt habitãtes: facile post corpus cælestẽ quam pene non reliquerant sedẽ reposcunt. Nec enĩ de nihilo aut de uana adulatione ueniebat q̃ quosdã orbium cõditores aut claros in repu. uiros in numeq; deoq; consecrauit antiqtas. Sed Hesiodus quoq; diuinæ sobolis assertor priscos reges cũ diis aliis enumerat: hisq; exẽplo ueteris potestatis etiã in cælo regendi res humanas assignat officium: & ne cui fastidiosum sit si uersus ipsos ut poeta græcus protulit: iferemus: referemus eos ut ex uerbis suis in latina uerba conuersi sunt.

Sapiẽtia pfecta

Vrbiũ cõditores relati ĩter deos

Indigetes diui fato summi Iouis hi sunt:
Quondam homines modo cum superis humana tuentes:
Largi ac munifici ius regum nunc quoque nacti.

Hoc & Virgilius nõ ignorat: qui licet argumento ſuo ſeruiẽs heroas in inferos religauerit: non tamẽ eos abducit a cælo: ſed æthera his deputat largiorẽ & noſce eos ſolẽ ſuũ ac ſua ſidera ꝓfitetur ut geminæ doctrinæ obſeruationes præſtiterint & poeticæ figmẽtum & philoſophiæ ueritatẽ. Et ſi ſecundum illum res quoq; leuiores q̃s uiui exercuerant etiã poſt corpus exercent: q̃ gr̃a curruũ

Armoꝝq; fuit ui uis quæ rura nitentis
Paſcere equos: eadem ſequitur tellure repoſtos.

Multo magis rectores quondã urbium recepti in cælũ curam regendoꝝ hominũ non relinquũt. Hæ aũt animæ in ultimã ſperã recipi creduntur: quæ aplanes uocatur. Nec fruſtra hoc uſurpatum eſt: ſiquidẽ inde profectæ ſunt. Animus enim necdum deſiderio corporis irretitus ſiderea pars mũdi præſtat habitaculũ: & inde labuntur in corpora. Ideo his illo. Eſt redditio qui merẽtur. Rectiſſime ergo dictum eſt cũ in galaxian quẽ aplanes cõtinet: ſermo iſte procedat: hinc profecti hunc reuertunt̃: ad ſeq̃ntia trãſeamus. Hic ergo & ſi eram ꝑterritus non tã mortis metu q̃ inſidiaꝝ a meis quæſiui tamen uiueret ne ipſe & Paulus pater & alii quos nos extinctos arbitraremur: ſ uel fortuitis & ĩter fabulas elucent ſemina infixa uirtutum: quæ nunc uideas licet ut e pectore Scipionis uel ſomniãtis emineant. In re enim una politicaꝝ uirtutum homniũ pariter exercet officiũ. Quod non labitur ãimo prædicta morte præterritus: fortitudo eſt. Quod ſuoꝝ terretur inſidiis: magiſq; alienũ facinus: q̃ ſuum horreſcit exitiũ: de pietate & nimio in ſuos amore procedit. Hæc autẽ diximus ad iuſtitiã referri: quæ ſeruat unicuiq; quod ſuũ eſt. Quod ea quæ arbitrabat̃ non ꝓ cõpertis habet: ſed ſpreta opiniõe quæ minus cautis animis pro uero inoleſcit: quærit dicere certiora: indubitata prudentia eſt: Quod cum perfecta beatitas & cæleſtis habitatio humanæ naturæ in qua ſe nouerat eſſe promittitur: audiẽdi tamen talia deſideriũ frenat tẽperat & ſequeſtrat: ut de uita aui & patris interroget: quid niſi temperantia eſt? ut iam tũ liqueret Aphricanũ per quietem ad ea loca quæ ſibi deberẽtur adductũ? In hac autem interrogatione de animæ immortalitate tractatur Ipſius enim cõſultationis hic ſenſus eſt. Nos inquit arbitrabamur animam cum fine moriẽtis extingui: nec ulterius eſſe poſt hominẽ. Ait enim quos extĩctos eſſe arbitraremur. Quod autẽ

Aplães ſpæra habitaculũ animaꝝ

extinguit̃ esse iã desinit. Ergo uelĩ dicas ĩquit. Si & pater paulus tecũ & alii supsũt Ad hãc ĩterrogatõnẽ q̃ & de parẽtibus ut a pio filio & de cæteris ut a sapiẽte ac naturã ipsã discutiẽte protexit: quid ille respõdit? Immo uero ĩquit: hi uiuunt q̨ corporũ uinculis tãq̃ e carcere euolauerũt. Vestra uero quæ dr̃ esse uita: mors ẽ. Si ad ĩferos meare mors ẽ: & uita ẽ esse cũ superis: facile discernis quæ mors animæ quæ uita credẽda sit. Si cõstiterit qui locus habẽdus sit ĩferor̃: ut aĩa dum adhunc trudit̃ mori: cũ ab hoc procul ẽ uita frui: & uere supesse credatur. Et quia totũ tractatum quẽ ueterum sapiẽtia de ĩuestigatione huius quæstionis agitauit in hac latẽtẽ uerbor̃ paucitate reperies: ex oĩbus aliqua q̃bus nos de rei quã quærimus absolutione sufficiet admoneri: amore breuitatis excerpsimus: Añq̃ studiũ philosophiæ circa naturæ ĩquisitionẽ ad tãtum uigoris adolesceret: q̨ pdiuersas gẽtes auctores ĩ cõstituẽdis sacris cerimonia r̃ fuerũt: aliud esse ĩferos negauerũt q̃ ipsa corpa q̃bus ĩclusæ aĩæ carcere fedũ tenebris horidũ sordibus & cruore patiunt̃. Hoc aĩæ sepulcrũ hoc ditis cõcaua hoc ĩferos uocauerũt: Et oĩa quæ illic esse credidit fabulosa psuasio: ĩnobis̃metipsis & in ipsi: humanis corporibus assignare conati sunt: obliuionis fluuiũ aliud nõ esse asserẽtes q̃ errorẽ aĩæ obliuiscentis maiestatẽ uitæ prioris: qua ante q̃ ĩ corpus trudere t̃ potita ẽ solãq; esse ĩ corpe uitã putãtis. Pari ĩterpretatione flegethõtẽ ardores ira r̃ & cupiditatũ putarunt. Acherõtẽ quicquid fecisse dixisseue usq; ad tristitiã humanæ uarietatis more nos pœnitet. Cocytum quicquid hoĩes ĩ luctum lachrymasq; compellit. Stygem quicquid ĩter se humanos aĩos in gurgite mergit odior̃. Ipsã quoq; pœna r̃ descriptionẽ de ipso usu cõuersationis humanæ sumptam crediderunt. Vulturem iecur immortale tondentẽ nihil aliud intelligi uolentes q̃ tormenta conscientiæ obnoxia flagitio uiscera interiora rimantis: & ipsa uitalia indefessa admissi sceleris admonitione laniantis: semperq; curas si requiescere forte tentauerint excitantis tanq̃ fibris renascentibus inhærẽdo: nec ulla sibi miseratione parcentis lege hac quã se iudice nemo nocẽs absoluitur: nec de se suam potest uitare sententiam. Illos autem epulis ante ora positis excruciari fame & inedia tabescere: quos magis magisq; acquirendi desiderium cogit præsentem copiam non uidere: & in affluentia inopes egestatis mala io ubertate pa-

Aĩæ ĩmortalitas

in feri q̨ sũt

De lethæo

De flegetõte
De acherõte
De Cocyto
De stige

Cõscientia sceler

De uulture

rodẽte iecur

tytii

De tantalo

tiũtur: neſcientes ꝓta reſpiçere dum egẽt habẽdis. Illos radiis rotaꝙ pẽdere diſtrictos: qui nihil cõſilio præuidẽtes: nihil ratione moderãtes: nihil uirtutibus explicãtes: ſeqꝫ & actus ſuos oẽs fortunæ ꝓmittentes caſibus & fortuitis ſẽper rotant. Saxũ īgẽs uoluere inefficacibus laborioſiſqꝫ conatibus uitã terẽtes. Atrã ſilicẽ lapſuram ſemꝑ & cadẽti ſimilẽ illoꝙ capitibus īminere: qui arduas poteſtates & īfauſtã ambiũt tyrãnidem nũq̃ ſine timore uicturi: & cogẽtes ſubiectũ uulgus odiſſe dũ metuat: ſẽper ſibi uidẽt exitiũ: quod merent excipere. Nec fruſtra hoc theologi ſuſpicati ſũt Nam Dionyſius aulæ ſiculæ īclæmentiſſimus īcubator familiari quõdam ſuo ſolã beatã exiſtimãti uitã tyrãni uolens q̃ ꝓpe tuo metu miſera q̃ īpendẽtium ſemꝑ periculoꝙ plena eſſet oſtẽdere: gladiũ uagina raptũ & a capulo de filo tenui pẽdẽtem mucrone demiſſo iuſſit familiaris illius capiti īter epulas īminere. Cũqꝫ ille & ſiculas & tyrãnicas copias præſentis mortis periculo aſpernaret: talis ẽ inquit Dionyſius uita: quã beatã putabas: ſic nobis ſẽper mortẽ īminẽtẽ uidemus. Exiſtima ergo quãdo fœlix eſſe poterit: qui timere non deſinit. Secũdum hæc igitur quæ a theologis aſſerunt: ſi uere ſuos quiſqꝫ patimur manes: & īferos in his corporibus eſſe credimus: quid aliud intelligendum eſt: q̃ mori aĩam cum ad corporis īferna demergit? uiuere autem cum ad ſupera poſt corpus euadit? Dicendum ẽ: quid his poſtea uiri ſollicitior īquiſitor philoſophiæ cultus adiecerit. Nã & ꝙ primũ Pythagoram & qui poſtea Platonẽ ſecuti ſunt: duas eſſe mortes unam aĩæ: aĩalis alterã prodiderunt. Mori aĩal cũ aĩa diſcedit e corpore: ipſam uero aĩam mori aſſerentes cum a ſimplici & indiuiduo fonte naturæ in membra corporea diſſipatur Et quia una ex his manifeſta omnibus nota ẽ: altera nõ niſi a ſapientibus deprehenſa cæteris eam uitam eſſe credentibus: ideo hic ignoratur a plurimis: cur eũdẽ mortis deũ modo ditem modo īmitem uocemus: cum per alteram. i. aĩalis mortẽ abſolui animam & ad ueras naturæ diuitiaſ atqꝫ ad propriam libertatem remitti fauſtum nomen indicio ſit: per alteram uero quæ uulgo uita exiſtimatur animam de immortalitatis ſuæ luce ad quaſdam tenebras mortis īpelli uocabuli teſtemur horrore. Nam ut conſtet animal: ne ceſſe in corpore anima uinciatur. Ideo corpus demas: hoc ẽ uinculum. nuncupatur & σῶπα quaſi quoddã σήμα id eſt animæ

Deixione

De ſiſypho

De phlegia

De dionyſio ſiculo

duæ mortes

Corpus

ſepulchrum. Vnde Cicero pariter utrunq; ſignificãs corpus eſſe uinculum corpus eſſe ſepulchrum quod carcer eſt ſepultorũ ait. Qui e corporum uinculis tanq̃ e carcere euolauerunt. Inferos autem platonici non in corporibus eſſe. i. non a corporibus incipere dixerunt: ſed certam mundi iſtius partem Ditis ſedem. i. inferos uocauerunt. De loci uero ipſius finibus inter ſe diſſona publicarunt: & in tres ſectas diuiſa ſẽtentia ẽ. Alii. n. mundum in duo diuiſerũt: quoꝝ alterum facit alterũ patiẽ. Et illud facere dixerunt: quod cum ſit ĩmutabile: alteri cauſam & neceſſitatem pmutationis imponit. Hoc pati quod permutationes uariaẽ. Et ĩmutabilem quidem mundi partem a ſpæra quæ aplanes dicitur uſq; ad globi lunaris exordium. Mutabilem uero a luna ad terras uſq; dixerunt. Et uiuere animas dum ĩ mutabili parte conſiſtunt: mori autem cum ad partem ceciderint permutationis capacem. Atq; ideo inter lunam terraſq; locum mortis & inferorũ uocari: ipſamq; lunam uitæ eſſe mortiſq; confinium: & animas inde in terram fluentes mori: inde ad ſupera meantes ĩ uitam reuerti. Nec immerito exiſtimatum eſt. A luna enim deorſum natura ĩcipit caducorum: ab hac aĩæ ſub numeꝝ dieꝝ cadere & ſub ipſis ĩcipiũt: Deniq; illam ætheream terrã phyſici uocauerunt & habitatores eius lunares populos nuncupauerunt qd ita eſſe plurimi: argumentis: quæ nunc lõgum ẽ enumerare docuerũt. Nec dubiũ ẽ: quin ipſa ſit mortalium corpoꝝ & auctor & conditrix: adeo ut nõnulla corpora ſub luminis eius acceſſu patiãẽ augmẽta: & hac decreſcẽte minuanẽ: Sed ne de re manifeſta faſtidium prolixa aſſertione generet: ad ea quæ de ĩferorum loco alii diffiniunt: trãſeamus. Maluerunt. n. mũdum alii in elemẽta terqua terna diuidere: ut in primo numerẽtur ordine: terra: aqua: aer: ignis: quæ ẽ ps liquidior aeris uicina lunæ. Supra hæc rurſũ totidẽ numero: ſed naturæ purioris elementa: ut ſit luna, p terra quã ætheream terrã a phyſicis diximus nominatam: aqua ſit ſpæra ta mercurii: aer ueneris: ignis ĩ ſole. Tertius uero elementorũ ordo ita ad nos cõuerſus habeaẽ: ut terrã ultimam faciat: & cæteris ĩ mediũ redactis ĩ terrã deſinat tã ima q̃ ſũma poſtremitas. Igiẽ ſpera martia ignis habeaẽ: aer ĩouis ſaturni aqua: terra uero aplanes: in qua elyſios cãpos eſſe puris aĩs deputatos antiqtas nobis ĩtelligẽdũ reliquit. De his cãpis aĩa cũ ĩ corpus emittiẽ: p tres ele

Inferoꝝ opinio platonica

Mũdus diuiſus in duo

Aĩæ uita & mors

lunares populi

Mundi alia diuiſio

Clyſii cãpi

mẽtoꝝ ordines trina morte ad corpus uſq; deſcẽdit. Hæc ẽ inter platonicos de morte animæ cum ĩ corpus trudit᷑ ſecunda ſentẽtia: Alii uero (nam tres inter eos eſſe ſententiarum diuerſitates ante ſignauimus) in duas quidem & ipſi partes ſicut primi faciũt: ſed nõ hiſdẽ terminis diuidũt mũdum. Hic enĩ cælũ quod aplanes ſpæra uocitet᷑ partẽ unã: ſeptẽ uero ſpæras quæ uagæ uocantur & quod ĩter illas ac terrã ẽ terrãq; ipſã alterã ꝓtẽ eſſe uoluerunt. Secũdum hos ergo quoꝝ ſectæ amicitior ẽ ratio: aĩæ beatæ ab omni cuiuſcũq; cõtagione corporis liberæ cælũ poſſidet. Quæ uero appetẽtiã corporis & huius quã ĩ terris uitã uocamus ab illa ſpecula altiſſima & ꝑpetua luce deſpiciẽs deſiderio latenti cogitauerit: pondere ipſo terrenæ cogitationis paulatim in ĩferiora delabitur Nec ſubito a ꝑfecta ĩcorporalitate luteũ corpus ĩduitur: ſed ſẽſim ꝑ tacita detrimẽta & lõgiorẽ ſimplicis & abſolutiſſimæ puritatis receſſũ in quædã ſyderei corporis incremẽta turgeſcit. In ſingulis enĩ ſpæris quæ cælo ſubiectæ ſunt: ætherea ſub uolutione ueſtitur: ut ꝑ eas gradatĩ ſociati huius indumẽti teſtei cõciliet᷑. Et ideo totidẽ mortibus quot ſpæras trãſit ad hãc puẽit: quæ ĩ terris uita uocitat᷑. deſcẽſus uero ipſius quo aĩa de cælo in huius uitæ ĩferna delabit᷑: ſic ordo digerit᷑. zodiacũ ita lacteis circulis obliquæ circũflexionis occurſu ãbiẽdo ãplectit᷑: ut eũ q̃ duo tropica ſigna capricornus & cãcer ferunt᷑: ĩterſecet. Has ſolis portas phyſici uocauerũt: quia ĩ utraq; obuiãte ſolſtitio ulterius ſolis ĩhibet᷑ acceſſio: & fit ei regreſſus ad zonæ uiã: cuius terminos nũq; relĩquit. Poſt has portas aĩæ de cælo ĩ terras meare: & de terris ĩ cælum remeare cr̃dunt᷑. Ideo hoĩum una: altera deoꝝ uocatur. Hominum cancer: quia per hunc in inferiora deſcenſus eſt. Capricornus deoꝝ: quia per illum animæ in propriæ immortalitatis ſedem & in deorum numerum reuertuntur: Et hoc ẽ quod Homeri diuina prudentia in antri itacẽſis deſcriptiõe ſignificat Hinc & Pythagoras putat a lacteo circulo deorſum incipere Ditis imperium: quia animæ inde lapſæ uidẽtur iam a ſuperis receſſiſſe. Ideo primam naſcentibus aĩt lactis alimoniã offerri: quia primus eis motus a lacteo incipit in corpora terrena labentibus. Vnde & Scipioni de animis beatorum oſtenſo lacteo dictum ẽ: Hinc profecti huc reuertuntur. Ergo deſcenſuræ cum adhuc in cancro ſunt quoniam illic poſitæ: necdum lacteum reliquerunt

Mũdi tertia diuiſio

Ordo deſcẽtis aĩæ ĩ corpus

Solis portæ

Porta cancri hoĩs ẽ

Porta Capricorni deoꝝ

Ditis ĩperiũ

Lac ꝓpria alimonia

adhuc in numero ſunt deorum. Cum uero ad leonem labendo peruenerint. illic conditionis futuræ auſpicantur exordium. Et ꝗa in leone ſunt rudimenta naſcendi & quædam humanæ naturæ tironicia aquarius aũt aduerſus leoni ẽ & illo oriẽte mox occidit: ideo cum ſol aquarium tenet: manibus parẽtaſ: ut pote ĩ ſigno quod humanæ uitæ cõtrariũ uel aduerſũ ferat. Illic ergo .i. a cõfinio quo ſe zodiacus lacteuſq; cõtingũt: aĩa deſcẽdẽs a tereti quæ ſola forma diuina ẽ: in conũ defluẽdo producit: ſicut a puncto naſcit linea: & ĩ lõgum ex ĩdiuiduo procedit: ibiq; a puncto ſuo quod ẽ monas uenit ĩ diadẽ quæ ẽ prima detractio. Et hæc ẽ eſſẽtia quã ĩdiuiduã eãdẽq; diuiduã Plato ĩ Thimæo cũ de mundanæ aĩæ fabrica loqueret: expreſſit. Aĩæ. n. ſicut mũdi ita & hominis unius modo diuiſionis reperient ignaræ: ſi diuinæ naturæ ſimplicitas cogitet mõ capaces: cum illa ꝑ mũdi: hæc per hominis mẽbra diffundit. Aĩa ergo cũ trahit ad corpus: in hac prima ſui ꝓductione ſilueſtrẽ tumultũ. i. hylen ĩfluẽtem ſibi ĩcipit experiri. Et hoc ẽ quod Plato notauit in Phedrone: aĩam in corpus trahi noua ebrietate trepidãtẽ: uolẽs nouũ potũ materialis alluuionis ĩtelligi: quo delibuta & grauata deducit. Arcani huius ĩdiciũ ẽ & crater Liberi pr̃is ille ſydereus ĩ regione quæ ĩter cancrũ ẽ & leonem: locatus ebrietatẽ illic primũ deſcẽſuris animis euenire ſilua ĩfluente ſignificans: Vnde & comes ebrietatis obliuio illic ĩcipit animis latẽter obrepere. Nam ſi animæ memoriã rerum diuinarum: quarũ in cælo erant cõſciæ ad corpora uſq; deferẽt: nulla ĩter homines foret de diuinitate diſſenſio. Sed obliuionem quidem omnes deſcendendo hauriunt: aliæ uero magis minus aliæ. Et ideo in terris uerum: cum non oĩbus liqueat: tamen opinãtur omnes: quia opinionis ortus ẽ memoriæ defectus. Hi tamen hoc magis ĩueniunt qui minus obliuionis hauſerunt: quia facile reminiſcuntur quid illic ante cognouerint. Hinc ẽ: ꝗ quæ apud latinos lectio: apud græcos uocat repetita cognitio: ꝗa cũ uera diſcimus: ea recognoſcimus: quae naturaliter noueramus ante q̃ materialis ĩfluxio in corpus ueniẽtes aĩas ebriaret. Hæc ẽ aũt hyle: quæ omne corpus mũdi quod ubicũq; cernimus ideis impreſſa formauit. Sed altiſſima & puriſſima pars eius qua uel ſuſtentantur diuina uel conſtant: nectar uocatur: & creditur eſſe potus deorum: Inferior uero & turbidior: potus animarum. Et

aquarius humanae uitæ cõtrarius

Parẽtationis epiſcopus

Animae deſcẽſſio

Crater Liberi patris

Obliuio animarum

Hyle

Nectarum

lethæus.fl. hoc est quod ueteres letaeum fluuium uocauerunt: Ipsum aũt Liberum patrem orphaici νοῦν ὕλινον suspicãtur ītelligi: qui ab illo īdiuiduo natus in singulos ipse diuiditur. Ideo in illoꝝ sacris liber patis traditur titanio furore ī mẽbra discerptus: & frustis sepultis rursus unus & ītegер emersisse: quia νοῦς quẽ diximus mẽtem uocari: ex indiuiduo præbẽdo se diuidẽdum & rursus ex diuiso ad īdiuiduum reuertẽdo & mũdi īplet officia: & naturæ suæ arcana nõ deserit. Hoc ergo primo põdere de zodiaco & lacteo ad subiectas usq; spæras aĩa delapsa dũ & p illas labit' ī singulis nõ solum ut iã diximus luminosi corporis amicit' accessu: sed & singulos motus quos ī exercitio ẽ hītura producit. In saturni rõcinationẽ & ī Aĩa recipit a Satur. telligẽtiã: quod λογιστικὸν θεωρητικὸν uocãt. In iouis uī agẽdi A ioue quod πρακτικὸν dr̃. In martis aĩositatis ardorẽ: qd̃ θυμικὸν nũ A marte cupat'. In solis sẽtiẽdi opinãdiq; naturã: quod αἰσθητικὸν & φαν A sole τασικὸν appellãt. Desiderii uero motũ: quod ἐπιθυμητικὸν uocat' in ueneris. pronũciãdi & ītерpretrãdi quæ sẽtiat: quod ἑρμηνευτικὸν A genere dr̃ ī orbe mercurii. σφυτικὸν uero. i. naturã plãtãdi & A mercurio augẽdi corpa īgressu globi lunaris exercet: & ẽ sicut a diuinis ultima ita ī nr̃is terrenisq; oĩbus prima. Corpus. n. hoc sicut fæx reꝝ A luna diuinarꝝ ẽ: ita aĩalis est prima substãtia. Et hæc ẽ dr̃a īter terrena corpora & supa cæli dico & sydeꝝ alioꝝq; elemẽtorum q̃ illa quidem surs̃ũ accersita sũt ad aĩæ sedẽ: & īmortalitatẽ ex ipsa natura regionis & sublimitatis imitatione mieruerũt. Ad hæc uero terrena corpora aĩa ipsa deducit': & ideo mori credit': cũ in caducam regionẽ & in sedẽ mortalitatis īcluditur. Nec te moueat: q̃ de aĩa • Mors aĩæ quæ sit quã esse īmortalem dicimus: mortem tutiens nominamus. Etenim sua morte anima non extinguitur: sed ad tempus obruitur Nec temporali dimersione beneficium perpetuitatis eximitur. Cum rursus ẽ corpore ubi meruerit contagione uitiorũ penitus elimata purgari ad pentis uitæ lucẽ restituta: ī ītegrũ reuertatur. Plene ut arbitror de uita & de morte aĩæ diffinitio liquet: quã de adytis philosophiæ doctrina Ciceronis elicuit. Sed scipio per qetẽ & ī cælo: quod ī premiũ cedit beatis: & promissione īmortalitatis aĩatus tam glorios̃ã spẽ tãq̃ īclytã magis magiq; firmauit uiso patre. de quo utrũ uiueret: cũ adhuc uideret' dubitare: quae sierat. Mortem igitur malle cœpit: ut uiueret. Necflesse contentus uiso parente quem crediderat extinctũ: ubi loqui posse cœ-

pit:hoc primū probare uoluit:nihil se magis desiderare q̄ ut e eo iam moraret. Nec tamen apud se quæ desiderabat faciēda cō stituit q̄ ante cōsuleret:quoꝝ unū prudētiæ:alteꝝ pietatis asser tio ē. Hunc ipsa uel cōsulētis uel ꝓcipiētis uerba tractemus. Que so in q̄ pater sāctissime atq; optime:quoniā hæc ē uita(ut audio Africanū dicere)quid moror ī terris? quin huc ad uos uenire ꝓpe ro? Nō ē ita inqt ille. Nisi.n.cū deus hic cuius hoc tēplū est oēq; quod conspicis:istis te corporis custodiis liberauerit huc tibi adi tus patere nō pōt. Homines.n.sūt hac lege generati: q tuerētur illū globū:quē ī tēplo hoc mediū uides:quæ terra dr̄. Hisq; aīus datus ē ex illis sēpiternis ignibus:quæ sydera & stellas uocatis: q globosæ & rotundæ diuinis animatæ mētibus circulos suos orbes q; cōficiūt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi & piis oībus re tinēdus aīus ē in custodia corporis. Nec iniussu eius a quo ille ē uobis datus ex hoīum uita migrādū ē:ne munus assignatū adeo diffugisse uideamini. Hæc secta & ꝓceptio Platonis ē: qui in Phedrone diffinit hoī nō esse sua spōte moriēdū. Sed in eodē ta mē dialogo idē dicit mortē philosophantibus appetendam:& ip sā philosophiā meditationē esse moriēdi. Hæc sibi ergo cōtraria uidētur:sed nō ita ē. Nā plato duas mortes hoīs nouit. Nec hoc nunc repeto quod superius dictū ē:duas esse mortes:unā aīæ aīa lis alterā:sed ipsius quoq; aīalis hoc ē hoīs duas asserit mortes: quaꝝ unā natura:uirtutes alterā præstāt. Homo.n.moritᵉ cū aīa corpus reliquit solutū lege naturæ. Mori etiā dicitᵉ: cū aīa adhuc ī corpore cōstituta corporeas illecebras philosophia docēte cōtē nit:& cupiditatū dulces īsidias reliquasq; oēs exiuitᵉ passiones Et hoc ē quod superius ex secūdo uirtutū ordine:quæ solis philoso phātibus aptæ sūt:euenire signauimus. Hāc ergo mortem dicit Plato sapiētibus appetēdā. Illā uero quā oībus natura constituit cogi uel īferri uel accersiri uetat docens expectandam esse naturā Et has causas huius aperiēs sāctionis:quas ex usu reꝝ quæ ī quo tidiana cōuersione sūt:mutātᵉ. Ait.n.eos qui potestatis imperio trudunᵗ ī carcerē:nō oportere īde diffugere priusq̄ potestas ipsa quæ clausit abire pmiserit. Nō enī uitari pœnā furtiua discessio ne:sed crescere. Hoc quoq; addit nos esse ī domino deoꝝ:quoꝝ tutela & prouidētia gubernamur. Nihil autem esse īuito domīo de his quæ possidet:ex eo loco in quo suum constituerat auferē

mors ē appe tāda nō sibi ipsius īferen da Morte duæ hominis

Mors q̄ pati tur a sapiēti bus

dum:Et ſicut qui uitā mancipio extorquet alienō: crimine non carebit:ita eū qui finē ſibi domino necdum iubente quæſiuerit: non abſolutionem conſequi ſed reatū.Hæc platonicæ ſectæ ſententia altius Plotinus exequit.Oportet īquit aīam poſt hominē liberā corporeis paſſionibus īueniri:quā qui de corpore uiolenter extrudit:liberā eſſe nō patitur.Qui enī ſibi ſua ſponte necē comparat:aut perteſus neceſſitatis:aut metu cuiuſq; ad hoc deſcendit aut odio:quæ omnia īter paſſiones habētur.Ergo &ſi ante fuit his ſordibus pura:hoc ipſo tamen quo exit extorta:ſordeſcit.Deinde mortē debere:aīæ a corpore ſolutionē eſſe nō uinculum.Exitu aūt coacto aīam circa corpus magis magiſq; uinciri. Et re uera ideo ſic extortæ aīæ diu circa corpus eiuſue ſepulturam uel locū:in quo iniecta manus ē:peruagant.Cum cōtra illæ aīæ quæ ſe in hac uita a uinculis corporeis philoſophiæ morte diſſoluunt:adhuc extāte corpore cælo & ſyderibus īſerant.Et ideo illā ſolā de uolūtariis mortibus ſignificat eſſe laudabilē:quæ cōparat philoſophiæ rōne ut diximus nō ferro:prudentia nō ueneno Addit etiā illā ſolā eſſe naturalē mortē:ubi corpus aīam nō aīa corpus relīquit:Cōſtat enī numeroꝝ certā cōſtitutāq; rōnē aīas ſociare corporibus.Hi numeri dum ſupſūt:pſeuerat corpus aīari.Cū uero deficiunt:mox arcana illa uis ſoluitur qua ſocietas ipſa cōſtabat.Et hoc ē quod fatum & fatalia uitæ tēpora uocamus Aīa ergo ipſa non deficit:quippe quæ īmortalis atq; ppetua eſt: ſed impletis numeris corpus fatiſcit.Nec aīa laſſatur animando ſed officium ſuum deſerit corpus:cū iā nō poſſit aīari.Hinc illd ē doctiſſimi uatis.Explebo numeꝝ:reddarq; tenebris.Hæc ē igitur naturalis uere mors:cum finē corporis ſolus numerorum ſuoꝝ defectus apportat:nō cum extorquet uita corpori adhuc idoneo ad cōtinuationem ferēdi.Nec leuis ē dra uitā uel natura uel ſpōte ſoluēdi Aīa.n.cū corpe dſerit:pōt ī ſe nihil retinere corporeum:ſi ſe pure cū ī hac uita eēt:īſtituit. Cū uero ipſa uiolenter de corpore extruditur:quia exit rupto uinculo non ſoluto: fit ei ipſa neceſſitas occaſio paſſionis:& malis uinculis dum rumpit: inficitur.Hanc quoq; ſuperioribus adiicit rationem non ſpōte peūdi.Cū cōſtet inquit remunerationem aīs illic eſſe tribuēdā,p mō pfectiōis ad quā ī hac uita unaquæq; puēit:ñ ē præcipitāduſ uitæ finis:cū adhuc ,pficiēdi eē poſſit atceſſio.nec fruſtra hoc dictū ē nā ī arcanis d aīæ reditu diſputatiōibus fert ī hac uita dlin

Qui ſpōteſi bi mortem comparant

naturalis mors

fatū & fatalia uitæ

explebo numerum

quẽtes ſimiles eſſe ſup æq̃le ſolũ cadẽtibus: qbus d̃nuo ſine diffi
cultate præſto ſit ſurgere. Aĩas uero ex hac uita cũ delictoꝝ ſordi
bus recedẽtes æquandas his q̃ ĩ abruptũ ex alto præcipitiq; dela
pſi ſũt: unde facultas nunq̃ ſit reſurgẽdi. Ideo ergo conceſſis utẽ
dum uitæ ſpatiis: ut ſit perfectæ purgatiõis maior facultas. Ergo
inquies qui iã pfecte purgatus ẽ: manũ ſibi debet ĩferre: cũ nõ ſit
ei cauſa remanẽdi: quia pfectũ ultærius nõ requirit qui ad ſuper
na puẽit. Sed hoc ipſo quo ſibi celerem finẽ ſpe fruendæ beatita
tis arceſſit: irritet̃ laqueo Paſſiõis: qa ſpes ſicut timor paſſio eſt.
Sed & cætera: quæ ſupior rõ ĩſeruit: ĩcurrit. Et hoc ẽ: q̃ Paulus fi
liũ ſpæ uitæ uerioris ad ſe uẽire propantẽ prohibet ac repellit: ne
feſtĩatũ abſolutiõis aſcẽſioniſq; deſideriũ magis eũ hac ipſa paſ
ſione uĩciat ac retardet. Nec dicit: q̃ niſi mors naturalis aduene
rit: emori nõ poteris: ſed huc uenire nõ poteris. Niſi. n. inqt cũ
deus iſtis te corporis cuſtodiis liberauerit: huc tibi aditus patere
non pot: qa ſcit iã receptus in cælum niſi pfecte puritati cæleſtis
hĩtaculi aditũ non patere. Pari autẽ conſtãtia mors nec ueniens
p naturã timenda ẽ nec contra ordinem cogenda naturæ. Ex his
quæ Platonem quæq; Plotinnũ de uoluntaria morte pronũciaſ
ſe rettulimus: nihil ĩ uerbis Ciceronis qbus hanc prohibet rema
nebit obſcurũ. Sed illa uerba quæ præter hoc ſũt inſerta: repeta
mus. Hoĩes. n. ſũt hac lege generati: q tuerent̃ illũ globũ quem ĩ
tẽplo hoc mediũ uides: quæ terra dr̃. Hiſq; aĩus datus ẽ ex illis ſẽ
piternis ignibus: quæ ſydera & ſtellas uocatis. quæ globoſæ & ro
tundæ diuinis aĩate mẽtibus circulos ſuos orbeſq; cõficiũt celeri
tate mirabili. De terra cur globus dicat̃: ĩ medio mundo poſitus
plẽius diſſerẽus cũ de nouẽ ſpæris loquemur. Bene aũt uniuer
ſus mũdus dei tẽplũ uocat̃: propter illos q exiſtimãt nihil eẽ ali
ud deũ niſi cælũ ipſũ & celeſtia iſta quæ cernimus. Ideo ut ſũmi
oĩpotẽtiã dei oñderet poſſe uix ĩtelligi: nũq̃ uideri: q̃cqd hũano
ſubiiciẽ aſpectui tẽplũ eius uocauit: q ſola mẽte cõcipiẽ: ut qui
hæc ueneraẽ ut tẽpla: cultũ tñ maximũ debeat conditori: ſciatq;
qſqs ĩ uſũ tẽpli huius ĩduciẽ: ritu ſibi uiuẽdũ ſacerdotis. Vnd̃ &
q̃i quodã publico precõio tãtã hũano gñi diuinitatẽ ĩeſſe teſtat̃:
ut uniuerſos ſyderei aĩ cognatõe nobiliter. Notãdũ ẽ q̃ hoc loco
aĩum & ut proꝑ & ut abuſiue dr̃: poſuit. Aĩus. n. proꝑ mẽs: eſt
quã dĩnioꝛẽ aĩa nẽo dubitauit. Sed nõnũq̃ ſic & aĩam uſurpãtes

Mundus dr̃ Dei Tẽplũ

Animus

uocamus. Cū ergo dicit: Hiſq; aīus datus ē ex illis ſēpiternis ignibus: mētē præſtat ītelligi: quæ nobis proprie cū cælo ſyderibuſq; cōis ē. Cū uero ait: Retinēdus aīus ē ī cuſtodia corporis: ipſā tūc aīam nomīat: quæ uincīt cuſtodia corporali: cui mēs diuina non ſubditur. Nūc q̄liter nobis aīus id ē mēs cū ſyderibus cōis ſit: ſecundū theologos differāus. Deus q̄ prīa cā & ē & uocatur: unus oīum quæq; ſūt quæq; uidēt eſſe prīceps & origo ē. Hic ſuperabūdāti maieſtatis fœcūditate de ſe mētē creauit. Hæc mēs quæ ΝΟΥϹ uocat: qua p̄rem īſpicit: plenā ſimilitudinē ſeruat auctoris Animā uero de ſe creat poſteriora reſpiciens. Rurſus aīa ptē quā ītuet iduit: ac paulatī regrediēte reſpectu ī fabricā corpoꝝ incorporea ipſa degenerat. Habet ergo & puriſſimā ex mēte: de qua ē nata rōnem: quod ΛΟΓΙΚΟΝ uocat ex ſua natura accipit præbendi ſenſus præbēdiq; īcremēti ſemīariū: quoꝝ unū ΑΙΣΘΗΤΙΚΟΝ: alterū ΦΥΤΙΚΟΝ nūcupat. Sed ex hīs primū id eſt logicon: quod īnatū ſibi ex mēte ſumpſit ſicut uere diuinū ē: ita ſolis diuinis aptum. Reliqua duo æſtheticon & phyticon ut a diuinis recedunt: ita cōuenientia ſunt caducis. Anima ergo creās ſibi condēſq; corpora. Nam ideo ab aīa natura īcipit: quā ſapientes de deo & mēte ΝΟΥΝ nominat ex illo mero ac puriſſimo fōte mētis quem naſcendo de originis ſuæ hauſerat copia corpora illa diuina uel ſupera cæli dico & ſydeꝝ: quæ prima condebat animauit. diuinæq; mentes omnibus corporibus: quæ in formā teretem. i. in ſpæræ modum formant: infuſæ ſūt. Et hoc eſt quod cum de ſtellis loqueret ait: quæ diuinis aīatæ mētibus. In īferiora uero ac terrena degenerās fragilitatē corpoꝝ caducoꝝ deprehēdit merā diuinitatē mētis ſuſtinere nō poſſe: īmo ptē eius uix ſolis hūanis corporibus cōuenire: qa & ſola uident erecta tanq̄ ad ſupera ab imis recedat: & ſola cælū facile tanq̄ ſemp erecta ſuſpiciūt: ſoliſq; īeſt uel ī capite ſpæræ ſimilitudo quā formā dixīus ſolā mētis capacem. Soli ergo hōi rōnē. i. uim mētis īfudit: cui ſedes ī capite eſt. Sed & gēinā illā creſcēdi ſētiēdiq; naturā: q̄a caducū ē corpus: īſe ruit. Et hīc ē: q̄ hō & rōnis cōpos ē: & ſentit & creſcit: ſolaq; rōne meruit præſtare cæteris aīalibus: quæ q̄a ſēp ꝑna ſūt: & ex ipſa quæq; ſuſpiciēdi difficultate a ſupis receſſerūt: nec ullam diuino corpoꝝ ſilitudinē aliqua ſui ꝑte meruerūt: nihil ex mēte ſortita ſūt: & ideo rōne caruerūt. Duo quoq; tātū adepta ſūt ſētire uel

Deus prima cauſa Nens

Aīæ origo & eius partes Ratio

ΑΙΣΘΗΤΙΚΟΝ. .i. ſenſitiuū

ΦΥΤΙΚΟΝ. i. generatiuū

Mētis ſedes

creſcere. Nã ſiqd ĩ illis ſimilitudinẽ rõnis imitat: nõ rõ ſed memoria ẽ: & memoria nõ illa rõne mixta: ſed quæ hebetudinẽ ſenſuũ qnq; comitatur. de qua plura nũc dicere (quoniã ad preſens opus nõ attinet) omittemus. Terreno⁹ copo⁹ tertius ordo in arboribus & herbis ẽ: quæ carẽt tã rõe q̃ ſenſu. Et qa creſcẽdi tãtũ modo uſus ĩ his uiget: hac ſola ꝓte uiuere dicunt. Hũc re⁹ ordinẽ & Virgilius expreſſit. Nã & mundo aĩam dedit: & ut puritati eius atteſtaret: mẽtẽ uocauit. Cælũ. n. ait & terras & maria & ſydera ſpiritus ĩtus alit. i. aĩa. Sicut alibi pro ſpiramẽto aĩam dicit. Quãtũ ignes aĩeq; ualẽt. Et ut illius mũdanæ aĩæ aſſereret dignitatẽ: mẽtẽ eſſe teſtatus ẽ: Mens agitat molẽ. Nec nõ ut oſtẽderet ex ipſa aĩa cõſtare & aĩari uniuerſa quæ uiuunt: addidit: Inde hominũ pecudũq; genus & cætera. Vtq; aſſereret eũdẽ ſemp in aĩa eſſe uigorẽ: ſed uſum eius hebeſcere ĩ aĩalibus corporis denſitate adiecit. Quantum nõ noxia corpora tardant & reliqua. Secundum hæc ergo cũ ex ſũmo deo mens ex mente aĩa ſit. Aĩa uero & cõdat & uita cõpleat oĩa quæ ſequunt: cũctaq; hic unus fulgor illumĩet: & uniuerſis appareat: ut ĩ multis ſpeculis ꝓ ordinẽ poſitis uultus unus. Cũq; oĩa cõtinuis ſucceſſiõibus ſe ſequant degenerãtia ꝓ ordinẽ ad imum meãdi ĩueniet preſſius ĩtuenti a ſũmo deo uſq; ad ultimã re⁹ fæcem una ſe mutuis uinculis religãs: & nuſq̃ ĩrerrupta connexio. Et hæc eſt Homeri cathena aurea: quã pendere de cælo in terras deum iuſſiſſe commemorat. His ergo dictis ſolum hominem conſtat ex terrenis omnibus mentis ideſt animi ſocietatem cũ cælo & ſyderibus habere cõmunẽ. Et hoc eſt quod ait: Hiſq; animus datus ẽ ex illis ſẽpiternis ignibus: quæ ſydera & ſtellas uocatis. Nec tamẽ ex ipſis cæleſtibus & ſempiternis ignibus nos dicit animatos. Ignis. n. ille licet diuinum tamẽ corpus ẽ. Nec ex corpore quanuis diuino poſſemus animaris ſed unde ipſa illa corpora quæ diuina & ſunt & uidentur: aĩata ſũt: id eſt ex ea mũdanæ aĩæ ꝓte quã diximus de pura mente cõſtare. Et ideo poſtq̃ dixit: Hiſq; animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus: quæ ſydera & ſtellas uocatis: mox adiecit: quæ diuinis animatae mentibus: Vt per ſempiternos ignes corpus ſtellarum: per diuinas uero mentes earum animas manifeſta deſcriptiõe ſignificet: & ex illis ĩ nr̃as uẽire aĩas uim mẽtis oſtẽdat. Nõ ab re ẽ: ut hæc de aĩa diſputatio ĩ fine ſẽtẽtias oĩũ: q de aĩa uidẽt

Principio cælũ ĩ. Vi. æñ.

Cathena aurea Homeri

Quid ſit aīa ſecundū uarias philoſophorū opiniones

pronūciaſſe:cōtineat.Plato dixit aīam eſſētiā ſe mouētē. Xenocrates nūerū ſe mouētem:Ariſtoteles ἐντελέχειαν: Pythagoras & Philolaus armōiā:Poſſidonius ideā:Aſclepiades qnq; ſenſuū exercitiū ſibi cōſonū:Hipocrates ſpiritū tenuē p corpus oē diſp ſū:Heraclitus pōticus lucē:Heraclitus phyſicus ſcintillā ſtellaris aſſentiræ:Zenon cōcretū corpori ſpiritū;Democritus ſpiritu īſertū athomis hac facilitate motus:ut corpus illi oē ſit puium. Critolaus peripatheticus cōſtare eā de qnta eſſentia: Hipparcus ignē:Anaximenes aera:Empedocles & Cricias ſāguinē:Parmenides ex terra & igne:Exenophantes ex terra & aqua:Boetos ex aere & igne:Epicurus ſpēm ex igne & aere & ſpiritu mixtā. Optinuit tamē nō mīus de īcorporalitate eius q̄ de imortalitate ſētētia.Nūc uideāus quæ ſint hæc duo noīa:quoꝝ pariter meminit cū dicit:quæ ſydera & ſtellas uocatis. Neq;.n. hic res una gemīa appellatiōe mōſtrat:ut enſis & gladius.Sed ſūt ſtellæ quidē ſingulares:ut erraticæ qnq; & ceteræ quæ nō admixtæ aliis ſole ferūtur:ſydera uero quæ ī aliquod ſignū ſtellaꝝ plurium cōpoſitiōe formant:ut aries taurus ut andromeda p̄ſeus uel corona:& quæ cunq; uariaꝝ genera formaꝝ ī cælū recepta credunt. Sic & apud græcos ἀϛήϛ & ἄϛρον diuerſa ſignificāt.Etenī aſter ſtella una ē: & aſtron ſignū ſtellis coactū:quod nos ſydus uocāus. Cū uero ſtellas globoſas & rotundas dicat:nō ſingulariū tantū exprimit ſpēm:ſed & eaꝝ quæ ī ſigna formāda cōueniūt.Oēs.n.ſtelle inter ſe & ſi in magnitudīe aliquā nullā tamē hēbēt ī ſpecie dīam. Per hæc aūt duo noīa ſolide ſpæra dæſcribit:quæ nec ex globo ſi rotunditas deſideret:nec ex rotunditate ſi globus deſit efficit:cū alterū forma:alterum ſoliditate corporis deſeratur. Spæras autem hic dicimus ipſarūm ſtellarum corpora:quæ omnia hac ſpecie formata ſunt. Dicuntur præterea ſpæræ & aplanes illa quae maxima ē & ſubiectæ ſeptem:p̄ quas duo lumina & quinq; uagæ diſcurrūt. Circi uero & orbes duarum ſunt rerum duo nomina. Et his nominibus q̄dē alibi aliter ē uſus. Nā & orbē pro circulo poſuit ut orbem lacteū:& orbē pro ſpera:ut nouem tibi orbibus uel potius globis.Sed & circi uocant:q̄ ſpæram maxīam cingunt:ut eos ſequēs tractatus oſtēdet:quorum unus ē lacteus de quo ait:inter flammas circus elucēs.Sed hic hoꝝ nihil neq; circi neq; orbis noīe uoluit ītelligi.Sed ē orbis in hoc loco ſtellæ una

Inter ſydera & ſtellas

ἀϛήϛ ἄϛρον

Spæra

Orbis

ītegra & ꝑacta cōuerſio.i.ab eodē loco poſt emēſū ſpæræ:ꝑ quā mouetur ambitū ī eundē locū regreſſus. Circus aūt eſt hic linea ābiēs ſpærā:ac ueluti ſemitā faciēs: ꝑ quā lumē utrūq; diſcurrit & ītер quā uagantiū ſtellaꝝ error legitimus coerceť.quas ideo ue teres errare dixerūt:quia & curſu ſuo ferūtur:& cōtra ſpære ma ximæ.i.ipſius cæli īpetū cōtrario motu ad oriētē ab occidēte uol uunť:& oīum qdē par celeritas motus ſimilis & idē ē modus me ādi:ſed nō oēs eodē tpe circos ſuos orbeſq; cōficiūt.Et ideo ē cele ritas ipſa mirabilis qa cū ſit eadē oīum:nec ulla ex illís aut cōci tatior eē poſſit aut ſegnior:nō eodē tamen tpīs ſpatio oēs ābitū ſuū ꝑagunt.Cauſā uero ſub eadē celeritate diſparis ſpatii aptius nos ſequētia docebūt.His de ſyderꝝ natura & ſyderea hoīum mē te narratis:rurſus filiū pater ut ī deos pius ut ī homines iuſtus eēt hortatus:premiū rurſus adiecit:oſtēdēs lacteū circulū uirtu tibus debitū & beatoꝝ cœtu refertū.Cuius meminit his uerbis: Erat aūt is ſplēdidiſſīo cādore ītер flāmas circus elucēs : quē uos (ut a graiis accepiſtis) orbē lacteū nūcupatis.Orbis hic idē quod circus ī lactei appellatiōe ſignificat.Eſt aūt lacteus unus e circu lis:q ābiūt cælū:& ſūt præter eū nūero decē de qbus quæ dicēda ſūt ꝑferēus:cū de hoc cōpetēs ſermo proceſſerit.Solus ex oībus hic ſubiectus ē oculis cæteris circūciſis magis cogitatiōe q̄ uiſu cō prehēdēdis.De hoc lacteo multi ītер ſe diuerſa ſēſerūt: cauſaſq; eius alii fabuloſas naturales alii protulerūt.Sed nobis fabuloſa reticentes ea tantūmō:quæ ad naturā eius uiſa ſunt ꝑtinere:di cemus. Theophraſtus lacteum dixit eſſe compagē:quia de duo bus hemiſpæriis cæli ſpæra ſolidata eſt.Et ideo ubi horæ utrinq; cōueniant: notabilē claritatē uideri.Diodorus ignem eſſe denſæ cōcretæq; naturæ ī unā corrui limitis ſemitā diſcretiōe mūdanæ fabricæ coaceruāte cōcretū.Et ideo uiſū ītuentis admittere reli quo igne cæleſti lucē ſuā nimia ſubtilitate diffuſā nō ſubiicien te cōſpectui:Democritus īnūeras ſtellas breueſq; oēs:quæ ſpiſ ſo tractu ī unū coactæ ſpatiis quæ āguſtiſſima ītеriacēt optis ui cinæ ſibi undiq;:& ideo paſſim diffuſæ lucis aſpgine cōtinuum iūcti lumīs corpus oſtēdunt.Sed poſſidonius cuius diffinitioni pluriū cōſēſus acceſſit:ait lacteū caloris eē ſyderei īfuſionē : quā ideo aduerſa zodiaco curuitas obliq̄uit: ut qm̄ ſol nunq̄ zodiaci excedēdo terminos exptē feruoris ſui ꝑtē cæli reliquā deſerebat:

Circus

Errātes Stel læ

Lacteus cir cus

hic circus a uia ſolis in obliquum recedens uniuerſitatē flexu ca/
lido tēperaret. Quibus aūt ptibus zodiacū īterſecet: ſupius rela/
Circi.x. tum ē Hæc de lacteo. Decem autē alii ut diximus circi ſunt: quo
Zodiacus rū unus eſt ipſe zodiacus: q ex his decē ſolus potuit latitudinem
arcus hoc modo quē referemus adipiſci. Natura cæleſtiū circuloꝝ īcor
poralis eſt linea: quæ ita mente concipiť: ut ſola longitudīe cen/
ſeatur: latū hŕe nō poſſit. Sed in zodiaco latitudinē ſignorū ca/
pacitas exigebat. Quantū igiť ſpatii lati dimenſio porrectis ſyde
Ecliptica Li ribus occupabat: duabus lineis limitatū ē. Et terna ducta per me
nea dium ecliptica uocať: qa cum curſū ſuum ī eadem linea piter ſol
& luna cōficiunt: alterius eoꝝ neceſſe ē uēire defectum: ſolis ſi ei
Deeclipſi ſo tunc luna ſuccedat: lunæ ſi tūc aduerſa ſit ſoli. Ideo nec ſol unq̄
lis & Lunæ deficit: niſi cū triceſimus lunæ dies ē: & niſi qntodecimo curſus
ſui die neſcit luna defectū. Sic. n. euenit: ut aut lunæ contra ſolē
poſitæ ad mutuandum ab eo ſolitū lumē ſub eadē īuētus linea
terræ conus obſiſtat: aut ſoli ipſa ſuccedēs obiectu ſuo ab huma
no aſpectu lumen eius repellat. In defectu ergo ſol ipſe nil patiť:
ſed noſter fraudať aſpectus. Luna uero circa propriū defectum
laborat nō accipiēdo ſolis lumen: cuius beneficio noctē colorat.
Quod ſciēs Virgilius diſciplinaꝝ oīum pitiſſimus ait: Defectus
ſolis uarios lunæq; labores. Quanuis igiť triū linearum ductus
zodiacum & claudat & diuidat: unū tamen circum auctor uoca/
Circuli .V. buloꝝ dici uoluit antiquitas. Quīq; alii circuli paralelli uocanť.
æqnoctialis Horum medius & maxīus ē æqnoctialis. Duo extremitatibus ui
cini: atq; ideo breues: quoꝝ unus ſeptētrionalis dř: alter auſtra/
Septētriona lis. Inter hos & medium duo ſūt tropici maiores ultimis: medio
lis minores: & ipſi ex utraq; pte zone uſtæ terminum faciūt. Præter
Auſtralis hos duo ſūt alii circuli: qbus nomē dedit īpfecta cōuerſio: Am/
tropici duo bientes. n. ſeptētrionalē uerticē: atq; īde ī diuerſa diffuſi & ſe in
ſūmo īterſecāt: & qnq; paralellos ī q̄ternas ptes æqualiť diuidūt
zodiacū īterſecātes: ut unus eoꝝ p arietē & librā: alter p cācrū at
q; capricornū meādo decurrat: ſed ad auſtralē uerticē nō pueni/
re credunť. Duo q ad nūerū prædictū ſupſūt: meridianus & ori
zon nō ſcribunť ī ſpæra: qa certū locum hŕe nō poſſunt: ſed pro
meridianu diuerſitate circūſpiciētis hītātiſue uariant. Meridianus ē enim
circulus quē ſol cum ſup hominum uerticem uenerit: ipſum diem me/
dium efficiendo deſignat. Et quia globoſitas terræ habitationes

oĩum æquales ſibi eſſe nõ patit̃:non eadẽ ꝑs cæli omniũ uertic̃ deſpicit. Et ideo unus oĩbus meridianus eẽ nõ poterit:ſed ſingulis ſuꝑ uertic̃ ſuũ proprius meredianus efficit̃. Similiter facit ſi bi orizontẽ circũſpectio ſingulo⁹. Orizon eſt.n.uelut quodã circo deſignatus terminus cæli quod ſuper terrã uĩ. Et quia ad ipſũ uere finem non põt hũana acies ꝑuenire:quãtum quiſq; oculos circũferendo conſpexit propriũ ſibi cæli:quod ſuꝑ terrã eſt: terminũ facit. Hic orizon quẽ ſibi uniuſcuiuſq; circunſcribit aſpectus:ultra trecẽtos & ſexaginta ſtadios lõgitudinẽ ĩtra ſe cõtinere nõ poterit. Centũ enĩ & octuoginta ſtadios nõ excedit acies cõ trauidentis. Sed uiſus cum ad hoc ſpatium uenerit:acceſſu deficiens in rotunditatẽ recurrendo curuat̃. Atq; ita fit:ut hic numerus ex utraq; ꝑte geminatus tricento⁹ ſexaginta ſtadiorũ ſpatiũ quod ĩtra orizontẽ ſuũ cõtinetur:efficiat:ſemperq; quantum ex huius ſpatii parte poſtea procedẽdo demiſeris:tantũ tibi de interiore ſumet̃:& idẽ orizon ſemꝑ quãtacunq; loco⁹ trãſgreſſione mutatur. Hũc aũt quẽ diximus admittit aſpectum aut in terris æqua planicies:aut pelagi trãquilla libertas: quæ nullam oculis obiicit offenſã. Nec te moneat:q; ſæpe ĩ longiſſimo poſitũ mõtẽ uidemus:aut q; ipſa cæli ſupna ſuſpicimus. Aliud eſt.n. cum ſe oculis ingerit altitudo:aliud cũ per planum ſe porrigit & extendit ĩtuitus:in quo ſolo orizontis circus efficit̃ Hec de circis omnibus q̃bus celum cingitur:dicta ſufficiant. Tractatũ ad ſequẽtia trãſferamus:ex quo mihi oĩa contemplãti præclara cætera & mirabilia uidebãtur. Erãt autẽ hæ ſtellæ:quas nunq̃ ex hoc loco uidimus:& hæ magnitudines oĩum quas eſſe nunq̃ ſuſpicati ſumus. Ex quibus erat ea minima.quæ ultima a cælo citima terris luce lucebat aliena. Stellæ⁹ aũt globi terræ magnitudinem facile uincebãt. Dicẽdo:Ex quo mihi oĩa cõtẽplãti:id quod ſupra diximus affirmat:in ipſo lacteo Scipiõis & parẽtũ ꝑ ſomniũ contigiſſe cõuentũ. Duo ſunt autẽ præcipua:quæ ĩ ſtellis ſe admiratũ refert:aliqua⁹ nouitatẽ & oĩum magnitudinẽ. Ac prius de nouitate poſt de magnitudĩe diſſerẽus. Plene & docte adiiciẽdo:quas nũq̃ ex hoc loco uidiũs:cãm cur a nobis nõ uideant̃:oſtẽdit. Locus.n.nr̃æ hĩtatiõis ita poſitus ẽ:ut quædã ſtellæ ex ipſo nunq̃ poſſint uideri:q̃a ipſa ꝑs cæli ĩ qua ſũt:nunq̃ põt hic hĩtãtibus apparere. Pars.n.hæc terræ quæ incolit̃ ab uniuerſis hominibus

Orizon Circulus

Meſura Orizontis

Vertex septẽtrionalis

Vertex Australis

Magnitudo Stellarum

Punctus

q̃ nos ĩuicẽ ſcire nõ poſſumus: ad ſeptẽtrionalẽ uerticẽ ſurgit: & ſpæralis cõuexitas auſtralẽ nobis uerticẽ in ima demergit. Cũ uero ſemp̃ circa terrã ab ortu ĩ occaſũ cæli ſpæra uoluat̃: uertex hic q̃ ſeptẽtriones habet: quoquouerſũ mũdana uolubilitate uertatur: quoniã ſup̃ nos ẽ: ſemper a nobis uidetur: ac ſemp̃ oſtendit arctos oceani metuentes æquore tingi. Auſtralis cõtra quaſi ſemel nobis pro hĩtationis nr̃æ poſitiõe demerſus: nec ipſe nobis unq̃ uidet̃: nec ſydera ſua: quibus & ipſe ſine dubio inſignitur: oſtendit. Et hoc eſt quod poeta naturæ ipſius conſcius dixit

Hic uertex nobis ſemper ſublimis: at illum
Sub pedibus ſtix atra uidet maneſq; profundi.

Sed cũ hãc diuerſitatẽ cæleſtibus p̃tibus uel ſemp̃ uel nũq̃ apparẽdi terræ globoſitas hĩtãtibus faciat: ab eo q̃ in cælo eſt oẽs ſine dubio cælũ uidet̃ non ĩpediẽte aliq̃ p̃te terræ: quæ tota p̃ũcti locũ pro cæli magnitudine uix optinet. Cui ergo auſtralis uerticis ſtellas nũq̃ de terris uidere cõtigerat: ubi circũſpectu libero ſine offenſa terreni obicis uiſæ ſunt: iure quaſi nouæ admiratiõẽ deruut. Et quia ĩtellexit cãm propter quã eas nũq̃ ante uidiſſet: ait: Erat aũt hæ ſtellæ quas nũq̃ ex hoc loco uidĩus. Hunc locũ demoſtratiue terrã dicens: ĩ qua erat dũ iſta narraret. Sequit̃ illa diſcuſſio: quod adiecit qd: ſit: Et hæ magnitudĩes oĩum quas eẽ nunq̃ ſuſpicati ſumus. Cur aũt magnitudĩes quas uidit ĩ ſtellis: nunq̃ hoĩes ſuſpicati ſint: ipſe patefecit addendo. Stellarũ auré globi terræ magnitudinẽ facile uincebãt. Nam quando hõ: niſi quẽ doctrina philoſophiæ ſupra hominẽ ĩmo uere hominẽ fecit: ſuſpicari põt ſtellã unã oĩ terra eſſe maiorẽ? cũ uulgo ſingulæ uix facis unius flãmam æquare poſſe uideant̃. Ergo tunc earũ uere magnitudo aſſerta credet̃: ſi maiores ſingulas q̃ ẽ oĩs terra eſſe cõſtiterit: quod hoc mõ licet recognoſcas. Punctũ dixerunt eſſe geometræ: quod ob ĩcõprehẽſibilẽ breuitatẽ ſui ĩ p̃tes diuidi nõ poſſit: nec ipſũ p̃s aliqua ſed tantũmõ ſignũ eſſe dicat̃. Phyſici terrã ad magnitudinẽ cirti: p quẽ ſol uoluit̃: p̃ũcti modũ optinere docuere. Sol auté quãto mĩor ſit circo proprio: deprehẽſũ ẽ mãifeſtiſſĩs dimẽſionũ rõibus cõſtat mẽſurã ſolis ducẽteſimã ſextãdecimã p̃tẽ hr̃e magnitudĩs circi: p quẽ ſol ipſe diſcurrit. Cũ ergo ſol ad circũ p̃s certa ſit: terra uero ad circum ſolis punctum ſit: quod p̃s eſſe nõ poſſit ſine cunctatiõe iudicii ſolẽ cõſtat terra

esse maiorē: si maior ē ꝑs eo quod ꝑtis nomē nimia breuitate nō capit. Verū solis circo supioꝝ stellaꝝ circos certū ē esse maiores: si eo quod cōtinet' id quod cōtīet maius ē. Cū hic sit cælēstiū spærarū ordo: ut a supiore unaquæq; īferior ambiat'. Vnde & lunæ spærā quasi a cælo ultimā & uicinā terræ minimā dixit: cū terra ipsa in punctū quasi uere iā postrema deficiat. Si ergo stellaꝝ superioꝝ circi ut dixīus circo solis sūt grādiores: singulæ aūt huius sūt magnitudīs: ut ad circū unaquæq; suū modū ꝑtis optineat: sine dubio singulæ terra sūt āpliores: quā ad solis circū: q supioribus minor ē: punctū esse prædiximus. De luna si uere luce lucet aliena: sequētia docebūt. Hæc cū Scipiōis obtutus nō sine admiratiōe percurrens ad terras usq; fluxisset: & illic familiaris hæsisset: rursus aui monitu ad superiora reuocatus ē: ipsū a cæli exordio spærarū ordinē in hæc uerba monstrātis. Nouē tibi orbibus uel potius globis cōnexa sunt oīa: quoꝝ unus ē cælestis extimus q reliquos oēs cōplectit' sūmus ipse deus arcens & cōtinens cæteros: ī quo sunt īfixi illi q uoluunt' stellaꝝ cursus sēpiterni. Huic subiecti septē: q uersant' retro cōtrario motu atq; cælū. E quibus unum globū possidet illa: quā ī terris saturniā nomināt. Deinde ē hoīum gn̄i prosperus & salutaris ille fulgor: q dr̄ iouis. Tū rutilus horribilisq; terris: quē martium dicitis. Deinde subter mediā fere regionē sol optīet dux & prīceps & moderator luminum reliquoꝝ mēs mundi & tēpatio tāta magnitudine: ut cuncta sua luce lustret & cōpleat. Hunc ut comites cōsequunt' ueneris alter alter mercurii cursus. Infimoq; orbe luna radiis solis accēsa conuertit'. Infra autē eā nihil ē: nisi mortale & caducum præter aīos munere deoꝝ hominum gn̄i datos. Supra unā sunt æterna oīa. Nā ea quæ ē media & nona tellus neq; mouet' & īfima ē: & in eā ferunt' oīa nutu suo pōdera. Totius mundi a sūmo ī imum diligens ī hūc locū collecta descriptio ē: & ītegrū quoddā uniuersitatis corpus effingit': quod quidā τὸ πᾶν. i. oē dixerunt. Vnde & hic dicit connexa sunt oīa. Virgilius uero magnū corpus uocauit: Et magno se corpore miscet. Hoc autē loco Cicero rerum quærendarum iactis seminibus multa nobis excolenda legauit. De septē subiectis globis ait. qui uersant' retro cōtrario motu atq; cælum. Quod cū dicit: admonet ut quæramus si uersat' cælū: & si illi septē & uersant' & cōtrario motu mouent'. Aut si hunc

Globi uel orbes. Viiii.
Caelestis
Saturniae globus
Iouis
Martis
Solis
Veneris
Mercurii
Lunae
τὸ πᾶν
Cōtrarius ergo tus.

esse spæraꝝ ordinẽ quẽ Cicero refert: platõica cõstẽtit auctoritas. Et si uere subiecte sit: quo pacto stellæ eaꝝ oium zodiacũ lustra re dicant: cũ zodiacus & unus & ĩ sũmo cælo sit? quæue rõ ĩ uno zodiaco aliaꝝ cursus breuiores: aliaꝝ faciat lõgiores? Hæc. n. oia ĩ exponẽdo eaꝝ ordĩe necesse ẽ asserant. Et postrẽo q̃ rõe in terrã ferant sicut ait oia nutu suo põdera? Versari cælũ mũdanæ aiæ natura & uis rõ decet: cuius æternitas ĩ motu ẽ: q̃a nũq̃ motus re linqt quod uita nõ deserit. Nec ab eo uita discedit: ĩ quo uiget sẽ per agitatus. Igit & cæleste corpus quod mũdi aĩa futuꝝ sibi im mortalitatis ꝓticeps fabricata ẽ ne unq̃ uiuẽdo deficiat: sẽp ĩ mo tu ẽ & stare nescit: q̃a nec ipsa stat aĩa q̃ ĩpellit. Nã cũ aĩe quæ ĩ corporea ẽ: essẽtia sit ĩ motu: primũ aũt oium cæli corpus aĩa fa bricata sit: sine dubio ĩ corpus hoc primũ ex in corporeis motus natura migrauit. Cuius uis ĩtegra & ĩcorrupta non deserit: quod primũ cœpit mouere. Ideo uero cæli motus necessario uolubilis ẽ: quia cũ sẽp moueri necesse sit: ultra aũt locus nullus sit quo se tendat accessio: cõtinuatione perpetuæ ĩ se reditiõis agitat. Ergo ĩ quo põt uel hẽt currit: & accedere eius reuolui est: quia spæræ spatia & loca cõplectẽtis oĩa unus ẽ cursus totari. Sed & sic aĩam sequi sẽp uidet: quæ ĩ ipsa auersitate discurrit. Dicẽus ergo ꝓ eã nũq̃ repiat: si semp hãc sequit? ĩmo sẽp eã repit: quia ubiq; tota ubiq; ꝓfecta ẽ. Cur ergo si quã quærit repit nõ ꝙescit? quia & illa requietis ẽ ĩscia. Staret. n. si usq̃ stãtẽ aĩã repiret. Cũ uero illa ad cuius appetẽtiã trahit: semp ĩ uniuersa se fũdat; sẽper & corpus se ĩ ipsam & per ipsam torquet. Hæc de cælesti uolubilitatis ar cano pauca de multis plotino auctore reperta sufficient. Quod au tem hunc istum extimũ globũ: qui ita uoluit: sũmũ deũ uo cauit: nõ ita accipiẽdũ ẽ: ut ipse prĩa cã & deus oĩpotẽtissĩus exi stĩat: cũ globus ipse quod cælũ ẽ: aĩæ sit fabrica: aĩa ex mẽte ꝓces serit: mens ex deo qui uere sũmus est procreata sit. Sed summũ quidẽ dixit ad cæteroꝝ ordinẽ: qui subiecti sũt: unde mox subie cit arcens & cõtinẽs cæteros. Deum uero q̃ nõ mõ ĩmortale aĩal ac diuinum sit plenum ĩclytæ ex illa puriſſima mẽte rõis: sed ꝓ uirtutes oẽs: quæ illã prĩæ oĩpotẽtiã summitatis sequuntur: aut ipse faciat cõtineat: Ipsum deniq; Iouem ueteres uocauerunt: & apud theologos Iupiter ẽ mundi anima. Hinc illud est: Ab ioue prĩcipium musæ: iouis omnia plena. Quod de Araro poetæ alii

mutuati ſunt: qui de ſyderibus locuturus a cælo in quo ſunt ſydera exordium ſumẽdũ eẽ decernẽs ab Ioue ĩcipiẽdum eẽ memorauit. Hĩc Iuno & ſoror eius & cõiunx uocat̃. Eſt aũt Iuno aer: & dicit̃ ſoror: qa iiſdẽ ſemĩbus qbus cælũ etiã aer ẽ procreatus: coniunx qa aer ſubiectus ẽ cælo. Hic illud accipiẽdũ ẽ: q̃ præter duo lumina & ſtellas quinq;: quæ appellat̃ uagæ: reliquas oẽs alii infixas cælo nec niſi cũ cælo mouerisalii quoꝝ aſſertio uero propior ẽ: has quoq; dixerũt ſuo motu: præter quod cũ cæli cõuerſiõe ferunt̃ accedere. Sed propter ĩmẽſitatẽ extimi globi excedẽtia credibilẽ nũeꝝ ſæcula ĩ una eas curſũ ſui ãbitione cõſumere: & ideo nullũ eaꝝ motũ ab hoĩe ſẽtiri: cũ nõ ſufficiat hũanæ uitæ ſpatiũ ad breue ſaltẽ punctũ tã tarde acceſſiõis deprehẽdẽdũ. Hĩc Tullius nullius ſecte ĩſcius ueteribus approbatæ ſimul attigit utrãq; ſẽtẽtiã dñdo: In quo ſũt ĩfixi illi q uoluunt̃ ſtellaꝝ curſus ſempiterni. Nã & ĩfixos dixit: & curſus hr̃e nõ tacuit. Nũc utrum illi ſeptẽ globi: q ſubiecti ſunt cõtrario (ut ait) q̃ cælũ uertit̃ motu ferãtur: argumẽtis ad ueꝝ ducentibus reqrãus. Solẽ ac lunã & ſtellas qnq;: qbus ab errore nomẽ ẽ: præter quod ſecũ trahit ab ortu in occaſũ cæli diurna cõuerſio: ipſa ſuo motu ĩ oriente ab occidente procedere nõ ſolis lr̃aꝝ prophanis: ſed multis quoq; doctrĩa uiciatis abhorrere a fide ac mõſtro ſimile iudicatũ ẽ. ſed apud preſſius ĩtuẽtes ita eſſe ueꝝ cõſtabit: ut nõ ſolũ mẽte cõcipit ſed oculis quoq; ipſis poſſit probari. Tñ ut nobis de hoc ſit cũ ꝑtinaciter negãte tractatus: age qſquis tibi hoc liquere diſſimulas: ſĩul oĩa quæ uel cõtentio ſibi fingit derractãs fidẽ: uel quæ ipſa ueritas ſuggerit ĩ diuiſiõis mẽbra mutãus. Has erraritas cũ lũinibus duobus aut ĩfixas cælo: ut alia ſydera nullũ ſui motũ nr̃is oculis iudicari: ſed ferri mundanæ confuſiõis ĩpetu: aut moueri ſua quoq; acceſſiõe dicẽus. Rurſus ſi mouent̃ aut cæli uiã ſequũtur ab ortu ĩ occaſũ & cõi & ſuo motu meãtes: aut cõtrario receſſu ĩ orientẽ æb occidentis ꝑte uerſatur. Præter hoc (ut opĩor) nihil põt uel eſſe uel fingi. Nũc uideãus qd ex his poterit ueri probari. Si ĩfixæ eſſẽt: nũq̃ ab eadẽ ſtatiõe diſcederẽt: ſed ĩ eiſdẽ locis ſemꝑ ut aliæ uiderent̃. Ecce. n. de ĩfixis uergiliæ nec a ſui unq̃ ſe copulatiõe diſꝑgunt: nec hyadas quæ uicinæ ſunt deſerũt: aut oriõis proximã regionẽ relĩquunt. Septẽtrionũ cõpago nõ ſoluit̃. Anguis q̃ ĩter eos labit̃: ſemel circunfuſum nõ mutat ãplexum. Hæ

Quare iuno iouis & ſoror & Coniunx dicat̃ Stellae fixae

septẽ globi ... utru moueatu contrario motu.

uero mõ ĩ hac mõ ĩ illa cæli regiõe uiſunt. Et ſæpe cũ ĩ unũ locũ duæ pluresue cõuenerĩt: & a loco tñ ĩ quo uiſæ ſũt ſimul: & a ſe poſtea ſepant. Ex hoc eas non eẽ cælo ĩfixas: oculis quoq; approbantibus cõſtat. Igit mouẽt: nec negare hoc quiſq; poterit quod uſus affirmat. Querẽdũ ẽ ergo utrũ ab ortu ad occaſũ: an ĩ contrariũ motu propõ reuoluant. Sed & hoc quærẽtibus nobis non ſolũ mãifeſtiſſĩa rõ: ſed uiſus quoq; ipſe mõſtrabit. Cõſideréus .n. ſignoꝝ ordinẽ: qbus zodiacũ diuiſũ uel diſtĩctũ uidẽus: & ab uno ſigno quodlibet ordĩs eius ſumãus exordiũ. Cum aries exoriť: poſt ipſũ taurus emergit. Hũc gemini ĩſequunť: hos cãcer: & p ordinẽ reliq̃. Si iſtæ ergo ĩ occidẽte ab oriẽte procederẽt: nõ ab ariete ĩ tauꝝ q̃ retro latus ẽ: nec a tauro ĩ gemĩos ſignũ poſterius uoluerẽť ſed potius a gemis ĩ tauꝝ: & a tauro ĩ arietẽ recta & mũdanæ uolubilitatis cõſona acceſſiõe prodirẽt. Cũ ergo a prĩo ĩ ſignum ſecundũ a ſecũdo ad tertiũ & ĩde ad reliq̃: quæ poſteriora ſũt: reuoluãť: ſigna aũt ĩfixa cælo ferãť: ſĩe dubio cõſtat has ſtellas nõ cũ cælo: ſed cõtra cælũ moueri. Hoc ut plene liq̃at: aſtruamus de lunæ curſu: quæ & claritate ſui & uelocitate notabilior ẽ

Ordo ſigno rũ Zodiaci

Lunae curſus

Luna poſtq̃ a ſole diſcedẽs nouata ẽ: ſecundo fere die circa occaſum uideť: & quaſi uicina ſoli quẽ nup reliqt: poſtq̃ ille demerſus ẽ: ipſa cæli marginẽ tenet ancedẽti ſup occidẽs. Tertio die tardius occidit q̃ ſecundo: & ita quotidie longius ab occaſu recedit: ut ſeptĩo die circa ſolis occcaſum ĩ medio cælo ipſa uideať. Poſt alios uero ſeptẽ cum ille mergit: hæc oriť. adeo media parte menſis dimidium cælum. i. unum hemiſpærĩũ ab occaſu in oriẽtem recedẽdo metiť. Rurſus poſt ſeptẽ alios circæ ſolis occaſum latẽtis hemiſpærii uerticẽ tenet. Et huius rei ĩdicium ẽ: q̃ medio noctis exoriť. Poſtremo totidẽ diebus exemptis ſolẽ denuo compræhendit: & uicinus uideť ortus amboꝝ q̃diu ſoli ſuccedẽs rurſus moueť: & rurſus recedens paulatĩ ſemp ĩ orientẽ regrediẽdo reliquat occaſum. Sol quoq; ipſe nõ aliter q̃ ab occaſu ĩ oriẽtẽ mouetur: & licet tardius q̃ luna receſſum ſuum cõficiat: quippe qui tanto tẽpore ſignum unum emetiať: q̃to totum zodiacum luna diſcurrit: mãifeſta tñ & ſubiecta oculis motus ſui præſtat ĩdicia Hunc. n. in ariete eſſe ponamus: quod q̃a æquinoctiale ſignum eſt: pares horas ſõni & diei facit. In hoc ſigno cum occidit: libra ideſt ſcorpii chelas mox oriri uidemus: & apparet taurus uicinus

occaſui.Nam uirgilias & hyadas partes tauri clariores nō multo poſt ſole mergēte uidēus.Sequēti mēſe ſol ī ſignum poſterius.i. ī tauꝝ recedit:& ita fit:ut neq; uergiliæ neq; alia ps tauri illo mē ſe uideat̄.Signum.n.qđ cum ſole oritur & cum ſole occidit:ſem per occultatur adeo ut & uicina aſtra ſolis propinquitate cælen tur.Nam & canis tunc quia uicinus tauro ē:non uidetur tectus lucis propinquitate.Et hoc eſt quod Virgilius ait.

Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus:& aduerſo concedens occidit aſtro.

Nō.n.uult ītelligi tauro oriēte cum ſole mox ī occaſū ferri canē: q̄ proximus tauro ē:ſed occidere eū dixit tauro geſtāte ſolē:quia tunc īcipit nō uideri ſole uicīo. Tunc tñ occidēte ſole libra adeo ſupior īuenit̄:ut totus ſcorpius ortus appareat:gemini uero uici ni tunc uident̄ occaſui.Rurſus poſt tauri menſē gemini nō uidē tur:quod ī eos ſolē migraſſe ſignificat:Poſt gemīos recedit ī can crū.Et tunc cū occidit:mox libra ī medio cælo uidet̄.Adeo cōſtat ſolē tribus ſignis pactis.i.ariete & tauro & geminis ad medieta tē hemiſperii receſſiſſe.Deniq; poſt tres mēſes ſequētes tribus ſi gnis quæ ſequūtur emēſis:cancrū dico leonē & uirginē inuenit̄ ī libra:quæ rurſus æquat noctē diei:& dum in ipſo ſigno occidit: mox orit̄ aries:in quo ſol ante ſex menſes occidere ſolebat.Ideo autē occaſum magis eius q̄ ortum elegīus proponēdū : qa ſigna poſteriora poſt occaſum uident̄.Et dū ad hæc quæ ſole mergēte uideri ſolēt:ſolem redire mōſtramus:ſine dubio eū cōtrario mo tu recedere q̄ cælum moueꝫ oſtēdīus.Hæc autē quæ de ſole & lu na diximus ēt q̄nq; ſtellaꝝ receſſum aſſignare ſufficiēt:pari enī rōe in poſteriora ſigna migrādo ſemp mūdanæ uolubilitati con traria receſſiōe ueriſant̄.His aſſertis:de ſpæraꝝ ordīe pauca dñda ſūt.In quo diſſētire a Platone Cicero uideri pōt:cū hic ſolis ſpæ rā q̄rtā de ſeptē.i.ī medio locatā dicat:Plato a luna ſurſū ſecun dā:hoc ē īter ſeptē a ſūmo locū ſextū tenere cōmemoret.Ciceroī Archimenides & caldæoꝝ rō cōſentit.Plato egyptios oīum phi loſophiæ diſciplinaꝝ parētes ſecutus ē:q ita ſolē īter lunā & mer curium locatū uolunt:ut rōnē tñ deprehēderīt & edixerint:cur a nōnullis ſol ſupra mercuriū ſupraq; uenerē eſſe credat̄. Nā nec illi qui ita exiſtimāt a ſpecie ueri procul aberant.Opinionē uero iſtius ꝑmutatiōis huiuſmodi rō ꝑſuaſit. A ſaturni ſpæra quæ ē

Vacie, Sapientū opiniones.

Spærarum. Ordo

prĩa de septẽ usq; ad spærã iouis a summo secũdã ĩteriecti spatii tanta distãtia ẽ: ut zodiaci ãbitum supior triginta ãnis: duodecĩ uero ãnis subiecta cõficiat. Rursus tamẽ a ioue spæra martis recedit: ut eundẽ cursum biẽnio pagat. Venus autẽ ẽ tantum regiõe martis ĩferior: ut ei ãnus satis sit ad zodiacũ pagẽdũ. Iã uero ita ueneri proxĩa ẽ stella mercurii & mercurio sol propinquus: ut hi tres cælũ suũ pari tẽporis spatio. i. ãno plus minusue circũeãt. Iõ & Cicero hos duos cursus comites solis uocauit: qa in spatio pari lõge a se nunq̃ recedunt. Luna aũt tãtum ab his deorsũ recessit: ut quod illi ãno: uigĩtiocto diebus ipsa cõficiat. Ideo neq; de triũ supiorum ordinẽ: quem manifeste clareq; distĩguit in mẽsa ĩ distantia: neq; de lunæ regiõe quæ ab oĩbus multum recessit: inter ueteres aliqua fuit dissẽsio. Horꝝ uero triũ sibi proxĩorꝝ ueneris mercurii & solis ordinẽ uicinia cõfundit. Sed apud alios. Nã egyptiorꝝ solertiã rõ nõ fugit: quæ talis ẽ. Circulus ꝑ quẽ sol discurrit a mercurii circulo ut ĩferior ãbit'. Illum quoq; supior circulus ueneris ĩcludit. Atq; ita fit: ut hæ duæ stellæ cũ ꝑ supiores circulorꝝ suorũ uertices currũt: ĩtelligant' supra solẽ locatæ. Cũ uero ꝑ ĩferiora cõmeãt circulorꝝ: sol eis supior existimet' Illis ergo q spæras earꝝ sub sole dixerũt: hoc uisũ ex illo stellarꝝ cursu: q nõnũq̃ ut dixĩus uidet' ĩferior: q & uere notabilior ẽ: qa tum liberius apparet. Nã cũ supiora tenẽt: magis radiis occulunt'. Et ideo ꝑsuasio ista cõulauit: & ab oĩbus pene hic ordo ĩ usũ receptus ẽ. Perspicatior tñ obseruatio meliorẽ ordinẽ deprehẽdit: quẽ præter indaginẽ uisus hæc quoq; rõ cõmendat: ꝙ lunã quæ lucæ propria caret & de sole mutuat: necesse est fõti luminis sui esse subiectã.

Quare luna nõ hẽt lucẽ ex se

Hæc. n. rõ facit lunã nõ hr̃e lumen proprium: cæteras oẽs stellas lucere suo: ꝙ illæ supra solem locatæ ĩ ipso purissimo æthere sũt ĩ quo oẽ qcqd ẽ: lux nat'alis & sua ẽ: quæ tota cũ igne suo ita spæræ solis incumbit: ut cæli zonæ quæ ꝓcul a sole sunt ꝑpetuo frigore oppressæ sint: sicut ĩfra oñdet'. Luna uero qa sola ipsa sub sole ẽ: & caducorꝝ iã regiõi luce sua carenti proxĩa: lucẽ nisi desuper posito sole cui resplendet: hr̃e non potuit. Deniq; qa totius mũdi una ꝑs terra ẽ: ætheri autẽ una pars luna est: lunam quoq; terrã sed æthereã uocauerunt. Immobilis tamen ut terra esse nõ potuit: quia in spæra quæ uoluit': nihil manet ĩmobile præter cẽtrũ: Mundanæ aũt spæræ terra centrũ ẽ: ideo sola ĩmobilis ꝑseue

rat. Rurſus terra accepto ſolis lumine clareſcit tātūmodō nō relu
cet. Luna ſpeculi īſtat lumē quo illuſtrat̃ emittit: qa illa aeris: &
aquæ q̄ ꝑ ſe cōcreta & dēſa ſūt: fæx hēt̃ & iō extrema uaſtitate dē
ſata ē: nec ultra ſupficiē q̄uis luce penetrat̃. Hæc licet & ipſa finis
ſit: ſed liqdiſſimæ lucis & ignis ætherei: ideo q̄uis denſius corpus
ſit: q̄ cætera cæleſtia ut multo tñ terreno purius fit acceptæ luci
penetrabile: adeo ut eā de ſe rurſus emittat: nullū tñ ad nos ꝑfe-
rētē ſēſū caloris: qa lucis radius cū ad nos de origine ſua. i. de ſo-
le ꝑuenit naturā ſecū ignis de quo naſcit̃: deuehit. Cū uero ī lūæ
corpus īfūdit̃: & īde reſplēdet: ſolā refūdit claritudinē nō calorē
Nā & ſpeculū cū ſplēdorē de ſe ui oppoſiti eminus ignis emittit
ſolā ignis ſimilitudinē carētē ſēſu caloris oſtēdit Quē ſoli ordinē
Plato dederit uel eius auctores: quoſue Cicero ſecutus quartū lo
cū globo eius aſſignauerit: uel quæ rō ꝑſuaſiōem huius diuerſi-
tatis īduxerit & cur dixerit Tullius: īfimoq; orbi luna radiis ſoliſ
accēſa cōuertit̃: ſatis dictū ē Sed his hoc adiiciēdū ē cur Cicero eū
quartū de ſeptē ſolē uelit. Quartus aūt īter ſeptē nō fere medius
ſed omnimō medius æ ſit & hēat̃: nō abrupte mediū ſolē: ſēd fe
re mediū dixerit his uerbis. Deīde ſubter mediā fere regionē ſol
optinet. Sed nō uacat adiectio: qua hæc pronūciatio tēperat̃. nā
ſol quartū locū optinēs mediā regionē tenebit numero: ſpatio ñ
tñbit. Si īter ternos. n. ſūmos & imos locat̃ ſine dubio medius ē
numero ſed totius ſpatii quod ſeptē ſpære occupāt: dimēſione ꝑ
ſpecta regio ſolis nō īuenit̃ ī medio ſpatio locata: qa magis a ſū-
mo ipſe q̄ ab ipſo receſſit ima poſtremitas: ꝙ ſine ulla diſceptati
one ambage rōpēdioſa probabit aſſertio. Saturni ſtella quæ ſū-
ma ē: zodiacū trigīta annis ꝑagrat: ſol medius āno uno: luna lu-
na ultima uno mēſe nō ītegro. Tātū ergo ītereſt īter ſolē & ſatur
nū: q̄tū īter unū & trigīta. Tātū īter lunā ſolēq;: q̄tū īter duode
cī & unū. Ex his apparet totius a ſūmo ī imū ſpatii certā ex me-
dia ꝑte diuiſionē ſolis regionē nō fieri Sed qa hic de nūero loq̄-
bat̃: ī quo uere q q̄rtus & medius ē: iō ꝓnūciauit qdē mediū: ſed
ꝓpt̃ latētē ſpatioꝝ dimēſionē uerbū quo hāc diffinitionē tēpera
ret: adiecit. Notādū ꝙ eē ſtellā ſaturni & alterā iouis martis aliā
nō naturæ cōſtitutio: ſed humana ꝑſuaſio ē: quæ ſtellis nūeros
& noīa fecit Non. n. ait illā q̄ ſaturnia ē: ſed quā ī terris ſaturniā
noīāt & ille fulgor q dr̄ iouis & quē martiū dicitis adeo expreſſit
ī ſīgulis noīa hæc nō eē īuēta naturæ ſed hōiū cōm̄ta ſignificatōi

Sol ſpæris

Nota differentiam
inter sol. & saturnum

distictionis accõmodata. Quod uero fulgorẽ iouis humano gñi ꝓsperũ & salutarẽ. cõtra martis rutilũ & terribilẽ terris uocauit: alterꝝ tractũ ẽ ex stellarꝝ colore (nã fulget iouis: rutilat martis) alterũ ex tractu eorꝝ q̃ de his stellis ad hoĩum uitã manare uolũt aduersa uel prosperа. Nã plerũq; de martis stella terribilia: de iouis salutaria euenire diffiniũt. Cãm si quis forte alterius q̃rat: unde diuinis maliuolẽtia ut stella maleficia esse dicat: sicut de martis: & saturni stellis existimat: aut cur notabilior benignitas iouis & ueneris ĩter genethliacos hẽat: cũ sit diuinorꝝ una natura: ĩ medium proferã rõem: apud unũ oĩno quod sciã lectã Nã ptholomeus ĩ libris tribus: quos de armonia cõposuit: patefecit cãm quam breuiter explicabo. Certi sũt numeri: ꝑ quos ĩter oĩa quæ sibi cõueniũt. iũgũt & aptãt: fit iugabilis cõpetẽtia: nec q̃q̃d põt alteri nisi ꝑ hos nũeros cõuenire. Sũt aũt epitritus hẽiolius epogdous duplaris triplaris quadruplus: quæ hoc loco ĩterĩ q̃si noĩa numerorꝝ accipias uolo. In seq̃ntibus uero cũ de armonia cæli loq̃mur q̃d sint hi numeris q̃due possint opportunius apiemus. Mõ hæc nosse sufficiat: q̃a sine his numeris nulla colligatio: nulla põt eẽ cõcordia. Vitã uero nr̃am præcipue sol & luna moderant. Nã cũ sint caducorꝝ corporũ hæc duo propria: sẽtire uel crescere æsthety cõ. i. sẽtiẽdi natura de sole: phyticõ aũt. i. crescẽdi natura de luna ri ad nos globositate ꝑueniũt. Sic utriusq; luminis beneficio hec nobis cõstat uita: qua fruimur. Cõuersatio tñ nr̃a & prouentus actũ tã ad ipsa duo lumina q̃ ad quĩq; uagas stellas refert. Sed harꝝ stellarꝝ alias ĩteruẽtus numerorꝝ: quorꝝ supra fecimus mẽtionẽ cũ luminibus bñ iũgit ac sociat: alias nullus applicat numeri nexus ad lumina. Ergo uenerea & iouialis stella ꝑ hos nũeros lũini utriq; sociãt. Sed iouialis soli ꝑ oẽs: lũæ uero ꝑ plures: & uenerea lunæ ꝑ oẽs: soli ꝑ plures numeros aggregat: Hinc licet utraq; bñfica credat: iouis tñ stella cũ sole accõmodatior ẽ: & uenerea cũ luna: atq; iõ uitæ nr̃æ magis cõmodãt quasi luminibus uitæ nr̃æ auctoribus numerorꝝ rõe cõcordes. Saturni aũt martisq; stellæ ita nõ hñt cũ lũinibus cõpetẽtiã: ut tñ aliqua uel extrẽa numerorꝝ linea saturnus ad solẽ mars aspiciat ad lunã. Iõ minus cõmodi uitæ hũanæ existimãt: q̃si cũ uitæ auctoribꝫ arcta nũerorꝝ rõe nõ iuncti. Cur tñ & ipsi nõnũq̃ opes uel claritatẽ hoĩbus præstare credant: ad alterꝝ debet ꝑtinere tractatũ: q̃a hic sufficit apuisse

Vnde ꝑueniunt stellarꝝ proprietates

rõem: cur alia terribilis alia ſalutaris exiſtimet. Et plotinus q̃dẽ ĩ libro q̃ ĩſcribere: Sic faciũt aſtra: pronũciat nihil ui uel poteſtate eoꝝ hoĩbus euenire: ſed ea quæ decreti neceſſitas ĩ ſingulos: ſãcit ita p̃ hoꝝ ſeptẽ trãſitũ ſtatione receſſuue mr̃ari: ut aues ſeu præteruolãdo ſeu ſtãdo futura pẽnis uel uoce ſignificãt neſciẽtes ſic quoq; tamẽ iure uocabit hic ſalutaris: ille terribilis: cũ p̃ hũc proſpa: p̃ illũ ſignificemus ĩcõmoda. In his autẽ tot nominibus quæ de ſole dicunt: nõ fruſtra nec ad laudis põpã laſciuit oro: ſed res ueræ uocabulis exprimunt. Dux & prĩceps ait & moderator lumi nũ reliquoꝝ mẽs mũdi & tẽperatio. Plato ĩ Timæo cum de octo ſpæris loqueret ſic ait: Vt aũt p̃ ipſos octo circuitus celeritatis & tarditatis certa mẽſura & ſit & noſcat: deus ĩ ãbitu ſupra terrã ſe cũdũ lumẽ accẽdit: quod nũc ſolẽ uocamus. Vides ut hæc diffinitio uult eſſe oĩum ſpæraꝝ lumẽ ĩ ſole. Sed Cicero ſciẽs ẽt cæteras ſtellas hr̃e lumẽ ſuũ: ſolãq; lunã ut ſæpe iã diximus proprio carere: obſcuritatẽ diffinitionis huius liq̃dius abſoluẽs & oſtẽdẽs ĩ ſole maximũ lumẽ eſſe: nõ ſolũ ait dux & prĩceps & moderator luminũ reliquoꝝ (adeo & cæteras ſtellas ſcit eſſẽ lumina) ſed hunc ducẽ & prĩcipẽ: quẽ Heraclitus fõtẽ cæleſtis lucis appellat. Dux ergo ẽ: q̃a oĩs luminiſ maieſtate præcedit. Prĩceps: q̃a ita eminet: ut propterea q̃ talis ſolus appareat: ſol uocet. Moderator reliquorũ dr̃: q̃a ipſe curſus eoꝝ recurſuſq; moderat certa diffinitiõe: nã ſpatii certa diffinitio ẽ ad quã cũ unaquæq; erratica ſtella recedẽs a ſole puenerit: tãq̃ ultra p̃hibeat accedere: agi retro uidet. Et rurſus cũ certã pt̃ recedẽdo cõtigerit: ad directi curſus cõſueta reuocat: ita ſolis uis & poteſtas motus reliquoꝝ luminũ coſtituta dimẽſiõe moderat. Mẽs mũdi ita appellat: ut phyſici eum cor cæli uocauerunt. Inde nimiꝝ q̃ oĩa quæ ſtatuta rõe p̃ cælũ fieri uidemus: diẽ & noctẽ: & migrãtes ĩter utrũq; prolixitatis breuitatiſq; uices & certis tp̃ibus æquã utriuſq; mſurã: de ĩ ueris clæmẽtẽ tẽporẽ: torridũ cãcri ac leonis æſtum. mollicem auctũnalis auræ: uin frigoris inter utranq; temperiem: omnia hæc ſolis curſus & ratio diſpenſat. Iure ergo cor cæli dicitur: per quem fiunt omnia quæ diuina ratione fieri uidemus. Eſt & hæc cauſa: propter quã iure cor cæli uocetur: q̃ natura ignis ſemper in motu perpetuoq; agitatu ẽ: Solem aũt ignis ætherei fontẽ eſſe rettulimus. Hoc ẽ ergo ſol ĩ æthere: q̃d ĩ aĩali cor: cuius iſta nata ẽ: ne unq̃ ceſſet a

quod dr̃ ſol

Sol cur celi dicitur

motu aut breuis eius quocunq; caſu ab agitatione ceſſatio mox aĩal ĩterinat. Hæc de eo quod mũdi mẽtẽ uocauit. Cur uero & tẽperatio mũdi dictus ſit: rõ ĩ apto ẽ. Ita: n. nõ ſolũ terrã: ſed ipſũ quoq; cælũ quod uere mundus uocaťt: tẽperari ſole certiſſimũ ẽ: ut extremitates eius quæ lõgiſſimæ a uia ſolis receſſerũt: oĩ careant beneficio caloris: & una frigoris ꝑpetuitate torpeſcãt: quod ĩ ſequẽtibus aptius explicabiť. Reſtat ut & de magnitudine eius ueriſſima prædicatione extulit pauca & nõ prætereũda dicamus Phyſici hoc maxime cõſequi ĩ oĩ circa magnitudinẽ ſolis ĩ qſitione uoluerũt q̃to maior eſſe poſſit q̃ terra. Et Erathoſthenes ĩ libris dimẽſionũ ſic ait. Mẽſura terræ ſepties & uicies multiplicata mẽſurã ſolis efficiet. Poſſidonius multo multoq; ſæpius & uterq; lunaris defectus argumẽtũ pro ſe aduocat. Ita cũ ſolã uolunt terra maiorẽ probare: teſtimonio lunæ deficiẽtis utunťur. Cũ defectũ lunæ conanť aſſerere: probationẽ de ſolis magnitudine mutanť. Et ſic euenit: ut dũ utrũq; de altero aſtruiť: neutrũ: probabiliter aſtruaťur: ſemꝑ ĩ medio uiciſſim nutãte mutuo teſtĩmonio quid enĩ per rẽ adhuc probãdã probeť? Sed ægyptii nihil ad cõiecturã loquẽtes ſequeſtrato ac libero argũmẽto nec ĩ patrociniũ ſibi lunæ defectũ uocates: quãta mẽſura ſol terra maior ſit probare uoluerũt: ut tũ demũ ꝑ magnitudinẽ eius oſtẽderẽt: cur luna deficiat. Hoc aũt nequaq̃ dubitaťur nõ poſſe aliter depræhẽdi: niſi mẽſura & terræ & ſolis ĩuẽta: ut fieret ex collatione diſcretio: & tercena qdẽ dimẽſio oculis rõnẽ ĩueſtigãtibus de facili conſtabat Solis uero mẽſurã aliter niſi ꝑ mẽſurã cæli: ꝑ quod diſcurrit: ĩuenire nõ poſſe uideret. Ergo primũ metiẽdũ ſibi cælũ illud. i. iter ſolis cõſtituerũt: ut ꝑ eũ poſſẽt modũ ſolis agnoſcere. Sed q̃ſo ſi qs unq̃ tã ocioſus tãq̃ erit ab oĩ ſerio feriatus: ut hæc quoq; ĩ manus ſumat: ne talẽ uetery promiſſionẽ q̃ſi ĩſaniæ ꝓxima aut horreſcat aut rideat. Etenĩ ad rẽ q̃ natura ĩcõpræheſibilis uidebaťur uiã ſibi fecit ĩgeniũ: & ꝑ terrã q̃ cæli modus ſit reppierũt. Vt aũt liq̃re poſſit rõ cõmẽti: prius regulariter pauca dñda ſũt ut ſit rery ſe q̃ntiũ aditus ĩſtructior. In oĩ orbe uel ſꝑa medietas cẽtrũ uocaťur. Nihil aliď ẽ cẽtrũ niſi pũctũ: quo ſꝑæ aut orbis mediũ certiſſĩa obſeruatiõe diſtĩguiť. Itẽ ducta linea de quocũq; loco circuli q ď ſignat ãbitũ ĩ q̃cũq; eiuſdẽ circuli ſũmitate orbis ꝑtẽ aliquã diuidat neceſſe ẽ. Sed nõ oĩmõ medietaſ ẽ orbis quã ſeperat iſta diui

De magnitudine ſolis

Cẽtrũ qd ẽ

sio. Illa enī tātū linea ī ptes æquales orbē mediū diuidit: que a sū mo ī sūmū ita deducit: ut necesse sit eā trāsire p cētrū. Et hæc linea quæ orbē sic æqualiter diuidit: diametros nūcupat. Item diametros oīs cuiuscūq; orbis triplicata cū adiectione septimæ partis suæ mēsurā facit circuli: quo orbis īcludit. i. si umcias septē teneat diametri lōgitudo: & uellis ex ea nosse quot uncias orbis ipsius circulus teneat: triplicabis septē: & faciūt uigīti unū. His adicies septimā ptē: hoc ē unū & pronunciabis uiginti & duabus unciis huius circuli esse mēsurā: cuius diametros septē unciis extēditur: Hæc oīa geometricis euidētissimisq; rōibus probare possemus: nisi & neminē de ipsis dubitare arbitraremur. & caueremus iusto proxilius uolumē extēdere. Sciēdū & hoc: q; umbra terræ q̄ sol post occasū ī iferiore hemispærio currēs sursū cogit emitti ex qua sup terrā fit obscuritas. quæ nox uocat sexagesies ī altū multiplicabit ab ea mēsura: quā terræ dīametros habet. Et hac longitudine ad ipsū circulū p quē sol currit erecta: exclusione luminis tenebras ī terrā refūdit. prodēdū ē igit: quāta diametros terræ sit ut cōstet quid possit sexagesies multiplicata colligere. Vnde his prælibatis ad tractatū mēsuraꝝ quas promisit oro reuertat. Euidētissimis & īdubitabilibus dimēsionibus cōstat: uniuersæ terræ ambitū quæ ubicūq; uel īcolit: uel inhabitabilis iacet: hr̄e stadiorū milia ducēta quinquaginta duo. Cum ergo tātum ambitus teneat sine dubio octuaginta milia stadioꝝ uel nō multo amplius diametros hēt secūdū triplicationē cū septimae ptis adiectione: quā superius de diametro & circulo regulariter dixīmus. Et quia ad efficiēdā terrenæ umbræ lōgitudinē nō ābitus terræ sed diametri mēsurā multiplicāda ē: ipsa ē. n. quā sursū cōstat excrescere. Sexagesies multiplicāda tibi erūt octuagīta milia q̄ terræ diametros habet: quæ faciunt quadragies octies centena milia stadioꝝ esse a terra usq; ad solis cursum: quo umbram terræ diximus puenire. Terra autem in medio cælestis circuli per quem sol currit ut centum locata ē. Ergo mensura terrenæ umbræ medietatem diametri cælestis efficiet: & si ab altera quoq; parte terræ par usq; ad eūdē circulū mēsura tēdat: ītegra circuli p quē sol currit diamatros īueniet. Duplicatis igit illis q̄dragies octies cētenis milibꝰ erit ītegra diāetros cælestis circuli nōagies sexies cētēis milibus stadioꝝ & īuēta diāetros facile mēsurā nobis ipsius quoq; ābitꝰ p̄dit

Diametros

Terre mēsura.

Mēsura: alterā ad solis cursū.

Alia mēsura.

Hanc enī ſūmam: quæ diametrū fecit: debes ter multiplicare ad iecta ꝑte ſeptima: ut ſæpe iā dictum ē: & ita īuenies totius circuli ꝑ quē ſol currit ambitū ſtadioꝝ hīe trecēties cētena milia: & in ſuꝑ cētū ſeptuaginta milia. His dictis quibus mēſura quā terræ uel ambitus uel diametros hēt: ſed & circuli monus ꝑ quem ſol currit uel diametri eius oſtēdit̄: nunc quā ſolis eſſe mēſuram uel quēadmodū illi prudētiſſimi deprehēderint: īdicemus. Nam ſicut extrema umbra potuit circuli ꝑ quē ſol meat deprehēdi magnitudo: ita ꝑ ipſū circulū mēſura ſolis īuēta ē in hūc modū procedēte īquiſitionis īgenio. Aequinoctiali die āte ſolis ortū æquabiliter locatū ē ſaxeū uas ī hemiſpærii ſpeciē cauata ambitiōe curuatū īfra ꝑ lineas deſignato duodecī diei horaꝝ nūero: quas ſtili prominētis umbra cū trāſitu ſolis prætereundo diſtinguit hoc ē aūt (ut ſimus) huiuſmodi uaſis officiū: ut tāto tēpore a priore eius extremitate ad alterā uſq; ſtili umbra ꝑcurrat: q̄to ſol mediatē cæli ab ortu in occaſū unius ſcilicet hemiſpærii cōuerſione metit̄. Nā totius cæli ītegra cōuerſio diē noctemq; concludit. Et ideo cōſtat q̄tum ſol in circulo ſuo: tātū in hoc uaſe umbrā mea re. Huic igit̄ æquabiliter collocato circa tempus ſolis ortui propīquitatis in hæſit diligēs obſeruātis obtutus: & cum ad primum ſolis radium quem de ſe emiſit: prima ſummitas orbis emergēs umbra de ſtili decidens ſummitate: primā curui labri eminentiā cōtingit: locus ipſe qui umbræ primitias excepit notæ impreſſione ſignatus eſt: obſeruatumq; q̄diu ſuꝑ terram ita ſolis orbis appareret: ut una eius ſummitas adhuc orizonti uideret̄ īſidere: & mox locus ad quē umbra tunc ī uaſe migrauerat: adnotata ē. Hī taq; dimenſione inter ambas umbrarum notas: quæ ītegrum ſolis orbem. i. diametrum natæ de duabus eius ſummitatibus metiuntur: pars nona reperta eſt eius ſpatii quod a ſummo uaſis labro uſq; ad horæ primæ lineam cōtinetur. Et ex hoc conſtitit: ꝙ in curſu ſolis unam tempore æquinoctialis horā faciat repetitus nouies orbis eius acceſſus. Et quia conuerſio cæleſtis hemiſpærii peractis horis duodecim diem condit: nouies autem duodeni efficiunt centum octo: ſine dubio ſolis diametros centeſima & octaua pars hemiſpærii æquinoctialis ē. Ergo totius æquinoctialis circuli ducēteſima ſextadecima ps ē. Ipſum autem circulum hīe ſtadiorum trecenties centena milia & in ſuper centum & ſeptua

ginta milia ātelatis probatū est. Ergo si eius summæ ducēteſimā ſextādecimā cōſideraueris partē: menſurā diametri ſolis inuenies Est autem pars ista fere ī cētum q̄dragīta milibus. Diametros igi tur ſolis cētū quadragīta mil.um fere ſtadioꝝ esse dicēda est. Vn de pene duplex q̄ terræ diametros inuenitur: Conſtat aūt geome tricæ rōnis examīe: cū de duobus orbibus altera diametros duplo altera uincit: illū orbē cuius diametros dupla est: orbe altero octi/ es esse maiorē. Ergo ex his dicendū ē ſolē octies terra esse maiorē. Hæc de ſolis magnitudine breuiter de multis excerpta libauimus Sed quoniam ſeptem ſpæras cælo diximus esse ſubiectas: exteri/ ore q̄q; quas īterius cōtinet ābiēte: lōgeq; & a cælo ōes & a ſe ſīgu læ receſſerūt. Nūc quærendū ē: cum zodiacus unus ſit: & is con ſtet cælo ſyderibus īfixis: quēadmodum īferioꝝ ſpaeraꝝ ſtellæ in ſignis zodiaci meare dicāt. Nec lōgū est inuenire rōem quæ ī ipſo ueſtibulo excubat quaeſtiōis. Veꝝ ē. n. neq; ſolē lunāue neq; de uagis ullā ita in ſignis zodiaci ferri: ut eoꝝ ſyderibus miſceāt: ſed potius in illo ſigno esse unaquæq; phibet: quod hūerit ſup uerti cem in ea quae illis ſubiecta ē circuli ſui regione diſcurrēs: quia ſin gulaꝝ ſpaeraꝝ circulos in duodecī partes aeque ut zodiacū rō di/ uiſit. Et quae in eā partē circuli ſui uenerit: quæ ſub parte zodiaci est arieti deputata: in ipſū arietē ueniſſe cōcedit. Similiſq; obſer/ uatio ī ſingulas partes migrātibus ſtellis tenetur. Et quia facilior ad intellectum per oculos uia ē: id quod ſermo deſcripſit: uiſus aſ ſignet. Eſto. n. zodiacus circulus: cui aſcriptū ē. a. īter hūc ſeptem alii orbes locēt: Et zodiacus ab. a. p ordinē affixis notis qbus aſcri bētur litteræ ſequentes in partes duodecim diuidatur. Sitq; ſpa/ tium quod inter. a. &. b. clauditur: arieti deputatum: quod intra b. &. c. tauro. quod inter. c. &. d. geminis: cācro quod ſequitur: & reliquis per ordinem cætera. His conſtitutis iam de ſingulis zodi aci notis & litteris ſingulæ deorſum litterae per omnes circulos ad ultimum uſq; ducātur: procul dubio per orbes ſingulos duode/ denas partes diuidet trāſitus lineaꝝ. In quocūq; igitur circulo ſeu ſol in illo ſeu luna uel de uagis quaecūq; diſcurrat cum ad ſpati um uenerit quod īter lineas clauditur ab. a. &. b. notis & litteris defluentes in ariete esse dicetur: quia illic conſtituta ſpatiū arietis in zodiaco deſignatū ſuper uerticem: ſicut deſcripſimus: habebit Similiter ī q̄ncūq; migrauerit partē ī ſigno ſub quo fuerit eē dicit

mēſura ſolis : octies maior q̄ terra.

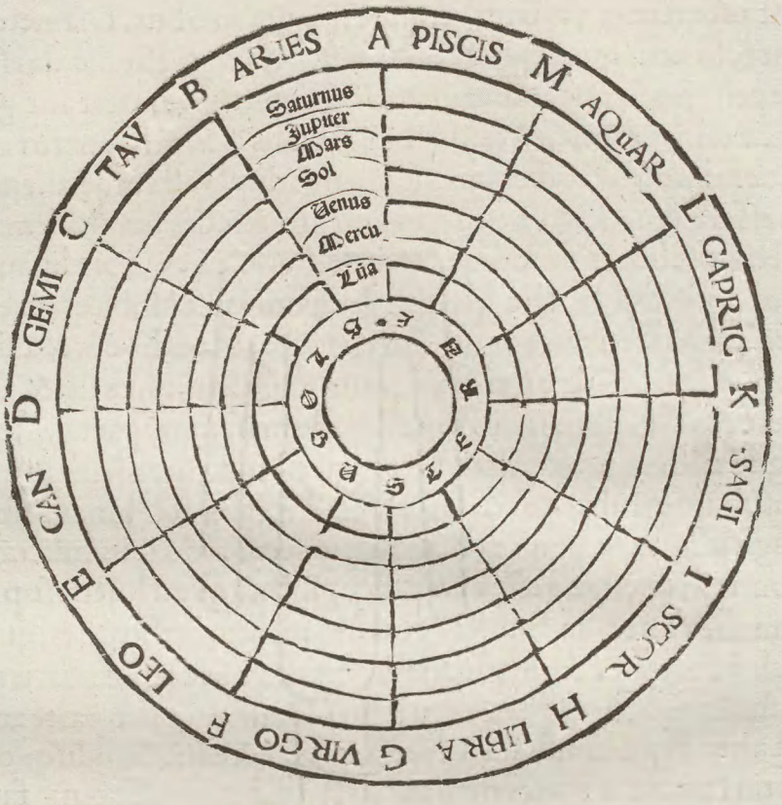

Atq; hæc ipſa deſcriptio eodem compendio nos docebit: cur eundem zodiacum eademq; ſigna aliæ tempore longiore aliæ breuiore percurrant. Quotiens enim plures orbes intra ſe locantur: ſicut maximus eſt ille qui primus eſt & minimus qui locũ ultimum tenet: ita de mediis: qui ſummo propior eſt inferioribus maior: q; uicinior eſt ultimo: breuior ſuperioribus habeť. Et inter has igit̃ ſeptem ſpæras gradum celeritatis ſuæ ſingulis ordo poſitionis aſcripſit. Ideo ſtellæ quae per ſpatia grandiora diſcurrũt: ambitũ ſuũ tẽpore prolixiore cõficiũt: quae p ãguſta breuiore. Cõſtat enĩ nullam inter eas celerius cæteris tarduiſue procedere. Sed cum ſit omnibus idem motus meandi: tantã eius diuerſitatem temporis ſola ſpatiorum diuerſitas facit. Nam ut de mediis nunc præter

mittamus:ne eadem ſæpe repetantur:q; eadē ſigna ſaturnus an-
nis triginta:luna diebus uigintiocto ābit & ꝑmeat: ſola cā ī quā-
titate eſt circulo⁹:quorum alter maximus alter minimus. Ergo
& cæterarū ſingulæ pro ſpatii ſui modo tempus meandi aut extē
dit aut contrahit:Hoc loco diligens re⁹ diſcuſſor inueniet quod
requirat. Inſpectis.n.zodiaci notis:quas mōſtrat ī præſidium fi-
dei aduocata deſcriptio. Quis uero inquit:circi cæleſtis duodecī
ptes aut inuenit aut fecit:maxime cum nulla oculis ſubiiciantur
exordia ſingula⁹? Huic igitur tā neceſſariæ interrogationi hiſto-
ria ipſa reſpōdeat factū referens:quo a ueteribus & tentata ē tam
difficilis & effecta diuiſio. Aegyptio⁹.n.retro maiores:quos con
ſtat primos omniū cælū ſcrutari & metiri auſos:poſtq; perpetuæ
apud ſe ſerenitatis obſequio cælū ſemp ſuſpectu libero ītuentes
deprehēderunt:uniuerſis uel ſtellis uel ſyderibus infixis cælo ſo-
las cum ſole & luna quīq; ſtellas uagari:nec has tñ per omnes cæ
li partes paſſim ac ſine certa erroris ſui & ad poſteros noſcenda
tranſmitterent. Duobus igitur uaſis æneis præparatis: quorum
alteri fundus erat in modum clepſydræ foratus:illud quod erat
ītegrum uacuum ſebiecerunt pleno aquæ altero ſuperpoſito:ſed
meatu ante munito:& quālibet de īfixis unam clariſſimam ſtel-
lam lucideq; notabilem orientem obſeruauerunt. Quæ ubi pri-
mum cœpit emergere:mox munitione ſubducta permiſerūt ſu-
biecto uaſi aquam ſuperioris influere:fluxitq; in noctis ipſius &
ſecuti diei finē:atq; ī id noctis ſecundæ q̄diu eadem ſtella ad or-
tum rurſus reuertit̄:quæ ubi apparere uix cœpit:mox aqua quæ
īfluebat ammota eſt. Cum igitur obſeruatio ſtellæ iter ac reditus
integram ſignificaret cæli conuerſionem:menſuram ſibi cæli in
aquæ de illo fluxu ſuſceptæ quantitate poſuerunt. Hac ergo in
partes æquas duodecim ſub fida dimenſione diuiſa:alia duo hu
ius capacitatis procurata ſunt uaſa: ut ſingula tantum ſingulas
de duodecim partibus ferrent. Totaq; rurſus aqua in uas ſuum
priſtinum foramine prius clauſo refuſa eſt:& de duobus illis ua
ſis capacitatis minoris alteri ſubiecerunt pleno:alterum iuxta ex-
pediunt paratūq; poſuerūt. His præparatis:nocte alia ī illa iā cæ-
li parte:per quam ſolem lunamq; & quinq; uagas meare diutur
na obſeruatione didicerant:quāq; poſtea zodiacum uocauerunt
aſcenſu⁹ obſeruauerūt ſydus:cui poſtea nomē arietis addiderūt

Huius ĩcipiẽte ortu ſtatim ſubiecto uaſi ſuperpoſitæ aquæ fluxũ dederũt. Quod ubi completũ ẽ: mox eo ſublato effuſoq; alterũ ſimile ſubiecerũt certis ſignis obſeruanter ac memoriter annotatis ĩter eius loci ſtellas: quæ oriebãtur cũ primum uas eſſet ĩpletum: ĩtelligẽtes q; eo tẽpore quo totius aquæ duodecima pars fluxit: pars cæli duodecima cõſcendit. Ab illo ergo loco quo oriri ĩcipiẽte aqua ĩ primũ uas de hoc cœpit ĩfluere: uſq; ad locum q ori ebatur cũ idem primũ uas ĩpleret: duodecimã partẽ cæli .i. unũ ſignũ eſſe dixerũt Item ſecũdo uaſe ĩpleto & mox retracto illo ſimile quod olim effuſũ parauerũt: iterũ ſubdiderũt: notato ſimiliter loco q emergebat cum ſecũdũ uas eſſet ĩpletũ: & a fine p̃mi ſigni uſq; ad locũ q ad ſecũdæ aquæ finẽ oriebat: ſecũdũ ſignũ notatũ eſt. Atq; ita uiciſſim uaſa mutãdo: & p̃ ſingulas ĩfluentis aquæ p̃tes ſingulos ſibi aſcẽdẽtiũ cæli partiũ limites annotando. Vbi cõſumata iã omni p̃ duodecim p̃tes aqua ad p̃mi ſigni exordia puentũ ẽ: ſine dubio iam diuiſas certiſq; ſibi obſeruatiõibus & iudiciis ãnotatas cæli p̃tes tãtæ cõpotes machĩatiõis habuerũt. Quod nõ nocte una: ſed duabus effectũ ẽ: q̃a omne cælũ una nocte nõ noluit: ſed p̃ diẽ uoluit pars eius media: & medietas reliq̃ p̃ noctẽ. Nec tñ cælũ omne duar̃ ſibi p̃xim ar̃ noctiũ diuiſit inſpectio: ſed diuerſor̃ tẽporũ nocturna dimẽſio utrũq; hemiſp̃iũ p̃ibus æque uicibus ãnotauit: & has ipſas .xii. p̃tes ſigna appellari maluerũt: certaq; ſingulis uocabula gr̃a ſignificationis adiecta ſũt: & q̃a ſigna græco noĩe zodia nũcupãt: circũ ipſũ zodiacũ q̃ ſi ſigniferũ uocauerũt. Hãc autẽ rationẽ idẽ illi cur arietẽ cũ ĩ ſpæra nihil p̃mũ nihilq; poſtremũ ſit: p̃mũ tñ dici maluerũt: p̃diderũt. Aiũt ĩcipiẽte d e illo: q p̃mus oĩum luxit. i. quo ĩ hũc fulgorẽ cælum & elemẽta purgata ſunt: q iõ mundi natalis iure uocitat arietem ĩ medio cælo fuiſſe. Et q̃a medium cælum quaſi mundi uertex eſt: arietem propterea primum inter omnes habitum: qui ut mundi caput exordio lucis apparuit. Subnectunt etiam cauſã cur hæc ipſa duodecim aſſignata ſint diuerſorum numinum poteſtati. Aiunt. n. in hac ipſa genitura mundi ariete ut docuimus medium cælũ tenente horam fuiſſe mũdi naſcẽtis cãcro geſtante tunc lunã: poſt hunc ſol cum leone oriebat: cum mercurio uirgo libra cum uenere: mars erat ĩ ſcorpio: ſagittariũ iupiter optiẽbat ĩ capricorno ſatnus meabat. Sic factum ẽ: ut ſinguli eor̃ ſignor̃

dñi esse dicãt: in q̃bus cũ mũdus nasceret fuisse credũt. Sed duo bus q̃dẽ lumĩbus singula tm̃ signa ĩ q̃bus tunc fuerãt: assignauit ãtiquitas: cãcrũ lunæ: soli leonẽ. Quĩq; uero stellis præter illa signa: quibus tũc ĩherebãt: quĩq; reliqua sic adiecit uetustas: ut in assignãdis a fĩe prioris ordĩs ordo secũdus ĩciperet. Supius. n. diximus ĩ capricorno saturnũ post oẽs fuisse: ergo secũda adiectio eũ primũ fecit: qui ultĩus fuerat: iõ aquarius q̃ capricornũ seq̃t: satrno dat: ioui q̃ ãte saturnũ erat: pisces dicãt: aries marti q̃ præcesserat iouẽ: taurus ueneri quã mars sequebat: gemini mercurio post quẽ uenus fuerat deputati sũt Notãdũ hoc loco q̃d ĩgenit⁹ a mũdi uel ipsa reꝝ prouidẽtia uel uetustatis ĩgeniũ hũc stellis ordinẽ dedit: quẽ Plato assignauit spæris eaꝝ: ut esset luna prĩa: sol secũdus: sup hũc mercurius: uenus q̃rta: hĩc mars: tm̃ iuppiter: & saturnus ultĩus. Sed sine tm̃ huius rõis pr̃ocinio abũde platonicũ ordinẽ prior rõ cõmẽdat. Ex his quæ d̃ uerbis Ciceroĩs proxĩe præ latis quærẽda præposuĩus: qua licuit breuitate a sũma spæra quæ aplães dr̃ usq; ad lunã quæ ultĩa diuĩoꝝ ẽ oĩa iã (ut opĩor) absolui mus. Nã & cælũ uolui & cur ita uoluat⁹ oñdimus: septẽq; spæras cõtrario motu ferri rõ ĩdubitata patefecit: & de ipso spæraꝝ ordine q̃d diuersi sẽserĩt: uel q̃d ĩter eos dissẽsionẽ fecerit: quæue magis sequẽda sit snĩa tractatus ĩuẽit Nec hoc tacitũ é: cur ĩter oẽs stellas sola sine frĩs radiis luna nõ luceat. Sed & q̃ spatioꝝ rõ solẽ ab his quoq; q̃ eũ ĩter septẽ quartũ locarũt: nõ tm̃ abrupte me diũ: sed fere mediũ dici coegerit publicatũ ẽ. Quid significẽt noĩa q̃bus ita uocãt ut laudari tm̃ putet⁹ innotuit. Magnitudo quoq; eius: sed & cælestis p̃ quẽ discurrit circul⁹ terræq; p̃iter q̃ta sit uel quẽadmodũ deprehẽsa mr̃atũ ẽ. Subiectaꝝ spæraꝝ stellæ quẽadmodũ zodiaco q̃ supra oẽs ẽ ferri dicãt. uel quæ rõ diuersaꝝ faciat seu celerẽ seu tardũ recursũ. Sed & ipẽ zodiacus ĩ. xii. p̃tes qua diuisus sit: curq; arie⁹ p̃mus hẽat: & q̃ signa ĩ quoꝝ numinũ dr̃tiõe sint absolutũ ẽ. Sed oĩa hæc quæ de sũmo ad lunã usq; pueniunt sacra ĩcorrupta diuĩa sunt: qa ĩ ipsis ẽ æther sẽp idẽ: nec un q̃ recipiẽs ĩæqualẽ uarietatis æstum. Infra lunã & aer & nat⁹a mutatiõis p̃iter ĩcipiunt: & sicut ætheris & aeris: ita diuĩoꝝ & caduco rũ luna cõfinium ẽ. Quod autẽ ait nihil ĩfra lunã eẽ diuinũ præter aĩos munere deoꝝ hoĩum gñi datos: nõ accipiẽdum ita ẽ: animos hic esse: ut hic nasci putentur. Sed sicut solem esse in terris

plato.

Ordo Planetarum

Spere. 7. octa. cio, motu uol mũdi?

infra lunã oĩa mortalia.

dicere ſolemus: cum radius aduenit & recedit: ita animoꝝ origo cæleſtis eſt: ſed lege temporalis hoſpitalitatis hic exulat. Hæc ergo regio diuinum nihil habet ipſa ſed recipit: & quia recipit: & remittit. Proprium autem habere diceretur: ſi ei ſemper tenere licuiſſet. Sed quid mirum ſi animus de hac regione non conſtat? cū nec corpori fabricādo ſola ſuffecerit? Nam quia terra aqua aer ī fra lunam ſunt: ex his ſolis corpus fieri non potuit: quod idoneum eſſet ad uitam: ſed opus fuit præſidio ignis ætherei: qui terrenis membris uitam & animam ſuſtinendi commodaret uigorē: qui uitalem calorem & faceret & ferret. Hæc & de aere dixiſſe nos ſatis ſit. Reſtat ut de terra: quæ ſpærarum nona & mundi ultima ē: dictu neceſſaria differamus. Nam ea quæ eſt media & nona tellus inquit: neq; mouetur & infima eſt: in eam feruntur oīa nutu ſuo pondera. Illæ uere inſolubiles cauſæ ſunt: quæ mutuis inuicem nexibus uinciuntur: & dum altera alteram facit: ita uiciſſim de ſe naſcuntur: nunq̄ a naturalis ſocietatis amplexibus ſe parantur: talia ſunt uincula quibus terram natura conſtrinxit. Nam ideo in eam feruntur omnia quia ut media non mouetur. Ideo non mouetur quia infima eſt. Nec poterat infima non eſſe in quā oīa ferūt. Hoꝝ ſingula quæ īſeparabiliter īuoluta rerū neceſſitas ī ſe uinxit: tractus expediat. Nō mouetait. ē. n. cētron. In ſpæra aūt ſolū cētron diximus nō moueri qa neceſſe ē ut circa aliquid īmobile ſpæra mouea tur. Adiecit infima eſt. Recte hoc quoq̄: nam quod centron eſt: medium eſt. In ſpæra uero hoc ſolum conſtat imum eſſe: quod medium eſt. Et ſi ima eſt: ſequitur ut uere dictum ſit in eam ferri omnia. Semper enim pondera ī imū natura deducit. Nam & in ipſo mundo ut eſſet terra ſic factum eſt: quicquid ex omni materia de qua facta ſunt omnia: puriſſimum ac liquidiſſimum fuit: id tenuit ſummitatem: & æther uocatus eſt. Pars cui minor puritas & inerat aliquid leuis ponderis aer extitit & in ſecunda delapſus eſt. Poſt hæc quod adhuc quidem liquidem ſed iam uſque ad tactus offenſam corpulentum erat: in aquæ fluxum coagulatum eſt. Iam uero quod de omni ſilueſtri tumultu uaſtum impenetrabile denſatum ex defæcatis abraſum reſedit elementis: hæſit in imo. quod demerſum eſt ſtrī gente perpetuo gelu: quod elimatum in ultimam mūdi partem longinquitas ſolis coaceruauit. quod ergo ita concretum ē terræ

Terra

longinqnitas ſolis coaceruauit: quod ergo ita concretum ẽ terræ nomen accepit. Hãc ſpiſſus aer & terreno frigori proprior q̃ ſolis calori ſtupore ſpirauimus denſioris undiq; uerſũ fulcit & cõtinet Nec in receſſũ aut acceſſum moueri eam patit: uel uis circũuallãtis & ex omni parte uigore ſimili liberãtis auræ uel ipſa ſpæralis extremitas. quæ ſi paululũ a medio declinauerit: fit cuicũque uertici ppior & imũ relinqt: Quod ideo in ſolo medio eſt qa ipſa ſola pars a quouis ſpæræ uertice pari ſpatio recedit. In hanc igitur quæ & ima eſt & quaſi media & nõ mouet quia centrũ ẽ: oĩa põdera ferri neceſſe ẽ: & qa ipſa ĩ hunc locũ q̃ſi põdus relapſa eſt. Argumento ſunt cũ alia innumera tũ præcipue imbres: qui in terrã ex omni aeris parte labunt. Nec enĩ ĩ hãc ſolã quã habitamus ſupficiẽ decidunt ſed in latera: quibus ĩ terra globoſitas ſpærabilis efficit: & in partẽ alterã: quæ ad nos habet inferior imbriũ caſus ẽ Nã ſi aer terreni frigoris exalatione denſatus in nubem cogitur & ita abrumpit in imbres: aer autem uniuerſam terram circũfuſus ambit: procul dubio ex omni aeris parte præter uſtam calore perpetuo liquor pluuialis emanat: qui undique in terram quæ unica eſt ſedes põderum defluit. Quod qui reſpuit ſupereſt: ut exiſtimet extra hanc unam ſuperficiem quam incolimus quicquid niuium imbriumue uel grandinum cadit: hoc totum in cælũ de aere defluere. Cælum enim ab omni parte terræ æquabiliter diſtat & ut a noſtra habitatione: ita & a lateribus & a parte quæ ad nos habetur inferior pari altitudinis immenſitate ſuſpicitur. Niſi ergo omnia pondera ferrentur in terram: imbres qui extra latera terræ defluunt: non in terram ſed in cælum caderent: quod uilitatem ioci ſcurrulis excedit. Eſto enim terra ſpæra cui adſcripta ſunt. a. b. c. d. circa hãc ſit aeris orbis: cui adſcripta ſũt e. f. g. l. m. & utrũque orbem: ideſt terræ & aeris diuidat linea ducta ab. e. uſque ad l. erit ſuperior iſta quã poſſidemus: & illa ſub pedibus. Niſi ergo caderet omne pondus in terram: paruam nimis imbrium partem terra ſuſciperet: ab. a. uſq; ad c. Littera uero aeris: ideſt ab. f. uſq; ad. e. & a. g. uſq; ad. l. humorem ſuum ĩ aerem cælumq; deiicerẽt De inferiore autem cæli hemiſpærio pluuia exteriora & ideo naturæ incognita defluueret: ſicut oſtendit ſubiecta deſcriptio. Sed hoc uel refellere dignatur ſermo ſobrius: quod ſic abſurdum eſt ut ſine argumentationis patrocinio ſubruatur. Reſtat ergo ut

indubitabili ratione monſtratum ſit in terram ferri omnia nutu ſuo pondera. Iſta autem quæ de hoc dicta ſunt: opitulatur nobis & ad illius loci diſputatione quæ antipodas eſſe comemorat. Sed hic inhibita continuatione tractatus ad ſecundi commētarii uolumen diſputationem ſequentium reſeruemus.

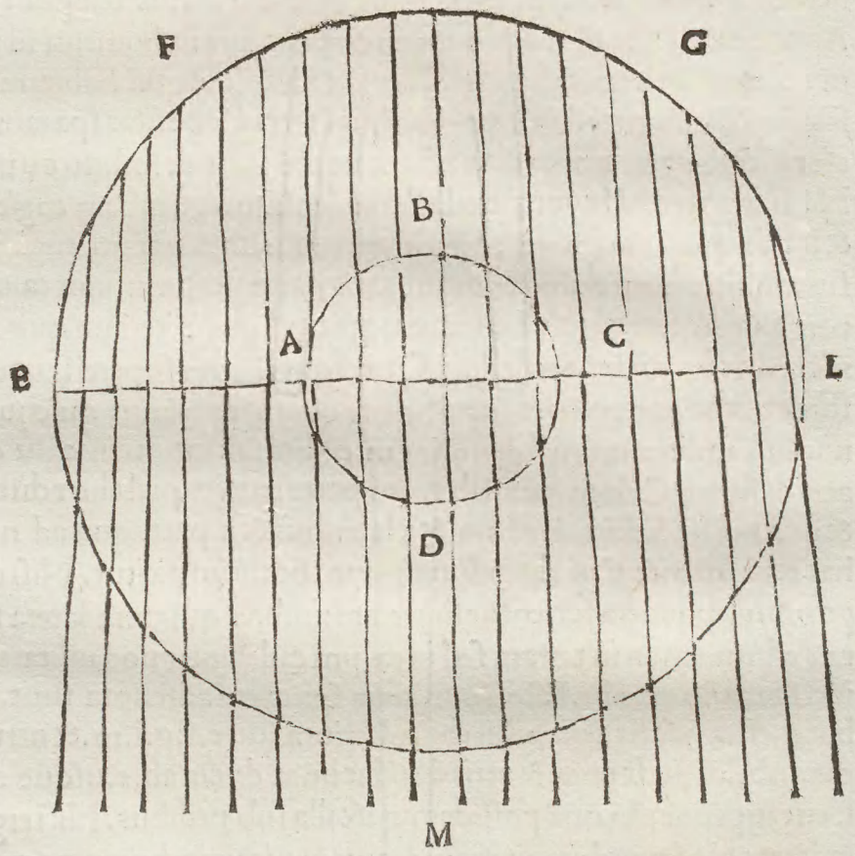

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPOSITIONIS QVAM ELEGANTISSIMAE LIBER .II.

VPERIORE COMMENTARIO EVstachi luce mihi carior dilectiorq; fili ad ſtellifera ſpæræ curſū & ſubiectaꝝ ſeptem ſermo ꝓceſſerat. Nunc iã de muſica earū modulatione diſputetur. Quis hic inq̃ quis ẽ qui cõplet aures tãtus & tam dulcis ſonus? Hic eſt inquit ille: qui interuallis diſiũctus imparibus: ſed tamen pro rata parte ratione diſiunctis impulſu & motu ipſorũ orbium efficitur: & acuta cum grauibus temperans uarios æquabiliter concentus efficit. Nec. n. ſilentio tãti motus incitari poſſunt: & natura fert ut extrema ex altera parte grauiter ex altera autem acute ſonent. Quam ob cauſam ſummus ipſe cæli ſtellifer curſus: cuius conuerſio eſt concitatior: acute excitato mouetur ſono: grauiſſimo autem hic lunaris atq; infimus Nam terra nona immobilis manens ima ſede ſemper hæret complexa mundi medium locum. Illi autem octo curſus: in quibus eadem uis eſt duorum ſeptem efficiunt diſtinctis interuallis ſonos: qui numerus rerum omnium fere nodus eſt: quod docti homines neruis imitati atq; cantibus aperuerunt ſibi reditũ in hũc locum. Expoſito ſpærarum ordine motuq; deſcripto: quo ſeptẽ ſubiectæ in contrario cælo feruntur: conſequens eſt: ut qualem ſonum tantarum molium impulſus efficiat: hic requiratur. Ex ipſo enĩ circũductu orbium ſonum naſci neceſſe eſt: quia percuſſus aer ipſo interuentu ictus uim de ſe fragoris emittit: ipſa cogente natura ut in ſonum deſinat duorum corporum uioleta colliſio. Sed is ſonus qui ex qualicunq; aeris ictu naſcitur: aut dulce quoddam in aures & muſicum defert: aut ineptum aut aſperum ſonat. Nam ſi ictum obſeruatio numerorum certa moderetur cõpoſitum: ſibiq; conſentiens modulamen educitur. At cum increpat tumultuaria & nullis modis gubernata colliſio: fragor turbidus & inconditus offendit auditum. In cælo autem conſtat nihil fortuitum nihil tumultuarium ꝓuenire: ſed uniuerſa illic diuinis legibus & rata ratione ꝓcedere. Ex his inexpugnabili ratio-

Armonia Colli.

cinatiõe collectũ est: musicos sonos de spæraꝝ cælestiũ cõuersiõe ꝓcedere: quia & sonum & motum fieri necesse est: & ratio quæ diuinis inest fit sono causa modulaminis. Hoc Pythagoras primus omnium graiæ gentis hominum mente concepit & intellexit quidem compositũ quiddam de spæris sonare propter necessitatem rationis quæ a cælestibus non recedit. Sed quæ esset illa ratio uel quibus odseruanda modis non facile deprehendebat. Cũ qꝫ eũ frustra tantæ tãqꝫ arcanæ rei diuturna inquisitio fatigaret: fors obtulit quod cogitatio alta non repperit. Cum. n. casu prætereret in publico fabros ignitum ferrum mollientes ictibus in aures eius maleorum soni certo sibi respondentes ordine repente ceciderũt. In quibus ita grauati acumina cõsonabant ut utrũqꝫ ad audientis sensum statuta dimensione remearet: & ex uariis ĩpulsibus unũ sibi consonans nasceretur. Hic occasionem sibi oblatã ratus deprehendendi oculis & manibus: quod olim cogitatione quærebat: fabros adit: & ĩminens operi curiosius intuet annotãs sonos: q de singulorũ lacertis cõficiebant: quos cũ ferientiũ uiribus ascribendos putaret: iubet ut ĩter se maleos mutẽt: qbus mutatis sonoꝝ diuersitas ab hoĩbus recedens maleos sequebat. Tũc omnem curam ad pondera eorũ examinanda conuertit. Cunqꝫ sibi diuersitatem ponderis quod habebatur ĩ singulis annotasset aliis ponderibus in maius minusue excedentibus fieri maleos imperauit: quorum ictibus soni nequaq̃ prioribus similes nec ita sibi consonantes exaudiebant. Tunc animaduertit cõcordiã uocis lege ponderũ prouenire. Collectisqꝫ numeris qbus cõsentiẽs sibi diuersitas ponderũ continebat: ex maleis ad fides uertit examen: & ĩtestina ouiũ uel boũ neruos rã uariis põderibus illigatis tetendit: qualia ĩ maleis fuisse didicerat. Talisqꝫ ex his cõcẽtus euenit: qualẽ ꝑor obseruatio nõ frustra aĩaduersa ꝓmiserat: adiecta dulcedĩe quã natura fidiũ sonora præstabat. Hic Pythagoras tãti secreti cõpos deprehẽdit numeros: ex qbus soni sibi cõsoni nascerẽtur: adeo ut fidibus sub hac numeroꝝ obseruatiõe cõpositis certæ certis aliæqꝫ aliis cõueniẽtiũ sibi numeroꝝ cõcordia tẽderẽt: ut una ĩpulsa plectro alia licet lõge posita sed numeris conueniẽs simul sonaret. Ex omni autẽ ĩnumera uarietate numeroꝝ pauci: & ĩnumerabiles ĩuẽti sũt: q ad cõficiẽdã sibi cõuenirẽt musicã. Sũt aũt hi sex oẽs: epitritus hemiolius duplaris triplaris quadruplus

& epogdous: Et est epitritus: cū de duobus numeris maior habet totū minorē & insuper eius tertiā partē: ut sunt quattuor ad tria nam in quattuor sunt tria & tertia pars triū .i. unum: & is numerus uocatur epitritus. deq; eo nascit' symphonia quæ appellet' διὰ τεσσάρων. Hemiolius est: cū de duobus numeris maior habet totū minorē & īsup eius medietatē ut sūt tria ad duo nā ī tribus sunt duo & media pars eoꝝ .i. unū. Et ex hoc numeto qui hemiolius nascit' symphonia quæ appellat' διὰπέντε. Duplaris numerus est cum de duobus numeris minoribus in maiore numeratur ut sunt quattuor ad duo: & ex hoc duplari numero nascitur symphonia: cui nomen est διὰπασῶν. Triplaris autē cum de duobus numeris minor ter in maiore numeratur: ut sunt tria ad unū & ex hoc numero symphonia procedit: quæ dicitur διὰπασῶν καὶ διὰπέντε. Quadruplus est cum de duobus numeris minor quater in maiore numeratur: ut sunt quattuor ad unum q̄ ī numeris facit symphoniam quam dicunt δὶς διὰπασῶν Epogdous est numerus qui intra se habet minorē & insup eius octauā partē ut nouem ad octo: quia in nouem octo sunt: & īsuper octaua pars eoꝝ .i. unū Hic numerus sonum parit: quem tonon musici uocauerunt. Sonum uero tono minorem ueteres quidem semitonum uocitare uoluerunt: Sed non ita accipiendū est: ut dimidius sonus putetur: quia nec semiuocalem in litteris pro medietate uocalis accipimus: Deinde tonus per naturam sui in duo diuidi sibi æqua non poterit. Cum enim ex nouenario numero cōstet: nouē autē nunq̄ æqualiter diuidant' tonus ī duas diuidi medietates recusat. Sed semitonum uocitauerunt tonum tono minorem: quem tam paruo distare a tono deprehensum est quantum hi duo numeri inter se distant idest ducenta quadraginta tria & ducenta quīquaginta sex. Hoc semitonū pytagorici quidē ueteres diesin nominabant. Sed sequens usus sonum semitono minorem diesin constituit nominandum. Plato semitonū limma uocitant. Sūt igitur symphoniæ qnque: idest διὰτεσσάρων διὰπέντε διὰπασῶν διὰπασῶν καὶ διὰπέντε καὶ δὶς διὰπασῶν. Sed hic numerus symphoniarum ad musicam pertinet: quam uel flatus hūanus intendere uel capere potest hūanus auditus. Vltro autē se tēdit armoniæ cælestis accessio .i. usq; ad q̄ter διαπασῶν καὶ διὰπεντε Nūc interī de his quas nominauimus

Epitritus
Diatessaron
Hemiolius
Diapente
Duplaris
Diapasson
Triplaris
Quadruplaris
Symphōiæ quinque

disseramus. Symphonia diatessarō cōstat de duobus tonis & semitono: ut minutias quæ ī addimēto sunt relinquamus. nec difficultatē creemus: & fit ex epetrito diapente: & constat ex tribus tonis & hemitono & fit de hemiolio: Diapason cōstat de sex tonis: & fit de duplari: Sed diapason καὶ diapente constat ex nouē tonis & hemitono: & fit de duplari numero. Dis autē diapason cōtinet tonos duodecim & fit ex quadruplo. Hinc & Plato postq̄ pythagoricæ successione doctrinæ & ingenii proprii diuina profunditate cognouit nullā esse posse sine his numeris iugabilē cōpetentia in Thimeo suo mundi aīam p̄ istoꝝ numeroꝝ cōmixtionē ineffabili prouidentia dei fabricatoris īstituit. Cuius sensus si huic operi fuerit appositus: plurimū nos ad uerboꝝ Ciceronis: quæ circa disciplinā musicæ uidēt obscura intellectū iuuabit. Sed ne quod ī patrociniū alterius expositiōis adhibet: ipsū p̄ se difficile credat: pauca nobis præmittēda sūt: quæ simul utriusq; ītelligētiā faciāt lucidiorē. Oē solidū corpus trina dimēsiōe distēdit. habet. n. lōgitudinē latitudinē ꝓfunditatē. Nec pōt īueniri ī quolibet corpore q̄rta dimēsio: sed his tribus ōe corpus solidū cōtinet. Geometræ tñ alia sibi corpora proponūt: quæ appellāt mathematica cogitatiōi tātū subiciēda nō sēsui. Dicūt. n. punctū corpus esse indiuiduū: in quo nec lōgitudo neq; latitudo neq; altitudo deprehēdat: quippe quod ī nullas ptes diuidi possit: hoc ꝓtractū efficit lineā. i. corpus unius dimēsiōis. Lōgum ē. n. sine lato & duobus pūctis ex utraq; parte solā lōgitudinē terminātibus cōtinet. Hāc lineā si geminaueris alteꝝ mathematicū corpus efficies: quod duabus dimēsiōibus extruat lōgo latoq;: sed alto caret. & hoc ē quod apud illos superficies uocat: pūctis aūt q̄ttuor cōtinet. i. p̄ singulas lineas binis. Si uero hæ duæ lineæ fuerit duplicatae ut subiectis duabus duae supponant: adiiciet ꝓfunditas: & hinc solidum corpus efficitur quod sine dubio octo angulis cōtinebit. quod uidemus in tessera quae graeco nomine cubus uocat. His geometricis rationibus applicat natura numeroꝝ. & monas punctum putatur: quia sicut punctum corpus non est: sed ex se facit corpora: ita monas numerus esse non dicit: sed origo numeroꝝ: primus. n. numerus in duobus est qui similis est lineae de puncto sub gemina puncti terminatione productae. Hic numerus duo geminatus de se efficit q̄ttuor ad similitudinē mathematici corporis: quod sub q̄ttuor

Diapason
Diapason & diapēte
Dischapason
Monas

ad ſimilitudinem mathematici corporis:quod ſub quattuor pũctis longo latoq; diſtenditur. Quaternarius quoq; ipſe geminatus octo efficit:q̃ numerus ſolidum corpus imitatur:ſicut duas lineas diximus duabus ſuperpoſitas octo angulorum dimenſiõe integram corporis ſoliditatem creare & hoc eſt quod dicitur apud geometras bis bina bis corpus eſſe iã ſolidum:ergo a pari numero acceſſio uſq; ad octo ſoliditas eſt corporis. Ideo inter principia huic numero plenitudinem deputauit. Nunc oportet ex impari quoq; numero quemadmodum id efficiatur inſpicere. Et quia tã paris q̃ imparis numeri monas origo ẽ:ternarius numerus prima linea eſſe credatur. Hic triplicatus nouenarium numerum facit: qui & ipſe quaſi de duabus lineis longum latumq; corpus efficit. Item nouenarius triplicatus tertiam dimenſionem præſtat. & ita a parte imparis numeri in uigintiſeptem quæ ſunt ter terna ter ſolidũ corpus efficitur:ſicut in uumero pari bis bina bis qui ẽ octonarius ſoliditatem creauit. Ergo ad efficiendum utrobiq; ſolidum corpus monas neceſſaria ẽ:& ſex alii numeri.i. terni a pari & ĩpari. A pari quidem duo quattuor octo:ab impari autem tria nouẽ uiginti ſeptem. Timeus igitur Platonis in fabricanda mundi aĩa conſilium diuinitatis enuntians ait:illam per hos numeros fuiſſe contextam qui & a pari & ĩpari cibum.i. perfectionem diuinitatis efficiunt:non quia aliqd ſignificaret illam habere corporeum ſed ut poſſet uniuerſitatem animando penetrare:& mundi ſolidum corpus implere per numeros ſoliditatis effecta eſt Nunc ad ipſa Platonis uerba ueniamus. nam cum de deo animam mũdi fabricante loqueretur ait:primam ex omni firmamento partem tulit. Hinc ſumpſit duplam partem prioris: tertiam uero ſedem hemioliam:ſed primæ triplam & quartam duplam ſecundæ:quintam tertiæ:triplam ſextam primæ:octuplam & ſeptuplam uices ſepties a prima multiplicatam. Poſt hæc ſpatia quæ inter duplos & triplos numeros hiabant inſertis partibus adimplebat: ut binæ medietates ſingula ſpatia colligerent:ex quibus uinculis hemiolii & epitriti & epogdoi naſcebantur.

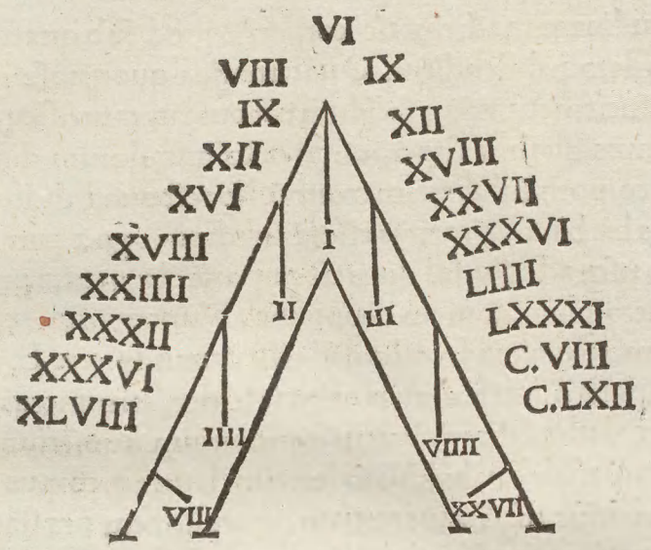

Hæc Platonis uerba ante nullis excepta ſunt: ut primam partem monadem crederent: ſecundā quam tibi dixi duplā prioris dualē numerū eſſe confiderent: tertiā ternarium numerum. qui ad duo hemiolius eſt: ad unū triplus: & quartum quattuor qui ad ſecūdum ideſt ad duo duplex eſt: quintum nouenarium qui ad tertium ideſt ad tria triplus eſt: ſextum autem octonarium qui primum octies continet. At uero pars ſeptima in uiginti & ſeptem fit. quæ faciunt ut diximus argumentum tertium imparis numeri. Alterius autem ut animaduertere poſſe ē proceſſit illa cōtextio ut poſt monadem quæ par & īpar eſt: primus par numerus ponetur ideſt duo. deinde ſequeretur primus īpar ideſt tria quarto loco ſecundus par ideſt quattuor: quinto loco ſecundus impar. i. nouem: ſexto loco ternus par. i. octo: ſeptimo loco tertius impar i. uigītiſeptē. Vt quia impar numerus mas habet: par fœmina ex pari & īpari. i. ex mari & fœmīa naſceret q̄ erat uniuerſa paritura: & ad utriuſq; ſoliditatē ꝓcedere quaſi ſolidū omne penetratura. Deīde ex his numeris fuerat cōponēda: q̄ ſoli cōtinēt iugabilē cōpetētiā: qa oī mūdo ipſa erat iugabilē præſtata cōcordiā. Nā duo ad unū dupla ſūt. de duplo aute diapaſō ſymphoniā naſci iā dixi mus. Tria uero ad duo hemiolū numerū faciūt: hīc orit diapēte.

impar numerus mas: par fœmina

Quattuor ad tria epitritus numerus est: ex hoc componitur dia-
tessaron. Itē quattuor ad unū in quadrupli ratione censentur: ex
quo symphonia disdiapason nascit. Ergo mundi anima quæ ad
motū hoc quod uidemus uniuersitatis corpus impellit: contexta
numeris musicam de se creantibus continentiam necesse est ut
sonos musicos de motu quem proprio impulsu præstat efficiat:
quorū originē in fabrita suæ contextionis īuenit. Ait. n. Plato ut
supra rettulimus auctorem deū animæ post numerorꝫ inter se ī-
parium contextionem hemioliis epitritis & epogdois & limina-
te hiantia interualla suppleſſe. Ideo doctissime Tullius in uerbis
suis ostendit platonici dogmatis ꝓfunditatem. Quis hic inq̄
quis est qui complet aures meas tantus & tam dulcis sonus? Hic
est inquit ille qui interuallis disiunctus imparibus: sed tamen ꝓ
rata parte ratione distinctis impulsu & motu ipsoꝝ orbium effi-
citur. Vides ut interualla commemorat: & hæc inter se īparia esse
testatur: nec diffitetur rata ratione distincta. quia secūdum Thi
meum Platonis imparium inter se interualla numerorum ratis
ad se numeris hemioliis. s. epitritis & epogdois hemitonisque di
stincta sunt: quibus omnis canora ratio continetur. Hinc ani-
maduertitur: quia hæc uerba Ciceronis nunq̄ profecto ad intelle
ctū paterent: nisi hemioliorum epitritorum & epogdorum rati-
one præmissa: quibus interualla distincta sunt: & nisi Platonicis
numeris quibus mundi anima est concepta patefactis: & ratione
præmissa: cur ex numeris musicam creantibus anima intexta sit.
Hic. n. oīa & causam mundani motus ostendūt quem solus ani
mæ præstat impulsus: & necessitatem musicæ continentiæ quā
motui a se facto inserit anima in natura sibi ab origine. Hīc Pla-
to in repu. sua cum de spæraꝝ cælestium uolubilitate tractaret:
singulas ait syrēas singulis orbibus īsidere significās spæraꝝ mo-
tu cātū numībus exhiberi. Nā syrē deo canēs græco intellectu ua
let. Theologi quoq; nouē musas octo spæraꝝ musicos cantus: &
unā maximā ꝺtinētiā q̄ ꝺstāt ex oībus: esse uoluere. Vnde Hesio-
dus ī theogonia sua octauā musā uraniā uocat: qa post septē ua
gas quæ subiectæ sūt: octaua stellifera spæra suppositā ꝓpo no-
mīe cælū uocat. Et ut oñderet nonā esse & maximā qua cōstat so
noꝝ ꝺcors uniuersitas adiecit: καλλιόπη θ' ἡ δ' ἐπροφέρεσ' ἄτη ἐς' ἀῶτο ἐων. ex nomīe ostendens ipsam uocis dulcedinem nonam

plato.

Somnus celi.

plato. & celi sy
reens.

theologi. 9. musas
octo sphæras. ca
nas.

Nona sphæra.

musam uocari. Na καλλιόπη optimæ uocis græca interpretatio ē: & ut ipsam esse quæ cū sit ex oībus pressius īdicaret assignauit illi uniuersitatis uocabulū: uidelicet προφερεςάτη ἁπασέων Nā Apollinem ideo μουσηγέτον uocant quasi ducem & principem orbium cæterorꝝ: ut ipse Cicero refert: dux & prīceps & moderator luminū reliquorꝝ mens mundi & temperatio. Musas esse mundi cantum etiam rustici sciunt: qui eas camœnas quasi canenas a canendo dixerunt. Ideo canere cœlum etiam theologi comprobantes sonos musicos sacrificiis adhibuerunt: qui apud alios lyra & cythara: apud nonnullos tibiis aliisue musicis instrumētis fieri solebāt. In ipsis quoq; hymnis deorꝝ ꝑ strophā & ātistrophā metra canoris uersibus adhibebāt ut ꝑ strophā rectus orbis stelliferi motus: ꝑ antistropham diuersus uagarꝝ regressus prædicaretur: ex quibus duobus motibus primus in natura hymnus dicandus deo sumpsit exordiū. Mortuos. quoq; ad sepulturam prosequi oportere cū cantu plurimarꝝ gentiū uel regionū instituta sanxerūt persuasione hac: qua post corpus aīæ ad originem dulcedinis musicæ. i. ad cælum redire credant. Nam ideo in hac uita omnis anima musicis sonis capit: ut non solū qui sūt habitu cultiores: uerū uniuersæ quoq; barbaræ nationes cātus qbus uel ad ardorē uirtutis animent: uel ad molliciē uoluptatis resoluantur exerceāt: qa ī corpus defert memoriā musice: cuius ī cælo fuit cōsciat: & ita delinimētis cāticis occupant: ut nullū sit tam īmite tā asperꝝ pectus quod nō oblectamentorꝝ taliū teneat affectu. Hīc existimo & Orphei uel Amphiōis fabulā quorꝝ alter aīalia ratiōe carētia: alter saxa quoq; trahere cātibus ferebat: sūpsisse principium: qa primi forte gētes uel sine rationis cultu barbaras uel saxi instar nullo affectu molles ad sensū uoluptatis canēdo traxerūt Ita deniq; oīs habitus animæ cātibus gubernat: ut & ad bellū ꝓgressui & item receptui canat cantu & excitāte & rursus sedante uirtutem. Dat somnos adimitq; nec nō curas & īmittit & retrahit. Irā suggerit: clæmētiā suadet: corporꝝ quoq; morbis medetur Nā hinc est ꝙ ægris remedia præstantes præcinere dicunt. Ecqd mirū si inter homines musicæ tāta dominatio est: cū aues quoq; ui lusciniæ & cigni aliæ ue id genus cantū ueluti quadam disciplina artis exerceant: nōnullæ uero uel aues uel terrenæ seu aquatilea belluæ inuitante cantu in retia sponte decurrant: & pasto-

Camœnæ

Mortui cum cātibus associantur

Fabulosa de Orpheo & Amphione

Cātus qd facit

talis fistula pastum progressis quietem imperet gregibus? Nec mirum: inesse enim mundanæ animæ causas musicæ: quibus est intexta prædiximus. Ipsa autem mundi anima uiuentibus omnibus uitam ministrat. Hinc hominum pecudumq; genus uitæq; uolantũ: Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus. Iure igitur musica capitur omne quod uiuit: quia cælestis anima qua animatur uniuersitas originem sumpsit ex musica. Hæc dum ad spæralem motũ mundi corpus impellit: sonum efficit qui interuallis disiunctus imparibus sed tamen pro rata parte ratione distinctis sicut a prĩcipio ipsa contexta ẽ. Sed hæc ĩteruallaq̃ ĩ anima quippe ĩcorporea solo existimãt ratiõe ñ sensu quærendũ est: utrũ etiã ipso in mundi corpore dimensio librata seruauerit? Et Archimenides quidẽ stadiorum numerum deprehẽdisse se credidit: quibus a terræ superficie luna distaret: a lũa mercurius: a mercurio uenus: sol a uenere: mars a sole: a marte iuppiter: saturnus a ioue. Sed & a saturni orbe usq; ad ipsũ stelliferum cælum omne spatium se ratiõe mensum putauit. Quæ tamen Archimenidis dimensio a platonicis repudiata est: quasi dupla & tripla interualla nõ seruans: & statuerunt hoc esse credẽdum: ut quantum est a terra usq; ad lunam: duplum sit a terra usq; ad solem. quantumq; est a terra usq; ad solem: triplum sit a terra usque ad uenerem: quantumq; est a terra usq; ad uenerem quater tãtum sit a terra usq; ad mercurii stellam. quantum ꝑ est ad mercurium a terra nouies tantum sit a terra usq; ad martem & q̃tũ a terra usq; ad martẽ ẽ: octies tãtũ sit a terra usq; ad iouẽ. q̃tũq; ẽ a terra usq; ad iouẽ: septies & uicies sit tãtum a terra usq; ad saturni orbẽ. Hanc platonicã persuasionem Porphirius libris inseruit quibus Thimei obscuritatibus nõ nihil lucis infudit atq; eos credere ad imaginem contextionis aĩæ hæc esse ĩ corpore mũdi interualla: & quæ epitritis hemiolijs & epogdois hemitoniscq; complentur: & liminatæ: & ita prouenire concentũ. Cuius ratio in substantia animæ contexta mundano quoq; corpori: quod ab anima mouetur inserta est. Vnde ex omni parte docta & perfecta ẽ Ciceronis assertio: q ĩteruallis ĩparibus sed tñ ꝑ rata pte ratiõe distĩctis cælestẽ sonũ dicit esse disiũctũ. Nũc locus admõet ut de grauitate & acumine sonorũ diuersitates quas asserit reuol

Mensura a terra ad unũ quenq; planetam.

uamus: & natura fert ut extrema ex altera parte grauiter ex altera autem acute sonent: quam ob causam sūmus ille cæli stellifer cursus: cuius conuersio est concitatior acute excitato mouetur sono. Grauissimo autem hic lunaris atque infimus diximus nū q̄ sonum fieri nisi aere pcusso. Vt autem sonus ipse aut acutior aut grauior proferatur: ictus efficit: qui dum ingens & celer incidit: acutum sonum præstat: si tardior lentiorue grauiorem. Indicio est uirga: quæ dum auras percutit: si impulsu cito ferit: sonū acuit. si lentiore: in grauius ferit auditum: In fidibus quoq; idē uidemus: quæ si tractu arctiore tenduntur: acute sonant grauius laxiores. Ergo & superiores orbes dum pro amplitudine sua impetu grandiore noluuntur: dumque spiritu ut in origine sua fort ore tenduntur: propter ipsam ut ait concitatiorem conuersionem acute excitato mouentur sono: grauissimo autem hic lunaris atque infimus: quoniam spiritu ut in extremitate languescente iam uoluitur: etenim propter angustias quibus penultimus orbis artatur impetu leniore conuertitur. Nec secus probamus ī tibiis: de quarum foraminibus uicinis īflatis orisonus acutus emittit: de lōgīq̄s aūt & termino ꝓximis grauior: item acutior per patentiora foramina: grauior ꝑ angusta. & utriusq; causæ ratio una: quia spiritus ubi incipit fortior est defectior ubi desinit: & quia maiorem impetum per maius foramen impellit: contra autem in angustis contingit & eminus positis. Ergo orbis altissimus & ut in īmensum patens & ut spiritu eo fortiore quo origini suæ uicinior est: incitatus sonorū de se acumen emittit. Vox ultimi & pro spacii breuitate & pro longinquitate iam frangitur Hinc quoque apertius approbatur spiritum quanto ab origine sua deorsum recedit: tanto circa impulsum fieri leniorem: ut circa terram quæ ultima spærarum est tam concretus tam densus habeatur: causa sit tetræ in una sede semper hærendi: nec in quamlibet partem permittatur moueri obsessa ūdiq; circūfusi spiritus densitate. In spæra aūt ultimū locū esse: qui medius est: antecedentibus iam probatū est. Ergo uniuersi mūdani corporis speræ nouē sunt. Prima illa stellifera quæ propo noīe dicit cælū: & aplanes apud græcos uocat: arcēs & cōtinēs cæteras. Hæc ab oriēte sēper uoluit in occasū. subiectæ septē quas uagas dicimus: ab occidēte ī oriētē ferūt. Nona terra sine motu

Sonus acutus & grauis

Speræ nouē mūdani corporis

cōtrarius motus

Octo sũt igitur quæ mouẽt: sed septẽ sonis qui cõcinẽtiam de uolubilitate conficiunt: propterea quia mercurialis & ueneris orbis pari ambitu comitati solẽ uiæ eius tanq̃ satellites obsequũtur: & ideo a nonnullis astronomiæ studentibus eandẽ uim fortiri existimantur. Vnde ait. Illi autẽ octo cursus in quibus eadẽ uis est duorum: septẽ efficiunt distĩctos internallis sonos: qui numerus rerũ omniũ fere nodus est. Septenarium autẽ numerũ omnium nodũ esse plene cum de numeris superius loqueremur expressimus. Ad illuminandũ (ut existimo) obscuritatẽ uerborũ Ciceronis de musica tractatus succintus a nobis qua licuit breuitate sufficiet: nam netas & hypatas aliorũq; fidiũ uocabula perquirere & tonorũ uel lĩmatũ minuta subtilia & quid in sonis pro littera qd pro syllaba quid pro ĩtegro nomine accipiatur asserere: ostentantis est nõ docentis. Nec. n. quia fecit in hoc loco Cicero musicæ mentionem occasione hac eundẽ est p uniuersos tractatus qui possunt esse de musica (quos q̃ntũ mea fert opinio) terminũ habere nõ existimo Sed illi sunt persequẽda quibus uerba: quæ explananda receperis possint liquere: quia in re naturaliter obscura: qui in exponendo plura q̃ necesse est superfundit: addit tenebras: nõ adimit densitatẽ. Vnde finẽ de hac tractatus parte faciemus: adiecto uno qd̃ scitu dignũ putamus: quia cũ sint melodiæ musicæ tria genera: enarmonicũ: diatonũ: & oromaticũ. Primũ quidẽ propter nimiã sui difficultatem ab usu recessit. Tertiũ uero est infame molicie: Vnde mediũ. i. diatonum mundanæ musicæ doctrina Platonis ascribitur. Nec hoc inter prætereunda ponemus: q̃ musicam ꝑpetua cæli uolubilitate nascente ideo claro nõ sentimus auditu: quia maior sonus est. q̃ ut humanarũ aurium recipiatur ãgustiis Natura simili catadupa ab auribus incolarũ amplitudinẽ fragoris excludunt. quid mirum si nostrum sonus excedit auditum: quem mondanæ molis impulsus emittit. Nec. n. de nihilo ẽ qd̃ ait: qui complet aures meas tantus & tã dulcis sonus? Sed uoluit intelligi: q̃ si eius qui cælestibus meruit interesse secretis: cõpletæ aures sunt soni magnitudine: superest ut cæterorũ hominum sensus mundanæ concĩnentiæ non capiat auditũ. Sed iam tractũ ad sequentia conferamus. Vides habitari in terra raris & angustis locis: & in ipsis quasi maculis ubi habitatur uastas solitudines interiectas: eosq; qui incolant terram nõ modo interruptos ita esse

melodiæ tria genera

Quare non sentimus cæli armoniã

catadupa ubi est descensus nili? Videbo enim de musica.

ut nihil inter ipſos ab aliis ad alios manare poſſit: ſed partim obli
quos partim tranſuerſos partim etiam auerſos ſtare uobis: a qui
bus expectare gloriã certe nullã poteris. Cernis autẽ eandẽ terram
quaſi quibuſda redimitã & circũdatã cĩgulis: e quibus duo maxi
me inter ſe diuerſos & cæli uirtutibus ipſis ex utraq; parte ſubni
xos obriguiſſe pruina uides: mediũ autẽ illũ & maximũ ſolis ardo
re torreri. Duo ſunt habitabiles: quoꝝ auſtralis ille: in quo qui in
ſiſtunt auerſa uobis urgent ueſtigia: nihil ad ueſtrũ genus. Hic
autẽ alter ſubiectus aquiloni: quem ĩcolitis: cerne q̃ tenui uos par
te cõtingat'. Omnis. n. terra quæ colitur a uobis anguſta uertici
bus lateribus latior: parua quædã inſula eſt circumfuſa illo mari
quod atlanticũ quod magnum quẽ occeanũ appellatis in terris:
quod tamen tanto nomine q̃ ſit paruus uides. Poſtq̃ cælum quo
omnia cõtinent & ſubiectaꝝ ſpæraꝝ ordinẽ motũq; ac de mntu
ſonũ cæleſtis muſices modos & numeros explicantẽ & aerẽ ſub
ditum lunae tullianus ſermo p neceſſaria & praeſenti operi apta
ductus ad terram uſq; deſcripſit ipſius iam terrae deſcriptionem
uerboꝝ parcus reꝝ fœcũdus abſoluit. Et. n. maculas habitatio
nũ ac de ipſis habitatoribus alios ĩterruptos auerſoſq; obliquos
etiã & tranſuerſos alios nominando terrenae ſpæræ globoſitatẽ
ſermone tantũ nõ coloribus pinxit. Illud quoq; nõ ſine perfecti
one doctrinæ eſt: q̃ cum aliis nos non patitur errare qui terrã ſe
mel cingi occeano credidere. Nã ſi dixiſſet omnis terra parua quæ
dam eſt inſula circũfuſa illo mari: unum oceani ambitũ dediſſet
intelligi. Sed adiiciẽdo quæ colitur a uobis: uerã eius maris diuiſi
onem: de qua paulopoſt diſſeremus: noſſe cupiẽtibus intelligen
dam reliquit. De quinq; autẽ cingulis ne quæſo exiſtimes deoꝝ
romanæ fecundiæ parentũ Maronis & Tullii diſſentire doctrinã
cum hic ipſis cingulis terram redimitã dicat: ille iiſdem quas græ
co nomine zonas uocat: aſſerat cælũ teneri. Vtrũq; enim ĩ corrup
tã ueraq; nec alteri contrariã rettuliſſe rõnẽ procedẽte diſputatiõe
conſtabit. Sed ut omnia quae hoc loco explananda recepimus li
quere poſſint: habendus eſt primum ſermo de cingulis: quia ſitu
eorum ante oculos locato caetera erunt intellectu proniora. Prius
autẽ qualiter terram coronent deinde quemadmodum caelum te
neãt explicandũ eſt. Terra noua & ultima ſpaera eſt Hãc diuidit
orizon ideſt finalis circulus de quo ãte rettulimus: Ergo medietas

Cinguli uel zonæ terræ uel cæli

orizon ideſt finalis circulus de quo ante rettulimus. Ergo medietas cuius nos partem incolimus: ſub eo cælo eſt quod fuerit ſuper terrã: & reliqua medietas ſub illo: quod dum uoluitur ad ea loca quæ ad nos uidentur inferiora deſcendit. In medio enim locata ex omni ſui parte cælum ſuſpicit. Huius igitur ad cælum breuitas quæ punctum eſt: ad nos uero intermenſa globoſitas: diſtinguitur locis inter ſe uiciſſim præſſis nimietate uel frigoris uel caloris geminam nacta inter diuerſa temperiem. Nam & ſeptentrionalis & auſtralis extremitas perpetua obriguere pruina. Et hi uelut duo cinguli: quibus terra redimitur: ſed ambitu breues quaſi extrema cingentes. Horum uterque habitationis impatiens eſt: qa torpor ille glacialis nec animali nec frugi uitam miniſtrat: illo enim aere corpus alitur: quo herba nutritur. Medius cingulus & ideo maximus æterno afflatu continui caloris uſtus ſpatiũ quod & lato & ãbitu plixius occupauit: nimietate feruoris facit in habitabile uicturis. Inter extremos uero & mediũ duo maiores ultimis medio minores ex utriuſq; uicinitatis intẽperie tẽperãt̃ ĩ his: q̃ tm̃ uitales auras natura dedit incolis carpere. Et quia animo facilius illabitur concepta ratio deſcriptione q̃ ſermone: eſto orbis terræ cui aſcripta ſunt. a. b. c. d. Et circa. a. aſcribantur. n. &. l. circa. b. autem. m. &. k. & circa. e. g. &. i. & circa. d. e. &. f. Et ducant̃ rectæ lineae a ſignis ad ſigna quae dicimus: ideſt. a. g. in. i. ab. m. in. n. a. k. in. l. ab. e. in. f. Spatia igitur duo aduerſa ſibi: ideſt unum a c. uſq; ad lineam quae in. d: ducta eſt: ĩtelliguntur pruina riguiſſe perpetua. Eſt. n. ſuperior ſeptentrionalis: ĩferior auſtralis extremitas. Medium uero ab. n. uſque in. l. zona ſit torrida. Reſtat ut cĩgulus ab. i. uſq; ad. n. de ſubiecto calore & ſuperiore frigore tẽperetur. Rurſus ut zona quae eſt inter. l. &. f. accipiat de ſuperiore calore & ſubdito rigore temperiem.

Septẽtriona lis auſtralis

cingulus me dius

Duo tẽpatis

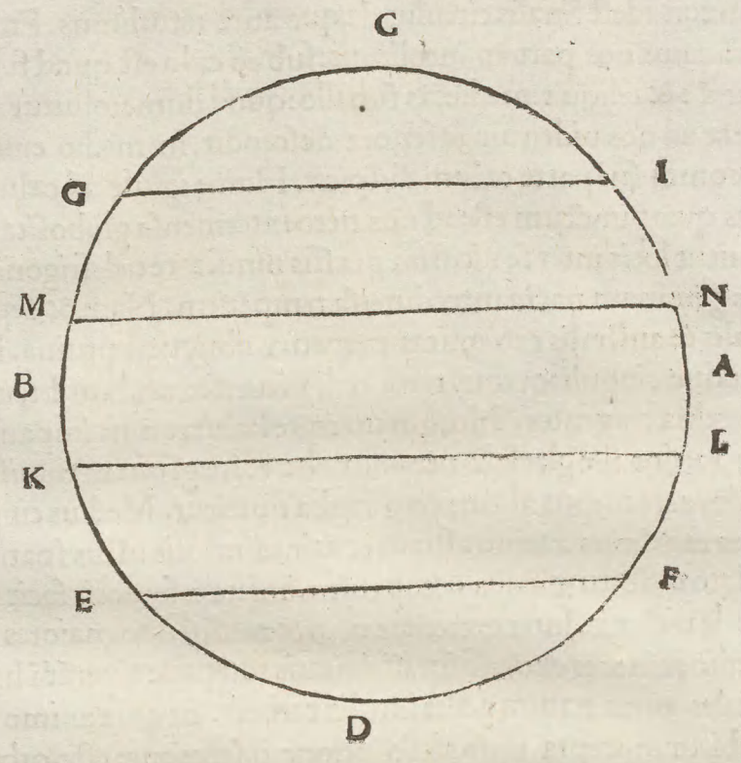

Nec excogitatas a nobis lineas quas diximus existimet̃. Circi.n. sunt de quibus supra rettulimus septẽtrionalis & australis & tropici duo. Nã æquinoctiale hoc loco: quo de terra loquimur: non oportet ascribi qui opportuniore loco rursus addetur. Licet igitur sint hæ duæ mortalibus ægris munere concessæ diuũ quas diximus esse temperatas: nõ tamen ambæ zonæ hominibus nostri generis indultæ sunt. sed sola superior: quæ est ab.i. usq; ad.n. incolitur ab omni quale scire possimus hominum genere romani græcue sint uel barbaræ cuiusq; nationis. Illa uero ab.l. usq; ad.f. sola ratione intelligitur q̃ propter similem temperiem similiter incolitur: sed a quibus non licuit unq̃ nobis nec licebit agnoscere. Interiecta enĩ torrida utriq; hoĩum generi cõmertiũ ad se denegat cõmeãdi. deniq; de q̃ttuor habitatiõis nr̃æ cardinibus oriẽs occidẽs & septẽtrio suis uocabulis nũcupat̃: qa ab ipsis exordiis suis sciũt̃ a nobis. Nam & si septẽtriõalis extremitas ĩhabitabilis ẽ nõ multo

tamẽ eſt a nobis remota. Quarto uero noſtræ habitatiõis cardini cauſa hæc alterũ nomẽ dedit: ut meridies nõ auſtralis uocaretur: qa & ille proprie ẽ auſtralis: qui de altera extremitate procedens ad uerſus ſeptentrionali eſt: & hunc meridiẽ iure uocitari facit locus de quo incipit nobis Nam qa ſentiri incipit a medio terræ in qua ẽ uſus diei: ideo tanq̃ qdam medidies una littera mutata meridies nũcupatus ẽ. Sciendũ eſt autem: qꝓ uentus qui per hũc ad nos cardinẽ puenit. i. auſter ita in origine ſua gelidus eſt: ut apud nos cõmẽdabilis eſt blãdo rigore ſeptentrio: ſed qa ꝑ flammam torridæ zonæ ad nos cõmeat: admixtus igni caleſcit: & qui incipit frigidus calidus peruenit. Neqꝫ. n. uel ratio uel natura pateretur: ut ex duobus æquo præſſis rigore cardinibus diſſimili tractu flatus emitteretur. Nec dubium eſt noſtrum quoqꝫ ſeptẽtrionem ad illos qui auſtrali adiacent: propter eandem rationem calidum peruenire: & auſtrum corporibus eorum gemino auræ ſuæ rigore blandiri. Eadem ratio nos non permittit ambigere: quin per illam quoqꝫ ſuperficiem terræ: quæ ad nos habetur inferior: ĩteger zonarum ambitus: quæ hic temperatæ ſunt eodem ductu temperatus habeatur: atqꝫ ideo illic quoque eædem duæ zonæ a ſe diſtãtes ſimiliter incolantur. Aut dicat quiſqs huic fidei obuiare mauult: quid ſit quod ab hac eum diſtinctione deterreat. Nam ſi nobis uiuendi facultas eſt in hac terrarum parte quam colimus: qa calcantes humum cælum ſuſpicimus ſuper uerticem quia ſol nobis & oriť & occidit quia circunfuſo fruimur aere: cuius ſpiramus hauſtũ cur nõ & illic aliquos uiuere credamus: ubi eadẽ ſemꝑ impromptu ſũt? Nã qui ibi dicunť morari: eandẽ credendi ſũt ſpirare auram: qa eadem eſt in eiuſdem zonalis ambitus continuatiõe tẽperies. Idem ſol illis & obire dicit noſtro ortu: & orieť cum nobis occidet. Calcabũt æque ut nos humum: & ſemꝑ uerticem ſemper cælum uidebunt. Nec metus erit: ne de terra in cælum decidant: cum nihil unq̃ poſſit ruere ſurſum: Si. n. nobis quod aſſerere genus ioci eſt: uiſum habetur ubi eſt terra: & ſurſum ubi eſt cælum. Illis quoqꝫ ſurſum erit quod de inferiore ſuſpiciẽt: nec aliquando in ſuperna caſuri ſunt. Affirmauerim quoqꝫ & apud illos minus rerꝫ peritos hæc exiſtimare de nobis: nec credere poſſe nos in quo ſumus loco degere: ſed opinari ſiquis ſub pedibus tẽ taret ſtare caſurum. Nunq̃ tamen apud nos quiſquam timuit:

Antipod. y

ne caderet in cælum: ergo nec apud illos quisquã ĩ superiora casu rus est: sicut omnia nutu suo pondera in terram ferri superius re lata docuerũt. Postremo quis ambigat in spæra terræ ita ea: quæ inferiora dicuntur: superioribus suis esse contraria? ut est oriens occidenti? Nam ĩ utraq; parte par diametros habetur. Cum ergo & orientem & occidentem similiter constat habitari: quid est qd fidem huius quoq; diuersæ sibi habitationis excludat? Hæc omnia non ociosus lector in tam paucis uerbis Ciceronis inueniet. Nam cum dicit terram cingulis suis redimitam atq; circũdatam ostendit per omne terræ corpus eandem temperatorum cingulorum continuatam esse temperiem. Et cum ait ĩ terra maculas habitationum uideri: non eas dicit quæ in parte nostræ habitatiõis nonnullis desertis locis interpositis incoluntur. Non. n. adiiceret ĩ ipsis maculis uastas solitudĩes ĩteriectas: si ipsas solitudĩes diceret ĩter quas certæ partes macularũ instar habeant? Sed quia maculas dicit has quattuor: quas in duobus terræ hemispæriis binas esse ratio monstrauit: bene adiecit interiectas solitudines. Nã sicut pars quæ habitatur a nobis: multa solitudinũ interiectione distinguitur: credendum est in illis quoque tribus aliis habitationibus similes esse inter deserta & culta distinctiones. Sed & quattuor habitationum incolas & relatione situs & ipsa quoq; stãdi qualitate depinxit. Primum. n. ait: alios præter nos ita incolere terram: ut a se interrupti nullam habeant ad se facultatẽ meandi Et ipsa uerba declarant: non eum de uno hominum genere loqui in hac superficie a nobis solius torridæ interiectione diuiso. Sic enim magis diceret: ita interruptos ut nihil inter ipsos ab illis ad nos manare possit. Sed dicendo ita interruptos ut nihil inter ipsos ab illis ad alios manare possit: qualiter inter se illa hominum genera sint diuisa significat. Quod autem uere ad nostram partem referretur: adiecit dicendo de illis qui & a nobis & a se inuicem diuisi sunt: partim obliquos partim transuersos partim etiam aduersos stare nobis. Interruptio ergo non unius generis a nobis: sed omnium generum a se diuisorum refertur: quæ ita distinguenda est. Hi quos separat a nobis perusta: quos græci ἀντοέκος uocant: similiter ab illis qui interiorem zonæ suæ incolunt partem: interiecta australi gelida separantur. Rursus illos ab ἀντονέκις suis idest per nostri cinguli inferiora uiuentibus

interiectio ardentis ſequeſtrat: & illi a nobis ſeptentrionalis extremitatis rigore remouentur. Et quia non eſt una omnium affinis continuatio: ſed interiectæ ſunt ſolitudines ex calore uel frigore mutuum negantibus commeatum: has terræ partes: quae a quattuor hominum generibus incoluntur: maculas habitationum uocauit. Quemadmodum autem cæteri omnes ueſtigia ſua figere ad noſtra credantur ipſe diſtinxit: & auſtrales quidē aperte pronunciauit aduerſos ſtare nobis dicendo: Quorum auſtralis ille in quo qui īſunt aduerſa nobis urgent ueſtigia. Et ideo aduerſi nobis ſunt: quia in parte ſperae quæ contra nos eſt morantur. Reſtat inquirere quos tranſuerſos & quos obliquos nobis ſtare memorauerit. Sed nec de ipſis poteſt eſſe dubitatio: quin tranſuerſos ſtare nobis dixerit inferiorem zonæ noſtræ partem tenentes. Obliquos uero eos qui auſtralis circuli deuexa ſortiti ſūt. Supereſt ut de terræ ipſius ſpatii quāta habitatiōi ceſſerint: quanta ſint īculta referāus. Ideſt q̄ ſit ſingulo⁹. dimēſio cīgulo⁹ Quod ut facile cognoſcas: redeūdū tibi ē ad orbis terræ deſcriptionē: quā paulo āte ſubiecimus: ut per aſcriptarum litterarum notas ratio dimenſionum lucidius explicetur. Omnis terræ orbis. i. circulus: qui uniuerſum ambitum claudit: cui aſcripta ſunt. a. b. c. d. ab his qui eum ratione dimenſi ſunt: in ſexaginta diuiſus eſt partes Habet autem totus ipſe ambitus ſtadiorum ducenta quinquagintaduo milia. Ergo ſingulæ ſexageſimæ extēduntur ſtadiis quaternis milibus decenis Et ſine dubio medietas eius: quæ eſt a. d. per orientem. i. per. a. uſq; ad. c. habet triginta ſexageſimas & ſtadiorum milia centum uigintiſex: Quarta uero pars: quæ eſt ab a uſq; ad. c. incipiens a peruſta: habet ſexageſimas quindecim: & ſtadiorum milia ſexaginta & tria. Huius quartæ partis menſura relata conſtabit totius ambitus plena dimenſio. Ab. a. igitur uſq; ad. p. quod eſt medietas peruſtæ: habet ſexageſimas quattuor: quae faciūt ſtadio⁹ milia ſexdecim cū octīgēto⁹ adiectiōe. Ergo omnis puſta ſexageſima⁹ octo eſt: & tenet ſtadio⁹ milia triginta tria & ſexaginta īſup. Latitudo autē cīguli noſtri: q tēpatus eſt. i. a. p. uſq; ad. o. habet ſexageſimas quinq;: quæ faciunt ſtadiorū milia uigīti unū. Et ſpatiū frigidae ab. o. uſq; ad. c. habet ſexageſimas ſex q̄ ſtadio⁹ tenēt uigītiqnq; milia ducēta. Ex hac quarta

p arte orbis terrarum: cuius mensurā euidenter expressimus: alterius quartæ partis magnitudinem ab.a. usq; ad.d. pari dimensionum distinctiõe cognosces. Cum ergo quantum teneat spæræ superficies quæ ad nos est: in omni sua medietate cognoueris: de mẽsura quoque ferioris medietatis .i.a.d.per.b. usq; ad.c. similiter instrueris. Modo n. quia orbem terræ in plano pinximus: in plano autem medium exprimere non possimus spæralem tumorem imitati sumus altitudinis intellectum a circulo: qui magis orizonq̃ meredianus uidetur. Cæterum uolo hoc mente præcipias: ita nos hanc pertulisse mensuram tanq̃ a.d. per.a. usq; ad.c. Pars terræ superior sit: cuius partem nos incolimus: & a.d.per.b. usq; ad.c. pars terræ habeatur inferior. Hoc quoq; tractatu proprium sortito finem: nũc illudqd̃ probādũ promisimus asseramus: hos cingulos & bene Maronem cælo: & bene terræ assignasse Ciceronẽ & utrunq; non discrepantia sed consona eademq; dixisse. Natura enim cæli hanc in diuersis terræ part bus temperiem nimietatẽq; distinxit. & qualitas uel frigoris nel caloris quæ cuilibet æthe ris parti semel inhæsit: eandem inficit partem terræ: quã despicit ambiendo. Et quia has diuersitates quæ certis finibus terminant cingulos ī cælo uocauere: necesse est totidem cīgulos etiam hic ītelligi: Sicut in breuissimo speculo cum facies monstratur ingens: tenet in angusto membra uel liniamenta ordinem quem sua in uero digesserat amplitudo. Sed hic quoq; asserendi quod dicitur minuemus laborem oculis subiiciendo pincturam. Esto enim cæli spæra .a.b.c.d. Et īter se claudat spæram terræ: cui ascripta sũt s.x.t.u. Et ducatur ī cæli spæra circulus septentrionalis. ab.i. usq; in.o. tropicus æstiuus a.g.in.p. & æquinoctialis a.b. in.a. & tropicus hyemalis ab.f.ī q. & australis ab.e.in.r. sed & zodiacus ducatur ab.f.in.p. Rursus in spaera terrae ducantur idem limites cingulorum: quos supra descripsimus iu.n.in.m.in.l.in.r.

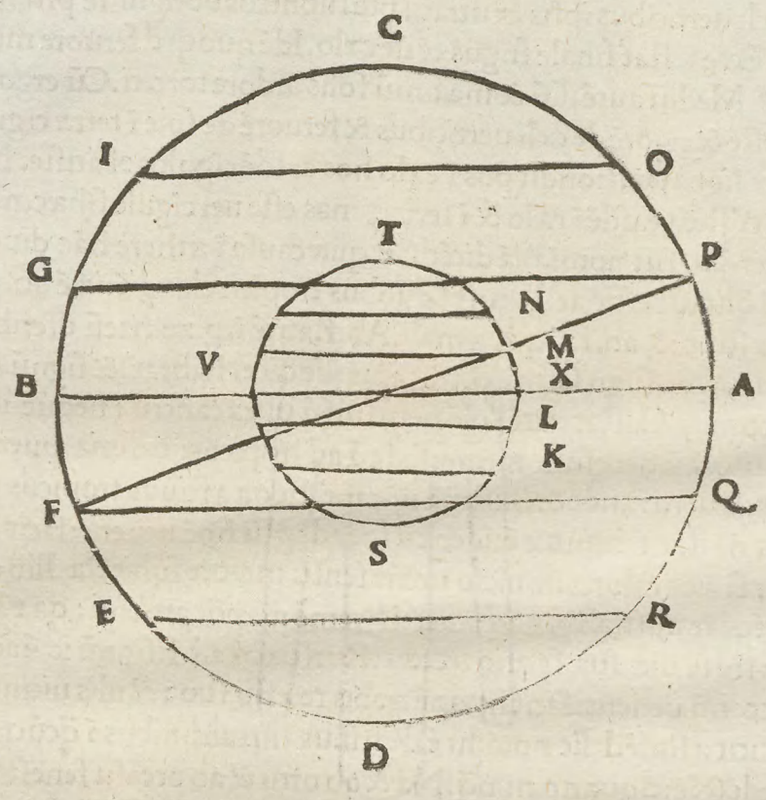

His ita depictis ſine difficultate conſtabit ſingulas terræ partes a ſingulis cæli partibus ſuper uerticem ſuum poſitis qualitatem circa nimietatem uel temperiem mutuari. Nam quod eſt ſuſum a.d.uſq; ad.r.hoc deſpicit terram ab.ſ.uſq; ad.r.Et quod eſt in cælo ab.r.uſque ad.q.hoc inficit terræ a.k.uſque ad.l.& quod in cælo eſt a.q.uſque in.p.tale facit in terra ab.l.uſq; ad.m.Qualeq; eſt deſuper a .p. uſq; ad .o. tale in terra ab.m.uſq; ad.n.Et quale illic ab.o.uſque ad.c.tale hic eſt ab.n.uſque ad.t.Sunt autem in æthere extremitates ambæ.i.a.d.uſque ad.r.&.a.c uſque ad.o.æterno rigore denſatæ. idem in terra idem eſt ab .ſ. uſq; ad .k.&.a.t.uſq; ad.n.Rurſus in cælo a.q.uſq; ad .p. nimio calore feruet. Idem in terra quoque ab.l.uſque ad.m.idem feruor eſt. Item ſunt in cælo temperies ab.o.uſque ad.p.& a.q. in .r. Ideo ſunt hic quoq; temperatæ ab.n.in.m.& ab.l.in.k.Aequinoctialis.n.circulus qui ab.a.uſque ad.b.ductus eſt: mediam ſecat puſtã.Et ipſũ aũt ſciſſe Ciceronẽ: q; terreni cĩguli cæleſtibus ĩficiãt:

ex uerbis eius ostẽdit. Ait. n. e qbus duos maxime iter se diuersos & cæli uerticibus ipsis ex utraq; pte subnixos obriguisse pruina uides. Ecce testat finale frigus eẽ de cælo. Idẽ quoq; d feruore medio dicit. Mediũ autẽ illũ & maximũ solis ardore torreri. Cũ ergo manifeste & rigorẽ de cæli uerticibus & feruorẽ de sole ĩ terræ cĩgulos uẽire signauerit: oñdit pus ĩ cælo hos eosdẽ cĩgulos ostitisse. Nũc qm̃ cõstitit easdẽ ĩ cælo & ĩ terra zonas esse uel cĩgulos (hæc. n. unius rei duo sũt nomĩa) iã dicẽdũ ẽ: quæ causa ĩ æthere hãc diuersitatẽ q̃litatis efficiat. Perusta duobus tropicis claudit: id ẽ ab. g. in. p. æstiuo: & ab. f. ĩ. q. hyemali. Ab. f. autẽ ĩ. p. zodiacũ dscribẽdo pduximus. Ergo signũ. p. tropicus ille cãcer habeat: & signũ. f. capricornus. Cõstat autẽ solẽ neq; sursũ ultra cancrũ: neque ultra capricornũ deorsum meare: sed cũ ad tropicos cõfinia puenerit mox reuerti: unde & solstitia uocant. Et qa æstiuus tropicus tẽperatæ nostræ terminus ẽ: ideo cũ sol ad ipsũ finẽ uenerit: facit nobis æstiuos calores de uicĩo urens sensu maiore subiecta. Illo deniq; tẽpore australi generi reuerti hyemẽ nõ põt ambigi: qa tũc ab illis sol õi uiæ suæ spatio recedit. Rursus cũ ad. f. signũ id ẽ ad capricornũ uenerit: facit hyemẽ nobis recessu suo: & illis uicinitate reducit æstatẽ. Hic notãdũ ẽ de tribus tm̃ cardinibus ĩ q̃cũq; ædẽ ĩgredi solẽ: d quarto nunq̃. Nã & ab ortu & ab occasu fenestra solẽ recipit: quippe quẽ orientẽ abeuntẽq; pspectet. Recipit & a meridie: qa omne iter solis ĩ nostro meridie ẽ: ut ĩstruit uisũ ante lata descriptio. Nunq̃ uere solẽ fenestra septentriõis admittit: qa nunq̃ a. p. signo ad. o. sol accedit: sed a. p. semp retrocedẽdo nũq̃ fines poli septẽtrionalis attĩgit. Et ideo nunq̃ p hũc cardinẽ radius solis ĩfundit. Eiusdẽ rei pbationẽ umbra quoq; cuiuslibet corporis efficiet astruere. Nã & ĩ occasũ cadit oriẽte sole: & ĩ ortũ cũ fit occiduus. Medio autẽ die: qa sol meridiẽ tenet ĩ septẽtrionem umbra depellit. In austrũ uero circa nostrã habitationẽ ĩpossibile ẽ umbrã cuiuslibet corporis cadere: qa semp ĩ aduersã soli partem umbra iactat. Aduersus autẽ austro apud nos sol esse nõ poterit: cũ nunq̃ fines septẽtrionales attĩgat. Sane quoniã pars illa perustæ: quæ tẽperatæ uicĩa ẽ admittit habitãtes: illic. i. trãs tropicũ quæcũq; habitant spatia: umbrã mittũt ĩ austrũ eo tpre: quo sol cancrũ tenet. Tũc. n. ei fit sol septẽtrionalis: cũ tropicũ tenet: q; ab illis ad septentrionem recedit. Ciuitas autem Siene: quæ

Zonæ perustæ

prouinciæ thebaidos poſt ſuperioꝝ montiū deſerta principiū ē: ſub ipſo æſtiuo tropico cōſtituta eſt. Et eo die quo ſol certā partē ingrediť cancri: hora diei ſexta (quoniā ſol tunc ſuper ipſū īueniť uerticē ciuitatis) nulla illic poteſt ī terris de quolibet corpore umbra iactari. Sed nec ſtilus hemiſpærii monſtrantis horas: quem γνώμονα uocāt: tunc de ſe poteſt umbram creare. Et hoc eſt qđ Lucanus dicere uoluit: nec tamen plene ut habeť abſoluit. Dicendo. n. Atque umbras nūq̄ flectente ſiene. Rem qdem attigit: ſed turbauit ueꝝ. Nō. n. nunq̄ flectit ſed uno tempore: quod cū ſua ratione rettulimus. His relatis conſtat ſolem nunq̄ egredi fines peruſtæ: quia de tropico in tropicū zodiacus obliquatus ē. Manifeſta ē igitur cauſa: cur hæc zona flammis ſit ſemper obnoxia quippe quam ſol totius æternæ flammæ & fons & adminiſtrator nunq̄ relinquat. Ergo ambæ partes ultimæ. i. ſeptētrionalis & auſtralis: ad quas nunq̄ ſolis calor accedit: neceſſario perpetua præmuntur pruina. Duas uero (ut diximus) temperat hinc atq; illinc uicinia caloris & frigoris. Denique in hac ipſa zona quam incolimus: quæ tota dicitur temperata: partes tamen quæ peruſto cingulo uicinæ ſunt: cæteris calidiores ſunt: ut eſt æthiopia: arabia: ægyptus & libya: in quibus calor ita circunfuſi aeris corpus extenuat: ut aut nunq̄ aut raro cogatur in nubes: & ideo nullus pene apud illos uſus eſt imbrium. Rurſus uſq; ad frigidæ fines preſſius accedit: ut eſt palus mæotis: ut regiones quas præterfluunt tanais: & hiſter: omniaq; ſuper ſcythiam loca quorum incolas uetuſtas hyperboreos uocauit: quaſi originem boreæ introrſum recedendo tranſiſſent: adeo æterna pene præmuntur pruina: ut non facile explicetur quanta ſit illic frigidæ nimietatis iniuria. Loca uero quæ in medio temperata ſunt: quoniam ab utraque nimietate longe recedunt: ueram tenent ſalutaremq; temperiē. Locus nos admonet: ut quoniam diximus rem: quæ a nullo poſſit refelli: utrūq; tropicum circum zodiaco terminos facere: nec nunq̄ ſolem alterutrum tropicum excedere poſſe: uel ſurſum uel deorſū meando. Trans zodiacum uero circum. i trans uſtam quæ tropicis clauditur: ex utraq; parte incipere temperatas Quæramus qđ ſit quod ait Virgilius: quem nullius unq̄ diſciplinæ error inuoluit. Duæ mortalibus ægris

Munere conceſſæ diuum: & uia ſecta per ambas:

virgilius.

Obliquus qua se signoꝝ uertitur ordo.
Videt.n.dicere his uersibus zodiacū p temperatas ductū & solis cursū p ipsas ferri, quod nec opinari fas est: qa neutꝝ tropicū solis cursus excedit Nūc igit illud attēdit quod diximus & ītra tropicū in ea perusta parte quæ uicina est tēperatæ habitatores esse. Nā siene sub ipso tropico est: meroe autem tribus milibus octingentis stadiis in perustam a siene ītrorsum recedit: & ab illa usq; ad terram cynnamomi feracem sunt stadia octingenta. Et p hæc omnia spatia perustæ licet rari tamen uita fruuntur habitantes. Vltra uero iam inaccessum est ꝓpter nimium solis ardorem. Cū ergo tantum spatii ex perusta uitam ministret: & sine dubio circa uicinam alterius tempatæ ideſt αὐτοεκῶρουμ tantundem spacii habere per perustæ fines: & parem mansuetudinem: non negetur. Paria.n.in utraq; parte sunt omnia. Ideo credendum est per poeticam tubam: quæ omnia semper in maius extollit: dixisse uiam solis sectam per temperatas: quoniam ex utraq; parte fines perustæ in eo sunt similes tempatis: q; se patiunt habitari. An forte poetica licētia particulam ꝓ simili pene ꝓticula posuit: & ꝓ ꝓ ambas sub ābas dicere maluit. Nā re uera ductus zodiaci sub ambas tempatas ultro citroq; ꝓuenit non tamē per ambas. Scimus autē & Homerū ipsum: & in oībus imitatorē eius Varonē sæpe tales mutasse particulas. An: quod mihi uero propius uidet: per ambas ꝓ inter ambas uoluit intelligi. Zodiacus.n.inter ambas tēperatas uoluit nō per ambas. Familiariter autē ꝓ pro inter ponere solet: sicut alibi quoque Circū perq; duas in morē fluminis arctos. Neque.n.anguis sydereus arctos secat: sed dum & amplectitur & interuenit circum eas & inter eas uoluitur non per eas. Ergo potest constare nobis intellectus: si per ambas .i. pro inter ambas more ipsius poetæ dictum existimemus. Nobis aliud ad defensionem ultra hæc: quæ diximus: non occurrit. Verum quoniam in medio posuimus quos fines nunq̄ uia solis excedat: manifestum est omnibus autem quid Maro dixerit: quem constat erroris ignarum: erit ingenii singulorum inuenire qd possit amplius pro absoluenda hac quæstione conferri. His quoque (ut arbitror) non ociosa inspectione tractatis: nunc de oceano quod ꝓmisimus astruemus. Non uno sed gemino eius ambitu terræ corpus omne circunflui. Cuius uerus & primus meatus est: qui ab

Oceanus

indocto hominum genere naſcitur. Is.n. quem ſolum oceanum plures opinantur: de finibus ab illo originali refuſus ſecundum ex neceſſitate ambitum fecit. Cæterũ eius prior corona p̃ zonam terræ calidam meat ſuperiora terrarum & inferiora cingens flexũ circi æquinoctialis imitata. Ab oriente uero duos ſinus refundit: unum ad extremitatem ſeptentrionis: ad auſtralis alterum. Rur ſuſque ab occidente duo pariter enaſcũtur ſinus: qui uſq; ad am bas quas ſupradiximus extremitates refuſi occurrũt ab oriẽte de miſſis. Et dum ui ſũma & ĩpetu maniore miſcẽtur: inuicẽq; ſe fe riũt: ex ipſa aquaꝝ colliſione naſcitur illa famoſa oceani acceſſio pariter & receſſio. Et ubicunq; ĩ noſtro mari cõtingit: idem uel ĩ anguſtis fretis uel ĩ planis forte littoribus ex ipſis oceani finibus quos oceanũ nũc uocamus eueniũt: qa noſtrũ mare ex illis ĩfluit Cæteꝝ uerior ut ita dicã eius alueus tenet zonã peruſtã: & tam ip ſe qui æquinoctialẽ q̃ ſinus ex eo nati: qui orizontẽ circulũ ambi tu ſuæ flexionis imitant: omnẽ terrã quadrifidã diuidũt: & ſin gulas ut ſupradiximus habitationes faciũt ĩſulas. Nam ĩter nos & auſtrales homines means ille p̃ calidã zonã tõtamq; cingens & rurſus utriuſq; regionis extrema ſinibus ſuis ambiens binas ĩ ſu periore atq; ĩferiore terræ ſupficie ĩſulas facit. Vnde Tullius hoc ĩtelligi uolẽs nõ dixit: oĩs terra parua quædã ẽ ĩſula: ſed oĩs terra quæ colitur a nobis parua quædã eſt ĩſula: qa & ſingulæ de quat tuor habitatiõibus paruæ quædã efficiunt ĩſulæ: oceano bis eas ut diximus ambiente. Oĩa hæc ante oculos locare põt deſcriptio ſubſtituta. ex qua & nĩi maris originẽ quæ totius una ẽ: & rubri atq; ĩdici ortum uidebis. Caſpiũq; mare unde oriat ĩuenies: licet nõ ignorẽ eſſe nullos q̃ ei de oceano ĩgreſſũ negẽt: Nec dubiũ ẽ: ĩ illam quoq; auſtralis generis tẽperatã mare de oceano ſimiliter ĩfluereSed deſcribi hoc nr̃a atteſtatiõe ñ ꝺbuit: cuius ſitus nobis ĩcognitus pſeuerat. Quod aũt dixit nr̃am hĩtabilẽ anguſtã uerti cibus latiorẽ: ĩ eadẽ deſcriptiõe poterimus aduertere: Nã quãto longior ẽ tropicus circus ſeptẽtrionali circo: tãto zona uerticibus q̃ lateribus ãguſtior ẽ: qa ſũmitas eius ĩ arctũ extremi circuli bre uitate cõtrahit. Deductio aũt laterũ cũ lõgitudĩe tropici ab utra q; parte diſtendit. Deniq; ueteres oẽm habitabilẽ noſtrã extentæ clamidi ſimilẽ eſſe dixerũt. Itẽ qa oĩs terra ĩ qua & oceanus ẽ: ad quẽuis cæleſtẽ circulũ quaſi cẽtron pũcti obtĩet locũ: neceſſario

Cicero.

Symiliſ clamidi

de oceano adiecit. Qui tamẽ tanto nomine q̃ ſit paruus uides. Nã licet apud nos athlãticum mare licet magnũ uocetur: de cælo tamen diſpicientibus nõ poteſt magnũ uideri: cũ ad cælũ terra ſignũ ſit & pũctũ: qđ diuidi non poſſit ĩ ptes. Ideo aũt terræ breuitas tam diligẽter aſſeritur: ut paruipendẽdum ambitũ famæ

uir fortis intelligat quæ in tam paruo magna esse nõ poterit: qđ doctrinæ propositum nõ minus in sequentibus apparebit: quin etiam si cupiat proles futurorꝝ hominum deinceps laudes uniuſ cuiuſq; nostrum acceptas a patribus posteris prodere: tamẽ propter eluuiones exustionesq; terrarꝝ quas accidere tempore certo necesse est: non modo non æternam sed ne diuturnam quidem gloriam assequi possumus. Virtutis fructum sapiens in cõscientia ponit: minus perfectus in gloria: unde Scipio perfectionẽ cupiens infundere nepoti auctor est: ut contentus conscientiæ præmio gloriam non requirat. In qua appetenda quoniã duo sunt maxime quæ probari possint: ut & q̃latissime uagetur & q̃diutissime perseueret. Postq̃ superius de habitationis nostræ angustiis differendo totius terræ quæ ad cælum puncti locum obtinet: minimam quandam docuit ab hominibus nostri generis particulã possideri: nullius uero gloriam uel in illam totam partem potuisse diffundi: siquidẽ gangen transnatare uel transcendere caucasum romani nominis fama non ualuit: spem quam de propagãda late gloria ante oculos ponendo nostri orbis angustias amputauit: uult etiã diuturnitatis auferre ut plene animo nepotis cõtemptum gloriæ cõpos dissuasor insinuet: & ait. Nec in hac ipsa in quam sapientis & fortis uiri nomen serpere potest: æternitatẽ nominis posse durare: cum modo exustione modo eluuione terrarꝝ diuturnitati rerꝝ intercedat occasus: quod q̃le sit differemus. In hac enim parte tractatus illa quæstio latenter absoluitur quæ multorꝝ cogitationes de ambigenda mundi æternitate significat Nam quis facile mundum semper fuisse consentiat? cum & ipsa historiarꝝ fides multarꝝ rerꝝ cultum emendationemq; uel ipsam inuentionem recentem esse fateatur? Cunq; rudes primum homines & incuria syluestri non multum a ferarꝝ asperitate dissimiles meminerit: uel fabuletur antiquitas tradatq; nec hũc eis quo nunc utimur uictum fuisse: sed glande prius & baccis alitos sero sperasse de sulcis alimoniam: cũq; ita exordium rerum & ipsius humanæ nationis opinemur ut aurea primũ sæcula fuisse credamus: & inde natura per metalla uiliora degenerans ferro sæcula postrema fœdauerit: ac ne totum uideamur de fabulis mutuari: quis non huic extimet mundũ quandoq; cœpisse? nec longã retro eius ætatem cũ ab hinc ultra duo retro ānorꝝ milia de excellẽti

Virtutis fructus

De mundi æternitate

rerꝫ geſtarꝫ memoria ne græca quidē extat hiſtoria? Nam ſupra Ninū a quo Semiramis ſecundum quoſdā creditur procreata: nihil præclarū in libris relatū eſt: ſi.n. ab initio immo ante initiū fuit mūdus (ut philoſophi uolunt) cur per innumerabilium ſeriem ſæculorꝫ non fuerat cultus: quo nunc utimur: inuentus? non litterarꝫ uſus quo ſolo memoriæ fulcitur æternitas? cur nō deniq; multarꝫ rerꝫ experientia ad aliquas gentes recēti ætate pue nit? Vt ecce galli uitē uel cultū oleæ roma iam adoleſcēte didicerunt. Aliæ uero gentes adhuc multa neſciunt quæ nobis inuēta placuerunt: Hæc omnia uidentur æternitati rerꝫ repugnare dum opinari nos faciunt certo mūdi principio paulatī ſingula quæq; cœpiſſe. Sed mūdum quidem fuiſſe ſemper philoſophia auctor eſt conditore quidem deo: ſed non ex tempore. Siquidem tēpus ante mundum eſſe nō potuit: cum nihil aliud tempora niſi curſus ſolis efficiat. Res uero humanæ ex parte maxima ſæpe occidunt manente mundo & rurſus oriuntur uel eluuione uiciſſim uel exuſtione redeūte: cuius uiciſſitudinis cauſa uel neceſſitas talis eſt. Ignē ætherēū phyſici tradiderunt humore nutriri: aſſerentes ideo ſub zona cæli peruſta quam uia ſolis ideſt zodiacus occupauit oceanum (ſicut ſupra deſcripſimus) a natura locatū ut oīs latitudo. qua ſol cū quinq; uagis ultro citroq; diſcurrūt: habeat ſubiecti humoris alimoniā. Et hoc eſſe uolunt quod Homerus diuinarꝫ omniū inuētionū fōs & origo ſub poetici nube figmēti uerū ſapientibus intelligi dedit: Ioué cū diis cæteris. i. cū ſtellis profectū in occeanū æthiopibus eū ad epulas inuitantibus. Per quam imaginē fabuloſa Homerū ſignificaſſe uolunt hauriri de humore nutrimēta ſyderibus: qui ob hoc æthiopas reges epularꝫ cæleſtiū dixit: quoniā circa oceani oram nō niſi æthiopes habitant quos uicinia ſolis uſq; ad ſpeciē nigri coloris exuſſit. Cum ergo calor nutriatur humore: hæc uiciſſitudo cōtingit: ut modo calor modo humor exuberet. Euenit. n. ut ignis uſq; ad maximum enutritus augmentum hauſtum uincat humorem. Et ſic aeris mutata tēperies licentiā præſtet incendio: & terra penitus flagrantia immiſſi ignis uratur. Sed mox īpetu caloris abſūpto paulatim uires reuertūtur humori: cū magna pars ignis īcēdiis erogata minus iam de renaſcente humore conſumat. Ac rurſus longo temporꝫ tractu ita creſcens humor altius uincit: ut terris

Ignis æthereus nutrit humore

Iuppiter cū iis epulat ad oceanū

infundatur eluuio. Rurſuſque calor poſt hæc uires reſumit & ita fit ut manente mundo inter exuperantis caloris humoriſque uices terraꝝ cultus cum hominum genere ſæpe intercidat: & reducta temperie rurſus mouetur: nunq̃ tamẽ ſiue eluuio ſiue exuſtio omnes terras aut omne hominum genus uel omnino operit uel penitus exurit. Aegypto certe ut Plato in Thimæo fatetur nunq̃ nimietas humoris nocuit uel caloris. Vnde & infinita annoꝝ milia in ſolis ægyptiorum monumentis libriſq; religuntur Certe igitur terrarum partes internectioni ſuperſtites ſeminariũ inſtaurando generi humano fiunt: atq; ita contingit ut nõ rudi mundo rudes homines & cultus inſcii: cuius memoriam intercipit interitus: in terris oberrent: & aſperitatem paulatim uagæ feritatis exuti conciliabula & cœtus natura inſtruente patiãt: Sitq; primũ inter eos mali neſcia & adhuc aſtuciæ inexperta ſimplicitas: quæ nomen auri primis ſæculis præſtat. Inde quo magis ad cultum reꝝ atq; artium uſus promouet tanto facilius in animos ſerpit æmulatio: quæ primũ bene incipiẽs in inuidiã latẽter euadit. Et ex hac iã naſcitur quicquid genus hominũ poteſt ſequẽtibus ſæculis experitur. Hæc eſt ergo quæ rebus humãis pereũdi atq; iterũ reuertendi incolumi mundo uiciſſitudo uariat. Quid autẽ intereſt ab his qui poſtea naſcẽtur ſermonẽ fore de te: cum ab his nullus fuerit qui ante nati ſunt: qui nec pauciores & certe meliores fuerũt uiri: præſertim cũ apud eos ipſos quibus audiri nomen noſtrum poteſt: nemo unius animi memoriam cõſequi poſſit. Homines: n. populariter annum tantũ modo ſolis, i. unius auſtri reditu metiuntur. Re ipſa aũt cũ ad idem unde ſemel profecta ſunt cuncta auſtra redierunt: eãdẽq; totius cæli deſcriptionem longis interuallis retulerint: tum ille uere uertens annus appellari poteſt: in quo uix dicere q̃ multa hominum ſæcula teneãtur. Nãq; ut olim deficere ſol hominibus extinguiq; uiſus ẽ cũ Romuli animus hæc ipſa in tẽpla penetrauerit: ita quandoq; cum ab eandẽ parte ſol eodẽq; tempore iterũ defecerit: tũ ſignis õibus ad idẽ principiũ ſtellisq; reuocatis expletũ annum habeto Cuius quidem anni nundum uigeſimam partem ſcito eſſe conuerſam. Idem agere perſuauerat inſtans diſſuaſioni gloriæ deſiderandæ. quam cum locis artam ne in ipſis anguſtiis æternam ſupra docuiſſet: nunc non ſolum perpetuitatis expertem: ſed

nec ad unius anni integri metas posse propagari docet: cuius as-
Annus sertionis quæ sit ratio dicemus. Annus non is solus est quē nūc
cōmunis omnium usus appellat: sed singulorꝫ seu luminum seu
stellarꝫ emensio omni cæli circuitu a certo loco in eūdem locum
Luna reditus annus suus est. Sic mensis lunæ annus est inter quem cæ
Mēsis unde. li ambitum lustrat: nam & a luna mensis dicitur: quia græco no-
mine luna mene uocatur. Virgilius deniq; ad descriptionē luna-
ris anni qui breuis est annum qui cursu solis efficitur significare
uolens ait. Interea magnum sol circūuoluitur annum: magnum
Cursus diffi uocans solis comparatione lunaris. Nam cursus quidem Vene-
nitus plane- ris atq; Mercurii pene par soli est. Martis uero annus fere biēniū
tarum tener: tanto enim tempore cælum circuit. Iouis autem stella duo
decim & Saturni triginta annos in eadem circuitione consumit.
Annus mū- Hæc de luminibus ac uagis ut sæpe relata iam nota sunt. Annus
danus uero qui mundanus uocatur qui uere uertens est: quia conuersi
one plenæ uniuersitatis efficitur: largissimis sæculis explicatur.
Sidera fixa Cuius ratio est talis. Stellæ omnes & sydera: quæ infixa cælo ui-
& mouēt dētur: quorꝫ propriū motū nunq̄ uisus humanus sentire uel de
prehendere potest: mouētur tamen & præter cæli uolubilitatem
qua sēper trahuntur: suo quoq; accessu tamen fero promouent
ut nullius hominum uita tamen longa sit: quæ obseruatione cō
tinua factam de loco permutationem: in quo eas primum uide-
Finis mōda- rat deprehendat. Mundani ergo anni finis est: cum stellæ omnes
ni anni omniaq; sydera quæ aplanes habet: a certo loco ad eundem locū
Ita remeauerint, ut ne una quidē cæli stella in alio loco sit: q̄ in
quo fuit: cū omnes aliæ ex eo loco motæ sunt: ad quem reuersæ
anno suo finem dedere. ita ut lumina quoq; cū erraticis quinq;
in iisdē locis & partibus sint: in quibus incipiēte mūdano anno
fuerūt. Hoc aūt (ut physici uolūt) post annorꝫ quindecimmilia
paracta cōtingūt. Ergo sicut ānus lunæ mēsis est: & annus solis
duodecim mēses: & aliarꝫ stellarꝫ hi sunt anni: quos supra rettu-
limus: ita mundanū annū quindecim milia annorꝫ quales nūc
computamus efficiūt. Ille ergo uere annus uertens uocandus est
quem non solis. i. astri reditu metiūtur: sed quem stellarꝫ omni
um in quocumq; cælo sunt ad eundē locū reditus sub eadē cæli
totius descriptione concludit. Vnde & mundanus dicitur: quia
mundus proprie cælum uocatur. Igitur sicut annum solis non

ſolum a kalendis ianuarii uſque ad eaſdem uocamus: ſed etiam a ſequente poſt kalendas die uſque ad eundem diem & a quocunque cuiuſlibet menſis die uſq; in diem eundem reditus ānus uocatur: Ita huius mundi anni initium ſibi quiſque facit quodcunq; decreuerit: ut ecce nunc Cicero a defectu ſolis qui ſub Romuli fine contigit: mundani anni principium ſibi ipſe cōſtituit Et licet iam ſæpiſſime poſtea defectus ſolis euenerit: non dicitur tamen mundanum annum repetita defectio ſolis impleſſe: ſed tunc implebitur: cū ſol deficiens in hiſdē locis & partibus & ipſe erit & omnes cæli ſtellas omniaq; ſydera rurſus īueniet: in qbus fuerant cum ſub Romuli fine deficeretur. Igitur diceſſu Romuli poſt ānos quindecim milia (ſicut aſſerunt phyſici) ſol denuo ita deficit: ut in eodem ſigno eademq; parte ſit ad idem principium in quo ſub Romulo fuerat: ſtellis quoque omnibus ſigniſque reuocatis. Peracti enim fuerāt cum Scipio in Africa militaret a diſceſſu Romuli anni quingenti ſeptuaginta & tres. Anno enim ab urbe condita ſexcenteſimo ſeptimo hic Scipio deleta Carthagine triumphauit: Ex quo numero annis remotis trigintaduobus regni Romuli & duobus qui intra ſomnium & conſumatum bellum fuere quingenti ſeptuagintatres a diſceſſu Romuli ad ſomnium uſque remanebunt. Ergo rationabiliter uereque ſignauit. Nec dum mundani anni uiceſimā partem eſſe conuerſā. Nam uiceſimæ parti quot anni ſuperſint a fine Romuli ad africanā militiam Scipionis: quos diximus annos fuiſſe quingentos ſeptuaginta tres: quiſquis ī digitos mittit inueniet. Tu uero enitere & ſic habeto te non eſſe mortalē: ſed corpus hoc. Nec. n. tu is es quē forma iſta declarat: ſed mens cuiusq; is eſt quiſque non ea figura quæ digito demōſtrari poteſt. Deum te igitur ſcito eſſe ſiquidē ē deus qui uiget: qui ſentit: qui meminit: qui prouidet: qui tam regit: & moderatur: & mouet id corpus: cui præpoſitus eſt: q̄ hunc mundū ille princeps deus. Et ut ille mundum quadā parte mortalē ipſe deus æternus: ſic fragile corpus animus ſēpiternus mouet. Bene & ſapienter tulianus hic Scipio circa inſtitutionem nepotis ordinem recte docentis impleuit: Nam ut breuiter a principio omnem operis continentiam reuoluamus: primum tempus eius mortis: & imminentes propinquorum prædixit inſidias: ut totum de hac uita ſperare dediſceret: quam non diuturnam

Quo tēpore deleta Carthago.

Quis poteſt eſſe deus

comperiſſet. Deinde ne metu prædictæ mortis frangeretur oſten
dit ſapienti & bono ciui in immortalitatem migrandum. Cunq;
eum ultro ſpes iſta traxiſſet ad moriendi deſideriū: ſuccedit Pau
li patris opportuna diſſuaſio accenſam filii feſtinationem ab ap
petitu ſpontaneæ mortis excludens. Plene igitur in animo ſom
niantis utrinq; plantata ſperandi expectandique temperie altius
iam circa diuina erigendum nepotis animum Aphricanus ingre
ditur. Nec prius eum terram patitur intueri q̄ cæli ac ſiderum na
ura motum ac modulamē agnoſcat: & hæc omnia ſciat premio
ceſſura uirtutum. Ac poſtq̄ mens firmata Scipiōis alacritate tan
tæ promiſſionis egreditur: tum demū gloria quæ apud indoctos
magnum uirtutis premium creditur contemni iubetur dū oſten
ditur ex terrarum breuitate uel caſibus arcta locis anguſta. tēpori
bus. Africanus igitur pene exutus hominem & defæcata mēte iā
naturæ ſuæ capax hic apertius admonetur ut eſſe ſe deum noue
rit. Et hæc ſit præſentis operis conſummatio ut animam non ſo
lum immortalem: ſed deum eſſe clareſcat. Ille ergo qui fuerat iā
poſt corpus in diuinitatem receptus: dicturus utre adhuc in hac
uita poſito deum te ſcito eſſe: non prius tantam prærogatiuam
cōmittit homini q̄ quid ſit ipſe diſcernat ne extimet hoc quoq;
diuinum dici: quod mortale in nobis & caducum eſt. & quia Tul
lio mos eſt profundam rerum ſciētiam ſub breuitate tegere uer
borum: nunc quoq; miro compendio tantum includit arcanum
quod Plotinus magis q̄ quiſq̄ uerborum parcus libro ītegro diſ
ſeruit: cuius deſcriptio eſt: Quid eſt animal quid homo: in hoc
ergo libro Plotinus quærit: cuius ſint in nobis uoluntates memo
res metuſq; ac deſideria & animoſitas uel dolores: poſtremo co
gitationes & intellectus utrum meræ animæ: an uero animæ utē
tis corpore. Et poſt multa quæ ſub copioſa rerum denſitate diſſe
ruit: quæ nunc nobis ob hoc ſolum prætereunda ſunt ne uſq; ad
faſtidii neceſſitatem uolumen extendant: hoc poſtremo pronun
Aīal q̄d ē ciat animal eſſe corpus animatum. Sed nec hoc neglectum ut nō
quæſitū relinquit quo animæ beneficio quaue uia ſocietatis ani
metur. Has ergo omnes quas prædiximus paſſiones aſſignat ani
mali. Verum autem hominem ipſam animam eſſe teſtatur. er
go qui uidetur non ipſe uerus homo eſt: ſed uerus ille eſt a quo
regitur quod uidetur Sic cū morte animalis diſceſſerit animatio

cadit corpus regente uiduatum. Et hoc est quod uidetur ī homi
ne mortale. Anima uero qui uerus homo est ab omni cōditione
mortalitatis aliena est: adeo ut ad imitationem dei mundū regē
tis regat & ipsa corpus: dū a se animatur. Ideo physici mūdū ma
gnū hominē: & hominē breuē mundū esse dixerūt. Per similitu
dines igitur cæterū prærogatiuarum quibus deum anima uidet
imitari: āimū deū & prisci philosophoꝝ & Tullius dixit. Quod
autē ait mundū quadā parte mortalē: ad communem opinionē
respicit: qua mori aliqua inter mundū uidetur: ut animal exani
matū uel ignis extinctus uel sicatus humor. Hæc. n. omnino in
teriisse credūtur. Sed cōstat secundū ueræ rationis assertionem:
quā & ipse non nescit: nec Virgilius ignorat dicendo: nec morti
esse locū. Cōstat inq̄ nihil intra uiuū mundū perire. ſ. eoꝝ quæ Nihil moꝛ
interire uidētur: solam mutari speciē: & illud in originē suā atq;
in ipsa elementa remeare: quod tale quale fuit esse desierit. De
niq; & Plotinus alio in loco: cū de corporum assumptione disse
reret: & hoc dissolui posse pronuntiaret: quicquid effluit obiecit
sibi. Cur ergo elemēta quoꝝ fluxus in aperto est: nō similiter ali
quādo soluūtur. Et breuiter tantæ obiectioni ualidæq; respōdit
Ideo elementa licet fluant nunq̄ tamē solui: quia non foras efflu
unt. A cæteris. n. corporibus quod effluit recedit: elementoꝝ flu
xus nunq̄ ab ipsis recedit elementis. Ergo in hoc mūdo pars nul
la mortalis est secundū ueræ rationis assерta. Sed q̄ ait eum qua
dam parte mortalē: ad communē ut diximus opinionē paululū
inclinare se uoluit. In fine autē ualidissimū īmortalitatis aīæ ar- Animæ im
gumētū ponit: quia ipsa corpori præstat agitatū Quod quale sit mortalitas
ex ipsis uerbis Ciceronis quæ secūtur inuenies. Nā quod semper
mouetur æternum est quod autē motum affert alicui quodque
ipsum agitatur alicunde quando finem habet motus uiuendi fi
nem habeat necesse est Solum igitur quod seipsum mouet quia
deseritur a se nunq̄ ne moueri quidem desinit quin etiam cæte
ris quæ mouentur hic fons hoc principium est mouendi. Princi
pii autem nulla est origo: nam e principio oriuntur omnia: ipsū
autem nulla ex re alia nasci potest: nec enim id esset principium
quod gigneretur aliunde: quod si non oritur nec occidit quidem
unq̄: nam principium extinctum nec ipsum ab alio nascitur nec
ex se aliud creabit: si quidem necesse est a principio oriri omnia:

ita fit ut motus principium ex eo ſit quod ipſum a ſe mouetur. id autem nec naſci poteſt nec oriri uel concidat omne cælum omniſq; natura conſiſtat neceſſe eſt: nec uim ullam nãciſcatur quia primo impulſu moueatur: Cũ pateat igitur æternũ id eſſe quod ipſum ſe moueat: quis eſt qui hanc naturam animis eſſe tributã neget? In animo eſt enĩ omne quod pulſu agitatur æterno: quod autem eſt anima: id motu cietur interiore & ſuo: nam hoc eſt proprie natura animi atq; uis: quæ ſi eſt una ex omnibus quæ ſeipſa moueat neq; nata certe eſt & æterna eſt. Omnis hic locus de Phedrone Platonis ad uerbum a Cicerone tranſlatus eſt: in quo uali diſſimis argumentis animæ immortalitas aſſeritur. Et hæc eſt argumentorum ſumma eſſe animam mortis immunem quoniam ex ſe mouetur. Sciendum eſt autem q̃ duobus modis immortalitas intelligitur: aut enim ideo eſt immortale quid. quia p ſe nõ eſt capax mortis: aut quia procuratione alterius a morte defenditur. Ex his prior modus ad animæ: ſecundus ad mundi immortalitatem refertur. Illa enim ſuapte natura a conditione mortis aliena eſt. Mundus uero animæ beneficio in hac uitæ perpetuitate retinetur. Rurſus ſemper moueri dupliciter accipitur: hoc enim accipitur & de eo quod ex quo ẽ ſemper mouetur: & de eo quod ex quo eſt ſemper & mouetur. & ſecundus modus eſt quo animam dicimus ſemper moueri. His præmiſſis iam quibus ſylogiſmis de immortalitate animæ diuerſi ſectatores Platonis ratiocinãtur oportet aperiri. Sũt enim qui per gradus ſylogiſmorum ad unũ finem probationis euadant: certam ſibi propoſitionem ſequẽtis ex antecedentis concluſione facientes apud quos hic prior eſt: anima ex ſe mouetur: quicquid autem ex ſe mouetur: ſemper mouetur. igitur anima ſemper mouetur: Secundus ita qui naſcitur ex prioris fine Anima ſemper mouetur. quicquid autem ſemper mouetur: immortale eſt. igitur anima immortalis eſt. & ita ĩ duobus ſylogiſmis duæ res probantur ideſt & ſemper moueri animã ut in priore: & eſſe immortalem ut colligitur de ſecundo. Alii uero uſq; ad tertium gradum ita argumentando procedũt: Anima ex ſe mouetur. quod autem ex ſe mouetur: principium motus ẽ. igitur anima principium motus eſt. Rurſus ex hac concluſione naſcitur propoſitio: Anima principium motus eſt. quod autem principium motus eſt: natum non eſt. igitur anima nata non ẽ.

imortalitas quomodo ĩ telligitur

rõnes de animæ imortalitate

Anima p̃incipium motꝰ.

Tertio loco. Anima nata non est. quod natum non est: immortale est. igitur anima immortalis est. Alii uero omnem ratiocinationem suam in unius syllogismi compendium redigere. Anima ex se mouetur. quod ex se mouetur principium motus est. quod autem principium motus est: natum non est. quod natum nõ est: immortale est. igitur anima immortalis est. Sed harum omniũ ratiocinationum apud eum potest postrema cõclusio de animæ immortalitate constare qui primam propositionẽ idest ex se moueri animam non refellit. Hac enim in fide non recepta debilia fiunt omnia quæ sequũtur. Sed huic stoicorum quidem accedit assensio. Aristotiles uero adeo non acquiescit ut animam non solum ex se non moueri: sed ne moueri quidem penitus conetur asserere. Ita enim calidis argumentationibus astruit nihil ex se moueri: ut etiam si quid hoc facere concedat: animam tamẽ hoc nõ esse confirmet. Si enim anima inquit principium motus est: doceo non posse principium motus moueri: & ita diuisionem suæ artis ingreditur: ut primum doceat in rerum natura esse aliquid immobile: deinde hoc esse animam tentet ostendere. necesse est inquit: aut omnia quæ sunt immobilia esse: aut omnia moueri: aut aliqua ex his moueri: aliqua non moueri. Item si damus ait & motum: & quietem necesse est: aut alia semper moueri: & alia nunquam moueri: aut omnia simul nunc quiescere nunc moueri. De his inquit quid magis uerum sit requiramus. Nõ esse omnia immobilia aspectus ipse testimonio est: quia sunt quoꝝ motum uidemus. Rursus non moueri omnia uisus docet quo ĩmota cognoscimus. Sed nec omnia dicere possumus modo motum pati modo esse sine motu: quia sunt quorum perpetuum motum uidemus: ut de cælestibus nulla dubitatio est. Restat igitur ait: ut sicut aliqua semper mouentur: ita sit aliquid semper immobile. Ex illis ut collectum sit esse aliquid immobile: nullus obuiat uel refellit. Nam & uera diuisio est & sectæ platonicæ non repugnat. Neq; enim siquid est immobile: sequitur ut hoc sit anima. Nec qui dicit animã ex se moueri: iam moueri uniuersa confirmat: sed modum astruit quo anima mouetur. Siquid uero est aliud immobile: nihil ad hoc quod de anima astruitur ptinebit. Quod & ipse Aristotiles uidẽs postq̃ docuit esse aliquid imobile hoc esse animã uult dicere: & incipit asserere nihil esse quod ex se

Argumentatiões de motu

moueri possit: sed omnia quæ mouentur ab alio moueri quod si uere probasset: nihil ad patrociniũ platonicæ sectæ relinqueret: quemadmodũ enĩ credi posset ex se moueri aĩam: si cõstat nihil esse quod ex se possit moueri? In hac aũt aristotelica argumentatione huiusmodi diuisionis ordo cõtexitur Ex omnibus quæ mouentur inquit: alia per se mouentur: alia ex accidenti. & ex accidẽti inquit mouentur quæ cum ipsa non moueantur in eo tamen sunt quod mouetur: ut in naui sarcina seu uector quiescens. aut etiã cum pars mouetur quiescente integritate: ut si quis stans pedem manũue uel caput agitet. Per se autem mouetur quod neq; ex acctdenti neq; ex parte sed & totum simul mouetur: ut cũ ad superiora ignis ascendit: & de his quidem quæ ex accidenti mouentur nulla dubitatio est quin ab alio moueantur. Probabo autem inquit etiam ea quæ ex se mouentut ab alio moueri. Ex omnibus enim ait quæ per se mouentur aliam causam motus intra se possident: ut animalia ut arbores quæ sine dubio ab alio intelliguntur moueri a causa scilicet quæ in ipsis latet. nã causam motus ab eo quod mouetur ratio sequestrat. Alia uero apte ab alio mouentur ideſt aut ui aut natura. & ui dicimus moueri omne iaculum quod cum de manu iaculantis recessit: suo quidem motu ferri uidetur: sed origo motus ad uim refert: sic enim nõnunq; & terram sursum & ignẽ deorsum ferri uidemus quod alienus sine dubio cogit impulsus. Natura uero mouentur uel grauia cũ per se deorsum uel leuia cum sursum feruntur. Sed & hoc dicẽdum est ab alio moueri licet a quo habeatur incertum. Ratio enim ait deprehendit esse nescio quid quod hæc moueat: nã si spõte moueretur: sponte etiam starent. sed nec unam uiam semp agerent ĩmo per diuersa mouerentur si spõtaneo ferrentur agitatu: cum uero hoc facere non possint sed leuibus semper ascensus & descẽsus grauibus deputatus sit: apparet eoꝝ motum ad certam & cõstitutam naturæ necessitatem referri. Hæc sunt & his similia quibus Aristoteles omne quod mouetur ab alio moueri probasse se credidit. Sed platonici ut paulo post demõstrabit argumẽta hæc arguta magis q̃ uera esse docuere. Nũc seq̃ns eiusdẽ iũgenda diuisio est qua non posse aĩam ex se moueri etiã si hoc alia res facere posset: laborat ostendere & huius rei primã propositionẽ ab illis mutuat quæ sibi extimat cõstituisse. Sic. n. ait: Cũ igitur oẽ quod

Aristot. 9 plato.

mouetur conſtet ab alio moueri: ſine dubio id quod primū mo uet quia non ab alio mouetur (neq; enim haberetur iam primū ſi ab alio moueretur) neceſſe eſt inquit ut aut ſtare dicatur aut ſe ipſam mouere. Nam ſi moueri ab alio dicatur illud quoq; quod eum mouet dicetur ab alio moueri & illud rurſus ab alio in infi nitum inquiſitio iſta caſura eſt: nunq̄ exordia prima reperiens ſi ſemper aliud ea quæ putaueris prima præcedit. Reſtat igitur in quit ut ſi quod primum mouet nō dicatur ſtare ipſum ſe moue re dicatur: & ſic erit ī uno eodēq; aliud quod mouet: aliud quod mouetur: Siquidem in omni ait motu tria hæc ſint neceſſe eſt id quod mouet: & quo mouet: & quod mouet̄. Ex his tribus quod mouetur: tantum mouetur: non etiam mouet: cum illud quo fit motus & moueatur & moueat: illud uero quod mouet non etiā mouetur: ut ex tribus commune ſit quod medium: duo uero ſi bi contraria intelligātur. Nam ſicut eſt quod mouetur & nō mo uet: ita eſt inquit quod mouet & non mouetur: propter quod di ximus: quia cum omne quod mouet̄ ab alio moueat̄: ſiquid mo uet & ipſum mouetur: quæremus ſemper motus eius nec unq̄ inueniemus exordium. deinde ſiquid ſe mouere dicatur: neceſſe eſt inquit ut aut totum a toto: aut partem a parte: aut partē a to to: aut totum a parte exiſtimemus moueri. & tamen motus ille ſeu a toto ſeu a parte procedat: alterum ſui poſtulabit auctorem Ex his omnibus in unum Ariſtotelica ratiocinatio tota colligitur hoc modo: Omne quod mouetur ab alio mouetur. quod igitur primum mouet: aut ſtat: aut ab alio & ipſum mouetur. ſed ſi ab alio: iam non poteſt hoc primum uocari: & ſemper quid primū moueat requiremus: reſtat ut ſtare dicatur: Stat igitur quod pri mum mouet. Contra Platonem ergo: qui dicit animam motus eſſe principium: in hunc modum componitur ſylogiſmus: Ani ma principium motus eſt: principium autem motus non moue tur. igitur anima non mouetur: & hoc eſt quod primo loco uio lenter obiecit: Nec eo uſq; perſuadere contentus animam nō mo ueri: aliis quoq; rationibus nō minus uiolentis perurget. Nullū inquit initium idem poteſt eſſe ei cuius eſt initium. Nam apud geometras principiū lineæ punctū dicitur eſſe non linea: Apud arithmeticos principiū numeri nō ē numerus. Itē cauſa naſcēdi ipſa nō naſcit̄: & ipſa ergo motus cauſa ut initium non moueat̄

Nota.

Ergo anima quæ initium motus eſt non mouetur: Additur hoc quoq;:Nunq̃ inquit fieri poteſt ut circa unam eandemque rem uno eodemque tempore contrarietates ad unum idemque pertinentes eueniant.Scimus autem quia mouere facere eſt:& moueri pati eſt.Ei igitur quod ſe mouet ſimul euenient duo ſibi cõtraria & facere & pati:quod impoſſibile eſt.Anima igitur nõ poteſt ſe mouere.Item dicit:Si animæ eſſentia motus eſſet nunq̃ quieſceret a motu:nihil enim eſt quod recipiat eſſentiæ ſuæ contrarietatem.Nam ignis nunquam frigidus erit:nec nix unquam ſponte caleſcet:anima autem nonnunquam a motu ceſſat:non enim ſemper corpus uidemus agitari:Non igitur animæ eſſentia motus eſt:cuius contrarietatem receptat. Ait etiam: Anima ſi aliis cauſa motus eſt:ipſa ſibi cauſa motus eſſe non poterit.Nihil eſt enim inquit quod eiuſdem rei ſibi cauſa ſit:cuius eſt alii: ut medicus ut exercitator corporum ſanitatem uel ualentiam quam ille ægris hic luctatoribus præſtat:non utiq; ex hoc etiam ſibi præſtant. Item dicit:Omnis motus ad exercitiũ ſui inſtrumẽto eget: ut ſingularum artium uſus docet.Ergo uidendum ne & animæ ad ſe mouendum inſtrumento opus ſit:Quod ſi impoſſibile iudicatur:& illud impoſſibile erit ut anima ipſa ſe moueat. Item dicit:Si mouetur anima:ſine dubio cum reliquis motibus & de loco in locum mouetur:Quod ſi eſt:modo corpus ingreditur: modo rurſus egreditur:& hoc frequenter exercet. Sed hoc uidemus fieri non poſſe.Non igitur anima mouetur.His quoq; addit. Si anima ſe mouet:neceſſe eſt ut ab aliquo motus genere ſe moueat.Ergo aut in loco ſe mouet:aut ſeipſam pariẽdo ſe mouet:aut ſe ipſam conſumendo:aut ſe augendo:aut ſe minuẽdo. hæc ſũt enim inquit motus genera. Hæc autẽ ſingula quemadmodum poſſunt fieri requiramus:Si in loco ſe mouet: aut in rectã lineã ſe mouet:aut ſperico motu in orbem rotatus:ſed recta linea infinita nulla eſt.Nã quæcunq; in natura intelligat linea: quocũq; fine ſine dubio terminatur:Si ergo per lineam terminatã anima ſe mouet:non ſemper mouetur:nam cum ad finẽ uenerit & ĩde rurſus in exordiũ reditur:neceſſe eſt interſticium motus fieri in ipſa pmutatione redeundi:Sed nec in orbem rotari poteſt:qa oĩs ſpera circa aliquid immobile quod centron uocamus mouetur. Si ergo & aĩa ſic mouetur: aut intra ſe habeat quod ĩmobile ẽ:&

Gña motus

ita fit ut non tota moueatur: aut si non intra se habet sequit' aliud non minus absurdum ut centron foris sit: quod esse non poterit. Constat ergo ex his ait quod in loco se non moueat. Sed si ipsa se parit: sequitur ut eandem & esse & nō esse dicamus. Si uero se ipsa consumit: non erit īmortalis: Quod si se aut auget aut minuit eadem simul & maior se & minor reperietur: Ex his talē colligit sylogismum: Si anima se mouet: aliquo motus genere se mouet. nullum autem motus genus quo se moueat inuenit': nō igitur se mouet. Contra has tam subtiles & argutas & uerisimiles argumentationes accingendum est secundum sectatores Platonis qui inceptum quo Aristoteles tam ueram tanque ualidam diffinitionem magistri sauciare tentauerat: subruerunt. Neq; uero tam immemor mei aut ita animatus sum: ut ex ingenio meo uel Aristoteli resistam: uel adsim Platoni: sed ut quisq; magnorū uirorum qui se platonicos dici gloriabūtur: aut singula aut bina defensa ad ostentationem suorum operum reliquerunt: collecta hæc in unum continuæ defensionis corpus coaceruaui adiecto si quid post illos aut sentire fas erat: aut audire in intellectum licebat. Et quia duo sunt quæ asserere conatus est. Vnum q̄ dicit nihil esse quod ex se moueatur: alterum quo animam hoc esse non possit confirmat. Vtriq; resistendum est: ut & constet posse aliquid ex se moueri: & animam hoc esse clarescat. In primis igitur illius diuisionis oportet nos cauere præstigias in qua enumerans aliqua quæ ex se mouentur: & ostendens illa quoque ab alio moueri idest a causa interius latēte uidetur sibi probasse omnia quæ mouentur etiam si ex se moueri dicantur: ab alio tamen moueri Huius enim rei pars uera est: sed est falsa conclusio. Nam esse aliqua quæ cum ex se moueri uideantur: ab alio tamen constet moueri: nec nos diffitemur: non tamen omnia quæ ex se mouentur hoc sustinent ut ab alio ea moueri necesse sit. Plato enim cum dicit animam ex se moueri idest cum αυτοκινητὸν uocat: nō uult eam inter illa numerari: quæ ex se quidem uidentur moueri: sed a causa quæ intra se latet mouentur. ut mouentur animalia auctore quidem alio sed occulto: nam ab anima mouēt': aut ut mouent' arbores: quas etsi non uidetur agitator: a natura tamē eas interius latēte constat agitari. Sed Plato ita dicit aīam ex se moueri ut non aliā causam uel extrinsecus accidentē uel interius latētē

Argumenta platonica cō tra aristotilē de motu aīæ

huius motus dicat auctorem. Hoc quemadmodum accipiendū sit instruemus. Ignē calidum uocamus: sed & ferrum calidū dicimus: & niuem frigidam & saxum frigidum nuncupamus: mel dulce: sed & mulsum dulce uocitamus. Horum tamē singula de diuersis diuersa significant. Aliter enim de igne aliter de ferro calidi nomen accipiemus: quia ignis per se calet: non ab alio fit calidus. Contra ferrum non nisi ex alio calescit: ut nix frigida ut mel dulce sit non aliunde contingit. Saxo tamē frigus uel mulso dulcedo a niue uel melle proueniunt. Sic & stare & moueri tā de his dicitur. quæ ab se uel stant uel mouentur q̄ de illis quæ uel sistūt uel agitantur ex alio. Sed quibus moueri ab alio uel stare contingit: hæc & stare desinunt & moueri: Quibus autem idem est & esse & moueri nunq̄ a motu cessant: quia sine essentia sua esse non possunt: Sicut ferrum ammittit calorem: ignis uero calere non definit Ab se ergo mouetur anima licet & animalia uel arbores per se uideantur moueri. Sed illis q̄uis interius latens alia tamen causa idest anima uel natura motum ministrat: ideo & ammittunt hoc quod aliunde sumpsere: Anima uero ita per se mouetur ut ignis per se calet nulla aduenticia causa uel illum calefaciente uel hanc mouente. Nam cum ignem calidum dicimus nō duo diuersa concipimus: unum quod calefacit: alterum quod calefit: sed totum calidum secundum suam naturam uocamus: cū niuem frigidam cum mel dulce appellamus: nō aliud quod hāc qualitatem præstat: aliud cui præstatur accipimus. Ita & cū animam per se moueri dicimus: non gemina consideratio sequitur mouentis & moti: sed in ipso motu essentiam eius agnoscimus: quia quod est in igne nomen calidi: in niue uocabulum frigidi: appellatio dulcis in melle: hoc necesse est de anima αὐτοκίνητόν nomen intelligi: quod latina conuersio significat per se moueri. Nec te confundat quod moueri passiuum uerbum est: Nec sicut secari cum dicitur duo pariter considerantur: quod secat: & quod secatur: Item cum teneri dicitur duo intelligūtur: quod tenet: & quod tenetur: ita hic in moueri duarum rerum significationem putes: quæ mouet: & quæ mouetur. Nam secari quidē & teneri passio ē: ideo cōsiderationē & facientis & patiētis āplectit. Moueri autē cū de his quidē dicit quæ ab alio mouent utrāq; cōsiderationē similiter repræsentat. De eo aūt quod ita p̄ se mouet

ut sit ΑὐτοκίνητὸΝ cum moueri dicitur: quia ex se non ex alio mouetur: nulla potest suspicio passionis intelligi. Nã & stare licet passiuum uerbum non esse uideatur: cum de eo tamen dicit quod stat alio sistente: ut stant terræ defixæ hastæ: significat passionem: Sic & moueri licet passiuum sonet: quando tamẽ nihil est faciens: patiens inesse non poterit Et ut absolutius liqueat nõ uerbo; sed rei; intellectu passionem significari: ecce ignis cũ fertur ad suprema nihil patitur: cum deorsum fertur sine dubio patitur: quia hoc non alio impellẽte non sustinet: & cum unum idemq; uerbum proferatur: passionem tamen modo inesse modo abesse dicimus Ergo & moueri idem in significatione est quod calere & cum calere ferrum dicimus uel stilum moueri: quia utriq; aliũde peruenit: passionem esse fatemur. Cum uero aut ignis calere aut moueri anima dicetur: quia illius in calore & ĩ motu huius essentia est: nullus hic locus relinquitur passiõi: sed ille sic calere sicut moueri ista dicetur. Hoc loco Aristoteles argutam de uerbis calumniam sartiens Platonem quoq; ipsum duo idest quod mouet & quod mouetur significasse contendit dicendo: Solum igit quod seipsum mouet quia nunq; deseritur a se: nunq; ne moueri quidem desinit: & aperte illum duo expressisse proclamat his uerbis quod mouet & mouetur. Sed uidetur mihi uir tantus nihil ignorare potuisse: sed in exercitio argutiarum talium conuenientem sibi operam sponte lusisse. Cæterum quis non aduertat cum quid dicitur seipsum mouere non duo intelligenda? sicut & cum dicitur ἑαυτοντιμωρούμενος: idest se punines: non alter qui punit: alter qui punitur? Et cum se perdere se inuoluere: se liberare quis dicitur: non necesse est unum facientem: alterũ subesse patientem. Sed hoc solum intellectu huius elocutionis exprimitur ut qui se punit aut qui se liberat: non ab alio hoc accepisse sed ipse sibi aut intulisse aut præstitisse dicatur. Sic & de ΑὐτοκίνητὸΝ cum dicitur seipsum mouet: ad hoc dicitur ut extimationem alterius mouentis excludat: quam uolẽs Plato de cogitatione legentis eximere: his quæ præmisit expressit. Nam quod semper ait mouetur: æternum est. quod autem motum affert alicui quodq; ipsum mouetur aliunde quando finem habet motus uiuendi finẽ habeat necesse est. Quid his uerbis inuenit expressius clara significatione testãtibus non aliunde moueri quod seipsũ

mouet? cum animam ob hoc dicat æternam: quia ſeipſam mo/
uet & non mouetur aliũde: Ergo ſe mouere hoc ſolum ſignificat
non ab alio moueri. Nec putes ꝙ idem moueat idemq; moueat
ſed moueri ſine alio mouente ſe: mouere eſt. Aperte ergo cõſtitit
quia nõ oẽ quod mouetur: ab alio mouetur. Ergo αὐτοκίνητόν
poteſt non ab alio moueri Sed ne a ſe quidem mouetur ut ī ipſo
aliud ſit quod mouet: aliud quod mouetur nec ex toto nec ex pte
ut ille proponit: ſed ob hoc ſolum ſeipſum mouere dicitur ut ab
alio moueri extimetur. Sed & illa de motibus Ariſtotelica diui/
ſio quam ſupra rettulimus: ſurripienti magis apta eſt q̃ probãti
in qua ait: Sicut eſt quod mouet & non mouet: ita eſt quod mo
uet & non mouetur Conſtat enim ꝙ omne quicquid mouet mo
uet alia: uti dicitur aut gubernaculum nauem aut nauis circũfu/
ſum ſibi aerem uel undas mouere. Quid autem eſt quod nõ poſ
ſit aliud dum ipſum mouetur impellere? ergo ſi uerum non eſt:
ea quæ mouentur alia non mouere: nõ conſtat illud: ut aliquid
quod moueat nec tamen moueatur inuenias. Illa igitur magis
probanda eſt in decimo de legibus a Platone motuum prolata
diuiſio: Omnis motus inquit: aut ſe mouet & alia: aut ab alio
mouetur & alia mouet. Et prior ad animam: ad omnia uero cor
pora ſecundus refertur. Hic ergo duo motus differentia ſeparã
tur: & ſocietate iunguntur. Commune hoc habent: ꝙ & prior &
ſecũdus mouẽt alia: Hoc autem differunt: ꝙ ille a ſe hic ab alio
mouetur. Ex his omnibus quæ eruta de platonicorum ſenſum
fœcunditate colligimus: conſtitit non eſſe uerum: omnia quæ
mouẽtur ab alio moueri. Ergo nec principium motus ad depræ
candã alterius mouentis neceſſitatem ſtare dicetur: quia poteſt
ſeipſum ut diximus mouere alio non mouente: Eneruatus eſt
igitur ſylogiſmus quem præmiſſa uaria & multiplici diuiſione
collegerat. Ideſt: Anima principium motus eſt. prrincipiũ autẽ
motus non mouetur. igitur anima nõ mouetur. Reſtat ut quia
conſtitit poſſe aliquid per ſe moueri: alio non mouente: animã
hoc eſſe doceatur. Quod facile docebitur: ſi de manifeſtis & ĩdu
bitabilibus argumenta ſumamus Homini motum aut anima
præſtat: aut corpus: aut de utroq; permixtio. Et quia tria ſũt de
quibus inquiſitio iſta procedit: cũ neq; a corpore neq; a ꝑmixti/
one præſtari hoc poſſe conſtiterit: reſtat ut ab anima moueri

hominem nulla dubitatio sit. Nunc de singulis ac primū de corpore loquamur. Nullum inanimū corpus suo motu moueri manifestius est q̄ ut asserendū sit. nihil est autem quod dum īmobile sit: aliud possit mouere. igitur corpus hominem non mouet. Videndū ne forte animæ & corporis ipsa permixtio hūc sibi motum ministrent. Sed quia constat motum corpori non esse si nec animæ inest: Ex duabus rebus motu carentibus nullus motus efficit: sicut nec ex duabus dulcibus amaritudo: nec ex duabus amaris dulcedo proueniet: nec ex gemīo frigore calor: aut frigus ex gemina calore nascetur. Oīs .n. qualitas geminata crescit: nunq̄ ex duplicatis similibus contrarietas emergit. ergo nec ex duabus immobilibus motus erit. Hominē igitur pmixtio nō mouebit. Hīc inexpugnabilis sylogismus ex confessaq; req; indubitabili luce colligitur. Animal mouetur: Motū autem aīali aut aīa præstat: aut corpus: aut ex utroq; pmixtio. sed neq; corpus neq; pmixtio motum præstat: igitur aīa motum præstat. Ex his apparet aīam initiū motus esse: initium autem motus tractatus superior docuit per se moueri. Animā ergo ἀυτοκίνητόν esse idest per se moueri nulla dubitatio est. Hic ille rursus obloquitur & alia de initiis disputatione confligit. eadem enim hic soluēdo repetemus quæ supra in ordinem obiecta digessīmus. Non possunt inquit eadem initiis suis esse quæ inde nascuntur: & ideo anima quæ initiū motus est non moueri: ne idem sit initium & quod de initio nascit: idest ne motus ex motu processisse uideatur. Ad hæc facilis & absoluta responsio est: quia ut principia & hæc quæ de principiis pdeunt in aliquo nonnunq̄ inter se differre fateamur: Nunquam tamen ita sibi possunt esse contraria ut aduersa sunt sibi stare & moueri. nam si albi initium nigq; uocaretur: & siccū esset humoris exordium: bonum de malo ex amaro initio dulce procederet. Sed non ita ē: quia usq; adcontrarietatē initia & sequentia dissidere natura nō patitur. Inuenitur tamen inter ipsa nonnunq̄ talis differentia qualis inter se origini progressioniq; conueniat: ut est hic quoq; inter motū quo mouetur aīa & quo mouet cætera. Non enim animā Plato simpliciter motum dixit: sed motum se mouentē. inter motum ergo se mouentē & motū quo mouet cætera: quid intersit in aperto est: Siquidem ille sine auctore ē: hic aliis motus auctor est. Constitit ergo neq; adeo posse initia ac dē

initiis procreata differre ut contraria ſibi ſint: nec tamen hic moderatam differentiam defuiſſe. Non igitur ſtabit principium motus: quod ille artificii concluſiõe collegit. His tertia (ut memi nimus) ſucceſſit obiectio: Vni rei cõtraria ſimul accidere nõ poſſe: ut quia cõtraria ſibi ſunt mouere & moueri. nõ poſſe anima ſe mouere: ni eadem & moueatur & moueat. Sed hoc ſuperius aſſerta diſſoluunt: Siquidem conſtitit in animæ motu duo non intelligenda: quod moueat & quod moueatur: quia nihil aliud eſt ab ſe moueri q̃ moueri alio non mouente. Nulla eſt contrarietas: ubi quod fit unum eſt: quia fit non ab alio circa aliũ. qppe cũ ipſe motus animæ ſit eſſentia. Ex hoc ei ut ſupra rettulimus nata eſt occaſio quarta certaminis. ſi animæ eſſentia motus eſt inquit: cur interdum quieſcit? cum nulla alia res contrarietatem propriæ admittat eſſentiæ? Ignis cuius eſſentiæ calor ineſt: calere non deſinit. Et quia frigidum niuis eſt eſſentia eius eſt nõ niſi ſemper eſt frigida. Et anima igitur eadem ratione nunq̃ a motu ceſſare deberet: Sed dicat uelim quando ceſſare animã ſuſpicat? Si mouendo ſe inquit: moueat & corpus neceſſe eſt: utiq; quando non moueri corpus uideamus: animam quoq; intelligamus non moueri. Cõtra hoc impromptu eſt gemina defenſio. Primũ quia non in hoc deprehenditur motus animæ: ſi corpus agitetur Nam & cum nulla pars corporis moueri uidetur in homine: tamẽ ipſa cogitatio aut in quocũq; animali aditus uiſus odoratus & ſimilia: ſed & inquiete ipſa ſperata ſomniare: omnia hæc motus animæ ſunt. Deinde quis ipſum corpus dicat inmobile? etiã dum non uidetur agitari: cum incrementa membroꝝ aut ſi iam creſcendi ætas & tempus exceſſit: cum ſaltus cordis ceſſatiõis impatiens: cum cibi ordinata digeries naturali diſpenſatione inter uenas & uiſcera ſuccum miniſtrãs. cum ipſa collectio fluentoꝝ perpetuum corporis teſtetur agitatum. Et anima igitur æterno & ſuo motu: ſed & corpus q̃diu ab initio & cauſa motus animatur ſemper mouetur. Hinc eidem fomes quintæ ortus eſt quæſtiõis Si anima inquit aliis cauſa eſt motus: ipſa ſibi cauſa motus eſſe non poterit: quia nihil eſt quod eiuſdem rei ſibi & aliis cauſa ſit Ego uero licet facile poſſim probare plurima eſſe quæ eiuſdẽ rei & ſibi & aliis cauſa ſint: ne tamen ſtudio uidear omnibus quae aſſerit obuiare: hoc uerũ eſſe cõcedam: quod & pro uero habitũ

ad asserendum motum animæ non nocebit. Et enim animā initium motus & causam uocamus: de causa post uidebimus. Interim constat omne initium inesse rei cuius est initium: & ideo qc quid in quancunq; rem ab initio suo proficiscitur hoc in ipso initio reperitur: sic initium caloris non potest non calere. ignē ipsū de quo calor in alia transit: quis neget calidum? sed ignis inquit non se ipse calefacit: quia natura totus est calidus. Teneo quod uolebam: nam nec anima ita se mouet ut sit inter motum mouentemq; discretio: sed tota ita suo motu mouetur ut nihil possis sperare quod moueat: Hæc de initio dicta sufficient. De causa uero quoniam spontanea conuenientia cōcessimus ne quid eiusdem rei & sibi & aliis causa sit libenter acquiescimus: ne anima quæ aliis causa motus est ac sibi causa motus esse uideatur. His enim causa motus est quæ non mouerentur ni ipsa præstaret. Illa uero ut moueatur non sibi ipsa largitur: sed essentiæ suæ est q; mouetur. Ex hoc quæstio quæ nascitur absoluta est: tunc enim forte concedam ut ad motus exercitium instrumenta quærātur: quādo aliud est quod mouet: aliud quod mouetur. in anima uero hoc nec scurrulis iocus sine damno iracundiæ audebit expetere: cuius motus est in essentia: cum ignis licet ex causa inter se latente moueatur: nullis tamen instrumentis ad superna conscendat. Multoq; minus hæc in anima quærenda sunt: cuius motus essentia sua est. In his etiam quæ sequuntur: uir tātus & alias ultra cæteros sæuus similis cauillanti est Si mouetur inquit anima inter cæteros motus: etiam de loco in locum mouetur. ergo modo ait corpus egreditur: modo rursus ingreditur: & in hoc exercitio sæpe uersatur: quod fieri non uidemus. non igitur anima mouetur. Contra hoc. Nullus est qui non sine hæsitatione respōdeat: non omnia quæ mouentur etiam de loco in locum moueri. Aptius denique in eum similis interrogatio requirenda est. Moueri arbores dicis? quod cum ut opinor annuerit: pari dicacitate ferietur. Si mouentur arbores: sine dubio (ut tu dicere soles) inter alios motus etiam de loco in locum mouentur. Hoc autem uidemus per seipsas facere non posse. igit̄ arbores non mouent̄: Sed ut hunc sylogismū additamento serium facere possimus postq̄ dixerimus: ergo arbores non mouent̄. adiiciemus: sed mouentur arbores. non igitur oīa quæ mouent̄ etiam de loco ī locū mouēt̄.

& ita finis in exitum ſanæ concluſionis euadet. Si ergo arbores fa
tebimur moueri quidē ſed apto ſibi motu: cur hoc aīæ negemus
ut motu eſſentiæ ſuæ cōueniente moueat? Hæc & alia ualide di
cerentur etiā ſi hoc motus genere moueri aīa non poſſet. cū uero
& corpus animet acceſſu & a corpore certa conſtituti tēporis lege
diſcedat: quis eam neget etiā in locū ut ita dicam moueri? Quod
aūt non ſæpe ſub uno tempore acceſſum uariat & receſſum facit
hoc diſpoſitio arcana & conſulta naturæ quæ ad aīalis uitam cer
tis uinculis continendā tm̄ aīæ iniecit corporis amorē ut amet ul
tro quod iuncta ē: raroq; cōtingat ut finita quoq; lege temporis
ſui mœrēs & īuita diſcedat. Hac quoq; obiectione ut arbitror diſ
ſoluta ad eas interrogationes quibus nos uideť urgere ueniamus
Si mouet inquit ſe anima: aliquo motus genere ſe mouet dicen
dū ne eſt igitur aīam ſe in locū mouere. ergo ille locus aut orbis
aut linea ē. An ſeparando ſeu cōſumendo mouetur? ſe ne auget:
an minuit? aut proferať in mediū ait aliud motus genus quo eā
dicamus moueri. Sed oīs hæc interrogationū moleſta congeries:
ex una eadēq; defluit male conceptæ diffinitionis aſtucia. Nā qa
ſemel ſibi propoſuit oē quod mouet ab alio moueri: oīa hæc mo
tuū genera in aīa q̄rit: in quibus aliud eſt quod mouet: aliud qđ
mouet cū nihil hoꝝ cadere in aīam poſſit in qua nulla diſcretio
eſt mouentis & moti. Quis eſt igit dicet aliquis aut unde intelli
git animæ motus ſi hoꝝ nullus eſt? ſciet hoc quiſquis noſce deſi
derat: uel Platone dicente uel Tullio: Quin etiā cæteris quæ mo
uentur: hic fons hoc principiū eſt mouendi. Quanta ſit autē uo
cabuli huius expreſſio: quo anima fons motus uocatur: facile re
peries: ſi rei inuiſibilis motū ſine auctore atq; ideo ſine initio ac
ſine fine prodeuntē & cætera mouētē mente concipias: cui nihil
ſimilis de uiſibilibus q̄ fons potuerit reperiri: qui ita principium
eſt aquæ: ut cū de ſe fluuios & lacus procreet: a nullo naſci ipſe
dicatur: Nā ſi ab alio naſceretur: nō eſſet ipſū principiū. Et ſicut
fons nō facile ſemper deprehēditur: ab ipſo tamen qui fundū t:
aut nilus eſt: aut eridanus aut hiſter aut thanais. Et ut illoꝝ rapa
citatē uidēdo admirans & intra te tantarum aquarum originem
requirens cogitatione recurris ad fontem: & hunc omnem motū
intelligis de primo ſcaturiginis manare principio: ita cum corpo
rum motū ſeu diuina ſeu tertena ſint cōſiderando quærere forte

auctorem uelis: mens tua ad animam quasi ad fontem recurrat, cuius motum etiam sine corporis ministerio testantur cogitationes gaudia spes timores. Nam motus eius est boni maliq; discretio: uirtutum amor, cupido uitiorum: ex quibus effluunt omnes inde nascentium rerum meatus. Motus enī eius est quicqd irascimur & in feruorem mutuæ collisionis armamur: unde paulatim procedens rabies fluctuat prælioꝝ. Motus eius est: qꝫ ī desideria rapimur: qꝫ cupiditatibus alligamur: Sed hi motus si ratione gubernetur: proueniunt salutares: si destituātur ī præceps & rapiūt & rapiūt. Didicisti motus animæ: quos modo sine ministerio corporis modo per corpus exercet: Si uero ipsius mundanæ animæ motus requires: cælestē uolubilitatē & spærarū subiacētium rapidos impetus intuere ortum occasumue solis cursus syderum uel recursus: quæ omnia anima mouēte proueniūt. Immobilē uero eā dicere: quæ mouet omnia Aristotili non conuenit: qui q̄ntus in aliis sit probatū est: sed illi tantū quēuis naturæ quē ratio manifesta non moueat: Edocto igitur atque asserto animæ motu Aphricanus qualiter exercitio eius utendū sit: in hæc uerba mādat & præcipit: Hanc tu exerce optimis in rebus. Sunt aūt optimæ curæ de salute patriæ: quibus agitatus & exercitatus animus uelocius in hanc sedē & domum suam peruolabit: Indeq; otius faciet: si iam tum cum erit inclusus in corpore eminebit foras: & ea quæ extra erunt contemplās q̄maxime se a corpore abstrahet. Nanq; eoꝝ qui se corporis uoluptatibus dederunt: earūq; se quasi ministros præbuere: īpulsuq; libidinum uoluptatibus obediētium deorum & hominū iura uiolauere corporibus elapsi circū terram ipsam uolutantur: nec hunc in locum nisi multis agitati sæculis reuertuntur. In superiore huius operis parte diximus alias ociosas alias negociosas esse uirtutes: illas philosophis has reꝝ publicaꝝ rectoribus conuenire: utrasq; tamen exercentem facere beatum. Hæ uirtutes interdum diuiduntur: nonnunq̄ uero miscentur: cum utrarūq; capax & natura & institutione animus īuenitur. Nam si quis ab omni quidem doctrina habeatur alienus: in re pu. tamen & prudens & temperatus & fortis & iustus sit hic a feriatis remotus eminet: tamen actualium uigore uirtutū quibus nihilominus cælum cedit in premiū. Siquis uero insita quiete naturæ non sit aptus ad agendum sed solum optima cōsciētiæ

dote ereptus ad ſupera: doctrinæ ſupellectilem ad exercitium diuinæ diſputationis expendat: ſectator cæleſtium: deuius caducorum: his quoq; ad cæli uerticem ocioſis uirtutibus ſubuehet: Sæpe tamen euenit ut idem pectus & agendi & diſputandi pfectiõe ſublime ſit: & cælum utroq; adipiſcatur exercitio uirtutum. Romulus nobis in primo genere ponatur cuius uita uirtutes nunq̃ deſeruit: ſemper exercuit: In ſecundo Pythagoras qui agendi neſcius fuit artifex diſſerendi & ſolas doctrinæ & conſcientiæ uirtutes ſecutus eſt. Sit in tertio ac mixto apud græcos Lycurgus & Solon: inter romanos Numma Catones ambo multiq; alii q & philoſophiam hauſerunt altius: & firmamẽtũ reipu. præſtiterunt. Soli enim ſapientiæ otio deditos: ut abũde græcia tulit: ita roma nõ neſciuit. Quoniã igitur Aphricanus noſter quem modo auus præceptor inſtituit: ex illo genere eſt quod & de doctrina uiuendi regulam mutuatur & ſtatum publicum uirtutibus fulcit: ideo & perfectionis geminæ præcepta mandantur: ſed ut in caſtris locato & ſudanti ſub armis primum uirtutes politicæ ſuggerunt̃ his uerbis. Sunt autem optimæ curæ de ſalute patriæ quibus agitatus & exercitatus animus uelocius in hanc ſedem & domũ ſuam peruolabit. Deinde quaſi non minus docto q̃ forti uiro philoſophis apta ſubduntur: cum dicitur: Idq; ocius faciet ſi iam tũc cũ erit incluſus in corpore eminebit foras: & ea quæ extra erunt contemplans q̃maxime ſe a corpore abſtrahet. Hæc enim illius ſunt præcepta doctrinæ quæ illam dicit mortem philoſophãtibus appetendam. Ex qua fit ut adhuc in corpore poſiti corpus ut alienã ſarcinã (in quantum patitur natura) deſpiciãt: & facile nunc atq; opportune uirtutes ſuadet poſtq̃ quanta & q̃diuina premia uirtutibus debeantur edixit. Sed quia inter leges quoq; illa imperfecta dicitur: in qua nulla deuiantibus pœna ſancitur: ideo in concluſione operis pœnam ſancit extra hæc præcepta uiuẽtibus: quẽ locum Ermagoras ille platonicus copioſius executus eſt: ſæcula infinita dinumerans quibus nocentum animæ in eaſdem pœnas ſæpe reuolutæ ſero de tartaris emergere permittuntur: & ad naturæ ſuæ principia quod eſt cælum tandem impetrata purgatione remeare. Neceſſe eſt enim omnem animã ad originis ſuæ ſedem reuerti. ſed quæ corpus tanq̃ pegrinæ incolũt cito poſt corpus uelut ad patriã reuertuntur: Quæ uero corpoꝝ illecebris ut ſuis ſe-

dibus inhærent quanto ab illis uiolentius ſeparantur: tãto ad ſu pera ſerius reuertunt. Sed iam finẽ ſomnio cohibita diſputatiõe faciamus: hoc adiecto quod concluſionem decebit: quia cũ ſint totius philoſophiæ tres partes: moralis: naturalis: & rationalis & ſit moralis quæ docet mor elimatam pfectionem. naturalis quæ de diuinis corporibus diſputat. rationalis cum de incorporeis ſermo eſt quæ mens ſola complectitur: nullam de tribus Tullius in hoc ſomnio prætermiſit. nam illa ad uirtutes amoremq; patriæ & ad contemptũ gloriæ adhortatio quid aliud continet niſi ethicæ philoſophiæ inſtituta mortalia? Cum uero uel de ſperar mo do uel de nouitate ſiue magnitudine ſiderum deq; principatu ſolis & circis cæleſtibus cinguliſq; terreſtribus & oceani ſitu loquit & armoniæ ſuper pandit arcanum phyſicæ ſecreta cõmemorat: ac cum de motu & immortalitate animæ diſputat cui nihil conſtat ineſſe corporenm: cuiuſq; eſſentiam nullius ſenſus ſed ſola ratio deprehendit: illic ad altitudinem philoſophiæ rationalis aſcendit. Vere igitur pronunciandum eſt nihil hoc opere pfectius: quo uniuerſa philoſophiæ continetur integritas.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPOSITIONIS Q VAMELEGANTISSIME LIBRI SECVNDI ET VLTIMI FINIS.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS CONVIVIORVM PRIMI DIEI SATVRNALIORVM LIBER PRIMVS:

VLTAS VARIAS Q VE RES in hac uita nobis Euſtachi fili natura cõciliauit: ſed nulla nos magis q̃ eor qui e nobis eſſent pcreati caritate deuinxit: eãq; noſtrã in his educandis atq; erudiẽdis curã eſſe uoluit ut parẽtes neq; ſi id qd cupẽt ex ſẽtẽtia cederet: tm̃ ulla alia ex re uoluptatis neq; ſi cõtra euẽiret tm̃meroris capę poſſit

Hinc est q̄ mihi quoq; institutione tua nihil antiquius æstimat̄
Ad cuius perfectionem compendia longis anfractibus anteponē
da ducens: moræq; omnis impatiens non opperior ut per hæc so
la promoueas quibus ediscendis grauiter ipse īuigilas: sed ago ut
ego quoq; tibi legerim: & quicquid mihi uel te iam in lucem edi
to uel anteq̄ nascereris in diuersis seu græcæ seu romanæ linguæ
uoluminibus elaboratum est: id totum sit tibi scientiæ supellex:
& quaside quodam litterarum peno siquando usus uenerit aut
historiæ quæ in librorum strue latens clam uulgo est aut dicti fa
ctiue memorabilis reminiscēdi: facile id tibi inuētu atq; deprom-
ptu sit. Nec indigeste tanq̄ in aceruum cōgessimus digna memo
ratu: sed uariarum rerum disparilitas auctoribus diuersa confu-
sa temporibus: ita in quoddam digesta corpus est ut quæ indistī
cte atq; promiscue ad memoriæ subsidium annotaueramus: in
ordinem instar membrorum cohærentia conuenirent. Nec mihi
uitio uertas si res quas ex lectione uaria mutuabor: ipse sæpe uer
bis quibus ab ipsis auctoribus enarratæ sunt explicabo: quia præ
sens opus non eloquentiæ ostentationem sed noscendoꝝ conge-
riem pollicetur. Et boni consulas oportet si noticiam uetustatis
modo nostris non obscure: modo ipsis antiquorum fideliter uer
bis recognoscas: prout quæq; se uel enarranda uel transferenda
suggesserint: Apes enim quodāmodo debemus imitari quæ ua-
gantur & flores carpunt: deinde quicquid attulere disponunt ac
ꝑ fauos diuidunt: & succum uarium in unum saporem mixtura
quadam & proprietate spiritus sui mutāt. Nos quoq; quicquid
diuersa lectione quæsiuimus: committemus stilo ut in ordinem
eodem digerente coalescat Nam & in animo melius distincta ser
uantur: & ipsa distinctio non sine quodā fermento quo cōditur
uniuersitas in unius saporis usum uaria libamenta confundit ut
etiam siqui apparuerit unde sumptum sit: aliud tamē esse q̄ un
de sumptum noscetur: appareat. Quod in corpore nostro uide-
mus sine ulla opa nostra facere naturā. Alimenta quæ arripimus
q̄diu in sua qualitate ꝑseuerant & solida innatant: male stoma-
cho oneri sunt: at quom ex eo quod erāt mutata sūt. tū demū in
uires aut sanguinē transeūt: idem in his quibus aluntur ingenia
præstemus ut q̄cūq; hausimus nō patiamur ītegra esse ne aliena
sint: sed in quandā digeriē concoquant̄. Alioquin in memoriam

ire poſſunt:nō ingeniū. Ex omnibus colligamus: ūde unum fiat ex omnibus: ſicut unus nūerus fit ex ſingulis. Hoc faciat noſter animus:omnia quibus eſt auditus abſcōdat:ipſū tamen oſtēdat quod effecit:ut qui odora pigmēta cōficiūt ante omnia curāt ut nullius ſint odoris ꝓpria quæ cōdiētur cōfuſura uidelicet omnium ſuccos oderaminū inſpiramētū unum. Vides q̄ multorum uocibus chorus cōſtet: una tñ ex oībus reddit. Aliq̄ ē illc acuta alia q̄ gūis aliq̄ media accedūt uiris fœmīæ interpōitur fiſtula. Ita ſingulos illic latēt uoces:oīum apparēt & fit cōcētus ex diſſonis. tale hoc præſens opus uolo:multæ in illo artes: multa præcepta ſint: multaꝝ ætatū exēpla:ſed in unū cōſpirata. In quibus ſi neq; ea quæ iam tibi cognita ſunt aſpneris nec quæ ignota ſunt uites:inuenies plurima quæ ſunt aut uoluptati legere:aut cultui legiſſe: aut uſui meminiſſe. Nihil. n. huic operi inſertū puto aut cognitu iutile aut difficile perceptu:ſed omnia quibus ſit ingeniū tuū Vegetius:memoria adminiculatior:oratio ſolertior:ſermo incorruptior:niſi ſicubi nos ſub alio ortos cælo latinæ linguæ uena nō adiuuet. Quod ab hiſce(ſi tamen quibuſdā forte nōnunq̄ tēpus uolūtaſq; erit iſta cognoſcere) petitū īpetratūq; uolumus ut æq boniq; conſulant:ſi in noſtro ſermone natiua romani oris elegātia deſideretur:Sed ne ego incautus ſum qui uenuſtatē reprehēſionis incurram a. M. quondam Catone profectæ in Aulum Albinum qui cum Lucio Lucullo conſul fuit. Is Albinus res romanas ratione græca ſcriptitauit:in eius hiſtoriæ primo ſcriptum ē ad hanc ſententiā:Neminē ſuccenſere ſibi conuenire ſi quid in illis libris paꝝ compoſitæ aut minus eleganter ſcriptum foret:Nā ſum inquit homo romanus natus in latio: & eloquium græcum a nobis alieniſſimum eſt:ideoq; ueniam gratiam malæ exiſtimationis ſiquid eſſet erratum poſtulauit. Ea cum legiſſet. M. Cato: Ne tu inquit Aule nimium nugator es:quom maluiſti culpā deprecari q̄ culpa uacare. Nam petere ueniam ſolemus aut cū imprudentes errauimus:aut cum noxam imperio compellentis admiſimus. Te inquit oro quis perpulit ut id committeres: quod priuſq̄ faceres:peteres uti ignoſceretur. Nunc argumētum quod huic operi dedimus uelut ſub quodam prologi habitu dicemus.

Aturnalibus apud Vectium prætextatum nobilitatis Romanæ proceres doctiq; alii congregantur: & tempus solenniter celebratum deputant colloquio liberali: conuiuia quoq; sibi mutua comitate præbentes nec discedentes a se nisi ad noctur nam quietem. Nam per omne spacium feriarum meliorem diei partem seriis disputationibus occupantes cœnæ tempore cõuiuales sermones agitant ita ut ut nullum diei tempus docte aliquid uel lepide proferendi uacuum relinquatur. Sed erit in mensa sermo iucundior ut habeat uoluptatis amplius seueritatis minus. Nam cum apud alios quibus sunt discreta conuiuia: tum in illo Platonis symposio non austeriore aliqua de re conuiuaq; sermo: sed cupidinis uaria & lepida descriptio est: in quo quidem Socrates non arctioribus ut solet nodis urget atq; implicat aduersariũ sed eludendi magis q̃ decertandi modo apprehensis dat elabẽdi prope atq; effugiẽdi locum. Oportet enim uersari in cõuiuio sermones ut castitate integros: ita appetibiles uenustate. Matutina erit robustior disputatio: quæ uiros & doctos & præclarissimos deceat. Neq; enĩ Cottæ Lælii & Scipiones amplissimis de rebus: quoad romanæ litteræ erunt: in ueterũ libris disputabũt. Prætextatos uero Flauianos: Albinos: Symachos: & Eustachios: quoq; splẽdor similis: & nõ īferior uirtus est: eodẽ modo loqui aliquid licitũ nõ erit Nec mihi fraudi sit, si uni aut alteri ex his quos cœtus coegit matura ætas posteriori sæculo prætextati sint: quod licito fieri Platoni dialogi testimonio sunt. Quippe Socrate ita Parmenides antiquior: ut huius puericia uix illius apprehenderit senectutem: & tamen inter illos de rebus arduis disputat: Inclytum dialogum Socrates habita cum Timæo disputatione cõsumit quos cõstat eodẽ sæculo nõ fuisse. Paralus uero & Xãthippus: quibus Pericles pater fuit Protagora apud Platonem differũt secũdo aduentu athenis morãte: quos multo ante infamis illa pestilẽtia Athenis absumpserat. Annos ergo coeũtium mitti ĩ digitos exẽplo Platonis nobis suffragãte nõ cõuenit. Quo autẽ facilius quæ ab omnibus dicta sunt: apparere ac secerni possent Decium de Posthumiano qui nam ille sermo: aut inter quos fuisset scisscitãtẽ fecimus: Et ne diutius lectoris desideria moremur iam Decii & Posthumiãi sermo palã faciet quæ huius colloquii uel origo fuerit uel ordo processerit.

De die uel uario modo distinguendi diem ac noctem. Ca.ii.

Entanti mihi Posthumiane aditus tuos & mollissima cõsultandi tẽpora: cũ modo adsunt feriæ quas indulget magna pars mensis Iano dicati. Cæteris.n: ferme diebus qui causis oportuni perorãdis sunt: hora omnino repiri nulla potest. quin tuorum clientium negocia uel defendas in foro uel domi discas. Nunc autem scitote enim non ludo sed serio feriari si est cõmodum respondere id quod rogatum uenio: tibi ipsi (quantum arbitror) non iniocundum: mihi uero gratissimum feceris. Requiro autem abs te id primum: Interfueris ne cõuiuio per plusculos dies continua comitate renouato: eiq; sermoni quem prædicare ĩ primis: quenque apud omnes maximis ornare laudibus diceris. quem quidem ego ex patre audissem: nisi post illa conuiuia Roma profectus Neapoli moraretur. Aliis uero nuper interfui admirantibus memoriæ tuæ uires uniuersa quæ tũc dicta sunt per ordinem sæpe referentis: Hoc unum Deci nobis ut & ipsa quantum tua finit adolescentia uidere & ex patre Albino audire potu isti: in omni uitæ cursu optimum uisum est ut quantum cessare a causarum defensione licuisset: tantum ad eruditorum hominũ tuiq; similium congressum aliquem sermonemq; conferrẽ: neq; enim recte institutus animus requiescere aut utilius aut honesti us usq̃ potest: q̃ in aliqua opportunitate docte ac liberaliter colloquendi interrogandiq; & respondendi comitate. Sed quod nã istud conuiuium? An uero dubitandum est quin id dicas: quod doctissimis procerum cæterisq; nuper apud Vectium prætextatum fuit: & discurrens post inter reliquos grata uicissitudo uaria uit? De hoc ipso quæsitum uenio: & explices uelim quale illud conuiuium fuerit a quo te abfuisse propter singularẽ omnium in te amicitiam non opinor. Voluissem equidem: neque id illis ut æstimo ingratum fuisset: sed cum essent amicorum complures mihi causæ illis diebus pernoscendæ: ad cœnam tum rogatus meditandi non edẽdi illud mihi tempus esse respõdi: hortatusq; sum ut alium potius nullum inuolutum negocio atq; cura libes, quærerent: itaq; factum est: nam facundum & eruditum uirum Eusebium rhetorem inter græcos præstantẽ oĩbus idẽ nostra æta te professis doctrinæ latialis haud insciũ prætextatus meũ ĩ locũ inuitari impauit. Vnde igit̃ illa tibi nota sunt quæ tã iocunde &

comiter ad instituēdā uitā exemplis (ut audio) reꝫ copiosissimis: & uariæ doctrinæ ubertate ꝑlata digesta sūt? Cū solsticialis dies q saturnaliorꝫ festa quibus illa cōuiuia celebrata sunt cōsecutus est: forēsi cura uacuus lætiore animo essem domi. Eo Eusebius cū paucis a sectatoribus suis uenit. Statimq; uultu renidens: Per magna me inquit abs te Posthumiane cū ex aliis: tū hoc maxime gratia fateor obstrictū: q a prætextato ueniā postulādo mihi in cœna uacuefeciſti locū. Itaq; inteligo nō studiū tātum tuū: sed ipsā quoq; ut aliquid abs te mihi fiat cōmodi consentire atq; aspirare fortunam Vis ne inq̄ restituere id nobis quod debitū tam benigne ac tā libenter fateris? nostrūq; hoc ociū quo perfui raro admodū licet eo ducere: ut his quibus interfueris tunc tu: nunc nos ītersse uideamur? Faciā inquit ut uis. Narrabo autē tibi nō cibū aut potum: tā & si ea quoq; uberti casteq; affuerūt: sed & quæ uel in cōuiuiis uel maxime extra mensā ab iisdē per tot dies dicta sunt in quantū potero animo repetā. Quæ quidem ego cū audirem: ad eōrū mihi uitam qui beati a sapientibus diceretur: accedere uidebar. Nā & quæ pridie q̄ adessē inter eos dicta sunt Auieno mihi insinuante comperta sunt: & omnia scripto māda ui: ne quid subtraheret obliuio: Quæ si ex me audire gestis: caue existimes diem unam referēdis: quæ per tot dies sunt dicta: suffi cere Quēnam igitur: & inter quos: aut unde ortum sermonem Posthumiane fuisse dicebat? Ita præsto sum indefessus auditor Tum ille declinante inquit in uesperum die quē saturnale festū erat insecuturum: cum Vectius prætextatus domi conuenire se gestientibus copiam faceret: eo uenerūt Aurelius Symmachus & Cecīna Albinus cum ætate: tū etiam moribus ac studiis inter se cōiunctissimi. Hos Seruius inter grāmaticos doctores recēs ꝑfessus iuxta doctrinā mirabilis & amabilis uerecūdia terrā ītuens & uelut latenti similis sequebat. Quos cū prospexisset obuiāq; processisset: ac perblande salutauisset: conuersus ad Furiū Albinum qui tū forte cum Aenio aderat: Vis ne ait mi Albine cū his quos adueniſse peropportune uides: quosque iure ciuitatis nostræ lumina dixerimus: eam rem de qua inter nos nasci cœperat sermo communicemus? Quidni maxime uelim Albinus inquit. Nec enim ulla alia de re q̄ de doctis quæstionibus colloqui: aut a nobis aut: ab his potest esse iocundus. Cūq; cōsedissent: tū Cecīna

Quid nā id ſit mi prætextate: tā & ſi adhuc neſcio: dubitare tamē nō debeo eſſe ſcitu optimū: cū & nobis ad colloquendū cauſam attulerit: & nos eius expertes eſſe non ſinatis. At qui ſcias inquit oportet eū īter nos ſermonē fuiſſe ut cū dies craſtinus feſtis ſatur no dicatis initium dabit: quando ſaturnalia incipere dicamus. i. quando craſtinū diē initiū ſumere exiſtimemus: & inter nos q̄dē parua quædam de hac diſputatione libauimus. Verum quia te quicquid in libris latet: ueſtigare notius eſt q̄ ut per uerecūdiam negare poſſis: pergas uolo in medium proferre quicquid de hoc quod quærimus edoctū tibi cōprehenſumq; eſt: Tū Cecīna: Cū uobis qui me in hūc ſermonem adducitis: nihil ex omnibus quæ ueteribus elaborata ſunt: aut ignoratio neget: aut obliuio ſubtrahat. ſuperfluum uideo īter ſcientes nota proferre. Sed ne quis me exiſtimet dignatione cōſultationis grauari quicquid de hoc mihi tenuis memoria ſuggeſſerit: paucis reuoluam: Poſt hæc cū omnes paratos ad audiēdū erectoſq; uidiſſet: ita exorſus ē Marcus Varro in rerum humanarum libro: quem de diebus ſcripſit: Homines inquit qui ex media nocte ad proximam mediā noctē his horis uigintiquattuor nati ſunt: uno die nati dicunt. Quibus uerbis ita uidetur dies obſeruationem diuiſiſſe: ut qui poſt ſolis occaſum āte mediā noctē natus ſit: illo quem mox nox cōſecuta eſt. Contra uero qui in ſex noctis horis poſterioribus naſcitur: eo die uideatur natus: qui poſt eam noctem diluxerit. Athenienſes autem aliter obſeruare idem Varro in eodem libro ſcripſit: eoſq; a ſolis occaſu ad ſolem iterum occidentem omne id medium tēpus unum diem eſſe dicere. Babylonios porro aliter. A ſole. n. exorto ad exortū eiuſdē incipientem id ſpatium unius diei nomine uocare. Vmbros uero unum & eundem diem eſſe dicere: a meridie ad in ſequētē meridiem. Quod quidem inquit Varro nimis abſurdū eſt. Nam qui kalendis hora ſexta apud umbros natus ē dies eius natalis uideri debebit & kalendarum dimidiatus. & qui poſt kalendas erit uſque ad horā eius diei ſextā: Populum autē Romanum ita uti Varro dixit: dies ſingulos annumerare a media nocte ad mediam proximam multis argumentis oſtenditur Sacra ſunt enim romana partim diurna partim nocturna: Et ea q̄ diurna ſūt: ab hora ſexta noctis ſequētis nocturnis ſacris tēpus impenditur: Ad hoc. Ritus quoq; & mos auſpicandi eādem eſſe

unde ſumat̄ p̄ncipiū diei

Prīcipiū diei ſecūdū athenienſes

Secundū babylonios

Secūdū umbros

Secundū romanos

obſeruationē docet. Nā magiſtratus quando uno die eis & auſpi candum eſt: & id agēdum ſuper quo proceſſit auſpiciū: poſt me/diam noctē auſpicantur: & poſt exortū ſolem agunt: auſpicatiq; & egiſſe eadē die dicuntur. Præterea tribuni plebis quos nullum diem integrum abeſſe Roma licet cum poſt mediam noctē profi ciſcūtur: & poſt primā facē ante mediā noctē ſequentē reuertūt non uidentur habuiſſe die. quoniā ante horā noctis ſextā regreſ/ſi: partē aliquā illius in urbe cōſumūt. Quintū quoq; Mutium iuriſcōſultū dicere ſolitū: lege non eſſe uſurpatū mulierē: quæ cū kalēdas ianuariis apud uirū matrimonii cauſa eſſe cepiſſet: ad diē quartū kalendas ianuarias ſequentē uſurpata eſſet Non. n. poſſet impleri trinoctium: quo abeſſe a uiro uſurpandi cauſa ex duodecim tabulis deberet quoniam tertiæ noctis poſteriores ſex horæ alterius anni eſſent: qui īciperet ex kalēdis. Virgilius quoq; id ipſum oſtendit: ut hominem decuit poeticas res agentem recō dita atque opera ueteris ritus ſignificatione:

Torquet (inquit) medios nox humida curſus:
Et me ſæuus equis oriens afflauit anhelis:

Dies incipit a ſexta hora noctis

His. n. uerbis diē quē Romani ciuilem appellauere a ſexta noctis hora oriri admonet: Item poeta quando nox quoq; incipiat ex/preſſit in ſexto. Cum enim dixiſſet:

Hac uice ſermonum roſeis aurea quadrigis
In medium æthereo curſu traiecerat axem.
Mox ſugeſſit uates:
Nox ruit ænea: nos flendo ducimus horas.

Diuiſio diei ciuilis apud romanos gallicinium

Sed ita obſeruātiſſimus ciuilū diffinitionū diei & noctis initia deſcripſit. Qui dies ita diuiditur. Primū tēpus diei dicit mediæ noctis inclinatio. Deinde galliciniū Inde cōticinium cum & galli conticeſcunt: & homines etiā tum quieſcunt. Deinde diluculū id eſt cū incipiat dinoſci dies. Inde mane dum dies clarus. Mane autē dictum: aut q̄ ab īferioribus locis ideſt a manibus exordiū lucis emergat: aut (quod uerius mihi uidet) ab omine boni nomi nis. Nā & lanobini mane pro bono dicūt: ſicut apud nos quoq; contrarium eſt immane: ut immanis bellua: uel īmane facinus & hoc genus cætera non pro bono: Deinde a mane ad meridiem hoc eſt ad medium diei. Inde iam ſupra uocatur tēpus occiduū. & mox ſuprema tempeſtas hoc eſt diei nouiſſimum tēpus ſicut

expreſſum ẽ in duodecĩ tabulis:Solis occaſus ſuprema tẽpeſtas eſto:deinde ueſpera quod a græcis tractũ eſt. illi enĩ ἑσπέραν a ſtella heſpero dicunt:unde & heſperia italia(q̃ occaſui ſubiecta ſit) nominatur. Ab hoc tempore prima fax dicitur:deinde concubia:& inde intempeſta quæ non habet idoneum tẽpus rebus gerendis. Hæc eſt diei ciuilis a romanis obſeruata diuiſio: ergo noctu futura cum media eſſe cœperit:auſpicium ſaturnaliorꝫ erit q̃ bus die craſtini mos inchoandi eſt. Hic cũ omnes quaſi uetuſtatis promptuariũ Albini memoriã laudauiſſent prætextatus Auienum uidens Rufio inſuſurrantem:quid nam hoc mi Auiene inquit quod uni Albino indicatum clam cæteris eſſe uelis. Tum ille moueor quidem auctoritate Cecinnæ nec ignoro errorem ĩ tantam non cadere doctrinam:aures tamen meas iſta uerborꝫ nouitas perculit:cum noctu futura & die craſtini magis q̃ futura nocte & die craſtino dicere(ut regulis placet)maluit. Nam nocte nõ appellatio:ſed aduerbium eſt. Porro futura quod nomen eſt:nõ poteſt cum aduerbio conuenire: nec dubium eſt hoc inter ſe eſſe noctu & nocte:quod diu & die. Et rurſus die & craſtini non eodẽ caſu ſunt:& niſi caſus idem nomina in eiuſmodi elocutione nõ iungit. Saturnaliorꝫ deinde cur malimus q̃ ſaturnaliũ dicere opto dignoſcere. Ad hæc cum Cecinna reniden s taceret:& Seruius a Symmacho rogatus eſſet:quid nam de his exiſtimaret:licet inqt in hoc cœtu non minus doctrina q̃ nobilitate reuerendo magis mihi diſcendum ſit q̃ docendum:fabulabor tamen arbitrio iubẽtis & inſinuabo primum de ſaturnalibus:poſt de cæteris unde ſit ſic eloquendi non nouitaſ ſed uetuſtas. Qui ſaturnalium dicit: regula ĩnititur. Nomina enim quæ datiuum pluralem ĩ bus mittunt:nunq̃ genitiuum eiuſdem numeri ſyllaba creuiſſe patiuntꝰ ſed aut totidem habet:ut monilibus monilium ſedilibus ſediliũ aut una ſyllaba minus eſt:ut carminibus carminum: luminibus luminum. Sic ergo ſaturnalibus rectius ſaturnalium q̃ ſaturnaliorꝫ. Sed qui ſaturnaliorꝫ dicunt:auctoritate magnorꝫ muniuntꝰ uirorꝫ. Nam & Saluſtius in. iii. bacchanaliorꝫ ait: Et Maſurius faſtorum ſecundo: Vinaliorum inquit dies Ioui ſacer eſt:non ut q̃dam putant Veneri:& ut ipſos quoq; grammaticos in teſtimonium citem: Verrius Flaccus in eo libello qui Saturnus inſcribitꝰ Saturnaliorum inquit dies apud græcos quoq; feſti habentꝰ:& in

Veſpera

Prima fax
Concubia
Intempeſta

Noctu
Nocte

Saturnaliũ
ſaturnaliorꝫ

eodem libro: Dilucide me inquit de constitutione saturnaliorū scripsisse arbitror. Item Iulius Modestus de feriis saturnaliorum inquit feriæ: & in eodem libro. Antias inquit agonaliorum repertorem Nummam Pompilium refert: Hæc tamen inquies auctoritas quæro an possit aliqua ratione defendi? Plane quatenus alienum non est committi grammaticū cum sua analogia: tentabo suspicionibus eruere quid sit: quod eos solita enunciatione detorserit ut mallent saturnaliorum q̄ saturnalium dicere: Ac primū existimo q̄ hæc nomina quæ sunt festorum dierum neutralia carentq; numero singulari: diuersæ conditiōis esse uoluerūt ab his nominibus quæ utroq; numero figurantur. Compitalia enim & Bacchanalia & Agonalia & Vinalia & reliqua his similia festorū dierum nomina sunt: nec singulariter nominantur: aut si singulari numero dixeris: non idem significabis nisi adieceris festum: ut Bacchanale festum & Agonale festum & reliqua ut iam nō positiuum sit sed adiectiuum: quod græci ἐπιθέτου uocant. Animati sunt ergo ad faciēdam discretionem in genitiuo casu ut ex hac declinatione exprimerent nomen solennis diei sciētes in nōnullis sæpe nominibus datiuo in bus exeunte nihilominus genitiuum in rum finiri: ut domibus domorū: duobus duorū: ambobus amborum. Ita & uiridia cum ἀντιεπιθέτου accipiuntur: genitiuum in ium faciūt: ut uiridia prata uiridium pratorum. Cu uero ipsā loci uiriditatem significare uolumus: uiridiorū dicimus: ut cū dicitur formosa facies uiridiorū. Tūc enim uiridia quasi positiuū ponitur nō accidens. Tanta autē apud ueteres fuit licētia huius genitiui: ut Asinius Pollio uectigaliorum frequenter usurpet: q̄ uectigal non minus dicatur q̄ uectigalia. Sed & cū legamus: Lauaq; ancile gerebat: tamen & anciliorum relatum est. Vidēdum ergo ne magis uarietas delectauerit: q̄ ut adamusim uerū sit festorum dierum nomina sic uocata. Ecce. n. & præter solennium dierum uocabula alia quoq; sic declinata reperimus: ut præcedēs sermo patefecit uiridiorum & uectigaliorum & anciliorum. Sed & ipsa festorum nomina secundum regulam declinata apud ueteres reperio. Siquidem Varro ferialium diem ait a ferēdis in sepulcra epulis dici: non dixit ferialiorum. Et alibi floralium non floraliorum ait: cū idē non ludos florales illic: sed ipsum festum floralia significaret. Masurius etiā secundo festorum liberalium

ferialiū dies

Dies inquit a pontificibus agonium martiale appellat. Et ī eodē libro: Eā noctē dei inceps quæ in ſequentē diē qui ē lucariū: nō dixit lucariorū. Itemq; liberaliū multi dixerūt: nō liberalioꝝ. Vnde pronunciamdum eſt ueteres indulſiſſe copiæ per uarietatem: ut dicebant exanimos & exanimes: inermes & inermos: tum hilaros atque hilares. Et ideo certum eſt: licito & ſaturnalium & ſaturnaliorum dici: cum alterum regula cum auctoritate: alterū & ſi ſola ſed multoꝝ defendit auctoritas. Reliqua autē uerba quæ Auieno noſtro noua uiſa ſunt: ueterum nobis ſunt teſtimoniis aſſerēda Ennius. n. niſi cui uidetur īter noſtræ ætatis politiores munditia reſpuendus: noctu concubia dixit his uerbis.

Qua galli furtim nocte ſumma arcis adorti:
Mœnia concubia uigilesq; repente cruentant.

Quo in loco animaduertendum eſt: non ſolum q; noctu cōcubia ſed etiā q; qua noctu dixerit. Et hoc poſuit ī annaliū ſeptimo. In quorum. iii. clarius quidem idem dixit:

Hac noctu filo pendebit hetruria tota.

Claudius etiā quadrigarius annali. iii. Senatus autē de noctu cō uenire: noctu multa domū dimitti. Non eſſe ab re puto hoc ī loco id quoque admonere quod decē uiri in. xii. tabulis inuſitatiſſime nox pro noctu dixerunt. Verba hæc ſunt. Si nox furtum factum ſit ſi in aliquis occiſit iure cæſus eſto. In quibus uerbis id etiā notandū eſt q; ab eo quod is non eū caſu accuſatiuo ſed im dixerunt. Sed nec die craſtini a doctiſſimo uiro ſine ueteꝝ auctoritate prolatū ē: quibus mos erat modo die quinti: modo die quī te pro aduerbio copulate dicere: cuius indicium ē q; ſyllaba ſecunda corripitur quæ natura producit cū ſolum dicit die. quod aūt diximus extremā iſtius uocis ſyllabā tū p e tū p i ſcribi conſuetū id ueteribus fuit ut his litteris pleꝝq; in fine indifferenter uterēt ſicut priſtine & priſtini: procliue procliui. Venit ecce illius uerſus Pōpiniani in mentē qui ē ex attelania quæ Meuia inſcribitur

Dies hic ſextus cum nihil egi: die quarte moriar fame.

Die priſtine eodem modo dicebatur quod ſignificabat die priſti no ideſt priore: quod nunc pridie dicitur conuerſo compoſitiōis ordine quaſi priſtino die Nec inficias eo lectum apud ueteres die die quarto: ſed inuenitur hoc de tranſacto non de futuro poſitū Nam Gneus Martius homo impenſe doctus in mīmiiambis p

Die priſtine
Die priſtino

eo dicit:quod nudius quartus nos dicimus in his uersibus:Nup
die quarto ut recordor & certe aquarium urceum unicū domi fre
Die quarte git.Hoc igitur intererit ut die quarto quidem de præterito dica/
Die quarto mus:die autem quarte de futuro.Verum ne de die craſtini nihil
rettuliſſe uideamur.ſuppetit cecilianum illud ex libro hiſtoriaꝝ
ſecundo:Si uis mihi equitatum dare & ipſe cum cætero exercitu
me ſequi:die quinti Romæ in capitolio curabo tibi cœnam coctā
Tūc Symmachus:Cæcilius tuus inquit & hiſtoriam & uerbum
ex originibus.M.Catonis accepit:apud quem ita ſcriptum ē Igit
dictatorem carthaginenſium magiſter equitum monuit: Mitte
Romam mecum equitatum:die quinti in capitolio tibi cœna co
cta erit.Et Prætextatus:Exſtimo non nihil ad demonſtrandā cō/
ſuetudinem ueteꝝ etiam & prætoris uerba conferre:quibus mo/
re maioꝝ ferias concipere ſolet:quæ appellantur compitalia: Ea
uerba hæc ſunt:Die noni poſt kalendas iañ.quiritibus compita/
lia erunt.Tum Auienus aſpiciens Seruium:Curius inquit & Fa/
bricius & Coruncanus antiquiſſimi uiri uel etiam his antiqores
Horatii illi tergemini plane ac dilucide cū ſuis fabulati ſunt neq;
auruncoꝝ aut ſicanoꝝ aut pelaſgoꝝ qui primi coluiſſe in Italia
dicuntur:ſed ætatis ſuæ uerbis loquebantur. Tu autem proinde
quaſi cum matre Euandri nunc loquere Vis nobis uerba multis
iam ſæculis oblitterata reuocare? ad quoꝝ congeriem præſtantis
quoq; uiros quoꝝ memoriam continuus legendi uſus inſtruit ī
citaſti.Sed antiquitatem uobis placere iactatis q̄ honeſta & ſo/
bria & modeſta ſit.Viuamus ergo moribus præteritis: præſenti/
bus uerbis loquamur.Ego enim id quod a.C.Cæſare excellentis
ingenii ac prudentiæ uiro in primo de analogia libro ſcriptum ē
habeo ſemper in memoria atque in pectore ut tanquam ſcopu/
lum ſic fugiam infrequens atque inſolens uerbum.Mille deniq;
uerborum talium eſt:quæ cum in oræ priſcæ auctoritatis crebro
fuerint:exauctorata tamen a ſequenti ætate repudiataq; ſunt.ho
rum copiam profer e nunc poſſem ni tempus iam noctis propin
quantis neceſſariæ diſceſſionis nos admoneret.Bona uerba quæ/
ſo prætextatus morali(ut aſſolet(grauitate ſubiecit:ne inſolenter
parentis artium antiquitatis reuerētiam uerberemus: cuius amo
rem tu quoq; dum diſſimulas magis prodis:Cum enī dicis mille
uerborum eſt:quid aliud ſermo tuus niſi ipſam redolet uetuſta/

tem? Nam licet. M. Cicero in oratione quam pro Milone concepit ita ſcriptum reliquerit: Ante fundum Clodii quo ī fūdo propter inſanas illas ſubſtructiones facile mille hominum uerſabaſ ualentium: non uerſabantur: quod in libris minus accurate ſcriptis reperiri ſolet. Et in ſexta in Antonium Qui inquam ī illo anno inuentus eſt qui Lucio Antonio mille nummum ferret expēſum Licet Varro quoq; eiuſdem ſæculi homo in ſeptimodecimo humanarum dixerit: plus mille & centum annorum eſt: tamē fiduciam ſic componendi non niſi ex antecedentium auctoritate ſumpſerunt. Nam Quadrigarius in. iii. ānalium ita ſcripſit. Ibi occiditur mille hominum.

Mille uerborum

Et Lucilius in. iii. ſatyrarum

Ad portam mille: a porra eſt ſex inde ſalernum.

Alibi uero & declinationem huius nominis executus eſt. Nam ī xv. libro ita dicit.

Hunc milli paſſum qui uicerit atque duobus:
Campanus ſonipes ſucceſſor nullus ſequatur.
Maiore ſpacio ac diuerſus uidebitur ire. Idem in libro nono
Tu milli nummum potes uno quærere centum.

Milli paſſum dixit pro mille paſſibus: & milli nummū dixit pro mille nummis: aperteq; oſtendit mille & uocabulum eſſe & ſingulari numero dici & caſum etiam capere ablatiuum eiuſq; pluratiuum eſſe milia: Mille enim nō ex eo ponit quod græce χίλια dicuntur: ſed quod χιλιάς. Et ſicut una chilias & duæ chiliades ita unum mille & duo milia ueteres certa atq; directa ratione dicebant. & heus tu? his ne tam doctis uiris quorum. M. Cicero & Varro imitatores ſe gloriant: adimere uis in uerborum comitiis ius ſuffragandi & tanq; ſexagenarios maiores de ponte deiicies? Plura de hoc diſſeremus: ni nos inuitos ab inuito diſcedere hora cogeret. Sed uultis ne diē ſequentē quē oēs pleriq; abaco & latrūculis cōterunt nō iſtis ſobriis fabulis a primo lucis in cœnæ tēpus ipſam quoq; cœnā non obrutā poculis non laſciuientē ferculis: ſed quæſtionibus doctis pudicam & mutuis ex lecto relatiōibus exigamus? Sic enī ferias præ omni negocio fœtas cōmodi ſenſerimus: nō animū ut dicit remittētes. nā remittere inqt Muſonius animū quaſi amittere ē: ſed demulcētes eū paulū atq; laxantes iocundis honeſtiſq; ſermonū illectationibus: quos ſi ita decernitis

Milia

diis penatibus meis huc conueniendo gratissimum feceritis. Tũ Symmachus: Nullus qui quidẽ se dignum hoc conuentu memi nerit: sodalitatem hanc uel ipsum conuentus regem repudiabit. Sed ne quid ad pfectionem cœtus desideretur: inuitãdos ad eun dem congressum conuictũq; censeo Flauianũ qui quanto sit mi rando uiro & uenusto patre præstantior non minus mor̃ orna tu uitæq; grauitate q̃ copia profundæ eruditiõis asseruit simulq; Posthumianũ qui for̃ defensionũ dignatione nobilitat: & Eu stachion qui tantus in omni philosophiæ genere est ut solus no bis repræsentet trium philosophor̃ ingenia de quibus nostra an tiquitas gloriata est. Illos dico quos athenienses quondam ad se natum legauere impetratum uti multam remitteret quam ciui tati eor̃ fecerat propter Oropi uastationem. Ea multa fuerat ta lentum fere quingentum: Erãt isti philosophi Carneades ex Aca demia: Diogenes stoicus: Critolaus peripateticus: quos ferunt se orsum quenq; ostentandi gratia per celeberrima urbis loca ma gno hoĩum conuentu disertauisse. Fuit (ut relatũ est) facũdia Car neades uiolenta & rapida: scita & tereti Critolaus: modesta Dio genes etiã sobria. Sed in senatum introducti interprete usi Cælio senatore. At hic noster cũ sectas oĩs assecutus: sed probabiliorem secutus sit: oĩaq; hæc inter græcos genera dicẽdi solus ĩpleat inter nos tamen ita sui locuples interpres est ut nescias qua lingua fa cilius uel ornatius expleat operam disserendi. Probauere omnes Quinti Aurelii iudicium quo edecumatos elegit sodales: atq; his ita constitutis primum a prætextato simul: deinde a se discedentes domum quisq; suam regressi sunt.

Carneades Diogenes Critolaus legati ad ro.

Colloquium insequentis diei Ca. iii.

Ostero die ad ædes Vectii matutini omnes inter quos pri die conuenerat affuerunt quibus prætextatur in bibliothe cam receptis in qua eos opperiebatur: præclarum ĩquit diẽ mihi fore uideo cum & uos adestis: & affuturos se illi quos ad conuen tus nostri societatem rogari placuit: spoponderunt. Soli Posthu miano antiquior uisa est instruendarum cura defensionum: in cuius abnuentis locum Eusebium graia & doctrina & facundia clarum rhetorem surrogauit: insinuauitque omnibus ut exorto die se nobis indulgerent quãdo quidẽ nullis hodie officiis publi cis occupari fas esset. togatus certe uel trabeatus paludatusue seu

prætextatus hac die uidet nullus. Tũ Auienus ut ei interpellãdi mos erat. Cũ facẏ mihi ait ac reipu. nomen prætextate tuũ inter uocabula diuerſi habitus refers: admoneor nõ ludicræ ut extimo quæſtiõis. cũ enĩ ueſtitus togæ uel trabeæ ſeu paludamẽti nullũ de ſe ꝓprii noĩs uſũ fecerit: quæro abs te cur hoc de ſolo prætexte habitu uſurpauerit uetuſtas: aut huic nomini q̃ origo cõtigerit?

Quæ origo ſit huic nomini quod eſt prætextatus Ca. iiii.

Nter hæc Auieni dicta Flauianus & Euſtachius par ĩſigne amicitiæ ac minimo poſt Euſebius ingreſſi alacriorem fecere cœtum: Acceptaq; ac reddita ſalutatione conſederunt: percunctantes quid nam offenderint ſermocinationis. Tum Vectius ꝓ opportune affuiſtis mihi inquit aſſertorem quærenti. Mouet. n mihi Auienus noſter nominis quæſtionem & ita originẽ eius flagitat: tanq̃ fides ab eo generis exigenda ſit. Nam cum nullus ſit qui appelletur ſuo nomine uel togatus uel trabeatus uel plaudatus: cur prætextatus nomen habeatur poſtulat ĩ medium proferri. Sed & cum poſti ĩſcriptum ſit delphici templi & unius e numero ſeptem ſapientum eadem ſit iſta ſententia γνῶθι σεαυτόν quid in me ſcire exiſtimandus ſim: ſi nomen ignoro cuius mihi nunc & origo & cauſa dicenda eſt? Tullius Hoſtilius rex romanorum tertius debellatis hetruſcis Sellam currulem lictoreſq; & togam pictam atq; prætextam quæ inſignia magiſtratuũ hetruſcorum erant primus ut Romæ haberentur inſtituit. Sed prætextam illo ſæculo puerilis non uſurpabat ætas. Erat enim ut cætera quæ enumeraui honoris habitus: ſed poſtea Tarquinus Demarati exulis Corinthii filius Priſcus quem quidam Lucumonẽ uocitatum ferunt: rex tertius ab Hoſtilio: quintus a Romulo de Sabinis egit triumphum: Quo bello filium ſuum annos quattuordecim natum q̃ hoſtem manu percuſſerat & pro contione laudauit: & bulla aurea prætextaque donauit: inſigniens puerum ultra annos fortem premiis uirilitatis & honoris. Nam ſicut prætexta magiſtratuum ita bulla geſtamen erat triumphantium: quã in triumpho præ ſe gerebant: incluſis intra eam remediis quæ crederent aduerſus inuidiam ualentiſſima. Hinc deductus mos ut prætexta & bulla in uſum puerorum nobilium uſurparentur ad omen & uota conciliadæ uirtutis ei ſimilis cui primis in ãnis munera iſta ceſſerũt. Alii putant eundẽ Priſcũ cũ is ſtatum ciuium

ſella curuliſ
Lictores
Toga picta
Prætexta
Tarquinus

Prætexta unde

solertia prouidi principis ordinaret: cultum quoq; ingenuorum puerorꝫ inter præcipua dixisse istituisseq; ut patrici bulla aurea cū toga cui purpura prætexit̄: ueterent̄ duntaxat illi quorꝫ patres curulē gesserat magistratū. Cæteris autē ut prætexta tātum uterentur indultum. sed usq; ad eos quorꝫ parētes equo stipendia iusta meruisset. Libertinis uero nullo iure uti prætextis licebat: ac multo minus peregrinis quibus nulla esset cum romanis necessitudo sed postea libertinorꝫ quoq; filiis prætexta cōcessa ē ex causa tali: quā. M. Lælius augur refert: qui bello punico secundo duūuiros dicit ex senatus cōsulto propter multa prodigia libros sybillinos adisse. & inspectis his nunciasse in capitolio supplicandum: lectisternium q; excolata stipe faciendum: ita ut libertinæ quoq; quæ

libertinis datū ē gestare lorum

longa uestę uterentur in eam rē pecuniā subministrarēt. Acta igit̄ obsecratio pueris ingenuis itēq; libertinis: sed & uirginibus patrimis matrimisq; pronunciātibus carmen. Ex quo concessum: ut libertinorꝫ quoq; filii: qui ex iusta duntaxat matrefamiliaſ nati fuissent: togā prætextā & lorum ī collo pro bullæ decore gestarēt Verrius Flaccus ait: Cum populus ro. pestilentiam laboraret: esset que responsum: id accidere q; dii dispicerentur: Anaxiā urbē fuisse quia non intelligeretur oraculum: eueniſſetq; ut circensiū die puer de cœnaculo pompam superno despiceret: & matri referret: quo ordine secreta sacrorum in arca pilenti composita uidisset Qui cum rem gestam senatui nunciasset: placuisse uelari loca: qua pompa neheretur: atque ita peste sedata puerum: qui ambiguitatem sortis absoluerat: togæ & prætexæ usum munus impetrauisse: Vetustatis peritissimi referunt in raptu sebinarum

Herſilia.

unam mulierum nomine Herſiliam dum adhæreret filiæ simul raptam. Quam cum Romulus Osto cuidam ex agro latino qui in Asylum eius confugerat: uirtute conspicuo uxorem dedisset: natum ex ea puerum anteq̄ ulla alia sabinarum partum ederet: eumq; q; primus esset in hostico procreatus Hostum Hostiliū a

Hostus Hostilius

matre uocitatum: & eundem a Romulo bulla aurea ac prætextæ insignibus honoratum: Is enim cum raptas ad cōsolandum uocasset: spopondisse fertur se eius infanti quæ prima sibi ciuem romanum esset enixa illustre munus daturum.

Qua figura sit bulla Cap. v.

Onnulli credunt ingenuis pueris attributū ut cordis figurā in bulla ante pectus ānecterēt: quā inſpiciētes ita demū ſe hoīes cogitarēt ſi corde præſtarēt. Togā quoq; prætextā his additā ut ex purpuræ rubore ingenuitatis pudore regerēt. Diximus unde prætexta: adiecimus & cauſas quibus exiſtimat cōceſſa puritiæ. Nunc idē habitus quo argumento tranſierit in uſum noīs paucis explicandū ē. Mos antea ſenatoribus fuit in curiā cū prætextatis filiis introire. Cū in ſenatu res maior quæpiā cōſultabat eaq; in diē poſteq; prolata eſſet: placuit ut hanc rē ſup qua tracta uiſſent ne quis enūciaret priuſq; decreta eſſet. Mater Papyrii pueri qui cū parente ſuo in curia fuerat: pcuntat filiū quidnā in ſenatu egiſſent patres. Puer reſpondit tacendū eſſe neq; id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior ſecretū rei & ſilentiū pueri eius animū ad exquirendū euerberat. Quærit igit cōpreſſius uiolētiuſq; Tū puer urgente matre lepidi atq; feſtiui mendacii cōſiliū capit Actū in ſenatu dixit: utrum uideret utilius magiſq; ex repu. eſſe unus ne ut duas uxores haberet: an ut una apud duos nupta eēt. Hoc ubi illa audiuit aīo cōpaueſcit: domo trepidans egredit: ad cæteras matronas affert: Poſtridieq; ad ſenatum copioſæ matrū familias cateruæ confluunt lachrymantes atq; obſecrantes orāt: una potius ut duobus nupta fieret: q̄ uni duæ Senatores ingredientes curiā: quæ illa mulieq; intēperies: & qd ſibi poſtulatio iſtæc uellet: mirabantur. Et non ut paruæ rei prodigium illam uerendi ſexus impudicam inſaniam paueſcebant: Puer Papyrius publicum metum demit. Nā in mediū curiæ progreſſus: quid ipſi mater audire iſtitiſſet: quid matri ipſe fimulaſſet: ſicuti fuerat enarrat. Senatus fidē atq; ingenium pueri exoſculatur: conſultumq; facit: uti poſt hac pueri cum patribus in curiam nō introeāt præter illum unū Papyrium: eiq; puero poſtea cognomētum honoris gratia decreto inditum prætextatus ob tacendi loquendiq; in prætexta ætate prudentiā. Hoc cognomētum poſtea familiæ noſtræ in nomen hæſit. Non aliter dicti Scipiones niſi q; Cornelius q patrē luminibus carētē pro baculo gerebat: Scipio cognoīatus nomē ex cognoīe poſteris dedit. Sic Meſſala tuus Auiene dictus cognomēto Valerii Maximi: qui poſtq̄ Meſſanā urbē Siciliæ nobiliſſimam cæpit: Meſſala cognominatus eſt. Nec miq; ſi ex cognominibus nata ſunt nomīa cum cōtra & cognoīa ex propriis

Quare bulla in modū cordis ante pectus puerorq; ānectebatur Prætextata ueſtis

De Papyrio puero ī curiam ductus a a pr̄e

Scipio unde dictus meſſala ūde

ſint tracta nominibus: ut ab Aemilio æmilianus: a Seruio Seruilianus. Hic ſubiecit Euſebius: Meſſala & Scipio: alter de pietate: de uirtute alter: ut refers cognomina reppererũt. ſed Scropha & Aſina quæ uiris non mediocribus cognométa ſunt: uolo dicas unde contigerint: cum contumeliæ q̃ honori propiora uideãtur. Tum ille: Nec honor nec iniuria: ſed caſus fecit hæc noĩa. Nam aſinæ cognomentũ Corneliis datum ẽ: quoniam princeps corneliæ gentis empto fundo ſeu filia data marito cum ſponſores ab eo ſolenniter poſcerent: aſinã cum pecuniæ onere produxit in forum quaſi pro ſpõſoribus præſens pignus. Tremellius uero ſcropha cognominatus ẽ euentu tali. is Tremellius cum familia atq; liberis in uilla erat: ſerui eius cum de uicino ſcropha erraret ſurreptam conficiunt: Vicinis aduocatis cuſtodibus oĩa circũuenit: ne qua hæc efferri poſſit: iſq; ad dominũ appellat reſtitui ſibi pecudem. Tremellius qui ex uillico rem comperiſſet: ſcrophæ cadauer ſub centonibus collocat ſuper quos uxor cubabat. Quæſtionem uicino pmittit. Cũ uentũ eſt ad cubiculũ uerba iuratiõis cõcipit nullam eſſe in uilla ſua ſcropham: niſi illam inquit quæ in centonibus iacet: lectulũ mõſtrat. Ea facetiſſima iuratio Tremellio ſcrophæ cognomen dedit. Dũ iſta narrant unus e famulitio cui prouintia erat admittere uolentes dominũ conuenire: euãgelum adeſſe nunciat cum Dyſario qui tunc Romæ præſtare uidebantur cæteris medendi artem profeſſis. Corrugato indicauere uultu pleriq; de conſidentibus Euangeli interuentũ ocio ſuo inamœnũ minuſq; placido conuentui congruentẽ: Erat enim amaruléta dicacitate & lingua proterue mordaci procax ac ſecurus offenſaq; quas ſine delectu cari uel non amici in ſe paſſim uerbis odia ſerentibus prouocabat. Sed Prætextatus ut erat in oẽs æque placidus ac mitis ut admitterentur miſſis obuiis imperauit quos Horus ingredientes Commodũ conſecutus comitabatur uir corpore atq; aĩo iuxta ualidus: qui poſt inter pugiles palmas ad philoſophiæ ſtudia migrauit: ſectamq; Anthiſtenis & Cratetis atq; ipſius Diogenis ſecutus inter cynicos non incelebris habebat. ſed Euangelus poſtq̃ cœtũ tm̃ aſſurgentẽ ſibi ingreſſus offendit: caſus ne inquit hos oẽs ad te Prætextate cõtraxit: an altius quiddã cui remotis arbitris opus ſit cogitanti ex diſpoſito conueniſtis? Quod ſi ita eſt (ut exiſtimo) abibo potius q̃ me ueſtris miſcebo

cornelii quare aſinæ cognomentũ habuerũt Scropha

ſecretis:a quibus me amouebit uoluntas:licet fortuna feciſſet irruere. Tum Vectius q̃uis ad omnem patientiã conſtãter animi tranquillitate firmus eſſet:non nihil tamen conſultatione tã proterua motus. Si aut me inquit Euangele:aut hæc innocentiæ lumina cogitaſſes: nullum inter nos tale ſecretũ opinareris: quod non uel tibi:uel & uulgo fieri dilucidũ poſſet:quia neq; ego ſum immemor:nec horum quẽq̃ inſcium credo ſancti illius præcepti philoſophiæ:Sic loquendũ eſſe cũ hominibus tanq̃ dii audiant: ſic loquendum cũ diis tãq̃ homines audiant. Cuius ſecunda pars ſancit:ne quid a diis petamus:quod uelle nos indecorũ ſit hominibus confiteri. Nos uero et ad honorem ſacris feriis haberemus & uitaremus tamen turporẽ feriandi:atq; otium in negotiũ utile uerteremus:cõueniemus diẽ totũ doctis fabulis uelut & ſymbola cõferẽdis daturi. Nam ſi per ſacra ſolẽnia riuos deducere religio nulla prohibet:ſi ſalubri fluuio merſare oues fas & iura pmittũt cur non religionis honor putetur:dicare ſacris diebus ſacrũ ſtudium litteraꝝ? Sed quia uos quoq; deoꝝ aliquis nobis additos uoluit:facite:ſi uolentibus uobis erit:diem cõmunibus & fabulis & epulis exigamus:quibus ut omnes hodie qui præſentes ſunt acq̃ſcãt:ipetratũ teneo. Tũc ille:Supuenire fabulis nõ euocatos haud equidẽ turpe exiſtimatur:uerũ ſponte irruere in conuiuiũ aliis præparatũ: nec ab Homero ſine nota uel in fratre memoratũ eſt. Et uide ne nimiũ arroganter tres tibi uelis Menelaos contigiſſe:cũ illi tanto regi unus euenerit. Tum omnes Prætextatum iuuantes orare:blandeq̃ ad cõe inuitare conſortium Euangelum quidẽ ſæpius & maximæ: ſed nõnunq̃ cum eo pariter ingreſſos. Inter hæc Euangelus petitu omnium tẽperatus M. Varonis inquit libꝝ uobis arbitror non ignotum ex ſatiris menippeis qui inſcribitur:Neſcis quid ueſper uehat. in quo conuiuiarum numeꝝ hac lege definit:ut neque minor q̃ gratiaꝝ ſit:neq; q̃ muſaꝝ numeroſior. Hic uideo excepto rege conuiuii tot uos eſſe quot ſunt muſæ. Quid ergo perfecto numero queritis adiiciẽdos? Et Vectius hoc inquit præſentia ueſtra nobis præſtabit:ut & muſas ĩpleamus:& gratias quas ad feſtum deoꝝ princeps æquum ẽ cõuenire. Cum igitur conſediſſent:Horus Auienum intuens:quem familiarius frequentare ſolitus erat:in hoc ĩquit Saturni cultu quẽ deoꝝ principem dicitis ritus uidetur ab ægyptioꝝ religioſiſſima

Nil ſecretũ loquendũ ĩ malo

Numerus cõ uiuãtium

gente in arcana temploꝝ uſqꝫ ad Alexandri Macedonis occaſum poſt quẽ tyrãnide Ptolomæorum preſſi hos quoqꝫ deos in cultũ recipere alexãdrinoꝝ more apud quos præcipue colebãtur: coacti ſunt. Ita tamẽ imperio paruerunt: ut non omnino religionis ſuæ obſeruata cõfunderint. Nam quia nunq̃ fas fuit ægyptiis pecudibus aut ſanguine: ſed precibus & thure ſolo placare deos: his autem duobus aduenis hoſtiæ erãt ex more mactandæ: fana eorum extra pomeriũ locauerũt: ut & illi ſacrificii ſolẽnis ſibi cruore colerentur: nec tamen urbana tẽpla pecudũ morte polluerent. Nullũ itaqꝫ ægypti oppidũ intra muros ſuos aut Saturni aut Sarapis fanũ recipit. Hoꝝ alteꝝ uis ægreqꝫ a uobis admiſſum audio: Saturnũ uero uel maximo inter cæteros honore celebratis: Si ergo nihil eſt quod me hoc ſcire prohibeat: uolo in mediũ proferatur. Hic Auienus in Prætextatũ expectationẽ conſulentis remittens: Licet omnes ait. qui adſunt pari doctrina polleãt: ſacroꝝ tamẽ omniũ Vectius unice cõſcius põt tibi & originẽ cultus: q̃ huic deo pẽdit & cauſam feſti ſolennis aperire. Quod cũ prætextatus in alios refundere tentaſſet: omnes ab eo impetrauerunt: ut ipſe diſſereret. Tunc ille ſilentio facto ita exortus eſt.

Saturnaliorum origo. Cap.

Saturnalioꝝ originem illam mihi in mediũ proferre fas eſt non quæ ad arcanam diuinitatis naturam refertur: ſed quæ aut fabulis admixta diſſeritur: aut a philoſophis in uulgus aperit. Nam occultas & manantes ex meri ueri fonte rationes ne in ipſis quidem ſacris enarrari permittitur. Sed ſiquis illas aſſequitur: cõtinere intra conſcientiam tectas iubetur. Vnde quæ ſcire fas eſt: Horus noſter licebit mecum recognoſcat: Regionem iſtam: quæ nunc uocatur italia: regno Ianus obtinuit. Qui (ut Higinius Protarchum Tralianũ ſecutus tradit) cũ Cameſe æqꝫ indigena terrã hanc ita participata potentia poſſidebant: ut regio cameſene: oppidum ianiculum uocitaretur. Poſt ad Ianum ſolum regnum redactum eſt: qui creditur geminam faciem prætuliſſe: ut quæ ãte quæqꝫ poſt tergum eſſent: intueret. Quod procul dubio ad prudentiam regis ſolertiamq; referendum eſt: qui & præterita noſſet & futura proſpiceret: ſicut Anteuorta & Poſtuorta diuinitatis ſcilicet aptiſſimæ comites apud romanos colũtur. Hic igitur Ianus cũ ſaturnum claſſe peruectũ excipiſſet hoſpitio: & ab eo edoctus

Ianus rex italiæ

Ianiculum

peritiam ruris ferũ illũ & rudẽ ante fruges cognitas uictum ĩ melius redigisset: regni eũ societate munerauit. Cum primus quoq; æra signaret: seruauit & in hoc Saturni reuerentiã: ut quoniã ille naui fuerat aduectus: ex una quidẽ parte sui capitis effigies exaltera uero nauis exprimeretur: quo Saturni memoriam etiã in posteros propagaret. Aes ita fuisse signatũ hodieq; ĩtelligit in aliæ lusũ cũ pueri denarios in sublime iactãtes: capita aut nauim lusu teste uetustatis exclamant Hos una cõcordes regnasse uicinaq; oppida opera cõmuni condidisse: præter Maronẽ qui refert: ianiculum huic: illi fuerat saturnia nomen: etiã illud in promptu est: quod posteri quoq; duos eis continuos menses dicarunt: ut december sacrum Saturni Ianuarius alterius uocabulũ possideret. Cũ interhæc subito Saturnus non cõparuisset: excogitauit Ianus honorũ eius augmentum. Ac primum terram omnem dictioni suæ parentem saturniam nominauit. Aram deinde cũ sacris tanq̃ deo cõdidit: quæ saturnalia nomĩauit. Tot sæculis saturnalia præcedũt Romanæ urbis ætatem. Obseruari igitur eum iussit maiestate religionis quasi uitæ melioris auctorem. Simulacrum eius indicio est: cui falcẽ insigne messis adiecit. Huic deo insertiones surculoꝝ pomoꝝq; eductiones & omnium eiuscemodi fertilium tribuunt disciplinas. Cyrenenses etiam cum rem diuinam ei faciunt: ficis recẽtibus coronantur: placentasq; mutuo missitãt melis & fructũ repertorẽ Saturnum extimantes. Hunc Romani etiã Sterculium uocant q̃ prius stercore fœcunditatẽ agris comparauerit. Regni eius tempora fœliciſſima feruntur. cũ proprer rerum copiam: tũ etiam q̃ nondum quisq̃ seruitio uel libertate discriminabatur. Quæ res ĩtelligi potest q̃ saturnalibus tota seruis licentia pmittit. Alia saturnaliorꝝ causa sic traditur. Qui erant ab Hercule in italia relicti: ut quidam ferunt: irato q̃ incustoditum fuisset armentũ (ut nonnulli extimant) consulto eos relinquente ut aram suã atq; ædem ab incursionibus tuerentur. Hi enim cum a latronibus infestarentur: occupato edito colle saturnios se nominauerunt: quo ãte nomine etiam idem collis uocabatur. Et quia se eius dei sẽserunt nomine ac religioue tutos instituisse saturnalia feruntur: ut agrestes uicinorum animos ad maiorem sacri reuerentiam ipsa ĩdicti festi obseruacio uocaret. Nec illã causam quæ saturnalibus assignatur ignoro: q̃ pelasgi sicut uarro memorat cũ sedibus suis

Saturnus susceptus a Iano

Prima signatio aeris

Sterculius

alia ratio sa.

pulsi diuersas terras petissent: confluxerunt pleriq; dodonam: & incerti quibus adhærrẽt locis: eiusmodi accepere responsum:

ζὲὶγετει μαι ὸμενοὶ σικὲλων σατὸυρνιον ἀιαν
Τὴν Ἀβορειγενέῶν κοτύλην ὸῦ νάσος ὸχεῖται
ὃις ἀναμιχθέντὲς Δεκάτην ἐκτὲμωετε φοιβο
καὶ κεφαλὰς ἄλη καὶ Τῶ ωατρὶ ωεμωετε φῶτα

Acceptaq; sorte: cum latium post errores plurimos appulissent: ĩ lacu cutulienſi natam insulam deprehenderunt Amplissimus. n. cepes siue ille continens limus seu paludis fuit coacta cõpage uir gultis & arboribus in siluæ licentiã cõptus iactantibus per omne mare fluctibus uagabatur: ut fides ex hoc etiã delo facta sit: quæ celsa montibus: uasta campis tamẽ per maria migrabat. Hoc igit miraculo deprehenso has tibi sedes prædictas esse didicerunt: ua stisq; siculiensibus incolis occupauere regionẽ: decima præde secũ dum responsum Apollini consecrata: erectis Diti sacello & Satur no ara. Cuius festum saturnalia nominauerunt. Cũq; diu huma nis capitibus Ditem & uiroꝝ uictimis Saturnum placare se crede rent propter oraculum in quo erat:

καὶ κεφαλας ἄλι καὶ Τῶ ωατρὶ ωὲμωετε φῶτα

Herculem ferunt postea cum Geryonis pecore per italiam reuer tentem suasisse illorum posteris: ut faustis sacrificiis ĩ fausta mu tarent: inferentes Diti nõ hominum capita: sed oscilla ad huma nam effigiem arte simulata. Et aras saturnias non mactãdo uiro sed accensis luminibus excolentes: quia non solum uirum: sed & lumina φῶτα significant. Inde mos per saturnalia missitãdis cæ reis cœpit. Alii cæreos nõ ob aliud mitti putant: q̃ q; hoc principe ab incomi & tenebrosa uita quasi ad lucem & bonarum artium scientiam editi sumus. Illud quoq; in litteris inuenio: q; cũ multi occasione saturnaliorꝝ per auaritiã a clientibus ambitiose mune ra exigerent: idq; onus tenuiores grauaret. Publicius tribunus ple bis tulit: ut non nisi cærei ditioribus missitarentur. Hic Albinus Cecĩna subiecit: Qualem nunc permutationẽ sacrificii Prætextate memorasti: inuenio postea compitalibus celebratam: cũ ludi per urbem in comptis agitabantur. Restituti scilicet a Tarquino sup bo Laribus ac Maniæ ex responso Apollinis quo præceptum est ut capitibus pro capitibus supplicaretur. Idq; aliq̃diu obseruatũ ut pro familiarũ sospitate pueri mactarentur Maniæ deæ marti

Cærei mitte bantur in sa turnalibus

Larum Quod ſacrificii genus: Iunius Brutus conſul pulſo Tarquino aliter conſtituit celebrandum. Nam capitibus alii & papaueris ſupplicari iuſſit: ut reſponſo Apollini ſatiſfieret de nomine capitum: remoto. ſ. ſcelere infauſtæ ſacrificationis. Factūq; é: ut effigies Maniæ ſuſpenſæ pro ſingulos foribus periculum ſiquod immineret familiis expiarent. Ludoſq; ex uiis compitorum ī quibus agitabantut: compitalia appellitauerunt. Sed perge cætera & Prætextatus Bene & oportune ſimilis emendatio ſacrificiorum relata eſt Sed ex his cauſis quæ de originem huius feſti relatæ ſunt apparet ſaturnalia uetuſtiora eſſe urbe romana: adeo ut ante Romam in grætia hoc ſolenne cœpiſſe:

Compitalia

Lucius Accius in annalibus ſuis referat his uerbis:

Maxima pars graium ſaturno & maximæ athenæ
Conficiunt ſacra quæ cronia eſſe iterantur ab illis.
Cumq; diem celebrant per agros urbesq; fere omnes
Exercent epulis læti famuloſq; procurant
Quiſq; ſuos noſtriq; itidem. & mos traditus illinc
Iſte: ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

Nunc de ipſo dei templo pauca referenda ſunt. Tullium Hoſtilium cum bis de albanis de ſabinis tertio triumphaſſet: inuenio fanum Saturno ex uoto conſecrauiſſe: ſaturnalia tunc primum romæ inſtituta. Quamuis Varro libro. vi. qui é de ſacris ædibus ſcribat ædem Saturni ad forum faciendum locaſſe Lucium Tarquinum regem: Titum uero Largium dictatorem ſaturnalibus eam dedicaſſe. Nec me fugit Gellium ſcribere ſenatum decreſſe: ut ædes Saturni fieret: eiq; rei Lucium Furium tribunum militum præfuiſſe. Habet aram & ante ſe cœnaculum. Illic græco ritu capite operto res diuina fit: quia primo a pelaſgis poſt ab Hercule ita eam a principio factitatam putant. Aedem uero Saturni ærarium romani eſſe uoluerunt q; tempore quo incolunt Italiā: fertur in eius finibus nullū eſſe furtum cōmiſſum: aut quia ſub illo nihil erat cuiuſq; priuatum. Nec ſignare ſolum aut partiri limite campū fas erat: in mediū quærebant: ideo apud eū locaret populi pecunia cōmunis ſub quo fuiſſent cunctis uniuerſa communia. Illud nō omiſerim: Tritonas cū buccinie faſtigio Saturni ædis ſuppoſitas: quoniam ab eius cōmemoratiōe ad noſtram ætatē hiſtoria elata & quaſi uocalis eſt: āte uero muta & obſcura

phanum Saturni

cœnaculum ante arā Saturni

Saturnus in compedibus

& incognita quod teſtantur caudæ Tritonum humi merſæ & abſconditæ. Cur autem Saturnus ipſe in compedibus uiſatur: Verrius Flaccus cauſã ſe ignorare dicit. Verũ mihi Apollodori lectio ſuggerit. Saturnũ Apollodorus alligari ait per annum laneo uiculo: & ſolui ad diẽm ſibi feſtum. i. menſe hoc decembri. Atq; ĩde prouerbium dictum: Deos laneos pedes habere. Significari uero decimo menſe ſemen in utero animatum in uitam grandeſcere: q̃ donec erumpat in lucem: mollibus naturæ uinculis detinetur. Eſt porro idẽ κρόνος καί χρόνος. Saturnũ. n. in quantũ mythici fictionibus diſtrahunt: in tantum phyſici ad quandam ueriſimilitudinem reuocant. Hunc aiunt abſcidiſſe Cæli patris pudenda quibus in mare deiectis Venerem procreatam: quæ a ſpuma ũdæ coaluit ἀφροδίτη nomen accipit: Ex quo ĩtelligi uolunt cũ chaos eſſet: tempora non fuiſſe. Si quidem tempus eſt certa dimenſio: quæ ex cæli conuerſione colligitur. Tẽpus cœpit inde. Ab ipſo natus putatur κρόνος: qui (ut diximus) χρόνος eſt cũq; ſemina rerum omnium poſt cælum gignendarum de cælo fluerẽt: & elemẽta uniuerſa quæ mundo plenitudinem facerẽt: ex illis ſeminibus funderentur: ubi mundus omnibus ſuis partibus membrisq; perfectus eſt. Certo iam tempore finis factus eſt procedendi de cælo ſemina elementorum conceptionem: quippe qui iam plena fuerant procreata. Animaliũ uero æternã propugnationẽ ad Venerẽ generandi facultas ex humore tranſlata eſt: ut per coitum maris fœminæq; cuncta deinceps gignerentur. Propter abſciſorum pudendorum fabulam etiam noſtri eum Saturnum uocitauerunt παραλήν σάθην: q mẽbrũ uirile declarat. ueluti Saturniũ: Vnde ſatyros etiam ueluti ſathunos (q̃ ſint in libidinem proni) appellatos opinantur. Falcem ei quidam putant attributam: q̃ tempus omnia metat execet & incidat. Hunc aiunt filios ſuos ſolitũ deuorare: eoſdemque rurſus euomere. Per quod ſimiliter ſignificat eum tempus eſſe a quo uicibus cuncta gignantur abſumantq; & eo denuo renaſcatur. Eundem a filio pulſum: quid aliud eſt q̃ tempora ſeneſcentia ab his quæ poſt ſunt nata depelli? Vinctum autem q̃ certa lege naturæ connexa ſint tẽpora: ueloq̃ omnes fruges quibuſdam uinculis nodiſq; alternentur. Nam & falcem uolũt fabulæ ĩ ſiciliã decidiſſe: qd̃ ſit terra iſta uel maxime fertilis & quia Ianum cum Saturno regnaſſe memorauimus. De Saturno.

Quare Venus dicat̃ nata ex ſpuma pudendorũ Cæli patris Saturnii

autem quid mythici uel phyſici exiſtiment iam relatū eſt: de Iano quoque quid ab utriſq; iactetur in medium proferemus Mithici referunt regnante Iano omnium domos religione ac ſanctitate fuiſſe munitas. Iccircoque ei diuinos honores eſſe decretos & ob merita introitus & exitus ædium eidem cōſecratos Xenon quoq; primo italicum tradit Ianum in italia primum diis templa feciſſe & ritus inſtituiſſe ſacrorum: ideo eum in ſacrificiis præfationem meruiſſe perpetuam. Quidam ideo eum dictum bifrontem putant: q; & præterita ſciuerit. & futura prouiderit. Sed phyſici eū magis cōſecrant argumentis diuinitatis. Nam ſunt qui Ianum eundem eſſe atq; Apollinē & Dianā dicant: & in hoc uno utrūq; exprimi numē affirment. Et. n. ſicut Nigidius quoq; refert: apud græcos apollo colitur: qui θυρᾶιος uocatur: eiusq; aras ante fores ſuas celebrant: ipſum exitus & introitus demoſtrantes potentem Idem Apollo apud illos & ἀγυιεὺς nuncupatur: quaſi uiis præpoſitus urbanis. Illi enim uias quæ intra pomeria ſunt: ἀγυιὰς appellant. Dianæ uero ut triuiæ uias & omnium iidē tribuūt poteſtatem. Sed apud nos Ianum omnibns præeſſe ianuis nomē oſtēdit: quod ē ſimile θυράιου: Nam & cū claui & cum uirga figurat quaſi omnium & portarum cuſtos & rector uiarum. Pronūciauit Nigidius Apollinem Ianum eſſe: Dianamq; Ianam appoſita. d. littera quæ ſæpe i litteræ cauſa decoris apponitur: ut reditur redhibetur: redintegratur: & ſimilia. Ianum quidam ſolem demōſtrari uolunt: & ideo geminum quaſi utriuſq; ianuæ cæleſtis potentē qui exoriens aperiat diem: occidens claudat. inuocariq; primum cum alicui deo res diuina celebratur. ut per eum pateat ad illum cui immolatur acceſſus: quaſi preces ſupplicū per portas ſuas ad deos ipſe tranſmittat. Inde & ſimulacrum eius plerumq; fingit manu dextra trecentorū: & ſiniſtra ſexaginta & quinque numerum tenens ad demonſtrandam anni dimenſionem: quæ præcipua eſt ſolis poteſtas. Ali mundū. i. cælum eſſe uoluerunt: Ianūq; ab eundo dictum: q; mundus ſemper eat: dum in orbem uoluit: & ex ſe initium faciens in ſe refertur. Vnde Cornificius etymorū libro. iii. Cicero inquit: non Ianū ſed Eanum nominat ab eundo Hinc & phœnices ſacris ī imaginē eius exprimentes draconē finxerunt in orbem redactum caudamq; ſuā deuorantē ut appareat mundū & ex ſe ipſo ali & in ſe reuolui. ideo & apud nos ī q̄ttuor

Ianus

ianus bifrōs

Ianus cū clau & uirga unde Diana

Eanus

partes ſpectat: ut demonſtrat ſimulacrum eius faleris adiectum Caius Baſſus in eo libro quem de diis compoſuit: ianum bifrontem fingi ait: quaſi ſuperum atq; inferum ianitorem: eu ndē qua driformem quaſi uniuerſa climata maieſtate complexum. Salio rum quoq; antiquiſſimis carminibus deoꝝ deus canitur. M. etiā Meſſalla Cnei Domicii in conſulatu collega: idemq; per annos quinquaginta & quinq; augur: de iano ita incipit: Qui cūcta fin git: eademq; regit: aquæ terræq; uim ac naturam grauem atque pronam in profundum dilabentem: ignis atq; animæ leuem in immenſum ſublime fugientem copulauit circundato cælo: quæ uis cæli maxima duas uis diſpares colligauit: in ſacriſque inuoca mus Ianum geminum: ianum patrem: ianum iunonium: ianū conſiuium: ianum quirinum: ianum patultium & clauſiū. Cur geminum inuocemus: ſupra iam diximus. patſem: quaſi deorū deum. Iunonium: quaſi non ſolum menſis ianuarii: ſed menſiū omnium ingreſſus tenentem. In ditione autem iunonis ſunt oēs kalendæ. Vnde & Varro libro quinto rerum humanarum ſcribit Iano duodecim aras pro totidem menſibus dedicatas. Conſiuiū a conſerendo ideſt propagine generis humani quæ a iano auctore conſeritut: Quirinum: quaſi bellorum potētem: ab haſta quā ſabini curim uocāt. Patultium & cluſiuiū: quia bello caulæ eius patent: pace claudūtur. Huius autem rei hæc cauſa narratur: Cū bello Sabino quod uirginum raptarum gratia cōmiſſum eſt: ro mani porta quæ ſub radicibus collis Viminalis erat: quæ poſtea ex euentu ianualis uocata eſt: claudere feſtinarent: quia in ipſam hoſtes irruebant. Poſtq̄ eſt clauſa: mox ſponte patefacta eſt cūq; iteꝝ ac tertio idemcontigiſſet: armati plurimi pro limine qa clau dere nequibant: cuſtodes ſteterunt. Cunq; ex altera parte acerri mo prælio certaretur ſubito fama pertulit fuſos a Tatio noſtros quam ob cauſam romani qui aditum tuebantut: territi profuge runt. Cunq; ſabini per portam patentem irrupturi eſſent: fertur ex æde Iani per hanc portam magnam uim torrētium undis ſca tentibus erupiſſe: multaſq; perduellium cateruas aut exuſtas fer uenti aqua: aut deuoratas rapida uoragine deperiiſſe. Ea re placi citum ut belli tempore uelut ad urbis auxilium profecto deo fo res reſerarētur. Hæc de iano: Sed ut ad ſaturnalia reuertamur bel lum ſaturnalibus ſumere nefas habitum: pœnas a nocente iiſdē

Ianus gemi nus
Ianus pa.
Ianus iuno nius
ianus conſu rius
ianus q̄rius
ianus patul tius & cluſi uius

Hiſtoria de ſabinis & ro.

diebus exigere: piaculare ẽ. Apud maiores noſtros ſaturnalia die uno finiebantur qui erat ad quartumdecimum kalendas ianuarias. Sed poſtq̃. C. Cæſar huic menſi duos addidit dies. xvi. cœpta celebrari. Ea re factum eſt ut cum uulgus ignoraret certũ ſaturnaliorum diem: nonnulliq; a. C. Cæſare inferto die & alii uetere more celebrarent: plures dies ſaturnalia numerarentur: Licet & apud ueteres opinio fuerit ſeptem diebus peragi ſaturnalia: ſi opinio uocanda eſt quæ idoneis firmatur auctoribus. Nouius n probatiſſimus atellanarum ſcriptor ait: Olim expectata ueniũt ſeptem ſaturnalia. Mummius quoq; qui poſt Nouium & Pomponium diu iacentem artem atellaniam ſuſcitauit. Noſtri ĩquit maiores uelut bene multa inſtituere hoc optime a frigore fecere ſummo dies ſeptem ſaturnalia. Sed Mallius ait: Eos qui ſe (ut ſupra diximus) Saturni nomine & religione defenderãt: per triduũ feſtos inſtituiſſe dies: & ſaturnalia uocauiſſe. Vnde & Auguſtus Huius inquit rei opinionem ſecutus in legibus iudiciariis triduo ferias ſeruari iuſſit. Maſurius & alii uno die ideſt. xiiii. kalẽdas ianuarii affuiſſe ſaturnalia crediderunt. Quorum ſententiam Phe neſtella confirmat dicens Aemiliam uirginem. xv. kalendarum ianuarium eſſe damnatam: quo die ſi ſaturnalia gererent: nec cauſam omnino dixiſſet. Deinde adiecit: Sequebantur eum diem ſaturnalia Mox ait: Poſtero autem die qui fuit. xiii. kalẽdarum ianuariarum Liciniam uirginem ut cauſam diceret iuſſam. ex quo oſtendit. xiii. kalendas profeſtum eſſe. xii. uero feriæ ſunt diuæ Angeroniæ: cui pontifices in ſacello Volupiæ ſacrum faciũt quã Verrius Flaccus Angeroniam dici ait q̃ angores ac animorum ſolicitudines propiciata depellat: Maſurius adiicit ſimulacrũ eius deæ ore obligato atque ſignato in ata Volupiæ propterea collocatum: q̃ qui ſuos dolores anxietateſque diſſimulant: perueniant patientiæ beneficio ad maximam uoluptatem. Iulius Modeſtus ideo ſacrificari huic deæ dicit q̃ populus romanus morbo qui anginia dicitur: præmiſſo uoto ſit liberatus. xi. autem kalend. feriæ ſunt Laribus dedicatæ: quibus eodem bello Antiochiæ Aemilius Regilius prætor in campo martio curandam uouit. x. kalend. feriæ ſunt iouis: quæ appellantur larentinalia: de quibus quia fabulari libet: hæ ſunt opiniones. Ferunt enim regnante Anco æditũ Herculis per ferias ociantem deum Teſſeris prouocaſſe ipſo

Dies ſaturnalium

Angeronia

ãginia morbus

utriuſq; manum tuente: adiecta conditione ut uictus cœna ſcortoq; multaretur. Victore itaq; Hercule illum Accam Larentiam nobiliſſimum id tempus ſcortum intra ædem incluſiſſe cũ cœna eamq; poſtero die diſtuliſſe rumorem q; poſt concubitum dei accepiſſet munus: ne commodũ primæ occaſionis cum ſe domum reciperet offerendæ aſpernaretur: euenisſe itaq; ut egreſſa mox tẽplo a Carutio capto eius pulchritudine compellaretur: cuius uoluntatem ſecuta ſumptaq; nuptiis poſt obitum uiri omniũ bonorum eius facta compos cum decederet po. romanum nũcupauit hæredem. Et ideo ab Anco in uelabro loco celeberrimo urbis ſculpta eſt: ac ſolenne ſacrificium eidem conſtitutũ quo diis manibus eius per flaminẽ ſacrificaretur: Iouiq; feriæ cõſecratæ: quia exiſtimauerunt antiqui animas a Ioue dari & rurſus poſt mortẽ eidem reddi. Cato ait: Larentiam meretricio queſtu locupletatã poſt exceſſum ſuum populo romano agros: turacem: ſemurium lincerium: & ſolinium reliquiſſe. & ideo ſepulcri magnificẽtia & annuæ parentationis honore dignatam. Macer hiſtoriarũ libro primo Fauſtuli coniugem Accam Larentiam Romuli & Rhemi nutricem fuiſſe confirmat. Hanc regnante Romulo Carutio cuidam Tuſcho diuiti denuptam auctamq; hereditate uiri quã primo Romulo quem educaſſet reliquit: & ab eo parentalia diemq; feſtum pietatis cauſa ſtatutum. Ex his ergo omnibus colligi pot & uno die ſaturnalia fuiſſe & non niſi. xiii. kalendaꝝ ianuariaꝝ celebrata quo ſolo die apud ædem Saturni cõuiuio ſoluto ſaturnalia clamitabantur: qui dies nunc opalibus inter ſaturnalia deputatur: cum primum Saturno pariter & Opi fuerit aſcriptus. Hanc autem deam Opem Saturni coniugem crediderũt: & ideo hoc menſe ſaturnalia: itemq; opalia celebrari q; Saturnus eiuſq; uxor tam frugum q̃ fructuum repertores eſſe credãt. Itaq; omni iam fœtu agrorum coacto ab hominibus hos deos coli quaſi uitæ cultioris auctores: quos etiam nonnullis cælum eſt: & terram eſſe pſuaſũ ẽ: Saturnũq; a ſatu dictũ: cuius cauſa de cælo ẽ & terrã Opẽ: cuius ope humanæ uitæ alimenta quærunt: uel ab opere per quod fructus frugeſq; naſcunt: Huic deæ cedentes uota cõcipiunt: terramq; de induſtria tangũt demõſtrantes ipſam matrẽ terrã eſſe mortalibus appetẽdã. Philochorus Saturno & Opi primũ in attica ſtatuiſſe arã Cecropẽ dicit: eoſq; deos ꝑ ioue terraq;

Acca Larentia meretrix

Feriæ conſecratæ Ioui

Quare opis dea uxor Saturni dicit opalia ſacra

coluisse. instituisseq; ut patres familiarum & frugibus & fructibus iam coactis passim cum seruis uescerentur cum quibus patientiam laboris in colēdo rure toleraverant. delectari enim deum honore seruorum contemplatu laboris: Hinc est q̄ ex instituto peregrino huic deo sacrum aperto capite facimus. Abunde iam probasse nos extimo saturnalia uno tantum die idest. xiiii. kalē. solita celebrari. Sed post in triduum propagata primum ex adiectis a Cæsare huic mēse diebus: deinde ex edicto Augusti quo triū dierū ferias saturnalibus addixit. A. xvi. igitur cœpta in. xiiii. desinūt quo solo fieri ante consueuerant. Sed sigillariorum adiecta celebritas in septem dies discursum publicum & lætitiam religionis extendit. Tunc Euangelus: Hoc quidem inquit iam ferre nō possum: quod prætextatus noster in ingenii sui pompam & ostētationem loquendi uel paulo ante honori alicuius dei assignari uoluit q̄ serui cum dominis uescerentur: quasi uero curent diuina de seruis: aut sapiens quisq̄ domi suæ contumeliam tam fœdæ societatis admittat: uel nunc sigillaria quæ lusum reptāti adhuc infantiæ oscillis fictilibus præbent: tentat officio religionis ascribere. Et quia princeps religiosorum putatur: nonnulla iam & superstitionis admiscet: quasi uero nobis fas non sit Prætextato aliquando non credere. Hic cum omnes exhorruissent: Prætextatus renidens: Superstitiosum me Euangele: nec dignū cui credatur existimes uolo: nisi utriusq; tibi rei fidē asserta ratio monstrauerit. Et ut primum de seruis loquamur: ioco ne an serio putas esse hominum genus quod dii immortales nec cura sua nec prouidentia dignentur: an forte seruos ī hominum numero esse non pateris? Audi igitur quanta dignatio de serui supplicio cælū penetrauerit.

Quare saturno apto capite sacrificāt

Historia Atronii de seruo punico Cap.

Atronius maxi. qui uerberauit seruū

Nno enī post Romā conditā q̄dringēteſimo q̄dragesimo q̄rto Atronius quidā maximus seruū suū uerberatū patibuloq; cōstrictū ante spectaculi cōmissionē p circū egit: Ob hāc causam indignatus Iuppiter Annio cuidā p quietem imperauit: ut senatui nūciaret: non sibi placuisse plenū crudelitatis admissū Quo dissimulante filium ipsius mors repentina consumpsit: ac post secundā denunciationē ob eandem negligentiā ipse quoq; in subitam corporis debilitatem solutus est. Sic demū ex cōsilio

amicoꝝ lectica delatus ſenatui rettulit: & uix conſumato ſermõe ſine mora recuperata bona ualitudine curia pedibus egreſſus eſt. Ex ſenatus itaq; conſulto & meuia lege ad propiciandum Iouem additus eſt illis circenſibus dies: iſq; inſtauraticius dictus eſt: nõ a patibulo ut quidam putãt græco nomine ἀπὸ τοῦ σαυροῦ ſed a redintegratione: ut Varroni placet: qui inſtaurare ait eſſe inſtar nouare. Vides quanta de ſeruo ad deoꝝ ſummum cura peruenerit? Tibi autem unde in ſeruos tantum & tam ĩmane faſtidium quaſi non ex iiſdem tibi & conſtent & alantur elementis eundẽq; ſpiritum ab eodem principio carpant. Vis tu cogitare eos quos ius tuum uocas: iiſdem ſeminibus ortos: eodem frui cælo: æque uiuere: æque mori. Serui ſunt: ĩmo homines. Serui ſunt: ĩmo cõſerui. Si cogitaueris tantundem in utroſq; licere fortunæ tam tu illum uidere libeꝝ potes: q̃ ille te ſeruum Neſcis qua ætate Hecuba ſeruire cœpit: qua Cræſus: qua Darii mater: qua Diogenes: q̃ Platon ipſe: poſtremo quid rita nomen ſeruitutis horremus? Seruus eſt quidem ſed neceſſitate. Sed fortaſſe libero animo ſeruus eſt. Hoc illi nocebit: ſi oſtenderis: quis non ſit: alius libidini ſeruit: alius auaritiæ: alius ambitioni: omnes ſpei: omnes timori. Et certe nulla ſeruitus turpior q̃ uoluntaria. At nos iugo a fortuna impoſito ſubiacentem tanquam miſerum uilemque calcamus. Quod uero non noſtris ceruicibus inferimus: non patimur reprehendi. Inuenies inter ſeruos aliquem pecunia fortiorem: inuenies dominum ſpe lucri oſcula alienorum ſeruorum manibus infigentem. Non ergo fortuna homines æſtimabo: ſed moribus Sibi quiſq; dat mores: conditionem caſus aſſignat: quemadmodũ ſtultus eſt qui empturus equum nõ ipſum inſpicit ſed ſtratum eius ac frenos: ſic ſtultiſſimus eſt qui hominem aut ex ueſte: aut ex conditione quæ modo ueſtis nobis circundata eſt: æſtimandũ putat. Non eſt mi Euangele q̃ amicum tantum in foro & in curia quæras. Si diligenter attenderis: inueniesque domi. Tu modo uiue cũ ſeruo clæmenter: comiter quoq; & in ſermonẽ illũ & non nunq̃ ĩ neceſſariũ admitte cõſiliũ: Nã & noſtri maiores oẽm dominis iuidiã: omnẽ ſeruis cõtumeliã detrahẽtes dñm patrẽfamilias: ſeruos familiares appellauerũt Colãt ergo te potius ſerui tui (mihi crede) q̃ timeant. Dicet aliqs nunc me dominos de faſtigio ſuo deiicere & quodãmõ ad pilleũ ſeruos uocare quos debere dixi

Inſtauratici us dies

Inſtaurare

Pro ſeruis

Seruitus turpis

Seruoꝝ non ſpernẽdũ cõſilium

magis colere q̃ timere: Hoc qui ſenſerit: obliuiſcetur id dominis paꝛ non eſſe quod diis ſatis eſt: deinde qui colit᷑ etiã amatur: nõ poteſt amor cũ timore miſceri: Vnde putas arrogantiſſimum illud manaſſe prouerbiũ: quod iactatur. Totidẽ nobis hoſtes eſſe quot ſeruos. Non habemus illos hoſtes ſed facimus cum in illos ſupbiſſimi cõtumelioſiſſimi crudeliſſimi ſumus: & ad rabiẽ nos cogunt puenire delitiæ: ut quicquid non ex uoluntate reſpondit itam furorẽq; euocet. Domini enĩ nobis animos induimus tyrannoꝛ: & non quantum decet ſed quantũ licet exercere uolumus ĩ ſeruos. Nã (ut cætera crudelitatis genera præteream) ſunt qui dũ ſe menſæ copiis & auiditate diſtendũt: circunſtãtibus ſeruis mouere labra: nec in hoc quidem ut loquantur licere permittũt. Virga murmur omne compeſcitur. & ne fortuita quidẽ uerbenbus excepta ſunt. Tuſſis: ſternutamentum: ſingultus magno malo luitur. Sic fit ut iſti de domino loquanturquibus coram domĩo loqui non licet. At illi quibus non tantum præſentibus dominis ſed cum ipſis ſermo erat quoꝛ os non conſuebatur: parati erant pro domino porrigere ceruicem: & periculum ĩminens in caput ſuũ uertere. In conuiuiis loquebantur: ſed in tormentis tacebãt. Vis exercitas in ſeruili pectore uirtutes recenſeamus? Primus tibi Vrbinus occurrat: qui cum iuſſus occidi ĩ reatino lateret latebris proditis unus ex ſeruis annulo eius & ueſte inſignitus in cubiculo ad quod irruebant qui perſequebantur pro domino iacuit militibuſq; ingredientibus ceruicem præbuit & ictũ tanq̃ Vrbinus excepit: Vrbinus poſtea reſtitutus monumentum ei fecit: titulo ſcriptionis qui tantum meritum loqueretur addito. Eſopus Libertus Demoſthenis conſcius adulterii: quod cũ Iulia patronus admiſerat: tortus diutiſſime perſeuerauit non prodere patronũ: donec aliis coarguentibus conſciis Demoſthenes ipſe fateretur & ne extimes ab uno facile celari poſſe ſecretum: Labienum ope libertoꝛ latentem ut indicarent liberti nullo tormentorum genere compulſi ſunt. Ac ne quis liberto dicat hanc fidem beneficio potius libertatis acceptæ q̃ ingenio debuiſſe: accipe ſerui in dominum benignitatem: cum ipſe a domino puniretur. Antium enĩ Reſtionem proſcriptum ſolumq; nocte fugientẽ diripiẽt bus bona eius aliis ſeruis cõpeditus inſcripta fronte cũ poſt dãnationẽ dñi aliena eẽt ſolutus cuſtodia fugientẽ pſecutus ẽ hortatuſq; ne

Seruoꝛ fidelitas

Vrbinus

Eſopus

se timeret scientem contumeliã suam fortunæ imputandam esse non domino: abditũq; ministerio suo aluit. Cũ deinde psequentes adesse sensisset: senem quem casus obtulit iugulauit & in cõstructam pyram coniecit: qua accensa occurrit eis qui Restionem quærebant dicẽs damnatum sibi pœnas luisse: multo acrius a se uexatum q̃ ipse uexarat: & fide habita Restio liberatus est. Cepi onem quoq; qui in Augusti necem fuerat animatus postq̃ detecto scelere dãnatus est: seruus ad Tyberim in cista detulit: peruectumq; ostiam in agrum laurentẽ ad uillam patris nocturno itinere perduxit. Cumis deinde nauigationis naufragio una expulsum dominum Neapoli dissimulanter occuluit: exceptusq; a cẽturione nec precio nec minis ut dominum proderet potuit adduci. Asinio etiam Pollione acerbe cogente patauinos ut pecuniã & arma conferrent: dominisq; ob hoc latẽtibus premio seruis cum libertate proposito qui dominos suos proderent: constat seruoꝝ nullum uictum premio dominũ prodidisse. Audi in seruis nõ fidem tantum: sed & facundum bonæ inuentionis ingenium. Cũ præmeret obsidio Grumentũ: serui relicta domina ad hostes trãs fugerunt. Capto deinde oppido impetũ in domum habita cõspiratione fecerunt: & extraxerunt dominam uultu pœnam minãte ac uoce obuiis asserente q̃ tandem sibi data esset copia crudelem dominam puniendi: raptamq; quasi ad supplicium obseqis plenis pietate tutati sunt. Vide in hac fortuna etiam magnanimitatem exitum mortis ludibrio præferentem. Cluentium Pelignum italicensem comprehensum a cohortibus suis ne Pompeio traderetur seruus eius occidit: ac se ne domino supstes fuerit interemit C. Gracchum ex Auentino fugientẽ Euporus seruus: uel (ut quidam tradunt) Philocrates: dum aliqua spes salutis erat: indiuulsus comes qua potuit ratione tutatus est. Sup occisum deĩde animam scissis proprio uulnere uisceribus effudit: ipsum Publium Scipionẽ Aphricani patrẽ postq̃ cũ Hannibale conflixerat sauciũ in equũ seruus ĩposuit: & cæteris deserentibus solus in castra pduxit. Paꝝ fuerit dominis præstitisse uiuẽtibus? Quid q̃ in his quoq; exigendæ uindictæ reperit animosi tas? Nam Seleuci regis seruus cũ seruiret amico eius a quo dominus iuerat ĩterẽptus cœnantẽ in ultionẽ domini confodit. Quid q̃ duas uirtutes quæ inter nobiles quoq; unicæ claræ sũt ĩ uno uideo fuisse mãcipio ĩpiũ

Cepio

Asinius Pollio

Grumentũ

Cluẽtius Pelignus

C. Gracchus

Scipio liberatus a seruo

regendi peritiam & imperiū contēnendi magnanimitatē? Anaxilaus enī Messenius qui Messanam in Sicilia condidit fuit Rheginoꝝ tyrannus. Is cum paruos relinqueret liberos: Mycitho seruo suo cōmendasse contentus ē. is tutelā sancte gessit: imperiūq; tam clæmenter obtinuit ut Rhegini a seruo regi non dedignarēt. Perductis deinde in ætatē pueris & bona & imperiū tradidit: ipse paruo uiatico sumpto profectus est & olympiæ cum sūma tranquillitate cōsenuit: quid etiā in cōe seruilis fortuna profuerit: nō paucis docet. Bello punico cum deessent qui scriberentur serui ꝑ dominis pugnaturos se polliciti in ciuitatē recepti sunt: & uolones (quia sponte hoc uoluerunt) appellati. Ad cannas quoq; uictis romanis octomilia seruoꝝ empta militauerunt. Cunq; minoris captiui redimi possent maluit se respu. seruis in tanta tēpestate cōmittere. Sed & post calamitatē apud Thrasumenum nocte cladis acceptam: libertini quoq; in sacramentum uocati sūt: Bello sociali cohortium. xii. ex libertinis conscriptaꝝ opera memorabilis uirtutis apparuit. Cæsarem cum milites in amissoꝝ locum substitueret: seruos quoq; ab amicis accepisse & eorum forti opera usum esse comperimus: Cæsar Augustus in germania & illyrico cohortes libertinorum complures legit: quas uoluntarias appellauit Ac ne putes hæc in nostra tantū contigisse repu. Borystenidæ oppugnante Zopyriōe seruis liberatis dataq; ciuitate peregrinis & factis tabulis nouis hostem sustinere potuerunt. Cleomenes lacedæmonius cum mille & quingenti soli lacedæmonii q̄ arma ferre possent: superfuissent ex seruis manumissis bellatorū nouem milia conscripsit. Athenienses quoq; consumptis publicis opibus seruis libertatem dederunt. Ac ne in solo uirili sexu extimes inter seruos extitisse uirtutes: accipe ancillarum factum nō minus memorabile ac ne quo utilius reipublicæ in ulla nobilitate reperias: nonis iuliis diem festum esse ancillarum: tam uulgo notum est ut nec origo nec causa celebritatis ignota sit. Iunoni. n caprotinæ die illo Liberæ pariter ancillæq; sacrificant sub arbore caprifico in memoriam benignæ uirtutis quæ ācillaꝝ animis pro conseruatione publicæ dignitatis apparuit. Nam post urbem captam cum sedatus esset gallicus motus: res uero publica esset ad tenue deducta: finitimi opportunitatē inuadēdi romani noīs aucupati: præfecerunt sibi Posthumiū Liuium fidenatiū dictatorē

Anaxilaus

Mycitho

Volones

Quando & qbus bellis serui recepti sunt ī bello

Dies festus ancillaꝝ

Qui mandatis ad ſenatum miſſis poſtulauit ut ſi uellẽt reliquiæ ſuæ ciuitatis manere: matreſfamiliæ ſibi & uirgines dederent. Cũq; patres eſſent in ancipiti deliberatione ſuſpenſi: ancilla nomine Tutela ſeu Philotis pollicita eſt ſe cum cæteris ancillis ſub nomine dominaꝝ ad hoſtes iturã: habituq; matꝝfamilias & uirginũ ſumpto hoſtibus cum proſequentium lachrymis ad fidem doloris ingeſtæ ſunt: Quæ cũ a Liuio ĩ caſtris diſtributæ fuiſſent uiros plurimo uino prouocauerũt: diem feſtũ apud ſe eſſe ſimulantes: quibus ſoporatis ex arbore Caprifico quæ caſtris erat proxima ſignum romanis dederunt. Qui cum repentina incurſione ſuperaſſent: memor beneficii ſenatus omnes ãcillas manu iuſſit emitti: dotemq; eis ex publico fecit: & ornatum quo tunc erant uſæ geſtare conceſſit: diẽq; ipſum nonas caprotinas nuncupauit ab illa caprifico ex qua ſignum uictoriæ ceperunt: ſacrificiũq; ſtatuit annua ſolennitate celebrandũ: Cui lac quod ex caprifico manat propter memoriam facti ptæcedentis adhibetur. Sed nec ad philoſophandum ineptum uel impar ſeruile ingeniũ fuit. Phedron ex cohorte ſocratica Socrati & Platoni perfamiliaris adeo: ut Plato eius nomini libꝝ illum diuinum de ĩmortalitate animæ dicaret: ſeruus fuit forma atq; ingenio liberali. Hunc Cebes Socraticus hortante Socrate emiſſe dicit̃ habuiſſeq; in philoſophiæ diſciplinis: atque is poſtea philoſophus illuſtris emerſit: ſermonesq; eius de Socrate admodum elegantes leguntur. Alii quoq; non pauci ſerui fuerunt qui poſt philoſophi clari extiterunt. Ex quibus ille Menippus fuit cuius libros. M. Varro in ſatyris æmulatus eſt: quas alii cynicas: ipſe appellauit menippeas: Sed & Philoſtrati peripatetici ſeruus Polus & Zenonis ſtoici ſeruus qui Perſeus uocatus eſt: Et Epicuri cui Mys nomen fuit: philoſophi non illecebres illa ætate uixerunt: Diogenes etiam Cynicus licet ex libertate in ſeruitutem uenum ierat quem cũ emere uellet Xeniades corinthius & quid artificii nouiſſet percuntatus eſt: noui inquit Diogenes hominibus liberis imperare. Tunc Xeniades reſponſum eiuſdẽ miratus: emiſit manu: filioſq; ſuos ei tradens accipe inquit liberos meos quibus imperes. De Epicteto autẽ philoſopho nobili q̃ is quoq; ſeruus fuit: recẽtior eſt memoria q̃ ut poſſit inter oblitterata neſciri: cuius etiã de ſe ſcripti duo uerſus ferunt̃: ex quibus aliud latẽter intelligas: non omnino diis exoſos

Tutela ſeu Philotis ãcilla

Pulchre geſtũ ancillaꝝ p Po. Ro.

None caprotinæ

Menippus

Polus

Perſeus itẽ Mys

Diogenes

Epitectus

esse:qui in hac uita cū erumnarū uarietate luctātē:sed esse arcanas causas ad quas paucorū potuit peuenire curiositas:

δοῦλος ἐωϊκτητος γενόμην καὶ σώματι ϖηρός.
καὶ ϖενίην ἶρος καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Habes(ut opinor)assertū non esse fastidio dispiciendum seruile nomen:cū & Ioué tetigerit cura de seruo:& multos ex his fideles prouidos fortes & philosophos etiā extitisse constiterit. Nunc de sigillaribus:ne ridenda me potius extimes q̄ sancta dixisse: paucis recessendū est.Epicadus refert Herculem occiso Geryone: cū uictor per italiam armenta duxisset:pontē qui nuuc sublicius dicitur ad tempus instructo hominum simulacra pro numero sotiorum:quos casu peregrinationis amiserat:in fluuium demisisse ut aquā secunda in mare deuecta pro corporibus defunctorum uelut patriis sedibus redderetur:& inde usum talia simulacra fingendi inter sacra mansisse.Sed mihi huius rei illa origo uerior extimatur:quā paulo ante memini rettulisse:Pelasgos postq̄ fœlicior interpretatio capita non uiuentiū : sed fictilia & φωτός æstimationem non solum hominem sed etiam lumen significare docuisset:cœpisse Saturno cæreos potius accendere: & in sacellum Ditis aræ Saturni cohærēs oscilla quædam pro suis capitibus ferre.Ex illo traditum: ut cærei saturnalibus missitarentur: & sigilla arte fictili fingerētur:ac uenalia pararent:quæ homines pro se atque pro suis piaculū pro Dite Saturno facerent. Ideo saturnalibus talium cōmertiorum celebritas cœpta septem occupat dies quos tantum feriatos facit esse non festos omnes:Nam medio id est.xiii.kalend.festum probauimus.& aliis hoc assertionibus ab his probatum est:qui rationem anni mensium dierumq; & ordinationem Cæsare digestam plenius rettulerunt

De sigillaribus

Signa uenalia

Quo ordine fuerit annus:quoue sit. Cap.

Vmque hic finem loquendi facere uellet: subiecit Aurelius Symmachus Pergin Prætextate eloquio tam dulci de anno quoq; edisertare:anteq̄ experiaris molestiam consulentis: siquis forte de præsentibus ignorat: quo ordine uel apud priscos fuerit uel certioribus postea regulis innouatus sit:ad quod dicendum ipse mihi uideris audientium animos incitasse :de diebus mensi additis differendo. Tum ille eodem ductu orandi reliqua cōtexit Anni certus modus apud solos semper ægyptios fuit:aliarū gētiū

Anni ordo

Annus secũ dũ arcades
Secundũ ar cananes
Secundum græcos
Secundũ ro manos

dispari numero pari errore nutabat. Et ut contentus sim: referen do paucarum morem regionum: arcades annum suũ tribus mẽ sibus explicabãt: arcananes sex: græci reliqui trecentis. liiii. diebus annum proprium computabant: Nõ igitur mirũ in hac ueritate Romanos quoq; olim auctore Romulo annũ suũ decẽ habuisse mensibus ordinatũ quia annus a martio incipiebat: & cõficiebat diebus. ccc. iiii. ut sex quidem menses .i: aprilis iunius sextilis sep tember nouember december tericenum essent dierum: quattuor uero martius maius quintilis october tricenis & singulis expedi rentur. qui hodieq; septimanas habent nonas: cæteri quintanas. Septimanas autem habentibus ab idibus reuertebatur kalẽdæ ad diem septimumdecimũ. Verum habentibus quintanas ad. xviii. remeabat initiũ kalend. Hæc fuit Romuli ordinatio: qui primũ anni mensem genitori suo Marti dicauit. quẽ mensem anni pri mum fuisse uel ex hoc maxime probatur: q; ab ipso quintilis qn

Martius pri mus mensis

tus est: & deinceps pro numero nominabatur • Huius etiam die prima ignem nouum Vestæ aris accendebant: ut incipiente anno cura denuo seruandi nouati ignis inciperet. Eodem quoq; ingre diente mense: tã in regia curiisq;: atq; flaminũ domibus lauræ ue teres nouis laureis mutabantur. Eodem quoq; mense & publice & priuatim ad Annã Perennam sacrrficatum itur: ut ãnare pan nareq; cõmode l ceat Hoc mense mercedes exoluebant magistris quas comp letus annus deberi fecit. Comitia auspicabãtur: uecti galia locabant. Et seruis cœnas apponebant matronæ: ut domini saturnalibus. Illæ ut principio anni ad promptum obsequium honore seruos inuitarent: hi quia gratiam perfecti operis exsolue

Aprilis

rent. Secundum mensem nominauit aprilem: ut quidã putant cum aspiratione: quasi aphrilem a spuma quã græci uocat ἀφρον unde orta uenus creditur. Et hanc Romuli asserunt fuisse ratio nem: ut primum quidem mensem a patre suo Marte: secundum ab Aenæ matre Venere nominaret. Et hi potissimum anni princi pia seruarent: a quibus esset Romani nominis origo: cum hodie quoq; in sacris Matrem patrem Venerem genitricem uocemus. Alii putant Romulũ uel altiorẽ prudentia uel certi numinis pui dentia ita primos ordinasse mẽses: ut cũ præcedẽs Marti esset di catus deo plex; q; hominũ necatori: ut Homerus ait: naturæ cõsci us ἄρες ἄρες βροτολοιγὲ μιαιφόνε τειχεσιβάντα: secũdus Ve

neri dicaretur quæ uim eius quasi beneficia leniret. Nam & ī.xii. zodiaci signis: quoꝝ certa certoꝝ numinum domicilia creduntur cū primū signū aries Marti assignatus sit: sequens mox Venerem idem taurus accepit. & rursus e regione scorpius ita diuisus est: ut deo esset utriq; cōmunis. Nec existimat cælesti ratiōe carere ipsa diuisio. Siquidem aculeo uelut potentissimo tælo pars armata posterior domicilium Martis est: priorem uero partē: cui ζυγός apud græcos nomē est: nos libram uocamus: Venus accepit quæ uelut iugo concordi iungit matrimonia: amicitiasq; componit. Sed Cingius in eo libro quem de fastis reliquit: ait īperite quosdā opinari aprilem mensem antiquos a Venere dixisse: cum nullus dies festus: nullumq; sacrificiū insigne Veneri per hunc mensem a maioribus institutum sit. Sed ne in carminibus quidem salioꝝ Veneris ulla: ut cæterorum cælestium: laus celebratur. Cingo etiā Varro consentit: affirmans nomen Veneris ne sub regibus quidē apud Romanos: uel latinum uel græcum fuisse: & ideo nō potuisse mensem a Venere nominari: Sed cum fere ante æquinoctiū uernum triste sit cælum & nubibus obductū: sed & mare nauigā tibus clausū: terræ etiā ipsæ aut aqua aut pruina aut niuibus con gregantur: eaque omnia uerno. i. hoc mense aperiantur: arbores quoq; nec minus cætera quæ continet terra aperire se in germen incipiant: ab his omnibus mensem aprilem dici merito credēdū quasi aprilem sicut apud athenienses ἀνθεστηρίων idē mēsis uocat ab eo quod hoc tempore cuncta floresçant. Non tamē negat Verrius Flaccus hoc die postea cōstitutum: ut matronæ Veneri sacrū facerent. cuius rei causam quia hinc loco non conuenit: prætereūdū est. Maiū Romulus tertium posuit. de cuius nomine inter auctores lata dissensio est. Nam Fuluius nobilior in fastis quos ī æde Herculis musaꝝ posuit: Romulū dicit postq; populū in maiores iunioresq; diuisit: ut altera pars consilio: altera armis rēpu. tueretur: in honorem utriusque partis hunc maium: sequentem iunium mensem uocasse. Sunt qui hunc mensem ad nostros fastos a tusculanis transisse commemorant: apud quos nūc quoq; uocatur deus Maius: qui est Iuppiter a magnitudine. s. ac maiestate dictus. Cingius mensem nominatum putat a Maia: quam Vulcani dixit uxorē. Argumētoq; utit: q; flamē uulcanalis kalēd. maiis huic deæ rē diuinā facit. Sed Piso uxorē Vulcāi Maiestā nō

Veneri nomen

Aprilis ūde iterum

Maius

Maia uxor Vulcani

Maiã dicit uocari. Contendunt alii Maiã Mercurii matrẽ menſi nomen dediſſe: hinc maxime probantes: q̃ hoc menſe mercatores omnes Maiæ pariter Mercurioq; ſacrificant. affirmant quidam quibus Cornelius Labeo cõſentit: hanc Maiã cui menſe maio res diuina celebratur: terra eſſe hoc adeptam nomẽ a magnitudine: ſicut & mater magna in ſacris uocatur: aſſertionẽq; æſtimationis ſuæ etiã hinc colligunt: q̃ ſus prægnans ei mactatur: quæ hoſtia eſt propria terræ: & Mercurium ideo illi in ſacris adiungi dicunt quia uox naſcẽti homini terræ contactu datur: Scimus autẽ Mercuriũ uocis & ſermõis potentẽ. Auctor eſt cornelius Labeo huic Maiæ ideſt terræ ædẽ kalẽd. maiis dedicatã ſub nomine bonæ deæ & eandem eſſe Bonã deam & terrã ex ipſo ritu occultiore ſacrorũ doceti poſſe confirmat. Hanc eandem etiã Bonã Faunã q; Opem & Fatuã pontificum libris indigitari. Bonã: q̃ omniũ nobis ad uictũ bonorũ cauſa eſt: Faunam q̃ omni uſui animantium fauet Opem q̃ ipſius auxilio uita conſtet: Fatuam afando. q̃ (ut ſupra diximus) infantes partu editi non prius uocem edunt: q̃ attigerĩt terram. Sunt qui dicant hanc deam potentiam habere Iunonis: ideoq; regale ſceptrum in ſiniſtra manu ei additum: Eandem alii Proſerpinã credunt: porcaq; ei rem diuinam fieri: quia ſegentem quã Ceres mortalibus tribuit: porca depaſta eſt Alii χθονίαν ἑκάτην βοιῶτιοι Semelã credunt: nec non eandẽ Fauni filiam dicunt obſtitiſſeq; uoluntati patris in amorẽ ſuũ lapſi: ut & uirga myrtea ab eo uerberaretur. Cum deſiderio patris nec uino ab eodem preſſa ceſſiſſet: tranſfiguraſſe ſe tamen in ſerpentem pater creditꝰ & coiſſe cum filia. Horum omnium hoc proferunt indicii: q̃ uirgã myrteã in templo haberi nefas ſit: q̃ ſuper caput eius extẽdatꝰ uitiis: q̃ maxime eam pater decipere tentauit: q̃ uinum in tẽplũ eius non ſuo nomine ſoleat inferri: ſed uas in quo uinum inditũ ſit: mellarium nominetur. & uinum lac nuncupetur: ſerpenteſq; in templo eius nec terrentes nec timentes indifferenter appareãt. Quidam medeã putãt q̃ in ædẽ eius omne genus herbarum ſit: ex quibus antiſtites dant plerumq; medicinas: & q̃ templũ eius uirum introire non liceat: propter iniuriam: quam ab ingrato uiro Iaſone ppeſſa eſt. Hæc apud græcos θεὸς γυναικεία dicitꝰ quã Varro filiã Fauni tradidit adeo pudicam: ut extra γυναικωνῖτιν nunq̃ ſit egreſſa: nec nomen eius in publico fuerit auditum: nec

Sus mactatꝰ Maiæ

Bona dea Fauna Fatua

Semela

Vinũ nõ adhibetꝰ in ſacris bõæ deæ ſed mellariũ

uirum unq̃ uiderit uel a uiro uisa sit: propter quod nec uir tẽplũ eius ingreditur. Vnde & mulieres in italia sacro Herculis nõ licet interesse quia Herculi(cũ bouesGeryonis per italiæ agros duceret) sitienti respondit mulier: aquam se non posse præstare: q̃ fœminæ deæ celebraret dies: nec ex eo apparatu uiris gustare fas esset: Propter quod Hercules facturus sacrum detestatus est præsentiã fœminæ: & Potitio ac Pinario sacro custodibus iussit: ne mulierem interesse permitterent. Ecce occasio nominis: quo Maiam esse eãdem & terrã & Bonam deam diximus: coegit nos de bona dea quæcumque comperimus protulisse.

In sacris herculis non interfunt mulieres

Iunius Cap.

Iunius mensis

Vnius maium sequitur: aut ex parte populi ut supra diximus noïatus: aut(ut Cingius arbitratur) q̃ Iunõis apud latinos ante uocitatus. diuq; apud aricinos prænestinosq; hac appellatione in fastos relatus sit adeo ut sicut Nisus in comentariis fastoꝝ dicit: apud maiores quoq; nostros hæc appellatio mẽsis diu manserit. Sed post detritis quibusdam litteris ex iunonio iunius dictus sit. Nam & ædes Iunõis monetæ kal. iuniis dedicata ẽ. Nõnulli putauerunt iuniũ mensem a Iunio Bruto: qui primus Romæ consul factus est nominatum: q̃ hoc mense. i. kalend. iuniis pulsu Tarquino sacrũ Carnæ deæ in celo monte uoti reus fecerit Hanc deam uitalibus humanis præesse credunt. ab ea deniq; petitur ut iecinora & corda quæq; sunt intrinsecus uiscera salua cõseruet. Et quia cordis benefico cuius dissimulationem Brutus habebatur idoneus. emendationi publici status extitit: hanc deam quæ uitalibus præst: templo sacrauit. Cui pulte fabatia & larido sacrificatur: q̃ uires maxime his rebus corporis roborentur. Nam & kalend. iuniæ fabariæ uulgo uocantur: quia hoc mense adultæ fabe diuinis rebus adhibentur.

ædes iunõis monetæ

Iulius Cap.

Iulius mẽsis

Equitur iulius. qui cum secũdum Romuli ordinationem martio anni tenẽte principium quintilis a numero uocaret nihilominus tamen etiam post præpositos a Numma ianuariũ ac februarium retinuit nomen: cum non uideretur iam quintus esse: sed septimus. Sed postea in honorem Iulii Cæsaris dictatoris legem ferente. M. Antonio Marci filio consule Iulius appellatus est: q̃ hoc mense ad quartũ idus quintilis Iulius ꝓcreatus sit.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA w Poznaniu

Augustus Cap.

Augustus

Vgustus deinde est qui sextilis antea uocabatur: donec honori Augusti daretur ex senatusconsulto cuius uerba subiecI. Cum imperator Cæsar Augustus mense sextili & primum cõsulatum inierit & triumphos tres intulerit urbem: & ex ianiculo legiones deductæ secutæq; sint eius auspicia ac fidem: & ægyptus hoc mense in potestatem populi romani redacta sit: finisq; hoc mense bellis ciuilibus impositus sit: atq; ob has causas hic mẽsis huic imperio fœliciſſimus sit ac fuerit: placere senatui ut hic mensis augustus appelletur. Idem plebiscitum factum ob eandem rẽ Sex o Pacubio tribuno plebem rogante.

September Cap.

Septẽber q & germanicus

Ensis september principalem sui nominis retinet appellationem: quæ germanici appellatione.

October Cap.

October q & Domitianus

Ctobrem uero suo nomine Domitianus iuaserat. Sed ubi infaustum uocabulum ex omni ære uel saxo placuit eradi: menses quoq; usurpatione tyrannicæ appellationis exuti sũt cautio postea principum cæterorum diri ominis infausta uitantium mensibus a septembri usq; ad decembrem prisca nomina reseruauit. Hæc fuit a Romulo annua ordinata dimensio: qui (sicut supra iam diximus) annum. x. mensium: dierum uero. iiii. & trecentorum habendum esse constituit: mensesq; ita disposuit: ut quattuor ex his tricenos & singulos: sex uero tricenos haberẽt dies Sed cum is numerus neq; solis cursui neq; lunæ rationibus cõueniret: nonnunq̃ usuueniebat: ut frigus anni æstuis mensibus: & contra calor hyemalis proueniret. Quod ubi contigisset tantũ dierum sine ullo mensis nomine patiebantur assumi quantũ ad id anni tempus adduceret quo cæli habitus instanti mensi aptus inueniretur

Anni alia diuisio

Diuisio anni per Numam Cap.

Ed secutus Numa quãtum sub cælo rudi & sæculo adhuc impolito solo ingenio magistro cõprehendere potuit: uel quia græcoꝝ obseruatiõe forsan instructus est: quinquaginta dies addidit: ut in trecentos. liiii. dies quibus. xii. lunæ cursus conficI credidit: annus extenderetur: atque his. l. a se additis: adiecit alios sex retractos illis mensibus sex qui triginta habebant dies:

ideſt de ſingulis ſingulos: factoſq; .l. & .vi. dies ī duos nouos mē/ſes pari ratione diuiſit: ac de duobus priorem ianuarium nuncu/pauit: primumq; anni eſſe uoluit tanq̄ bicipitis dei menſem reſ/picientem ac proſpicientem tranſacti anni finem futuriq; princi/pia. Secundum dicauit Februo deo qui luſtrationum potens cre ditur. Luſtrari autem eo menſe ciuitatem neceſſe erat quo ſtatu/it ut iuſta diis manibus ſoluerentur. Numæ ordinationem finiti mi mox ſecuti totidem diebus totidemque menſibus, ut Pompi/lio placuit annum ſuum computare cœperunt: Sed hoc ſol diſ crepabant q̄ menſes undetricenum: tricenumque in numero al/ternauerunt. Paulo poſt Numa in honorem imparis numeri ſe/cretum hoc & ante Pythagoram parturiente natura unum adie/cit diem: quem ianuario dedit: ut tam in anno q̄ in mēſibus ſin/gulis præter unum februarium impar numerus ſeruaretur: nam quia .xii. menſes ſi ſinguli aut pari aut impari numero putarent conſumationem parem facerent: unus pari numero inſtitutus unius amputationem imparem fecit. Ianuarius igitur aprilis iu nius ſextilis ſeptember nouember december undetricenis cenſe/bantur diebus: & quintanas nonas habebāt: ac primo idus ī om/nibus ad .xvii. kalend. computabantur. Martius uero maius quī tilis & october dies triceno: ſingulos poſſidebant. non ne in his ſeptimanæ erant? Similiterque poſt idus .x. & .vii. dies in ſingu/lis uſq; ad ſequentes kalend. computabantur. ſed ſolus februari/us .xx. & .viii. retinuit dies quaſi inferis & diminutio & par nume rus conueniret.

Ianuarius

Februus de/us unde Februarius

Mēſes quot dies habent

De intercalatione Cap.

Vm ergo romani ex hac diſtributiōe Pompilii ad lunæ cur ſum ſicut græci annum proprium computarēt: neceſſario & intercalare menſem inſtituerunt more græcorum. Nam & græ ci cum animaduerterent temere ſe .ccc. liiii. diebus ordinaſſe an/num: quoniā appareret de Solis curſu qui .ccc. lxv. diebus & qua drante zodiacum conficit: deeſſe anno ſuo .xi. dies & quadrantē intercalares ſtatuta ratione commenti ſunt: ita ut .viii. quoq; an no .lxxxx. dies: ex quibus tres menſes tricenum dierum cōpoſue/rit: intercalarent: id græci fecerunt quoniam erat operoſum atq; difficile omnibus annis .xi. dies & quadrantem intercalare. itaq; maluerūt hūc numerū octies multiplicare: & nonaginta dies qui

naſcũtur: ſi quadrans cum diebus.xi.octies componatur: inſere re:in tres menſes ut diximus diſtribuendos. Hos dies ὑπερβαίνο ντας:menſes uero ἐμβολίσμοὶς appellitabant. Hunc ergo ordinem romanis quoq; imitari placuit:ſed fruſtra quippe fugit eos diem unum ſicut ſupra admonuimus additum a ſe ad græcũ numerum in honorẽ imparis numeri. Ea re per octennium cõuenire numerus atq; ordo non poterat. Sed nondum hoc errore cõperto per octo annos nonaginta quaſi ſuperfundendos græcorũ exemplo computabãt dies. Alterniſq; annis binos uicenos:alternis ternos uicenoſq; intercalantes expenſabant intercalationibus iiii. Sed octauo quoq; anno intercalatores octo effluebãt dies ex ſingulis quibus uertentis anni numerum apud romanos ſuper græcum abundaſſe iam diximus Hoc quoq; errore iam cognito hæc ſpecies emendationis inducta eſt. Tertio quoq; octennio ita intercalandos diſpenſabant dies ut non nonaginta ſed.lxvi. intercalarent compenſatis.xxiiii.diebus pro illis qui per totidẽ annos ſupra græcorum numerum creuerant. Omni autem intercalationi menſis februarius deputatus eſt:quoniam is ultimus ãni erat Quod etiam ipſum de græcorum imitatione faciebant. Nam & illi ultimo anni ſui menſi ſuperfluos interſerebant dies ut refert Glaucippus qui de ſacris athenienſium ſcripſit. Verum una re a græcis differebant. nam illi confecto ultimo menſe: romani non confecto februario:ſed poſt.xx.&.iii.diem intercalabant terminalibus ſcilicet iam peractis. Deinde reliquos februarii mẽſis dies qui erant quinq; poſt intercalationem ſubiungebãt(credo)uetere religionis ſuæ more ut februarium omnino martius ſequeretur.

De Nundinis Cap.

Nundinæ

Ed cum ſæpe eueniret ut nundinæ modo in anni principẽ diem:modo in nonas caderent(utrunque autem perniciоſum reipublicæ putabatur)remedium quo hoc auerteretur excogitatum eſt:Quod aperiemus ſi prius oſtenderimus cur nundinæ uel primis kalend.uel nonis omnibus cauebantur. Nam quotiens incurrente anno dies cœpit qui adiectus eſt nundinis: omnis ille annus infauſtis caſibus luctuoſus fuit: maximeque lepidiano tumultu opinio iſta firmata eſt.

De Nonis Cap.

Onis aũt conuentus uniuerſæ multitudinis uitãdus exiſtimabaſ: qm̃ populus romanus exactis etiam regibus diem hunc nonaꝝ maxime celebrabat: quẽ natalẽ Seruii Tullii exiſtimabant: quia cum incertum eſſet quo menſe Seruius Tullius natus eſſet: nonis tm̃ natum eſſe conſtaret: oẽs nonas celebri notitia frequentabant. Veritos ergo qui diebus præerant ne quid nũdinis collecta uniuerſitas ob regis deſideriũ nouaret cauiſſe ut nonæ a nũdinis ſegregarẽtur. Vnde dies ille quo abundare annũ diximus: eoꝝ ẽ pmiſſus arbitrio qui faſtis præerant: ut cũ uellent intercalarent: dũmodo eũ in medio terminaliꝝ uel menſis intercalaris ita locarent: ut a ſuſpecto die celebritatẽ auerterẽt nũdinaꝝ atq; hoc ẽ quod quidã ueteꝝ rettulerunt: non ſolũ mẽſem apud romanos: ueꝝ etiam diem intercalarẽ fuiſſe: Quando autem primũ intercalatũ ſit: uarie refertur: & Macer quidẽ Licinius eius rei originẽ Romulo aſſignat. Antias libro. ii. Numã Pompilium ſacroꝝ cauſa id inueniſſe contendit. Iunius Seruiũ Tullium regẽ primum intercalaſſe cõmemorat: a quo & nundinas inſtitutas Varroni placet. Tuditanus refert libro. iii. magiſtratum decẽuiros qui. x. tabulis. ii. addiderunt. de intercalando populũ rogaſſe Caſſius eoſdẽ ſcribit auctores: Fuluius id egiſſe M. conſulẽ dicit ab urbe condita anno quingenteſimo ſe ageſimo ſecundo inito mox bello ætolico: Sed hoc arguit Varro ſcribendo antiquiſſimã legẽ fuiſſe inciſam in colũna ærea a Lucio Pinario & Furio cõſulibus. cui mentio intercalaris aſcribitur. Hæc de intercalandi principio ſatis relata ſint. Veꝝ fuit tẽpus cũ propter ſupſticionem intercalatio oĩs omiſſa eſt. Nonnunq̃ uero ꝑ gratiã ſacerdotũ qui publicanis proferri: uel ĩminui conſulto anni dies uolebãt modo auctio modo retractio dieꝝ proueniebant: & ſub ſpecie obſeruationis emergebat maior cõfuſionis occaſio. Sed poſtea. C. Cæſar omnẽ hanc inconſtantiam temporꝝ uagã adhuc & incertã in ordinem ſtatutæ deffinitionis coegit adnitente ſibi. M Flauio ſcriba qui ſcriptos dies ſingulos ita ad dictatorem rettulit ut & ordo eoꝝ ĩueniri facillime poſſit & inuento certus ſtatus ꝑſeueraret: ergo. C. Cæſar exordiũ nouæ ordinationis initurus dies oẽs qui cõfuſionẽ adhuc poterant facere cõſumꝑſit: eaq; re factum ẽ ut annus confuſionis ultimus in quadringẽtos quadraginta tres dies protẽderet. poſt hoc imitatus ægyptios ſolos diuinaꝝ reꝝ omniũ

Serui Tul. ĩ certus dies natalis

Quãdo primũ intercalatum ſit

Nundinæ ã quo ĩſtitutæ

Quot dies anni

consçios ad numerum ſolis qui diebus.ccc.lxv. et quadrante cur ſum conficit annum dirigere contendit. Nam ſicut lunaris ānus menſis eſt:quia luna paulo minus q̄ menſem ī zodiaci circuitio ne conſumit:ita ſolis annus hoc dierum numero colligendus eſt quem peragit:dum ad id ſignum ſe denuo uertit ex quo digreſ ſus eſt.unde annus uertens uocatur & habetur magnus cum lu næ annus breuis putetur.Hoꝛ Virgilius utrūq; complexus:
Interea magnum ſol circūuoluitur annum.

uude annus

Hinc Ateius Capito ānum a circuitu temporis putat dictū quia ueteres an pro circum ponere ſolebant:ut Cato in originibus ora torum:An terminum ideſt circum terminum:& ambire pro cir cumire.Iulius ergo Cæſar decem dies obſeruatiōi ueteri ſuperad iecit:ut annum trecenti &.lxv.dies quibus ſol luſtrat zodiacū ef ficerent:& ne quadrans deeſſet:ſtatuit ut quarto quoq; anno ſa cerdotes qui curabant menſibus ac diebus unum intercalarēt diē eo ſcilicet menſe ac loco quo etiam apud ueteres menſis interca

Biſextus

labatur:ideſt ante quinq; ultimos februarii menſis dies: idq; bi ſextum cenſuit nominandum.Dies autem decem quos ab eo ad ditos diximus:hac ordinatione diſtribuit.In ianuarium & ſexti lem & decembrem binos dies inſeruit: In aphrilem autem iuniū ſeptembrem nouembrem ſingulos. Sed neque menſi februario addidit diem:ne deum inferū religio imitaretur.Et martio maio quintili octobri ſeruauit primum ſtatum q; ſatis pleno erat nu mero ideſt dierum ſingulorum tricenorumq;. Ide & ſeptima nas nonas ſic Numma conſtituit:quia nihil in his iunius muta uit.Sed ianuarius ſextilis december:quibus Cæſar binos dies ad didit: licet tricenos ſingulos habere poſt Cæſarem cœperint:quī tanas tamen habent nonas.& ab idibus illis ſequentes kalend.in undeuiceſimum reuertuntur:quia Cæſar quos addidit dies neq; ante nonas neque ante idus inſerere uoluit:ne nonarum aut idu um religionem quæ ſtatuto erat die nouella comperendinatione corrumperet.Sed nec poſt idus mox uoluit inſerere ne feriarum quarūq; uiolaretur indictio.Sed peractis cuiuſque menſis feriis locum diebus aduenis fecit.Et ianuario quidē dies quos dicimus quartum & tertium kalendas februarias dedit:aprili.vi.kalēdas maias:iunio.i i.kalendas iulias:auguſto quartum & tertium ka lendas ſeptēbris:ſeptembri tertium kalēdas octobris: nouembri

tertium kalend.decembris:decembri uero quartum & tertiũ ka/
lend.ianuarias:ita factum eſt ut cum omnes hi menſes quibus
dies addidit ante hanc ordinationem habuiſſent menſis ſequen/
tis kalendas ad ſeptimum decimum reuertẽtes:poſtea ex augmẽ
to additor; dier; hi qui duos acceperunt ad nonumdecimũ : qui
uero unum ad octauumdecimum haberent reditum kalẽdarum
Feriarum tamen cuiuſq; menſis ordo ſeruatus eſt. Nam ſi cui fe
riæ tertius ab idibus dies feſtus aut feriatus fuit:& tunc ad ſex tũ
decimum dicebatur.Etiam poſt augmentum dierum eadem re/
ligio ſeruata eſt:ut tertio ab idibus die celebraret:licet ab īcremẽ
to non iã ad.xvi.kalendas:ſed ad.vii.ſi unus:aut ad.xviii.ſi duo
ſunt additi dicentur.Nam ideo nonos dies circa finem cuiuſque
menſis inſeruit:ubi finem omnium quæ in menſe erant reperit
feriarum:adiectoſq; omnis a ſe dies faſtos notauit ut maiorẽ da
ret actiõibus libertatem.& non ſolum nullum nefaſtum ſed nec
comitialem quenq̃ de adiectis diebus inſtituit:ne ambitionẽ ma
giſtratuum augeret adiectio. Sic annum ciuilẽ Cæſar habitis ad
lunam dimenſionibus conſtitutum edicto palam poſito publi/ Annus ciui/
cauit.& hucuſq; error ſtare potuiſſet:ni ſacerdotes ſibi errorẽ no lis
uum ex ipſa emendatione feciſſent.Nam cum oporteret diẽ qui
ex q̃drantibus conſit:quarto quoq; anno confecto anteq̃ quĩtus
inciperet intercalare:illi quarto non peracto ſed incipiente inter/
calabant.Hic error.vi.&.xxx.annis permanſit:quibus annis in/
tercalati ſunt dies.xii.cum debuerint intercalari nouem.Sed hũc
quoq; errorem ſero deprehẽſum correxit Auguſtus qui ānos.xii
ſine intercalari die tranſigi iuſſit ut illi tres dies qui per ānos.xxx
&.vi.uitio ſacerdotalis feſtinationis excreuerant:ſequentibus an
nis.xii.nullo die intercalato deuorarentur.Poſt hoc unum diem
ſecundũ ordinationem Cæſaris quinto quoq; incipiente anno ĩ
tercalari iuſſit.& omnem hunc ordinẽ æreæ tabulæ ad æternã cu/
ſtodiã inciſione mandauit. Tũc Horus: Dies quidem hic inquit
intercalaris anteq̃ quintus ānus incipiat inſerẽdus:cũ ægypti ma
tris ārtiũ ratione cõſentit:ſed nihil in illor; menſibus explicãdis
uidetur operoſum quos tricenũ dier; omnes habent eo q; explici
tis.xii.menſibus ideſt tricentis.lx.diebus exactis tunc inter augu
ſtum atq; ſeptembrẽ reliquos quinq; dies anno ſuo reddũt adne
ctentes quarto quoq; anno exacto ītercalarẽ qui ex quadrãtibus

confit. At hic non a primo in ultimum menſis diem ad incremẽ tum continuum numerus accedit: ſed poſt kalendas dirigitur in nonas: inde ad quaſdã idus deflecti audio. Poſt rurſus ni fallor, immo ut nunc quoq; rettuliſti in ſequentes kalendas. Quæ om/nia quid ſibi uelint ſcire equidem uellem: Nam illud ne cõſequi poſſe me ſpero ut uocabula comprehendam quæ ſingulis apud uos diebus adduntur dũ alios faſtos uariiſq; aliis nominibus nũ cupatis. Nũdinas quoq; ueſtras neſcire me fateor de quibus ob/ſeruatio tam diligens tam cauta narratur. Hæc ne mihi erubeſcẽ dum eſt ignorare peregrino a te uero Prætextate diſcere ne ciuem puderet. Tunc prætextatus: Nõ ſolũ tibi inquit horæ cũ ſis ægy/pto oriundus: ſed ne nobis quidẽ quibus origo romana eſt eru/beſcendũ puto quærere: quod quæſitu dignũ omues ueteres pu/tauerũt. Nam de kalendis: nonis: & idibus: deq; feriaꝝ uariis ob/ſeruationibus innumeros auctores cura quæſtionis exercuit: Et ideo nos quæ de his ab omnibus dicta ſunt ĩ unum breuiter col/ligimus. Romulus cũ ingenio acri quidẽ ſed agreſti ſtatũ proprii ordinaret ĩperii: initium cuiuſq; menſis ex illo ſumebat die: quo nouam lunam contigiſſet uideri: quia non cõtinuo euenit ut eo dẽ die ſemper appareat: ſed modo tardius modo celerius ex certis cauſis uideri ſolet. Sic contingit ut dũ tardius apparuit præcedẽ/ti menſi plures dies aut cum celerius pauciores darentur: & ſin/gulis quibuſq; menſibus perpetuã numeri legẽ primus caſus ad dixit: Sic factum eſt ut alii triginta & uuũ alii undetriginta ſorti rentur dies: omnibus tamen menſibus ex die nonaꝝ idus nono die repræſentari placuit: & inter idus ac ſequentes kalendas cõſti tutum eſt, xvi. dies eſſe numerandos: ideo menſis uberior duos illos quibus augebatur dies inter kalendas ſuas & nonas habebat Hinc aliis quintus a kalendis dies aliis ſeptimus nonas facit. Cæ/ſar tamen (ut ſupra diximus) ſtata ſacra cuſtodiens nec in illis mẽ ſibus quibus binos adiecit dies: ordinem uoluit mutare nouarũ: quia pactis totius mẽſis feriis dies ſuos rei diuinæ cautus inſeru/it. Priſcis ergo temporibus anteq̃ faſti a Cn. Flauio ſcriba inuitis patribus in omnium noticiam proderentur: pontifici mĩori hæc prouintia delegabatur ut nouæ lunæ primum obſeruaret aſpe/ctum uiſamq; regi ſacrificulo nunciaret: itaq; ſacrificio a rege & minore pontifice celebrato idem pontifex calata ideſt uocata in

Initium mẽ ſis factum a Romulo

capitolium plebe iuxta curiã calabram: quæ cauſæ Romuli proxima eſt: quod numero dies a kalẽdis ad nonas ſupeſſent. pronũciabat: & quintanas quidẽ dicto quinquies uerbo καλῶ ſeptimas repetito ſepties prædicabat. Verbũ autẽ καλῶ græcũ eſt. i. uoco. Et hunc diẽ qui ex his diebus qui calarẽtur primus eſſet: placuit kalendas uocari. Hinc & ipſi curiæ: ad quam uocabãtur: calabræ nomen datũ eſt & claſſi: ꝙ omnis in eam populus uocaret. Ideo autem minor pontifex numerum dierum qui ad nonas ſupeſſẽt calando prodebat: ꝙ primus nouam lunam oportebat nonarum die populares qui in agris eſſent: confluere in urbem accepturos cauſas feriarũ a rege ſacrorũ: ſciturosq; quod eſſet eo mẽſe faciendũ. Vnde quidã hinc nonas æſtimant dictas: quaſi nouæ initiũ obſeruationis: uel quod ab eo die ſemper ad idus nouem dies putẽtur: ſicut apud tuſcos nonæ plures habebant: ꝙ hi nono quoq; die regem ſuum ſalutabant: & de propriis negotiis conſulebant.

Curia calabra

Calabra & claſſis unde

Nonæ unde

Idus unde. Cap.

Duum porro nomen a Tuſcis: apud quos is dies itis uocat ſumptũ eſt. Item autem illi interpetrabantur Iouis fidutiã Nam cũ Iouem accipiamus lucis auctorem: unde & Lucẽtiũ ſalii ĩ carminibus canũt: & cretenſes Διὰ τὴν ἡμέρον uocãt: ipſi quoq; Romani Dieſpitrem appellant: ut diei patrem iure hic dies Iouis fidutia uocatur: cuius lux cũ ſolis occaſu non finitur: ſed ſplendorem diei & noctis continuat illuſtrante luna: quod ſemper in plenilunio. i. medio menſe fieri ſolet. Diẽ uero qui uel nocturnis caret tenebris: Iouis fidutiam tuſco nomine uocauerunt. unde & omnes idus Iouis ferias obſeruandas ſanxit antiquitas. Alii putãt idus: ꝙ ea die plena luna uideat: a uidendo idus appellatos: mox litteram. u. detractã. Sicut contra quod græci λεῖν dicunt: nos. u. littera addita uidere dicimus. Nonnullis placet idus dictas uocabulo græco ἀπὸ τοῦ εἰδους: quod eo die plenam ſpetiem luna demonſtret. Sunt qui exiſtiment idus ab oue iduli dictas. quã hoc nomine uocant tuſci: & omnibus idibus Ioui immolatur a flamine. Nobis illa ratio nominis uero proprior exiſtimat: ut idus uocemus diem qui diuidit mẽſem. Iduare. n. hetruſca lingua diuidere eſt: unde uidua quaſi ualde idua. i. ualde diuiſa: aut uidua i. a uiro diuiſa. Vt autẽ idus omnes Ioui: ita omnes kalẽdas Iunoni tribuas & Varonis & põtificalis cõfirmat auctoritas Quod etiã

Iouis fiducia

Iouis feriæ idus unde

Vidua unde idus ioui cõſecratæ

laurẽtes patriis relig onibus ſeruant: qui & cognomen deæ ex ceri
Iuno calẽda ris moniis addiderũt kalendarem Iunonem uocantes. Sed & omni
bus kalendis a menſe martio ad decembrem huic deæ kalendariũ
die ſupplicant. Romæ quoq; kalendis omnibus prætercq̃ pontifex
minor in curia calabra rem diuinam Iunoni facit etiam regina ſa
crorum. i. regis uxor porcam uel agnã in regia Iunoni immolat: a
qua etiam Ianum iunonium cognominatum diximus: cp illi deo
omnis ingreſſus: huic deæ cũcti kalendarum dies uidẽtur aſcripti
Cum. n. initium menſium maiores noſtri ab exortu lunæ ſerua
Arthemis lu uerint: iure Iunoni kalendas addixerunt lunam ac Iunonem ean
na dẽ putantes: uel ꝙa luna p aerẽ meat: unde & græci lunã ἄρτεμιν
nuncupauerũt ἀπὸ τοῦ ὁρᾶν: cp aera ſecat. Iuno autẽ aeris arbitra ẽ
merito initia menſium. i. kalendas huic deæ cõſecrauerunt. Nec
hoc prætermiſerim. quod nuptiis copulandis kalendas nonas &
idus religioſas. i. deuitandas conſuerunt. Hi. n. dies præter nonas
feriati ſunt. Feriis autẽ uim cuiq̃ fieri piaculare eſt ideo tunc uitãt
nuptiæ: in quibus fieri uis uirginibus uidetur. Sed Veriũ Flaccũ
iuris pontificii peritiſſimum dicere ſolitum refert Varro: quia fe
riis tegere ueteres foſſas liceret: nouas facere ius nõ eſſet: ideo ma
gis uiduis q̃ uirginibus idoneas eſſe ferias ad nubendũ. Subiiciet
aliquis: Cur ergo nonis ſi feriatus dies non eſt. prohibetur celebri
tas nuptiarum? Huius quoq; rei in aperto cauſa eſt. Nam quia
primus nuptiarum dies uerecũdiæ datur: poſtridie autẽ nuptam
in domo uiri dominum incipere oportet adipiſci. & rem facere di
uinam. Omnes autẽ poſtriduani dies ſeu poſt kalendas. ſeu poſt
Poſtriduani nonas iduuſue ex æquo atri ſunt. ideo & nonas inhabilis nuptiis
dies q ſũt & eſſe dixerũt: ne nupta aut poſtera die libertatem auſpicaret uxo
atri dicũtur riã: aut atro immolaret: quo nefas eſt ſacra celebrari. Sed quia
nos ad comemorationem dierum ordo deduxit: de hoc quoque
quod Hori noſtri conſultatio continet: pauca dicenda ſunt:

De Diuiſione dierum.

Vma ut in menſes annũ: ita in dies menſem quenque di
ſtribuit: dieſq; omnes aut feſtos: aut profeſtos: aut itercí
ſos uocauit: Feſti diis dicati ſunt. profeſti hominibus ob admini
ſtrandam rem priuatam publicamq; conceſſi. Intercíſi deorum
hominumq; cõmunes ſunt. Feſtis inſunt ſacrificia epulæ ludi fe
riæ. Profeſtis faſti comitiales comperendini ſtati præliares: Inter

cisi in se non alia diuiduntur. illorum.n.dierum quibusdã horis fas est:quibusdam fas non est ius dicere. Nam cum hostia cædit fari:nefas est. Intercæsa & porrecta fari licet. Rursus cum adolet non licet. Ergo de diuisione festorum & profestorũ dierũ latius differẽdum. est: Sacra celebritas est: uel cum sacrificia diis offerũt uel cum diis diuinis epulationibus celebratur. uel cũ ludi ĩ honorem aguntur deorum: uel cum feriæ obseruantur Feriarum autẽ publicarum genera sunt quattuor. Aut.n. statiuæ sunt: aut conceptiuæ: aut imperatiuæ: aut nundinæ. Et sunt statiuæ uniuersi populi comunes certis & constitutis diebus ac mensibus & in fastis statis obseruationibus annotatæ: in quibus præcipue seruant agonalia carmentalia lupercalia. Conceptiuæ sunt quæ quot annis a magistratibus uel sacerdotibus concipiunt in dies: uel certos uel etiã ĩcertos ut sũt Latinæ semẽtinæ Paganalia Cõpitalia: Imperatiuæ sunt: quas consules uel prætores pro arbitrio potestatis indicunt. Nundinæ sunt paganoꝝ. i. rusticorum: quibus conueniunt qui negotiis propriis uel mercibus prouisuri. Sunt præterea feriæ propriæ familiarum: ut Claudiæ familiæ: uel Aemiliæ: seu Iuliæ siue Corneliæ: & si quas ferias proprie quæque familia ex usu domesticæ celebritatis obseruat. Sunt singulorum: ut ĩ natalium fulgurumq; susceptiones. Item funerum atq; expiationũ apud ueteres quoq; quisq; qui nominasset salutem semoniam: seiam: segetiã: tutilinam ferias obseruabat. Item Flaminica quotiens tonitrua audisset: feriata erat: donec placasset deos. Affirmabat autem sacerdotes populi ferias: si indictis conceptisque opus aliquod fieret. Præterea regem sacrorum flaminesq; non licebat uidere feriis opus fieri: & ideo per preconẽ denunciabant. ne qui l tale ageretur: & præcepti negligens multiplicabatur. Præter multam uero affirmabant eum qui talibus diebus imprudens aliqd egisset: porco piaculum dare debere: prudentem expiare nõ posse Scæuola pontifex asseuerabat. Sed Vmbro negat eum pollui: q opus uel ad deos pertinens sacrorũue causa fecisset: uel aliquid ad urgentem uitæ utilitatem respitiens actitasset. Scæuola deniq; consultus quid feriis agi liceret: respondit: quod prætermissũ noceret Quapropter si bos in specus decidisset: eumq; paterfamilias adhibitis operis liberasset: non est uisus ferias polluisse: nec ille q trabem tecti fractã fulciendo ab iminenti uindicauit ruina. Vnde

statiuæ feriæ

flamines nõ licet uideri feriis opus fieri

& Maro omnium diſciplinarum peritus ſciens lauari ouem aut lanæ purgandæ aut ſcabiæ curandæ gratia: pronuntiauit: tũc oué per ferias licere merſari: ſi hoc remedii cauſa fieret: Balantũq; gregẽ fluuio merſari ſalubri: Adiiciẽdo enim ſalubri: oſtẽdit aueten di morbi gratia tãtũmodo nõ etiã ob lucrũ purgãdæ lanæ cauſa fieri cõceſſũ. Hæc de feſtis & qui ĩde naſcũt̃: q etiã nefaſti uocãt̃

Faſti
Nefaſti
Comitiales
compendini
Stati

Nunc de profeſtis & qui ex his procedũt loquamur: ideſt faſtis: comitialibus: cõpendinis: ſtatis præliaribus. Faſti ſunt qbus licet fari prætori tria uerba ſolennia: do: dico: addico. His cõtrariis ſũt nefaſti. Comitiales ſunt quibus cũ populo agi licet. Et faſtis qdẽ lege agi poteſt: cũ populo nõ poteſt: comitialibns utrũq; poteſt. Cõperẽdini quibus uadimoniũ licet dicere. Stati q iudicii cauſa cũ peregrino inſtituũt̃: ut Plautus ĩ Gurgulione: Status cõdictus

Præliares

cũ hoſte ĩterceſſit dies. Hoſtẽ nũc more uetere ſignificat pegrinũ Præliares ab iuſtis nõ ſegregaueri: ſiquidẽ iuſti ſunt cõtinui. xxx. dies quibus exercitui ĩpato uexillũ rufi coloris ĩ arce poſitũ eſt. Præliares autẽ omnes quibus fas ẽ res repetere: uel hoſtẽ laceſſere Nã cũ latiaꝝ hoc ẽ latinaꝝ ſolẽne cõcipit̃: itẽ diebus ſaturnaliorꝝ: ſed & cũ mũdus patet: nefas ẽ præliũ ſumere. Quare nec latinaꝝ tẽpore quo publice quõdã ĩduciæ ĩter Romanũ populũ latinoſq; firmatæ ſũt: ĩchoari bellũ dicebat: nec Saturni feſto qui ſine ullo tumultu bellico creditur ĩpaſſe: nec patẽte mũdo quod ſacrum Diti patri & Proſerpinæ dicatũ ẽ: meliuſq; occluſa Plutõis fauce eũdũ ad præliũ putauerũt. Vnde & Varro ita ſcribit: Mundus quom patet: deorꝝ triſtiũ atq; ĩferꝝ q̃ſi ianua patet: propterea nõ modo præliũ cõmitti: ueꝝ etiã delectũ rei militaris cauſa habere: ac militẽ proficiſci: nauẽ ſoluere: uxorẽ liberꝝ quærẽdorꝝ cauſa du cere religioſum ẽ Vitabãt ueteres ad uiros uocãdos etiam dies qui eſſent notati rebus aduerſis. Vitabãt etiam feriis ſicut Varro in augurũ libris ſcripſit ĩ hæc uerba: Viros uocare feriis nõ oportet ſi uocauit piaculũ eſto. Sciendum eſt tamẽ eligẽdi ad pugnandũ diẽ romanis tunc fuiſſe licentiã: ſi ipſi ĩferrent bellum: at cum ex ciperent nullum obſtitiſſe diem: quo minus uel ſalutem ſuã uel

Dies poſtriduani

publicam defenderent dignitatem Quis enim obſeruationi locus cum eligendi facultas non ſnperſit? Dies autem poſtriduanos ad omnia maiores noſtri cauendos putarunt: quos etiam atros uelut infauſta appellatione damnarunt. Eoſdẽ tamẽ nõnulli cõmunes

uelut ad emendationem nom inis uocitauerunt. Horum causam Gellius annalium libro.xv.& Cassius Hemina historiā libro.ii.referunt anno ab urbe condita tricentesimo sexagesimo tertio a tribunis militū Virgulo Manlio Eolio posthumio collegisq; eorum in senatu tractatū: qd esset: propter quod totiēs īter paucos ānos male esset afflicta respu.& ex præcepto patrū Luciniū Aqniū auruspicem ī senatū uenire iussū religionē requirēdaꝝ gratia dixisse Quintū Sculpiciū tribunū militū ad aliā aduersū gallos pugnaturū rē diuinā dimicādi gratia fecisse postridie idus quintilis. Irē apud cremerā multisq; aliis tēporibus & locis post sacrificiū die postero celebratum male cessisse cōflictum. Tunc patres iussisse: ut ad collegium pontificū de his religionibus referret: pōtificesq; statuisse posterō die omnes kalēdas: nonas: idus: atros dies habēdos ut hi dies neq; præliares neq; puri neq; comitiales essēt Sed & Fabius Maximus Seruilianus pōtifex ī libro.xii.negat oportere atro die parētare: qa tūc quoq; Ianū Iouēq; præfari necessē quos nominari atro die nō oportet. Ante diē quoq; q̄rtū klēdas uel nonas uel idus tāq̄ inominalē diē pleriq; uitāt. Eius obseruationis an religio ulla sit tradita: quæri solet. Sed nos nihil sup ea re scriptū inueniemus nisi quod Quintus Claudius ānaliū quīto cladē illā uastissimā pugnæ cannēsis factā refert ante diē q̄rtū nonas sextilis. Ad rē sane militarem nil attinere notat Varro utrū fastus uel nefastus dies sit: sed ad solas hoc actiones respicere priuatas. Quod autē nūdinas ferias dixi potest argui: quia Titus de feriis scribēs nūdinaꝝ dies nō īter ferias rettulit: sed tātū solēnes uocauit Et quod Iulius Modestus affirmat: Messalia augure cōsulēte pōtifices ad nundinaꝝ romanaꝝ nonaꝝq; dies feriis tenerēt: respondisse eos: nundinas sibi ferias nō uideri. Et quod Trebatius ī libro primo religionū ait: nundinis magistratū posse manumittere: iudiciaq; adiicere. Sed contra Iunius Cæsar.xvi.auspicioꝝ libro negat nundinis cōcionem aduocari posse.i.cum populo agi: ideoq; nundinis romanoꝝ haberi comitia non posse. Cornelius etiā Labeo primo fastorꝝ libro nundinis ferias esse pronuntiat. Causā uero huius ueritatis apud Granium Lucinianum libro.ii diligens lector inuenit. Ait enim nundinas Iouis ferias esse siquidem flamminica omnibus nundinis in regia Ioui arietem soleat immolare. Sed lege hortēsia effectū: ut fastæ essent: uti rustici

Atri dies sūt
Calendæ
Nonæ
Idus

Canēsis pugna quo die facta

An nūdinæ sint feriæ

Iouis feriæ

qui nundinādi cauſa in urbem ueniebant lites componerent Ne fuſto enim die prætori fari nō licebat. Ergo qui ferias dicūt a mē dacio uindicantur patrocinio uetuſtatis: qui contra ſentiunt æſti matu ætatis quæ legem ſecuta eſt: uera depromunt. Harum ori ginem quidam Romulo aſſignant: quem cōmunicato regno cū Tito Tatio ſacrificiis & ſodalitatibus inſtitutis nundinas quoq; adieciſſe commemorant: ſicut Tuditanus affirmat. Sed Caſſius Seruium Tullum feciſſe nundinas dicit: ut & in urbem ex agris conuenirent: urbanas ruſticaſq; res ordinaturi. Geminus ait diē nūdinarum exactis iam regibus cœpiſſe celebrari: quia pleriq; de plebe repetita Seruii Tullii memoria parentarent ei nūdinis: cui rei etiam Varro conſentit. Rutilius ſcribit romāos inſtituiſſe nū dinas: ut octo quidem diebus in agris ruſtici opus facerent nono autem die intermiſſo rure ad mercatum legeſq; accipiendas Ro mam uenirent: & ut ſcita atq; conſulta frequētiore populo refer rentur: quæ trinundino die propoſita a ſingulis atq; uniuerſis fa cile naſcebantur: Vnde etiam mos tractus ut leges trinūdino die promulgarentur: Ea re etiam candidatis uſus fuit in comitiū nū dinis uenire & in colle conſiſtere: unde coram poſſent ab uniuer ſis uideri. Sed hæc omnia negligentius haberi cœpta & poſt abo lita: poſtq̄ trinundino etiam ob multitudinem plebis frequētes adeſſe cœperint. Eſt etiam nundina romanorum dea a nono die naſcentium nuncupata qui luſtricus dicitur. Eſt autem dies lu ſtricus quo infantes luſtrantur & nomen accipiunt: ſed is mari bus nonus: octauus eſt fœminis. Plene (ut arbitror) anni ac men ſium conſtitutione digeſta. Habet Horus quoque noſter quod de dierum uocabulis & obſeruatione conſuluit. & ſcire equidem uelim: nunquid ſit quod argutus niligena & gentis accola nume roq; potētis ex hoc ordine romanæ diſpēſatiōis irrideat: an tuſcū quoq; tyberī aliquid ex diſciplinis ſuis hauſiſſe cōſentiat. Subie cit Euſtachius. Non ſolū Horus noſter grauis uir & ornatus: ſed nec qſq̄ alius (ut extimo) tā futulis poſſet eſſe iudicii q romāi āni ſic ad unguē (ut aiūt) emendatū ordinē nō probaret: cui maiorē gratiā & tenax memoria & luculēta oro referētis adiecit. nec mi ſi hac digeries morſū reprehēſiōis euaſit cui accerſita ē ab ægypto poſtremæ correctiōis auctoritas. nā Iulius Cæſar ut ſideq motus

Feriaq & nū dinaq origo

Vnde nūdi næ

Nundina

Dies luſtri cus

de qbus nõ ĩdoctos libros reliqt:ab ægyptiis diſciplinis hauſit ita hoc quoq; ex eadẽ inſtitutiõe mutuatus é:ut ad ſolis curſũ finiẽdi anni tẽpus extẽderet Latii uero ueteres incolæ:quia nihil tã tũ diſcere ab ægyptiis licebat ad quã nullus illis cõmeatus patebat: morẽ gratiæ ĩ mẽſiũ numerãdis diebus ſecuti ſunt:ut retrouerſũ cedẽte numero ab augmento in diminutionẽ cõputatio reſoluta deſineret. Ita enim nos decimũ diẽ deĩde nonũ & poſtea octauũ dicimus: ut athenienſes δεκάτην καὶ εἰνάτην φθίνοντος μηνός ſoliti ſunt dicere Hõerus quoq; cũ ait τοῦ μὲν φθίνοντος μηνός τοῦ δ' ἑξαμείνοιο qd aliud niſi illũ ἑξαμείνον dicit cuius paulatim dificiẽtis ſupputatio ĩ nomẽ deſinit ſecuturi & φθίνοντα illũ q̃ præcedit numerũ ſucceſſurus priori in defectũ meãti Quod & Homerus noſter mãtuanus ĩtelligẽs illud ſtare dici:ad quod accedẽs ait:Stat ſua cuiq; dies:extremũ diẽ ſtare dicẽs: q̃ſi ad quẽ per omnes eat. Idẽ poeta doctrina ac uerecũdia iuxta nobilis ſciẽs romãos ueteres ad lunæ curſũ:& ſeq̃ntes ad ſolis ãni tẽpora digeſſiſſe utriuſq; ſæculi opinioni reuerẽtiã ſeruãs: Vos clariſſima mundi Lumina inquit:labẽtẽ cælo quæ ducitis annum Liber & alma ceres tam lunam q̃ ſolem duces anni hac inuocatione deſignans Hic Auienus: Hoc equidem mecũ multũ ac frequenter agitaui: quid ſit quod ſolem modo Apollinem: modo Liberum:modo ſub aliarum appellationum uarietate ueneremur. Et quia ſacroꝝ omnium præſulẽ eſſe te Vecti prætextate diuina uoluerunt: pge quæſo rationem mihi tantæ ſub uno nomine in nominibus diuerſitatis aperire. Tum Vectius: Caue extimes mi Auiene poetarum gregem:cum de diis fabulantur:non ab ædytis plerũq; philoſophiæ ſemina mutuari. Nã quod omnes pene deos duntaxat qui ſub cælo ſunt:ad ſolem referunt:non una ſuperſtitio ſed ratio diuina commendat. Si enim ſol(ut ueteribus placuit) dux & moderator eſt reliquorum luminum:& ſolus ſtellis erãtibus præſtat: ipſarum uero ſtellarum curſus ordinem rerum humanaꝝ ut quibuſdam uidetur pro poteſtate diſponunt: uel(ut Plotino conſtat placuiſſe)ſignificant:neceſſe eſt ut ſolem qui moderatur noſtra moderantes: omnium quæ circa nos geruntur fateamur auctorẽ. Et ſic Maro cũ de una lunone diceret:quo numine leſo oſtẽdit unius diei effectus uarios, p uariis ceſẽdos eſſe numinibus ita diuerſæ uirtutes ſolis noĩa diis dederũt ũde ἔννοσὸ πᾶ ſapiẽtũ

Quod cum ſit tantum unus deus tamẽ plures nominẽtur propter offitia

principes prodiderunt. Virtutē igitur ſolis quæ diuinationi cura
tioniq; præeſt: Apollinē uocauerunt: Quæ ſermonis auctor eſt
Hermis Mercurii nomen accepit. Nā quia ſermo interpretatur cogitatio
nes latentes: ἑρμής ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν propria appellatione
uocitatus ē. Virtus ſolis quæ fructibus effectus eiuſdē ē qui fru-
gibus præeſt. & hinc natæ ſunt appellationes deoꝝ ſicut cæteroꝝ
qui ad ſolē certa & arcana ratione referunt. Et ne tāto ſecreto nu
da præſtetur aſſertio: auctoritates ueteꝝ de ſingulis conſulamus
Apollinis nomen multiplici interprætatione ad ſolē refert: cuius
Apollo rei ordinē ꝑgā pandere. Plato ſolē ἀπόλλωνα cognoīatum ſcri-
bit: ἀπὸ τοῦ πάλλιεν τὰς ἀκτῖνας. i. a iactu radioꝝ Chryſippus
Apollinē ὡς οὐχὶ τῶν πολλῶν καὶ φάυλων οὐσιῶν τοῦ πυ-
ρὸς ὄντα. Primā enī noīs litterā retinere ſignificationē negandi
ἢ ὅτι μόνος ἐστὶ καὶ οὐχὶ πολλοί. Nā & latinitas eū quia tantā
clatitudinē ſolus obtinuit: ſolē uocauit. Speuſippus ꝙ ex multis
ignibus cōſtet uis eius ὡς ἀπὸ πολλῶν οὐσιῶν πυρὸς αὐτοῦ
συνεστῶτος κλεάνθης ὡς ἀπ' ἄλλων τὰς ἀνατολὰς ποιουμένου
qđ ab aliis atq; aliis locoꝝ declinatiōibus faciat ortus cornificius
arbitratur Apollinem nominatum ἀπὸ τοῦ ἀναπολεῖν: ideſt
quia intra circuitum mundi: quem græci πόλον appellant im-
petu latus ad ortus refertur. Alii cognominatum Apollinem
putant ὡς ἀπολλυντα τάζῶα. Exanimat enim & perimit ani-
mantes: cum peſtem intemperiæ caloris immittit: ut Euripides ī
Phæthōte ὡ χρυσόφεγγες ἡλίως σ' ἀπόλλων ἀμφανῶς κλήζει
βροτός μ' ἀπόλεσας ὅθε. Idē Archilochus ἄναξ ἄπόλλον καὶ σ
ὑτοὺς μαιτίους σήμαινε καὶ σφάς ὀυλλύωσπερ ὀλλύεις. De
niq; inuſtus morbo ἀπολλωνοβλήτους καὶ ἡλιοβλήτους ap
pellāt Et qa ſimiles ſūt ſolis effectibus effectus lunæ ī iuuādo no
cendoq;: ideo fœminas certis afflictas morbis σεληνοβλήτους
καὶ ἀρτεμιδοβλήτους uocant. Hinc eſt quod arcu & ſagittis
Apollinis ſimulacra decorant: ut ꝑ ſagittas intelligat uis emiſſa
radiorum αὐτὸρ ἐπει ταυτοῖσι βέλος εχεπευκὲς ἐφιεὶς βάλλε
Idem auctor eſt & publicæ ſoſpitatis quam creditur ſol animan
tibus præſtare temperie. Sed quia perpetuam præſtat ſalubrita-
tem: & peſtilens ab ipſo caſus rarior eſt: ideo Apollinis ſimulacra
manu dextera gratias geſtant: arcum cum ſagittis ſiniſtra ꝙ ad
noxam ſit pignor: & ſalutem dextera manus promptior largiat.

Hinc est ꝙ eidē attribuitur medendi potestas: quia tēperatus so
lis calor morboꝝ omniū fuga est. Nā tam ὡς ἀπελαύνοντα τὰς
νόσους ἀπόλλων q̄ ἀηελῶνα cognoīatū putāt Quæ sententia
latini quoq; nominis enunciationi congruens: fecit ne huius dei
nomen referemus: ut Apollinē appellantē mala intelligas: quē
athenienses ἀλεξίκακὸν appellant. Sed & Lindii colunt Apol-
linē λοίμιον hoc cognomine finita pestilentia nuncupatum: ea
dem opinio sospitalis & medici dei in nostris quoq; sacris fouet. Loemius a-
Nanq; uirgines uestales ita indigitāt: Apollo medice: Apollo pæ pollo
an. Cū ergo sint huiusce sideris. i. solis duo maximi effectus alter
quo calore temperato mortaliū uitam iuuat: alter quo iactu radi
orum nonnunq̄ pestiferꝝ īmittit uirus duo eademq; cognomina
circa singulos effectus propriis enuntiationibus signant appellā
tes deū ἰήιον atq; παιάνα: quæ cognomina utriq; effectui sunt
apta ut sit ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι: idest a sanando: & παιὰν ἀπὸ
τοῦ πάνειν τὰς ἀνίας. & rursus: ἀπὸ τοῦ ἱέναι ab immittendo:
βέλος ἐχεπευκὲς εφιεὶς καὶ παιὰν ἀπὸ τοῦ πάιειν a feriendo.
Optinuit tamen ut cum sanitatē dari sibi precant: ἰήιε παιάν ꝑ
ῆ litteram enuncient idest medere παιάν. Cum autem ἱὲ παιάν
ꝑ. e. litteram dicunt cū aspiratione prioris litteræ: significant hoc
dici in aliquā aduersa precatione βάλλε παιάν: idest īmitte fe-
riendo: qua uoce ferunt Latonā usam cum Apollinē hortaretur
īpetū Pythoni: incessere sagittis: cuius rei naturalē rationē suo
loco reddā. Hanc uocē idest ἱὲ παιὰν confirmasse fert oraculum
delphicū atheniensibus petētibus opem dei aduersus amazonas
Theseo regnāte: nāq; inituros bellū iussit his ipsis uerbis semet-
ipsum auxiliatorē inuocari hortariq; Apolodorus in li. xiiii. περὶ
θεῶν ἰήιὸν solē scribit ita appellari Apollinē ἀπὸ τοῦ κατὰ κόσ
μον ἰέσθαι καὶ ἱέναι: ꝙ sol ꝑ orbē īpetu fert Sed Tymotheus ita
σύτ: ὦ τὸν ἀεὶ πόλον οὐράνιον ἅμα ταῖς ἀκτῖσιν ἥλιε βάλλω
ν πέμψον εκάβολον εχθροῖς βέλοσσας ἀπόνευρας παιάν
Eūdē deū præstātē salubribus causis ὄυλιον appellāt. i. sanitatis
auctorē ut ait Hōerus ὀυλέτε καὶ μᾶλα χαῖρε Menādrus scribit
milesios ἀπόλλωνι ὀυλίω ꝑ salute sua īmolare. φὲρεκύδης re-
fert thesea cū ī cretā ad mīotauꝝ duceret uouisse ꝑ salute atq; re
ditu suo ἀπόλλωνι ὀυλίω καὶ ἀρτέμιδι ὀυλία nec miꝝ si gemi
ni effectus uariis nōibus celebrāt: cū alios quoq; deos ex cōtrario Vlios Apol
lo

in eadē re duplici cēseri & potestate accipiamus & nomine ut Neptunum quem alias ἐνοσίχθονα: idest terram mouentem: alias ἀσφαλίωνα: idest stabilientem uocant. Item Mercurius hominū mētes oculos & excitat & sopit ut ait poeta εἴλετο δὲ ῥᾶυδον τῆ τ' ἀνδρορον ὄμματα θέλγει. Vnde & Apollinē idest solē modo sospitatem modo pestem significantibus cognominibus adoramus: cum tamen pestis quæ ab eo noxiis īmittitur: aperte hūc deum bonis propugnare significet. Hinc est ꝙ apud Pachynnū Siciliæ promontorium Apollo libystinus eximia religione celebratur. Nam cum libyci inuasuri Siciliam classem appulissēt ad id promontoriū Apollo qui ibi colitur inuocatus ab incolis īmissa hostibus peste & pene cunctis subita morte interceptis libystinus cugnominatus est. Nostris quoq; continetur ānalibus similis eiusdem dei præsentiæ maiestas. Nam cum ludi primo romæ Apollini celebrarent: ex uaticinio Martii uatis carmineq; sibyllino repentino hostis aduentu plebes ad arma excitata hosti occurrit: eoq; tempore nubes sagittarum in aduersos uisa ferri & hostē fugauit: & uictores romanos ad spectacula dei sospitalis reduxit Hinc intelligitur prælii causa non pestilentiæ (sicut quidā existimant) ludos institutos. Hæc est aūt huius existimationis ratio ꝙ tunc sol sup ipsum nostræ habitationis uerticē fulget: Nā cancer in æstiuo tropico est: in quo meante sole radii temperatā nostrā non eminus sed supne demissi rectis fulgoribus lustrant. Vnde extimatum est a nonnullis ad propiciandū tunc maxime deū caloris apollinaribus litari: sed inuenio ī litteris hos ludos uictoriæ non ualitudinis causa (ut quidā annalium scriptores memorant) institutos Bello enī punico hi ludi ex libris sibyllinis primū sunt instituti suadēte Cornelio Ruffo decēuiro: qui propterea Sibylla cognoīatus ē: & postea corrupto noīe primus Sylla cœpit uocitari. Fert' aūt in carminibus Martii uatis cuius duo uolumina illata sunt in scnatū: inuentū esse ita scriptū: Hostem romani si ex agro pellere uultis uomicāq; quæ gentiū uenit longe: Apollini cēseo uouēdos ludos qui quot annis cōiter Apollini fiāt. His ludis faciēdis præsit is prætor q ius populo plebiq; dabit. Sūmū decēuiri græco ritu hostiis sacra faciāt. hoc si recte facietis: gaudebitis semp: fietq; respu. melior. Nā is diuus extīguet ꝑduellos uros: q uestros cāpos pascūt placide. Ex hoc carmine cū ꝓcurandi gratia

Libystinus Apollo

Sibylla qui & Sylla

dies unus rebus diuinis īpensus esset: postea senatusconsultum factum: uti decemuiri (quo magis instruerentur de ludis Apollini agundis req; diuina recte facienda) libros sibyllinos adirent: in quibus cum eadē reperta nunciatū esset: censuerunt patres Apollini ludos uouēdos faciendosq;: inq; eam rē duodecim milia æris prætori & duas hostias maiores dari: decemq; uiris præceptum ē ut græco ritu hisce hostiis sacrum facerent Apollini boue aurato & capris duabus albis auratis: Latonæ boue fœmīa aurata ludos in circo populus coronatus spectare iussus. Hæc præcipue tradit origo ludoꝝ apollinarium. Nunc ex aliis quoq; huius diei nominibus eūdem esse Apollinem & Solem probemus. Loxias cognominatur: ut ait Aenopides: ὀτι ἐκποράεται τον λοξὸν κύκλον ἀπο δυσμον ἐτἀνατολάς κινούμενος. idest ꝙ obliquū circulū ab occasu ad orientē pergit. Aut ut Cleantes scribit ἐπειδή καθ' ἑλίκας κίνεῖται λοξάι γάρ εἰσὶ και αὐτάι: ꝙ flexuosum pergit iter. ἢ ὅτι τάς λόξάς ἀκτῖνας ἱήσει ἐφήμᾶς βορειους ὄντας νότίος ὢν: uel ꝙ transuersos in nos a meridie immittit radios: cum simus ad ipsum septentrionales Delius cognominat' ἀ πό τοῦ δῆλα καὶ φανερά πάντα ποιεῖν τῶ φωτί: ꝙ illuminādo omnia clara demonstret. φοῖβος appellatur (ut ait Cornificius) ἀπό τοῦ φοιτᾶν βία: ꝙ ui fertur. Pleriq; autē a specie & nitore Phœbum idest καθόράν καὶ λαμπρόν dictum putant. item Phaneta appellant ἀπό τοῦ φάινειν ἐπιδή φάιν εταινέος: quia sol quotidie renouat sese. Vnde Virgilius: Mare nouum. Camerienses q sacram soli incolunt insulam ἀεὶ γενέτην Apollini immolant. τῶ τόν αὐτόν ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἀεὶ γεννᾶν: idest ꝙ semper exoriens gignitur: quique ipse generat uniuersa: seminando: fouendo: producendo: alendo: augendoq;. Apollinis Lycii plures accipimus cognominis causas. Antipater stoicus lycium Apollinem nuncupatum scribit ἀ πό τοῦ λαυκένεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου. Cleanthes Lycium Apollinem appellatum notatq; ueluti lupi pecora rapiunt: ita ipse quoq; humorē eripit radiis. Prisci græcoꝝ primā lucem quæ præcedit solis exortus λύκην appellauerunt ἀπὸ τοῦ λύκου: idest tēporis: hodieq; lycophos cognoīant de quo tēpore ita poeta scribit: ἦμοσδ' οὐτ' ἄρπω ἠώς ἐςί δ' ἀμφὶ λύκη νύξ. idem Homerus: ἄυχεοδ' ἀπόλλωνι λυκηγενέτηκ λυτοτόξω: qd' significat τῶ γεννῶντι τήν λύκην qui generat ex

Varia nomina Apollinis

ortu ſuo lucem. Radioꝝ enim ſplendor propinquitatem ſolē lōge lateq; præcedens atq; caliginem paulatim extenuās tenebrarū parit lucem Neq; minus romani ut pleraq; alia ex græco ita & lucē uidentꝰ a lyce figuraſſe. Annum quoq; uetuſtiſſimi græcorum λυκάβαντα appellāt τήνατὸ τοῦ λύκου ideſt ſole. βαινόμενον καὶ μετρούμενον λύκοϛ autem ſolem uocari etiam Lycopolitana Thebaidos ciuitas teſtimonio eſt: quæ pari religione Apollinē itemq; lupum hoc eſt λύκον colit in utroq; ſolem uenerans: ꝙ hoc animal rapit & conſumit omnia ī modum ſolis ac plurimū oculoꝝ acie cernens tenebras noctis euincit: ipſos quoq; λύκους a lyce: ideſt a luce prima appellatos quidam putāt: quia hæ feræ maxime id tempus aptum rapiendo pecori obſeruant ꝙ antelucanum poſt nocturnā famem ad paſtum ſtabulis expellitur: & Apollinem πάτρῶον cognominauerunt nō propria gētis unius ac ciuitatis religione ſed ut auctorē progenerandaꝝ omnium reꝝ ꝙ ſol humoribus exiccatis progenerandaꝝ omnibus præbuit cauſam: ut ait Orpheus πατρὸς ἔχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν. Vnde nos quoq; Ianum patrē uocamus ſolem ſub hac appellatione uenerantes. νόμίων ἀπόλλωνα cognominauerunt: nō ex officio paſtorali: ut fabula per quam fingitur Admeti regis pecora pauiſſe. Sed quia ſol paſcit omnia quæ terra progenerat unde non unius generis: ſed omniū pecorū paſtor canitur: ut apud Homeꝝ Neptuno dicente φοῖβε σὺδ' εἰκόπολλας ἐλίκας βοῦς βουκολέεσκες: atq; idē apud eundem poetam equarum paſtor ſignificatur: ut ait

τας ἐν φιρὶν θρὲψάργυρότοξος ἀπόλλων
ἄμφωθη λείας φόβον ἄρηος φορεῦσας

Lupus ūde

Præterea ædes ut omniū paſtoꝝ ſūt apud camirēſes ἐπιμηλίου apud naxios ποιμνίου itemq; deus ἀρνοκόμης colitur: & apud leſbios ναπαῖος. Et multa ſunt cognomina per diuerſas ciuitates ad dei paſtoris officium tendentia: Qua propter uniuerſi pecoris antiſtes & uere paſtor agnoſcitur Apollo ἐλελεὺς appellatꝰ: ἀπὸ τοῦ ἑλίττεσθαι περίτὴνγῆν: ꝙ æterno circa terram meatu ueluti uolui uideꝰ: ut ait Euripides ἥλιε θοαὶς ἵπποισιν ἑλίσσων πέταγος πολλοῦ πυρός: Vt ait Empedocles ὕνεκα ἑλιχθεὶς μέγαν ὀυρανὸν ἀμφιπολέυει ὑπαλλάττων ἀπότου συγηλέυσκειν καὶ συναθροίζειν τοὺς ἀνθρώπους ὅταν ἀγέτει λε: ꝙ exo

Eleleus

riens homines conducit in cœtum. Apollo chrysocomos cognominat a fulgore radioꝝ: quos uocat comas aureas solis: unde & ἀκερσεκόμης: ꝙ nunquam radii possunt a fronte lucis auelli. itē argyrotoxus ꝙ enascens ꝑ summū orbis ambitū uelut arcus quidā figuratur alba & argentea specie: ex quo arcu radii in modum emicant sagittarum. σμυνθεύς cognominatur ὅτι ζέων θεῖ quia feruens currit: κάρνειος ὅτι καίομενος ὁρᾶται νέος: uel ꝙ cum omnia ardentia cōsumāt: hic suo calore candēs semꝑ nouus cōstat. Itē ἀπόλλων σκιάλλιος ὅτι τάς κύνησει ἄλλοιας ποιεῖ nobis ab austro currens. θυμβραῖος ὁ τίτους ὄμβος θεῖσυ ꝙ est deus imbricitor. ἀπόλλων φιλήσιος ꝙ lumen eius exoriens amabile amicissima ueneratione oculorum consalutamus. ἀπόλλων πύθιος οὐκ ἀπὸ τῆυ πύσεως idest non a consultatione oculoꝝ dictus a physicis existimatur sed ἀπὰ τοῦ πύθειν id est σήπειν: ꝙ nunq̄ sine ui caloris efficitur: Hinc ergo πύθων dictum existimant: licet hoc nomen ex nece draconis inditū deo græci fabulentur. Quæ tamen fabula non abhorret ab intellectu naturalis arcani: quod apparebit si ꝑcurratur ordo qui de Apolline nascenre narratur: sicut paulo superius enarraturꝝ me esse promisi. Latonæ Apollinem Dianāq; parituræ Iuno dicitur obstitisse. Sed ubi quandoq; partus effusus est: draconē ferūt q πύθων uocitabatur deoꝝ cunas inuasisse: Apollinemq; in prima īfantia sagittis belluā confecisse quod ita intelligendum naturalis ratio demonstrat. Nanq; post chaos ubi primū cœpit cōfusa deformitas in reꝝ formas & elemēta nitescere: terraq; adhuc humida substantia in molli atq; instabili sede nutaret: conualescente paulatī æthereo calore atq; inde seminibus in eam igneis defluētibus hæc sidera edita esse credūtur & solē maxima caloris ui in superna raptū. Lunā uero humidiore & uelut fœmineo sexu naturali quodam pressam tēpore inferiora tenuisse tanq̄ ille magis substātia patris constet: hæc matris. Siquidē Latona physici uolunt terrā uideri: cui diu interuenit Iuno ne numina quæ diximus ederētur Hoc est aer qui tunc humidus adhuc grauisq; obstabat ætheri: ne fulgor luminū ꝑ humoris aerei densitatē tanq̄ ex cuiusdā partus progressione fulgeret. Sed diuinæ prouidentiæ uicit instātia: quæ credit̄ iuuisse partū. Ideo in insula Delo ad confirmandam fidē fabulæ ædes ꝓuidentiæ: quā σναόν προνοία appellāt pata

crisocomos
argirotosus
Sciallius
Tymbreus
Philesius
Latona

religione celebrat̃. Propterea ĩ insula dicũtur nati: ꝙ ex mari no
bis oriri uident̃. Hæc ĩsula ideo delos uocat̃: qa ortus & quasi par
Delos quare dicitur tus luminũ oĩa facit δῆλα: id ẽ aperta clarescere. Hæc est aũt de
nece draconis ratio naturalis: ut scribit Antipater stoicus. Nã ter
Ratio naturalis de nece phythonis ræ adhuc humidæ exhalatio meãdo ĩ supna uolubili ĩpetu atque
ĩde sese postq̃ calefacta ẽ: instar serpẽtis mortiferi ĩ ĩferiora reuol
uẽdo corrũpebat oĩa ui putredinis: quæ non nisi ex calore & hu
more generat̃: ipsumque solẽ densitate caliginis obtegẽdo nebu-
lã uidebat̃ quodãmodo lumen eius eximere. Sed diuino feruore
radioꝝ tandẽ uelut sagittis incidẽtibus extenuata exiccata enecta
Alia ratio ĩterempti draconis ab Appollĩe fabulã fecit. Est & alia rõ draco
nis perẽpti. Nã solis meatus licet ab ecliptica linea nunq̃ recedat:
sursũ tamẽ ac deorsũ uentorũ uices certa deflexiõe uariando iter
suũ uelut flexũ dracõis ĩuoluit. Vnd̃ Euripedes πῦργεννὴ δὲ δρ
ακωνόλον ἡγεῖται τοῖς τετραμόρφοις ὡραῖς ζεύγην ἁρμονία
ὅπλον τοῦ πολυκαρποῦ ὄχημα Sub hac ergo appellatiõe cæle
Sagittæ Apollinis stis itineris sol cũ cõfecisset suũ cursũ: draconẽ cõfecisse dicebat̃.
Inde fabula exorta ẽ de serpẽtis nece. Sagittaꝝ autẽ noĩe ñ nisi ra
dioꝝ iactus ostendit̃: qui tũc lõgissimi ĩtelligunt̃: quo tẽpore al-
Ecebalus tissimus sol diebus lõgissimis solstitio æstiuo cõficit ãnuũ cursũ
unde ἐκήβολος dictus καὶ ἑκατβόλος e longissimo altissimo-
q; radios ĩ terrã usq; dimittẽs. De Pythii cognomĩe sufficere ista
potuissẽt: ni hæc quoq; ratio eiusdẽ appellatiõis ĩgereret. Cũ.n.
Quãdo Pythius dicit̃. sol ĩ signo cãcri æstiuũ solstitiũ facit: ĩ quo ẽ lõgissimi diei termi
nus: & ĩde retrogressũ agit ad diminutionẽ dieꝝ: Pythius eo tẽpo
Apollo re appellat̃ ὡς πύματον θέων ὅ ἐστί τελευταῖος δρόμον τρέχω
Idẽ ei nomẽ cõuenit. & cũ capricornũ rursus ingrediẽs ultimum
breuissimi diei cursũ intelligit̃ peregisse: & ideo ĩ alterutro signo
rũ peracto annuo spatio draconẽ Apollo. i. flexuosũ iter suũ con
Cãcer & Capricornus dicunt̃ portae solis fecisse memorat̃. Hãc opinionẽ Cornificius ĩ etymis rettulit. Iõ
autẽ his duobus signis: quæ portæ solis uocant̃: cãcro & capricor
no hæc oĩa contigerunt: ꝙ cancer aĩal retro atq; oblique cedit. Ea
dẽque ratiõe sol ĩ eo signo obliquũ (ut solet) ĩcipit̃ agere retrogres
sũ. Capræ uero cõsuetudo hæc in pastu uidet̃: ut semp altum pa
scẽdo petat. Sed & sol ĩ capricorno ĩcipit ab imis in alta remeare.
Didymæus ἀόπλλωνα διδυμαῖον uocant: ꝙ geminã speciẽ sui numinis
præfert ipse illuminãdo formãdoque lunã. Et.n. ex uno fonte lu

cis gemino ſydere ſpatia diei & noctis illuſtrat. Vnde & romani ſolē ſub noīe & ſpecie anni didymati Apollinis appellatiōe uenerantur. ἀπόλλωνα Δελφιόν uocant: ꝙ quæ obſcura ſūt: claritudīe lucis oſtēdit ἐκ τοῦ Δηλοῦν ἀφανῆ Aut ut Numēio placet: quaſi unū & ſolū. Ait. n. priſca græcoꝝ lingua Δέλφον unū uocitari: unde & frater īquit ἀδελφός dicit̄: quaſi iā nō unus. Hieropolitani præterea q ſunt gentes aſſyrioꝝ: oēs ſolis effectus atq; uirtutes ad unius ſimulacri barbati ſpeciē redigūt: eundēq; Apollinē appellāt. Huius facies prolixa in acutū barba figurata ē eminente ſup caput calatho. Simulacrū thorace munitū ē. Dextera erectā tenet haſtā ſupſtāte uictoriæ paruulo ſigno. Siniſtra floris porrigit ſpeciē: ſūmiſque ab humeris gorgoneū uelamentū redimitū anguibus tegit ſcapulas. Aquilæ ꝓpter exprimūt īſtar uolatus. Ante pedes imago fœminea ē: cuius dextera leuaque ſunt ſigna fœminaꝝ. Ea cingit flexuoſo uolumīe draco. Radios ī terrā ſupne iaci barba demiſſa ſignat. Calathus aureus ſurgēs ī altum mōſtrat ætheris ſūmū: ūde ſolis credit̄ eſſe ſubſtātia. Haſtæ atq; loricæ argumēto imago adiungit̄ Martis: quē eundē ac ſolē eſſe ꝓcedēs ſermo patefaciet. Victoria teſtat̄ cūcta ſūmitti huius ſyderis poteſtati. Floris ſpecies florē rerū proteſtat̄ quas hic deus inſeminat progenerat: nutrit: fouet: maturatq;. Species fœminea terræ imago ē: quā ſol deſup illuſtrat. Signa duo æque fœminea: q; bus ambit̄: hylē naturāq; ſignificāt cōfamulātes. Et draconis effigies fluxuoſū iter ſyderis mōſtrat. Aqlæ propter altiſſimā uelocitatē uolatus altitudinē ſolis oſtēdunt. Addita ē gorgonea ueſtis ꝙ Minerua quā huius præſidē accipimus ſolis uirtus ſit. Sicut & Porphirius teſtat̄ Mineruā eſſe uirtutē ſolis: quæ humāis mentibus prudētiā ſubminiſtrat: Nā ideo hæc dea Iouis capite progna ta memorat̄: ideſt de ſūma ætheris parte edita: unde origo ſolis ē

Dephius

Simulacrū apollinis

Etymologia de apollinis ſimulacro

Minerua qd eſt

De Libero patre: ꝙ idem ſol & Liber pater. Cap.

Aec quæ de Apolline diximus: poſſūt etiā de Libero dicta exiſtimari. Nā Ariſtoteles: qui thelogumena ſcripſit: apollinē & liberū patrē unū eundemq; deū eſſe cū multis aliis argumētis aſſeuerat: tum etiā apud ligyreos aitī thracia eſſe adytū Libero cōſecratū. Ex quo reddunt̄ oracula. Sed ī hoc adyto uaticinantur plurimo mero ſūpto: uti apud Clariū aqua pota effant̄ oracula. Apud lacedæmonios & ſacris: quæ apollini celebrāt hyacin

Apud ligyreos uaticinātur

Mero ſūpto apud clariū

thia uocãtes hædera coronant᷑ bacchico ritu. Item Boetii parnaſ/ ſum montẽ Apollini conſecratũ eſſe memorãtes: ſimul tamẽ in eodẽ & oraculũ delphicũ & ſpelũcas bacchicas uni deo ꝺſecratas colũt. Vnde & Apollini & Libero patri ĩ eodẽ mõte res diuĩa ce/ lebrat᷑ Qd̃ cũ & Varro & Granius Flaccus affirmẽt: etiã Euripides his docet: Διόνυσος θύρσοισι καὶ νέβρων δορᾶις καθαπτοζέν πέυκαισί πάρνασσον καταπηδᾶ χορευων hoc mõte parnaſſo bacchanalia alternis annis agunt᷑: ubi & ſatyrorũ (ut affirmant) frequẽs cernit᷑ cœtus: & plerũq; uoces propriæ exaudiunt᷑. Itẽque cymbaloꝝ crepitus ad aures hominũ ſæpe pueniunt: & ne quis opinetur diuerſis diis parnaſſum montẽ dicatũ: idẽ Euripides in licinio Apollinẽ Liberumq; unum eundẽq; deum eſſe ſignificãs ſcribit Δέσποτα φιλόδαφνε βάκχε παιὰν ἄπολλον ἔυλυρε Ad eandẽ ſententiã Aeſchylus ὦ κιστένς ἀπολλον ὦ βάκχε ὦμ ἀντις Sed licet illo prius aſſerto eundẽ eſſe apollinem ac ſolem: edoctoque poſtea ipſum eſſe Liberum patrẽ qui Apollo ẽ: nulla ex his dubitatio fit ſolẽ ac Liberũ patrẽ eiuſdẽ numinis habẽdũ. Abſolute tamẽ hoc argumẽtis liquidionibus aſtruetur. In ſacris enim hæc religioſi arcani obſeruatio tenet᷑: ut cum ſol ĩ ſupero. i. in diurno hemiſpærio ẽ: Apollo uocitetur: cũ in infero. i. noctur no Dionyſius qui ẽ Liber pater habeatur: Itẽ Liberi patris ſimu/ lacra partĩ puerili ætate partim iuuenis fingũt. Præterea barbata ſpecie ſenili quoque uti græci eius quẽ Bacchapæan: item quem Briſſea appellãt: & ut in cãpania neapolitani celebrãt Ebona co/ gnominantes. Hæ autem ætatum diuerſitates ad ſolem referunt᷑ ut paruulus uideatur hyemali ſolſtitio: qualẽ ægyptii proferunt ex adyto die certa: q; tunc breuiſſimo die ueluti paruus & infans uideatur. Exinde autem procedentibus augumentis æquinoctio uernali ſimiliter atque adoleſcẽtis adipiſcitur uires: figuraq; iu/ uenis ornat᷑. Poſtea eius ætas ſtatuit᷑ pleniſſima effigie barbæ ſol ſtitio æſtiuo: quo tempore ſummum ſui cõſequitur augmẽtum. Exinde per diminutiones ueluti ſeneſcenti quarta forma deus fi guratur. Itẽ ĩ thracia eundẽ haberi ſolem atque Liberum accipi/ mus: quẽ Sebadium nuncupantes magnifica religione celebrãt ut Alexander ſcribit: eiq; deo in colle zilmiſſo aedes dicata ẽ ſpe/ cie rotunda: cuius medium inter patet tectum. Rotunditas aedis mõſtrat huiuſce ſyderis ſpeciẽ: ſũmoq; tecto lumen admittit᷑: ut

Simulacrũ bacchi ĩ ſpẽ pueri & iu/ uenis & ſẽis

Bacchapæã

Briſſeus

Ebona

Sebadius bacchus dr̃ apud Thra ces

appareat ſolem cuncta uertice ſummo luſtrare lucis immiſſu:& quia oriẽte eo uniuerſa patefiũt. Orpheus quoq; ſolem uolẽs intelligi ait inter cætera τήκων ἀϊσθέρα Δίον ἀκίνητον ἔπρίνοντα ἐξανέφηνὺ θεοῖσι ὁρᾶν καλαῖς τὸν ἰδέσθαι ὄνδήνῦν καλέουσι φάνητάτε καὶ Διονυσόν ἐυβουλῆα τἀνακτα καὶ ἀνταυτήν ἀρδῆλον ἀμοιδαλλοκαλοῦσιν ἐπίχθονίων ἀνθρώπον: πρῶτοσδ' ἔς φάος ἦλθε Διόνυσος δ' ἐκλήθη ὄυνεκα δινεῖται κατἀπείρονα μακρόν ὄλνμπον ἀλλαχθεὶς ὄνομα ἔσχε προσωνυμίας προς ἕκαςον παντοδαπάς κατά καιρὸν ἀμ ειβόμένοιο χρόνοιο Phaneta dixit ſolem ἀπό τοῦ φωτός

id eſt a lumine atq; illuminatione:quia cunctis uiſitur cuncta conſpiciens.Dionyſius ut ipſe uates ait ἀπό τοῦ δινεῖσθαι καὶ περιφέρεσθαι id eſt q̃ circumferatur in ambitum:unde Cleãthes ita cognominatum ſcribit ἀπό τοῦ διανῦσαι quia quotidiano ĩpetu ab oriente ad occaſum diem noctemq; faciendo cæli cõficit curſũ.Phyſici Διόνυσον Διός νοῦν quia ſolem mundi mentem eſſe dixerũt. Mundus autẽ uocatur cælũ quod appellãt Iouem. Vnde Aratus de cælo dicturus ait:ἐκ Διός ἀρχόμεσθα: Liber a romanis appellat̃:q̃ liber & uagus ẽ:ut ait Neuius:Hac qua ſol uagus igneas habenas ĩmitit propius iungatq; terræ. Idem uerſus orpheici ὄυβουλῆα uocãtes boni conſilii hunc deum præſtitem mõſtrant.Nam ſi cõceptu mẽtis cõſilia naſcuntur:mundi autẽ mentem ſolem opinant̃ auctores:a quo ĩ homines manat intelligendi principiũ:merito boni cõſilii ſolem antiſtitẽ crediderunt. Solem Liberum eſſe manifeſte pronunciat Orpheus hoc uerſu: ἠλίὸς ὀνδιονυσον ἐπὶκλησιν καλέσυισν Is quidem uerſus abſolutior:ille uero eiuſdẽ uatis operoſior: εἰς ζεύς εἰς ἀήδης εἰς ἥλιος εἰς Διόνυσος. Huius uerſus auctoritas fundatut oraculo Apollinis Clarii:in quo aliud quoq; nomen ſoli adiicit̃:qui in iiſdẽ ſacris uerſibus inter cætera uocatur ὑάω Nam conſultus Apollo Clarius quis deoꝝ habẽdus ſit:qui uocatur ὑάω ita effatus eſt ὅρπαμεν Huius oraculi uim numinis:nominiſque interpretationẽ qua Liber pater & ſol ὑάω ſignificatur:executus ẽ Cornelius Labeo ĩ libro cuius titulus eſt:De oraculo Apollinis Clarii Item Orpheus Liberum atque ſolem unum eſſe deum eundemq; demonſtrans:de ornatu ueſtituque eius ĩ ſacris liberalibus ita ſcribit:ἀυτάτε πάντα Hinc & Virgilius ſcribens Liberum patrẽ

ſolem eſſe & Cererem lunam : qui pariter fertilitatibus glebæ & maturādis frugibus uel nocturno temperamento uel diurno calore moderantur: Veſtro ait ſi munere tellus : Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta. Solem uero terrenæ eſſe fœcūditatis auctorem idem poeta profano mox docuit exemplo: cum ait. Sæpe etiam ſteriles incēdere profuit agros: & reliqua. Si. n. hominum commento ignis adhibitus multiplex præſtat auxilium: quid aſcribendum eſt æthereo ſolis calori?

De Marte. Ca.

Væ de Libero patre dicta ſunt: hæc Martē eundē ac ſolem eſſe demōſtrāt: ſiquidē plerique Liberū cū Marte coniungūt unū deū eſſe monſtrantes. Vnde Bacchus ἐνυάλιος cognominatur: quod ē īter propria Martis nomina. Colit etiā apud lacedæmonios ſimulacrum Liberi patris haſta īſigne non thyrſo. Sed cū thyrſum tenet: qd aliud q̄ latens telum geritur: cuius mucro hedera labente protegit. Quod oſtēdit uinculo quodā patiētiæ obligādos impetus belli. Habet. n. hedera uinciendi obligandique naturam. Nec non & calor uini: cuius Liber pater auctor eſt: ſæpe homīes ad furorem bellicum uſq; propellit. Igitur propter cognatum utriuſque effectus calorem Martem ac Liberum unum eundemque deum eſſe uoluerunt. Certe romani utrūque patris appellatione uenerantur. Alterum Liberum patrem: alterum Marſpitrem. i. Martem patrem cognominantes. Hinc etiā Liber pater bellorum potens probatur: q̄ eum primum ediderūt auctorem triumphi. Cū igitur Liber pater idem ac ſol ſit: Mars uero idem ac Liber pater: Martem ſolem eſſe quis dubitet? Acitani etiam hiſpana gens ſimulacrum Martis radiis ornatum maxima religione celebrāt necyn uocantes. Et certe ratio naturalis exigit: ut dii caloris cæleſtis parentes magis nominibus q̄ re ſubſtantiaque diuerſi ſint. Feruorem autem quo animus excandeſcit excitaturque alias ad iram alias ad uirtutes non nunq̄ ad temporalis furoris exceſſum: per quas res etiam bella naſcuntur: Martem cognominauerunt. Cuius uim poeta exprimendo & ſimilitudini ignis applicando: ait μαίνετο δ' ὡς ἄρης ἐγχέσπαλος ἠΰτε πῦρ In ſumma pronunciandum eſt: effectum ſolis de quo feruor animorum de quo calor ſanguinis excitatur: Martem uocari.

Necyn Hiſpani appellāt martem

De Mercurio Cap:

T uero Mercurius ſol probetur ſuperius edocta ſuffragia ſunt Eundem enim eſſe Apollinem atque Mercurium uel hinc apparet: ꝙ apud multas gentes ſtella Mercurii ad Apollinis nomen refertur. Et ꝙ Apollo muſis præſidet: Mercurius ſermonem quod eſt muſarum munus impartit: Præter hoc quoq; Mercurium: pro ſole cenſeri multa documenta ſunt. Primum: ꝙ ſimulacra Mercurii pennatis alis adornantur: quæ res monſtrat ſolis uelocitatem. Nam quia mentis potentem Mercurium credimus: appellatum que ita intelligimus ἀπὸ τοῦ ἑρμηνέυειν Et ſol mundi mens eſt Summa autem eſt uelocitas mentis: ut ait Homerus: ὠὲι πτερόν ἠνόημα: ideo pinnis Mercurius q̃ſi ipſa natura ſolis ornatur Hoc argumentũ lucidius ægyptii abſoluunt ipſius ſolis ſimulacra pinnata fingentes: quibus color apud illos non unus eſt. Alterum enim cærulea ſpecie: alterum clarum fingunt. Ex his clarum ſuperum & cæruleum inferum uocant. Inferi autem nomen ſoli datur: cum inferiore hemiſpærio ideſt hyemalibus ſignis curſum ſuum peragit: ſuperi cum patrem zodiaci ambit æſtiuam. Eandem circa Mercurium ſub alia fabula fictio eſt: cum inter ſuperos & inferos deos adminiſter ac nuncius exiſtimatur. Argiphontes præterea cognominantur: non ꝙ argum peremerit: quem ferunt per ambitum capitis multorum oculorum luminibus ornatum cuſtodiſſe Iunonis imperio Inachi filiam eius deæ pellicem conuerſam in bouis formam: ſed ſub huiuſmodi fabula Argus eſt caelum ſtellarum luce diſtinctum: quibus ineſſe quaedam ſpecies caeleſtium uidetur oculorum: Caelũ autem argum uocari placuit a candore & uelocitate παρὰ τὸ λευκὸν ταχύ. Et uidet̃ terrã deſuper obſeruare: quam aegyptii hierocliphicis litteris quom ſignificare uolunt: ponunt bouis figurã His ergo ambitus caeli ſtellarum luminibus ornatus tunc exiſtimatur enectus a Mercurio: cum ſol diurno tempore obſeruando ſydera ueluti enecat in luminis ſui conſpectum eorum auferẽdo mortalibus. Pleraque etiam ſimulacra Mercurii quadrato ſtatu figurantur ſolo capite inſignita & uirilibus erectis. Quae figura ſignificat ſolem mundi eſſe caput: & rerum ſatorem omnemque uim eius non in quodam diuiſorum miniſterio membrorũ: ſed in ſola mente cõſiſtere: cuius ſedes ĩ capite ẽ. quatuor

Argypõtes

Argus

latera eadem ratione finguntur: qua & tertachordum Mercurio creditur attributū. Quippe significat hic numerus uel totidē plagas mūdi: uel quattuor uices temporū quibus annus includitur: uel ꝙ duobus æquinoctiis duobusq; solstitiis zodiaci ratio distincta est: ut lyra Apollinis chordarum septē tot cælestium spærarū motus præstat intelligi: quibus solem moderatorem natura cōstituit. In Mecrurio solem coli etiam ex caduceo claret: ꝙ ægyptii in specie draconum maris & fœminæ cōiunctoꝝ figurauerunt Mercurio cōsecrandū. Hi dracones parte media uoluminis sui inuicē in nodū quē uocant Herculis obligantur: primæq; partes eorum reflexæ ī circulum præssis oculis ambitum circuli iungūt. Et post modum caudæ reuocantur ad capulum caducei: ornāturque aliis ex eadem capuli parte nascentibus. Argumentū caducei ad genituram quoque hominū quæ genesis appellat: ægyptii protendūt deos præstites homini nascenti quattuor adesse memorantes Δαὶ μονα τὺχην ἔρωτα ἀνάγκην & duos priores solem ac lunam intelligi uolunt: ꝙ sol auctor spiritus caloris ac luminis humanæ uitæ genitor & custos est: & ideo nascentis dæmon. i. deus creditᵉ Luna τιχή: quia corporum præsul est: quæ fortuitorum uarietate iactantur. Amor osculo significatur: necessitas nodo. Cur pinnæ adiiciantur: iam superius absolutum est. Ad huiusmodi argumēta draconum praecipue uolumen ectū est propter iter utriusq; syderis fluxuosū.

Lyra

Serpentes q ambiunt caduceum

præstites dei q nobis dāt

De Aesculapio. Ca.

Inc est ꝙ simulacris & Aesculapii & Salutis draco subiungitur: ꝙ hi ad solis naturam lunæque referūtur. Et est Aesculapius uis salubris de substantia solis subueniens animis corporibusque mortalium. Salus autem naturæ lunaris effectus est quo animantium corpora iuuantur salutifero firmata temperamento. Ideo ergo simulacris eorum iunguntur figurae draconum quia præstāt: ut humana corpora uelut ifirmitatis pelle deposita ab pristinum reuiresçant uigorem: ut reuiresçūt dracones per annos singulos pelle senectutis exuta. Propterea & ad ipsum solē species draconis refertur: quia sol semp uelut aquadam imae depressionis senecta in altitudinem suam ut ī robur reuertitur iuuētutis. Esse autē draconē īter præcipua solis argumēta etiā nominis fictone mōstratur: ꝙ si nuncupatus ἀπὸ τοῦ ἐρκειν: ideſt uidere

Nã ferunt hunc ſerpẽtẽ acie acutiſſima & peruigili naturã huius ſyderis imitari: atq; ideo ædium adytorũ oraculorũ theſaurorum cuſtodiã draconibus aſſignari. Aeſculapium uero eundẽ eſſe atq; Apollinem: non ſolum hĩc probatur: q; ex illo natus creditur: ſed q; ei & ius diuinationis adiungitur. Nam apollodorus ĩ libris quibus titulus eſt περὶ θεῶν ſcribit q; Aeſculapius diuinationibus & auguriis præfit. Nec mirũ: ſi quidẽ medicinæ atq; diuinationis conſociatæ ſunt diſciplinæ. Nã medicus uel cõmoda uel incõmoda ĩ corpore futura prænoſcit. Sicut ait Hippocrates. oportet medicũ dicere de ægroto τὰ ἐόντα τὰ ἐσόμενα καὶ προτέροντα id ẽ quæ ſint: quæ fuerint: quæ mox uentura ſequent. Quod cõgruit diuinationibus: quæ ſciunt. τὰ ἐόντα τὰ ἐσόμενα καὶ προτέροντα

medicum oportere ſcire futura

De Hercule Cap.

Ed nec Hercules a ſubſtãtia ſolis alienus eſt: Quippe Hercules ea eſt ſolis poteſtas: quæ humano generi uirtutem ad ſimilitudinem præſtat deorũ. Nec exiſtimes Alcumena apud thebas boetias natum ſolum uel primum Herculem nuncupatum: immo poſt multos atque poſtremos ille hac appellatione dignatus eſt honoratuſq; hoc nomine: quia nimia fortitudine meruit nomen dei uirtutem regentis. Cæterum deus Hercules religioſe quidem & apud tyron colitur. Verum ſacratiſſima & anguſtiſſima ægiptii eum religione uenerantur: ultraque memoriam quæ apud illos retro longiſſima eſt: ut carẽtem initio colunt. Ipſe creditur & gigantes ĩteremiſſe: cum cælo propugnaſſet quaſi uirtus deorũ. Gigantes autem quid aliud fuiſſe credendum eſt: q̃ hominum quandam impiam gentẽ deos negantem: & ideo exiſtimatam deos pellere de cæleſti ſede uoluiſſe? Horum pedes in draconum uolumina deſinebant: quod ſignificat nihil eos rectũ nihil ſuperum cogitaſſe: totius uitæ eorum greſſu atque proceſſu ĩ ĩferna mergente. Ab hac gente ſol pœnas debitas ui peſtiferi caloris exegit: & re uera Herculem ſolem eſſe uel ex nomine claret. Heracles enim qui aliud eſt: niſi heras ideſt aeris cleos? quæ porro alia aeris gloria eſt niſi ſolis illuminatio: cuius receſſu ꝓfũditate ſpiritus occulitur tenebrarum? Præterea ſacrorum adminiſtrationes apud ægyptios multiplici actu multiplicem dei aſſerunt poteſtatem ſignificantes Herculem

Gigantes

Hercules

τὸν ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἥλιον Ex re quoq; alibi terrarũ geſta

argumētū nō uile colligit. Nā Theron rex hiſpaniæ citerioris: cū ad expugnādū Herculis tēplū ageretur furore inſtructus: exerci tui nauiū gaditani ex aduerſo uenerūt prouecti nauibus longis cō miſſoq; prælio adhuc æquo marte cōſiſtēte pugna: ſubito ī fugā uerſæ ſunt regiæ naues: ſimulq; īprouiſo igne correptæ cōflagrauerūt Pauciſſimi q ſupfuerāt hoſtiū capiti indicauerūt apparuiſſe ſibi leones proris gaditanæ claſſis ſuperſtātes ac ſubito ſuas naues īmiſſis radiis: quales in ſolis capite pinguntur exuſtas.

De Sarapi. Cap.

Idē ægypto adiacens ciuitas: quæ cōditorē Alexādrum Macedonem gloriatur: Sarapin atq; Iſin cultu pene attonitæ uenerationis obſeruat: omnē tamen illā uenerationem ſoli ſe ſub illius nomine teſtatur impendere: uel dū calathum capiti eius infingunt: uel dum ſimulacro ſignū tricipitis animantis adiungūt quod exprimit medio eodēq; maximo capite leonis effigiem: Dextera parte caput canis exoritur manſueta ſpecie blandientis: Pars uero leua ceruicis rapacis lupi capite finitur: eaſq; formas animalium draco cōnectitur uolumīe ſuo capite redeūte ad dei dexterā qua compeſcitur monſtrū. Ergo leonis capite mōſtratur præſēs tempus: quia conditio eius inter præteritum futurūq; actu præſenti ualida feruensq; eſt. Sed præteritū tempus lupi capite ſignatur: q memoria rerum tranſactarum rapitur & aufertur: Itē canis blandientis effigies futuri temporis deſignat euentum: de quo nobis ſpes licet incerta blanditur. Tempora autem cui niſi proprio famularētur auctori? Cuius uertex inſignitus calatho & altitudinem ſyderis mōſtrat & potētiam capacitatis oſtendit qa in eum omnia terrena redeūt: dum immiſſo calore rapiunt. Accipe nunc quod de ſole uel Serapi pronuntietur oraculo. Nam Sarapis quem ægyptii deum maximum prodiderunt: oratus a Nicochreonte cypriorum rege quis deoꝝ haberetur: his uerſibus ſolicitā religionē regi īſtruxit: εἰμί θεός τοιόσδε μαθεῖν ὅιον κἀγω εἴπω οὐράνιος κόσμος κεφαλή γαςήρ δέ θεὶ λασσα γαῖα δέμοι φόδες εἰσὶ τὰ δ' οὐ ἄτα ἐν ἀιθέρι κεῖται ὄμμάτ: τη λαυγές λαμπρόι φάος ἠελοῖο Ex his apparet Sarapis & ſolis unam eſſe & īdiuiduā naturā Iſis cūcta religiōe celebratur quæ eſt uel terra uel natura reꝝ ſubiacēs ſoli. Hīc ē q cōtinuatis uberibus corpus deæ oē dēſetur. qa uel terræ uel reꝝ naturæ altu nutritur uniuerſitas.

De Adone Attine & Oſiri. Cap.

Donin quoq; ſolem eſſe non dubitatur inſpecta religione aſſyriorū: apud quos Veneris Architidis & Adonis maxīa olim ueneratio uiguit: quā nūc phœnices tenent. Nā phyſici terræ ſuperius himiſpærium: cuius partē incolimus: Veneris appellatione coluerunt. Inferius uero hemiſpæriū terræ Proſerpinā uocauerunt Ergo apud aſſyrios ſiue phœnicas lugens inducitur dea q̄ ſol annuo greſſu p duodecim ſignorum ordinem pergens: partem quoq; hemiſpærii inferioris ingrediē: qd de xii. ſignis zodiaci ſex ſuperiora ſex inferiora cēſentur: & cum eſt in inferioribus & ideo dies breuiores facit: lugere creditur dea tanq̄ ſole raptu mortis temporalis amiſſo & a Proſerpina retento : quam numen terræ inferioris circuli & antipodum diximus. Rurſumq; Adonin redditum Veneri credi uolūt: cū ſol euictis ſex ſignis ānui inferioris ordinis incipit noſtri circuli luſtrare hemiſpærium cum incremento luminis & dierum. Ab apro autem tradunt interemptum Adonin: hyemis imaginem in hoc animali fingentes: q̄ aper hiſpidus & aſper gaudet locis humidis & lutoſis pruinaque cōtectis proprieq; hyemali fructu paſcitur glāde. Ergo hyems ueluti uulnus eſt ſolis quæ & lucē eius nobis minuit & calorē: quod utrūq; animantibus accidit morte. Simulacrum huius deæ in monte libano fingitur capite obnupto ſpecie triſtis faciē manu læua intra amicum ſubſtinens: lacrymæ uiſione conſpicientium manare creduntur. Quæ imago præter q̄ lugentis eſt (ut diximus) deæ terræ quoque hyemalis eſt quo tempore obnupta nubibus ſole uiduata ſtupet: fonteſque ueluti terræ oculi uberius manant : atq; iterum ſuo cultu uidui mœſtam faciem ſui monſtrant . Sed cum Sol emerſerit ab inferioribus partibus terræ : uernaliſque æquinoctii tranſgreditur fines augendo diem tunc eſt : Venus læta & pulcra uirent arua ſegetibus : prata herbis: arbores foliis Ideo maiores noſtri aprilem menſem Veneri dicauerunt: Similiter Phryges fabulis & ſacrorum adminiſtrationibus immutatis circa matrem deum & Attinen eadem intelligi præſtat. Quis enī ambigat matrem deum terram haberi ? Hæc dea leonibus uehitur ualidis impetu atque feruore animalibus: quæ natura cæli eſt cuius ambitu aer continetur qui uehit terram. Solem uero ſub nomine Attinis ornat & fiſtula & uirga. Fiſtula ordinem ſpiritus

Venus in hemiſpio ſupiore

Proſerpina īferiore

quare leōes uehūt cibelē

inæqualis ostendit: quia uēti in quibus nulla æqualitas ē: propriā sumūt de sole substantiam. Virga solis potestatē asserit: qui cūcta moderatur. Præcipuā autem solis in his cerimoniis uerti ratio nem hinc etiā potest intelligi q̄ ritu eoꝝ καταβάσει finita simulationēq; luctus peracta celebratur lætitiæ exordium ad octauum kalendas aprilis: quē diē hilaria appellant: quo primū tēpore sol diē longiorem nocte protendit. Itē sub diuersis nominibus religionibus effectus est apud ægyptios. Cū Isis Osirim luget: hæc in occulto est. Neq; alind esse Osirim q̄ solem: nec Isim aliud esse q̄ terram ut diximus naturāue rerū. Eadēq; ratio quæ circa Adonin & Attinen uertitur: in ægyptia quoque religione luctū & lætitiā uicibus annuæ administrationis alternat. Hīc Osirim ægyptii ut solē esse asserūt quotiens hieroglyphicis litteris suis exprimere uolunt: insculpunt sceptrum: inque eo speciem oculi exprimunt: & hoc signo Osirim monstrant significantes hunc deū solem esse: regaliq; potestate sublimem cuncta despicere: quia solem Iouis

Horæ

oculū appellat antiquitas apud eos dē Apollo qui est sol: Horus uocatur. Ex quo & Horæ. xxiiii. quibus dies noxq; conficitur nomen acceperunt: &. iiii. tempora quibus annuus orbis impletur: horæ uocantur. Idem ægyptii uolentes ipsius solis nomine dicare simulacrum figurauere raso capite: sed dextra parte crine remanēte. Seruatus crinis docet solē naturæ rerum nunq̄ esse in operto. Dempti autem capilli residente radice mōstrant hoc sydus etiam tempore: quo non uisitur a nobis: rursum emergendi uti capillos habere substantiam: Eodem argumento significatur & tempus quo angusta lux est: cum uelut abrasis incrementis angustaque manente extantia ad minimum diei sol peruenit spatium: quod ueteres appellauere brumalem solstitium: brumam a breuitate dierum cognominantes: idest βραχὺ ἦμαρ. ex quibus latebris

Bruma

uel angustiis rursus emergēs ad æstiuū hemisperiū tanq̄ enascēs in augmenta porrigitur: & tunc ad regnū suum peruenisse iā creditur. Propterea ægyptii animal in zodiaco consecrauere ea cæli parte qua maxime ānuo cursu sol ualido efferuet calore: leonisq; inibi signum domicilium solis appellant: quia id aīal uidetur ex natura solis substantiā deducere. primumq; īpetu & calore præstat aīalia. uti præstat sol sidera: ualiduſq; ē leo pectore & priore corporis pte ac degenerat posterioribus mēbris æq̄ solis uis p̄ma

parte diei ad meridiem ĩcreſcit uel prima parte anni a uere ĩ æſtatem mox elangueſcens deducit: uel ad occaſũ qui diei uel ad hyemẽ quæ anni pars uidetur eſſe ĩferior: idemq; oculis patentibus atq; igneis cernitur ſemper: ut ſol patenti igneoq; oculo terram conſpectu ꝑpetuo atq; ĩfatigabili cernit. Nec ſolus leo: ſed ſigna quoq; uniuerſa zodiaci ad naturam ſolis iure referuntur. Et ut ab ariete incipiam: magna illi cõcordia eſt. Nã & is per ſex menſes hybernales ſiniſtro incubat lateri: ab æquinoctio uerno ſup dextrum latus ſicut & ſol ab eodem tempore dextrum hemiſpæriũ: reliquo ambit ſiniſtrum. Ideo & Hãmonẽ quẽ deum ſolem occidentem libyes exiſtimant: arietinis cornibus fingunt: quibuſ maxime id animal ualet: ſicut radiis ſol. Nã & ap d̃ græcos ἀϖὸ τοῦ κάρα κρὶος appellat̃ Taurũ uero ad ſolẽ referri multiplici ratõne ægytius cultus oſtendit: uel quia apud heliopolim tauꝝ ſoli cõſecratũ quẽ Neiton cognominant maxime colunt uel qa bos apis in ciuitate mẽphi ſolis inſtar excipitur: uel quia in oppido herminti magnifico Apollinis templo conſecratum ſoli colunt taurum bacchim cognominãtes inſignẽ miraculis cõuenientibus naturæ ſolis. Nam & ꝑ ſingulas horas mutare colores affirmatur: & hirſutus ſetis dicitur in aduerſũ naſcentibus cõtra naturã oĩum animaliũ: unde habet̃ ueluti imago ſolis ĩ aduerſam mũdi partẽ nitẽtis. Gemini aũt qui alternis mortibus uiuere creduntur: quid aliud niſi ſolẽ unũ eũdemq; ſignificãt: modo deſcẽdentẽ in ima mundi: modo mundi in ſumã altitudinẽ reſurgentem? Cãcer obliquo greſſu quid aliud niſi iter ſolis oſtendit? Qui uiã nunq̃ rectam ſed per illã ſemper meare ſortitus eſt obliquus qua ſe ſignoꝝ uerteret ordo: maximeq; ĩ illo ſigno ſol a curſu ſupero incipit obliquus ĩferiora iam petere. De leone iam ſupra dictũ eſt. Virgo autem: quæ manu ariſtam refert: quid aliud q̃ ἀνναμις ἡλιακὴ quæ fructibus curuatur: & iõ iuſticia creditur: q̃ ſola facit naſcentes fructus ad hominũ uſus peruenire. Scorpius totus ĩ quo libra ẽ: naturã ſolis imaginat̃: q hyeme torpeſcit: & trãſacta hæc aculeũ rurſus erigit ui ſua: nullũ natura dãnũ ex hyberno torpore ꝑpeſſa. Sagittariũ q oĩum zodiaci domiciliorꝝ imus atq; poſtremus ẽ ideo ex hoĩe in ferã ꝑ mẽbra poſteriora degenerat: quaſi poſtremis partibus ſuis a ſuperis ĩ inferna detruſus. Sagittã tamen iacit: quod indicat tunc quoq; uniuerſorum

In Ariete

In Tauro

In geminis

In cancro

In Virgine

In Scorpiõe & in libra

In ſagittario

In capricorno

In aquario

In piscibus

constare uitam radio solis uel ab ima parte uenientis. Capricornus ab infernis partibus ad supra solem reducens capræ naturam uidetur imitari: quæ dũ pascitur: ab imis partibus semper prominẽtium scopulorum alta deposcit. Aquarius nõ ne ipsam uim solis ostendit? Vnde enim imber caderet in terras: nisi solis calor ad supera traheret humorẽ? cuius refusio pluuialis ẽ copia In ultimo ordine zodiaci pisces locati sunt: quos cõsecrauit soli: nõ aliqua naturæ suæ imaginatio ut cætera: sed ostẽtatio potentiæ syderis: a quo uita nõ solũ aereis terrenisq; animalibus datur sed illis quoq; quoꝝ cõuersatio aquis mersa uelut aspectu solis exulat. Tanta ẽ uis solis: ut absttusa quoq; penetrando uiuicet.

De Nemesi. Cap.

T ut ad solis multiplicẽ potestatem reuertatur oratio. Nemesis quæ cõtra superbiã colitur: quid aliud ẽ q̃ solis potestas? cuius ista natura ẽ: ut fulgentia obscuret & cõspectui auferat: quæq; sunt in obscuro illuminet offeratq; cõspectui?

De Inuo. Cap.

An ipse: quẽ uocant Inuum sub hoc habitu quo cernitur solem se esse prudentioribus permittit intelligi. Hunc deum Arcades colunt appellantes τόν τῆς ὕλης κύριον non siluarum dominum sed uniuersæ substantiæ materialis dominatorem significari uolentes. Cuius materiæ uis uniuersorum corporũ seu illa diuina siue terrena sint: componit essentiam. Ergo Inui cornua barbæq; prolixa demissio naturam lucis ostendunt quia sol & ambitum cæli superioris illuminat: & ĩferiora collustrat. Vnde Homerus de eo ait: ὠρνυθι νὰ θαντοισι φέως φέρη ἠλειβροτ οἶρι. Quid fistula uel uirga significent: superius in habitu Attinis expressimus. Quod in capræ pedes desinit: hæc argumenti ratio est: quia materia quæ in omnem substantiam sole dispensãte porrigitur: diuinis de se corporibus effectis in terræ finitur elementum. Ad huius ergo extremitatis signum pedes huius aĩalis electi sunt: quod & terrenum esset & tamen semper perteret alta pascendo: sicut sol uel cum radios superne dimittit in terras uel cum se recolligit in montibus uisitur. Huius Inui amor & delitiæ ἤχω credit nullius oculis obnoxia: quæ significat armoniã cæli: quæ soli amica est. quasi spæraꝝ omnium de quibus nascit moderatori: nec tamen nostris unq̃ sensibus depræhendi.

De Saturno. Cap.

Aturnus ipse: qui auctor est temporꝝ & ideo a græcis īmutata littera χρόνος quasi κρόνς uocat: quid aliud nisi sol ī telligendus est? cum tradatur ordo elementorum temporum numerositate distinctus: luce patefactus: nexus æternitate traductus uisione discretus: quæ omnia actum solis ostendunt.

De Ioue. Cap.

Ec ipse Iuppiter rex deorum solis naturā uidetur excedere sed eundem esse iouem ac solem claris docet indiciis. Nā cū ait Homerus: ζεὺς γαρ ἐς ὠκεανὸν Iouis appellatione solem intelligi Cornificius scribit: cui unda Oceani uelut dapes ministrat. Ideo.n. sicut & Possidōius & Cleātes affirmāt. solis meatus a plaga: quæ usta dicitur nō recedit: quia sub ipsa currit oceanus qui terram & ambit & diuidit. Omnium autem physicorum assertione constat calorem humore nutriri. Nam quod ait: θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἔσποντο sydera intelligunt: quæ cum eo ad occasus ortusque quotidie impetu cæli feruntur: eodemque aluntur humore θεοὶς .n. dicunt sydera & stellas ἀπὸ τοῦ θεῖν. i. τρέχειν ꝙ semper in cursu sint: ἢ ἀπὸ τοῦ θεωρεύεσθαι Addit poeta δωδεκάτη γενετ' ἠώς nō dierum sed horarum significans numerum quibus referuntur ad hemispærii superioris exortum. Intellectū nostrū ī eandē sērētiā ducūt etiā de Timeo Platōis hæc uerba ὁ μὲν δὰ ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ ὁ ζεὺς ἐλαύνων πτηνὸν ἅρμα πρῶτος πορεύεται διακοσμῶν πάντα καὶ ἐπιμελούμενος τῷ δ' ἕπεται στρατιὰ θεῶν καὶ δαιμόνων κατὰ δώδεκα μέρη κεκοσμημένη μένει δὲ ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη His enim uerbis magnum in cælo ducem Solem uult sub appellatione Iouis intelligi: alato curru uelocitatem syderis mōstrans. Nā quia in quocūque signo fuerit: præstat omnia signa & sydera signoꝝq; præstites deos uidet cūctos deos ducatu præire ordinādo cūcta ornandoq; ideo uelud exercitū eius cæteros deos haberi per.xii. signoꝝ partes distributos: quia ipse duodecimi signi in quocunq; signo fuerit locum occupat Nomen autem demonum cū deorum appellatione coniungit: aut quia dii sunt δαίμονες idest scientes futuri aut ut Possidonius scribit in libris quibus titulus est περὶ ἡρώων καὶ δαιμόνοον qa ex ætherea substātia parta atq; diuisa qualitas illis ē siue ἀπὸ τοῦ δαίυν idest καίυν seu ἀπὸ τοῦ

Sydus

Sol idem & Iuppiter

λαίομένου::hoc est μερίζομένου. Quod autem addit μένει δὲ ϛία ἐνθῶν οἴκω μόνη significat: quia hæc sola quam terram esse accipimus: manet īmobilis intra domum deoꝝ idest ītra mundū ut ait Euripides καί γαῖα μέν πάντες οἱ βροτοί οἰκοῦσι ἡ μὲν ἐν αἰθέρει. Hinc quoque ostenditur quid de sole & Ioue sit sentiendū: cum alibi dicatur πάντα δίδων διὸς καὶ πάντα νοήσας: & alibi ἠέλιος θὸς πάντ' ἐφορῶς καὶ πάντ' ἐπακούεις Vnde utrūq; una potestate cēsendum. Assyrii quoque solem sub Iouis nomine quē diaheliopolitē cognominant: maximis cerimoniis celebrant in ciuitate quæ heliopolis nuncupatur. Eius dei simulacrū sumptū ē de oppido ægypti: qd' heliopolis appellat' regnāte apud ægytios Senemure seu idem Senepos nomine fuit perlatumq; ē primum in eam per Oppiā legatum Delebois regis assyriorum: sacerdotesque ægyptios quorum princeps fuit Parmetis: diuq; habitū apud assyrios postea helipolim commigrauit. Cur ita factū q̄que ratione ægypto profectum in hæc loca ubi nūc est postea uenerit rituq; assyrio magis q̄ ægyptio colatur dicere supersedi: quia ad præsentem nō attinet causam. Nunc uero eundem Iouem solēq; esse: cum ex ipso sacroꝝ ritu: tum ex habitu dignoscitur. Simulacrum .n. aureum specie īberbi instat dextra eleuata cum flagro ī aurigæ modum læua tenet fulmen & spicas. Quæ cuncta Iouis solisq; cōsociatam potentiā demonstrāt. Huius tēpli religio etiā diuinatione praepollet: quae ad Apollinis potestatē refertur: qui idem atq; sol est. Vehitur .n. simulacrū dei heliopolitani ferculo ueluti uehuntur in pompa ludorū circensium deoꝝ simulacra & subeūt pleraq; prouintiae proceres raso capite longi tēporis castimonia puri: ferūtq; diuino spiritu nō suo arbitrio: sed quo deus propellit uehentes. ut uidimus apud Antium promoueri simulacra fortunaꝝ ad danda responsa. Cosulunt hunc deum & absentes missis diplomatibus cōsignatis: rescribitq; ordine ad ea quae consultatione addita cōtinētur. Sic & īperator Traianus iturus ex ea prouintia parthiā cū exercitu cōstantissimae religiōis hortātibus amicis: qui maxima huiusce numinis cœperant experimēta: ut de euentu cōsuleret rei cœptae egit Romano cōsilio prius explorando fidem religionis: nec forte fraus subesset humana Et primum misit signatos conducillos ad quos sibi rescribi uellet Deus iussit afferri chartā eāq; assignari purā & mitti stupētibus

Traianus

ſacerdotibus ad eiuſmodi factū. Ignorabāt quippe cōditionē co/dicillorꝫ. Hos cū maxīa admiratiōe Traiāus excepit ꝙ ipſe quoq; puris tabellis cū deo egiſſet: Tunc aliis codicillis cōſcriptis ſigna/tiſq; cōſuluit an romā ꝓpetrato bello rediturus eſſet Vité cēturia lē deus ex muneribus ī ædē dedicatis deferri iuſſit: diuiſāq; in par tes ſudario cōdi: ac pinde ferri. Exitus rei obitu Traiani apparuit oſſibus romā relatis Nā fragmētis ſpecies reliquiarꝫ uitis argumē to caſus futuri tēpus oſtēſū ē. Et ne ſermo ꝑ ſingulorꝫ nomina de orꝫ uageť accipe. qd aſſyrii de ſolis potētia opinent. Deo enī quē ſūmū maximūq; uenerant Adad nomē dederūt. Eius noīs inter pretatio ſignificat unus. Hunc ergo ut potētiſſimū adorāt deum Sed ſubiungūt eidē deam nomine Adargatim: omnēq; poteſtat ē cunctarꝫ rerꝫ his duobus attribuūt ſolē terrāq; ītelligētes: nec mul titudine nominū enuntiantes diuiſā eorꝫ ꝑ omnes ſpecies pote/ſtatē ſed argumētis quibus ornātur ſignificātes multiplicem præ ſtātiā duplicis numinis. Ipſa aūt argumēta ſolis rationē loquūť. Nāq; ſimulacrū Adad īſigne cernit radiis īclinatis: qbus mōſtra tur uim cæli in radiis eſſe ſolis qui demittunt in terram. Adarga/tis ſimulacrū ſurſū uerſū reclinātis radiis inſigne eſt mōſtrando radiorꝫ ui ſupne miſſorꝫ enaſci quæcūq; terra progenerat Sub eo dē ſimulacro ſpecies leonū ſunt: eadē ratione terrā eſſe mōſtrātes q̄ phryges finxere matrem deum ideſt terrā leonibus uehi. Poſtre/mo potentiā ſolis ad omnium poteſtatū ſummitatē referri indi cāt theologi: q ī ſacris hoc breuiſſima precatiōe demōſtrāt dicētes ἥλιε παντοκράτωρ κόσμου πνεῦμα κόσμου δύναμις κόσμου φῶς. Solem eſſe omnia: & Orpheus teſtatur his uerſibus: κέκλυθί πόρου κύκλον ὀρανίαις προφίηξι περί δρομὸν ἠλιε ἠέλιος ὢν ἀγλαέζένς Διόννσε πατερ πόντοιο πάτερ ἄιης ἠέλιε παγγενέτωρ παντάϊολε χρυσεόφεγγες.

Adad deus max. aſſy.

Adargatis dea

Simulacrū adad

Solis poten tia

Inc cū prætextatus feciſſet loquēdi finē omnes ī eum affixis uultibus admirationē ſtupore prodebant. Deinde laudare hic memoriā: ille doctrinā: cuncti religionē affirmantes hunc eſ/ſe unum arcanæ deorꝫ naturæ cōſcium: qui ſolus diuina & aſſeq animo & alloqui poſſet ingenio. Inter hæc Euangelus equidem in quit: miror potuiſſe tantorꝫ poteſtatem numinū comprehendi Verum ꝙ mantuanum noſtrum ad ſingula: cum de diuinis ſer/

mo est: testē citatis: gratiosius est q̄ ut iuditio fieri putet An ego credā q̄ ille cū diceret: Liber & alma Ceres pro sole & luna nō hoc ī alterius poetæ imitationē posuerit: ita dici audiēs cur tamē diceret ignorās: Nisi forte ut græci oīa sua in īmēsu m tollunt: nos quoq; poetas etiā nostros uolumus philosophari: cū ipse Tullius q̄ nō minus professus ē philophādi studium q̄ loq̄ndi: quotiēs aut de naturæ deor aut de fato aut de diuinatiōe disputat: gloriā quam oratiōe cōflauit: icōdita rer relatiōe minuat. Tum Symachus: de Cicerone Euangele: q̄ cōuitiis impenetrabilis est: post uidebimus Nunc q̄a cum Marōe nobis negotium ē respōdeas uolo utrū poe tæ huius opera īstituēdis tātum pueris idonea iudices: an alia illis altiora inesse fatearis. Videris .n. mihi ita adhuc uirgiliāos habere uersus: q̄liter eos pueri magistris prælegētibus canebamns. Immo pueri cum essemus Symache sine iuditio mirabamur: inspicere aūt uitia nec p magistros nec p ætatē licebat quæ tamē nō pudēter quisq̄ negabat: cū ipse cōfessus sit Quis .n. moriens poema suū legauit igni: qd nisi famæ suæ posteritati subtrahēda curauit: nec īmerito erubuit: quippe de se futura iuditia si legētur petitio de precātis filio arma a marito: cui soli nupserat: nec ex eo prolē sus cepisse se nouerat uel si mille alia multum pudēda seu in uerbis modo græcis modo barbaris seu ī ipsa dispositiōe operis deprehē derēt. Cūq; adhuc dicēte omnes exhorruissēt: subtexuit Symma

gloria maronis

chus: Hæc est quidē Euāgele Maronis gloria: ut nullius laudibus crescat: nullius uituperatiōe minuat. Ver ista quæ proscindis: de fēdere quilibet pōt ex plebeia grāmaticor cohorte ne Seruio nro qui priscos: ut mea fert opinio: præceptores doctrīa præstat: īexcu sandis talibus q̄ratur iniuria. Sed q̄ro utr cū poetica tibi in tāto poeta displicuerit: nerui tñ oratorii: qui in eodē sunt ualidissimi placere uideant Hæc uerba primum Euāgeli risus excepit. Deinde subiecit: Id Hercule restat deniq; : ut & oratorē Virgilium renun cietis: nec mirum cū ad philosophos ābitus uester paulo āte pro uexerit. Si ī hac opiniōe es Symachus īqt: ut Maro tibi nihil nisi poeticum sēsisse existimet: licet hoc quoq; eidē nomē īuideris au di qd de operis sui multiplici doctrina ipse pronuntiet. Ipsius .n.

Epistola maronis

Marōis epistola q̄ cōpellat Augustum ita īcipit. Ego uero frequē tes a te litteras accipio. Et īfra: De Aenea quidē meo si me hercle iā dignū auribus haberē tuis libēter mitterē. sed tāta īchoata res ē

ut pene uitio mẽtis tãtum opus ĩgreſſus mihi uidear: cum præſertim (ut ſcis) alia quoq; ſtudia ad id opus multoq; potiora ĩperti-ar. Nec his Virgilii uerbis copia reꝝ diſſõat: quã pleriq; pene omnes litteratores pedibus illotis prætereunt: tãq; nihil ultra uerboꝝ explanationẽ liceat noſſe grãmatico. Ita ſibi belli iſti homines certos ſciẽtiæ fines & uelut q̃dã pomeria & effata poſuerẽt ultra quæ ſi quis egredi audeat: ĩtroſpexiſſe ĩ ædẽ deæ a qua mares abſterrentẽ exiſtimãdus ſit. Sed nos quos craſſa minerua dedecet: non patiamur abſtruſa eſſe adyta ſacri poematis: ſed arcanoꝝ ſenſum ĩueſtigato auditu doctoꝝ cultu celebrãda præbeamus recluſa penetralia. Et ne uidear uelle oĩa unus ãplecti: ſpõdeo uiolẽtiſſima ĩuenta uel ſenſa rhetoricæ ĩ uirgiliãō me opere demõſtratuꝝ. Euſebio autẽ oratoꝝ eloquẽtiſſimo nõ præripio de oratoria apud Maronẽ arte tractatũ: quẽ & doctrina & docẽdi uſus melius exequet̃. Reliquos omnes: qui adeſtis ĩpẽſe precatus ſim: ut quid ueſtꝝ quiſq; præcipuum ſibi ãnotauerit: de Maronis ingenio uelut ex ſymbolo cõferamus. Mirum ĩ modum alacritatẽ omnibus qui aderant hæc uerba pepererunt. Et aſſurgens quiſq; in deſideriũ alios audiendi nõ uidit & ſe in idẽ munus uocãdũ. Itaq; hortatu mutuo cõcitati in aſſenſum facile ac libenter aĩati ſunt. Intueteſq; omnes Prætextatũ orabãt: ut iuditium ſuum primus aperiret: cæteris p ordinẽ quẽ caſus ſedẽdi fecerat ſecuturis. Et Vectius: Equidẽ ĩter omnia quibus eminet laus Maronis: hoc aſſiduus lector admiror q̃a doctiſſime ius pontificum tãq; hoc ꝓfeſſus in multa & uaria operis ſui parte ſeruauit. Et ſi tãtæ diſertationis ſermo nõ ceſſerit promitto fore ut Virgilius noſter põtifex maximus aſſeratur. Poſt hũc Flauianus apud poetã noſtrum inquit: tantã ſciẽtiã iuris angularis ĩuenio: ut ſi aliaꝝ diſciplinaꝝ doctrina deſtitueret̃: hæc illum uel ſola profeſſio ſublimaret. Euſtachius deinde maxime inquit prædicarẽ: q̃nta de graecis cautus & tãq; aliud agens modo artifici diſſimulatiõe modo ꝓfeſſa imitatione trãſtulerit: ni me maior admiratio de aſtrologia totaq; philoſophia teneret: quam parcus & ſobrius operi ſuo nuſq; reprehẽdẽdus aſperſit. Furius Albinus alteꝝ fouens Prætextati latus: iuſtaq; eum Cecĩna Albinus ambo uetuſtatis affectationẽ ĩ Virgilio praedicabãt: alter in uerſibus: alter in uerbis. Auienus nõ aſſumã mihi inquit: ut unam aliquã de uirgilianis uirtutibus audeam prædicare ſed audiendo

Præcipuæ Virgilii laudes

Virgilius pon. max.

Virgilius ſũmus augur

quæcunq; dicetis ſi quid uel de his mihi uidebitur: uel iam dudũ legẽti annotãdũ uiſum ẽ opportunius proferã: modo memineritis a Seruio noſtro exigẽdũ ut qcqd obſcuꝝ uidebiť q̃ſi litteratoꝝ omniũ lõge maximus palã faciat. His dictis & uniuerſo cœtui cõplacitis Prætextatus cũ ĩ ſe cõuerſa omniũ ora uidiſſet: Philoſophia ĩquit quod unicũ ẽ munus deoꝝ & diſciplina diſciplinaꝝ: honorãda ẽ anteloquio. Vnde meminerit Euſtachius primũ ſibi locũ ad diſſerẽdũ omni alia profeſſiõe cedẽte cõceſſum. Huic tu mihi Flauiane ſuccedes: ut & auditu ueſtro recreer: & aliquãto ſilẽtio inſtauŕe uires loquẽdi. Inter hæc ſeruilis moderator obſequii cui cura uel adolẽdi penates uel ſtruẽdi penũ & domeſticoꝝ actum miniſtros regẽdi: admonet dominũ familiã pro ſolẽnitate annui moris epulatã. Hoc.n. feſto religioſæ domus prius famulos ĩſtructis tãq̃ ad uſũ domini dapibus honorãt: & ita demũ patriſfamilias mẽſæ apparatus nouatur. Inſinuat ergo præſul famuli cui cœne tẽpus & dominos iã uocare: Tũ prætextatus reſeruãdus ergo eſt Virgilius noſter ad meliorem partẽ diei: ut mane nouũ ĩ ſpiciendo p ordinẽ carmini deſtinemus. Nũc hora nos admonet ut honore ueſtro hæc mẽſa dignẽť. Sed & Euſtachius & poſt hũc Nicomachus meminerint craſtina diſertatiõe ſeruari ſibi ãteloq̃ functionẽ: & Flauianus ex placita iã uos lege cõuenio: ut ſequẽti die penates mei beari ſe tãt cœtus hoſpitio gloriẽť. His cum omnes aſſẽſi eſſent: cœnã alio aliud de his quæ inter ſe cõtulerãt reminiſcente approbãteq̃ cũ magna alacritate animi conceſſerunt.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER .II

Ic ubi modeſtus edẽdi modus ceſſare fecit caſtimoniã ferculo & cõuiualis læticia minuſculis poculi oriebať: Auienus ait Bene ac ſapienter Maro noſter tumultuoſũ ac ſobriũ uno eodẽq̃ uerſu deſcripſit ſub paucoꝝ uerboꝝ mutatiõe cõuiuiũ. Nã ubi ſub apparatu regio ꝓcedẽ ſolet luxus ad ſtrepitũ poſtq̃ prima ĩquit quies epulis. At cũ heroes caſtigatis dapibus aſſidunt: nõ reducit quietẽ: qa nec præceſſit tumul

tus. Sed Postq̃ exẽpta fames epulis. Nostrũ hoc cõuiuiũ qđ & he roici sæculi pudicitiã: & nostri cõduxit elegantiã: ĩ quo splẽdor so brius & diligẽs parsimonia Agathonis cõuiuio: uel post magnilo quentiã Platonis nõ cõponere tantũ: sed nec præferre dubitaue rim. Nã ipse rex mẽsæ nec ĩ moribus Socrate minor: & in repu. philosopho efficacior. Cæteri qui adestis eminẽtiores estis ad uir tutũ studia: q̃ ut poetis comicis & Alcibiadi: q̃ tãtũ fuit fortis ad crimina: aliisque qbus frequẽs illud cõuiuiũ fuit uos quisq̃ existi met cõparandos: Bona uerba quæso Prætextatus ait circa reuerẽ tiã tantũ socraticæ maiestatis. Nã reliquis qui ĩ illo fuerũt sym posio: hæc lumĩa quis nõ præponẽda cõsẽtiat. Sed quorsum tibi Auiene hoc tẽdit exẽplũ? Quia sub illoꝝ ĩquit supcilio nõ deflu it: qui p saltriã ĩtromitti peteret: ut puella ex ĩdustria supra natu rã mollior canora dulcedĩe & salutationis lubrico exerceret illece bris philosophãtes. Illic hoc fieri tẽtatũ ẽ: ut Agathõis uictoria ce lebraret. Nos honorẽ dei cuius hoc festũ ẽ: nullo admixtu uolup tatis augemus. Neque ego sũ nescius nos nec tristiciã nec nubilũ uultũ ĩ bonis ducere: nec Crassũ illũ quẽ auctore Lucilio Cicero semel ĩ uita risisse scribit: magnopere mirari. Ad hæc cũ Prætexta tus diceret ludicras uoluptates nec suis penatibus assuetas nec an te cœtũ tã serium producẽdas: excepit Symmachus. Quia satur nalibus optĩo dieꝝ: ut ait ueronẽsis poeta: nec uoluptas nobis ut stoicis tanq̃ hostis repudiãda ẽ: nec ut epicureis sũmũ bonũ ĩ uo luptare ponẽdũ: excogitemus alacritatẽ lasciuia carẽtẽ. Et ni fal lor ĩueni: ut iocos ueteꝝ ac nobiliũ uiroꝝ edecumatos ex multiui gis libris relatiõe mutua proferamus. Hæc nobis sit lĩata lætitia: & docta cauillatio uicẽ plãipedis & sabulõis ĩpudica & prætexta ta uerba iaciẽtis: at pudorẽ ac modestiã uersus imitatã. Hæc res & cura & studio digna ueteribus uisa est. Etiam primũ aĩaduer to duos quos eloquentissimos antiqua ætas tulit: comicum Plau tum: & oratorem Tullium: eos ambos etiam ad iocorum uenu statem cæteris præstitisse. Plautus quidem ea re clarus fuit: ut post mortem eius comœdiæ quæ incerte ferebantur: plautinæ ta men esse de iocorum copia noscerentur. Cicero autem quantum in ea re ualuerit: quis ignorat? qui uel liberti eius libros: quos is de patroni iocis composuit: quos quidam ipsius putant esse: le gere curauit. Quis item nescit consularem eum scurram ab

inimicis appellari ſolitum? Quod ī oratiõe etiã ſua Vatinius po
ſuit. Atque ego (ni lõgum eſſet) referrẽ in quibus cauſis quom no
cẽtiſſimos reos tueret: uictoriã iocis adeptus ſit: ut ecce pro Lucio
Flacco quẽ repetundaꝝ reum ioci opportunitate de manifeſtiſſi
mis criminibus exemit. Is iocus ī oratiõe non extat: mihi ex libro
Fuſii Viuaculi notus ẽ: & ĩter alia eius dicteria celebrat. Sed ī hoc
uerbo nõ caſu ĩcidi: uolẽs feci. Iocus enī hoc genus ueteres noſtri
Dicteria dicteria dicebãt. Teſtis idẽ Cicero: qui ī libro epiſtolaꝝ ad Corne
liũ Nepotẽ ſecũdo ſic ait: Itaque noſtri cum oĩa quæ dixiſſemus
dicta eſſẽt: quæ facete & breuiter & acute locuti eſſemus: ea ꝑprio
nomine appellari dicteria uoluerunt. Hæc Cicero. Nouius uero
Pomponiuſque iocos nõ raro dicteria nominant. Marcus etiam
Cato ille cẽſorius argute iocari ſolitus ẽ. Horũ nos ab ĩuidia mu
niret auctoritas: etiã ſi noſtris cauillaremur. At cũ a ueteribus di
cta referamus: ipſa utique auctoꝝ dignitate defendimur. Si ergo
ꝑbatis ĩuentum: agite quod cuiq; de dictis talibus ī mentẽ ueni
et: uiciſſim memoriã noſtrã excitãdo referamus. Placuit uniuer
ſis læticiæ excogitata ſobrietas: & ideo ut Prætextatus ĩcipiẽdo au
ctoritatẽ de exẽplo præberet: hortati ſunt.

Dicta facetiſ ſime a pluri bus Hãnibalis Cauillatio

Vum ille: Dictum uolo hoſtis referre ſed uicti: & cuius me
moria ĩſtaurat romanoꝝ triumphos. Hãnibal carthaginẽ
ſis apud regẽ Antiochũ profugus facetiſſime cauillatus ẽ. Ea ca
uillatio huiuſcemodi fuit. Oſtẽdebat Antiochus ī cãpo copias in
gẽtes: quas bellũ populo romano facturas cõparauerat: cõuerte
batq; exercitũ ĩſignibus argẽteis & aureis florentẽ. Inducebat eti
am currus cum falcibus & elephãtos cum turribus equitatũque
frænis & ephippiis mobilibus ac phaleris præfulgentem. Atq; ibi
rex cõtẽplatione tãti & tam ornati exercitus gloriabũdus Hãniba
lẽ aſpicit. Et putas ne ĩquit ſatis eſſe romanis hæc omnia? Tunc
pœnus eludens ignauiã ĩbelliamq; militũ eius precioſe armatoꝝ.
Plane ĩquit ſatis eſſe credo romanis hæc: & ſi auariſſimi ſũt. Ni
hil prorſus neque tam lepide neq; tam acerbe dici põt. Rex de nu
mero exercitus ſui: ac de exiſtimanda æquiparatiõe q̃ſiuerat. Re
ſpõdit Hãnibal de præda. Flauianus ſubiecit: Sacrificium apud
Proteruia Sacrificium ueteres fuit: qđ uocabat ꝑteruia. In eo mos erat: ut ſiquid ex epu
lis ſuperfuiſſet: igne conſumeretur. Hic Catonis iocus eſt. Nãq;
Albidiũ quẽdã: q ſua bona comediſſet: & nouiſſime domũ quæ

ei reliqua erat incẽdio perdidisset: proteruiã fecisse dicebat: quod comesse non potuerit: id combussisse.

Ymmachus deinde: Mater. M. Bruti Seruilia cũ preciosũ ære paruo fundũ abstulisset a Cæsare subiiciẽte haste bona ciuiũ: nõ effugit dictũ tale Ciceronis. Equidẽ quo melius emptũ sciatis: cõparauit Seruilia hũc fundum tertia deducta. Filia autẽ Seruiliæ erat Iunia Tertia. Eadẽq;. C. Cassii uxor lasciuiẽte dictatore tam ĩ matrẽ q̃ in puellã. Tunc luxuriã senis adulteri ciuitas subĩde rumoribus iocisque carpebat: ut mala nõ tãtũ seria forẽt.

Cicerõis dictũ ĩ Seruiliam

Ost hunc Cecĩna Albĩus: Plãcus ĩ iudicio forte amici cum molestum testẽ destruere uellet: ĩrerrogauit (qa sutorẽ sciebat) quo artificio se tueret. Ille urbane respõdit: Gallã subigo. Sutorium hoc habet ĩstrumẽtum: quod nõ ĩfacete ĩ adulterii exprobrationẽ ãbiguitate ɔuertit. Nã Plãcus ĩ Meuia Galla nupta male audiebat. Secutus ẽ Furius Albinum. Post mutinẽsẽ fugã quærẽtibus qd ageret Antonius: respõdisse familiaris eius ferebatur. Quod canis ĩ ægypto: bibit & fugit. quoniã ĩ illis regionibus constat canes raptu crocodilorꝝ exterritos currere & bibere.

Galla instrumẽtum sutorium

In Plãcũ faceta responsio

Vstachius deinde: Publius Mutium imprimis maliuolum cum uidisset solito tristiorẽ: aut Mutio ĩquit nescio qd incõmodi accessit: aut nescio cui aliqd boni. Inde Auienus Faustus Syllæ filius cum soror eius eodẽ tẽpore duos mœchos haberet: Fuluium Fullõis filium & Põpeium cognomine Maculã: miror inquit sororẽ meã habere maculã cum Fullonem habeat.

In Antoniũ

In Mutium ĩuidum

Auienus faustus ĩ sororẽ mœcham

Ic Euãgelus: Apud Lucium Mallium: qui optimus pictor romæ habebat: Seruilius Geminius forte cœnabat. Cũq; filios eius deformes uidisset: nõ similiter ĩquit Malli fingis & pĩgis. Et Mallius: In tenebris. n. fingo ĩquit: luce pĩgo. Eusebius deĩde: Demosthenes ĩquit excitatus ad laudis famam: cuius formã tunc græcia mirabat accessit: ut & ipse famoso amore potiretur. Qui ubi dimidium talẽtum unius precium noctis audiuit discessit hoc dicto ὄυκ ἀγαὸράζω τὸσὄυτου πε γανοήσαι. Inter hæc cum Seruius ordine se uocante per uerecundiam sileret: omnes nos inquit Euangelus impudentes grammatice pronuncias: si tacere talia uis uideri tuitione pudoris. Vnde neq; tuum nec Disarii aut Hori supcilium liberum erit a supbiæ nota: ni Prætextatũ & nos uelitis imitari. Tunc Seruius: Postq̃ uagis silentiũ erube-

Mallii pictoris faceta responsio

Demosthenis dictum

ſcendũ uidit:ad libertatem ſe ſimilis relationis animauit.M.in-
quit Votacilius pitholaus:cum.C.Seruilius uno tamẽ die cõſul
fuiſſet:dixit.Ante flamines:nunc conſules diales fiunt.Nec Di-
ſarius ultra exprobrationem taciturnitatis expectans ait.

Platonis Di ſtichon

Oſt hunc Horus quoq; affero ad uos inq̃t Δίϛοιχον Pla
tonis:quo ille adoleſcens luſerit:cum tragœdiis quoque ea
dẽ ætate præluderet:τὴν ψυχὴν ἀγαιῶνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν
εἶχον ἦλθε ἠτὰ ἡμῶν ὡς διαβησομενη.Orta ex his læticia &
omnibus in cenſorium riſum remiſſis:ac retractãtibus quæ a ſin
gulis antiquæ feſtiuitatis ſapore prolata ſunt. Symmachus ait:
Hos Platonis uerſiculos: quorũ magis uetuſtatem an breuitatẽ
mireris incertum eſt:legiſſe me memini in latinum tanto latius
uerſos:quanto ſolet noſtra q̃ græcoꝝ lingua breuior & anguſtior
exiſtimari.Et(ut opinor)hæc uerba ſunt.
Dum ſemiulco ſauio meum puellum ſauior:
Dulcemque florem ſpiritus duco:ex aperto tramite
Anima ægra & ſaucia cucurrit ad labia mihi:
Rictumque in oris peruium & labia pueri mollia rimata
Itiner tranſitus:ut tranſiret nititur.
Tum ſi moræ quid fuiſſet pluſculæ:
In cœtu oſculi amoris igne percita tranſiſſet:
Et me linqueret:& mira prorſus res fieret:
Vt ad me fierẽ mortuus:ad pueꝝ intus uiuerẽ. Sed miror oẽs
uos ioca tacuiſſe Ciceronis:ĩ quibus facũdiſſimus:ut ĩ oĩbus fuit
Et ſi uidetur:ut ædituus reſponſa numinis ſui prædicat: ita ego
quæ memoria ſuggeſſerit:refero dicta Ciceronis. Tum omnibus
ad audiẽdum erectis:ille ſic incipit.M.Cicero:cum apud Dama-
ſippum cœnaret:& ille mediocri uino poſito diceret:Bibite faler
num hoc:annoꝝ quadraginta ẽ:Bene ĩquit ætatẽ fert.Idẽ cũ Lẽ-
tulum generũ ſuum exiguæ ſtaturæ hominẽ lõgo gladio accĩctũ
uidiſſet:q̃s ĩquit geneꝝ meum ad gladiũ alligauit?Nec Quinto
Ciceroni fratri circa ſimilẽ mordacitatẽ pepercit.Nã cum ĩ ea pro
uincia quã ille rexerat:uidiſſet clypeatã imaginẽ eius ingentibus
liniamẽtis uſque ad pectus ex more pictã(erat autẽ Quĩtus ipſe
ſtaturæ paruæ)ait:Frater meus dimidius maior eſt q̃ totus.In cõ
ſulatu Vatinii:quẽ paucis diebus geſſit:notabilis Cicerõis urba-

Damaſip-pus

Lentulus ge ner Cicerõis

Quĩtus fra-ter Cicer.

nitas circunferebaꝫ. Magnũ oſtentũ inquit anno Vatinii factũ eſt: ꝙ illo cõſule nec bruma nec uer nec æſtas nec auctũnus fuit. Quærenti deĩde Vatinio: ꝙ grauatus eſſet domũ ad ſe ĩfirmatũ uenire reſpõdit: Volui ĩ cõſulatu tuo uenire. ſed nox me cõprehẽdit. Vlciſci autẽ ſe Cicero uidebaꝫ: ut qui reſpõdiſſe ſibi Vatiniũ meminerat: cum humeris ſe reipu. de exilio reportatum gloriaretur: Vnde ergo tibi uarices?

In Vatiniũ parui tpis Conſ.

Aninius quoque Reuilus qui uno die (ut Seruius rettulit) cõſul fuit: roſtra cũ aſcendiſſet pariter honorẽ iniit cõſulatus: & eierauit: quod Cicero gaudẽs omni occaſione urbanitatis ĩcrepuit: λογοθεώρητοϛ ẽ Caninius cõſul. Deinde: Hoc conſecutus ẽ Reuilus: ut quæreretꝫ quibus cõſulibus conſul fuerit. Dicere præterea nõ deſtitit: Vigilantẽ habemus conſulẽ Caniniũ: qui in conſulatu ſuo ſomnum non uidit.

In Caniniũ Cõſulẽ

Ompeius Ciceronis facetiarũ ĩpatiẽs fuit. Cuius hæc de eo dicta ferebãtur. Ego uero quẽ fugiã habeo: quẽ ſequar nõ habeo. Sed & cũ ad Põpeium ueniſſet: dicẽtibus ſero eũ ueniſſe: reſpõdit: Minime ſero ueni: nã nihil hic paratũ uideo. Deĩde ĩterrogãti Pompeio ubi gener eius Dolobella eſſet: reſpondit: cũ ſocero tuo. Et cũ donaſſet Põpeius tranſfugam ciuitate romana: o hominẽ bellum ĩquit: gallis ciuitatẽ promittit alienã: qui nobis noſtram non poteſt reddere. Propter quæ merito uidebaꝫ dixiſſe Pompeius: Cupio ad hoſtes Cicero trãſeat: ut nos timeat.

Dolobella gener Ciceronis

N Cæſarẽ quoque mordacitas Ciceronis dentes ſuos ſtrinxit. Nã primũ poſt uictoriã Cæſaris ĩterrogatus: cur in electione ptis erraſſet: reſpõdit: Præcinctura me decepit. Iocatus in Cæſarẽ: qui ita toga præcingebaꝫ: ut trahendo liciniã uelut mollis incederet: adeo ut Sylla tanq̃ puidus dixerit Põpeio: Caue tibi illum puerum male præcinctum.

Cæſar male præcinctus

Einde cum laberius in fine ludorum ãnulo aureo honoratus a Cæſare e ueſtigio in quattuordecim gradibus ad expectandum tranſit uiolato ordine: & cum detractus eſt eques romanus: & cum minus remiſſus ait Cicero prætereũti Laberio & ſedile quærenti: Recepiſſem te: niſi anguſte ſederem: ſimul & illum reſpuens: & in nouum ſenatum iocatur: cuius numerum Cæſar ſupra fas auxerat. Nec impune: reſpondit enim Laberius. Mirum ſi anguſte ſedes: qui ſoles duabus ſellis ſedere:

In Laberiũ

In Ciceronẽ

exprobrata leuitate Ciceroīs: quia īmeriro optimus ciuis male audiebat. Idem Cicero alias facilitatē Cæsaris ī eligēdo senatum irrisit palam: Nā cum ab hospite suo Publio Mallio rogaret: ut decurionatū priuigno eius expediret: assistente frequētia dixit: Romæ si ius habebit Pompeius: difficile est. Nec intra hæc mordacitas stetit: quippe ab Androne quodā laodiceno salutatus: cū causam aduētus requisiuisset: comperisset que (nam ille se legatum de libertate patriæ ad Cæsarem uenisse respondit) ita expressit publicam seruitutē: ἐάν ἐπιτύχῃς καὶ περὶ ἡμᾶς πρέσβασον.

Igebat ī eo excedēs iocis & seria mordacitas: ut hoc ē ex epistola ad. C. Cassiū dictatoris uiolatorē. Vellem idibus martiis me ad cœnā inuitasses: profecto reliquiaꝫ nihil fuisset: nunc me reliquiæ nostræ exercēt. Idem Cicero de Pisone genero &. M. Lepido lepidissime cauillatus ē. Dicēte adhuc Symmacho: &(ut uidebatur) plura dicturo ītercedēs Auienus: ut fieri sermōibus cō uiualibus solet: Nec Augustus inquit Cæsar ī huiusmodi dicacitate quoq̄ minor: & fortasse nec Tullio. Et si uolentibus uobis erit: aliqua eius quæ memoria suggesserit: relaturus sum. Et Horus: Permitte Auiene Symmachus explicet de his: quos iam nominauerat dicta Ciceronis: & opportunius quæ de Augusto ius referre succedent.

Piso Ciceronis gener

Eticente Auieno Symmachus Cicero inq̄: cum piso gener eius mollius incederet: filia autem concitatius: ait filiæ: ambula tanq̄ uir. Et cum. M. Lepidus in senatu dixisset patribus cō scriptis: Tullius ait. Ego non tanti fecissem ὁμοιόπτωτον. Sed perge Auiene ne ultra te dicturiētem retardem. Et ille: Augustus inquam Cæsar affectauit iocos saluo tamen maiestatis pudorisque respectu: nec ut caderet in scurram. Aiacem tragœdiam scripserat: eandemque ꝙ sibi displicuisset: deleuerat. Postea Lucius grauis tragœdiarum scriptor interrogabat eum: quid ageret Aiax suus. Et ille in spongiam inquit incubuit.

augustus delectatus iocis

Aiax tragœdia

Dem Augustus: cum ei quidam libellum trepidus offerret & modo proferret manum: modo traheret: Putas inquit te assem elephanto dare. Idem cum ab eo Pacubius Taurus congiarium peteret: diceretque iam hoc homines uulgo loqui: non paruam ab illo sibi pecuniam datam: sed tu inquit noli credere. Alium præfectura equitum summotum & in-

ſuper ſalariũ poſtulantẽ:dicentẽq; nõ lucri cauſa dari hoc mihi rogo:ſed ut iudicio tuo munus uidear ĩpetraſſe:& ita officiũ depoſuiſſe.Hoc dicto repcuſſit:Tu te accepiſſe apud omnes affirma:& ego dediſſe me non negabo. Vrbanitas eiuſdẽ ĩnotuit circa Herennium deditum uitiis iuuenẽ:quem cum caſtris excedere iuſſiſſet:& ille ſupplex hac deprecatione uteretur:quo modo ad patrias ſedes reuertar?quid patri meo dicã? reſpõdit:dic me tibi diſplicuiſſe.Saxo ĩ expeditiõe percuſſum ac notabili cicatrice in fronte deformem nimiũ tamẽ ua opa iactantẽ ſic leuiter caſtigauit.At tu cũ fugies inquit nunq̃ poſt te reſpexeris. Galbæ cuius informe gibbo erat corpus:agenti apud ſe cauſam & frequenter dicenti corrige in me ſiquid reprehendis.reſpõdit:Ego te monere poſſũ:corrigere non poſſũ. Cũ multi Seuero Caſſio accuſãte abſoluerent:& architectus fori Auguſti expectationẽ operis diu traheret:ita iocatus eſt: Vellem Caſſius & meũ forũ accuſaſſet.

Vrbanitas ĩ Herẽnium

In galbã gibbum

ĩ ſeuerũ caſſium

Ectius cum monumentũ patris exaraſſet: ait Auguſtus: Hoc eſt uere monumẽtũ pr̃is colere. Cũ audiſſet ĩter pueros:quos in ſyria Herodes rex iudeoꝝ intra bimatũ iuſſit interfici:filiũ quoq; eius occiſũ:ait:Melius eſt Herodis porcũ eſſe q̃ filiũ.Idem Auguſtus quia Mœcenatem ſuũ nouerat eſſe ſtilo remiſſo molli & diſſoluto:talẽ ſe ĩ epiſtolis quas ad eum ſcribebat ſæpius exhibebat.& cõtra caſtigationẽ loquẽdi quã alias ille ſcribẽdo ſeruabat ĩ epiſtola ad Mœcenatẽ familiari plura ĩ iocos effuſa ſubtexuit. Vale mel gentiũ metuelle ebur ex etruria laſar arrentiũ adamas ſupernas thyberinũ margaritũ cilneorũ ſmaragde iaſpi figuloꝝ berille ꝓſenne carbũculũ habeas ἵνὰ συντέμω πάντα μαλαγμα mœcchaꝝ Exceptus ẽ a quodã cœna ſatis parca:& quaſi quotidiana.Nam pene nulli ſe ĩuitãti negabat. Poſt epulũ igitur ĩops ac ſine ullo apparatu diſcedẽs: Vale dicẽti hoc tantũ inſuſurrauit:Non putabã me tibi tam familiarem.Cũ de tyriæ purpuræ:quam emi iuſſerat:obſcuritate quereret dicente uenditorẽ:Erige altius & ſuſcipe: His uſus ẽ ſalibus: Quid ergo ut me populus romanus dicat bene cultũ:in ſolario ãbulaturus ſum?Nomenculatori ſuo de cuius obliuiõe querebat dicẽti:nũquid ad forum mandas?Accipe inquit cõmẽdaticias:qa illic neminem noſti. Vatinio in prima ſua ætate eleganter inſultauit.

In herodẽ q filiũ ſuũ cũ aliis ĩnocẽtibus interfici iuſſit

In Mœcenatem

In illũ q̃ dederat parcã cœnam

In Nomẽculatorẽ ſuũ

In Vatiniũ

Confusus ille podagra uolebat tamen uideri discussisse uitium. & mille passus ambulare se gloriabatur. Cui Cæsar: Non miror inquit: dies aliquanto sunt longiores.

Elata ad se magnitudine æris alieni: quā quidā eques romanus dū uixit excedentē ducēties cælauerat: culcitrā emi cubicularē ī eius auctione sibi iussit. Et præceptū mirātibus hāc rationē reddidit: Habenda est ad somnū culcitra: in qua ille cū tātum deberet dormire potuit. Non ē intermittēdus sermo eius quē Catonis honori dedit. Venit forte in domū: ī qua Cato habitauerat. Dein. Strabone in adulationē Cæsaris male existimāte de Catonis peruicacia ait: Quisquis præsentem statum ciuitatis cōmutari nō uolet: & ciuis & uir bonus est. Satis serio & Catonem laudauit: & sibi ne quis affectaret res nouas cōsuluit. Soleo ī Augusto magis mirari. quos pertulit iocos q̄ ipse quos protulit: quia maior est patientiæ q̄ facūdiæ laus: maxime cū æquanimiter aliqua etiā iocis mordaciora pertulerit. Cuiusdā prouincialis iocus asper īnotuit. Intrauerat romā simillimus Cæsari: & in se omnium ora cōuerterat. Augustus perduci hominē ad se iussit: uisumque hoc modo interrogauit: Dic mihi adolescēs: fuit aliquado mater tua romæ? Negauit ille: nec cōtentus adiecit: sed pater meus sæpe. Temporibus triumuiralibus Pollio cum fesceminos in eum Augustus scripsisset ait: At ego taceo. Non est enim facile in eū scribere: q potest proscribere. Curtius eques romanus delitiis diffluens: cum macrū turdū sumpsisset in conuiuio Cæsaris: ī terrogauit an mittere liceret. Responderat princeps quidni liceat? Ille statim per fenestrā misit. Aes alienū Augustus cuiusdam senatoris cari sibi nō rogatus exoluerat numerato quadragies. At ille pro gratiarū actione hoc solū ei scripsit: Mihi nihil. Solebat Licinius libertus eius īchoāti opa patrono magnas pecunias conferre. Quem morē secutus centū promisit per libellū: in quo uirgulæ supducte pars ultra pecuniæ defectionē ꝓtēdebat uacante infra loco. Cæsar occasione usus propriori alterū centies sua manu iunxit spatio diligenter expleto & affectata litterae similitudine: geminatamque accepit summam dissimulante liberto. Qui postea cœpto alio opere leniter factum suum Caesari obiecit libello tali dato: Confero tibi domine ad noui operis impensam quod uidebitur. Mira etiam

Ioci ī Augustum

Quidā simi lis Cæsari

Pollio ī August.

Curtius eqs

Patiẽtia Cẽ/ſoris augu/ſti

cẽſoris Auguſti & laudata patiẽtia. Corripebat eques romanus a prĩcipe tanq̃ minuiſſet facultates ſuas. At ille ſe multiplicaſſe co rã probauit. Mox eidẽ obiecit. q̃ ad cõtrahẽdũ matrimoniũ legi bus nõ paruiſſet. Ille uxorẽ ſibi & tres liberos eſſe dixit. Tũc adie cit: Poſt hac Cæſar cũ de honeſtis hoĩbus inquiris: honeſtis man dato. Etiã militis nõ libertatẽ tãtum. ſed & temeritatẽ tulit. In q̃ dam uilla ĩquietas noctes agebat rũpente ſõnum eius crebro no ctuæ cãtu. Præhẽdẽdam curauit noctuã. Miles aucupii peritus: & ſpe ingẽtis premii ꝓtulit. Laudato ĩperator mille nũmos dari iuſſit. Ille auſus ẽ dicere. Malo uiuat: auẽque dimiſit. Quis non miratus ẽ nõ offenſo Cæſare abiiſſe militẽ cõtumacem. Vetera/nus cum die ſibi dicto periclitaretur: acceſſit in publico ad Cæſa rẽ: rogauitq; ut ſibi adeſſet. Ille aduocatũ quem ex comitatu ſuo elegerat ſine mora dedit: cõmẽdauitq; ei litigatorem. Exclamauit ingenti uoce Veteranus: At non ego Cæſar periclitante te attiaco bello uicarium quæſiui: ſed pro te ipſe pugnauit: detexitq; ĩpreſ ſas cicatrices: Erubuit Cæſar: uenitq; in aduocationem: ut qui ue reretur non ſuperbus tantum: ſed etiam ingratus uideri. Delec/tatus inter cœnam erat ſymphoniacis Turonii Flacci mangonis atq; eos frumento donauerat: cum in alia acroamata fuiſſet libe ralis nũmis. Eoſdem quæ poſtea Turonius æquæ ĩrer cœnã quæ renti Cæſari ſic excuſauit: ad molas ſunt. Sublimis attiaca uicto ria reuertebatur: occurrit ei inter gratulantes coruum tenẽs: quẽ inſtituerat hoc dicere. Aue Cæſar uictor imperator. Miratus Cæ/ſar officioſam auem. xx. milibus nũmum emit. Socius opificis ad quẽ nihil ex illa liberalitate peruenerat: affirmauit Cæſari ha/bere illum & alium corum: quẽ ut afferre cogeretur rogauit. Alla tus uerba quæ didicerat expreſſit. Aue uictor ĩperator Antoni ni hil exaſperatus ſatis duxit iubere illũ diuidere donatiũ cum cõtu bernali. Salutatus ſimiliter a pſytaco emi iuſſit eum. Idem mira tus in pica: hanc quoq; redemit. Exemplum ſutorem pauperem ſollicitauit: ut coruũ inſtitueret ad parem ſalutationem: qui ĩpẽ dio exhaſtus ſæpe ad auem non reſpondẽtem dicere ſolebat ope/ra & ĩpenſa perĳt. Aliquando tamẽ coruus cœpit dicere dictatã ſalutationẽ. Hac audita dũ tranſit Auguſtus reſpõdit. Satis do/mi ſalutator, taliũ habeo. Superfuit coruo memoria: ut & illa q̃ bus dominũ quærẽtẽ ſolebat audire ſubtexeret: opera & ĩpenſa

Coruum ſa/lutãs augu/ſtum

periit. Ad quod Cæsar risit. Emique auem iussit: quãti nullã adhuc emerat. Solebat descendenti a palatio Cæsari honorificũ ali quod epigrãma porrigere græculus. Id cum frustra sæpe feciſſet: rursusq; eum id faturum uidisset augustus: breue græcum mãu sua in charta exarauit epigrãma: pergenti deinde ad se obuiã misit. Ille legendo laudare mirari tam uoce q̃ uultu. Cũq; accessisset ad sellam demissa in fundam pauperem manu paucos denarios ꝓtulit: quos principi daret adiectu. hic sermo μὴ κατὰ τὴν τύχην σὴν σέβασε εἰ πλέον ἔλαβον Nõ secundum fortunam tuam Auguste: si plus haberem plus darem: Secuto omnium risu dispensatorem Cæsar uocauit: & sestertia centum milia græculo numerari iussit.

Liberalitas Aug. ī græculum

De Moribus fœminarum. Cap.

Iulia filia aug.

Vltis aliqua & filiæ eius Iuliæ dicta referamus? Sed si garrulus nõ putabor: uolo de moribus fœminæ pauca præmittere ut quisq; uestrum habeat seria & discenda quæ proferat. Hortãtibusq; omnibus ut cœpto isisteret: ita de Iulia orsus ẽ. Annũ agebat triceſimum & octauum tempus ætatis (si mens sana supesset) uergentis in seniũ: sed īdulgentia tam fortunæ q̃ patris abutebat: cũ alioquī litteraꝝ amor multaq; eruditio quod ī illa domo facile erat: præterea mitis humanitas: minimeque sæuus animus īgentem fœminæ gratiam conciliarent mirantibus qui uitia noscebant tantam pariter diuersitatẽ. Non semel præceperat pater: temperato tamen ĩter īdulgentiam grauitatemque sermone moderaretur profusos cultus pspicuosq; comitatus. Idẽ cum ad nepotum turbam similitudinẽq; respexerat: qua repræsentabat Agrippa: dubitare de pudicitia filiæ erubescebat. Inde blãdiebatur sibi Augustus lætum in filia animum usq; ad speciẽ procacitatis: sed reatu liberum & talem fuisse apud maiores Claudiam credere audebat. Itaq; ĩter amicos dixit duas habere se filias delicatas: quas necesse haberet ferre rempublicam. Et Iulia uenerata dominum licentiore uestitu & oculos offẽderat patris tacentis Mutauit cultu sui postera die morẽ: & lætum patrem affectata seueritate complexa est: At ille qui pridie dolorem suum conti-

Iuliæ ornatus

nuerat:gaudium continere nõ potuit.Et quãtum hic ait in filia auguſti probabilior ẽ cultus?Nõ defuit patrocinio ſuo Iulia his uerbis.Hodiæ.n.me patris oculis ornaui:heri uiri. Notũ & illd Cõuertebant in ſe populũ in ſpectaculo gladiatorũ Liuia & iulia comitatus diſſimilitudine Quippe cingetibus Liuiã grauibus uiris:hæc iuuẽtutis & quidẽ luxurioſo grege circũſidebatur.Admonuit pater ſcripto.Videre quãtum ĩter duas principes fœminas ĩtereſſet:Elegãter illa reſcripſit.Et hi mecũ ſenes fiẽt. Eadẽ iulia mature hr̃e cœperat canos:quos legere ſecreto ſolebat.Subitus ĩ teruẽtus p̃ris aliquãdo oppreſſit ornatrices.Diſſimulauit auguſtus depræhẽſis ſuper ueſtẽ ea⁊ canis:& aliis ſermõibus tẽpore extracto ĩduxit ætatis mẽtionẽ.Interrogauitque filiã utrũ poſt aliquot ãnos cana eſſe mallet:an calua.Et cũ reſpõderet:Ego pater cana eſſe malo ſic illi mẽdaciũ obiecit.Quid ergo iſte te caluã tam cito faciunt.Itẽ cũ grauẽ amicũ audiſſet iulia ſuãdẽtem melius facturã:ſi ſe cõpoſuiſſet ad exempla paternæ frugalitatis ait Ille obliuiſcitur Cæſarẽ ſe eſſe ego memini me Cæſaris filiã. Cũ⁊ cõſcii flagitiorũ mirarent quo modo ſimiles Agrippæ filios ꝑ crearet:quæ tã uulgo poteſtatẽ corporis ſui faceret ait:Nũq̃ enĩ niſi naui plena tollo uectorẽ.Simile dictum Populiæ.M.filiæ q̃ mirãti cuidã:quid eſſet:quaproꝑ aliæ beſtiæ nũq̃ marẽ deſiderarẽt:niſi cũ prægnãtes uellẽt:fieri:reſpondit:beſtiæ enĩ ſũt :ſed ut a fœminis ad uiros & a laſciuis iocis ad honeſtos reuertar :cecilius iuriſcõſultus urbanitatis miræ libertatiſq⁊ habebat: præcipue tamẽ is iocus eius ĩnotuit.Lapidatus a populo Vatinius:cũ gladiatoriũ munus ederet:optinuerat ut ædiles ediceret: ne qs in arenam niſi pomum miſiſſe uellet.Forte his diebus Caſelius conſultus a quodam an nux pinea pomũ eſſet:reſpondit : ſi in Vatinium miſſurus es pomum eſt:

Iuliæ reſpõſio ad p̃rem Liuia filia Aug.

Populiæ reſponſio

Arcatori deinde quẽadmodũ cũ ſocio nauẽ diuideret ĩterroganti reſpõdiſſe tradit.Nauẽ ſi diuidis nec tu nec ſocios habebitis.In Galbã eloquẽtia clarũ:ſed quẽ habitus(ut ſupra dixi) corporis deſtruebat .M.Lœlii uox circũferebat: ingeniũ Galbæ male habitat.In eũdẽ Galbã Orbilius grãmaticus Accerbius irriſit:Prodierat Orbilius ĩ reũ teſtis:quẽ Galba ul cõfunderet diſſimulata eius profeſſione interrogauit.Quid artiũ facis?reſpõdit In ſole gibbos fricate ſoleo.

M.Lelius in Galbam

Orbilius grãmaticus in eundem

Laberius

Vcius Cecilius cũ C. Cæſar aliis q ſecũ pila luſitabãt cẽtena ſeſtertia illi uni quĩquagĩta dari uidiſſet: qd ego ĩquit una manu ludo & nõ duabus. ut plus habere poſſim? Cũ iratus eſſe Publius Clodius decimo Valerio diceret: q ei nũmũ petẽti non dediſſet. Quid amplius ĩquit mihi facturus es: niſi ut durachiũ eã & redeã: ludẽs ad Ciceronis exiliũ. Sed qa & paulo ante Aurelius Symmachus: & ego nũc Laberii fecimus mẽtionẽ: ſi aliq hu ius atq; Publii dicta referemus: imitari uidebimur: & adhibendi cõuiuio mĩmos uitaſſe laſciuiã: & tñ celebritatẽ quã cũ adſũt illi excitare pollicent. Laberiũ aſperæ libertatis eqtẽ romanũ Cæſar quingẽtis milibus ĩuitauit: ut prodiret ĩ ſcænã: & ipſe ageret mĩmos: quos ſcriptitabat. Sed poteſtas nõ ſolũ ſi ĩuite t: ſed etiã ſi ſupplicet cogit: Vnde ſe & Laberius a Cæſare coactũ in prologo teſtatur his uerſibus

Neceſſitas: cuius curſus tranſuerſi impetum
Voluerunt multi effugere: pauci potuerunt:
Quo me detruſit pene extremis ſenſibus.
Quem nulla ambitio: nulla unq largitio:
Nullus timor: uis nulla: nulla auctoritas
Mouere potuit in iuuenta de ſtatu:
Ecce in ſenecta: ut facile labefecit loco
Viri excellentis mente clæmente edita
Submiſſa placide blãdiloquẽs oratio
Etenim ipſi dii negare cui nil potuerunt:
Hominem me negare quis poſſet pati?
Ergo bis tricenis annis actis ſine nota
Eques romanus lare egreſſus meo domum
Reuertar mimus: nimirum hoc die
Vno plus uixi mihi q uiuendum fuit
Fortuna immoderata in bono æque atq; in malo
Si tibi erat libitum litterarum laudibus
Floris cacumen noſtræ famæ frangere
Cur cum uigebam membris præuiridantibus
Satiſfacere populo & tali cum poteram uiro
Non flexibilem me concuruaſti: ut carperes?
Nunc me deiicis: quo quid ad ſcænam affero?
Decorem formæ: an dignitatem corporis?

Animi uirtutem an uocis iocundæ ſonum?
Vt hedera ſerpens uires arboreas necat.
Ita me uetuſtas amplexu annorum necat
Sepulcris ſimilis: nihil niſi nomen retineo.
In ipſa quoque actiõe ſubinde ſe qua poterat ulciſcebat̃ īducto habitu ſyri: q̃ uelut flagris cæſus præripiẽtiq; ſe ſimilis exclama bat. Porro quirites libertatẽ pdidimus. Et paulo poſt adiecit: ne ceſſe ẽ multos tĩeat: quẽ multi timẽt. Quo dicto uniuerſitas po puli ad ſolũ Cæſarẽ oculos & ora conuertit notãtes eius īpotẽtiã hac dicacitate lapidatã. Ob hæc in Publiũ uertit fauorẽ. Is Publi us natiõe ſyrus: cũ puer ad patronũ dñi eſſet adductus ꝑmeruit eũ nõ minus ſalibus & īgenio q̃ forma. Nã forte cũ ille ſeruũ ſu um hydropicũ iacẽtẽ in area uidiſſet: quæſiſſetq; : īcrepuiſſetq; quid in ſole faceret: reſpõdit: aquã calefacit. Ioculari deinde ſup cœnam exorta quæſtiõe: quodnã eſſet moleſtũ ocium: aliud alio opinãte ille podagrici pedes dixit. Ob hæc & alia manumiſſus & maiore cura eruditus cũ mimos cõponeret: ingẽtiq; aſſẽſu in ita liæ oppidis agere cœpiſſe, productus romæ ꝑ Cæſaris ludos oẽs q̃ tunc ſcripta & operas ſuas in ſcænam locauerãt: prouocauit: ut ſinguli ſecũ poſita īuicem materia pro tẽpore cõtenderent. Nec ullo recuſante ſuperauit oẽs: inquis & Laberiũ. Vnde Cæſar arri dens hoc mõ pronũciauit: Fauẽte tibi me uictus ex Laberi a ſyro. Statīq; Publio palmã & Laberio annulũ aureũ cũquingentis ſe ſtertiis dedit. Tũc Publius ad Laberiũ recedẽtẽs: ait Qui cũ cõtẽ diſti ſcriptor: hunc ſpectator ſubleua. Sed & Laberius ſequenti ſtatī cõmiſſione mimo nouo īteriecit hos uerſus.

Publius Sy- rus

Non poſſunt primi eſſe omnes omni in tempore.
Summum ad gradum cũ claritatis ueneris: cõſiſtes
Aegre: nec citius q̃ deſcendas: decidas.
Cecidi ego: cadet qui ſequitur: laus eſt publica

Publii aũt ſẽtẽtiæ ferũtur lepidæ: & ad cõmunẽ uſum accõmoda tiſſimæ. Ex qbus has fere memini ſingulis uerſibus circũſcriptis.

Sẽtẽtiæ Pu- blii lepidæ

Beneficium dando accepit qui digno dedit.
Feras non culpes quod mutari non poteſt.
Cui plus licet: q̃ par eſt: plus uult q̃ licet.
Comes facundus in uia pro uehiculo eſt.
Frugalitas miſeria eſt rumoris boni.

Hæredis fletus sub persona risus est.
Furor fit læsa sæpius patientia.
Improbe neptunũ accusat: qui iterum naufragium facit.
Nimium altercando ueritas amittitur.
Pars beneficii est: quod petitur si cito neges.
Ita amicum habeas: posse ut fieri hunc inimicum putes.
Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam.
Nunq̃ periculum sine periculo uincitur.

Sed quia semel ingressus sum scænam loquendo: non Pylades histrio nobis omittendus est: qui clarus in opere suo fuit tẽpori bus Augusti & Hylam discipulum usq; ad ætatis contentionem eruditione prouexit. Populus deinde inter utriusq; suffragia diuisus est. Et cum canticum quoddam saltaret Hylas: cuius clausula erat τὸν μέγαν ἀγαμέμνονα sublimen ingentemq; Hylas uelut metiebatur. Non tulit Pylades: & exclamauit e cauea σύμακρον ὀυμεταποιεῖς.. Tunc eum populus cœgit idem saltare cãticum. Cumq; ad locum uenisset quem reprehenderat: expressit cogitantem: nihil magis ratus magno duci conuenire: q̃ pro omnibus cogitare. Saltabat Hylas Oedipodem & Pylades hac uoce securitatem saltãtis castigauit συβλέπεις. Cũ in Herculẽ furẽtẽ prodisset: & nõnullis incessũ histrioni cõueniẽtem nõ seruare uideret: deposita ꝑsona ridẽtes ĩcrepuit μωρὸι μαίνομενον ὀρχοῦμαι. Hac fabula & sagittas iniecit in populum Eãdẽ ꝑsonã cũ iussu Augusti in triclinio ageret: & intendit arcum & spicula immisit. Nec indignatus est Cæsar eodem se loco Pyladi quo populũ romanũ fuisse. Hic qa ferebat mutasse rudis illius saltationis ritũ: q̃ apud maiores uiguit. & uenustã ĩduxisse nouitatẽ: ĩtetrogatus ab Augusto quæ saltationi cõtulisset: respõdi: λυλῶν σὺ ῥίγγων. Idẽ tũ propter populi seditionẽ pro cõtẽtione ĩter se Hylãq; habita cõcitatẽ ĩdignationẽ excepisset Augusti respondit βασιλεῦ ἔασον ἀυτοὺς περίημας ἀπολεῖσθαι καὶ ἐυχαρίσεις is dictis & excitata læticia cũ in Auieno memoriã florida & amœnitas laudaretur ingenii: mensas secundas minister admouit.

Pylades histrio
Hyla eius discipulus

T Flauianus. Multi ut extimo ĩ hoc ĩ a Varro dissẽtiũt: q ĩ illa lepidissima satyra menippea: quæ ĩscribit Nescis qd uesp uehat de secũda mẽsã placẽtas remouit. Sed quæso dicas Cecin

na uerba ipſa Varronis: ſi tibi beneficio memoriæ tenacioris hæ/ſerunt. Et Albinus locus inqt Varronis quē referri a me īperas: ī his fere uerbis ē. Bellaria ea maxime ſūt mellita: quæ mellita nō ſunt. Dulcibus enī cum pepſi ſocietas infida. Significant aūt bel laria omne menſæ ſecundæ genus. Nam quæ πέμματα græci uel προγήματα dixerunt: ea ueteres noſtri appellauere bellaria Vina quoque dulciora eſt inuenire in comediis antiquioribus hoc uo/cabulo: dictaq; ea Liberi bellaria. Bellaria

Euangelus agite anteq̄ ſurgendum nobis ſit: uino īdul/geamus quod decreti platonici auctoritate faciemus: q exi ſtimauit fomitē eſſe quendā & incitabulū ingenii uirtutiſque: ſi mēs & corpus hominis uino flagret. Tum Euſtachius quid agis inquit Euangele: an Platonem extimas haurienda paſſim uina ſuaſiſſe: & nō magis inter minuta pocula iocundiorē liberaliorē que īuitationem quæ fieret ſub quibuſdam quaſi arbitris & ma giſtris conuiuiorum ſobriis nō improbaſſe? Et hoc ē quod in pri mo & in ſecundo de legibus nō inutile uiris eſſe decernit. Nam & modicis honeſtiſque interbibendum remiſſionibus refici inte gratique animos ad inſtauranda ſobrietatis officia extimauit: redditoſque ſenſim lætiores ad intentiones ſurſus capeſſendas fieri habiliores: & ſimul ſiqui penitus in his affectionū cupidita tūq; errores ineſſēt: quos celaret alioqn pudor reuerēs: ea oīa ſi/ne graui periculo liberate p uinū data detegit: & ad corrigendū medēdumque fieri opportuniora. Atque hoc etiā Plato ibidē di cit nō diffugiēdas eſſe huiuſcemodi exercitatiōes aduerſus ꝑpul ſandam uini uiolentiā: neque illū unq̄ continentē prorſū aut tē perantē ſatis fideliter uiſū eſſe: cui uita nō inter ipſa errorū peri cula & in mediis uoluptatū illecebris explorata ſit. Nā cui liben tiæ gratiæq; omnes conuiuiorū incognitæ ſint: quique illarum omnino expes ſit. ſi eum forte ad participandas huiuſmodi uo luptates: aut uoluntas tulerit: aut caſus induxerit: aut neceſſitas impulerit: mox deliniri & capi neque mentem eius animum/que conſiſtere. Congrediendum igitur: & tanq̄ in acie quadam cum uoluptariis rebus cumque iſta uini licentia com minus de/cernendum: ut aduerſus eas non fuga nec abſentia ſimus tuti: ſed animi uigore & conſtanti præſentia moderatoq; uſu tempe/rantiam continentiamque tueamur: & calefacto ſimul refotoq; Vinū fomes & incitabu/lum ingenii uirtutiſq;

aīo ſiqd in eo uel frigidæ triſtitiæ: uel torpentis uerecūdiæ fuerit: deluamus. Sed qa uoluptatū fecimus mētionē: docet Ariſtoteles a qbus uoluptatibus ſit cauēdū. Quinque. n. ſūt ſenſus hoīnū: quos græci ἀισθήσεις appellāt: ꝑ quos uoluptas aīo aut corpori quæri uidet. tactus guſtus odoratus uiſus auditus. Ex iis oībus uoluptas quæ īmodice capit: ea turpis atque īproba eſt Sed enī quæ nimia ex guſtu atque tactu ē: ea igitur gemina uoluptas ſicut ſapientes uiri cēſuerunt: omniū rerum fœdiſſima eſt: eoſque maxīe qui ſeſe duabus iſtis uoluptatibus dediderūt: grauiſſimi uitii uocabulis græci appellauerūt uel ἀκρατεῖς uel ἀκολάστους Nos eos uel īcontinētes dicimus uel īterperantes. Iſtas aūt uoluptates duas: guſtus atque tactus id ē cibi atque ueneris: ſolas hominibus cōmunes uidemus eſſe cū belluis. Et iccirco ī pecudū ferorūque animaliūque numero habet quiſquis ē his ferarū uoluptatibus occupatus. Cætera ex tribus aliis ſenſibus proficiſcētes hominum tantum propria ſūt. Verba ſuper hac re Ariſtotelis philoſophi in medium proferam: ut quid de iis infamibus uoluptatibus tam clarus atque inclytus uir ſentiat publicetur: διὰ τί κλτάτην ἀφῆς ἢ γεύσες ἡδονήν ἐγγενομένην ἐὰν ὕπερβάλλωσι ἀκρατεῖς λέγονται οἱ τε γάρ περὶ τα ἀφροδίσια ἀκόλαστοι τοιούτοιοὶ περί τάς τῆς τροφῆς ἀπολάυσεις τῶν δὲ κατά τήν τροφήν ἀπ᾽ ἐνίων μ ἐντῆ γλώττη ἀπ᾽ ἐνίων δὲ ἐντῆ λάρυγγι ἠύχετο ἔυχειν διά τοτάς ἀπό τούτου γενομένας κοινας ἔιναι ἡμῖν κάι τοῖς ἄλλοις ζώοις τῶν δὲ ὀυσῶν κοινῶν ἀισχρῶν ἔιναι τήν αὐτίκα ἠττώμενον λεγόμενον κάι ἀκρατῆ κάι ἀκόλαστον διά τό ὑπό τῶν χειρίσταιν ἡδονῶν ἡττᾶσθαι τῶν δὲ ἀισθήσεων πέντε τά ἄλλα ζῶα ἀπό δύο μόνον ἡδεται κατά δὲ τάς ἄλλας ἥλως ὀυχ ἥδεται ἢ κατά τὸ συμβεβηκός τοῦτο πάσχει. Quis igitur habens aliquid humani pudoris uoluptatibus iſtis duabus coeūdi atque comedēdi: quæ homini cum ſue atque aſino communes ſunt: gratuletur? Socrates quidem dicebat homines multos propterea uelle uiuere: ut ederent & biberent: ſe bibere atque eſſe ut uiueret. Hippocrates aurem diuina uir ſcientia de coitu uenereo ita exiſtimabat. partem eſſe quandā morbi teterrimi: quē noſtri comitialē dixerūnt. Nāqui ipſius uerba hæc traduntur: τήν συνουσίαν ἔιναι μικράν ἐπιληψίαν. i. coitum eſſe paruum morbum commitialem.

Voluptates Duæ

Coitus qd ē

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER. III.

IOLATVM CVM SENOSSET Aeneas multa cade pollutum ait.

Tu genitor cape ſacra mãu patrioſq; penates.

Me bello e tãto digreſſũ & cæde recenti
Attrectare nefas: donec me flumĩe uiuo
Abluero. Poſt Caietæ quoque nutricis ſepulturã quo potiſſimum nauigãs appellitur: quã ad eã partẽ per quã fluuio thyberinus amœno ĩ mare prorũpit: ut cõfeſtĩ in ipſo italiæ limine fluuiali unda ablutius: poſſet q̃ puriſſime Iouem phrygiãque ex ordine matrẽ ĩuo care. Quid ꝙ Euandrũ aditurus per thyberim nauigat: ꝙ eum eſſet reperturus Herculi ſacra celebrantẽ: ut ſic purificatus ſacris poſſet hoſpitalibus intereſſe? Hinc & Iuno ipſa conqueritur: nõ magis ꝙ Aeneam contigiſſet & contra ſuum uelle in italiam peruenire: q̃ ꝙ optato potiretur thybridis alueo: quia ſciret eũ hoc amne purificatum poſſe ſacra etiam ſibi rite perficere. Nam ne ſupplicari quidem ſibi ab eo uellet. Nunc (quoniam purificationem ad ſacra ſuperorũ pertinentem deorũ in uirgiliana obſẽruatione monſtrauimus) uideamus utrum etiã circa inferorum deorum cultũ proprietatem moris idem poeta ſeruauerit. Conſtat diis ſuperis ſacra facturum corporis ablutione purgari: cum uero inferis litandum eſt: ſatis actum uidetur: ſi aſperſio ſola contingit. De ſacris igitur ſuperorum ait Aeneas: donec me flumĩe uiuo abluero. At Dido cum ſacra diis inferis inſtituit: ait.

In ſacris ſuperorum lauantur

Annã chara mihi nutrix huc ſiſte ſororem.
Dic corpus properet fluuiali ſpargere lympha. Et alibi
Sparſerat & latices ſimulatos fontis auerni

In ſacris iferorum aſperguntur

Nec non cum Miſenum ſepulturæ mandari refert idem. Ter ſocios pura circumtulit unda Spargens rore leui. Sed & cum facit Aeneã apud inferos ramum Proſerpinæ conſecraturũ ita infert.

Occupat Aeneas aditum: corpuſq; recenti
Spargit aqua. Verboꝝ ꝑpetas tã poetæ huic familiaris ẽ: ut talis obſeruatio ĩ Virgilio eẽ iã deſinat: nullis tamẽ magis proꝑe uſus

ẽ q̃ ſacris uel ſacrificalibus uerbis. Et primũ nõ omiſerĩ ĩ quo plerique fallunt: Extaque ſalſos porricit ĩ fluctus: nõ ut qdã proiicit: exiſtimãtes dixiſſe Virgiliũ proiiciẽda exta: q adiecit ĩ fluctus ſed nõ ita ẽ. Nã ex diſciplina aruſpicũ & ex præcepto põtificum uerbũ hoc ſolenne ſacrificantibus ẽ: ſicut Veranius ex prĩo libro Pictoris ita diſſertationẽ huius uerbi executus ẽ: Exta porriciũto diis tanto in altaria: aramue: focumue: eo ue quo exta dari debebunt. Porricere ergo non proiicere proprium ſacrifitii uerbũ eſt. Et quia dixit Veranius in aram focumue eoue quo exta dari debebunt: nunc pro ara & pro foco mare accipiendum eſt: cum ſacrificiũ diis maris dicatur. Ait enim.

Porricere

Dii quibus imperium eſt pelagi: quorum æquora curro:
Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum
Conſtituam ante aras uoti reus: extaque ſalſos
Porriciam in fluctus: & uina liquentia fundam.

Ex his docetur ĩ mare rite potuiſſe porrici exta: nõ ꝓiici. Cõſtituã ante aras uoti reus. Hæc uox propria ſacroꝝ ẽ: ut reus uoceť: qui ſuſcepto uoto ſe numinibus obligat. dãnatus aũt q promiſſa uota iam ſoluit. Sed de hoc nõ opus ẽ a me plura proferri: cum uir doctiſſimus Euſtachius paulo ante hãc ꝑtẽ plenius executus ſit.

Reus
Damnatus

De Proprietatibus uerborum. Cap.

Tãgere aras

St profũdã ſciẽtiã huius poetæ ĩ uno ſæpe repire uerbo: q d̃ fortuito dictũ uulgus putaret. Multifariã. n. legimus q litare ſola nõ poſſit oratio: niſi ut is q deos precať: etiã arã manibus apprehẽdat. Inde Varro diuinaꝝ libro quĩto dicit aras primũ anſas dictas: q eſſet neceſſariũ a ſacrificantibus eas teneri. Anſis aũt teneri ſolere uaſa qs dubitet? Cõmutatiõe ergo litterarũ aras dici cœptas: ut Valeſios & fuſios dictos ꝑus: nũc ualerios & Furios dici. Hæc oĩa illo uerſu poeta executus ẽ: Talibus orantem dictis: araſque tenentem Audiit omnipotens. Nõ ne eo additũ credideris: non quia orabat tantum ſed quia & aras tenebat auditum? Nec non cum ait. Talibus orabat dictis: araſque tenebat. Item Tango aras medios ignes & numina teſtor: eandẽ uim nominis ex apprehenſione ſignificat.

Ara.
Anſa

Dem poeta tã ſciẽtia profũdus: q̃ amœnus ĩgẽio nõnulla de ueteribus uerbis: quæ ad ꝓprietatẽ ſacroꝝ nouerat per-

tinere: ita interpretatus est: ut mutato uerbi sono integet ītellectus maneret. Nā primo pōtifici libro apud Pictorē uerbū hoc positū est uitulari. De cuius uerbi significatu Titius ita rettulit. Vitulari est uoce lætari. Varro etiā ī libro quintodecimo rerū diuinarū ita refert: ꝙ pontifex ī sacris q̄busdā uitulari soleat: quod græci θαιανίζειν uocant. Has tot ītepretatōis ambages q̄ paucis uerbis docta Maronis elegantia expressit. Lætūq; choro pæana canētes. Nā si uitulari ē uoce lætari: qđ é θαιανίζειν: non ne ī cātu læti θαιάνος enarratio uerbi perfecta seruata ē. Et ut huic uocabulo diutius īmoremur: Hylus libro quē de diis cōposuit: ait Vitulā uocari deā: quæ lætitiæ præest. Poso ait uitulā uictoriam nominari. Cuius rei hoc argumētū profert: ꝙ postridie nonas iulias re bene gesta: cū pridie populus a tuscis ī fugā uersus sit: unde populifugia uocant: post uictoriā sequētē certis sacrificiis fiat uitulatio. Quidā nomē eius aīaduersū putāt: ꝙ potēs sit uitæ tolerandæ. Ideo huic deæ pro frugibus fieri sacra dicūtur: qa frugibus uita humana toleratur. Vnde hoc esse animaduertimus: ꝙ ait Virgilius: Cum faciam uitula pro frugibus ipse uenito: ut uitula dixerit pro uitulatione: quod nomen esse sacrificii ob lætitiam facti superius expressimus. Meminerimus tam n sic legendum per ablatiuum: cū faciā uitula pro frugibus. i. cum faciam rem diuinam non oue: non capra: sed uitula: tanq̄ dicat: cum uitulam pro frugibus sacrificauero: quod est: cum uitula rem diuinam fecero. Pontificem Aeneam uel ex nomine referēdorum laborum eius ostendit: Pontificibus enī permissa est potestas memoriā rerum gestarꝝ in tabula conferendi: & hos anuales appellant equidē maximos: quasi a pontificibus maximis factos. Vnde ex persona Aeneæ ait: Et uacet annales nostrorꝝ audire laborꝝ Et quia inter decreta pontificū hoc maxīe quæritur: quid sacrū: quid sanctū: quid religiosum: quærendum: utrū iis secundum diffinitionē suam Virgilius usus sit: & singulis uocabuli sui proprietatem more suo seruauerit.

Vitulari

Vitula Dea

Quid sacrū: quid sanctū: quid religiosū: quid ꝓfanū. Cap.

Acrum ē: ut Trebatius libro prīo de religiōibus refert: quid est quod deorꝝ habet. Huius diffinitionis poeta memor: ubi sacrum nominauit: admonitionē deorum pene semp adiecit. Sacra dioneæ matri diuisque ferebā. Itē Sacra ioui stygio

quæ rite īcepta paraui. Itē. Tibi. n. tibi maxima iuno Mactat sacra ferens. Profanum omnes pene consentiūt id esse: quod extra fanaticam causam sit: quasi porro a fano & religione secretum. Cuius significatus exemplū cōsecutus ē: cū de luco & adytu īferorū sacro utroque loqueret: Proculo procul este profani Conclamat uates: totoque abstinete luco. Eo accedit quod Trebatius profanum id proprie dici ait: quod ex religioso uel sacro ī hominū usum proprietatēq; conuersū est. Quod aptissime poeta seruauit: cum ait: Faune precor miserere inqt: tuque optima ferrū Terra tene: colui uestros si semper honores: Quos cōtra ænea dæ bello fecere profanos. Dixerat. n: Sed stirpem teucri nullo di scrimine sacrū Sustulerāt. Vnde ostendit ꝓprie ꝓfanatū quod ex sacro promiscuū humanis actibus accōmodātum ē. Sanctū est: ut idem Trebatius libro. x. religionū refert: interdū idē quod sacrum: idemque quod religiosum: interdū aliud: hoc est nec sacrum nec religiosum ē. Quod ad secundā speciē pertinet: Sācta ad uos anima atque istius īnscia culpæ. Descendam. Non enim sacro aut religio eius aīa tenebat. quā sanctam hoc est īcorruptā uoluit ostendere: ut in illo quoq;: Tu o sanctissima coniux Felix morte tua: in quo castitatis honorē incorruptæ uxoris amplexus est. Vnde & sancte leges: quæ non debeant pœne sanctione corrumpi. Quod autē ad priorē speciei diffinitionē de sancto attinet. i. non ut aliud sit q̄ sacrū aut religiosū: Ecce leuis summo de uertice uisus iuli Fundere lumen apex. Et paulo post: Nos pauidi trepidare: crinēq; flagrantē Excutere & sācros restīguere fontibus ignes. Hic. n. sanctos ac si sacros accipiemus. qa diuinitus cōtigerunt. Itē Tuq; o sanctissima uates Prescia uēturi: nō aliud nisi sacrū uocat: quam uidebat & uatem & deo plenam & sacerdotē. Superest ut quid sit religiosum cū Virgilio cōmunicemus Seruius Sulpitius religionem esse dictam tradidit: quæ propter sanctitatem aliquā remota ac sepositā a nobis sit: quasi a relinquendo dicta: ut a carēdo cerimonia. Hoc Virgilius seruans ait: Et ingens gelidū lucus prope ceritis amnē Religione patrū late sacer. Et adiecit quo proprietatē religionis exprimeret: Vndique colles Inclusere caui: & nigra nemus abiete cingit. Que res utiq; faciebat lucum a cōmunione populi secretū. Et ut relictum locū ostēderet nō solū adeundi difficultate: adiecit & sanctitatē: Sil-

Quid sit ꝓfanum

Profanatū

Quid sit sācta

Quid sit religiosum

Religio

Cerimonia

uano fama est ueteres sacrasse pelagos Agroꝝ pecoriq; deo. Secũ dũ Põpeiũ festũ: Religiosi sunt: q faciẽda & uitãda discernunt. Hĩc Maro ait: Riuos deducere nulla Religio uetuit. Quod autẽ ait deducere: nihil aliud ẽ q̃ detergere. Nã festis diebus riuos ueteres sordidatos detergere licet: nouos fodere nõ licet. Intrãscursu & hoc notandũ ẽ: quod & ipse uelut prætẽriẽs sub unius uerbi significatiõe proiecit. Cauet. n. ĩ iure pontifico: ut quoniam oues duabus ex causis lauari solent: aut ut curetur scabies: aut ut purgetur lana: festis diebus purgandæ lanæ gratia oues lauari nõ liceat: liceat aũt si curacione scabies abluenda sit. Ideo hoc quoq; inter cõcessa numerauit: Blantũq; gregẽ fluuio mersare salubri. Quod si huc usq; dixisset licita & uetita cõfunderet: sed adiicien do salubri: causã concessæ ablutionis expressit. Deducere

Quid delubrum. Cap.

Omina etiã sacroꝝ locoꝝ sub cõgrua ꝓprietate ꝓferre põtificalis obseruatio est. Ergo delubrũ quid põtifices ꝓprie uocẽt: & q̃liter hoc noĩe Virgilius usus sit req̃ramus. Varro libro viii. reꝝ diuinarũ. Delubrũ ait alios extimare: in quo præter ædẽ sit area assũpta deũ causa: ut ẽ in circo flaminio Iouis statoris. alios in quo loco dei simulacrũ dedicatũ sit. Et adiecit: Sicut locũ in quo figerent cãdelam. candelabrũ appellatũ: ita ĩ quo deũ ponerẽt nominatũ delubrum. His a Varrone præscriptis possumus iutelligere id potissimũ ab eo ꝓbatũ: quod ex sua cõsuetudine ĩ ultimo posuit: ut a dei dedicato simulacro delubrum cepit nuncupari. Virgilius tamẽ utrãq; rationẽ diligẽter est executus. Vt. n. a postrema ĩcipiamus: obseruauit delubrũ noĩaturus: aut ꝓprie deoꝝ noĩa aut ea q̃ diis accõmodarẽt ĩserere. At gemini lapsu delubra ad sũma dracões Effugiũt. Et ut mox simulacrũ nominaret: subtexuit: seueq; petũt tritonidis arcẽ: Sub pedibusq; deæ clypeiq; sub orbe tegunt. Itẽ: Nos delubra deũ miseri. qbus ultĩus eẽt Ille dies. Illã uero opinionẽ de area quã Varro prædixerat nõ omisit: Prĩcipio delubra adeũt pacẽq; ꝓ aras Exquirũt. Et mox: Aut ãte ora deũ pĩgues spatiat ad aras: Quid. n. ẽ spatiat: q̃ spatio lati itineris obambulat. Quod adiiciẽdo ante aras: ostẽdit aream assumptã deorũ causa. Ita suo more uelut aliud agẽdo implet arcana. Candelabrũ

Quid dii penates. Cap.

E diis quoq; romanoꝝ propriis id eſt penatibus aſperſa ẽ huic operi non incurioſa ſubtilitas. Nigidius. n. de diis libro. xix. requirit: num dii penates ſint troianorum Apollo & neptunus qui muros eis feciſſe dicũtur: & num eos in italiam Aeneas aduxerit. Cornelius quoque Labeo libro de diis penatibus eadẽ extimat. Hanc opinionem ſequitur Maro cum dicit: Sic fatus meritos aris mactabat honores. Taurum neptuno: taurum tibi pulcher apollo. Varro humanarum ſecũdo Dardanum refert deos penates ex ſamothrace ĩ phrygiam: & Aeneam ex phrygia in italiam detuliſſe. Qui ſint autem dii penates in libro quidem memorato Varro non exprimit. Sed qui diligentius eruũt ueritatem: penates eſſe dixerunt: per quos penitus ſpiramus: p quos habemus corpus: per quo. rationẽ animi poſſidemus. Eſſe aũt medium æthera Iouẽ: Iunonẽ uero imum aera cum terra: & Mineruã ſummũ ætheris cacumẽ. Et argumẽto utunt: q Tarquinus Demarathi corinthii filius ſamothracicis religionibus myſtyce imbutus uno tẽplo ac ſub eodem tecto numina memorata cõiungit. Caſſius uero Hemina dicit ſamothracas deos eoſdẽq; romanoꝝ penates proprie dici θεοὺς μεγάλους Noſter hæc ſciens ait: Cũ ſociis natoq; penatibus & magnis diis: quod exprimit θεούς μεγάλους. Sed & omnia hæc nomĩa cũ ĩ uno de ſupradictis numinibus ſeruat doctrinã: procul dubio ſuam de hac oĩ opinione cõfirmat. Cũ. n. ait Iunonis magnæ primũ prece numen adora: τὴν μεγάλην noĩat. Adſit lætitiæ bacchus dator & bona Iuno: ΤΗΝ ΚΡΗΣΗΝ. Dominãq; potẽtẽ ΤΗΝ ΔΥΝΑΤΗΝ eodẽ noĩe appellauit. Et Veſtã quã de numero penatũ aut certe comitẽ eoꝝ eẽ manifeſtũ ẽ: adeo ut & cõſules & prætores ſeu dictatores cũ adeũt magiſtratum lauinii rem diuinã faciũt penatibus pariter & Veſtæ. Sed & Virgilius ubi ex perſona Hectoris dixit: Sacra ſuoſq; tibi comendat troia penates: mox adiecit. Sic ait & manibus uitas ueſtãq; potentẽ Aeternumq; adytis effert penetralibus ignẽ. Addidit Higinius ĩ libro quẽ de diis penatibus ſcripſit: uocari eos θεοὺς ϖατρῴους Nec hoc Virgilius ignoratũ reliquit. Dii patrii ſeruate domũ ſeruate nepotem: Et alibi Patrii que penates.

Penatus

Magni dei

Iuno magna

Iuno Bona

Iuno Potẽs

Dii Patrii

Hoſtiarum genera. Cap.

Ec minus de ſacrificiorũ uſu: q̃ de deoꝝ ſciẽtia diligẽtiam

ſuam pandit. Cum enī. Trebatius libro primo de religionibus doceat hoſtiarū genera eſſe duo. Vnū in quo uoluntas dei p̄ exta diſquiriť. Alterū in quo ſolaaīa deo ſacrať. Vnde & Aruſpices aīales has hoſtias uocāt. Vtrūq; hoſtiaꝝ genus Virgilius ī carmine oſtēdit. Et primo q̄dē illud quo uolūtas numinū p̄ exta monſtrať. Mactat lectas de more bidētes. Et mox: Pecudūq; recluſis Pectoribus īhians ſpirātia cōſulit exta. Alteꝝ illud in quo hoſtia aīalis diciť: q̄ eius tantū aīa ſacrať: oſtēdit: cū facit Entellū uicto rem eryci mactare tauꝝ. Nā ut expleret aīalis hoſtiæ cauſas: ipſo uſus ē noīe. Hāc tibi eryx melioré aīam pro morte daretis: Et ut nūcupata uota ſignificaret ait: p̄ſoluo: quod de uoto p̄prie diciť Vtque oſtēderet p̄ſolutū diis ſignificauit dicēs. Sternitur exanimiſq; tremēs procūbit humi bos. Vidēdū etiā ne & illā hoſtiam oſtēdat aīalē: Sāguine placaſtis uētos & uirgine cæſa: Cū primū iliacas danai ueniſtis ad oras: Sāguīe quærēdi reditus aīaq; litandū argolica. Nā & aīam id ē hoſtiæ nomē poſuit: & litare quod ſignificat ſacrificio facto placaſſe numē. In his ipſis hoſtiis uel aīalibus uel cōſulatoriis quædā ſūt: quæ hoſtiæ iniuges uocanť .i. quæ nūq̄ domitæ ac iugo ſubditæ ſūt. Haꝝ quoq; noſter poeta ſic meminit: Nūc grege de ītacto ſeptē mactare iuuēcos. Præſtiterit: totidē lectas de more bidentes. Et ut iniuges euidētius exprimere adiiecit: & ītacta totidē ceruice iuuēcas. Eximii quoq; in ſacrificiis uocabulū nō poeticū ἐπίθετον: ſed ſacerdotale nomē ē. Veratius. n. in pōtificalibus quæſtiōibus docet eximias dictas hoſtias: quæ ad ſacrificiū deſtīatæ eximanť e grege: uel quod eximia ſpecie q̄ſi offerēdæ numībus eliganť. Hīc ait: Quattuor eximios præſtāti corpe tauros. Vbi q̄ eximūť eximios q̄ eligūť præſtāti corpore mōſtrauit. Ambarualis hoſtia ē: ut ait Pōpeius Feſtus: quæ rei diuinæ cā circū arua duciť ab hiis q̄ pro frugibus faciūt. Huius ſacrificii mētionē ī bucolicis habet: ubi de apotheoſi daphnidis loquiť. Hæc tibi ſemp erūt: & cū ſolēnia uota Reddemus nymphis: & cū luſtrabimus agros: ubi luſtrare ſignificat circuire. Hinc. n. uidelicet & nomē hoſtiæ acquiſitum ē ab ambiendis aruis. Sed & in georgicoꝝ libro primo: Terq; nouat circū fœlix eat hoſtia fruges. Obſeruatum ē a ſacrificantibus: ut ſi hoſtia quæ ad aras duceretť fuiſſet uehemētius reluctata: oſtēdiſſetq; ſe inuitam altaribus admoueri: abnueretť: quia īuito deo offerri eā

Hoſtia animalis

Perſoluo

Hoſtia magis

Hoſtia eximia

Hoſtia ambarualis

putabant. Quæ aũt ſtetiſſet oblata: hãc uolenti numini dari exiſtĩabãt. Hinc noſter: Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aras. Et alibi Et ſtatuã ante aras aurata fronte iuuencũ. Adeo aũt omne pietatem ĩ ſacrificiis: quæ diis exibẽda ſũt: poſuit: ut ꝓpter cõtrariã cãm Mezẽtiũ uocaret cõtẽptorẽ deoꝝ. Neq; .n. & ut Aſpro uideť: ideo cõtẽptor diuũ dictus ẽ: q; ſine reſpectu deorũ ĩ hoĩes ĩpius fuerit. Alioqn multo magis hoc de Buſiride dixiſſet: quem lõge crudeliorẽ illaudatũ uocaſſe cõtentus eſt. Sed uerã huius cõtumaciſſimi nominis cãm in prĩo libro originũ Catonis diligẽs lector ĩueniet. Ait. n. Mezẽtiũ rutulis ĩperaſſe ut ſibi offerrẽt q̃s diis ꝑmicias offerebãt: & latinos oẽs ſimilis impii metu ita uouiſſe: Iuppiter ſi tibi magis cordi ẽ nos ea tibi dare potius q Mezentio uti nos uictores facias. Ergo q diuinos honores ſibi exegerat merito dictus ẽ a Virgilio cõtẽptor deorũ. Hĩc pia illa inſultatio ſacerdotis. Hæc ſũt ſpolia: & de rege ſuperbo primitiæ: ut nomine cõtumaciæ: cui pœnas luit raptas de eo notaret exuuias. Mirandũ eſt huius poetæ & circa noſtra & circa externa ſacra doctrinam. Neque .n. de nihilo ẽ: q cũ delon uenit Aneas: nulla ab eo cæſa ẽ hoſtia: niſi cũ proficerent: Appollini & Neptuno res diuina facta eſt. Cõſtat. n. ſicut Cloatius Verus ordinatoꝝ libro ſecundo docet: eſſe deli aram: apud quã hoſtia nõ cædit: ſed tantũ ſolẽni deum prece uenerant. Verba Cloatii hæc ſunt: Deli ara eſt Apollinis γενήτορος. in qua nullũ aĩal ſacrificatur: quã Pythagoram ue lut inuiolatã adoraſſe prodũt. Hãc ergo eſſe quæ adoratur ab Aenea γενήτορος. arã poeta demonſtrat: ſiquidẽ templum ingreſſus pontifex nullo acto ſacrificio ſtatim ĩchoat precem. Et ut genitora expreſſius nominaret: Da pater auguriũ. At uero cũ taurũ mox ĩmolat Appollini & Neptuno apud aliã utique aram factum ĩtelligimus. Et bene ſupra tantũmodo patrẽ: quod ibi propriũ eſt: & ınfra quod cõmune ẽ Apollinẽ nomĩat. Meminit huius araæ & Cato de liberis educandis in hæc uerba: Nutrix hæc oĩa faciebat in uerbenis ac tubis ſine hoſtiis: ut deli ad Apollinis genitiui aram. Eodem uerſu no omittendũ puto: cur ſaxo uetuſto dixerit extructũ templum. Vult Longus ĩmutatio eſt ĩquit ephitheti. Velut enim dicere uetuſtatẽ tẽpli. Hũc multi alii cõmẽtatores ſecuti ſunt: ſed frigidum ẽ ædificii ætatẽ notare. Epaphus autẽ uir plurimæ lectiõis libro. xyii: ait: delphis

Quare Mezentius dicitur contemptor deorũ

Apolle pater

quodā tēpore eueniſſe:ut templū religioſū antea & intactū ſpo
liatum incenſumque ſit:& adiicit: multas circa corinthum ur/
bes inſulaſque proximas terræmotu hauſtas:delon neque antea
neque poſtea hoc incōmodo uexatam:ſed ſemper eodē manere
ſaxo. Tucydides etiā hiſtoriarū libro tertio idem docet. Nō mi/
ergo ſi præſidio religionis tutam inſulā ſemper oſtendens & re
uerentiam ſibi locorū acceſſiſſe dicit continuā ſaxi eiuſdē id ē in
ſulæ firmitatē. Vt ſeruauit Apollinis genitoris proprietatē patrē
uocando. Idem curauit Herculē uocando uictorem. Hæc inqt li
mina uictor Alcides ſubiit. Varro diuinarū libro. iiii. uictorem. Hercules Vi
Herculē putat dictū: q omne animaliū genus uicerit. Romæ au ctor
tem uictoris Herculis ædes duæ ſūt:una ad portā trigeminā: al/ Aedes duae
tera in foro boario. Huius cōmenti cauſam Maſſurius Albinus Her.
memorabiliū libro. ii. aliter exponit. M. inquit Octauius Here/ Octauiushe
nus prima adoleſcētia tibicen: poſtq̄ arti ſuæ diffiſus eſt: inſti/ renus
tuit mercaturam:& bene re geſta decimam Herculi profanauit.
Poſtea cū nauigans hoc idem ageret:a prædonibus circunuētus
fortiſſime pugnauit:& uictor receſſit. Hunc in ſōniis Hercules
docuit ſua opera ſeruatū. Cui Octauius impetrato a magiſtrati
bus loco ædem ſacrauit:& ſignum uictorēq; inciſis litteris appel
lauit. Dedit ergo epitheton deo:quo & argumētū ueterū uicto/
riarum Herculis:& cōmemoratio nouæ hiſtoriæ quæ recenti ro/
mano ſacro cauſā dedit contineretur. Nec fruſtra in eodem loco
dixit:Et domus herculei cuſtos pinaria ſacri. Quidā enim aram
maximā cum uicino cōflagraret īcēdio:liberata a pinariis ferūt:
& iō ſacri cuſtodē domū pīariā dixiſſe Virgiliū κατὰ Διαςολήν Pinarii
inqt potitioꝝ. qui ab Appio Claudio premio corrupti ſacra ſer/ Potitii ſacer
uis publicis ꝓdiderūt. Sed Veratius pontificalis ī eo libro quē fe dotis Her.
cit de ſupplicatiōibus:ita ait. Pinariis qui nouiſſimi comeſo prā
dio ueniſſent. cum iam manus prāſores lauarēt:præcepiſſe Her/
culē:ne qd poſtea ipſi aut ꝓgenies ipſoꝝ ex decima guſtarent ſa
cranda ſibi:ſed miniſtrādi tantūmodo causa nō ad epulas cōue
nirēt. Quaſi miniſtros ergo ſacri cuſtodes uocari:ut ipſe Virgi/ Cuſtos
lius alibi:At triuiæ cuſtos iam dudum ī montibus opis:id ē mi/
niſtra. Niſi forte cuſtodem dixit eā:quæ ſe prohibuerit & conti/
nuerit a ſacris:ut ipſe alibi:Et cuſtos furum atque auium cū fal
ce ſaligna Helleſpontiaci ſeruet tutela priapi. Hic utique cuſto/

dem prohibitoremq; auium furumque ſignificat. Hæc ubi dicta: dapes iubet & ſublata reponi Pocula: gramineoq; uiros locat ipſe ſedili. Non uacat quod dixit ſedili. Nam propria obſeruatio é Herculis ſacris epulari ſedentes. Et cornelius Balbus ἐξηγητικῶν libro. xviii. ita ait: Apud aram maximam obſeruatum: ne lectiſterniū fiat. Cuſtodit᷑ in eodem loco: ut omnes aperto capite ſacra faciāt. Hoc fit ne quis in æde dei habitū eius imiteret᷑. Nam ibi operto ipſe capite eſt. Varro ait græcum hūc eſſe morē quia ſiue ipſe ſiue ab eo relicti qui arā maximā ſtatuerunt: græco ritu ſacrificauerūt. Hoc amplius addidit Caius Baſſus Iccirco enim hoc fieri dicit: quia ara maxima ante aduentum Aeneæ in italia conſtituta eſt: qui hunc ritum uelandi capitis inuenit. Ea quoque quæ incurioſe trāſmittunt᷑ a legentium plebe: non carent profūditate. Nam cū loqueretur de filio Pollionis: id quod ad principem ſuū ſpectaret adiecit: Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti Murice iā croceo mutabit uellera luto. Traditur autem in libro hetruſcorum: ſi hoc animal inſolito colore fuerit indutum: portendi imperatori rerum omniū cum fœlicitate largitatem. Eſt ſuper hoc liber Tarquini tranſcriptus ex oſtentario tuſco: Ibi reperitur: purpureo aureoue colore ouis arieſue ſi aſpergetur: principi ordinis & generis ſumma cum fœlicitate largitatem auget genus progeniem propagat in claritate: lætiorem que efficit. Huiuſmodi igitur ſtatum imperatori in tranſitu uaticinatur. Verbis etiam ſingulis de ritu ſacro q̄ ex alto petita ſignificet: uel hinc licebit aduertere: Iniecere manum præce: teliſ que ſacrarunt Euandri. Nam quicquid deſtinatum eſt diis: ſacrum uocatur. Peruenire autem ad eos non poteſt: niſi libera ab onere corporis fuerit anima: quod niſi morte fieri non poteſt. Ita ergo opportune ſacrum Haleſum facit: quia erat oppeturus. Et hic proprietatem & humani & diuini iuris executus eſt. Nam ex manus iniectione pene mancipium deſignauit. & ſacrationis uocabulo obſeruantiā diuini iuris impleuit. Hoc loco nō alienū uidetur de conditione eoꝝ hominū referre: quos leges ſacros eſſe certis diis iubent: quia nō ignoro quibuſdā mirum uideri: q; cum cætera ſacra uolari nefas ſit. hominem ſacrum ius fuerit occidi. Cuius rei cauſa hæc eſt. Veteres nullum animal ſacrum in finibus ſuis eſſe patiebant᷑: ſed abigebāt ad fiens deorū.

In ſacris herculis epulātur ſedentes

Aries indutus inſolito colore portē dit Impatori fœlicitatē

Quid ſacrū

quibus ſacrū eſſet. Animas uero ſacratoꝝ hominū quos ϛώανας græci uocāt: diis debitas exiſtimabant. Quēadmodum igitur qđ ſacrū ad deos ipſos mitti nō poterat: a ſe tamē đmittere nō dubi tāt ſic animas quas ſacras in cælū mitti poſſe arbitrati ſūt uidua tas corpore q̄ primum illo ire uoluerunt. Diſputat de hoc mo re etiam Trebatius religionum libro ix. Cuius exemplum ne ſim prolixus omiſi. Cui cordi ē legere: ſatis habeat & auctorem & uo luminis ordinem eſſe monſtratum.

Quæ ſcientiſſime prolata a nōnullis male enūciādo corrum pantur. Cap.

Onnulloꝝ quæ ſciētiſſime prolata ſūt: male enūciando cor rūpimus dignitatē: ut q̄dam legūt. Diſcedo hac ducente dea flammam inter & hoſtes Expedior: cū ille doctiſſime dixerit: du cēte: deo: nō dea. Nā & apud Galuum Actherianus affirmat le gēdum: Pollētemq; deum uenerē nō deam. Signum etiā huius ē cypri barbatū corpore ſed ueſte muliebri cum ſceptro ac ſtatura uiri. Et putāt eādē marē ac fœminā eſſe. Ariſtophācs eā ἀφρόδι τον appellat: Leuinus etiā ſic ait. Venerē igit' almū adorans ſiue fœmina ſiue mas ē. ita uti alma noctiluca ē. Philocorus quoq; ī athide eādē affirmat eſſe lunā: & ei ſacrificiū facere uiros cū ueſte muliebri: mulieres cū uirili. q̄ eadē & mas exiſtimat' & fœmina Hoc quoq; de prudētia religiōis a Virgilio dictū ē. Decidit exani mis uitāq; reliq̄t ī aſtris Aereis. Iginus enī cū de ꝓprietatibus de orū cū de aſtris ac ſtellis loq̄ret': ait oportere his uolucres īmola rī. Docte ergo Virgilius dixit apud ea numina aīam uolucris re mānſiſſe: q̄bus ad litādū data ē. Nec nomē apud ſe q̄đ fortuitū eē poterat: uacare ꝓmittit: Matriſq; uocauit Noīe caſmille mutata ꝓte camillā. Nā Statius Tullianus de uocabulis reꝝ libro prīo ait dixiſſe Callimachū: tuſcos Camillū appellare Mercuriū: quo uōcabulo ſignificāt præminiſtꝝ deoꝝ. Vnde Virgilius ait Meta būs Camillam appellaſſe filiā Dianæ. ſ. præminiſtrā. Nam & pa cubius cum de medea loqueret': Cælitum camilla expectata adue nis ſalue hoſpita. Romani quoq; pueros puellaſue nobiles & īue ſtes camillos & camillas appellāt flaminicaꝝ & flaminū mīſtros Hāc quoq; obſeruatione eius nō cōuenit præterire. Mos erat in quit heſperio ī latio: quē protinus urbes Albanæ coluere ſacrum nūc maxima rerū Roma colit. Varro de moribus morē eē dicit ī

Venus mas & fœmina

Ahroditon

Camillius. i. premuniſtris Deorum

Quid ſit mos & con ſuetudo

iudicio aī: quē ſequi debeat cōſuetudo: Iulius Feſtus de uerbo⁹ ſignificationibus libro. xiii. Mos ē inquit īſtitutum patriū pertinēs ad religiones cerimoniaſq; maiorum. Ergo Virgilius utrūq; auctorem ſecutus: & primo qdem Varronē: quoniā ille dixerat morem præcedere: ſequi cōſuetudinē: poſtq̄ dixit mos erat: ſubiunxit quem protinus urbes Albanæ coluere: & nunc maxima rerum Roma colit: quo perſeuerātiam cōſuetudinis monſtrat. Et quoniā Feſtus pertinere ad cerimonias ait: hoc idem docuit Maro adiiciendo ſacrum quē protinus urbes Albanæ coluere ſacrū. Mos ergo præceſſit: & cultus moris ſecutus ē: quod ē cōſuetudo Et hic diffinitionem Varronis impleuit. Adiiciēdo deinde ſacrū oſtendit morem cerimoniis dicatum quod Feſtus aſſeruit. Idem ſeruauit & in. xii. libro cū ait. Morē rituſq; ſacro⁹ adiiciā: ī quo oſtēdit aperte morē eſſe ritus ſacro⁹. Sed hiſtoriæ qdē fidē in hiſ uerſibus ſecutus ē. Mos erat heſpio ī latio: & reliqua. Seruauit enī regno⁹ ſucceſſionē. Quippe primi regnauerūt latini: īde albani: & īde romāi. Ideo mos erat primū dixit heſperio ī latio: & poſtea quē protīus urbes albāæ coluere ſacrū: deīde ſubiecit nūc maxima rerū roma colit. Exceſſere oēs adytis ariſq; relictis Dii q bus īperiū hoc ſteterat. Et de uetuſtiſſimo romano⁹ more & de occultiſſimis ſacris uox ꝓlata ē Cōſtat. n. oēs urbes ī alicuius dei eē tutela: morēq; romano⁹ arcanū & multis ignotū fuiſſe: ut cū obſiderēt urbē hoſtiū: eamq; iā capi poſſe cōſiderēt: certo carmine euocarēt tutelares deos: q; aut aliter urbē capi poſſe non credere rēt: aut etiā ſi poſſet: nefas exiſtimarēt deos habere captiuos. Nā propterea ipſi romani & deū in cuius tutela urbs roma ē: & ipſius urbis latinū nomē ignotū eſſe uoluerūt. Sed dei quidē nomē nōnullis antiquo⁹ īter ſe diffidētiū libris īſitū: & ideo uetuſtas pſequētibus quicquid de hoc putaꝫ īnotuit. Alii: n. Iouem credi derunt: alii lunam: ſunt qui Angeronā quæ digito ad os admoto ſilētiū denūtiat. Alii autem quorum mihi fides uideꝫ firmior Opem Cōſiuiā eſſe dixerunt. Ipſius uero urbis nomen etiam doctiſſimis ignoratum eſt: cauentibus romanis ne quod ſæpe aduerſus urbes hoſtiū feciſſe ſe nouerāt: idē ipſi quoq; hoſtili euocatione pateretꝫ: ſi tutelæ ſuæ nomē diuulgaretur. Sed uidēdū ne quod nōnulli exiſtimauerūt: nos quoq; cōfundat: opinantes uno carmine & uocari & ex urbe aliqua deos & ipſā deuotā fieri

Angerona

ciuitatē. Nam repperi in libro quinto reconditarum Sammonici Sereni utrūq; carmē: quod ille se in cuiusdā Furii uetussimo libro repperisse professus ē. Et aūt carmē huiusmodi quo dii euocātur: cū oppugnatione ciuitas cingitur. Si deus: si dea ē: cui populus ciuitasque carthaginēsis ē in tutela: teq; maxīe ille qui urbis huius populiq; tutelā recepisti: precor: uenerorq; : ueniāq; a uobis peto: ut uos populum ciuitatēque carthaginensiū deseratis: loca templa sacra urbēque eorum relinquatis: absq; his abeatis: eique populo ciuitati metū formidinē obliuionē iniiciatis: pditique romā ad me meosque ueniatis: nostraque uobis loca tēpla sacra urbs acceptior probatiorq; sit: mihi quoque populoq; romano militibusque meis præpositi sitis: ut sciamus intelligamusque. Si ita feceritis: noueo uobis tēpla ludosque facturū. In eadē uerba hostias fieri oportet: auctoritatēque uideri extorū: ut ea promittāt futura: Vrbes uero exercitusque sic deuouent iam numinibus euocatis Sed dictatores īperatoresque soli possūt de uouere his uerbis. Dis pater siue Iouis manes siue quo alio noīe fas est nominare: ut omnes illam urbem carthaginē exercitum que quē ego me sētio dicere fuga formidine terrore cōplea tis: quique aduersus legiones exercitum que nostrum arma tela que ferēt: uti uos eos exercitus eosq; hostes eosque homines urbes agrosq; eoȝ: & qui in his locis regionibusq; agris urbibusq; agris urbibusq; habitāt: abducatis: lumine supero priuetis. Exercitūq; hostiū urbes agrosq; eoȝ quos me sētio dicere: uti uos eas urbes agrosq; capita ætatesq; deuotas cōsecratasq; habeatis eoȝ ollis legibus quibus quādocūq; sunt maxime hostes deuoti: eosq; ego uicarios pro me fide magistratuq; meo & pro populo romano exercitibus legionibusq; nostris deuoueo: ut me meamq; fidem imperiumque legiones exercitumque nostrum: qui in his rebus gerundis sunt bene saluos nos iri sinetis esse: Si hæc ita faxitis: ut ego sciam sententiam intelligamque. Tunc quisquis uotum hoc faxit ubi faxit recte factum esto. Ouibus atris tribus tellus mater teque Iuppiter obtestor/Cum tellurem dicit: manibus terram tangit: cum souem dicit: manus ad cælum tollit: cum uotum recipere dicit: manibus pectus tangit. In antiquitatibus autem hæc oppida inueni deuota stonios fregellas gabios: ueios: fidenas. Hæc ītra italiā. Præterea carthaginem & corinthum : sed

Carmē quo dii euocant ut uirg. Excessere oēs adytis.

Deuotio urbīū & exercituum

Ciuitates uotæ a populo. ro.

& multos exercitus oppidaq; hostium gallorum hispanoꝝ afrorū maurorum aliarumq; gētium quas prisci loquuntur annales Hinc ē ergo q; propter eiusmodi euocationē numinūq; discessio nē ait Virgilius :Excessere oēs adytis arisq; relictis Dii. Et ut tutelares assignaret adiecit:quibus īperium hoc steterat. Vtq; præter euocationē etiā uim deuotionis ostēderet:in q̄ præcipue Iuppiter ut diximus inuocatur:ait Ferus omnia iuppiter argos Trāstulit. Videtur ne uobis probatū sine diuini & humani iuris sciētia nō posse profunditatem Maronis ītelligi? Hic cum omnes cō cordi testimonio doctrinam & poetæ & narrātis æquarent exclamauit Euangelus diu se succubuisse patientiæ:nec ultra dissimulandum:quin in medium detegat īscientiæ uirgilianæ uulnera. Et nos inquit manum ferulæ aliquādo subduximus: & nos cepimus pontificii iuris auditum : & ex his quæ nota sūt nobis. Maronem huius disciplinam iuris nescisse cōstabit. Quando enim diceret:Cælicolū regi mactabā in littore taurū:si sciret taurū immolari huic deo uetitū:aut si didicisset quod Atteius Capito cōprehēdit. Cuius uerba ex libro primo de iure sacrificioꝝ hæc sūt. Itaq; Ioui tauro uerre ariete īmolari nō licet. Labeo uero. lx. &. yiii. libro ītulit:nisi Neptuno Apollini & Marti taurum nō īmolari. Ecce pōtifex tuus quidē apud quas aras mactet ignorat: cū uel æditus hæc nota sint:& ueterum nō tacuerit īdustria. Adhæc Prætextatuis enidēs. Quibus deoꝝ īmolet tauro:si uis cū Virgilio cōmunicare:ipse te docebit. Taurū neptuno taurū tibi pulcher apollo. Vides in ope pœtæ uerba Labeonis? Igit ut hoc docte:ita illud argute. Nā ostēdit Iō nō litatū:iō secutū Horrendū dictu & uisu mirabile mōstrū. Ergo respiciēs ad futura hostiā cō trariā fecit. Sed & nouerat hūc errorē nō esse īexpiabilē. Atteius. n. Capito:quē in acie cōtra Maronē locasti:adiecit hæc uerba: Si qs forte tauro fecerit:piaculū dato. Cōmittit ergo res nō q̄dem īpianda īsolita tamē. Et cōmittit nō ignorantia:sed ut monstro locū faceret futuro. Subiecit Euangelus:si euentu excusātur illicita:dic quæso:quod erat monstrum secuturum:& cum Cæreri libari uino iuberet:quod omnibus sacris uetatur:Cui tu lacte fauos & miti dilue baccho. Vinum autem Cereri non libari : debuit illum uel Plautus docere:qui in aululari ait:Cereni mi Srobile hi sunt facturi nuptias : quia temeti nihil allatum uideo? At

Virgilius docet ius humani & dini

Quibus deis immolatur taurus

Vinū non libat Cereri

hic ueſter flamen & pontifex & omnia tam quid īmoletur: q̄ qd libetur ignorat. Et ne non ubiq; in libādo pari errore ſit deuius: in octauo ait: In mēſam læti libant: diuoſq; precantur: cum non in menſam: ſed in aram ſecūdum morem libare debuerint. Vt prius tibi Prætextatus inquit: de poſteriore quæſtione reſpōdeā Fateor te nō īmerito uſurpata ī menſam libatione quæſiſſe: am pliuſq; ſpeciē difficultatis auxeras: ſi magis Didonē in mēſam ſi militer libātem notaſſes. Dixit: & in mēſam laticū libauit hono rem. Nam & Publius Tertius cū de ritu ſacrorum multa diſſe reret: ait ſibi hunc locum in quæſtione uenire: nec tamen hæſita tionem ſuam requiſita ratione diſſoluit. Ego autem quid mihi magiſtra lectione cōpertū eſt: publicabo. In papiriano enim iure euidenter relatum ē: Aræ uicem præſtare poſſe mēſam dicatam: ut in templo inquit iunonis populoniæ auguſta menſa ē. Nan q; in fanis alia uaſorum ſunt & ſacræ ſupellectilis: alia ornamē torum. Quæ uaſorum ſunt: īſtrumenti inſtar habēt: qbus ſēper ſacrificia cōficiūtur. Quarum rerum principē locū optinet men ſa: in qua epulæ libationeſq; & ſtipes reponunt. Ornamenta ue ro ſunt clypei coronæ & huiuſcemodi donaria. Necq; enim do naria dedicātur eo tempore: quo delubra ſacrātur. At uero mēſa arulæq; eodē die quo ædes ipſæ dedicari ſolent. Vnde mēſa hoc ritu dedicata in templo aræ uſum & religionem optinet puluina ris. Ergo apud Euandrum quidem ſit iuſta libatio. Quippe apd eam menſam quæ cum ara maxima more utiq; relīgionis fuerat dedicata: & in loco ſacrato & īter ipſa ſacra in quibus epulabant Incōuiuio uero Didonis qdem tātum regiū conſtat nō etiam ſa crum fuiſſe apud humanā mēſā in triclinio nō in tēplo: quia nō erat religioſa ſed uſurpata libatio ſolā fecit libaſſe reginā: ī cuius ꝑſonam nulla obſeruationis neceſſitas: & multo ad uſurpādū ī poteſtate ꝑmiſſio. At uero hic oēs in mēſa læti libāt diuoſq; præ cātur: quia quod recte fieri nouerat: ab oībus ſimul in tēplo epu lantibus & uni ſacratæ aſſidentibus menſæ factū eſſe memora uit. De illo autem uerſu: Cui tu lacte fauos & miti dilue baccho: paucis quod Maro accuſatur abſoluam. Poeta enim æque in re bus doctrinæ & in uerbis ſectator elegantiæ ſciens Cereri mulſo libari: adiecit: miti bacho fauos dilue ſcilicet miteſcere uinū dicēs cū mulſum cœperit fieri. Nam mite hic uinū ita dixit: ut alībi

Secūda reſo lutio de ui no ī Cereris

ait domitũ.& durũ bacchi domitura ſaporẽ. Notũ aũt eſſe nõ diffitebere: q̃ ad diẽ duodecimã kalẽdas ianuarias Herculi & Cæreri faciunt ſue prægnãte panibus mulſo. Opportune me hercule Prætextate feciſti Herculis mentionem. In cuius ſacra hic Virgilius gemino errore commiſit.

De Saliis.

Tum ſalii ad cantum incenſa altaria circum
Populeis adſunt euincti tempora ramis.

Nam & ſalios Herculi dedit: quos tãtum Marti dicauit antiquitas: & populeas coronas nominat cũ ad aram maximã ſola lauro capita & alia frõde nõ uinciant. Videmus in capite prætoris urbani laureã coronã cũ rem diuinã Herculi facit. Teſtatur etiã Terentius Varro in ea ſatyra: quæ inſcribitur περὶ κευρανοῦ maiores ſolitos decimam Herculi uouere. Nec decem dies ĩtermittere: quin pollucerent populũ ad ἀσυμβολον cũ corona laurea demitterent cubitũ. Hiccine ẽ Vectius ait error geminus? At ego in neutro dico erraſſe Virgiliũ. Nam ut primum de frondis genere dicamus. conſtat q̃dem nunc lauro ſacrificantes apud arã maximam coronari. Sed multo poſt romã conditam hæc cõſuetudo ſumſit exordiũ: poſtq̃ ĩ auentino lauretũ cœpit uiuere. Quã rem docet Varro humanarum libro ſecundo. Emonte ergo proximo decerpta laurus ſumebatur operantibus: quã uicina offerebat occaſio. Vnde recte Maro noſter ad tẽpora reſpexit: quibus Euander ante urbem conditam apud aram maximam ſacra celebrabat: & utebatur populo utiq; Alcidæ gratiſſima. Salios autẽ. Herculi propter ubertatem doctrinæ altioris aſſignat: quia is deus & apud pontifices idem qui & Mars habetur. Et ſane ita menippea Varronis affirmat quæ ĩſcribitur ἄλλος οὗτος ἡρακλης quia cũ de Hercule multo loqueretur eũdẽ eſſe ac Martẽ probauit. Chaldei quoque ſtellã Herculis uocãt: quã reliqui oẽs Martis appellant: Eſt præterea Octaui Herſenii liber: qui inſcribitur de ſacris ſaliaribus Tiburtiũ: in quo ſalios Herculi ĩſtitutos operari diebus certis & auſpicato docet. Item Antonius Enipho uir doctus: cuius ſcholam Cicero poſt laborem fori frequẽtabat: ſalios Herculi datos probat in eo uolumine: quo diſputat quid ſit feneſtra: quod ẽ hoſtium minuſculũ in ſacrario: quo uerbo Ennius etiam uſus eſt: Idoneis (ut credo) auctoribus certiſq; rationibus error qui putebatur uterq; defenſus ẽ. Siqua ſunt alia quæ

Herculeſ idẽ & Mars

Antonius Enipho

feneſtra

nos cõmouẽt: ĩ mediũ proferamus: ut ipſa collatio noſtrum nõ Maronis abſoluat errorẽ. Tunc Euãgelus: Nunq̃ ne tibi Prætextate uenit in mẽtẽ: toto ut aiũt cælo erraſſe Virgiliũ: cũ Dido ſuã rẽ diuinã pro nuptias faceret? Mactat enĩ ĩquit lectas de more bidẽtes Legifere cereri phœboq; patrique lyæo. Et quaſi expergefactus adiecit: Iunonis ante oẽs cui uincula iugalia curæ: Accipite. Et. M. Varronis uerba de agricultura libro tertio: qui cũ de pauonibus in uilla nutriẽdis loqueret: ſic ait. Primus hos Quintus Hortẽſius augulari cœna dicit poſuiſſe. Quod potius factũ tũ luxurioſe q̃ ſeuere boni uiri laudabãt. Quẽ cito ſecuti multi extulerũt eoꝝ præcia: ut oua eoꝝ denariis ueneant quinis: ipſi facile quinquagenis. Ecce res nõ admirãda ſolum: ſed & pudenda ut oua pauonũ quinis denariis ueneant quæ hodie nõ dicem uilius: ſed omnino nec ueneũt. Is Hortẽſius platanos ſuas uino irrigare conſueuit adeo ut in quadã actione quã habuit cum Ciceronis ſuſcepta præcario a Tullo poſtulaſſet: ut locum dicẽdi permutaret ſecũ. Abire. n. in uillã neceſſario ſe uelle: ut uinum platano quã in tuſculano poſuerat: ipſe ſuffunderet. Sed forte ad notã fæculi ſui nõ ſufficit Hortẽſius: uir alioquĩ ex profeſſo mollis & ĩ præcinctu ponẽs omnem decorẽ. Fuit enĩ ueſtitu ad mundiciem curioſo. Et ut bene amictus iret: faciem in ſpeculo quærebat. Vbi ſe intuens: togam corpori ſic applicabat: ut rugas non forte ſed ĩduſtria locatas artifex nodus aſtringeret: & ſinus ex cõpoſito defluens modũ lateris ambiret. Is quondã cũ ĩcederet elaboratus ad ſpeciem collegæ de iniuriis diem dixit: quod ſibi ĩ auguſtis obuius offenſu fortuito ſtrictură togæ deſtruxerat: & capitale putauit: q; ĩ humero ſuo locum ruga mutaſſet. Ergo hoc prætermiſſo ad uiros uenio triũphales quos uictores gentiũ luxuria uicit. Et ut taceã Gurgitẽ a deuorato patrimonio cognomiatũ: quia ĩſignibus uirtutis ſecutæ uitia prioris cõpẽſauit ætatis. In quã foueã luxus & ſuperbiæ Metellus Pius puenit continuationẽ ſucceſſuũ. Et ne multis morer: ipſa de eo Saluſtii uerba ſubieci. At Metellus ĩ ulteriorẽ hiſpaniã poſt annũ regreſſus magna gloria cõcurrẽtibus undiq; uirili & muliebri ſexu p uias & tecta omniũ uiſebat. Eũ quæſtor Caius Vibinus aliiq; cognita uolũtate eũ ad cœnã inuitauerant. Vltra ſomanũ ac mortaliũ etiã morẽ curabãt exornatis ædibus p aulea & ĩſignaſcæniſ-

Pauonũ primus uſus. Q. Hortẽſius

De mollicie Hortenſii

Gurges gulloſus

Metellus Pius

que ad oſtẽtationẽ hiſtrionũ fabricatis. Simul croco ſparſa humus: & alia ĩ modum tẽpli celeberrimi. Præterea cũ ſedẽti ĩ trãſemia demiſſum Victoriæ ſimulacrũ cũ machinato ſtrepitu tonitrũ coronã ei ĩponebat. Tũ ueniẽti thure: quaſi deo ſupplicabat. Toga picta plerũq; amiculo erat ei accũbenti. Epulæ quæſiſſime neque per omnem modo prouinciam ſed trans maria ex mauritania uolucrum & ferarũ incognita antea plura genera: quibus rebus aliquãtam partem gloriæ dempſerat: Maximeq; apud ueteres & ſanctos uiros ſuperbia illa grauia indigna romano ĩperio extimãtes. Hæc Saluſtius grauiſſimus alienæ luxuriæ obiurgator & cenſor. Accipite ĩtegrauiſſimas pſonas nõ defuiſſe luxuriã. Refero eni põtificis uetuſtiſſimã cœnã: quæ ſcripta eſt indice quarto Metelli illius põtificis maximi in hæc uerba: Ante diẽ nonum kalẽd. ſeptember quo die Lentulus flamẽ martiali ſinauguratus eſt domus ornata fuit. Triclinia lectis eburneis ſtrata fuerunt. Duobus tricliniis pontifices cubuerunt. Q. Catullus. M. Aemilius lepidus. D. Syllanus. C. Cæſar rex ſacrorũ. P. Scecuola ſextus. Q. Cornelius: P. Volũnius. P. Albinouanus: & lucius Iulius Cæſar augur: qui eũ ĩnaugurauit. In tertio triclinio Popila p penia Licina Arruncia uirgines ueſtales: & ipſius uxor Publicia flaminica & Sẽpronia ſocrus eius. Cœna hæc fuit. Ante cœnam echinos oſtreas crudas quantum uellent: pelloridas ſphodilos turdum aſparagos: ſubtus gallinam altilem: patina ex oſtrearum pelloridarum balanos nigros: balanos albos. Iterum ſphodilos glycomaridas urtica ficetulas lumbos caprigĩes aprugnos altilia ex farina inuoluta ficedulas murices & purpuras in cœna ſumina ſinciput aprugnũ: patinã piſcium: patinam ſuminis: anates: querquedulas elixas: lepores altilia aſſa amilũ panes picentes. Vbi iã luxuria tunc accuſaret: quando tot rebus facta fuit cœna põtificũ? Ipſa uero eduliũ genera q̃ dictu turpia Nam Cincius in ſuaſione legis fanniæ obiicit ſæculo ſuo: q; porcum troianum mẽſis inferant. Quem illi ideo ſic uocabant: quaſi aliis incluſis animalibus grauidũ. ut ille troianus equus grauidus armatis fuit. Exigebat hoc quoque illa gulæ ĩtemperãtia. ut & lepores ſagĩarentur teſte Varrone: qui de agricultura libro tertio cũ de leporibus loqueretur: ſic ait. Hoc quoque nuper ĩſtitutum ut lepores ſaginarentur: cũ exceptos e leporatio quondam

Cœna lautiſſima Pont.

Deſcripto cœne

Porcus troianus

Lepores ſaginati

in caueis & loco clauſo faciant pingues. Si cui hoc mirum uidet quod ait Varro lepores ætate illa ſolitos ſiginari: accipiat illd qd maiore admiratione ſit dignum. Cocleas ſaginatas: quod idē uarro ī eodē libro refert. Verba ipſa qui uolet legere: ubi debeat quærere indicaui. Neq; ego nunc antiquitati nos præferēdos uel cōparādos dico: ſed reſpondi obiurganti Horo aſſerēs uti res habet maiorē illis ſeculis deliciarū curam fuiſſe q̄ noſtro. Subiecit Furius Albinus antiquitatis nō minus q̄ Cecinna peritus Miror te inquit nō rettuliſſe quāta illis affluentia marinarum procurari ſolita fuerit copiarum: cuius relatu maximā cōuiuiorū noſtrorum ſobrietatē doceres. Et Cecinna profer inquit in mediū: quæ de hac quoq; parte lectu cōperiſti Vltra omnes enī polles memoria uetuſtatis. Et furius ſic ingreſſus ē: Vetuſtas q̄dem nobis ſēper (ſi ſapimus) adorāda ē. Illa quippe ſæcula ſunt: quæ hoc īperium uel ſanguine uel ſudore peperunt. Quod nō niſi uirtutū faceret ubertas. Sed quod fatēdum ē: ī illa uirtutū abundātia uitiis quoque ætas illa nō caruit: E quibus nō nulla noſtro ſæculo moꝝ ſobrietate correcta ſūt Et de luxu quidē illius tēporis circa marinas copias dicere īſtituerā: ſed quia in aſſertionē noſtræ emēdationis alia ex aliis proferēda ſe ſuggerūt: de piſcibus nō omitto: ſed differo dum de alia laſciuia qua nūc caremus: admoneo. Dic enim Hore qui antiquitatē nobis obiicis: ante cuius triclinium modo ſaltatricē uel ſaltatorē te uidiſſe meminiſti? At inter illos ſaltatio certatim uel ab honeſtis appetebatur. Ecce. n. ut ab illo ordiar tēpore: quod fuit optimis moribns. Inter duo bella punica īgenui quid dicā īgenui? filii ſenatoꝝ ī ludū ſaltatoriū cōmeabāt: & illic crotala geſtātes ſaltare diſcebant. Taceo q̄ matronæ etiam ſaltationem nō īhoneſtam putabāt. Sed īter probas quoq; caꝝ erat ſaltādi cura: dūmodo nō curioſa uſq; ad artis p̄fectionē. Quid enim ait Saluſtius. Pſallere ſaltare elegantius q̄ neceſſe ē probæ: Adeo & ipſe Semproniam reprehēdit: uō q̄ ſaltare: ſed q̄ optīe ſcierit. Nobiliū uero filios: & q̄ dictu nefas ē: filias quoque uirgines īter ſtudioſa numeraſſe ſaltādi meditationem: teſtis ē Scipio Africanus Aemilianus: qui in oratione cōtra legem iudiciariam. Thyberii Gracchi ſic ait. Docētur præſtigias inhoneſtas cum cynedulis & ſābuca pſalterioq; eunt in ludum hiſtrionum: diſcūt cantare: quæ maiores noſtri īgenuis probo ducier uoluerūt. Eūt

Saltatio in menſa

Crotala

Exprobrat5 ſaltationis

inquam in ludum ſaltatorium inter cynedos uirgines puerique ĩgenui. Hæc cum mihi quiſq; narrabat: nõ poteram animũ ĩducere ea liberos ſuos nobiles homines docere. Sed cum ductus ſũ in ludum ſaltatorium: plus mediuſſidius in eo ludo uidi pueris uirginibuſq; quingẽtis. In his unũ (quod me republicæ miſertũ ẽ) puerum bullatum petitoris filium non minorem annis duodecim cum crotalis ſaltare: quã ſaltationem ĩpudicus ſeruulus honeſte ſaltare non poſſet. Vides quemadmodum ingemuit. Africanus: q; uidiſſet cum crotalis ſaltantem filium pecitoris id ẽ cãditati? quem netum quidem ſpes & adipiſcẽdi ratio potuerat coercere magiſtratus: quo tempore ſe ſuoſq; ab omni probro debuit uindicare: quo minus faceret quod ſcilicet tẽpore nõ habebat.

Cecilius ſpatiator

Cæterũ ſuperius plerũq; nobilitatem hæc propudia celebrare cõqueſtus ẽ Cato. Sic nimirum. M. ſenatorem non ignobilem Cecilium Spatiatorem & Feſcẽnium uocat eumque ſtaticulos dare iis uerbis ait. Deſcendit de cãtherio: inde ſtaticulos dare: ridicularia fundere. Et alibi in eundem. Præterea cantat: ubi collibuit: interdum græcos uerſus agit: iocos dicit: uoces demutat: ſtaticulos dat. Hæc Cato: cui ut uidetis etiam cãtare nõ ſerii hominis ſic uidetur: quod apud alios adeo nõ inter turpia numeratũ ẽ: ut Decius Sylla uir tanti nominis optime cantaſſe dicatur. Cæterum hiſtriones non ĩter turpes habitos. Cicero teſtimonio ẽ: quem nullus ignorat. Roſcio & Aeſopo hiſtrionibus tam familiariter uſũ ut res rationeſq; eoꝝ ſua ſolertia tueretur. Quod cũ aliis multis tum exẽplis quoq; eius declaratur. Nam illã orationẽ quis ẽ qui nõ legerit: in qua populũ romanum obiurgat: q; Roſcio geſtum agente tumultuarit? Et certe ſatis conſtat cõtendere eum cũ ipſo hiſtrione ſolitum: utrum ille ſæpius eandem ſententiam uariis geſtibus efficeret: an ipſe per eloquentiæ copiam ſermone diuerſo pronunciaret. Quæ res ad hanc artis ſuæ fiduciam Roſcium abſtraxit ut librum conſcriberet: quo eloquẽtiam cum hiſtriõia cõpararet. Is ẽ Roſcius: qui etiam lucio Syllæ cariſſimus fuit: & annulo aureo ab eodem dictatore donatus eſt. Tanta autem fuit gratia & gloria: ut mercedem diurnam de publico mille denarios ſine gregalibus ſolus acceperit. Aeſopum uero expari arte ducenties ſextertium reliquiſſe filio conſtat. Sed quid loquor de hiſtrionibus? cum Appius Claudius uir triumphalis? qui ſalius

Roſcius Hiſtriones aeſopus

Aeſopus hiſtrio ditiſſimus

Appius claudius

usq; ad senectutem fuit: pro gloria optinuerit: q̄ inter collegas optimē saltitabat. Ac prius q̄ a saltatione discedo: illud adiiciam uno eodemq; tempore tribus nobilissimis ciuibus nō modo studium saltandi: sed etiam (si diis placet) peritiā qua gloriarentur fuisse Gabinio consulari Ciceronis inimico: quod ei & Cicero nō dissimulāter obiecit: &. M. Cecilio noto in turbas uiro: quem idem Cicero defendit: & Licinio Crasso Crassi eius: qui apud parthos extinctus est: filio.

Saltatori. Q.

Nonnullos ex piscibus traxisse cognomina. Cap.

Ed de saltatione ueterum ad prædæ marine trantire luxum Liciniorum me nomen admonuit: quos. Murenas cognominatos: q̄ hoc pisce effusissime delectati sūt: satis cōstat. Huic opinioni. M: Varro consentit: asserens eodem modo Licinios appellatos Murenas quo Sergius Orata cognominatus ē: q̄ ei pisces qui auratæ uocant̄: carissimæ fuerint. Hic est Sergius Orata qui primus balneas pensiles habuit: primus ostrearia in baiano locauit: primus optimum saporem ostreis lucrinis adiudicauit. Fuit autem ætate Lucii Crassi illius diserti: qui q̄ grauis & serius habitus sit: etiam Cicero docet. Is tamen Crassus uir censorius. Nam cum Cn. Domicio censor fuit: cum supra cæteros desertus haberetur: essetque inter clarissimos ciues princeps: tamen murenam in piscina domus suæ mortuam atratus tanq̄ filiam luxit Neque id obscurrum fuit: quippe collega Domicius in senatu hoc ei quasi deforme crimen obiecit. Neque id confiteri Crassus erubuit: sed ultro etiam si diis placet gloriatus est cēsor piam affectuosamq; rem feciſſe seiactās. Piscinas autem q̄ refertas habuerint præciosissimis piscibus romani illi nobilissimi principes Lucius Philippus & Hortēsius: quos Cicero piscinarios appellat etiam illud indicium ē: q̄. M. Varro in libro de agricultura refert. M: Catonem: qui post uticæ periit: cum hæres testamento Lucilii esset relictus: pisces de piscina eius. xl. milibus uendidisset. Accersebantur autem murenæ ad piscinas nostræ urbis abusq; fre-

Murenæ

Sergius orata;

Piscatori. S.

Plotæ flucæ

to ſiculo: qđ thegiū a meſſana reſpicit. Illic. n. optime a prodigis eſſe credunt tā hercule: q̄ anguilæ: & utreq; ex illo loco græce plotæ uocātur: latinæ flutæ q; ī ſūmo ſupernātes ſole torrefactæ curuare ſe poſſe: & ī aquā mergere deſinūt: atq; ita faciles captu fiunt. Et ſi enumerare uelī: q̄ multi magniq; auctores murenas e freto ſiculo nobilitarint: lōgū fiet. Sed dicā qd. M. Varro ī libro q; īſcribit Gallus de admirādis dixerit iis uerbis. In ſicilia quoq; inqt manu capi murenas flutas: q; hœ ī ſūma aqua præpinguitudine fluitēt. Hæc Varro. Sed qs neget īdomitam apud illos (& ut ait Cecilius) uallatā gulā fuiſſe: qui ex tā lōginquo mari īſtrumenta luxuriæ cōparārēt. Nec rarus hic romæ piſcis ut pegre accitus erat. Auctor ē Plinus. C. Cæſarē dictatorē cū triūphales cœnas populo daret: ſex milia murenarū a: C. Horio ad pōdus accepiſſe. Huius Hirii uillam quāuis nō amplam aut latā cōſtat: propter uiuaria quæ habuit: quadragies ſextertiū uenundatam.

De Accipenſere. Cap.

Ec accipēſer quā maria prodigis nutriūt illius ſæculi delitias euaſit. Et ut liqueat ſecundo punico bello celebre nomē huius piſcis fuiſſe. Accipite ut meminerit eius Plautus in fabula, quæ inſcribitur baccharia ex perſona paraſſiti·

Quis eſt mortalis tanta fortuna affectus unq̄:
Quam ego uunc ſum: cuius hæc uentri portatur pompa.
Vel nnnc qui mihi in mari accipenſer latuit antehac:
Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus.

Et ne uilior ſit teſtis pœta: accipite aſſertore Cicerone: ī quo honore fuerit hic piſcis apud Publiū Scipionē Africanū illū & Munatiū. Hæc ſūt ī dialogo de fato uerba Ciceronis. Nā cū eēt apd Lauerniū Scipio unaq; Pontius: allatus ē forte Scipioni accipiēſer: qui admodū raro capitur. Sed ē piſcis (ut ferunt) in primis nobilis. Cū autē Scipio unū & alterū ex his: qui eum ſalutatum uenerāt inuitaſſet: plureſq; etiam inuitaturus uideretur: in aurē Pontius Scipio īquit uide quid agas: accipenſer iſte paucorum

D. accipēſere Scipioni donato.

hominũ ẽ: Nec inficias eo tẽporibus Traiani hũc piſcem in magno precio nõ fuiſſe teſte Plinio Secũdo: qui ĩ naturali hiſtoria cũ de hoc piſce loqueretur ſic ait: Nullo modo in honore eſt: qđ quidẽ miror cũ ſit paruus ĩuẽtu. Sed nec diu ſtetit hæc parſimonia. Nã tẽporibus Seueri prĩcipis: q̃ oſtẽdebat duritiã morũ: Samonicus Serenus uir ut ſæculo doctus: cũ ad principẽ ſuũ ſcr̃iberet: faceretque de hoc piſce ſermonẽ: uerba Plinii quæ ſupius poſui: præmiſit: & ita ſubiecit. Plinius (ut ſcitis) ad uſque Traiani imperatoris uenit ætatẽ. Nec dubiũ ẽ: q̃ ait nullo honore hũc piſcẽ tẽporibus ſuis fuiſſe: uerũ ab eo dici. Apud antiquos autẽ ĩ precio fuiſſe ego teſtimõiis palã facio: uel eo magis q̃ gratiã eius uideo ad epulas quaſi poſt liminio rediſſe. Quippe q̃ dignatiõe ueſtra cũ interſũ cõuiuio ſacro: animaduerto hũc piſcẽ a coronatis miniſtris cũ tibicine introferri. Sed quod ait Plinius de accipẽſeris ſquamis: id uerũ eſſe maxĩus rer̃ naturaliũ ĩdagator. Nigidius Figulus oſtẽdit: ĩ cuius libro de animalibus quarto ita poſitũ ẽ. Cur alii piſces ſquama ſecunda accipẽſer aduerſa ſit. Hæc Samonicus qui turpitudinẽ conuiuii principis ſui laudãdo notat: prodẽs ueneratiõnẽ q̃ piſcis habebat̃: ut a coronatis inferret̃ cum tibicinis cantu: quaſi quædã nõ delitiarũ ſed numinis pompa. Sed ut minus miremur accipenſerem graui precio taxari ſolitum: Aſinius Celer uir cõſularis (ut idẽ Samonicus refert) mulũ unũ ſeptem milibus nummum mercatus eſt. In qua re luxuriã illius ſæculi eo magis licet æſtimare: q̃ Plinius ſecundus temporibus ſuis negat facile mulum repertum: qui duas pondo libras excederet. At nunc & maioris ponderis paſſim uidemus & precia hæc inſana neſcimus. Nec contenta illa ingluuies fuit maris ſui copiis. Nam Optanus præfectus claſſis ſciens ſcarum adeo italicis littoribus ignotum: ut nec nomen latinum eius piſcis habeamus: incredibilem ſcarorum multitudinem in uariis nauibus huc aduectam inter hoſtiam & campaniæ littus in mare ſparſit: miroque ac nouo exemplo piſces in mari tanq̃ ĩ terra fruges aliquas ſeminauit. Idemq; tanq̃ ſumma in hoc utilitatis publice uerteretur: quinquẽnio dedit operam: ut ſiquis inter alios piſces ſcarũ forte cœpiſſet: incolumem confeſtim & ĩuiolatum mari redderet. Quid extimemus captiuã illius ſæculi gulã ſeruiſſe mari? cũ magno uel dicam maxĩo apud prodigos hono-

Aſinius Celer

Mulus piſcis

optanus prefectus

ſcarus piſcis

Lupus Tyberinus

re fuerit etiã thyberinus lupus & omnino omnes ex hoc amne pisces: quod equidem cur illis ita uisum sit ignoro. Fuisse autem etiam. M. Varro ostendit: qui enumerans quæ in quibus italiae partibus optima ad uictũ gignantur: pisci thyberino palmã tribuit his uerbis in libro rerum hũanarum. xi. Ad uictum optima fert ager campanus frumentũ: falernus uinum: cassinas oleum: tusculanus ficum: mel tarẽtinus: piscẽ thyberis. Hæc Varro de

Lupus captus ĩter duos põtes de quibus. Hor. li. ii. sermo. Saty.

omnibus scilicet huius fluminis piscibus: sed inter eos ut supra dixi præcipium locũ lupus tenuit: & quidem is qui ĩter duos põtes captus esset. Id ostendunt cum multi alii: tum etiam Caius Titius uir ætatis luciliane in oratione: qua legẽ fanniam suasit: cuius uerba ideo pono: quia nõ solũ de lupo inter duos pontes capto erũt testimonio: sed etiã morex qbus plerique tunc uiuebant facile publicabunt. Describens enĩ homines prodigos ĩ focum adiudicandũ ebrios cõmeantes quæque soleant in se sermocinari: sic ait. Ludũ alea studiose unguentis delibuti scortis stipati. Vbi horæ. x. sunt: iubent puerum uocari: ut comitium eat percunctatum: quid in foro gestum: sit quid suaserint: quid dissuaserint: quid tribus iusserint: quid uetuerint. Inde ad comitiũ uadunt: ne litem suam faciant. Dum eunt: nulla est in angiporto amphora: quam non impleant: quippe qui uesicam plenam uini habeant. Veniunt in comitium tristes: iubent dicere. Quo negocium est: narrãt. Iudex testes poscit. Ipsus it mictum. Vbi redit: ait se omnia audiuisse. Tabulas poscit. Litteras ĩspicit. Vix præ uino sustinẽt palpebras. Eunti ĩ cõsiliũ ibi hæc oratio. Quid mihi negocii est cũ istis nugatoribus? potiusq̃ potamus mulsũ mixtum uino græco: edimus turdum pinguẽ: bonumque piscẽ: lupum germanum qui inter duos pontes captus fuit. Hæc Titius. Sed & Lucilius acer: & uiolentus poeta ostendit scire se hũc piscem egregii saporis: qui ĩter duos põtes captus esset: eumque quasi liguritorem catilonem appellat: scilicet qui proxime ripas stercus insectaretur. Proprie autem catilones dicebãtur: q ad polutum Herculis ultimi cum uenirent catillos liguribant.

Lex fannai

Catilone

Lucilii uersus hi sunt:

Fingere præterea afferri quod quisque uolebat:
Illum summa ducebant: atque altilium lanx:
Hunc pontes thyberinos duo inter captos catillo.

Longū fiat ſi enumerare uelim quot inſtrumēta gulæ inter illos uel ingenio excogitata ſint uel ſtudio confecta. Et hæ nimirum cauſæ fuerunt: propter quas tot numero leges de cœnis & ſumptibus ad populum ferebantur: & imperari cœpit: ut patētibus ianuis pranſitaretur & cœnitaretur. Sic oculis ciuium teſtibus factis luxuriæ modus fieret. Prīa autem omnium de cœnis lex ad populum orchia peruenit. Quam tulit. C. Orchus tribunus plebis de ſenatu ſententia. iii. anno q̄ Cato cenſor fuerat. Cuius uerba (quia plixa ſunt) prætereo. Summa autem eius præſcribebat numerum conuiuarum. Et hæc eſt lex orchia: de qua Cato mox orationibus ſuis uociferabatur: q̄ plures q̄ præſcripto eius cauebatur: tum ad cœnam uocarentur. Cumque auctorem nouæ legis aucta neceſſitas imploraret: poſt annum uiceſimum ſecundum legis orchiæ fania lex lata eſt anno poſt romam conditam ſecundum Gelii opinionē quingenteſimooctogeſimooctauo. De hac lage Samonicus Serenus ita refert. Lex fannia ſanctiſſimi Auguſti īgēti omniū ordinū cōſenſu puenit ad populū. Neque eam prætores aut tribuni: ut pleraſque alias: ſed ex oīum bonor̄ cōſilio & ſētētia ipſi cōſules pertulere: cū reſpublica ex luxuria cōuiuiorū maiora q̄ credi poteſt detrimēta pateret. Si quidē eo res redierat: ut gula illecti plerique ingenui pueri pudicitiā & libertatē ſuam uenditarent. Plerique ex plebe romana uino madidi in cōmitium uenirent: & ebrii de reipublicæ ſalute conſulerent. Hæc Samonicus. Faniæ autem legis ſeueritas in eo ſuperabat orchiam legem: q̄ in ſuperiore numerus tantūmodo cœnātiū cohibebatur: licebatque ſecundum eam unicuique bona ſua inter paucos conſumere. Fania autē & ſumptibus modum fecit aſſibus centum. Vnde a Lucilio poeta feſtiuitatis ſuæ more centuſſis uocatur. Fanniam legem poſt annos decem & octo lex didia cōſecuta eſt. Eius ferundæ duplex fuit cā. Prīa & potiſſima: ut uniuerſa italia nō ſola urbs lege ſumptuaria teneret. Italicis æſtimantibus faniam legem non in ſe: ſed in ſolos urbanos ciues eſſe conſcriptam. Deinde ut non ſoli qui prandia cœnæ ſuæ maiore ſumptu feciſſent: ſed etiam qui ad eas uocati eſſent atque omnino interfuiſſent: pœnis legis tenerentur. Poſt didiā licinia lex lata eſt a Publio Licinio Craſſo diuite. Cuius ferundæ probandæq; tantum ſtudium ab optimatibus impenſū eſt: ut

Lex ut cœnarent patentibus Ianuis

Legesiſtæ ſūptuariæ

Lex Orchia

Lex Fannia

Lex Didia

Lex Licinia

consulto senatus iuberetur: ut ea tantūmodo promulgata priuſ q̄ trinundino cōfirmaretur: ita ab omnibus obſeruaret̄: quaſi iā populi ſententia comprobata. Lex uero hæc paucis mutatis ī pleriſque cum fania congruit. In ea enī ferenda quæſita eſt nouæ legis auctoritas exoleſcente metu legis antiqoris. Ita hercules ut de ipſis. xii. tabulis factū ē: quaꝫ ubi contemni antiqtas cœpit: eadem illa: quæ illis legibus cauebantur: in alia latorum nomina tranſierūt. Sed legis liciniæ ſumma: ut kalendis nouis nundinis romanis cuique in dies ſingulos. xxx. dumtaxat aſſes edundi cauſa conſumere liceret. Cæteris uero diebus qui excepti non eſſent: ne amplius apponeretur q̄ carnis aridæ pondo tria & ſalſamentorum pondo libra: quod exterra uite arboreue natum ſit. Video quid remordeat. Ergo iudicium ſobrii ſæculi eſt: ubi tali præſcripto legum coerceretur expenſa cœnarum. Non ita eſt. Nam leges ſumptuariæ a ſingulis ferebantur: qui ciuitatis totius uitia corrigerent. Ac niſi peſſimis effuſiſſimiſque moribus uiueretur: profecto opus ferundis legibus non fuiſſet. Vetus uerbum eſt. Leges inquit bonæ ex malis moribus procreantur. Has ſequitur lex cornelia & ipſa ſumptuaria: quam tulit Cornelius Sylla dictator: in qua non conuiuiorum magnificētia prohibita eſt: nec gulæ modus factus: uerum minora precia rebus īpoſita. & quibus rebus dii boni q̄q; exquiſitis & pene incognitis generibus delitiarum: quos illic piſces: quaſque offulas nominat: & tamē precia illis minora conſtituit: auſim dicere ut uilitas eduliū animos hominum ad parandas obſoniorum copias incitaret: & gulæ ſeruire etiam qui paruis eſſent facultatibus poſſent. Dicam plane quod ſentio. Apprime luxurioſus mihi uidetur & prodigus: cui hæc tanta in epulis uel gratuita ponantur. Itaq; tanto hoc ſæculum ad omnem incontinentiam promptius: ut pleraque harum rerum quæ ſyllana lege ut uulgo nota comprehenduntur: nemo noſtrum uel fando compererit. Sylla mortuo Lepidus conſul legem tulit & ipſe cibariam. Cato enim ſūptuaria leges cibarias appellat. De hīc paucis īteriectis ānis alia lex puenit ad populū ferene. Antio Reſtione: quā legē quāuis eſſet optima: obſtinatio tamen luxuriæ & uitioꝫ firma cōcordia nullo obrogante irritam fecit. Illud tamē memorabile de Reſtione latore ipſius legis fertur: eum quod uixit foris poſtea non

Lex Cornelia

Antius Reſtio

recœnasse:ne testis fieret cõtemptæ legis:quam ipse bono publi co pertulisset.His legibus ānumerarē edictum de sumptibus ab Antonio propositum:qui post triumuir fuit:ni indignum cre derem inter cohibentes sumptus Antonio locum facere:cuius ex pensæ in cœnam solitæ conferri sola unionis a Cleopatra uxore consumpti æstimatione superatæ sunt.Nam cũ Antonius quic quid mari aut terræ aut etiam cælo gigneretur:ad satiandā inglu uiem suam natum existimās faucibus ac dentibus suis subderet eaque re captus de romano imperio facere uellet ægyptiũ regnũ. Cleopatra uxor:quæ uinci a romanis nec luxuria dignaret:spon sione prouocauit insumere se posse in unam cœnam sextertiũ cencies.Id antonio mirum uisum:nec moratus sponsione cõtẽ dit dignus culina Munatio Planco:qui tã honesti certaminis ar biter electus est.Altera die Cleopatra pertentans Antonium pol lucibilem sane cœnam parauit:sed quam non miraretur Anto. nius:quippe qui omnia quæ apponebantur ex quotidianis opi bus agnosceret.Tunc regina arridẽs fialam popposcit:cui aceti nõ nihil acris infudit:atque illuc unlonem demptum ex aure altera festinabunda demisit:eumque mature dissolutum uti natura ẽ eius lapidis:absorbuit.Et q̃uis eo facto sponsione uicisset: quip pe cum ipsa margarita centies sestertiũ sine contentiõe eualuis set:manum tamen & ad alterius unionis aurem similiter admo uit:nisi Munatius Plancus iudex seueriſſimus superatum Anto nium mature pronunciſſet. Ipse autem unio cuius magnitudi nis fuerit:inde colligi poterit:q; qui superfuit postea uicta regis & capta ægypto romã delatus disectusq; ẽ:& factæ ex una mar rita duæ:impositæq; simulacro Veneris:ut monstruosæ magni tudinis:in templo quod pantheum dicitur.

Cleopatrae Luxus in da pibus

DE Nuce iuglande. Cap.

Iuglans

Dhuc dicẽte furio secũdæ mẽsæ illata bellaria nouo sermo ni p̃ncipiũ dederũt.Symmachus.n.attrectãs manu nuces uellẽ inqt ex te audire Serui.tanta nucibus nomina quæ cã uel origo uariauerit:aut unde tot mala cũ hac una appellatiõe uoci tent.Fiũt tamẽ seorsũ diuersa tam uocabulo q̃ sapore.Ac prius de nucibus absoluas uolo quæ tibi mẽoria crebræ lectiõis occur rũt.Et Seruius:Nux ista iuglãs secundũ nõnullo; opinionẽ a iuuãdo & a glãde dicta existiãt.Caios uero ĩ libro de significatõe

uerborũ hoc refert: Iuglans arbor dicta est prīde ac Iouis glans. Nã id arboris genus nuces habet: quæ sũt suauiore sapore q̃ glãs est. Hunc fructũ antiqui illi: qui egregium glãdiq; similem ipsã q; arborem deo dignã existimabãt: Iouis glandẽ appellauerunt: quæ nunc litteris interlisis iuglans nominatur. Cloatius autẽ Verius in libro a græcis tractatorum ita memorat: Iuglãs quasi diu glans: id est Διὸς βάλανος: Sicut Thophrastus ait:

nux basilica

Hãc græci etiam basilicam uocant.

DE Nuce auellana. Cap.

Nux auellana siue Corylus Prænestina.

Vx hæc auellana seu prænestina quæ ẽ eadẽ: ex arbore ẽ: quæ corylus dicit̃: de qua Virgilius dixit: corylum sere. Est aũt natio hominum iuxta agrũ prænestinũ qui carsitani uocãtur ἀπὸ τῶν κάρυων. Cuius rei meminit Varro in logistorico: qui īscribitur. Marius de fortuna: inde .s. prænestinæ nuces. Est & illud apud Neuium ī fabula Ariolo. Quis heri apud te prænestini & lanuini hospites suapte utroq; decuit acceptos cibo: alteris ianẽ bulbã madidam dari: alteris nuces in procliui profũdere. Hãc autẽ nucẽ græci ponticã uocãt: dum unaquæque natio īdit huic nuci nomẽ ex loco: in quo nascit̃ copiosior. De nuce castanea. cap.

Carsitai populi

Nux põtica

Nux Castanea quæ & heracleotica

Vx castanea de qua Virgilius: Castaneasq; nuces: uocatur & heracleotica. Nã uir doctus Oppius in libro quẽ fecit de siluestribus arboribus sic ait: Heracleotica hæc nux: quã qdã castaneã noīant. Itemq; pontica nux: atq; etiã quæ dicunt̃ basilicæ iuglandes germīa atq; flores agunt similiter iisdem tẽporibus quibus græcæ nuces. Nũc dicendũ ẽ quæ sit græca nux: ac simul hoc dicẽs amygdalam de lance tulit: & ostendit: Nux græca hæc ẽ: quæ & amygdala dicit̃. Sed & thasia eadẽ nux uocat̃. Testis ẽ Cloatius in ordinatorũ græcorũ libro quarto: cũ sic ait: Nux græca amygdala. Acca uero ī supplicatione. nucẽ græcam ait fauum q; adde quantum libet. Nucem molluscam licet hyemis nobis tẽpus īuideat. tamen quia de nucibus loquimur: indictam non relinquimus. Plautus in calcedo sic eius meminit: Molluscam nucem super eius dixit impendente tegulas. Ecce Plautus nominat quidem sed quæ sit molluca nux non exprimit. Est autem persicum quod uulgo uocatur & molluca nux dicitur scilicet q; cæteris oĩbus nucibus mollior sit. Huius rei idoneus assertor est Sueuius uir longe doctissimus in idilio: quod inscribitur more

Nux graeca quæ & Amygdala Thasia nux

Molluca nux

Persicum

tum. Nam cum loquitur de hortulano faciente moretum inter cætera quæ eo mittit: & hoc pomum mitti ait his uerbis.

Admiſce tu acca baſilicis hæc nunc:
Partim perſica: quod nomen ſic deniq; fertur
Propterea: q; qui quondam cum rege ponti
Nomine alexandro magno fera prælia bello
In perſas rettulere ſuo. poſt inde reuentum
Hoc genus arboris in prælatis finibus graiis
Diſſeruere nouos fructus mortalibus dantes.
Molluſca hæc nux eſt: ne quis forte inſcius erret.

DE Nuce tarentina. Cap.

Nux tarẽtĩa

Vx tarentina dicitur: quæ ita mollis ẽ ut uix attrectata frãgat. De qua in libro Faborini ſic reperitur. Itemq; qdam tarẽtinas oues uel nuces dicunt: quæ ſũt tarẽtinæ a tarẽto: quod eſt ſabinorum lingua molle. Vnde tarentinos quoq; dictos putat Varro ab Libonem primo. Quam in culpam etiam Oratius poteſt uideri incidere: qui ait Et molle tarentum.

Tarentum

DE Nuce pinea. Cap.

Nux pinea

Vx pinea hos nobis: qui appoſiti ſũt: nucleos dedit. Plautus in ciſtellaria: qui e nuce nucleos eſſe uult: frangat nucẽ

Inter nuces & mala

Et qa mala uidemus admixta bellariis: poſt nuces de malorũ generibus differendum eſt. Sunt de agricultura ſcriptores: qui nuces & mala ſic diuidunt: ut nuces dicant omne pomũ: quod foris duro tegat̃: & ĩtus habet quod eſui ẽ. malum uero quod foris habeat quod ẽ eſui: & durũ intus ĩcludat. Secundum hãc diffinitionẽ perſicum: quod Sueuius poeta ſuperius inter nuces numerat: magis erit inter mala numerandũ. His præmiſſis malorum enumeranda ſũt genera: quæ Cloatius ordinatorũ grecorũ libro quarto ita diligenter enumerat. Sunt aũt genera malorũ armenium cotoniũ citreum couimelliũ conditiuum ἐωι muſteum martianum orb. culatum ogramnum præcox pannuceum punicum perſicum quirianũ proſiuũ rubrum ſcãdianum ſilueſtre ſirutium ſcantianũ tubur uerianum. Vides perſicum a Cloatio inter mala numeratum: quod nomen originis ſuæ tenuit: licet iã dudum noſtri ſoli germen ſit. Quod autem ait idem Cloatius: Citreum & ipſũ perſicum malum eſt ſecundũ Virgiliũ: Fœlicis mali quo nõ præſtantius ullum: & reliqua. Et ut nemo dubitet

Gña malorũ

Perſicum

De Citreo

hæc de citreo dixisse Virgilium: accipite quæ Oppius in libro de siluestribus arboribus dicat. Circa idem malus & persica: altera generatur in italia: & in media altera. Et paulo post de citreo loquens ait: Est autem odoratissimum. Ex quo interiectũ uesti tineas necat. Fertur autem uenenis contrarium: quod tritum cum uino purgatione uirium suarũ bibentes seruat. Generantur autẽ in perside omni tempore mala citrea. Alia enim præcarpunt̃: alia interim maturescunt. Vides hic & citreum nominari: & omnia signa pomi quæ de eo Virgilius dixit: licet nomen citrei ille non dixerit? Nã & Homerus q citreũ τίον appellat: ostẽdit esse odoratũ pomũ εἴου ἀπόκαλον ὀδώδει. Et quod ait Oppius inter uestẽ poni citreũ: idem significat & Homerus: cũ dicit εἵματα. Hinc & Neuius poeta in bello punico ait: Citrosam uestem.

Citrosa Vestis

DE Piris. Cap.

Pyrorũ gña

Ira hæc quæ uidemus: uarietas nominũ numerosa discernit. Nam idem Cloatius sic eorum uocabula describit: anitianum cucurbitinum ciritium ceruisca calculosum crustumiũ decimanum græculum Iollianum lanuinum laureum lateresianum marapium milesium myrteum neuianum orbiculanum præcianum rubile signinum tullianum ticianum turrinianum præcox uolemium mespilusserum sementinum serum tarentinum serum ualerianum serum.

DE Ficis. Cap.

Ficorũ gña

Ddmonent nos & fici aridæ: ut enumeremus genera ficorum eodem Cloatio nos de his ut de aliis instruente. Sic enim diuersas ficos diligentiæ suæ moræ dinumerat: africa albula harundinea a sinastra atra palusca augusta bifera carica caldica alba nigra chia alba nigra cucurbitina duricorea herculanea lauiana ludia leptoludia marsica numidica pulla pompeiana præcox tellana atra. Sciendum ꝙ ficus alba ex fœlicibus sit arboribus: contra nigra ex infœlicibus. Docent nos utrumque pontifices. Ait enim Veranius de uerbis pontificalibus: Fœlices arbores putantur esse: quercus æsculus ilex superius fagus corylus sorbus ficus alba pyrus malus uitis prunus cornus lotus. Tarquinus autem Priscus in ostentario arborario sic ait. Arbores queq; inferum deorum auertentiumq; in tutela sunt: eas infœlices nominant. Alternum sanguinem fœlicem ficum atram queq; bac-

Ficus felix & infelix

Quæ sint felices arbores

Arbores ĩfelices

cam nigram nigroſq; fructos ferunt: itemq; acrifolium pyrũ ſal uaticum pruſcum rubum ſenteſq;: quibus portenta prodigia q; mala: comburi iubere oportet. Quid quod ficum tanq̃ no pomum ſecerni a pomis apud idoneos repimus? Afranius ī ſelia: Pomum holus ficũ uuã. Sed & Cicero cœconomicon libro tertio: Neq; ſerit uitem: neq; quæ ſata eſt diligenter colit: oleum ficos poma non habet. Nec hoc ignorandum eſt: ficum ſolam ex omnibus arboribus non florere. Lactis proprie ficorum dicitur. Groſſi appellantur fici: quæ non matureſcunt. Hos græci dicũt ὀλύνθους. M. Attius: In milibus tot ficorum non uidebitis groſſum. Et paulopoſt ait. Sumas ab alio lacte diffluos groſſos: Et Poſtumius Albinus annali primo de Bruto. Ea cauſa ſeſe ſtultũ Brutumque faciebat: groſſulos ex melle edebat.

Lactis
Fici groſſi

DE Oleis & uuis. Cap.

Learum genera hæc enumerant: africana albigerus aquilia alexãdrina ægyptia culminea cõditiua liciniana orchas oleaſter pauſia paulia radius ſalentina ſergiana termutia. Sicut uuarum iſta ſunt genera: aminea ſcilicet a regione: nam aminei fuerunt: ubi nunc falernum eſt, aſinuſca atruſca albuierus abena apiana apicia bumamma: aut ut græci dicũt βουμαθοσ· duracina labruſca melampiſithia maronia maræotis numentana præcia prannia pſithia pilleolaca rhodia ſtepharitis uenuncula uariola lagea. Inter hæc prætextatus: Vellem Seruium noſtrum diutius audire: ſed hora nos quietis admonet: ut exorto iubare eloquio Symmachi domi ſuæ fruamur: atq; ita facta diſceſſio ẽ-

Olearũ gña

Aminei ad falernum

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER. IIII.

EC MAGIS INCEPTO VVLTVM
ſermone mouentur.
Quam ſi dura ſilex aut ſtet marpeſia cautes
Tãdẽ corripuit ſeſe: atq; inimica refugit
Itẽ pathos eſt & ī hoc uerſu. Obſtupui:
ſteterũtq; comæ: & uox faucibus hæſit:
Sed tota Daretis fatigatio habitu depin

gitur. Aſt illum fidi æquales genua ægra trahentẽ. Quaſſantẽq; utroq; caput caſſumq; cruoré Ore eiectantem. Sociorumq; eius trepidationẽ breuiter oſtendit. Galeam enſemq; uocati accipiũt quaſi nõ ſpõte accepturi munus: quod erat dãnũ uerecũdiæ. Ex eodẽ genere ẽ illud. Totoq; loquentis ab ore Scintillæ abſiſtũt: oculis micat acribus ignis. Eſt & in deſcriptiõe langoris habitus: ut eſt tota deſcriptio peſtilentiæ apud Tucididẽ. Et Labitur ĩfœlix ſtudiorum atq; ĩmemor herbæ Victor equus. Et demiſſæ aures: incertus ibidem ſudor: & ille qdẽ morituris frigidus. Eſt ĩter pathe & pudor ut circa Deiphobũ pauitatẽ & dira tegẽtẽ ſuppli cia. Et luctus habitu proditur: ut ĩ Euryali mŕe: Excuſſi mãibus radii: reuolutaq; penſa Euolat infœlix. Et Latinus quia mirat: defixa obtutu tenet ora. Et Venus quia rogatura eſt: Triſtior & lachrymis oculos ſuffuſa nitentes. Et ſybilla quia inſani: Subito non uultus non color unus: Non comptæ manſere comæ.

Patheticæ orationes

Oratio pathetica. Cap.

Vnc uideamus pathos quo tenore orationis exprimitur.

Ac p̃mũ quæramus quid de tali oratiõe thetorica arte præcipitur. Oportet enĩ ut oratio pathetica aut ad ĩdignationẽ aut ad miſericordiã dirigat: quæ a græcis ὀικτρὸς καὶ δεινωσις appellatur. Horũ alter accuſatori neceſſariũ eſt: alterũ reo: Et neceſſe ẽ initium abruptũ habeat: quoniã ſatis indignantibus leuiter incipere nõ conuenit. Ideo apud Virgilium Iuno ſic incipit: Quid me alta ſilentia cogis Rumpere? Et alibi: Me ne ĩcepto deſiſtere uictã? Et alibi: Heu ſtirpem inuiſã & fatis contraria nr̃is Fata phrygum. Et Dido: Moriemur inultæ? Sed moriamur ait. Et eadẽ: Proh iuppiter ibit: Hic ait. Et priamus: At tibi p̃ ſcelere exclamat pro talibus auſis. Nec initiũ ſolũ tale eſſe debet: ſed oĩs (ſi fieri põt) oratio pathetica & breuibus ſententiis & crebris figuraꝝ mutationibus debet: uelut inter æſtus iracundiæ fluctuare. Vna ergo nobis uirgiliana oratio pro exemplo ſit. Heu ſtirpẽ inuiſã Initium ab ecphoneſi. Deinde ſequuntur breues interrogatiunculæ. Num ſygeis occumbere campis: Num capti potuere capi? num incenſa cremauit Troia uiros? Deinde ſequit hyperbole: Medias acies medioſq; per ignes Inuenere uiam. Deĩde ironia: At credo mea numina tandẽ Feſſa iacent: odiis haud exaturata quieui. Deinde auſus ſuos inefficaces queritur. Per undas

ὀικτρὸς miſerabilis oratio

δεινωσις grauitas

ausa sequi. & profugis toto me opponere ponto. Secunda post hæc hyperbole: Absumpte ī teucro: uires cæliq; marisq;. Inde dispersæ querelæ: Quid syrtes aut sylla mihi? quid uasta carybdis. Profuit? Iungit inde argumentū a minore: ut pathos augeatur: Mars pdere gentē Immanē lapithum ualuit. Minor scilicet pso. na ideo illud sequitur: Ast ego magna iouis coniunx. Deinde cū causas quoq; contulisset: q̄to impetu dea dixit: Infœlix quæ me met ī omnia uerti. Nec dixit nō Possum perdere Aeneā: sed uincor ab Aenea. Deinde confirmat se ad nocendū: & quod propriū ē irascentis: & si desperet pfici posse: tamē impedire contenta est. Flectere si nequeo superos: acheronta mouebo.

Non dabitur regnis esto prohibere latinis
Attrahere. atq; moras tantis licet addere rebus.
At licet amborum populos excindere regum.

Post hæc in nouissimo: qnod irati libenter faciūt: maledicit. Sanguine troiano & rutulo dotabere uirgo. Et protinus argumētū a simili conueniens ex præcedentibus: Nec face tantū Cysseis prægnans ignes enixa iugales. Vides q̄ sæpe orationē mutauerit? ac frequentibus figuris uariauerit: quia ira quæ breuis furor ē: non potest unū continuare sensum ī loquēdo. Nec desunt apud eūdē orones misericordiā cōmouētes. Turnus ad Iuturnā. An miseri fratris letum ut crudele uideres? Et idē cum auget inuidiā occisorum pro se amicorū. Vidi oculos ante ipse meos me uoce uocantem Muranum. Et idē cum miserabilem fortunā suam faceret: ne uicto sibi parceretur: Vicisti: & uictum tādere palmas Ausonii uidere. Idem. Quos minime uellem. Et aliorum preces orātium uitam: Per te per qui te talem genuere parentes: & similia.

DE Habitu pathos. Cap.

Vnc dicamus de habitu pathos: quod est uel ī ætate uel in debilitate & cæteris quæ sequunt. Eleganter hoc seruauit: ut ex omni ætate pathos misericordiā moueret. Ab infantia. Infantūq; animæ flentes in limine primo. A puericia: Infœlix puer atq; īpar cōgressus achilli. Et parūq; pri tēdebat iulū. Vt nō minus miserabile sit piculū ī paruo q̄ in filio. Et Supest cōiunx ne creusa? ascaniusq; puer? Et alibi parui casus iuli. A iuuēta uero. Impositiq; rogis iuuenes ante ora parentum:
dugentesq; genæ iuuenili in corpore pallor. A senecta Danai mi

Pathos a misericordia

Pathos ab omni ætate

A fortuna

ſerere ſenectæ. Et Ducit infœlix æuo cõfectus aletes. Et Caniciem multo deformat puluere. Mouit & a fortuna mõ miſericordiã mõ indignatiõe. Miſericordiã: Tot quondã populis terriſq; ſuperbũ Regnatoré aſiæ. Et Sinon: Et nos aliquod nomẽq; decuſq; Geſſimus. Et Auſoniiſque olim ditiſſimus aruis. Indignationem uero ex uerbis Didonis: Et nr̃is illuſerit aduena regnis. Eleganter enĩ ex cõtemptu Aeneæ auget iniuriã ſuã. Et amata: Exulibus ne dat ducẽda lauinia teucris? Et Nnmanus: Bis capti phryges. Mouit pathos miſericordiã & ex debilitate. Ex quo me diuũ pater atq; hominũ rex Fulminis afflauit uentis: & cõtigit igne. Et alibi: Et truncas ĩhoneſto uulnere nares. Et de Mezentio: Attollit ĩ ægrũ ſe fœmur. Et Huc caput atque illuc humero ex utro que pepẽdit. Et te deciſa ſuum laride dextera quærit. Et acerque cruẽto Puluere: pq; pedes traiectus lora tumẽtes. Mouit pathos miſericordiã frequẽter & a loco: Cũ uitã in ſiluis ĩter deſerta ferarũ Luſtra domoſq; traho: & libyæ deſerta pagro. Et At nos hĩc alii ſitientes ibimus afros. Pars ſcythiã & rapidũ cretæ ueniemus oaxẽ. Et illud egregie & breuiter: Ter circũ iliacos raptauerit hector muros. Illiacos id eſt patriæ muros quos ipſe defẽderat: pro quibus efficaciter per decem annorum ſpatia pugnauerat. Et illud: Nos patriam fugimus. Et Littora cum patriæ lachrymans portuſque relinquo· Et dulces moriens reminiſcitur agros. Et Ignarum laureus habet ora minanta Lyrneſi domus alta ſolo laurente ſepulcrum. Et ut Agamemnonem indigne oſtenderet occiſum: aſſumpſit locum: Prima inter limina dextra oppetiit. Et illud Mœnibus ĩ pr̃is atq; inter tuta domoꝝ. Sacer uero locus præcipue pathos mouet. Occiſum inducit Orphea: & miſerabiliorem ĩteritum eius a loco facit: Inter ſacra deum noctur niq; orgia bacchi: Et in euerſione troiæ Perq; domos & religioſa deorum limina. Caſſandræ quoque raptum uel diminutionẽ q̃ miſerabilem facit ſacer locus: Ecce trahebatur a templo adytiſque mineruae: Et alibi: Diue armipotentis ad aram procubuit. Et Andromache cum de Pyrrhi nece diceret: ut inuidiam occidẽtis exprimeret. Excipit incautum patriaſque obtruncat ad aras. Et Venus quot Aeneas in mari uexatur ita Iunonis quam inuidioſe queritur de loco Neptuno. In regnis hoc auſa tuis. Fecit

A debilitate

A Loco

A loco ſacro

A tempore

ſibi pathos ſæpe ex tempore: Prius q̃ Pabula guſtaſſent troiæ

xãthũq; bibiſſent. Et Orpheus miſerabilis ex lõgo dolore. Septẽ illũ toto phibẽt ex ordine mẽſes. Et palinurus: Vix lumĩe quarto proſpexi italiam. Et Achiemnides: Tertia iam lunæ ſe cornua lumine complent. Et Septima poſt troiae excidium iam uertitur æſtas. Frequens apud illum pathos a cauſa: re uera enĩ cauſa ut res aut atrox aut miſerabilis uideatur. ut Cicero in Verrem. Qui ob ſepulturam in carcere necatorum a parentibus rogabatur. Hoc enim non tam rogari aut pecuniam exigere q̃ ob hanc cauſam indignum erat. Et Demoſthenes cum queritur quẽdam inuidia circunuentum: ex cauſa auget inuidiam. Circunuenit inquit arbitrum: qui inter me atq; ſe integre iudicauerat. Ergo & Virgilius egregie ſæpe ex hoc loco traxit affectum. Occiditur inquit in acie Galeſus. Hoc per ſe nõ ẽ dignum miſericordia belli tempore: ſed admouit cauſam: dum paci medium ſe offert. Idem alio loco. Sternitur infœlix. Deinde ſubiicit cãm miſerabilem alieno uulnere id eſt cum ad alium telum eſſet emiſſum. Et cum Palamedem indigne occiſum uellet: Quẽ falſa ſub proditione pelaſgi Inſontem infando indicio quia bella uetabat Demiſere neci: Et Aeneas ut oſtenderet magnitudinem timoris ſui: bene cauſã poſuit. Et Pariter comitiq; oneriq; timẽtẽ. Quid Iapix ut cõtemptis cæteris artificiis inglorius (quẽadmodum pœta ait) uiueret qualis cauſa proponit̃. Ille ut depoſiti proferet fata parentis. Ex eodem genere eſt: Fallit te ĩcautum pietas tua. Hæc enim cauſa illum hoſtibus etiam ſic miſerabilem fecit. Sed Aeneas cum hortatur: ut ſepeliantur occiſi. quam cauſam proponit. Qui ſãguine nobis Hanc patriã pepere Nec ſuo nõ & ĩdignatio demonſtratur a cauſa: ut illic Multa gemens ignominiã plagaſq; ſuperbi Victoris: Tum quos miſit inultus amores. Et illd̃ a cauſa ex affectu indignantis An ſolos tangit atridas Iſte dolor? ſoliſq; licet capere arma mycenis? Et illud. At tu dictis albane maneres. Et illa omnia: Vendidit hic auro patriam. Quiq; ob adulterium cæſi: Nec partem poſuere ſuis. Ad pathos mouendum nec duos illos prætermiſit loꝯ: quos rhetores appellant a modo & a materia. Modus eſt cum dico: occidit manifeſte uel occulte. Materia eſt: cum dico: fero an ueneno. Demoſthenes de modo inuidiam: Midiæ facit ſe pulſatum cothurno: Cicero Verri cum nudum quemdam dicit ab eo ſtatuæ impoſitum.

A cauſa

A modo & a materia

Virgilius non minus euidenter Altaria ad ipſa tremẽtem Traxit & in multo lapſantem ſanguine nati. Et capulo tenus abdidit en ſem. Et illa omnia a modo ſunt. Roſtroq; ĩmamis uultur adunco Immortale iecur tõdens: & reliqua. Et quos ſuper atra ſilex iam lapſura cadenti imminet aſſimilis. Sed & miſerirordiam a modo ſæpe commouet: ut de orpheo Latos iuuenem ſparſere per agros. Et illud Obruit auſter aqua inuoluens nauẽq; uiroſq;. Et ſaxũ ingens uoluũt alii. Et Mortua quin etiã iungebat corpora uiuis. Et in georgicis: Nec uia mortis erat ſimplex: & cætera de inſcriptiõe morbi: Sed & materia apud rhetores pathos mouet: ut dum queritur Ciceio flãmam ex lignis uiridibus factam: atq; ibi ĩcluſum fumo necatum Hoc enim a materia eſt: quoniã hic uſus ẽ fumo materia ad occidẽdum: ut alius gladio: alius ueneno. Et ideo acerrimũ pathos ex hoc motũ ẽ. Idem facit: & cum flagellis cæſum queritur ciuem romanum. Inuenies idem apud. Virgilium. At pater omnipotens denſa ĩter nubila telum Cõtorſit nõ ille faces & fumea thædis: & reliqua: Elegãter autem illius qdem materiã eluſir. Ex huius autẽ uera & uehemẽti materia expreſſit iracundiam. Et ſingula qdẽ enumerabimus: ex qbus apd rhetores pathos naſcitur quibus oſtendimus uſum Maronẽ ſed nonnunq̃ Virgilius in una re ad augendum pathos duobus aut pluribus locis coniunctis utitur: utĩ Turno ab ætate: Miſerere parentis Longæui. A loco: Quem nũc mœſtũ patria ardea longe diuidit. Et circa Caſſãdram ex modo: Ecce trahebatur. Ex habitu corporis Paſſis priameia uirgo crinibus. Ex loco. A tẽplo adytiſq; mineruæ. Et circa Agamemnonẽ a patria. Ipſe mycenæus. A fortuna: Magnorũ ductor achiuũ. A neceſſitudine Coniugis. A loco Prima ĩter limina ſubſedit adulter. Tacite quoq; quaſi per diffinitionem pathos mouere ſolet: cũ quæ res miſerationẽ mouet: nõ dilucide dicitur: ſed datur intelligi: ut cum Mezentius dicit. Nunc alte uulnus adactum. Quid enim aliud ex hoc intelligendum eſt: q̃ hoc altũ uulnus eſſe amittere filiũ. Et rurſus idẽ: Hæc uia ſola fuit qua perdere poſſes. Sed hic ſcilicet accipiendũ eſt perire eſſe amittere filium. Et Iuturna cum queritur: q̃ adiuuare fratrem prohibeatur: Immortalis ego. Quid enim ſequitur nõ ẽ immortalitas in luctu uiuere: Hæc ut dixi uim diffinitionis habẽt: & a pœta elegãter ĩtroducta ſũt. Sũt & ĩ arte rhetorica ad

pathos mouendum etiam hi loci qui dicunt circa rem: & mouendis affectibus peropportuni sunt: ex quibus primus est a simili. Huius species sunt tres exemplum: parabola: imago. Græce παράδειγμα: παραβολή: εἰκών.

Pathos ab exemplo

Ab exemplo Virgilius

Si potuit manes accersere coniugis orpheus
Threicia fretus cithara fidibusq; canoris.
Si fratrem pollux alterna morte redemit,
Quid theseā magnum quid memorem alcidem?

Antenor potuit mediis elapsus achiuis. Hæc enim omnia miseri cordiam mouent: quoniam indignum uidetur negari sibi quod aliis indultum est. Deinde uide unde auget inuidiam: Si potuit manes accersere coniugis orpheus. Habes causam disparem manes illic coniugis: hic patris: illic accersere: hic uidere threicia fretus cithara. Hic misericordiam eius irrisit: Si fratrem pollux alterna morte redemit. Itq; uiam totiens. Hoc iam a modo. Plus est enim sæpe ire: q̃ semel. Quid theseā: magnum quid memorē alcidem. Hic propter egregias personas non habuit quid minueret: uel quid augeret. Verū quod illis elucebat: hoc sibi iactat cū iis esse commune. Et mi genus ab ioue summo. Simile est & illd̄ ab indignatione. Quid enim ait Iuno. Pallas ne exurere classem Argiuum. Iam hoc plus est classem uictricem: q̃ reliquias fugientium. Deinde causam minuit. Vnius ob noxam & furias aiacis oilei. Quam minuit ut noxam diceret: quod leuis culpæ nomen est. Et unius quod facile possit ignosci: & furentis: ut nec culpa sit. Et alibi. Mars perdere gentem immanem lapithum ualuit. uides easdem obseruationes: gentem & immanem. Deinde aliud exemplum: Concessit in iras ipse deum antiquam genitor calidona dianæ: Antiquam ut plus honoris accederet ex uetustate. Deinde in utroque causam minuit. Quod scelus aut lapithis tātum aut calidone mœrente.

Pathos a parabola

Arabola uero: quoniā magis hoc pœtæ cōuenit: sæpissīe pathos mouit. Cū aut miserabilē aut iracūdum uellet īducere. Miserabilem sic.

Qualis populea mœrens philomena sub umbra:
Qualem uirgineo demessum pollice florem. Et aliæ plurimæ pathēticæ parabolæ: in quibus miseratus est. Quid de ira: Ac

uel uti pleno lupus insidiatus ouili Dum fremit ad caulas. Et Mugitus uel uti fugit cum fantius aram Taurus. Et alia plura similia qui quærit inueniet.

Pathos ab imagine

Tertia imago quæ est a simili pars tertia: idonea ē mouendis affectibus. Ea fit cum aut forma corporis absētis describitur aut omnino quæ nulla est fingitur. Vtrūq; Virgilius eleganter fecit Illud prius circa Ascanium:

O mihi sola mei super astyanactis imago.

Sic oculos sic ille manus sic ora ferebat: Fingit uero cū dicit: quā fama secuta est. Candida succinctam latrantibus inguina monstris. Sed prior fama ὄικτρον hæc λεῖνοσιν id ē prior misericordiam commouet: horrorem secūda. Sicut alibi. Et scissa gaudēs uadit discordia palla: Quam cum sanguineo sequitur bellona flagello. Et omnia illa quæ de forma dixit. Sed illud nimium pathetice. Furor impius intus sæua sedens super arma: & cētum uīctus aenis Post tergū nodis: fremet horridus ore cruento.

Pathos a minori

Diximus a simili: nunc dicamus a minore pathos a pœta positum. Nempe cum aliquid proponitur quod per se magnū sit: deinde minus ostenditur q̄ illud quod uolumus augeri: sine dubio infinita miseratio mouetur. Vt est illud: O fœlix una ante alias priameia uirgo Hostilem ad tumulum troiæ sub mœnibus altis Iussa mori. Primum q̄ ait fœlix comparationem sui fecit: deinde posuit a loco: hostilem & ad tumulū. Et a modo q̄d non minus acerbum est: Iussa mori. Sic ergo hæc accipienda sūt q̄uis hostilem ad tumulum: q̄uis iussa mori: fœlicior tamen q̄ ego: quia sortitus non pertulit ullos. Simile est & illud O terq; quaterq; beati. Et quod de pasiphe dicit: Prætides īplerunt falsis mugitibus agros: Deinde ut minus hoc esse monstraret: at nō tam turpes pecudum tamen ulla secuta est Concubitus. Quid illud non ne uehementer patheticum est a minore? Nec uates helenus: cum multa horrenda moneret: Hos mihi prædixit luctus non dira celæno. Quid hic intelligimus: nisi omnia que passus erat minora illis uisa q̄ patris mortem.

Pathos a maiore.

Maiore negauerunt quidam rem augeri posse. Sed elegāter hoc circa didonē Virg. īduxit. Nō aliter q̄ si īmissis ruat hostibus oīs carthago: aut ātiq̄ tyrus. Dixit. n. nō mīorē luctu fuisset ex unius morte q̄ si tota urbs q̄d sine dubio eēt maius ruisset.

Et Homerus idem fecit. Est apud oratores & ille locus idoneus ad pathos mouẽdũ: qd dicit: præter spẽ. Hũc Virgilius freq̃nter exercuit: Nos tua ꝑgenies cæli qbus ãnuis arcẽ. & cætera. Et dido Hunc ego si potui tantum sperare laborẽ
Et perferre soror potero æneas euandro. Et nnnc ille quidem spe multum captus ĩani Fors & uota facit. Et illud: Auena nostri. Quod nunq̃ ueriti sumus: ut possessor agelli Diceret hæc mea sunt ueteres migrate coloni. Inuenio tamẽ posse aliquẽ ex eo: qd iam sperauerit: mouere pathos: ut Euander: Haud ignarus eram quantum noua gloria in armis Et prædulce decus.

A loco præter spem

Ratores ὁμοιοπάθειαν uocãt: quotiẽs de similitudĩe passionis pathos nascitur: ut apud Virgilium: Fuit & tibi talis Anchises genitor. Et patriæ strinxit pietatis imago. Et dido: me quoq; ꝑ multos similis fortuna labores Est & ille locus ad ꝑmouẽdũ pathos ĩ quo sermo dirigit̃ uel ad ĩanimalia uel ad muta: quo loco oratores frequẽter utunt̃. Verũq; Virgilius bene pathetice tractauit: uel cum ait dido: Dulces exuuiæ dũ fata deusq; sinebant uel cum Turnus: Tuq; optima ferrum terra tene. Et idem alibi: Nunc o nunq̃ frustrata uocatus hasta meos. Et Rhebe diu res si qua diu mortalibus ulla est: uixĩus. Facit apud oratores pathos etiam addubitatio: quam græci ἀπορησίν uocant. Est enim uel dolentis uel irascentis dubitare quid agas. En quid ago. Rursus ne procos irrisa priores experiar? Et illud de Orpheo: Quid faceret? quo se rapta coniuge ferret? Et de Niso. Quid faciat? qua ui iuuenẽ quibus audeat armis eripere? Et Anna ꝑmouetur: Quid primum deserta querar: comitem ne sororem. Et attestatio rei uisæ apud rhetores pathos mouet. Hoc Virgilius sic exequitur.

ὁμοιοπαθειαν

Pathos de similitudine Passionis

A dubitatõe

Ipse caput niuei fultum pallantis & ora:
Vt uidit leuiq; patens in pectore uulnus. Et illud. Impleuitque sinum sanguis
Et Morienq; suo se in sanguine uersat.
Et Crudelis nati monstrantem uulnera cernit.
Et Ora uirum tristi pendebant pallida tabo.
Et Voluitur eurialus leto: pulchroque per artus It cruor.
Et Vidi egomet duo de numero eum corpora nostro.

Ab Attestatione

Acit hyperbole: id est nimietas pathos: per quã exprimit̃ uel ira uel misericordia. Ira ut̃ cũ forte dicimus milies ille perire

Pathos ꝑ hyꝑbolen

debuerat:quod est apud Virgilium. Omnes per mortes animā sontem ipse dedissem. Miseratio cum dicit:Daphni tuū pœnos etiam ingemuisse leones Interitum. Nascitur præter hæc de nimi etate uel amatoriū uel alterius generis pathos. Si mihi non hæc lux toto iā longior anno é. Et illud seorsum: Maria ante exurere turno:q̄ sacra dabitur pinus. Et non si tellurē effūdat in undas.

Xclamatio quæ apud grecos ἐκφώνησις dicitur:mouet pathos. Hæc fit interdum ex persona pœtæ:nonnunq̄ ex ipsius quem inducit loquentem. Ex pœtæ quidem persona est.

Pathos p exclamationē

Mantua ue miseræ nimium uicina cremonæ.
Infœlix ut cunq; ferent ea facta nepotes. Crimen amor uestrum & alia similia. Ex persona uero alterius:Dii capiti ipsius generiq; reseruent. Et Dii talia graiis Instaurate:pio si pœnas ore reposco. Et Dii talem terris auertite pestē. Cōtraria huic figuræ ἀποσιώπησις quod est taciturnitas. Nam ut illic aliqua exclamando dicimus:ita hic aliqua tacendo subducimus. Quæ tamen intelligere possit auditor. Hoc autem præcipue irascentibus conuenit:

Per silentiū

ut Neptunus:Quos ego sed motos præstat componere fluctus.
Et Mnesteus:Nec uincere certo:
Quāq̄ o sed superent:quibus hoc neptune dedisti. Et Turnus:
Quamq̄ o si solitæ quicq̄ uirtutis adesset. Et in bucolicis:
Nouimus qui re trāsuersa tuentibus hircis:
Et quo:sed faciles nymphæ irrisere:sacello. Sed & miseratio ex hac figura mota est a Sinone:Donec calchante ministro. Sed qd ego hæc autem nequicq̄ ingrata reuoluo. Nascitur pathos & de repetitione:quam græci ἐπαναφορὰν uocant:cum sentētiæ ab iisdem nominibus incipiunt.

Pathos ex repetitione

Hinc Virgilius:Eurydicem uox ipsa & frigida lingua.
Ah miseram eurydicem anima fugiente uocabat:
Eurydicem toto referebant flumine ripæ. Et illud:
Te dulcis coniux:te solo in littore secum:
Te ueniente die:te decedente canebat. Et illud:
Te nemus angitiæ:uitrea te fucimus unda
Te liquidi fleuere lacus. ἐπιτίμησις:que est obiurgatio: habet & ipsa pathos. id est cum obiecta iisdem uerbis refutamus: Aeneas ignarus abest? ignarus & absit.

Per obiurgationē

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER .V.

POST HAEC CVM PAVLISPER EVsebius quieuisset: omnes iter se consono murmure Virgiliũ nõ minus oratorem q̃ poetam habendum pronuntiabant: ĩ quo & tanta ornandi disciplina: & tam diligens obseruatio rhetoricæ artis ostenderetur. Et Auienus dicas mihi ĩquit uolo doctor optime: si concedimus (sicut necesse est) oratorem fuisse Virgilium: siquis nunc uelit orandi artem consequi: utrum magis ex Virgilio: an ex Cicerone proficiat. Video quid agas inquit Eusebius: quid intendas: quo me trahere coneris: eo scilicet quo minime uolo ad comparationẽ Maronis & Tullii. Verecũde enim interrogasti uter eorum præstantiore quãdo quidem necessario is plurimũ collaturus sit: q̃ ipse plurimum præstat. Sed istam mihi necessitatem altam & profundã remittas uolo: quia non nostrum inter illos tantas componere lites: nec autem in utrãuis partem talis sentẽtiæ auctor uideri. Hoc solum audebo dixisse: quia facundia mãtuani multiplex & multiformis est: & dicendi genus omne complectitur. Ecce enim ĩ Cicerone uestro unus eloquentiæ tenor est: ille abundans & torrens & copiosus. Oratorum autem non simplex nec una natura ẽ: sed hic fluit & redundat: contra ille breuiter & circuncise dicere affectat. Tenuis quidam & siccus & sobrius amat quandam dicendi frugalitatem: alius pingui & luculenta & florida oratione lasciuit. In qua tanti omnium dissimulatione unus omnino inuenit Virgilius: qui eloquentiam ex omni genere conflauerit.

Quot genera dicendi. Cap.

Oratori

Espondit Auienus: Apertius uellem me has diuersitates sub personarum exemplis doceres. Quattuor sunt inquit Eusebius genera dicendi. Copiosum in quo Cicero dominatur. Breue in quo Salustius regnat. Siccum quod Frontoni ascribit. Pingue & floridum in quo Plinius secundus quondam: & nunc nullo ueterum minor noster Symmachus luxuriatur. Sed apud unum Maronem hæc quattuor genera reperies. Vis audire illũ

Dicẽdi genera quattuor
Copiosum
Breue
Siccum
Floridũ &
Pingue

tanta breuitate dicentem: ut artari magis & cõtrahi breuitas ipſa non poſſit? Et campos ubi troia fuit. Ecce pauciſſimis uerbis maximam ciuitatem hauſit & abſorpſit: non reliquit ille nec ruinã. Vis hoc ipſum copioſiſſime dicat? Venit ſumma dies & ineluctabile tempus Dardaniæ: fuimus troes: fuit ilium & ingens Gloria teucrorum ferus omnia iuppiter argos Tranſtulit: incenſa danai dominantur in urbe. O patria: o diuum domus ilium: & inclyta bello Mœnia dardanidum. Quis clades illius noctis: quis funera fando Explicet? aut poſſit lachrymis æquare labores? Vrbs ãtiqua fuit multos dominata per annos. Quis fons: quis torrens: quod mare tot fluctibus: quot hic uerbis inundauit? Cedo nunc ſiccũ illud genus elocutionis: Turnus ut anteuolans tardum præceſſerat agmen: Viginti lectis equitum comitatus: & urbi Improuiſus adeſt: maculis quem thracius albis Portat equus: criſtaque tegit galea aurea rubra. Hoc idem quo cultu: q̃ florida oratione cum libuerit profertur? Forta ſacer cibele choreus olimq; ſacerdos Inſignis longe phrygiis fulgebat in armis. Spumantemque agitabat equum: quem pellis ahenis In plumam ſquãmis auro conſerta tegebat. Ipſe peregrina ferrugine clarus & oſtro Spicula torquebat Lycio gortinia cornu: Pictus acu tunicas & barbara tegmina crurum. Sed hæc quidem inter ſe ſeperata ſunt. Vis autem uidere quemadmodum hæc quattuor genera dicendi Virgilius ipſe p miſceat? & faciat unum quoddam ex omni diuerſitate pulchetrimum temperamentum? Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros: Atq; leuem ſtipulã crepitantibus urere flammis. Siue ĩde occultas uires & pabula terræ Pinguia concipiunt: ſiue illis omne per ignem Excoquitur uitium: atq; exudat inutilis humor: Seu plures calor ille uias & cæca relaxat Spiramẽta: nouas ueniat qua ſuccus in herbas: Seu durat magis & uenas aſtringit hiantes: Ne tenues pluuiæ rapidiue potentia ſolis Acrior: aut boreæ penetrabile frigus adurat. Ecce dicendi genus: quod nuſq̃ alibi deprehendes: in quo nec præceps breuitas: nec infinita copia: nec ieiuna ſiccitas: nec lætitia pinguis.

Stili dicendi. Cap.

Stili dicendi duo Maturus & Grauis

Vnt præterea ſtili dicendi duo diſpari moralitate diuerſi. Vnus ẽ maturus & grauis: q̃lis Craſſo aſſignat. Hoc Virgilius utitur: cũ Latinus præcipit Turno. O præſtãs animi iuuenis

q̃tū ipſe feroci Virtute exuperas : tanto me impenſius æquū eſt Cōſulere:& reliqua. Alter huic cōtrarius ardēs & erectus & infenſus:quali ē uſus Antōius. Nec hūc apud Virgiliū fruſtra deſideraueris. Haud talia dudū Dicta dabas:morere & fratrē ne deſere frater. Vides ne eloquētiam omniū uarietate diſtinctā:quā quidem mihi uidet Virgilius nō ſine quodā præſagio:quo ſe oīum profectibus præparabat:de induſtria permiſcuiſſe. Idq; nō mortali ſed diuīo īgenio præuidiſſe:atq; adeo nō aliū ducem ſecutus q̃ ipſam rerū oīum matrem naturam. Hinc prætexuit uelut in muſica concordia diſſonoꝝ. Quippe ſi mundum ipſum diligenter inſpicias:magnam ſimilitudinem diuini illius & huius poetici operis inuenies. Nam qualiter eloquentia Maronis ad omniū mores integra eſt:nunc breuis:nunc copioſa:nunc ſicca:nūc florida:nunc ſimul omnia:interdum lenis aut torrens:ſic terra ipſa hic læta ſegetibus & pratis:ibi ſiluis & rupibus hiſpida : hic ſicca arenis:hic irrigua fontibus:pars uaſto aperitur mari. Ignoſcite : nec nimium me uocetis:qui naturæ rerum Virgilium comparauī. Intra ipſum enim mihi uiſum eſt : ſi dicerem decem rhetorū qui apud athenas atticas floruerunt:ſtilos inter ſe diuerſos hunc unum permiſcuiſſe. Tunc Euangelus irridenti ſimilis:Bene īquit opifici deo a rure mantuano poetam comparas:quem græcos rhetores quorum feciſti mentionem:nec omnino legiſſe aſſe uerauerim. Vnde enim ueneto ruſticis parentibus nato inter ſiluas & frutices educato uel leuis græcarum noticia litterarum? Et Euſtachius:Caue īquit Euangele græcorum quenquam de ſummis auctoribus tantam græcæ doctrinæ hauſiſſe copiam credas : quantam ſolertia Maronis uel aſſecuta eſt uel in ſuo opere digeſſit. Nam præter philoſophiæ & aſtronomiæ amplam illam copiam:de qua ſupra diſſeruimus:non parua ſunt alia quæ traxit a græcis:& carmini ſuo tanq̃ illic nata cōſeruit. Et Prætextatus oratus ſis inquit Euſtachi:ut hæc quoq; communia nobiſcum uelis quantum memoria repente incitata ſuffecerit. Omnes Prætextatum ſecuti ad diſſerendum Euſtachium prouocauerunt. Ille ſic īcipit. Quæ Virgilius traxit a græcis dicturū ne me putes ea quæ uulgo nota ſunt:q; Theotricum ſibi fecerit paſtoralis operis auctorem:ruralis Heſiodum:& q; in ipſis georgicis tempeſtatis ſerenitatiſq; ſigna de Arati phænomenis traxerit? Vel q; euerſionē

Ardens & Infenſus

De laudibus operis uir. inſtar mundi

troiæ cum Sinone ſuo & equo ligneo cæteriſq; omnibus quæ li-
brum ſecundum faciunt: a Piſandro pene ad uerbum tranſcripſe
rit: qui inter græcos poetas eminet opere quod a nuptiis Iouis &
Iunonis incipiens uniuerſas hiſtorias quæ mediis omnibus ſæcu
lis uſq; ad ætatem ipſius Piſandri contigerunt: in unam ſeriem
coactas redegerit: & unum ex diuerſis hiatibus temporũ corpus
effecerit. In quo opere inter hiſtorias cæteras interitus quoq; tro-
iæ in hunc modum relatus eſt. Quæ fideliter Maro interpretãdo
fabricatus eſt ſibi iliacæ urbis ruinam. Sed & hæc & talia ut pue
ris decantata prætereo. Iam uero æneis ipſa ab Homero ſibi mu-
tuata eſt. Errorem primum ex odyſſea: deinde ex iliade pugnas:
quia operis ordinem neceſſario rerum ordo mutauit. Cum apud
Homerum prius iliacum bellum geſtum ſit: deinde reuertẽti de
troia error contigerit Vlyxi. Apud Maronem uero Aeneæ nauiga
tio bella quæ poſtea ĩ italia ſunt geſta: præceſſerit. Rurſus Home
rus cum uellet iniquum græcis Apollinem facere: cauſam ſtruxit
de ſacerdotis iniuria. Hic ut troianis Iunonem faceret infeſtam:
cauſarum ſibi congeriem comparauit. Nec illud cũ cura magna
relaturus ſum: licet ut exiſtimo non omnibus obſeruarũ: q cũ
primo uerſu promiſiſſet productus ſeſe de troiæ littoribus Aene
am: Troiæ qui primus ab oris Italiam fato profugus lauinaque
uenit Littora. Vbi ad ianuam narrandi uenit: Aneæ claſſem non
de troia ſed de ſicilia producit. Vix e conſpectu ſiculæ telluris ĩ al
tum Vela dabant læti q totum homericis filis texuit: Ipſe enim
uitans in poemate hiſtoriocorum ſimilitudinem: quibus lex eſt ĩ
cipere ab initio rerum: & cõtinuam narrationem ad finem uſq;
perducere: ipſe poetica diſciplina a rerum medio cœpit: & ad ini-
tium poſt reuerſus eſt. Ergo Vlyxis errorem non incipit a troiãо
littore deſcribere: ſed facit eum primo nauigantem de inſula cali-
pſonis: & ex perſona ſua perducit ad phæacas. Illic in cõuiuio Al-
cinoi regis narrat ipſe quemadmodum de troia ad calipſonem
uſq; peruenerit. Poſt phæacas rurſus Vlyxis nauigationem uſq;
ad ithacam ex perſona ppria poeta deſcribit. Quẽ ſecutus Maro
Aeneam de ſicilia producit: cuius nauigationem deſcribendo per
ducit ad libyam. Illic in conuiuio Didonis narrat ipſe Aeneas uſ-
que ad ſiciliam de troia nauigationem ſuam: & addidit uno uer-
ſu: quod iam copioſe poeta deſcripſerat: Hĩc me digreſſũ ueſtris

deus appulit oris. Post africā quoque rursus poeta ex persōa sua iter classis usque ad ipsam describit italiā. Interea mediū æneas iam classe tenebat Certus iter. Quid ꝙ & omne opus uirgilianū uelut de quodā homerici operis speculo formatū est? Nam & tēpestas mira imitatione descripta est. Versus utriusq; qui uolet cōferat: ut Venus in nausicæ locū Alcinoi filiæ successit. Ipsa autem Dido refert speciem regis Alcinoi conuiuium celebrantis. Scylla quoq; & charibdis & circe decēter attingit: & pro solis armētis strophades īsulæ fingunt. At pro consultatione īferorum descensus ad eos cū comitatu sacerdotis īducitur. Ibi Palinurus Elpenori: Sed & ī festo Aiaci īfesta Dido: & Tyresiæ cōsiliis Anchisæ monita respōdent. Iā prælia iliadis & uulnerū non sine disciplinæ perfectione descriptio: & enumeratio auxilioꝝ duplex: & fabricatio armoꝝ: & ludicri certaminis uarietas: ictumq; īter reges & ruptum fœdus: & speculatio nocturna & legatio reportās a Diomede repulsā Achillis exēplo: & sup Pallāte ut Patroclo lamentatio & altercatio ut Achillis & Agamēnonis: ita Drācis & Turni. Vtrobiq; enī alter suū alter publicū commodū cogitabat. Pugna singularis Aeneæ atq; Turni: ut Achillis & Hectoris: & captiui inferiis destinati: ut illic Patrocli: hic Pallātis: Sulmōe creatos Quattuor hic iuuenes: totidem quos educat ufens Viuentes rapit inferias: quos īmolet umbris. Quid ꝙ pro Licaone homerico: q interfugiētes deprehēsus nō mirum si ad preces cōfugerat: nec tamen Achilles propter occisi Patrocli dolorē pepercit: simili conditione Magus ī medio tumultu subornatus ē. Inde mago procul infensam cōtēderat hastam. Et cū ille genua āplectens uitā supplexq; petisset: respōdit: Belli commertia turnus Sustulit ista prior iam tum pallante perempto. Sed & insultatio Achillis in ipsum Lycaonem iam peremptum in Tarquitum a Marone transfertur: Ille ait.

ἐνταυθοῖ νῦν κεῖσο μετ' ἰχθίσιν ὅι σ' ὤτει λῆς
αἷμ' ἀπολιχμησονται ἀκηδέες οὐδέ σε μητήρ
ἐνθεμένη λεχέεσι γοήσεται ἀλλά σκάμανδρος
ὄισει δεινήεις εἴσω ἁλός εὐρέα κόλπον: & cætera. At hic nr̄. Istic nūc metuēde iace: & reliqua Ei si uultis me et ipsos proferre uersus ad uerbū pene translatos: licet oēs præsens memoria non suggerat: tamē qui se dederint obuios annotabo.

νεύρην μὲν μαζῶ πέλασεν τόξω δὲ σίδηρον.
Totā rem quanto cōpendio lingua ditior explicauit. Vester licet periodo usus idem tamen dixit.
Adduxit longe: donec curuata coirent
Inter se capita: & manibus iam tangeret æquis
Leua aciem ferri: dextra neruoq; papillam.
ἀλλότε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν οὐδέ τίς ἄλλη
φαίνετο γαιάων ἀλλ' οὐρανὸς ἠδὲ θάλαττα
δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε κρονίων
νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς.
Nec iam aplius ulla Apparet tellus: cælū undiq; & undiq; pōtus

Curuata in molis faciem circunstetit unda. Et de tartaro ille ait.
Τόσσον ἔνερθ' αἴδεω ὅσον οὔρανος ἐστ' ἀπὸ γάης.
Bis patet in preceps tantum: tenditq; sub umbras
Quantus ad æthereum cæli suspectus olympum.
αὐτάρ ἐπεὶ πόστος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο.
Postq̄ exempta fames: & amor compressus edendi.
ὣς ἔφατ' εὐχόμενος τοῦ ἔκλυε μητίετα ζεύς
τῶδ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατήρ. ἕτερον δ' ἀνένευσεν
νηῶν μὲν οἱ ἀπώσασθαι πόλεμόν τε μάχην τε
δωκε σόον δ' ἀνένευσε μάχης ἐξ ἀπονέεσθαι.
Audiit & uoti phœbus succedere partem
Mente dedit: partem uolucres dispersit in auras.
καὶ παίδων παῖδες τοίκεν μετόπισθε γένονται.
Hic domus æneæ cunctis dominabitur oris:
Et nati natorum & qui nascentur ab illis.
Et alibi ille ait:
καὶ τοτ' ὀδυσσῆος λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ
ὀχθήσασ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν.
Hic de duobus unum fabricatus est.
Exemplo æneæ soluuntur frigore membra.
ἄξον δὴ ἔγχος διομήδεος ἠδὲ καὶ αὐτόν
πρήνεα δὸς πεσέειν σαίων πρόπαροιθε πυλάων.
Armipotens præsens belli tritonia uirgo
Frange manu telum phrygii prædonis: & ipsum
Pronum sterne solo: portisq; effunde sub ipsis.

ἠτὸ λίγη μέν πρῶτα κὸρὺσσεται ἀυτάρ ἔπειτα
ὀυρανῶ ἐςήριξε κάρη καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.
Ingrediturq; solo & caput inter nubila condit.

Ille de somno ait.

Dulcis & alta quies placidæq; simillima morti.
ναὶ μὰ τὸ δε συῆπτρον. τὸ μέν ὄυποτε φὺλλα καὶ ὄζους
φὺσσει: ἐπειδὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσι λελοιπεν
ὀυδὰ ναθηλήσει: περὶ γὰρ ῥὰ ἐ χαλκόσ ἔλεψε
φύλλατε καὶ φλοιὸν. νῦν αυτεμιν ὑιεσ αχαιῶν
ἐν παγάμησ φορέουσι δεκασπόλοι ὁιτε θέμιςάσ
πρόσ διόσ ἐιρὺαται. ὁδέ τοι μέγασ ἔσσεται ὅρκοσ.
Vt sceptrum hoc(dextra sceptrum nam forte gerebat)
Nunq̃ fronde leui fundet uirgulta neq; umbram:
Cum semel in siluis imo de stirpe recisum
Matre caret: posuitq; comas & brachia ferro:
Olim arbos nunc artificis manus ære decoro
Inclusit: patribusq; dedit gestare latinis

Ed iã si uidetur a collatione uersuũ trãslatorum facesso: ut nec uniformis narratio pariat ex satietate fastidium: & sermo ad alia nõ minus præsenti causæ apta uertatur. Perge quæso inquit Auienus oĩa quæ de Homero subtraxit inuestigare. Quid enim suauius q̃ duos præcipuos uates audire idẽ loquentes? Quia cum tria hæc ex æquo impossibilia putẽtur: uel Ioui fulmen: uel Herculi clauã: uel uersum Homero subtrahere. Quod & si fieri posset: alium tamen nullum deceret: uel fulmen præter Iouem iacere: uel certare præter Herculem robore: uel canere quod cecinit Homerus. Hic opportune in opus suum quæ prior uates dixerat transferendo fecit ut sua esse credantur. Ergo pro uoto omnium feceris: si cum hoc cœtu cõmunicata uelis quæcũq; uestro noster poeta mutuatus est. Cedo igitur Eustachius ait. uirgilianum uolumen: quia locos eius singulos inspiciens homericorum uersuum promptius admonebor. Cunque Symmachi iussu famulus de bibliotheca petitum librum detulisset: temere uoluit.

Tria ĩpossibilia

Euſtachius. Et dum uerſus quos fors obtuliſſet inſpiceret: uide-
te inquit portum ad ciuitatem Didõis ex itacha migrantem:
Eſt in ſeceſſu longo locus: inſula portum
Efficit obiectu laterum: quibus omnis ab alto
Frangitur inq; ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.
Hinc atq; hinc uaſtæ rupes: geminiq; minãtur
In cælum ſcopuli: quorum ſub uertice late
Aequora tuta ſilent: tum ſiluis ſcæna coruſcis
Deſuper: horrentiq; atrum nemus īminet umbra:
Fronte ſub aduerſa ſcopulis pendentibus antrũ:
Intus aquæ dulces: uiuoq; ſedilia ſaxo:
Nympharũ domus. hic feſſas nec uincula naues
Vlla tenent: unco nec alligat ancora morſu.
φόρκυνος δέτισ ἐςὶ λ μὴν ἁλὶοιο γέροντοσ
ἐν δήμω ἰθάκησ δύο δέ ϖροβλῆτεσ ἐν αὐτῷ
ἀκταὶ ἀϖορρῶγεσ λιμένοσ ϖοτὶ ϖεϖτηυῖαι.
αἵ τ᾽ ἀνέμων σρεϖόωσι δυσαὴων μέγα κῦμα
ἔκτοθεν ἔντο θεν δέ τ᾽ ἄνευ δετμοῖο μένουσι
νῆεσ ἐυσέλμοι ὅταν ὁρμου μὲτρον ἵκωνται.
αὐτάρ ἐϖὶ κρατόσ λιμένοσ τανύφυλλοσ ἐλαίη
ἀγχόθι δ᾽ αὐτῆσ ἄντρον ἐϖήρατον ἠερόηδέσ
ἱερὸν νυμφάων αἵ νηιάδεσ καλέονται.
ἐν δὲ κρητῆρεσ τε καὶ ἀμφιφορῆεσ ἔασι
λάϊνοι ἔνθα δὲ ϖειτα τιθαιβώσσουσι μέλισσα

T cum rogaſſet Auienus: ut non ſparſim ſed ab initio per ordinem annotaret: ille manu retractis in calcem foliis ſic exorſus eſt.

Aeole: nanq; tibi diuum pater atq; hominum rex
Et mulcere dedit fluctus & tollere uento:
Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore nymphæ:
Quarum quæ forma pulcherrima deiopeam
Conubio iungam ſtabili: propriamq; dicabo.

Tempeſtas Aeneæ Aeolo cõcitante cum allocutiõe ducis res ſuas conclamantis de Vlixis tempeſtate & allocutione deſcripta eſt: in qua Aeoli locum Neptunus optinuit. Verſus quoniam utrobiq; multi ſunt: non inſerui. Qui uolet legere ex hoc uerſu habebit ex ordium.

Hæc ubi dicta: cauum conuersa cuspide montē
Et apud Homerum de quinto odysseæ.
ὡς εἰπων σὺναγε νεφὲλας ἐτάραξε δὲ πόντον
χερσί τρὶαιναν ἕλων πάσας δ᾽ὀρόθυνεν ἀέλλας
παντὸιων ἀνὲμων.
Vt primum lux alma data est: exire locosq;
Explorare nouos: quas uento accesserit oras:
Qui teneāt (nam inculta uidet) homines ne feræue:
Quærere constituit: sociisq; exacta referre.
ἑζόμενος δ᾽ώρμαινε κατά φρενα κάι κατά θυμόν
ὤμοι ἐγώ τέωσ ἆυτε βροτῶν ἐς γᾶιαν ἱκάνω
ἢ ῥὸιγὺβριςάιγε κάι ἄγριοι. ὀυδὲ δίκαιοι
ἠὲ φιλόξεινοι κάισφιν νὸοσ ἐςίθεουδὴσ
ἀλλ᾽ἄγ᾽ἐγώ ἀυτὸσ πειρήσωμαι ἠδὲ ἴδωμαι.
Nulla tuarum audita mihi neq; uisa sororum:
O q̄ te memorem uirgo: nāq; haud tibi uultus
Mortalis nec uox hominem sonat: o dea certe
An phœbi soror: an nympharum sanguinis una.
γουνοῦμαι σὲ ἄνασσα θεόσ νὺτοι ἢ βροτόσ ἐσσὶ
ἐι μὲν τις θεός ἐσσι τόι ὀυρανον ἐυρύν ἔχουσιν
ἀρτέμιδι σε ἔγωγε διός κὸυρη μεγάλοιο
ἐιδοςε μέγεθὸςε φυήντ᾽ἄγγιςα ἐισκω
O dea si prima repetens ab origine pergam:
Et uacet annales nostrorum audire laborum:
Ante diem clauso componet uesper olympo.

At uenus obscuro gradientes aere sepsit:
Et multum nebulæ circum dea fudit amictu:
Cernere nequis eos neu quis contingere possit:
Moliriue moram: aut ueniendi poscere causas.
κάι τότ᾽ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλιν δ᾽ἴμεν ἀυτὰρ ἀθήνη
πολλὴν ἠὲρα χεῦε φίλα φρονέουσ᾽ὀδυσῆι
μήτις φαιὴκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας
κερτομέοι τέπὲεσσι κάι ἐξερεὸι τὸ τις ἔιη
Qualis in eurotæ ripis aut per iuga cynthi

Exercet diana choros: quam mille secutæ
Hinc atq; hinc glomerant oreades: illa pharetrã
Fert humero: gradienſq; deas supereminet omnes:
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat dido: talem se læta ferebat.
οἵη Δ᾽ ἄρτεμίς ἐισι κατ᾽ οὔρεα ἰοχέαιρα
ἢ κατά τηὔγετον ϖερίμήκετον ἢ ἐρυμάνθον
τερϖομένη κάπροισι καὶ ὠκείης ἐλάφοισι
τὴν δὲθ᾽ ἅμα κοῦραι νύμφαι διὸς αἰγιόχοιο
ἀγρονόμοι ϖαίζουσι γεγηθέδέτε φρενα λητω
ϖασάων δ᾽ ὔπερ ἦγε κάρη ἔχει ἠδέ μέτωπα
ρεῖα δ᾽ ἀριγνώτη ϖέλεται καλαί δέ τε ϖάγαι
ὡς ἠγ᾽ ἀμφι ϖόλοισι μετὲπρεπε ϖαρθένος ἀδμὴς
Restitit æneas: calaraq; in luce refulsit
Os humeroſq; deo similis: nanq; ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix: lumenq; iuuentæ
Purpureum & lætos oculis afflarat honores.
Quale manus addunt ebori decus: aut ubi flauo
Argentum pariusue lapis circundatur auro.
Τὸν μὲν ἀθήναίη θῆκε διὸς ἐκγεγαυῖα
μείζονα τ᾽ εἰσιδέειν καὶ ϖάσσονα καδδέ κάρητος
οὐλὰς ἧκε κόμας νακινθίνω ἄνθει ὁμοίας
ὡσδ᾽ ὅτε τις χρυσὸν ϖεριχέυεται ἀργύρω ἀνὴρ
ἴδρις. ὃν ἡφαιστος δέδαεν καὶ ϖασας ἀθήνη
τέχνην ϖαντοίην χαριέντα δ᾽ ἔργα τε λείει
ὡς ἄρα τῶ κατὲχένε χάριν κεφαλητε καὶ ὤμοις.
Coram quem quæritis adsum
Troius æneas libicis ereptus ab undis.

Conticuere omnes intentiq; ora tenebant:
Infandum regina iubes renouare dolorem:
Troianas ut opes & lamentabile regnum
Eruerint danai.
σοὶ δ᾽ ἐμά κήδεα θυμὸς ἐϖετράϖέτο ϛονόεντα
εἴρεσθόφρ᾽ ἔτι μᾶλλον ὀδυρομενος ϛοναχίζω.
Pars stupet innuptæ donum exciale minervæ

Et molem mirantur equi: primuſq; thymœtes
Duci intra muros hortatur in arce locari:
Siue dolo ſeu iã Troiæ ſic fata ferebant:
At capys & quorum melior ſententia menti
Aut pelago danaum inſidias ſuſpectaq; dona
Præcipitare iubet: ſubiectiſq; urere flammis:
Aut terebrare cauas uteri & tentare latebras:
Scinditur incertum ſtudia ĩ contraria uulgus.
ὡς ὃ μὲν εἰςήκει τοὶ δ' ἄκριτα πολλὰ γόρεον
ἤμενοι ἀγχάντῳ τρίχα δὲσφισιν ἦδανε βουλὴ
ἠὲ διατμηξαι κοῖλον δόρυ νηλεῖ χαλκῷ
ἢ κατὰ πετράων βαλέειν ἐρύσαντας ἐπ' ἄκρης
ἢ ἐάαν μεγάλα θεῶν θελκτήριον εἶναι
Vertitur interea cælum & ruit oceano nox
Inuolouens umbra magna terramq; polumq;.

Hei mihi qualis erat: quantum mutatus ab illo
Hectore: qui rediit exuuias indutus achillis:
Vel danaum phrygios iaculatus pupibus ignes.

Iuueniſq; corebus
Migdonides illis qui troiam forte diebus
Venerat inſano caſſandræ incenſus amore:
Et gener auxilium priamo phrygibuſq; ferebat.

Sic animus iuuenum furor additus. inde lupi ceu
Raptores atra in nebula: quos improba uentris
Exegit cæcos rabies: catuliq; relicti
Faucibus expectant ſiccis: per tella per hoſtes
Vadimus haud dubiã in mortẽ: mediæq; tenemus
Vrbis iter: nox atra caua circumuolat umbra.

Improuiſum aſpris ueluti qui ſentibus anguem
Preſſit humi nitens: trepidusq; repente refugit
Attollẽtem iras & cærula colla tumentem
Haud ſecus androgeus uiſu tremefactus abibat.
ὡσ δ' ὅτε τὶς δράκοντα ἰδὼν ϖαλίνορσος ἀνὴρ
ὄυρεος ἐνβήσησι ὑϖότε τρόμος ἔλλαβε γυῖα
ἀψ δ' ἀναχώρησεν ὤχρος δέ μιν εἶλε ϖαρειάς
ὡσ ἄνθισ κεδνὸν μολὸν ἐλυτρώων ἀγερώχων
δείσας ἀτρέωσ υἱὸν ἀλέξανδροσ θεοειδήσ
Qualis ubi in lucẽ coluber mala gramina paſtus
Frigida ſub terra frigidum quem bruma tegebat:
Nunc poſitis nouus exuuiis nitiduſq; iuuenta
Lubrica conuoluit ſublato pectore terga
Arduus ad ſolem: & linguis micat ore triſulcis.

Non ſic aggeribus ruptis cum ſpumeus amnis
Exiit: oppoſitaſq; euicit gurgite moles
Fertur in arua furens cumulo, cãpoſq; per omnes
Cum ſtabilis armenta trahit.

Ter conatus ſibi collo dare brachia circum
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago
Par leuibus uentis uolucriq; ſimillima ſomno.
τρίς μέν ἐφορμήθην ἐλέειν τέ με θυμὸς ἄνωγε
τρίς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιὴ εἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ
ἔῤῥωτατο
Alia tẽpeſtas Aeneæ hic: & illic Vlyxis numeroſis ambæ uerſibus.
Sed hæc incipiunt ita.
Poſtq̃ altum tenuere rates: nec iam amplius ullæ. Ille ait

Accipe & hæc manuũ tibi quæ monumẽta mearũ
Sint puer.

Tendunt uela nothi: fugimus ſpumãtibus undis
Qua curſum uentuſq; gubernatorq; uocabant.

Dextrum ſcylla latus leuum implacata carybdis
Obſidet: atq; imo barathri ter gurgite uaſtos
Sorbet in abruptum fluctus: rurſuſq; ſub auras
Erigit alternos: & ſyderа uerberat unda.
At ſcyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris
Ora exertantem: & naues in ſaxa trahentem:
Prima hominis facies: & pulcro pectore uirgo
Pube tenus: poſtrema immani corpore piſtris
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.
Præſtat trinacrii metas luſtrare pachyni
Ceſſantem longos & circunflectere curuus:
Quam ſemel informem uaſto uidiſſe ſub antro
Scyllam & cæruleis canibus reſonantia ſaxa.
Homerus de charybdi & de ſcylla:
ἔνθεν μὲν γὰρ σκύλλη ἐθέρωθι δὲ δῖα χάρυβδις
δείνοὺ ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἀλμυρὸν ὕδωρ
ἤτοι ὅτ' ἐξεμέσειε λέβης ὡς ἔν πυρί πολλῷ
πᾶσ' ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη ὑψόσε δ' ἄχνη
ἄκροισι σκοπέλοισι ἑπ' ἀμφοτέροισιν ἔπιπτεν
ἀλλ' ὅταν αὖθις ἀναβρώξειεν ἅλμυρὸν ὕδωρ
πᾶσ' ἔνθοδε φάνεσκε κυκωμένη ἀμφὶ δὲ πέτρη
δείνὸν βεβρύχει ὑπὸ γέρθε δὲ γαῖα φάνεσκε
ψάμμῳ κυανέη.

O mihi ſola mei ſuper aſtynactis imago:
Sic oculos ſic ille manus ſic ora ferebat.
κενου γάρ τοιοὶ δε πόδες τοιαί δὲ τε χεῖρες
ὀφθαλμῶντε βολαὶ κεφαλή τ' ἐφὺ περθετε χαῖται
Ter ſcopuli clamorem inter caua ſaxa dedere:
Ter ſpumam eliſam: & rorantia uidimus aſtra.

Qualis coniecta cerua ſagitta:
Quam procul incautam nemora inter creſia finxit
Paſtor agens telis: liquitq; uolatile ferrum
Neſcius: illa fuga ſiluas ſaltuſq; peragrat
Dittæos: hæret lateri lætalis arundo.

Dixerat. ille patris magni parere parebat
Imperio: & primum pedibus talaria nectit
Aurea: quæ ſublimem aliis ſiue æquora ſupra
Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
Tum uirgam capit. hac animas ille euocat orco
Pallentes: alias ſub tartara triſtia mittit.
Dat ſomnos adimitq;: & lumina morte reſignat.
Illa fretus agit uentos: & turbida tranat
Nubila.
ὡς ἔφατ' οὐδ' ἀπίθησε διάκτορος ἀργειφόντης
αὖτι κ' ἔπει θὺ πὸ ποσσίν ἔδησατο καλὰ πέδιλα
ἀμβρόσια χρύσεια τά μιν φέρον ἠμὲν ἐφὺ γρὴν
ἠδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῆς ἀνέμοιο
εἵλετο δὲ ῥάβδον τῆ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει
ὧν ἐθέλει τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας
τήν μετὰ χερσίν ἔχων πέπτατο κρατύς ἀργειφόντης.
Ac ueluti annoſam ualido cum robore quercum
Alpini boreæ nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter ſe certant: it ſtridor: & alte
Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes.

Ipsa hæret scopulis: & quantum uertice ad auras
Aethereas tantum radices in tartara tendit.

Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni crocrum linquens aurora cubile.
ἠως δ' ἐκ λεχέων παραγαυοῦ τιθωνοῖο
ὠρνυτ' ἵν' ἀθατοισι φοως φέρη ἠδὲ βροτοῖσι.
Vt pelagus tenuere rates: nec iam amplius ulla
Occurrit tellus: maria undiq; & undiq; cælum:
Olli cæruleus supra caput astitit imber
Noctē hyememq; ferens: & inhorruit unda tenebris.

Vinaque fundebat pateris: animamq; uocabat
Anchisæ magni: manesq; acheronte remissos.
οἶνον ἀφυσσάμενος χαμάδις χέε δεῦε δέ γαῖαν
ψυχήν κικλήσκων πατροκλῆος δειλοῖο.
Leuibus huic hamis consertam auroq; trilicem
Loricam: quam demoleo detraxerat ipse
Victor apud rapidum simoenta sub ilio alto.
τώ μὲν εγω δόσω τόδε φάσγανον ἀργυρόηλον
καλόν θρηίκιον τό μὲν ἀστεροπαῖόν ἀπήυρων.
Et cursorum certamen utrobiq; simile: & quia uersibus est apud
utrūq; numerosis: locū loco similē lector inueniet. Initia hæc sūt.
Hæc ubi dicta locū: capiunt: signoq; repente
ὡς ἔφατ' ὠρνυτο δ' αὐτὶκ οἰλῆος τὰχὺς ἄιας
ἀνδ' ὀδυσευς πολύμητις ἔπει ταδὲ νέστορος υἱός.
Pugillum certamen apud hunc incipit:
Constitit ī digitos exemplo arrectus uterq;. Apud illum:
ἄνταδ' ἀνασχομένω χερσί στιβαρῆσιν ἄμ' ἄμφω
σύνρέπεσόν συνδέσφι βαρεῖαι χεῖρες ἔμιχθεν.

Si uelis cõparare certãtes ſagittis: inuenies hæc utriuſq; principia
Protinus æneas celeri certare ſagitta:
ἀυτάρ ὅ τοξευτῆσι θιθη ἰόεντα σίδηρον
καδδὲ τὶθη δέκα μέν πελέκεας δὲ καδὴ μὶ πὲλέκκα
Capita locorũ ubi longa narratio ẽ: dixiſſe ſufficiet: ut quid unde
natum ſit: lector inueniet.
Dixerat, & tenues fugit ceu fumus in auras:

ψυχὴ δὲ κατὰ χθονός ἠὺετε καπνός ὠχετο τετρὶ γῦια
Aeneas quo deinde rius? quo proripis inquit?

Quẽ fugis? aut quis te a noſtris cõplexibus arcet?

Ter conatus erat collo dare brachia circum:
Ter fruſtra compreſſa manus effugit imago.
τρίς μέν ἐφορμὴθην ἐλὲειν δὲ μέ θυμὸς ἀ νωγε
τρίς δέμοι ἐκ χειρων σκιῆ ἔικελον ἢ κάι ὀνὲιρω
ἔπτατο.
Sepultura Palinuri formata ẽ de Patrocli ſepultura. Hæc ĩcipit.
Principio pinguem thædis & robore ſecto. Ille ſic ait.
κηδὲμόνες δὲ παρᾶυθι μὲνον κὰι νηεὸν ὕλην
ποὶησαν δὲ πυρήν ἑκατὸμπεδον ἔνθα κάι ἔνθα. Et alibi
Ipſa uero utriuſq; tumuli inſignia q̃ paria?
At pius æneas ingenti mole ſepulcrum
Impoſuit: ſuaq; arma uiro remumq; tubamq;
Monte ſub aerio: qui nunc miſenus ab illo
Dicitur: æternumq; tenet per ſæcula nomen.
ἀυτὰρ ἐπέιει νεκρὸς ἐκάη κάι τὲυχεα νεκροῦ
τὺμβον χεύαντες κάι ἐπὶ ςὴλην ἐρύσαντες
πὴξαμεν ἀκροτάτω τύμβω ἐυῆρες ἐρετμὸν
Tum conſanguineus leti ſopor:
ἐνθὺπνω σὺμβλητο κασιγνήτω θανάτοιο κᾶι τῶ νὴδυμος ὕ
πνος ἐπίβλεφάροι σιν ἔπιπτ εν νήγρετ οσ ἤδυςος θανάτ ω
ἄγχιςα ἔοικὰς.
Quod te per cæli iocundum lumen & auras
Per genitorem oro per ſpes ſurgentis Iuli:
Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram
Iniice: nanq; potes: portuſq; requirere uelinos.

νῦν δέσε τῶν ὄπισθεν γουναζόμαι οὐ παρεόντων
πρὸς τἀλόχου καί πατρὸς ὃ σέτρεφε τυτθον ἐόντα
τηλεμάχου θὸν μοῦνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες
μήμ' ἄκλαυστον ἄθαπτον ἰων ὄπισθεν καταλείπης
γοσφισθεὶς μήτοι τι θεῶν μήνιμα γένωμα
ἀλλάμε κακκῆαι σύν τεύχεσιν ἄσσάμοι ἐστὶν
σῆματέμοι χεῦσαι πόλιης ἐπὶ θινὶ θαλάσσης.
Nec non & tit yon terræ omnipotentis alumnum
Cernere erat: per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur: rostroq; immanis uultur adunco
Immortale iecur tondens: fœcundaq; pœnis
Viscera: rimanturq; epulis: habitatq; sub alto
Pectore nec fibris requies datur ulla renatis.
καί τιτυόν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱόν
κείμενον ἐν δαπέδω ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα
γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἠπαρ ἔκειρον
δέρτρον ἔνω δύνοντες ὁ δ' οὐκ ἄπαμύνετο χερσί
λητω γὰρ ἐλκύσσε διός κυδρής παράκοιτν
πυθώδ' ἐρχομένην διά καλλιχ ὀρον πανοπῆος
Non mihi si linguæ centum sint oraq; centum
Ferrea uox: omnis scelerum comprendere formas:
Omnia pœnarum percurrere nomina possem.
πληθύν δ' οὐκ ἂν ἐγω μυθήσομαι οὐδ' ὀνομήνω
οὐδ' εἴμοι δέκα μέν γλώσσαι δέκα μεν στόματ' εἶεν
φωνή δ' ἄρρηκτος χάλκειον δέμοι ἦτορ ἐνείη:
Hinc exaudiri gemitus iræq; leonum
Vincla recusantum & sera sub nocte rudentum:
Setigeriq; sues atq; in presepibus ursi
Sæuire: ac formæ magnorum ululare luporum:
Quos hominū ex facie dea scæua potentibus herbis
Induerat circe in uultus ac terga ferarum.
εὗρον δ' ἐν βήσσησι τετυγμένα δώματα κίρκης
ξεστοῖσιν λάεσσι περισκέπτω ἐνὶ χώρω
ἀμφ' δέ μὶν λύκοι ἦσαν ἀρέστεροι ἠδέ λέοντες
τούς αὐτὴ κατέθελξεν ἐπεί κακά φάρμακ' ἔδωκεν.
Quid petitis? quæ causa rates? aut cuius egentis
Littus ad ausonium tot per uada cærula uexit?

Siue errore uiæ: ſeu tempeſtatibus acti.
Qualia multa mari nautæ pariuntur in alto.
ὦ ξεῖνοι τίνες ἐσσὲ πόθεν πολεῖ᾽ ὑγρὰ κέλευθα
ἦ τι κατὰ πρῆξιν ἢ μαψιδίως ἀλάλησθε
ψυχὰς παρθέμενοι κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες.
Cum ſeſe e paſtu teferunt: & longa canoros
Dant per colla modos: ſonat amnis & aſia longe
Pulſa palus.
Τῶν δ᾽ ὡς ὀρνίθων πετεήνων ἔθνεα πολλὰ
χηνῶν ἢ γεράνων ἢ κύκνων δουλιχοδείρων
ἀσίῳ ἔν λειμῶνι καυστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα
ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμεναι πτερύγεσσι
κλαγγηδὸν προκαθιζόντων σμαραγεῖ δὲ λειμών.
Illa uel intactæ ſegetis per ſumma uolaret
Gramina: nec teneras curſu læſiſſet ariſtas:
Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti
Ferret iter: celeris nec tingeret æquore plantas.
ἀιδ᾽ ὅτε μὲν σκίρτῳεν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν
ἄκρον ἐπ᾽ ἀνθερίκων καρπῶν θέον οὐδὲ κατέλων
ἄλλοτε σκίρτῳεν ἐπ᾽ εὐρέα γῶ τα θαλάσσης
ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον.
Veſcitur æneas ſimul & troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis & luſtralibus extis.
τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν ἀγαμέμνων
ἄρσενα πεντα ετηρον ὑπερμενεῖ κρονίωνι.
νώτοισιν δ᾽ ἀίδαντα διηνεκέσσι γέραιρεν.
Poſtq̃ exempta fames & amor compreſſus edendi:
Rex euandrus ait.
ἀντὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο
τοῖς ὁ γέρων πάμπρωτος ὑφαίνειν ἤρχετο μῆτιν.
Euandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma:
Et matutini uolucrum ſub culmine cantus.
Conſurgit ſenior: tunicaq; inducitur artus:
Et tyrrhena pedum circundat uincula plantis:
Tum lateri atq; humeris tegeum ſubligat enſem:
Demiſſa ab leua pantheræ terga retorquens.

Nec non & gemini custodes limine ab alto
Procedunt: gressumq; canes comitantur herilem.
ἔζετ ὃ ὀρθωθείς μαλακόν δ' ἔνδυνε χιτῶνα
καλὸν νηγάτεον περὶ δ' αὖ μέγα βάλλετο φάρος
ποσσὶ δ' ὑπαίλιπαρο σι ἐδήσατο καλὰ πέδιλλα
ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισι βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
βῆρ' ἴμεν εἰς ἀγορήν παλάμη δὲ χε χάλκεον ἔγκος
οὐκ οἷος ἅμα τω δέδυο κύνε ἀργοὶ ἕποντο
O mihi præteritos referat si iuppiter annos:
Qualis eram cum primam aciem præneste sub ipsa
Straui: scutorumq; incendi uictor aceruos:
Et regem hac herilem dextra sub tartara misi:
Nascenti cui tris animas feronia mater
Horrendum dictu dederat terna arma mouenda:
Ter leto sternendus erat: cui tum tamen omnis
Abstulit hæc animas dextra: & totidem exuit armis.
εἰ δ' ὡς ἡβώοιμι βίη τέμοι ἔμπεδος εἴη
ὡς ὁ ποτ' ἠλέοισι καὶ ἡμῖν νεῖκος ἐτίχθη
ἀμφὶ βοηλάσιν ὁτ' ἔγω κτάνον ἱπτομενῆα.
Qualis ubi oceani perfusus lucifer unda:
Quem uenus ante alios astrorum diligit ignes:
Extulit hos sacrum cælo tenebrasq; resoluit.

En perfecta mei promissa coniugis arte
Munera: ne mox aut laurentes nate superbos
Aut acrem dubites in prælia poscere turnum.
Dixit: & amplexus nati cytharea petiuit:
Arma sub aduersa posuit radientia quercu.
αὖτ' ἄρ ἐπεὶ δὴ τεῦξε σάκος μέγας ἐστιηαρόντε
τεῦξ' ἄρα οἱ θώρηκα φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς
τεῦξε δὲ οἱ κόρυθα ηρίαρὴν κροτάφοις ἀραρυῖαν
καλὴν δαιδαλέην ἐπὶ δὲ χρύσεον λόφον ἧκε
τεῦξε δὲ οἱ κνημῖδας ἐανοῦ κασσιτέροιο
αὖτ' ἄρ ἐπει πανθ' ὅπλα κάμε κλυτὸς ἀμφιγυήεις

ἡμογρὸς ἀχιλλῆος θῆκε προπαροίθεν ἀείρας.
Ille deæ donis & tanto lætus honore
Expleri nequit: atq; oculos per ſingula uoluit:
Miraturq;: interq; manus & brachia uerſat.
Τέρ πετο δ' ἐν χειρέσσιν ἔχων θεοῦ ἄγλαά δῶρα
ἀυτὰρ ἐπεὶ φρεσὶν ἥισι τετάρπετο δαίδαλα λεύσων.
Iri decus cæli: quis te mihi nub.bus actam
Detulit in terras?

Nec ſolos tangit atridas Iſte dolor.

Sed uos o lecti: ferro quis ſcindere uallum
Apparat? & mecum inuadit trepidantia caſtra?

Quod ſupereſt læti bene geſtis corpora rebus
Procurare uiri: & pugnam ſperare parari.
νῦν δ' ἔρχεσθ' ἐπὶ δεῖπνον ἵνα συναγῶμεν ἄρηα.
Sic ait illachrymans: humero ſimul exuit enſem
Auratum: mira quem fecerat arte lycaon
Gnoſius: atq; habilem uagina aptarat eburna.
Dat niſo mneſtheus pellem horrentiſq; leonis
Exuuias: galeam fidus permutat alethes.
Τὸ δείδη μὲν ἔδωκε μενεπτόλεμος θρασυμήδης
φάσγανον ἀμφίκες. Τὸ δ' ἐὸν παρά νηί λέλειπτο
καί σάκος ἀμφὶ δὲ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔθηκε
Ταυρείην ἄφαλόν τε καί ἄλοφον ἥτε κατάιτυξ
κέληται ῥύεται δὲ κάρη θαλερῶν ἀ ζηῶν
μηριόνης δ' ὀδυσσῆι δίδου βιόν ἠδε φαρέτρην
καί ξίφος.
Protinus armati incedunt: quos omnis euntes
Primorum manus ad portas iuuenumq; ſenumq;
Proſequitur uotis: nec non & pulcer iulus
Τώ δ' ἐπεὶ οὖν ὅπλοισίν ἐνί δεινοῖσιν ἐδύτην
βᾶν ῥιέναι πέτην δὲ παραὐτόθι πάντας ἀρίστους
Egreſſi ſuperant foſſas: noctiſq; per umbram

Castra inimica petunt: multis tamen ante futuri
Exitio passim somno uinoq; per herbam
Corpora fusa uident arrectos littore currus
Inter lora rotasq; uiros simul arma iacere
Vina simul: prior hyrtacides sic ore locutus.
Euryale audendum dextra: nunc ipsa uocat res.
Hac iter est: tu ne qua manus se attollere nobis
A tergo possit: custodi: & consule longe.
Hæc ego uasta dabo: & lato te limite ducam.
Ἰωδέ βάτην προτέρω διτέντεα καί μέλαν αἷμα
αἴψαδ' ἐπί θρηκῶν ἀνδρῶν τέλος ἔξον ἰόντες
ὅιδ' εὗδον καμάτω ἀδηκότες ἔντεα δέσφιν
καλά παραὐτοῖσι χθονί κέκλιτο εὖ κατά κόσμον
Τριςοιχεί παράδέσφιν ἑκάςω δίζυγες ἵπποι
Τόνδ' ὀδυσσεύς οροπάροιθεν ἰδων διομήδει δείξεν
οὗτος τοι διομήδες ἀνήρ. οὗτοι δέτοι ἵπποι.
οὓς νῶιν πίφαυσκε δόλων ὃν ἐπέφνομέν ἡμεῖς
ἀλλ' ἄγε δὴ πρόφερε κρατερόν μένος. οὗδέτι σε χρή
ἐςάμεναι μέλεον σύν τεύχεσιν ἀλλ' ἄλυ ἵππους
ἠέ σύγ' ἄνδρας ἔναιρε μελήσουσι δέμοι ἵπποι.
Sed non augurii potuit depellere pestem.
ἀλλ' οὐκ οἰωνοῖσιν ἐρύσατο κῆρα μέλαιναν.
Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.
ἠώς σδ' ἐκ λεχέων παράγαυοῦ τιθωνοῖο
ὠρνυθ' ἵν' ἀθανάτοισι φέοως φρη ἠδέ βροτοῖσιν
Mater Euryali ad dirũ nunciũ: ut excussos de manibus radios: & pẽsa demitteret: ut per muros & uirorũ agmina ululans & coma scissa decurreret: ut effunderet dolorẽ ĩ lamẽtationũ querelas: totum de Andromacha sumpsit lamentãte mortem mariti.
O ueræ phrygiæ: neq; enim phryges.
ὤμοι ἀπηλητῆρες ἀχαιΐδες οὐκέτ' ἀχαιοί.
Quos alios muros aut quæ iam ultra mœnia habetis?
Vnus homo & uestris o ciues undiq; septus
Aggeribus tantas strages impune per urbem
Ediderit? iuuenum primos tot miserit orco?
Non infœlicis patriæ ueterumq; deorum

Et magni æneæ ſegnes miſeretq; pudetq;?

Tela manu iaciunt: quales ſub nubibus atris
Strymoniæ dant ſigna grues: atq; æthera tranant
Cum ſonitu: fugiuntq; notos clamore ſecundo.
Τρῶες μὲν κλαγγῇ τὲν ὀπῇ τίσαν ὄρνιθες ὡς
ἠὺτε περ κλαγγῇ γεράνων πὲλει ὀυρανόθι πρό
ἁιτέπεὶ ὀῦν χειμῶνα φύγον καὶ ἀθὲσφάτον ὄμβρον
κλαγγῇ Τάιγε πέτονται ἐπὶ ὠκεανοῖο ῥοάων
Ardet apex capiti: criſtiſq; ac uertice flamma
Funditur: & uaſtos umbo mouet āureus ignes.
Non ſecus ac liquida ſiquando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent: aut ſyrius ardor
Ille ſitim morboſq; ferens mortalibus ægris
Naſcitur: & leuo contriſtat lumine cælum.
Δαῖε δὶ ἐκ κὸρυθοςε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ
ἀςὲρὸπωρινῶ ἐναλίγκιον ὀςε μάλιςα
λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο
Τοῖον δὶ πῦρ Δαῖεν ἀπό κρατὸςε καὶ ὠμῶν. Et alibi.
παμφαῖνον θὼστάςῃρ ἐπησύμενος πεδίοιο
ὅσρατὸ πώρης εἶσιν ἀρίζηλοι δὲ δὶ ἀυγαὶ
φαίνονται πολλοῖσι μετάςασι νὺκτὸς ἀμολγῶ
ὅ τὲκεν ὠρίωνος ἐπίκλησὶν τε καλὲουσὶ
λαμπρὸτατος μὲν ὅγ' ἐςὶ κακὸν δὲ σῆμα τὲτυκταὶ
καὶ τὲ φέρει πολλὸν πυρετὸν δει λοῖσι βροτοῖσι
Stat ſua cuiq; dies: breue & irreparabile tempus
Omnibus eſt uitæ.

Fata uocant: metamq; dati peruenit ad æui.

Per patrios manes & ſpes ſurgentis iuli
Te precor hanc animam ſerues natoq; patriq;.

Est domus alta: iacent penitus defossa talenta
Celati argenti: sunt auri pondera facti
Infectiq; mihi: non hic victoria teucrum
Vertitur haud anima una dabit discrimina tanta
Dixerat. æneas contra cui talia reddit:
Argenti atq; auri memoras: quæ multa talenta
Natis parce tuis. belli commercia turnus
Sustulit ista prior iam tum pallante perempto.
Hoc patris anchisæ manes: hoc sentit iulus.
Sic fatus galeam leua tenet: atq; reflexa
Ceruice orantis capulo tenus abdidit ensem.
ζώγρει ατρέος υἱὲ σύλε ἄξια λέξαι ἄποινα
πολλά λέν αυτιμάχοιο δομὸισ κειμήλια κεῖται
χαλκόστε χρυσόςε πολύκμητόςε σίδηρος.
ζωγρεῖτάυταρ ἐγων ἐμέ λύσομαι ἔςι γάρ ἔνδον
καλκόςέ χρυσόςε πολύκμητόςε σίδηρος
ἴων χύμμιν χαρίσαιτο ωρτήρ ἀωερέισι ἄωοινα
εἰκεν ἐμέ ζωον πεπυθοιτε πί γνησίν ἀχαίων.
Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrans:
Suadet enim uesana fames: sed forte fugacem
Conspexit capream aut surgentem in cornua ceruum
Gaudet hyans immane comasq; arrexit & hæret
Visceribus semper incumbens: lauit improba teter
Ora cruor:
Sic ruit in densos alacer mezentius hostes.
ώςέ λέων έχάρη μεγάλω ἐπί σώματι κὺρσας
ἐὐρων ἤ ἔλαφον κεραόν ἤ ἄγριον αἶγα
ωειν῵ν
Spargitur & tellus lachrymis: sparguntur & arma.
λένοντο ψάμμαθοι λένοντο λέ κάι τένχεα φωτῶν
λάκρυσι
Cingitur ipse furens certatim in prœlia turnus:
Iamq; adeo rutulum thoraca indutus ahenis
Horrebat squamis: surasq; incluserat auro:
Tempora nudus adhuc: lateriq; accinxerat ensem:
Fulgebatq; alta decurrens aureus arce.
κνημῖδας μέν πρῶτα ωερί κνήμησιν έθηκεν

καλάς ἀργυρέοισιν ἐτισφυρίοις ἀραρυῖας
δευτερον δ' αὐθώρηκα περὶ στήθεσσιν ἔδυνεν
ἀμφὶ δ' ἀρώμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
χαλκεον αὐτάρ ἔπειτα σάκος μέγατε στιβαρόντε
εἵλετο τοῦ δ' ἀπάνευθε σέλας γένετο ἠΰτε μήνης
Purpureus ueluti cum flos succisus aratro
Languescit moriens: lassoq; papauera collo
Demisere caput: pluuia cum forte grauantur:
μήκων δ' ὡς ἑτέρωσε κάρη βάλεν ἤτε νί κήπω
καρτῷ βριθομένη νοτιῆσιτε εἰαρινῆσι.
Et hæc quidem iudicio legentium relinquenda sunt: ut ipsi æstiment quid debeant de utriusque collatione sentire. Si tamen me consulas: non negabo: nonnunq̃ Virgilium in transferendo densius excoluisse: ut in hoc loco.
Qualis apes æstate noua per florea rura
Exercet sub sole labor: cum gentis adultos
Educunt fœtus: aut cum liquentia mella
Stipant: aut dulci distendunt nectare cellas:
Aut onera accipiũt uenientum: aut agmine facto
Ignauum fucos pecus a presepibus arcent.
Feruet opus: redolentq; thimo fragrantia mella.
ἠΰτ' ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδίναων
πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων
βοτρυδόν δὲ πέτονται ἐπ' ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν
αἱ μὲν τ' ἔνθα ἅλις πεποτήαται αἱ δὲ τε ἔνθα.
Vides descriptas apes a Virgilio opifices ab Homero uagas? Alter discursum & solam uolatus uarietatem: alter exprimit natiuæ artis officium.
In his quoq; uersibus Maro extitit locupletior interpres.
O socii (neq; enim ignari sumus ante malorum)
O passi grauiora: dabit deus his quoq; finem
Vos & scyllæam rabiem penitusq; sonantes.
Accestis scopulos: uos & cyclopea saxa
Experti: reuocate animos: mœstumq; timorem
Mittite: forsan & hæc olim meminisse iuuabit
Per uarios casus: & rel iqua.
ὦ φίλοι οὐ γάρ πωτι κακῶν ἀδήμονες εἰμέν

ὦ φιλοὶ οὐ γάρ πωτὶ κακῶν ἀδαήμονες εἰμὲν
οὐ μὲν δὴ τόγε μεῖζον ἔπεισι κακον ἢ ὅτε κύκλωψ
εἶλει ἐν σπῆι γλαφυρῶ κρατερῆφι βίηφι
ἀλλά καὶ ἔνθεν ἐμῆ βουλῆ ἀρετῆτε νόωτε
ἐκφύγομεν καί που γῶνδε μνήσεσθαι οἴω

Vlyxes ad ſocios unam commemorauit erumnam. Hic ad ſperādam præſentis mali abſolutionem gemini caſus hortatur euētu. Deinde ille obſcurius dixit: hic apertius: forſan & olim meminiſſe iuuabit. Sed & hoc quod noſter adiecit: ſolatii fortioris eſt. Suos enim non tantum exemplo euadendi: ſed & ſpe futuræ fœlicitatis animauit: per hos labores non ſolum ſedes quietas ſed & regna promittens. Hos quoq; uerſus inſpicite libet.

Ac ueluti ſummis antiquam in montibus ornum
Cum ferro acciſam crebriſq; bipennibus inſtant
Eruere agricolæ certatim: illa uſq; minatur:
Et tremefacta comam concuſſo uertice nutat:
Vulneribus donec paulatim euicta ſupremum
Congemuit: traxitq; iugis auulſa ruinam.

ὅδε ἐν κονίησι χαμαί πέσεν αἴγειρός ὡς
ἣ ρατ' ἐν εἰαμενῆ ἕλεοσ μεγάλοιο πεφύκει
λείη ἀτάρ τε οἱ ὄζοι ἐπ' ἀκροτάτη πεφύασι
τήν μ' ἐνθάρματο πηγὸς ἀνήρ αἴθωνι σιδήρω
ἐξέταμ' ὄφρα ἴτυν κάμψη περικαλλεῖ δίφρω.

Magno cultu ueſter difficultatē abſcidēdæ arboreæ molis expreſſit: ueꝝ nullo negocio homerica arbor abſcidit.

Haud ſegnis ſtrato ſurgit palinurus: & omnes
Explorat uentos: atq; auribus aera captat.
Sydera cuncta notat tacito labentia cælo
Arcturum pluuias hyadas geminoſq; triones:
Armatumq; auro circunſpicit oriona.

αὐτάρ ὁ πηδαλιώ ἰθύνετο τεχνηέντως
ἣ μενος οὐδε οἱ ὕπνος ἐπί βλεφάροισ ἰν ἔπιπτε
πληιάδασ τε εἰσορόωντι κά ὀψέ δύνον τα βοώτην
ἄρκτον θ' ὃν ἅμαξαν ἐπικλησιν καλέουσιν
ἣ τ' αὐτοῦ στρέφεται καὶ τ' ὠρίωνα δοκεύει.

Gubernator q̄ explorat cælū: crebo reflecter̄ ceruicē debet caprādo de diuerſis cæli r̄giōibus ſecuritatē ſerēi hoc mir̄ & uelut coloribus

Maro pīxit. Nā quia arcturus iuxta ſeptentrionē ē: taurus uero ī quo ſūt hyades & orion: ī regione auſtri ſunt: crebrā ceruicis reflexionem in palinuro ſydera conſulente deſcripſit. Arcturum inquit: Ecce intuetur partem ſeptētrionis. deinde pluuias hyadas ecce ad auſtrum flectitur. Geminoſq; triones. Rurſus ad ſeptentriones uertit aſpectum. Armatumq; auro circunſpicit oriona. Iterum ſe ad auſtrum reflectit. Sed & uerbo circunſpicit uarietatem ſæpe ſe uiciſſim conuertentis oſtendit. Homerus gubernatorem ſuum ſemel inducit intuentem pleiadas: quæ in auſtrali regione ſunt: ſemel booten & arcton: quæ ſūt in ſeptentrionali polo

Nec tibi diua parens generis nec dardanus auctor.
Perfide: ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus: hyrcanæq; admorunt ubera tigres.

γηλεές ὀυκ ἄρα σοιγε πάηρ ἦν ἱπποτα πάλευς
ὀυδέθέτις μήτηρ γλυκή δέ σ' ἔτεκε θάλασσα
πέτρα τετηλιβατη ὅτι τοι νόος ἐςὶν ἀπηνής.

Plene Virgilius non petitionem ſolam: ſicut ille quem ſequebatur: ſed educationem quoq; nutricationis tanq̄ belualem & aſperam criminatur. Addidit enim de ſuo: Hyrcanæque admorunt ubera tygres: quoniam uidelicet in moribus inoleſcendis magnā fere partem nutricis ingenium & natura lactis tenet: quæ infuſa tenero & mixta parentum ſemini adhuc recenti: ex hac gemina concretione unam indolem configurat. Hinc eſt quod prouidentia naturæ ſimilitudinem natorum atq; gignētium ex ipſo quoq; nutricatu præparās fecit cum ipſo partu alimoniæ copiam naſci. Nam poſtq̄ ſanguis ille opifex in penetralibus ſuis omne corpus effinxit atq; aluit: aduētāte iā partus tempore idem ad corporis materni ſuperna conſcendens in naturam lactis albeſcit: ut recens notis idem ſit altor: qui fuerat fabricator. Quamobrem non fruſtra creditum eſt: ſicut ualeant ad fingendas corporis atq; animi ſimilitudines uis & natura ſeminis: non ſecus ad eandē rem lactis quoq; ingenia & proprietates ualere. Neq; in hominibus id ſolum: ſed in pecudibus quoq; animaduerſum. Nam ſi ouium lacte hædi aut caprarum agni forſitan alantur: conſtat ferme in iis lanam duriorem: in iis capillum gigni teneriorem. In arboribus etiam & frugibus indolem uel detractandam uel

augendam maior plerunq; uis & poteſtas eſt aquarum & terraꝝ quæ alunt q̃ ipſius quod iacitur ſenis. Ac ſæpe uideas lætam nitẽtemq; arborẽ ſi in locum alterum tranſferatur ſucco terræ deterioris elanguiſſe. Ad criminãdos igitur mores defuit Homero quod Virgilius adiecit.

Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere: ruũtq; effuſi carcere currus:
Nec ſic immiſſis aurigæ undantia lora
Concuſſere iugis: proniq; in uerbera pendent.

μαςιγαλ᾽ ἀιὲν ἔλαυνε κατωμαλόν οἱ δὲ οἱ ἵπποι
ὑψὸσ᾽ ἀειρέσθην ῥίμφα πρήσοντες κέλευθον

Graius poeta equorum tantum meminit flagro animante currẽtium: licet dici non poſſet elegantius q̃ quod adiecit ὑψόσ᾽ ἀερέσθην quo expreſſit: quem nam dare poterat impetum curſus. Verum Maro & currus de carcere ruentes & campos corripiendo præcipites mira celeritate deſcripſit: & accepto breui ſemĩe de homerico flagro pinxit aurigas concutientes lora undantia & pronos in uerbera pendentes: nec ullam quadrigarum partem intactam reliquit: ut eſſet illi certaminis plena deſcriptio.

Magno ueluti cum flamma ſonore
Virgea ſuggeritur coſtis undantis aheni:
Exultantq; æſtu latices: furit intus aquæ uis:
Fumidus atq; alte ſpumis exuberat amnis:
Nec iam ſe capit unda: uolat uapor ater ad auras.

ὧν δὲ λέβης ζεῖ ἔνδοθ᾽ ἐπιγόμενος πυρὶ πολλῷ
κνίσσῃ μέλδομένος ἀπαλλατροφέος σιαλοῖο
πανδοθέν ἀμφολαδὴν ὑπὸ δὲ ξύλα καγκανα κεῖται

Græci uerſus aheni continent mentionem multo igne ebullientis: & totum ipſum locum hæc uerba ornant. Nam ſcaturigines ex omni parte emergentes ſic eleganter expreſſit. In latinis uerſibus tota rei pompa deſcripta eſt: ſonus flammæ. Et per hoc qđ ille dixerat: exultantes æſtu latices & amnem fumidum exuberãtem ſpumis atq; intus furentem (unius enim uerbi non reperiens ſimilem dignitatem compenſauit quod deerat copiæ uarietate deſcriptionis) adiecit poſt omnia: nec iam ſe capit unda: quo expreſſit: quod ſemper uſu euenit ſuppoſiti nimie-

BIBLIOTEKA GŁÓWNA w Poznaniu Uniw. im. A. Mickiewicza

tate caloris. Bene ergo se habet poeticæ tubæ cultus: omnia quæ ī hac re eueniunt comprehendens.

Portam quæ imperio ducis commissa recludunt
Freti armis: ultroq; inuitant mœnibus hostem.
Ipsi intus dextra ac leua pro turribus astant
Armati ferro & cristis capita alta coruscis.
Quales aereæ liquentia flumina circum
Siue padi ripis athesim seu propter amœnum
Consurgunt geminæ quercus: intonsaq; cælo
Attollunt capita: & sublimi uertice nutant.

νήπιοι ἐνδὲ πύλῃσι δύο ἀγέρε ἔυρον ἀρίζω
ὕιας ὑπερθύμους λαπιθάων ἀιχμητάων
ἔζασαν ὥς ὅτε δρύες ὄυρεσίν ὑπηκάρηνοι
αἰτάνεμον μίμνουσι καὶ ὑετόν ὕματα παντᾶ
ῥίζῃσι μεγάλῃσι διηνεκέες αραρυῖαι
ὡς ἄρα τῳ χέιρεσσι πεποιθότες ἠδὲ βίηφι
μίμνον ἐπερχόμενον μέγαν ἄσιον οὐδὲ φέβοντο.

Græci milites Polipoetes & Leonteus stant pro portis: & iam mobiles asium aduenientem hostem uelut fixæ arbores opperiūtur. Hactenus est græca descriptio. Verum uirgiliana Bitiam & Pandarum portam ultro recludere facit oblaturos hosti: quod p uoto quærebant: ut compos castrorum fieret per hoc futurus in hostium potestate. Et geminos heroas modo turres uocat: modo describit luce cristarum coruscos. Nec arborum ut ille similitudinē prætermisit: sed uberius eam pulchriusq; descripsit. Nec hoc negauerim cultius a Marone prolatum.

Olli dura quies oculos & ferreus urget
Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem.

ὡς ὁ μὲν ἀὐθὶ πεσων κοιμήσατο κάλκεον ὕπνον.

In aliquibus par pene splendor amborum est: uti
Spargit rapida ungula rores
Sanguineos: mixtaq; cruor calcatur arena.

Et luce coruſcus ahena

Quærit pars ſemina flāmæ.
σπὲρματα πυρὸσ.
Indum ſanguineo ueluti uiola uerit oſtro
Siquis ebur.
ὡσ δ᾽ὅτε τισ᾽τ᾽ἐλέφαντα γὺγὴ φόιγἵκι μιήγη
Si tangere portus
Infandum caput ac terris adnare neceſſe eſt:
Et ſic fata iouis poſcunt: hic terminus hæret.
At bello audacis populi uexatus & armis
Finibus extorris: complexu auulſus iuli
Auxilium imploret: uideatq; indigna ſuorum
Funera: nec cum ſe ſub leges pacis iniquæ
Tradiderit: regno aut optata luce fruatur:
Sed cadat ante diem mediaq; inhumatus arena.
δός μή ὀδσῆα πτὸλιπόρθιον ὄικαδ᾽ἵκέσθαι
ἀλλ᾽εἰ ὁι μοῖρ᾽ἐςι φίλουςἐδέειγ καὶ ἵκέσθαι
ὄικον ἐυκτίμενον καὶ ἐήν ἐς πλτρίδα γᾶιαν
ὀψέ κακῶς ἔλθοι ὀλέσας ἄπο πάντας ἑταίρους
νηός ἐπ᾽ἀλλοτρίης ἔυρη δ᾽ἐν πήματα ὄικω.
Promiſſa circeæ raduntur littora terræ:
Diues inacceſſos ubi ſolis filia lucos
Aſſiduo reſonat cantu: tectiſq; ſuperbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cædrum:
Arguto tenues percurrens pectine tellas.
ναῖεν ἐυπλὸκαμος. τήνδ᾽ἔνδοθι τέτμεν ἔουσαν
πῦρ μὲν ἐπ᾽ἐσχαρὸφιν πὲγα κάιετο τηλοσε δ᾽ἔρδμή
κἔδρουτε ἐυκεάτοιο θύου τ᾽ἀνιά νῆσον οδώδει
δαιομένων ἡδ᾽ἔνδον ἀογδιάσουσ᾽ὀπὶ αλκῆ
ἱςόν ἐποιχομένη χρυσεὶκ κερκίδ᾽ὕφαίνεγ
Moenio regi: quem ſerua lucinia furtim
Suſtulerat: uetitiſq; ad troiam miſerat armis.

Ille autem expirans: non me quicunq; es inulto
Victor nec longum lætabere: te quoq; fata
Prospectant paria: atq; eadem mox arua tenebis.
ὀύθην ὀυδ᾽ ἀυτὸσ δηρὸν βάιηι ἀλλάτ οι ἤδη
ἄγχι παρέςηκε ιθάνατὸσ καὶ μοῖρα κραταιὴ
χερσὶ δαμὲντ ἀχιλῆος ἀμὺμονος ἀιακίδαὸ
Ad quem subridens mixta mezentius ira:
Nūc morere ast de me diuum pater atq; hominū rex Viderit
τὸν καί τεθνηῶτα προσήυδα δῖος ἀχιλλεὺς
τέθναθι κῆρα δέγω τὸτε δὲξομαι ὁπποτε κενδή
ζεύσ ἐθέλη τελέσαι ἠδ᾽ ἀθανατοι θεοί ἄλλοι.
Qualis ubi aut leporē aut cādenti corpore cygnū
Sustulit alta petens pedibus iouis armiger uncis.
Quæsitum aut matri multis balantibus agnum
Martius a stabulis rapuit lupus.
ωρμησεν δὲ ἀλέις ὡςαιετος ὑψιπετήεις
ὅστεῖσι πέδιὸνδε δια νέφέων ἐρεβεννῶν
ἁρπάζων ἢ ἄρνἀμαλήν ἢ πτῶκα λάγωον.
Vndiq; clamor
Tollitur. inuadunt & fossas aggere complent.

Et qa nō ē erubescēdū: si minorē se Homero uel ipse fateat: dicā
in qbus mihi uisus sit gracilior auctor.
Tum caput orantis nequicq̄ & multa parentis
Dicere deturbat terræ: truncūq; reliquit.
Hi duo uersus de illo translati sunt:
ἦ καὶ ὁ μὲν μιν ἔμελλε γενέιου χειρὶ παχέιη
ἁψάμενος λ σεσθαι ὁδ᾽ ἀυχένα μέσσον ἔλασσε
φασγάνω αἴξασ ἀπὸ δ᾽ ἄμφω κέρσε τένοντε
φθεγγομένου δαρα τοῦγε κάρα κονίησιν ἐμίχθη

Vide nimiam celeritatẽ ſaluo pondere: ad quã nõ potuit conatus Maronis accedere. In curruli certamine Homerus alterum currũ paululum antecedentem & alterum pene coniũctum ſequendo qua luce ſignauit.

ὣ καλέ᾽ ὥειτα
ἀι φηρητιαδαο ϖοδώκεες ἔκφερον ἵπποι
τασδὲ μετ᾽ ἐξέφερον διομήδεος ἀρσενες ἵπποι
τρώιοι ὀυδέτι ϖολλόν ἀνευθ᾽ ἔσαν ἀλλά μαλ᾽ ἐγγύς
ἀιεὶ γὰρ λίφρου ἐωιβησομένοισιν εἴκτην
ὠὶ οἱ νεμιήλοιο μεταφρένου ἔυρεετ᾽ ὤμω.
θέρμετε παυτῶ γαρ κεφαλάσ καταθέυτε πετέσθην

Humeſcunt ſpumis flatuq; ſequentum.

Mirabilior ẽ celeritas cõſequẽtis ꝓrẽ curſu pedũ apud eũdẽ uatẽ

ἴχνια τύϖτε ϖόδεσσι ϖάροσ κόνιν ἀμφιχυθῆναι

Eſt autem huius uerſus hic ſenſus. Si per ſolum puluerem forte curratur: ubi pes fuerit de terra a currẽte ſublatus: ueſtigium ſine dubio ſignatum uidetur: & tamen celerius cogitatione puluis q̃ ictu pedis fuerat excuſſus: ueſtigio ſuperfunditur. Ait enim diuinus poeta: ita proximum fuiſſe qui ſequebatur: ut occuparet antecedentis ueſtigium ãteq̃ puluis ei ſuperfunderet. At hic uidet idem ſignificare cupiens quod ait: Calcemq; terit iam calce diores

Vide & in hoc Homeri cultũ

ἦ καὶ ἀνακλινθείς ϖέσε᾽ ὔπτιος.

Iſte ait: Ceruicem inflexã poſuit.

Hos quoq; uerſus (ſi uidetur) comparemus.

ἅρματα δ᾽ ἄλλοτε μὲν χθονί ϖίλνατο ϖολυβοτείρη
ἄλλοτε δ᾽ αὖ ἐξασκε μετήορα.

Iamq; humilis iamq; ætati ſublime uidetur
Aera per tenerum ferri.

ϖασάων δ᾽ ὑπερ ἦγε καρη ἔχεν ἠδὲ μετ᾽ ὤϖα.

Gradienſque deas ſupereminet omnes.

ἔσϖετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμϖια δώματ᾽ ἔχουσαι
ὑμεῖς γὰρ θεαι ἐσὲ ϖάρεστέ τε ϖάντα.

Et meminiſtis enim diuæ: memorare poteſtis.

Clamores ſimul horrẽdos ad ſidera tollit:
Qualis mugitus fugit cum ſaucius aram

Taurus: & incertam excussit ceruice securim.
Inspecto hic utriusq; filo quantā distantiam deprehendes. Sed nec hoc minus eleganter: quod de tauro ad sacrificium tracto loquens meminit & Apollinis: sed Neptuni meminit. His autem duobus præcipue rem diuinā fieri tauro testis est ipse Virgilius.
Taurum neptuno taurum tibi pulcher apollo.
ἠὺτε πῦρ αἰδηλον ἐπιφλέγει ἄσπετον ὕλην
οὐρεος ἐν κοριφῆς ἐκαθενδε φαίνεται αὐγή
ὡς δὸ τε χείμαρροι ποτ αμοικατὸρέσφι ρέοντες
ἐς μισγάγγειαν συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ
κρουνῶν ἐκ μεγάλων κοίλης ἐνδε χαραδρης
τῶν δέτε τηλόσε δοὺπον ἐν ὄρεσιν ἔκλυε ποιμήν
In segetem ueluti cum flamma furentibus austris
Incidit: aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros: sternit sata læta boumq; labores:
Præcipitesq; trahit siluas stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de uertice pastor.
Et duas parabolas temerauit: ut unam faceret: trahens hic ignem inde torrentem & dignitatem neutris impleuit.
ὡσδ' ἄνεμοι δύω πόντον ὀρίνετον ἰχθυόεντο
βορέης καὶ καὶ ζέφυρος τώτε θρηκηθεν ἄητον
ἐλθόντ' ἐξ ἀπίνης ἄμυδισ δέτε κῦμα κέλαινον
κορθύεται πολλὸν δὲ παρεξ ἅλα φῦκος ἔχευαν.
Aduersi rupto ceu quondam turbine uenti
Confligunt zephyrusq; notusq; & lætus eois
Eurus equis: stridunt siluæ: sæuitq; tridenti
Spumeus atq; imo nereus ciet æquora fundo.
Demet huic uitium quod superius incurrit: de duobus græcis parabolis unam dilucilius construendo.
τοῖσιν δ' ἴκμενον οὖρον ἱει ἑκάεργος ἀπῆλλων
Prosequitur surgens a puppi uentus euntis.
Quod noster dixit ἴκμενον: uester ait: Surgens a puppi satis decore. Sed extollunt epithea quæ tot & sic apta uento noster īposuit
σὺν δὲ δύω μάρψας ὥςε σκύλακας ποτι γαίη
κόπτ' ἐκ δὲ γκέφαλος χαμάδισ ρέε δεύε δὲ γαῖαν
τούσδε διαμελίςι τάμων ὠπλίσσατο δόρπον

ἤθιε δ' ὥστε λέων ὀρεσίτροφος οὐδ' ἀπέλειπεν
ἔγκατά τε σάρκας τε καὶ ὀστέα μυελόεντα.
Viſceribus miſerorum & ſanguine ueſcitur atro.
Vidi egomet duo de numero cum corpora noſtro
Prēſa manu magna medio reſupinus ī ātro Frāgeret ad ſaxum.
Narrationem facti nudam & breuem Maro poſuit. Cōtra Home
rus παθος miſcuit: & dolore narrādi inuidiā crudelitatis æquauit
τὴν δὲ μετ' ἰφιμέδιαν ἀλωῆος παρακοιτιν
εἰσίδον ἤδη φασκε ποσειδαωνι μιγῆναι
καὶ ῥ' ἔτεκεν δύο παῖδε μινυθαδίω δὲ γενέσθην
ὠτοντ' ἀντίθεον τηλεκλείτον τε φιαλτην
τοὺς δὴ μηκίστους θρέψε ζείδωρος ἄρουρα
καὶ πολύ καλλίστους μετ' αγέκλιτον ωρίωνα
ἐννέοροι γαρ τοίγε καὶ ἐννεαπηχέες ἦσαν
εὖρος ἀτάρ μῆκος γενέσθην ἐννεοργυίοι
ὅ ἅ καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλήτην ἐν ὀλύμπω
φυλόπιδα στήσειν πολυαίκος πολέμοιο
ὅσσαν ἐπ' ὀλυμπω μέμασαν θέμεν αὐτάρ ἐπ' ὄσση
πήλιον εἰνοσίφυλλον ἵν' οὐρανός ἄμβατος εἴη.
Hinc & aliodas geminos īmania uidi Corpora: qui manibus ma
gnum reſcindere cælum Aggreſſi: ſuperiuſque iouem detrudere
regnis. Homerus magnitudinem corporum alte lateque dimen-
ſus eſt: & uerborum ambitu membra depinxit. Veſter ait imma-
nia corpora: nihilque ulterius adiecit menſurarum nomina non
auſus attingere. Ille de conſtruendis montibus conatum inſanæ
molitionis expreſſit. Hic aggreſſus reſcindere dixiſſe conatus eſt
cælum. Poſtremo locum loco ſi compares: pudendam inuenies
differentiam.
ὡς δ' ὅτ' ἐν αἰγιαλῷ πολυηχέι κῦμα θαλάσσης
ὄρνυτ' ἐπασσύτερον ζεφύρον ὑποκινήσαντος
πόντω μέν τά πρῶτα κορύσσεται αὐταρ ἔπειτα
χέρσω ῥηγνύμενον μέγαλα βρέμει ἀμφίδ' ἔτ' ἄκρας
κυρτὸν εὸν κορυφοῦται ἀπο πτύει δ' ἁλος ἄχνην.

Fluctus uti primo cœpit cũ albeſcere ponto: Paulatim ſeſe tollit mare: & altius undas Erigit: inde imo conſurgit ad æthera fundo Ille cum marino motu & littoris fluctus ab initio deſcribit: hoc iſte præteruolat. Deinde quod ait ille πόντω μέν τ ἄπρῶτια κορύσσεται.

Maro ad hoc uertit Paulatim ſeſe tollit mare. Ille fluctus incremento ſuo ait ſublime curuatos littoribus illidi: & aſperginem collectæ ſordis expuere: quod nulla expreſſius pictura ſignaret. Veſter mare a fundo ad æthera uſq; perducit. Dixerat: idq; ratũ ſtygii per flumina fratris Per pice torrentis atraque uoragine ripas Annuit: & totum nutu tremefecit olympum.

ἦ καὶ κυανέησιν ἐπόφρυσι νεῦσε κρονίων
μάβρόσιαι δ᾽ ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατός ἀπαθνάτοιο μέγαν δ᾽ ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

Phidias cum Iouem olympium fingeret: interrogatus de quo exẽplo diuinam imitaretur effigiem: reſpondit archetypum Iouis in his ſe tribus Homeri uerſibus inueniſſe. Nam de ſuperciliis & crinibus totum ſe Iouis uultum collegiſſe: quod utrunque uidetis a Virgilio prætermiſſum. Sane concuſſum olympum nutus maieſtate non tacuit. Iuſiurandum uero ex alio Homeri loco ſumpſit: ut tranſlationis ſterilitas hac adiectione compenſaretur.

Ora puer p̃ma ſignans intõſa iuuẽta Prætermiſſa gratia ĩcipientis pubertatis minus gratam fecit latinam deſcriptionem.

ὡσδ᾽ ὅταν ἐντε κύνεσσι καὶ ἀνδράσι θηρευτῆσι
κάπριος ἠὲ λέων στρέφεται σθένει βλεμεαίνων
οἱ δέ τε πυργηδὸν σφέας αὐτους ἀρτύναντες
ἀντίοι ἵστανται καὶ ἀκοντίζουσι θαμειας
αἰχμάς ἐκ χειρῶν τὸν δ᾽ οὔπωτε κυδάλιμον κῆρ
ταρβεῖ οἱ δέ φοβεῖται ἀγηνορίη δέ μὶν ἔκτα
ταρφέα τε στρέφεται στίχας ἀνδρῶν πειρητίζων
ὁππητιθύσῃ τῆτ᾽ εἴκουσι στίχες ἀνδρῶν.

Vt fera: q̃ dẽſa uenantũ ſepta corona Cõtra tela furit: ſeſeq; haud neſcia morti Iniicit & ſaltu ſupra uẽabula fert. Videtis ĩ ãguſtũ latinã ꝑabolã ſic eſſe cõtractã: ut nihil poſſit eſſe ieiunius: græcã cõ

tra & uerboꝝ & reꝝ cópia pompam ueræ uenatiõis ĩplesse? In tã ta ergo differentia pene erubescendum est comparare.

φράξαντες δόρυ δούρί σακος σάκει προθελύμνων
ἀσπίσ δ' ἄρ' ἀσπὶ δ' ἔρειδε κὸρὺς κὸρυν ἀνέρα δ' ἀνήρ.

Haud aliter troianæ acies aciesq; latinæ Concurrunt: hæret pedi pes densusq; uiro uir. Quanta sit differenria utriusq; loci: lectori æstimandum relinquo.

ὄρνις γάρ σφιν ἔπῆλθε περησέμεναι μεμαῶσιν
αἰετός ὑψιπέτης ἐπ' ἀριστερά λαὸν ἐέργων
φοινὴ ἐντα δρακοντα φέρων ὀνύχεσι πέλωρον
ζωὸν ἐτ' ἀσπαίροντα καὶ οὔπω γήθετο μάχης
κόψε γάρ αὐτὸν ἔχοντα κατὰ σθῆτος παρὰ δειρὴν
ἰδνώθεὶς ὀπίσω ὁ δ' ἀπὸ ἕθεν ἧκε χαμάζε
ἀλγῆσασ ὀδύνησι μέσω δ' ἔνι κάββαλλ' ὀμίλω
αὐτοσδε κλάγξασ πέτετο πνοιῆσ ἀνέμοιο.

Vtq; uolans alte raptum cum fulua draconem Fert aquila: implicuitq; pedes: atq; unguibus hæsit. Sautius at serpens sinuosa uolumina uersat. Arrectisq; horret squamis: & sibilat ore Arduus ĩsurgens: illa haud minus urget obunco Luctantem rostro: simul æthera uerberat alis. Virgilius solam aquilæ prædam refert: nec homericæ aquilæ omen aduertit: quæ & sinistra ueniens uincentium prohibebat accessum. & accepto a captiuo serpente morsu prædam dolore deiecit: factoq; tripudio solistimo cum clamore dolorem testante præteruolat: quibus omnibus uictoriæ præuaricatio significabatur. His prætermissis quæ animam parabolæ dabant: uelut exanime in latinis uersibus corpus remansit. Parua metu primo mox sese attollit in auras: Ingrediturq; solum: & caput inter nubila condit.

ἣτ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται αὐτάρ ἔπειτα
οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

Homerus ἔριν: hoc ẽ cõtẽtionẽ a paruo dixit ĩcipere: & postea ĩcremẽtũ cælũ usque subcrescere. Hoc idẽ Maro de fama dixit sed incõgrue.. Neq;.n. æq̃ sũt argumẽta cõtẽtiõis & famæ: q̃a cõtẽtio

De comparatione contentionis & æfam

& si usq; ad mutuas uastationes ac bella processerit: adhuc contē tio est: & manet ipsa quæ creuit. Fama uero cum in īmensum ꝓ dit: fama esse iam desinit: & fit notio rei iam cognitæ. Quis. n. iā famam uocet: cum res aliqua a terra in cælum nota sit? Deīde nec ipsam hypbolē potuit æquare. Ille cælum dixit: hic auras & nubi la. Hæc autem ratio fuit non æquandi omnia quæ ab auctore trā scripsit: ꝙ in omni operis sui parte alicuius homerici loci imita tionem uolebat inserere: nec tamen humanis uiribus illam diui nitatem ubiq; æquare: ut in illo loco quem uolo omnium nr̄um iudicio in commune pensari. Minerua Diomedi suo pugnāti dū taxat flammarum addidit ardorem: & īter hostium cædes fulgor capitis uel armorum pro milite minatur.

Δαῖ ἑοὶ ἐκ κόρυθός τε καὶ αρπίδοσ ακαματον πῦρ
αςὲρὀπορινῶ ἐναλίγκιον ὅςε μάλιςα
λαμπρόν παμφαινησι λελουμένος ὠυεανοῖο
τοῖὸν ὁι πῦρ δαῖεν απο κρατὸστε καὶ ὠμωγ.

Hoc miratus supra modum Virgilius immodice est usus. Modo .n. ita de Turno ait. Tremunt sub uertice cristæ Sanguineæ: clypeoq; micantia fulmina mittunt. Modo idem poni de Aenea. Ardet apex capiti cristisq; ac uertice flāma Funditur: & uastos ūbo uomit æreus ignes. Quod q̄ importune positum sit: hic apparet ꝙ necdum pugnabat Aeneas: sed tantum in naui ueniens apparebat. Alio loco: Cui triplici crinita iuba galea alta chimæram Sustinet: ætneos esflantem faucibus ignes. Quid quod Aeneas recēs allatis a Vulcano & in terra positis miratur Terribilem cristis galeam flammasq; mouentem. Vultis aliam fruendi auiditatem uidere loci huius: cuius supra meminimus fulgore correptus?

Seruo uoluit loquēti Ioui assignare parē reuerētiā. Nā cū & ī primo uoluīe: & in. iiii & in. viiii. loquit̄ quædā Iuppiter sine tumultu. Deniq; post Iunonis & ueneris iurgium īfit eo dicēte. Deum domus alta silescit: & tremefacta solo tellus: silet arduus æther. Tū zephyri posuere: præmit placida æquora pōtus: tanq̄ non idē sit qui locutus sit paulo ante sine ullo mūdi totius obsequio. Similis opportunitas ē ī eiusdē Iouis lance quā ex illo loco sūpsit.

καὶ τότε δὴ χρὺσέια πατήρ ἐτίταινε τ αλαντα
ἐδ᾽ἐτίθει δὺο κῆρε ταγηλεγέος θανατοιο

Τὴν μὲν ἀχιλλῆος τὴν δ' ἕκτορος ἱπποδάμοιο
ἕλκε δὲ μέσσα λάβων ῥέπε δ' ἕκτορος αἰσιμον ἦμαρ
ὤχερο δ' εἰς αἴδαο λίπε δὲ ἑ φοῖβος απόλλων.
Nam cum iam de Turno prædixisset Iuno.
Nunc iuuenem imparibus uideo concurrere satis:
Parcarumque dies & lux inimica propinquat.
Manifestumq; esset: Turnum utiq; periturum: sero tamen.
Iuppiter ipse duas æquato examine lances.
Sustinet: & fata imponit diuersa duorum.

Sed hæc & alia ignoscenda Virgilio: qui studii circa Homerum nimietate excedit modum. Et re uera non poterat non in aliquibus minor uideri: qui per omnem poesim suam hoc uno est præcipue usus archetypo. Acriter .n. in Homerum oculos intendit: ut æmularetur eius nõ modo magnitudinem: sed simplicitatem & præsentiam orationis & tacitam maiestatem. Hinc diuersarũ inter heroas suos personarum uaria magnificatio: hinc deorum interpositio: hinc auctoritas fabulosorum: hinc affectuum naturalis expressio: hinc monumentorum persecutio: hinc parabolarum exaggeratio: hinc torrentis orationis sonitus: hinc rerum singularum cum splendore fastigium. Adeo autem Virgilio Homeri dulcis imitatio est: ut & in uersibus uitia quæ a nonnullis imperite reprehenduntur: imitatus sit: eos dico quos græci uocant.

Virgilius nimium Homeri æmulator

Quos hic quoque homericum stilum approbans non refugit: ut sunt apud ipsum a cephali: arietat in portas: parietibus textũ cæcis iter: & similia. Vt est qui in medio uersu breues syllabas pro longis habent. Et duros obice postes. Consilium ipse pater & magna incepta latinus. Syllabæ longiores sunt. Quin protinus omnia uulcano decoquit humorem. Et spumas miscent argenti ac sulphura. Et arbutus horrida. Sunt apud Homerum uersus uulsis ac rasis similes & nihil differentes ab usu loquendi. Hos quoque tanq̃ heroice incomptos adamauit.
Omnia uincit amor: & nos cedamus amori.
Nudus in ignota palinure iacebis arena.
Sunt amœnæ repetitiones: quas non fugit.
Pan etiam arcadia mecum si iudice certet:
Pan etiam arcadia dicat se iudice uictum.

Homerica quoq; epitheta quantum ſit admiratur imitando con
feſſus eſt:& mille talium uocabulorum:quibus uelut ſyderibus
micat diuini carminis uariata maieſtas. Ad hæc a ueſtro reſpõde-
tur. Male ſuada fames. Auricomos cẽtum geminus briareus. Ad
de & fumigeram noctem:& quicquid in ſingulis pene uerſibus
diligens lector agnoſcit. Sæpe Homerus internarrandum uelut
ad aliquem dirigit orationem. Nec hoc Virgilius omiſit. Migrã-
tes cernas:totaq; ex urbe ruentes. Totumq; inſtructo marte uide
res Feruere leucaten. Et Pelago credas innare reuulſas Cycladas.
Et Studio in caſſum uideas geſtire lauandi. Item diuinus ille ua
tes res uel paulo uel multo ante tranſactas opportune ad narra-
tionis ſuæ ſeriem reuocat:ut & hiſtoricum ſtilum uitet non per
ordinem dirigendo quæ geſta ſunt:nec tamen præteritorum no-
bis notitiam ſubtrahat. Theben aſiæ ciuitatem aliaſq; plurimas
Achilles anteq̃ iraſceretur euerterat. Sed Homeri opus ab Achil-
lis ira ſumpſit exordiũ. Ne igitur ignoraremus:quæ prius geſta
ſunt fit eorum tempeſtiua narratio. Item ne ignoraremus: quo
duce claſſis græcorum ignotum ſibi troiæ littus inuenerit:cum de
Calchante quereretur ait:

καὶ νὴ ἔοσ ἠγήσαταχαιῶν ἴλιον εἴσω
ἣν διὰ μαντοσύνην τὴν οἰ πόρε φοῖβος ἀπόλλων.

Et ipſe Calchas narrat omen quod græcis nauigantibus de ſerpẽ
te paſſerum populatore contigerit. Ex quo denunciatum eſt exer
citum annos decem in hoſtico futurum. Alio loco ſenex idem ut
referendis fabulis amica & loquax ætas res refert uetuſtas.

& ſequentia. Virgilius omne hoc genus pulcherrime æmulatus
eſt. Nam memini heſionæ uiſentem regna ſororis Laumedõtia-
dem priamum. Et Atq; equidem memini teucrum ſidona ueni-
re. Et Qualis eram cum primam aciem preneſte ſub ipſa Stra-
ui. Et de furto uel pœna Caci tota narratio nec uetuſtiſſima tacu
it: quin & ipſa notitiæ noſtræ auctoris ſui imitator ingere-

ret. Nâq; ferunt luctu cygnum phœtontis amati: & similia. Vbi uero enumerantur auxilia: quæ græci catalogum uocant: eundē auctorem suum conatus imitari: in nonnullis paululum a grauitate homericā deuiauit. Primum q; Homerus prætermissis athenis ac lacedæmoniis uel ipsis micenis: unde erat rector exercitus: boetiam in catalogi sui capite locauit: non ob loci aliquam dignitatem: sed notissimum promontorium ad exordium sibi enumerationis elegit. Vnde progrediens modo mediterranea: modo maritima iūcta describit. Inde rursus ad utrūq; situm cohærentium locorum disciplina describentis uelut iter agentis accedit. Nec ullo saltu cohærentiam regionum in libro suo hiare permittit: sed hoc hiandi more procedens redit unde digressus est: & ita finitur quicquid enumeratio eius amplectitur. Cōtra Virgilius nullum in commemorandis regionibus ordinem seruat: sed locorum seriem saltibus lacerat. Adducit primum clusio & cosis Massicum. Abas hunc sequitur: manu populoniæ iluæque comitatus. Post hos Asilam misere pisæ. Quæ in q̄ longinqua sint hetruriæ parte notius est: q̄ ut annotandum sit. Inde mox redit cærete & pyrgos & grauiscas loca urbi proxima: quibus ducē Asturem dedit. Hīc rapit illum Cygnus liguriam Ocnus mantuam. Sed ne in catalogo auxiliorum Turni: si uelis situm locorum mente percurrere: īuenies illum continentiam regionum secutum. Deinde Homerus omnes quos in catalogo enumerat: etiam pugnantes uel prospera uel siniſtra sorte commemorat. Et cum uult dicere occisos quos catalogo nō inseruit: non hominis sed multitudinis nomē inducit. Et quotiens multam necem significare uult: messem hominum factam dicit: nulli certum nomen facile extra catalogum uel addens in acie uel detrahēs. Sed Maro noster anxietatem huius obseruationis omisit. Nam & in catalogo nominatos prætexit in bello: & alios nominat ante non dictos. Sub Massico duce mille manus iuuenum uenisse dixit: qui mœnia clusi quiq; cosas liquere. Deinde Turnus naui fugit: qua rex clusinis aduectus ossinius oris: quem Ossinium nunquam ante nominauit. Et nunc inceptum est: regem sub Massico militare. Præterea nec Massicus nec Ossinius in bello penitus apparent: sed & illi quos dicit: fortemq; gyam fortemq; sergestum. Pulcher quoque. Equiculus & mauortius Hæmon & fortissimus. Vmbro & Virbius

hyppoliti proles pulcherrima bello nullum locum inter pugnan
tium agmina uel glorioſa uel turpi commemoratione meruerũt.
Aſtur:itemq; Cupauo:& Cygnus inſignis Cygni Phætontiſque
fabulis nullam pugnæ operam præſtant:cumAleſus & Sacrator
ignotiſſimi pugnent:& Atinas ante nõ dictus.Deinde ĩ his quos
nominat:fit ſæpe apud ipſum incauta confuſio.In nono Cori
næum ſternit Aſilas.Deinde in.xii.Ebuſum Corinæus interficit
Obuius ambuſtum torretem corinæus ab ara Corripit:ut ueniẽ
ti ebuſo plagamque ferenti Occupat os. Sic& Numam quem
Niſus occidit:poſtea Aeneas perſequitur fortemq; Numam.Ca
mertem ĩ.x.Aeneas ſternit.At in.xii. uturna formam aſſimula
ta camerti.Clorea in.xi.occidit Camilla:in.xii.Turnus.Palinu
rus Iaſides & Iapix Iaſides.Quæro an fratres ſint.Hyrtacides eſt
Hippocoõ:& rurſus Hyrtacides Corinæũ ſternit Aſilas.Sed po
tuerunt duo unum nomen habuiſſe. Vbi eſt illa in his caſibus
Homeri cautio:apud quem cum duo Aiaces ſint:modo dicit
λοκρῶνΑἰγεμόγενε ὀιλῆοςταχὺς ἄιας modo ελαμώνιος
Item alibi (αιας.

Nec deſinit:quos iungit nomine inſignibus ſeparare: ne cogat
lector ſuſpitiones de uarietate appellationis agitare.Deinde ĩ ca
talogo ſuo curauit Virgilius uitare faſtidium: quod Homerus
alia ratione non cauit eadem figura ſæpe repetita.Hic autem ua
riat:uelut dedecus aut crimen uitans repetitionem. Primus init
bellum tyrrhenis aſper ab oris:Filius huic iuxta lauſus.Poſt hos
inſignem fama per gramina currũ: Tum gemini fratres:nec pre
neſtine fundator.At Meſappus equum domitor. Ecce ſabinorũ
priſco de ſanguine.Hic agamennonios.Et te montoſe. Quin &
marubia uenit de gente ſacerdos.Ibat & hippolyti proles. Has
copias fortaſſe putat aliquis diuinæ illi ſimplicitati præferendas
Sed neſcio quomodo Homerum repetitio illa unice decet.Et eſt
genio antiqui poetæ digna enumerationiq; cõueniens: q̃ in loco
mera nomina relaturus non incuruauit ſe neque minute torſit:
deducendo ſtilum per ſingulorum uarietates:ſed ſtat in conſue
tudine percenſentium tanq̃ per aciẽ diſpoſitos enumerãs.Quod
non aliis q̃ numerorum fit uocabulis.Et tamen egregie ubi opor
tet de nominibus ducum uariat.

Illam uero enumerationis congeſtionem apud Homerũ Maro admiratus ita expreſſit: ut pene eũ dixerĩ elegantius tranſtuliſſe.

Et ſimilia. Ad quod exemplum illa uirgiliana ſunt.

Agmina denſentur campis: argiuaque pubes
Arũcæque manus rutuli ueteresque ſicani
Et ſacranæ acies & picti ſcuta labici.
Qui ſaltus thyberine tuos ſacrumque numici
Littus arant: rutuloſque exercent uomere colles
Circæumque iugum: quis iupiter anxuris aruis
Præſidet: & cætera. Vterq; ĩ catalogo ſuo poſt difficilium rerum uel noĩnũ narrationẽ infert fabulam uerſibus amœnioribus: ut lectoris animus recreet. Homerus inter enumerandã regionẽ & urbium nomĩa facit locũ fabulis: q̃ horrorẽ ſatietatis excludãt.

Et reliqua; quibus protraxit iocũditatẽ. Virgilius in hoc ſecutus auctorem in priore catalago modo de auẽtino modo de Hippo-

&

lyto fabulatur. In ſecundo cygnus ei fabula eſt: & ſic amœnitas intertexta faſtidio narrationum medetur. In omnibus uero georgicorum libris hoc idem ſumma cum elegantia fecit. Nam poſt præcepta quæ natura res dura eſt: ut legentis animum uel auditum nouaret: ſingulos libros uel acciti extrinſecus argumenti interpoſitione concluſit: primū de ſignis tempeſtatum: de laudatione ruſticæ uitæ ſecundum: & tertius deſinit in peſtilentiā pecorum. quarti finis eſt de Orpheo & Ariſteo nō ocioſa narratio. Ita in omni opere Maronis homerica lucet imitatio. Homerus omnem poeſim ſuā ita ſententiis farſit: ut ſingula eius ἀποφθεγματα uice prouerbiorum in omnium ore fungantur.

Sententiae. Virgilii.

Et alia innumerabilia quæ ſententialiter proferuntur. Nec hæc apud Virgilium fruſtra deſideraueris. Non oīa poſſumus oēs. Omnia uincit amor. Labor īprobus oīa uincit. Vſq; adeo ne mori miſerū eſt? Stat ſua cuiq; dies. Dolus an uirtus quis ī hoſte requiret? Et qd queq; ferat regio: & quid quæq; recuſet. Auri ſacra fames. Et ne obtundam nota referendo: mille ſentētiaꝫ talium aut in ore ſunt ſingulorum: aut obuiæ intentioni legentis occurrunt. In nonnullis ab homerica ſecta Haud ſcio caſu ne an ſponte diſcis fortunam: Homerus neſcire maluit: & ſoli decreto quā μοῖραν uocato mnia regenda cōmittit: adeo ut hoc uocabulum τύχη in nulla parte homerici uoluminis nominet. Contra Virgilius non ſolum nouit & meminit: ſed omnipotentiam quoq; eidem tribuit: quam & philoſophi qui eā nomināt: nihil ſua ui poſſe ſed decreti: ſiue prouidentiæ miniſtram eſſe uoluerunt. Et in fabulis ſeu in hiſtoriis nonnunq̄ idem facit. Aegeō apud Homegum auxilio eſt Ioui. Hunc cōtra Iouem armāt uerſus Maronis. Eumedes. Dolonis proles bello præclara animo māibuſq;

parentem refert: cum apud Homerum dolo imbellis sit. Nullā commemorationem de iudicio Paridis Homerus admittit. Idē uates Ganymedem non ut Iunonis pellicem a Ioue raptum: sed Ioui alium poculorum ministrum in cælum a diis ascitum fert: uelut decorum. Virgilius tantam deam quod cuiuis de honestis fœmine deforme est: uelut specie uictam Paride iudicāte doluisse: & propter catamiti pellicatum totam gentem eius uexasse cō memorat. Interdum sic auctorem suum dissimulanter imitat: ut loci inde descripti solam dispositionem mutet: & faciat uelut aliud uideri. Homerus ingenti spiritu ex perturbatiōe terre ipsū Ditem patrem territum prosilire & exclamare quodāmō facit.

Hoc maro nō narrationis: sed parabolæ loco posuit: ut aliud eē uideretur. Non secus ac si qua penitus ui terra dehiscens Infernas referet sedes: & regna recludat Pallida diis inuisa: superque immane barathrum Cernatur: trepidentque īmisso lumine manes. Hoc quoque simulando surripuit. Nam cum ille dixisset deos sine labore uiuere. θεὸι ῥεῖα ζῶντες Hoc idem dixit occultissime: Dii iouis in tectis iram miserantur inanem Amborum: & tantos mortalibus esse labores. quibus ipsi scilicet carent. Quid Virgilio contulerit Homerus: hinc maxime liquet: q̄ ubi rerum necessitas exegit a Marone dispositionem inchoandi belli: quam non habuit Homerus: quippe qui Achillis iram exordium sibi fecerit: quæ decimo demum belli anno contigerit: laborauit ad rei nouæ partum: ceruum fortuito saucium fecit causam tumultus. Sed ubi uidit hoc leue nimisque puerile: dolorem auxit agrestium: ut impetus eorū sufficeret ad bellum. Sed nec seruos Latini & maxime stabulo regio curantes atque ideo quid fœderis cum troianis Latinus icerit: ex munenbus equorum & currus iugalis non ignorantes: bellum generis domini oportebat tamē ferre. Quid igitur deorum maxima deducitur e cælo: & maxima fu

riarum de tartaris assciscitur. Sparguntur angues uelut in scæna parturientes furorem. Regina non solum de penetralibus reuerẽtiæ matronalis educitur: sed & per urbem mediam cogitur facere discursus. Nec hoc contenta siluas petit accitis reliquis matribus in societatem furoris Bacchatur chorus quõdam pudicus & orgia insana celebrantur. Quid plura? maluissem Maronẽ & in hac parte apud auctorem suum uel apud quenlibet græcorũ aliũ quod sequeret habuisse. Aliũ nõ frustra dixi: qa nõ de unius racemis uindemiã sibi fecit: sed bene in rem suam uertit qcquid ubicũq; inuenit imitandũ: adeo ut de argonauticoꝝ quarto quorum scriptor ẽ. Appollonius librũ æneidos suæ quartum totũ pene formauerit: ad Didonem uel Aeneã amatoriã cõtinẽtiam Medeæ circa Iasonem transferendo: quod ita elegantius auctore digessit: ut fabula lasciuientis Didonis: quam falsã nouit uniuersitas: per tot tamẽ sæcula speciẽ ueritatis obtineat: & ita pro uero ꝑ ora omniũ uolitet: ut pictores fictoresque q figmentis liciorũ contextas imitantur effigies: hac materia uel maxime ĩ efficiendis simulacris tanq̃ unico argumẽto decoris utunt: nec minus histrionũ ꝑpetuis & gestibus & cantibus celebrat. Tantum ualuit pulchritudo narrandi: ut oẽs phœnissæ castitatis cõscii: nec ignari manũ sibi iniecisse reginã ne pateret dãnum pudoris: cõniueant tamẽ fabulæ: & ĩtra cõscientiã ueri fidẽ frementes malint pro uero celebrari: quod pectoribus hũanis dulcedo fingentis ĩfudit. Videamus utrũ attigerit & pindaꝝ: quẽ Flaccus imitationi inacessum fatet. Et minuta quidẽ atque rorãtia quæ inde subtraxit: relĩquo. Vnũ uero locũ: quẽ tentauit ex integro pene trãscribere: uolo cõmunicare uobiscũ: qa dignus ẽ: ut eum uelimus altius ĩtueri. Cũ pindari carmẽ quod de natura atq; flagrãtia mõtis ætnæ cõpositũ ẽ: æmulari uellet: eiusmodi sẽtẽtias & uerba molitus est: ut Pindaro quoque ipso q nimis opima & pingui facũdia existimatus est: insolentior hoc quidem in loco tumidiorque sit. Atq; uti uosmetipsos eius quod dico arbitros faciam: carmen Pindari quod est super monte ætna quantulũ mihi est memoriæ dicam.

Quartus Aeneidos sumptus Appollõio argõauticorum scriptore.

Sũma laus .iiii. libri.

De monte Aetna iuxta imitatiõem Pindari

κίωνδ' οὐρανὶα συνέχει νιφόσσ' αἴτνα πάνετες χίονός ὀξέιας
τιθήνᾱτ ζᾱ ἐρεύγονται ἀπλάτου πυρος ἀγνόταται ἐκ μυχῶν
πῆγαὶ ποταμοὶ δ' ἀμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ αἴ

θωνος ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας φοίνισσα κυλινδάμενα φλὸξ ἐσβαθεῖαν φέρει πόντου πλάκα γὺν πατάγω κεῖνο δ' ἀφαίστοιο κρουνοὺς ἐρπετὸν δεινοτάτους ἀναπέμπει.

Audite uũc Virg. uersus: ut ĩcoasse eũ uerius q̃ ꝑfecisse dicatis.
Portus ab accessu uentorum immotus: & ingens
Ipse: sed horrificis iuxta tonat ætna ruinis.
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo & candente fauilla:
Attollitq; globos flammarum: & sydera lambit.
Interdum scopulos auulsaque uiscera montis.
Erigit eructans: liquefactaq; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat: fundoq; exæstuat imo.

In prĩcipio Pindarus ueritati obscutus dixit quod res erat: quodq; illic oculis deprehẽdit: interdiu fumare ætnã noctu flãmigare Virgilius autem dũ in strepitu sonituque uerboꝝ cõquirẽdo laborat: utrũq; tempus nulla discretione facta confundit. Atque ille græcos quidẽ fontes imitatus ignes eructare: & fluere amnes fumi: & flãmarũ fulua & tortuosa uolumina ĩ plagas maris ferre quasi quosdã igneos amnes luculente dixit. At hic uester atrã nubem turbine piceo & fauilla fumante ῥόον καπνοῦ αἰθῶνα interpretari uolens crasse & immodice congessit. globosq; flammarum quod ille κρουνοὺς dixerat: duriter posuit & ἀκύρως. Hoc uero inenarrabile est: ꝙ nubem atrã fumare dixit turbine piceo & fauilla cadente. Non enim fumare solent neque atra eẽ quæ sunt cadentia: nisi forte cadente dixit peruulgate & improprie pro feruenti non pro relucenti. Nam cadẽs scilicet a cãdore nõ a calore dictũ. Quod autẽ scopulos eructari & erigi eosdẽq; ipsos statĩ liquefieri & gemere atque glomerari sub auras dixit: hoc nec a Pĩdaro scriptum nec unq̃ fando auditũ: & oĩum quæ monstra dicunt: mõstrosissimũ ẽ. Postremo graiæ linguæ q̃ se libenter addixerit: de crebris quæ usurpat uocabulis æstimate. Ditus Vlyxis. Spelæa ferarum. Dædala tecta. Rhodopeiæ arces. Altaque panchæa: atque gæthæ atq; hebrus: & actias orithya. Et Thyas ubi audito stimulat trieterica baccho. Orgia: nocturnusq; uocat clamore citheron. Et non tibi tyndaridis facies inuisa lacænæ. Et Ferte simul faunique pedem dryadesq; puellæ. Et hinc atque hinc glomerantur oreades. Et Pars pedibus plaudũt cho-

de multis uocabulis græcis sibi usurpatis

reas. Et Mileſia uellera nymphæ Carpebant hyaliſa tyro fucata colore. Et Drunoq; xanthoq; liceaque phyllodceque. Et Melite panopæaque uirgo: Neſæa ſpioque thaliaq; cymodeceque. Eal cādrūque haliūque nœmonaque prytaninque. Et Amphyō dir cæus in attæo. Et Senior glaucique chorus inouſq; palæmon. Verſus eſt Parthenii: quo grammatico in græcis Vigilius uſus ē. Hic ait: Glauco & panopeæ & inoo melicerte: Et tritoneſq; citi īmania cete. Adeo autē & declinatōibus græcis delectat: ut Mne ſthea dixerit ꝓ Mneſtheū. Sicut ipſe alibi: Nec fatre Mneſtheo Et ꝓ Orpheo dicere maluerit Orphi græce declinādo: ut Orphi caliopea lino formoſus apolo. Et uidimus o ciues diomede. Et taliū nominū accuſatiuus græcus eſt in e deſinēs. Nam ſiqs eū putat latine dixiſſe Diomedē: ſanitas metri in uerſu deſiderabit. Deniq; omnia carmina ſua græce maluit īſcribere bucolica geor gica æneis: cuius nominis figuratio a regula latinitatis aliena eſt. Sed de his hactenus quorum plura omnibus aliqua nonnullis romanorum nota ſunt. Ad alia uenio quæ de græcarum litterarum penetralibus eruta nullis cognita ſunt: niſi qui græcam doctrinam diligenter hauſerunt. Fuit enim hic poeta ut ſcrupuloſe & anxie: ita diſſimulanter: & quaſi clanculo doctus: ut multa tranſtulerit: quæ unde tranſlata ſint: difficile ſit cognitu. In exordio georgicorum poſuit hos uerſus.

Multa traſlata a uirgilio & ignorantur inde

Liber & alma ceres ueſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta:
Poculaque inuentis acheloia miſcuit uuis.

Nihil ī his uerſibus grāmaticoꝝ cohors diſcipulis ſuis amplius tradit: niſi illud opera Cereris effectū: ut homines ab ātiquo uictu deſiſterēt: & frumēto pro glandibus uterentur. Liberū uero uitis repertorem præſtitiſſe humano potui uinū: cui aqua admiſceretur. Cur aūt acheloum amnem potiſſimum Virgilius: cum aquā uellet intelligi noīauit: nemo uel quærit: uel omnino ſubeſſe aliquid eruditius ſuſpicatur. Nos id altius ſcrutati animaduertimus doctum poetam antiquiſſimorū græcorū more (ſicut docebit auctoritas) elocutū. apud quos proprie in aquæ ſignificatione ponebatur achelous. Neque id fruſtra: nā cauſa quoq; eius rei cū cura relata ē. Sed prius q̄ cauſā ꝓpono. illud ātiquo poeta

De achelao amne ꝓ aq̄

teſte mõſtrabo: hunc morẽ loquẽdi peruagatũ fuiſſe: ut acheloũ pro quis aqua diceret. Ariſtophanes uetus comicus in comœdiã cotalo ſic ait: Grauabor īquit uino cui aqua ñ fuiſſet admixta. i. mero. Cur aũt ſic loqui ſoliti ſunt: Ephorus notiſſimus ſcriptor hiſtoriarum libro ſecundo oſtendit his uerbis:

Põt ne lucidius oſtẽdi acheloũ a græcis ueteribus pro quacunq; aqua dici ſolitũ. Vnde doctiſſime Virgilius ait uinũ acheloo Libeꝝ pr̃em miſcuiſſe. Ad quã rẽ & ſi ſatis teſtiũ ẽ: cũ Ariſtophãis comici & Ephori hiſtorici uerba prodiderimus: tñ ultra ꝓgrædiemur. Didymus enĩ grãmaticorum longe eruditiſſimus poſita cã, quã ſuperius Ephorus dixit: alterã quoq; adiecit his uerbis:

Licet abunde iſta ſufficiãt ad probationẽ moris antiqui: quo ita loquẽdi uſus fuit: ut achelous cõmune omnis aquæ nomen haberet: tamẽ his quoq; & Euripidis nobiliſſimi tragœdiarũ ſcriptoris addetur auctoritas: quã idem Didymus grãmaticus ĩ his libris quos Τραγῳδουμένης λέξεως ſcripſit: poſuit his uerbis:

Sunt in libro ſeptimo illi uerſus: quibus hernici populi & eorũ nobiliſſima ut tũc erat ciuitas anagnia enumerant. Quos diues anagnia paſcit:
Quos amaſene pater: non illis omnibus arma
Nec clypei curruſue ſonãt. pars maxima glandis
Liuentis plumbi ſpargit pars ſpicula geſtat
Bina manu: fuluoſq; lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti: ueſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedis: crudus tegit altera pero
Hunc morẽ in italia fuiſſe: ut uno pede calciato altero nudo iret ad bellũ: nuſq̃ adhuc qd̃ ſciã repperi: ſed eã græcoꝝ nõnullis cõ ſuetudinẽ fuiſſe locupleti auctore iã palã faciã. In qua qdẽ re mirari ẽ pœtæ huius occultiſſimã diligẽtiã. Qui cũ legiſſet hernicos quorum ẽ anagnia: a pelaſgis oriundos appellatos quæ ita a pelaſgo quodã duce ſuo: qui Hernicus nominabatur: morẽ quẽ de ætolia legerat hernicis aſſignauit: q ſũt uetus colõia pelaſgoꝝ & Hernicũ quidẽ hominẽ pelaſgũ ducẽ hernicis fuiſſe Iulius Higinus ĩ libro ſecũdo urbiũ nõ paucis uerbis probat Morẽ uero æto

Mos eũdi in bellum

Pelaſgus Hernicus

lis fuisse uno tãtummõ pede calciato ĩ bellũ ire: ostendit clarissimus Euripides scriptor tragicus. In cuius tragœdia quæ Meleager ĩscribitur: nuntius ĩducitur describens: quo quisq; habitu fuerit ex ducibus: qui ad aprum capiendum conuenerant. In eo hiuersus sunt:

Animaduertitis diligentissime uerba Euripidis a Marone seruata. Ait enim ille:

Et eũdem pedẽ nudũ Virgilius quoq; dixit: Vestigia nuda sinistri ĩstituere pedis. In qua qdẽ re quo uobis studiũ nostrorũ magis cõprobet: nõ reticebimus: rẽ paucissimis notã reprehẽsũ Euripidẽ ab Aristotele: qui ignorãtiã istud Euripidis fuisse cõtendit. Quod ne affirmẽ potius q̃ probẽ Aristotelis uerba ponã ex libro quẽ de pœtis secũdo supra dixit. In quo de Euripide loquẽs ait:

Cum hæc ita sint: uidetis tamẽ Virgiliũ Euripide auctore q̃ Aristotele uti maluisse Nam ut haec ignorauerit tã anxie doctus minime crediderim. Iure autem prætulit Euripidem. Est enim ĩgẽs ei cum græcarum tragœdiarum scriptoribus familiaritas: quod uel ex præcedentibus licet uel ex his quæ mox dicentur: opinari. In libro quarto in describenda Elissæ morte ait: q; ei crinis abscisus esset his uersibus:

Crinis abscidit moriẽtibus

Nondum illi flauum proserpina uertice crinem
Abstulerat: stygioque caput dãnauerat orco.

Deinde Iris a Iunone missa abscidit ei crinem: & ad orcũ refert. Hãc Virgilius nõ de nihilo fabulã fingit: sicut Aurelius uir aliarum doctissimus Cornutus extimat: qui ad notationem eiusmodi apposuit his uersibus uerba Cornuti. Vnde hæc historia ut crinis auferẽdus sit moriẽtibus: ignorat. Sed assueuit pœtico more aliqua fingere: ut de aureo ramo. Hæc Cornutus. Sed me pudet q; tãtus uir græcarum etiã doctissimus litterarũ ignorauit Euripidis nobilissimã fabulã Alcestim: In hac enim fabula ĩ scæna Orcus ĩducit gladiũ gestãs: quo crinẽ abscidit Alcestidi: & sic loqtur

Proditum ẽ(ut opinor)quem ſecutus Virgilius fabulam abſcindendi crinis induxerit. ἀγνίσαι autem dicunt diis conſecrare: unde pœta noſter ait ex Iridis perſona. Hunc ergo diti ſacrũ iuſſa fero: teq; iſto corpore ſoluo. Nunc quia pleraq; & omnia que ſupradixi inſtructa auctoritate tragicorum probaui: id quoq; q đ a Sophocle tractum ẽ: annotabo. In libro enim quarto Virgilius Eliſſam facit poſtq̃ ab Aenea relinquitur. uelut ad ſacricolas & fagarumq; carmina & deuotiones fugientem: & inter cætera ait ſedandi amoris gratia herbas quæſitas: quæ æneis falcibus ſecarentur. Hæc res nonne quæſtione digna eſt? Vnde Virgilio Aeneæ falces in mentem uenerint? Ponam itaq; uirgilianos uerſus mox & inde Sophoclis: quos Maro æmulatus eſt:

Falx ahena ĩ ſacris

Falcibus & meſſæ ad lunam quæruntur ahenis
Pubentes herbæ nigri cum lacte ueneni.

Sophoclis autem tragœdia id de quo quærimus etiã titulo præfert. Inſcribitur enim rizotomoi: in qua Medæam deſcribit maleficas herbas ſecãtem: ſed auerſam: ne ui noxii odoris ipſa interficeretur: & ſuccum quidem herbarum in cados æneos refundentem. Ipſas autem herbas æneis falcibus execantem. Sophoclis uerſus hi ſunt:

Hæc Sophocles. Quo auctore ſine dubio Virgilius protulit æneas falces Omnino autem ad rem diuinam pleraq; ænea adhiberi ſolita multa indicio ſunt & in his maxime ſacris quibus delinire aliquos aut deuouere aut deniq; exigere morbos uolebãt. Taceo illud plautinum cum ait: Mecum habet pagus morbus æs & q̃ alibi Virgilius: Curetum ſonitus crepitãtiaq; æra. Sed Carminii curioſiſſimi & docti uerba ponam: qui in libro de italia ſecũdo ſic ait: Prius itaq; & tuſcos æneo uomere uti cum conderẽtur urbes ſolitos: in traiecticis eorum ſacris inuenio: & in ſabinis ex ære cultros: quibus ſacerdotes tonderentur. Poſt hæc Carmini uerba longum fiat: ſi uelim percenſere q̃ multis in locis grecorum uetuſtiſſimi æris ſonos tanq̃ rem ualidiſſimam adhibere ſoliti ſunt. Sed præſenti operi docuiſſe nos ſufficit: falces æneas Maronis exemplo græci auctoris inductas: In libro nono Virgilius poſuit hos uerſus

Vomer æneus ĩſignãdis mœnibus urbis

Stabat in egregiis arcentis filius armis
Pictus acu chlamydem & ferrugine clarus hibera
In signis facie: genitor quem miserat arcens
Eductum matris loco symetia circum
Flumina: pinguis ubi & placabilis ara palici.

Quis hic Palicus deus uel potius qui dii Palici (nam duo sunt) apud nullum penitus auctorem latinum quod sciam repperi: sed de græcorum penitissimis litteris hanc historiam eruit Maro Nam primum ut symetus fluuius cuius his uersibus meminit: in sicilia ē: ita & dii Palici in sicilia coluntur: quos primum omnium Aeschylus tragicus uir utiq; siculus in litteras dedit. Interpretationē quoq; nominis eorum: quam græci ἀιτυμολογίαν uocant: expressit uersibus suis. Sed priusq̄ uersus Aeschyli ponā paucis explananda est historia Palicorum. In sicilia symetus fluuius est. Iuxta hunc nympha Thalia compressu Iouis grauida metu Iunonis optauit: ut sibi terra dehisceret. factum ē. Sed ubi uenit tempus maturitatis infantū: quos aluo illa gestauerat: recluſa terra est: & duo infantes de aluo Thaliæ pgressi emersērūt appellatique sunt Palici ἀπὸ τοῦ πάλιν ἵκεσθαι: quoniā prius ī terram mersi: denuo inde regressi sunt. Nec longe inde lacus breues sunt: sed īmensum profundi aquarum scaturigine semper ebullientes: quos incolæ crateras uocant: & nomine dellos appellant: fratresq; eos Palicorum extimant: & habentur in cultu maximo: præcipueq; circa exigendum iuxta eos iusiurandum præsens & efficax numen ostenditur. Nam cum furti negati uel eiusce modi rei fides quæritur: & iusiurandum a suspecto petitur: uterq; ab omni contagione mundi ad crateras accedunt: accepto prius fideiussore a persona q̄ iuratura est: de soluēdo eo quod peteretur: si addixisset euentus. Ille īuocato loci numine testatū faciebat esse iurator: de quo iuraret. Quod si fideliter faceret: discedebat illæsus. Si uero subesset iuriiurando mala cōscientia: mox in lacu amittebat uitam falsus iurator. Hæc res ita religionem fratrum commendabat: ut crateres quidem implicabiles uocarētur. Nec sine diuinatione est Palicorum templum. Nā cū sicilā sterilis annus arefeciſſet: diuino Palicorum responso admoniti siculi Heroi cuidam certum sacrificiū celebrauerunt & reuertit ubertas. Qua gratia siculi omne genus frugum cōgesserūt ī arā

Palicorum. Ex qua ubertate ara ipſa pinguis uocata ẽ. Hæc ẽ oĩs hiſtoria: quæ de Palicis eoꝝq; fratribus in græcis tantũmodo litteris ĩuenitur: quas Maro nõ minus q̃ latinas hauſit. Sed hæc q̃ diximus auctoritatibus approbanda ſunt. Aeſchyli tragœdia ẽ: quæ inſcribitur ætna. In hac cũ de Palicis loqueretur: ſic ait:

Hæc Aeſchylus

Calias autem in ſeptima hiſtoria de rebus ita ſcribit:

Hactenus Calias. Polemon uero ſic ait: ĩ libro qui inſcribitur:

Hæc Polemon. Sed & Anaxagoras in tertia hiſtoria ſua de locĩ diuinitate ita ſcribit:

Abſoluta ẽ extimo & auctoribus idoneis aſſerta explanatio uirgiliani loci quẽ litteratores noſtri nec obſcurum putant: contenti uel ipſi ſcire uel inſinuare diſcipulis Palicũ dei eſſe cuiuſdam nomen. Quis ſit autem deus iſte uel unde ſit dictus: tam neſciunt q̃ ſcire nolũt: qa nec ubi q̃rant ſuſpicant̃: quaſi græcæ lectionis exptes. Nec illos uerſus relinq̃mus ĩtactos: q ſũt ĩ prĩo γεωργικῶν

Humida ſolſtitia atq; hyemes orate ſerenas
Agricolæ. hyberno lætiſſima puluere farra.
Lætus ager nullo tantum ſe miſia cultu
Iactat: & ipſa ſuas mirantur gargara meſſes.

Senſus hic cum uideatur obſcurior: pauloq; perplexius q̃ pœtæ huius mos eſt pronuntiatus: tamen habet in ſe animaduertendam quæſtionem ex græca antiquitate uenientem. Quæ ſint iſta gargara: quæ Virgilius eſſe uoluit fertilitatis exemplar. Gargara hæc igitur ſunt in miſia: quæ eſt helleſponti prouĩcia. Sed ſignificatio nominis & loci duplex ẽ. Nam & cacumẽ mõtis idæ: & oppidũ ſub eodẽ mõte hoc noĩe uocãt̃. Homerus ſignificationẽ cacuminis ita poſuit γάργαρον ἄκρον Hic gargarũ p excelſiſſimo mõtis loco accipi cõuẽire & ipſe ſẽſus ĩdiciũ facit nã d̃ Ioue

loquit̃ Sed & alibi eodem Homero teſte manifeſtius exprimitur Et Epicharmus uetuſtiſſimus poeta in fabula quæ inſcribitur troes: ita poſuit:

Ex his liquido claret gargara cacumen idæ montis appellitari. Pro oppido autem gargara qui dixerint: enumerabo. Ephorus notiſſimus hiſtoriarum ſcriptor in libro quinto ſic ait:
Nec Ephorus ſolus: ſed etiam Phileas uetus ſcriptor in eo libro qui inſcribitur aſia: ſic meminit:

Arati etiã liber elegiõ fertur in quo de Diotĩo quodã pœta ſic ait

Gargara oppidum

Ex his uerſibus etiã ciuiũ nomẽ ĩnotuit: quia gargares uocãtur. Cũ igitur conſtet gargara nunc pro montis cacumine: nunc pro oppido ſub eodem monte poſito accipienda. Virgilius non de ſummo monte: ſed de oppido loquitur. Cur tamen gargara poſuerit: ut locum frugum feracem requiramus: & oẽm quidẽ illã miſiam opimis ſegetibus habitam ſatis cõſtat: ſcilicet ob humorem ſoli. Vnde Virgilius ĩ ſupradictis uerſibus cũ dixiſſet: Humida ſolſtitia: intulit: nullo tantum ſe miſia cultu iactat: atque diceret Omnis regio quæ opportunos habuit humoreſ æquipara bit fœcunditates aruorum miſiæ. Sed Homerus cum ait:

Humidũ deſignat ſubiac ẽtẽ mõti agrũ. Nã polypida ea ſignificat fõtibus abũdãtẽ. Vnde hæc gargara tãta frugũ copia erat: ut qui magnũ cuiuſq; rei numerũ uellet exprimere: p multitudine ĩmẽſa gargara nominaret. Teſtis Alceus: q ĩ celo tragœdia ſic ait:

Gargara ut uidetis manifeſte poſuit pro multitudine. Nec alter Ariſtomenes:

Ariſtophanes autẽ comicus compoſito nomine ex arena & gargaris innumerabilem: ut eius lepos eſt: numerum conatur expri mere: In fabula enim Acharneuſin ait:

aũt ſeorſũ pro multis Varro ſæpe ĩ menippeis ſuis poſuit. Sed ariſtophães adieć gargara ad ſignificationẽ numeroſitatis ĩnũeſ

Est ergo secūdum hæc sēsus horum numerositas īnumeræ: tēpe ries: ut hyems serena sit: solstitium uero imbricū: fructus optīe proueniūt. Hæc autem adeo agris necessaria sunt: ut sine iis nec illi natura secundissimi misiæ agri respōsuri sint opinioni fertili tatis: quæ de his habet. Addit misiæ nominatī gargara: q; ea urbs posita in imis radicibus idæ mōtis defluentibus inde humoribus irrigetūr: possitq; uideri solstitiales imbres non magnopere desiderare. Hoc in loco ad fidem sensui faciendam: q; uliginosa sit non sola gargara prouincia montis sed & uniuersæ misiæ arua: adhiberi potest testis Eschylus: hyēs serena

Quid de græcis in hoc loco traxerit diximus. Addemus præterea hoī cū iocunditatis gratia: & ut liqueat Virgiliū nostrum undiq; ueterum sibi ornamēta traxisse: unde hoc dixerit: hyberno lætissima puluere farra. In libro enim uetustissimo; carminū qui ante omnia quæ a latinis scripta sunt, compositus ferebatur: iuenitur hoc rusticum uetus canticum: Hyberno puluere: uerno luto grādia farra Camille mētes. Nomina poculorū Virgilius plerūq; græca ponit: ut carchesia ut cymbia ut cātaros scyphos. De carchesis ita: Cape meonii carchesia bacchi oceano libemus ait. Et alibi. Hic duo rite mero libans carchesia baccho. De cymbiis: Inferimus tepido spumantia cymba lacte. De cantaro: Et grauis attrita pēdebat cantarus ansa. De scyphis: Et sacer īpleuit dextrā scyphus. Et autem cuius figuræ sint: quisue eorum fecerit mētionem: nemo quærit cōtenti scire cuiuscemodi esse pocula Et scyphos quidem cantarosq; cōsueta uulgi noīa ferēdum si transeāt. Sed de carchesiis cymbiisq; q̄ apud latinos haud scio an nunq̄ repperias apud græcos aūt sunt rarissima: non uideo cur cogantur īquirere: quid sibi noua & peregrina græca noīa uelint. Est aūt carchesium poculum græcis tā tummodo notum. Meminit eius Pherecides ī libris historiarum aitq; Iouē Alcumenæ precium cōcubitus catchesium aureum dono dedisse. Sed plautus īsuetum nomen reliquit aitq; in fabula amphitryone pateram datam. cum longe utriusq; poculi figura diuersa sit. Patera enim ut & ipsum nomen indicio est: planum ac patens ē. Carchesium uero procerum & circa mediam partem compressum ansatum mediocriter ansis a sūmo ad īfimū pertī-

De uariis poculoꝝ nominibus

carchesium

Patera Carchesii forma

gentibus. Aſclepiades aũt uir ĩter græcos apprime doctus ac dili/
gẽs: carcheſia a nauali re exiſtimat dicta. Ait enim naualis ueli p̃
tem ĩferiorẽ paternã uocari: at circa mediã ferme partẽ
dici: ſũmam uero partem carcheſium nominari: & inde diffũdi ĩ
utrũq; ueli latus: eaq; cornua uocãtur Nec ſolus Aſclepiades me
minit huius poculi: ſed & alii illuſtres pœtæ: ut Sappho quæ ait

Sophocles in fabula quæ inſcribitur:

cymbia Hæc de carcheſiis ignoratis latinitati & ſola græcia celebratis Sed
nec cymbia in noſtro ſermone reperies. Eſt enĩ a græcorum pau/
cis relatum. Phelimon notiſſimus comicus in ſãtaſmate ait:

Anaxandrides etiam comicus in fabula a græcis:

Meminit eius & Demoſthenes ĩ orõe q̃ ẽ ĩ Midiã. Cĩbia aũt hæc
ut ipſius nõinis figura ĩdicat: diminutiue a cymba dicta quod &
apd̃ græcos & apud nos ab illis trãhẽtes nauigii gẽus ẽ. Ac ſane aĩ
aduerti ego apud græcoſ multa poculorum genera a re nauali co/
gnominata: ut carcheſia ſupra docui: ut hæc cĩbia pocula p̃cera
ac nauibus ſimilia. Meminit huius poculi Eratoſthenes uir lõge
doctiſſimus ĩ epiſtola ad Agetorem lacedæmonium his uerbis:
Fuerunt: qui cymbium a ciſſimbio
per ſincopam dictum exiſtimauerunt. Ciſſimbii autẽ (ut de Ho
mero taceam: qui hoc poculum Cyclopi ab Vlyxe datum memo
rat) multi faciunt mentionem: uoluntq; nonulli proprie' ciſſim/
bium ligneum eſſe poculum ex hedera: id ẽ κισσοῦν. Et Nicãder
quidam colophonius in primo hialicon ſic ait:

Sed & Callimachus meminit huius poculi:

Qui autẽ ciſſimbium ex hedera factũ poculũ ὃ ἰονὲκ κίσσοῦ nõ
dici arbitrantur: Euripidis auctoritate niti uidentur: qui in An/
dromacha ſic ait.

cantarus Hæc dẽ cymbo. Sequitur ut quãdo cantarum & poculi & naui/

gii genus esse supradiximus probet exẽplis. Et pro poculo qdem notares ẽ: uel ex ipso Virgilio qui apertissime propriũ Liberi patris poculũ assignat Sileno. Sed id ut supra polliciti sumus etiã ꝑ nauigio poni solitũ debemus ostẽdere. Menãder in nauclero. Scyphus

Et sacer ĩpleuit dextrã scyphus scyphus Herculis poculũ est: ita ut Liberi prĩs cãtarus: Herculẽ uero fictores ueteres nõ sine cã cũ poculo fecerũt: & nõnũq̃ cassabũdũ & ebriũ: nõ solũ ꝙ is heros bibax fuisse perhibetur: sed etiã ꝙ antiqua historia ẽ: Herculẽ poculo tanq̃ nauigio uẽtis ĩmensa maria transisse. Sed de utraq; re pauca ex græcis antiquitatibus dicã Et multibibum heroa istum fuisse: ut taceam quæ uulgo nota sunt: illud nõ obscurũ argumẽtum est: quod Ephippus in Busiride inducit Herculẽ sic loquẽtẽ Hercules multibibus

Et etiã historia nõ adeo notissĩa nationẽ q̃dã hoĩum fuisse ꝑpe heracleã ab Hercule cõstitutã cilicranos; cõposito noĩe ἀπὸ τῆς κύλικος. Quod poculi genus nos una littera ĩmutata calicẽ dicimus. Poculo autem. Herculem ductũ ad ἐγκήτηρα. i. hispaniæ ĩ sulã nauigasse: & Piniastis egregius scriptor græcorum dicit: & Pherecides auctor ẽ: quorum uerbã subdere supsedi: quia propriora sunt fabulæ q̃ historiæ. Ego tamẽ arbitror nõ poculo Herculẽ maria trãsuectũ: sed nauigio cui scypho nomen fuit: ita ut supra cantarum & carchesium & a cymbiis deriuata cymba omnia hæc asseruimus nauigiorum uocabula. Nomina quoq; Virgilius nonnunq̃ ex antiquissimis græcorum historiis mutuat. Scitis apud illũ unã ex comitibus Dianæ Opin uocari. Quod nomen uulgo fortasse temere impositum uel etiam fictum putatur ab ignorantibus insidiosum poetam cognomen quod a ueteribus græcis scriptoribus ipsi Dianæ fuerat impositum comiti eius assignare uoluisse. Sed uirgilius sic ait: Calix noĩa mutuata ex antiqs̃simis græcorũ historiis

Velocem interea superis in sedibus opin
Vnam ex uirginibus sociis sacraq; caterua
Compellabat: & has tristis latonia boces Ore dabat. Et infra:
At triuiæ costos iam dudum in montibus opis.
Opin inquit comitem & sociã Dianæ. Sed audite unde uirgilius hoc nomẽ acceperit: qui ut dixi quod epitheton ipsuisce legerat: Opis

ſociæ eius impoſuit Alexander ætholus poeta egregius in libro qui inſcribitur muſæ refert quanto ſtudio populus epheſius dedicato templo Dianæ curauerit premiis propoſitis: ut qui tunc erant poetæ ingenioſiſſimi: in deam carmina diuerſa componerent. In his uerſibus Opis nō comes Dianæ: ſed Diana ipſa uocata eſt. Loquitur aūt (ut dixi de populo epheſio:

Apparuit (ni fallor) Opin Dianam dictam: & Virgilium de nimia doctrina hoc nomen in eius comitem tranſtuliſſe. Exceſſere omnes adytis ariſq; relictis dii. Hoc unde Virgilius dixerit: nullus inquirit: ſed conſtat illum de Euripide traxiſſe: qui in fabula troadibus inducit Appolinem: cū troia capienda eſſet iſta dicēte:

Qui rurſus docent unde uirgilius uſurpauerit diſceſſiſſe deos a ciuitate iam capta. Nec hoc ſine auctoritate græcæ uetuſtatis eſt: quod ait: Ipſa iouis rapidum iaculata e nubibus ignem.
Euripides enim inducit Mineruam uentos cōtra græcorum claſſem a Neptuno petentem: dicentemq; debere illum facere quod Iupiter fecerit: a quo in græcos fulmen acceperit. Apud Virgilium Pan niueo lanæ munere l unam illexiſſe perhibetur in nemora alta uocans. Munere ſic niueo lanæ ſi credere dignum eſt: & reliqua. In hoc loco Valerius Probus uir perfectiſſimus notat neſcire ſe hanc hiſtoriam ſiue fabulam: quo referat auctore. Quod tātum uirum fugiſſe miror. Nam Nicander huius eſt auctor hiſtoriæ poeta: quem Didymus grammaticorum omnium quiq; ſint: quique fuerint inſtructiſſimus fabuloſum uocat. Quod ſciens Virgilius adiecit: ſi credere dignum: adeo ſe fabuloſo uſum auctore fatetur. In tertio libro curſim legitur: neque unde traſlatum ſit quæritur:
Quæ phœbo pater omnipotens: mihi phœbus apollo Prædixit & cætera. In talibos locis grāmatici excuſātes īperitiam ſuam inuentiones has ingenio magis q̄ doctrinæ Maronis aſſignant nec dicant eum ab aliis mutuatum: ne nominare auctores cogantur Sed affirmo doctiſſimum uatem etiam in hoc Aeſchylum eminentiſſimum tragœdiarum ſcriptorem ſecutum: qui in fabula quæ latina lingua ſacerdotis inſcribitur: ſic ait:

Ecquid clarum factum? inde sumpsisse Virgilium: q; Apollo ea uaticinetur: quæ sibi Iupiter fatur? Probatum ne uobis est Virgilium ut ab eo intelligi non potest: qui sonum latinæ uocis ignorat: ita nec ab eo posse qui græcam non hauserit extrema satietate doctrinam. Nem si fastidium facere non timerem: ingentia poteram uolumina de his quæ a penitissima græcorum doctrina transtulisset: implere. Sed ad fidem rei propositæ relata sufficiēt

Virgi. non recte intelligi sine eruditione græca

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSRIS SATVRNALIORVM LIBER. VI.

DE His quæ a latinis Maro transtulit. Capi.

IC PRATEXTATVS MIRVM inq̄t in modum digessit Eustachius quæ de græca antiquitate carmini suo Virgilius inseruit. Sed meminimus uiros ĩter omnes nostra ætate longe doctissimos Furium Cecinnanq; Albinum promisisse se prodituros: quid idem Naro de antiquis scriptoribus traxerit Quod nunc ut fiat tempus admonet. Cumq; omnibus idem placeret: tum furius albinus: Et si uereor: ne dum ostendere cupio quantum Virgilius noster ex antiquorum lectiōe profecerit: & quos ex omnibus flores uel quæ in carminis sui decorem ex diuersis ornamenta leuauerit: occasionem repræhendendi uel imperitis uel malignis ministrem exprobantibus tanto uiro alieni usurpationem: nec considerantibus hunc esse fructum legendi. æmulari ea quæ in aliis probes: & quæ maxĩe ĩter alioꝝ dicta mireris. ĩ aliquē usū tuum opportuna deriuatione: cōuertere qđ & nr̄i tam ĩter se q̄ a græcis & græcoꝝ excellentes inter se sæpe fecerūt. Et ut de alienigenis taceā: possē pluribus edocere q̄tum se mutuo cōpilarint bibliothecæ ueteris auctores. Quod tamen opportune alias (si uolentibus erit) probabo. Vnum nunc exemplum proferam: quod ad probanda quæ assero pene sufficiet. Affranius enim togatarū scripptor in ea togata quæ cōpitalia in scribitur: nō ĩuerecūde rēspondens arguentibus q; plura sumpsisset a Menandro: Fateor inq̄t

Varo / ut maro

ſumpſi non ab illo modo: ſed ut quiſquis habuit quod cõueniret mihi: quodq; me nõ poſſe melius facere credidis etiã a latino. Quod ſi hæc ſocietas & rerũ cõmunio poetis ſcriptoribuſq; omnibus ĩter ſe exercẽda cõceſſa ẽ: quis fraudi Virgilio uertat: ſi ad excolẽdum ſe quædam ab antiquioribus mutuatus ſit? Cui etiã gratia hoc nomine ẽ habẽda: q; nõnulla ab illis in opus ſuum q̃d æterno manſurũ ẽ: tranſferendo: fecit ne omnino memoria ueterum deleretur: quos (ſicut præſẽs tẽpus oſtendit) non ſolũ lectui uerũ etiã riſui habere iam cœpimus. Deniq; & iudicio trãſferẽdi & modo imitandi conſecutus ẽ: ut quod apud illum legerimus alienum: aut illius eſſe malimus: aut melius hic q̃ ubi natum ẽ: ſonare miremur. Dicam itaq; primum quos ab aliis traxit uel ex dimidio ſui uerſus uel pene ſolidos Poſt hoc locos integros cum parua quadam mutatione tranſlatos: ſenſuſue ita tranſcriptos: ut unde eſſent eluceret: immutatos alios ut tamen origo eorum non ignoraretur. Poſt hæc quædam de his quæ ab Homero ſumpta ſũt: oſtendã nõ ipſũ ab Homero tuliſſe ſed prius alios inde ſumpſiſſe: & hunc ab illis quos ſine dubio legerat trãſtulerat.

Ennius libro primo.

Vertitur ĩterea cælum & ruit oceano nox.

Ennius ſexto.

Vertitur interea cælum cum ĩgentibus ſignis:
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

Ennius in primo.

Qui cælum uerſat ſtellis fulgentibus aptum.

Et in tertio.

Cælum proſpexit ſtellis fulgentibus aptum.

In decimo.

Hic nox præceſſit ſtelliſ ardentibus apta:
Conciliumq; uocat diuum pater atq; hoĩum rex

in ſexto.

Tum cũ corde ſuo diuum pater atq; hoĩum rex:
Eſt locus heſperiam graii cognomine dicunt.

In primo

Eſt locus heſperiam quam mortales perhibebãt:
Tuq; o thybri tuo genitor cum flumine ſancto.

In primo.

Teq; pater thyberine tuo cum flumine ſancto.
Accipe datq; fidē: ſunt nobis fortia bello Pectora.
In primo.
Accipe daq; fidem (fœduſq; feri bene firmum.
Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.
In primo.
Cum ſuperum lumen nox intempeſta teneret:
Tu tñ ĩterea calido mihi ſanguine penas pſoluef
In primo.
Nec pol homo quiſq̃ faciet impune animatus
Hoc: niſi tu nam mihi calido das ſãguine pœnas
Concurrunt undiq; tælis Indomiti agricolæ.
Ennius in tertio.
Poſtq̃ defeſſi ſunt: ſtant & ſpargere ſeſe:
Haſtis anſatis concurrunt undiq; tælis.
Summa nituntur opum ui.
Ennius in quarto.
Romani ſcalis ſumma nituntur opum ui.
Et in decimoſexto.
Reges per regnum ſtatuaſq; ſepulcraq; quærũt.
Aedificant nomen: ſumma nituntur opum ui.
Et mecum ingentis oras euoluite belli.
Ennius in ſexto.
Qui potis ingentis oras euoluere belli:
Ne qua meis dictis eſto mora: iuppiter hac ſtat.
Ennius in ſeptimo:
Non ſemper ueſtra euertit: nũc iuppiter hac ſtat:
Inuadunt urbem ſomno uinoq; ſepultam.
Ennius in octauo.
Nunc hoſtes uino domiti ſomnoq; ſepulti.
Tollitur in cælum clamor: cunctiq; latini
Ennius in ſeptimodecimo.
Tollitur in cælum clamor exortus utriſq;
Quadrupedãte putrẽ ſonitu quatit ungula cãpũ
Ennius in ſexto.
Explorant numidæ: totam quatit ungula terram
Idem in octauo.

Cum ſequitur ſũmo ſonitu quatit ungula terrã
Idem in decimoſeptimo.
It eques:& plauſu caua concutit ungula terram:
Vnus qui nobis cuntando reſtituit rem.
Ennius in.xii.
Vnus homo nobis cuntando reſtituit rem.
Corruit in uulnus:ſonitum ſuper arma dederũt.
Ennius in.xvi.
Concidit:& ſonitum ſimul ĩſuper arma dederũt
Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras.
Lucretius in.ii.
Cum primum aurora reſpargit lumine terras.
Flammarum longos a tergo inuoluere tractus.
Lucretius in.ii.
Non ne uides longos flammarum ducere tractuſ
Ingeminant abruptis nubibus ignes.
Lucretius in.ii.
Nunc hinc nunc illinc abruptis nubibus ignes:
Belli ſimulacra ciebat.
Lucretius in.ii.
Componunt:complent:belli ſimulacra cientur.
Simnlacraq; luce carentum.
Lucretius in.iiii.
Cum ſæpe figuras
Contuimur miras:ſimulacraq; luce carentum:
Aſper acerba tuens retro redit.
Lucretius in.v.
Aſper acerba tuens immani corpore ſerpens:
Tithoni croceum linquens aurora cubile.
Furius in primo annali.
Interea oceani linquens aurora cubile.
Quod gẽus hoc hõiũ ſque hũc tã barbara morẽ
Furius in.vi.
Quod genus hoc hoĩum ſaturno ſancte create
Rumoreſq; ſerit uarios:ac talia fatur.
Furius in.x.
Rumoreſq; ſerunt uarios:ac multa requirunt
Nomine quenq; uocans reficitq; ĩ prælia pulſos

Furius in .x:

Nomine quenq; ciet. dictorum tempus adesse.
Commemorat. Deinde infra.
Cōfirmat dictis: simulatq; exuscitat acris
Ad bellandum animos: reficitq; ad prælia mētes.
Dicite pierides: non omnia possumus omnes.

Lucretius in quinto.

Maior erat natu: non omnia possumus omnes.
Diuersi circunspiciunt hoc acrior idem.

Pacuuius in Medea.

Diuersi circunspicimus: horror percipit.
Ergo iter inceptum peragunt rumore secundo.

Seuius in libro. V.

Redeunt referuntq; petita rumore secundo:
Nunq̄ hodie effugies: ueniam quocunq; uocaris

Neuius in in equo troiano.

Nunq̄ hodie effugies: quin mea manu moriare.
Vendidit hic auro patriam: dominumq; potentē
Imposuit: fixit leges prœcio atq; refixit:

Varius de morte

Vendidit hic latium populis: agrosq; quiritum
Eripuit: fixit leges precio atq; refixit:
Vt gemma bibat: & sarano dormiat ostro

Varius de morte.

Incubet & tyriis atq; ex solido bibat auro.
Talia sæcla suis dixerunt currite fusis.

Catullus.

Currite ducentes subtegmina currite fusi.
Fœlix heu nimium fœlix si littora tantum
Nunq̄ dardaniæ tetigissent nostra carinæ.

Catullus.

Iuppiter omnipotens utinam non tempore prīo
Gnosia cecropiæ tetigissent littora puppes.
Magna ossa lacertosq; exuit.

Lucretius in .xvii.

Magna ossa lacertiq; apparent homini.
Placidam per membra quietem Irrigat.

Furius in primo.

Mitemq; rigat per pectora ſomnum.

Lucretius in.iiii.

Nūc qbus ille modis ſōnus p mēbra q̄tē Irrigat.
Campoſq; liquentes.

Lucretius in. Vi. de mari ſimile.

Et liquidam molem campoſq; natantes.
Et geminos duo fulmina belli ſcipiadas.

Lucretius in.iii.

Scipiades belli fulmen chartaginis horror.
Et ora triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.

Lucretius in.ii.

Fœdo pertorquet ora ſapore.
Morte obita qualis fama eſt uolitare figuras.

Lucretius in.i.

Cernere uti uideamur eas audireq; coram.
Morte obita quorum tellus amplectitur oſſa.
Hinc eſt & illud Virgilii.
Et patris anchiſæ gremio complectitur oſſa.
Ora modis attollens pallida miris.

Lucretius in.i.

Sed quædam ſimulacra modis pallentia miris:
Tum gelidus toto manabat corpore ſudor.

Ennis in.xvi.

Tunc timido manat ex omni corpore ſudor.
Labitur uncta uadis abies.

Ennius in.xiiii.

Labitur uncta carina: uolat ſuper īpetus undas.
Ac ferreus ingruit imber.

Ennius in .viii.

Haſtati ſpargunt haſtas: fit ferreus imber.
Apicem tamen incita ſummum Haſta tulit.

Ennius in.xVi.

Tamen īde uolans ſecum abſtulit haſta Inſigne.
Puluerulētus eques furit: omnes arma requirūt.

Ennius in. Vi.

Ballatum pecudes quatit: omnes arma requirūt:

Nec uiſu facilis nec dictu affabilis ulli.
Actius in Philoctete.
Quem neq; tueri contra neq; affari queas.
Aut ſpoliis ego iam raptis laudabor opimis:
Aut leto inſigni.
Actius in armorum iudicio.
Nã trophæũ ferre me a forti uiro pulchrum eſt.
Si autem & uincar: uinci a tali nullum ẽ probrũ.
Nec ſi miſerum fortuna ſinonem
Finxit: uanum etiam mẽdacẽq; improba finget.
Actius in Telepho.
Nam ſi a me regnum fortuna atq; opet
Eripere quiuit: & uirtutem nequiuit:
Diſce puer uirtutem ex me uerumq; laborem:
Fortunam ex aliis.
Actius in armorum iudicio.
Virtuti is par: diſpar fortunis patris.
Iam iam nec maxima iuno:
Nec ſaturnius hæc oculis pater aſpicit æquis.
Actius in Antigona:
Iam iam neq; dii regunt:
Neq; profecto deũ ſummus rex omnibus curat.
Num capti potuere capi? num incenſa cremauit Troia uiro
Ennius ĩ. x. cũ de pergamis loqueretur.
Quæ neq; dardaniis campis potuere perire:
Nec cum capta capi; nec cum combuſta cremari
Multi præterea quos fama obſcura recondit.
Ennius in alexandro.
Multi alii aduentant: paupertas quorum obſcurat nomina.
Audentes fortuna iuuat.
Ennius in. Vii.
Fortibus eſt fortuna uiris data:
Recoquunt patrios fornacibus enſes
Et curuæ rigidum falces conflantur in enſem:
Lucretius in. V.
Inde minutatim proceſſit ferreus enſis.
Verſaq; in obſcurum ſpẽs eſt facilis aenæ.

Pocula ſunt fontes liquidi atq; exercita curſu Flumina.
Lucretius in. V.
Adſedare ſitim fluuii fonteſq; uocabant.
Quos rami fructus: quos ipſa uolentia rura
Sponte tulere ſua: carpſit.
Lucretius in. V.
Quod ſol atq; ĩbres dederat: quod terra crearat.
Sponte ſua: ſatis id placarat pectora donum.
Poſt uerſus ab aliis uel ex ĩtegro uel ex parte tranſlatos: uel quæ dã ĩmutando uerba tanq̃ ſucco alio tinctos: nũc locos locis cõponere: ſed & aĩo ut unde formati ſint: quaſi de ſpeculo cognoſcas.
Lucretius in. i.
Nec ſum animi dubius uerbis ea uincere: magnũ
Quam ſit: & anguſtis hunc addere rebus honorẽ
Sed me parnaſi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor: iuuat ire iugis qua nulla priorum
Caſſaliam molli deuertitur orbita cliuo.
Lucretius in. i.
Nec me animi fallit q̃ ſint obſcura: ſed acri
Percuſſit thirſo laudis ſpes magna meum cor:
Et ſimul incuſſit ſuauem in pectus amorem
Muſarum: quo uunc inſtinctus mente uigenti
Auia pieridum peragro loca nullius ante
Trita ſolo.
Accipe & alterum locum Maronis illi unde traxerat cõparandũ: ut eũdem colorem ac pene ſimilem ſonum loci utriuſq; repias.
Virgilius.
Si non ingentem foribux domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis uomit ædibus undam:
Nec uarios inhiant pulchra teſtudĩe poſtes.
Et mox.
At ſecura quies & neſcia fallere uita
Diues opum uariarum: at latis otia fundis:
Speluncæ uiuiq; lacus: at frigida tempe:
Mugituſq; boum molleſq; ſub arbore ſomni.
Non abſunt illic ſaltus ac luſtra ferarum:
Et patiens operum pauroq; aſſueta iuuentus.

Lucretius in.ii.

Si non aurea sunt iuuenum simulacra per ædes
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris.
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur:
Nec domus argento fulgens auroq; renidens:
Nec citharam reboant laqueata aurataq; tempe:
Cum tamen inter se prostrati in gramine molli
Propter aquæ riuum sub ramis arboris altæ:
Non magnis opibus iucunde corpora curant:
Præsertim cum tempestas arridet:& anni
Tẽpora conspargunt uiridantis floribus herbas.
Non umbræ altoꝝ nemoꝝ non mollia possunt.
Prata mouere animũ:non qui per saxa uolutus
Purior electro campum petit amnis.

Lucretius in.ii.

Nec teneræ salices atq; herbæ rore uirentes
Fluminaque ullà queunt summis labentia ripis
Oblectare animum:subitamq; auertere curam.

Ipsius uero pestilẽtiæ:que est in tertio georgicorum:color totus & liniamenta pene omnia tracta sunt de descriptione pestilentiæ quæ est in. Vi.

Lucretii. Nam uirgiliana incipit.

Hic quondam morbo cæli miseranda coorta est
Tempestas:totoq; autunni incanduit æstu:
Et genus omne neci pecudum dedit omne feraꝝ.

Lucrertii ueo sic incipit.

Hæc ratio quondam morborũ & mortifer æstus
Finibus in cecropis funestos reddidit agros:
Vastauitq; uias:exhausit ciuibus urbem.
Sed quatenus totum locum utriusq; ponere satis longũ é: exẽ-
perã aliqua:ex quibus similitudo gemiæ descriptiõis appareat.

Virgilius ait.

Tum uero ardentes oculi atq; attractus ab alto
Spiritus interdum gemitu grauis:imaq; longo
Ilia singultu tendunt:it naribus ater
Sãguis:& oppressas fauces premit aspera lĩgua.

Lucretius ait:

Principio caput incenſum feruore gerebat:
Et duplices oculos ſuffuſa luce rubentes.
Sudabant etiam fauces intrinſecus atræ:
Sanguine & ulceribus uocis uia ſepta coibat.
Atq; animi interpres manabat lingua cruore
Debelitata molis motu grauis aſpera tactu

Virgilius ſic ait.

Hæc ante exitum primis dant ſigna diebus.
Et quæ darent ſigna: ſupra rettulit: id eſt
Demiſſe aures: incerus ibidem
Sudor: & ille quidem morituris frigidus aret:
Pellis & attactu tractanti dura reſiſtit.

Lncretius ait.

Multaq; præterea mortis tunc ſigna dabantur
Perturbati animi: mens in mœrore metuq;
Triſte ſupercilium: furioſus uultus & acer:
Sollicitæ porro plenæq; ſonoribus aures:
Creber ſpiritus aut ingens raro coortus:
Sudoribuſq; madens per collũ ſplẽdidus humor
Tenuia ſputa minuta croci contracta colore:
Salſaq; per fauces raucas uix edita tuſſis.

Virgilius.

Profuit inſerto latices infundere cornu
Leones. ea uiſa ſalus morientibus una.
Mox erat hoc ipſum exitio.

Lucretius ait.

Nec ratio remedii communis certa dabatur.
Nam quod alis dederat uitalis aeris auras
Voluere in ore: liceret & cæli templa tueri:
Hoc aliis erat exitio: letumq; parabat.

Virgilius ait.

Præterea nec iam mutari pabula refert.

Quæſitæq; nocent artes: ceſſere magiſtri.
Lucretius ait.
Nec requies erat ulla mali: defeſſa iacebant
Corpora: miſſabat tacito medicina timore.
Virgilius ait.
Ipſis eſt aer auibus non æquus: & illæ
Præcipites alta uitam ſub nube relinquunt.
Lucretius ait.
Nec tamen omnino temere illis ſedibus ulla
Comparebat auis: nec triſtia ſeda ferarum
Exuperant ſiluis: languebat pleraq; morbo:
Et moriebantur.
Non ne uidentur nobis membra huius deſcriptionis ex uno fonte manaſſe? Sed rurſus locos alios comparamus.
Gaudent perfuſi ſanguine fratrum.
Exilioq; domos & dulcia limina mutant.
Lucretius in. iii.
Sanguine ciuili rem conflant: diuiciaſq;
Conduplicant auidi cædem cæde accumulantes:
Crudeles gaudent in triſti funere fratris.
Multa dies uariuſq; labor mutabilis æui
Rettulit in melius: multos alterna reuiſens
Luſit: & in ſolido rurſus fortuna locauit.
Ennius in. Viii.
Multa dies in bello conficit unus.
Et rurſus multæ fortunæ forte recumbunt.
Haud quemq̃ ſemper fortuna ſecuta eſt.
Opræſtans animi iuuenis: quantum ipſe feroci
Virtute exuperas: tanto me impenſius æquum ē
Conſulere: atq; omnes metuentē expēdere caſus.
Actius in Antigona.
Quanto magis te iſtiuſmodi eſſe intelligo:
Tanto antigona magis me par eſt tibi
Conſulere & parcere.
O lux dardaniæ ſpes o fidiſſima teucrū. & reliq̃
Ennius in Alexandro.
O lux troiæ germane hector

Quid ita cum tuo lacerato corpore miſer.
Aut qui te ſic reſpectantibus tractauere nobis
Frena pelectronii: lapythæ gyroſq; debere
Impoſiti dorſo: atq; equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo: & greſſus glomerare ſuperbos

Varius de morte

Quem non ille ſinit lentæ moderator habenæ:
Qua uelit ire: ſed anguſto prius ore corcens
Inſultare docet campis: fingitq; morando.

Virgilius.

Talius amor daphnim: qualis cum feſſa iuuencum
Per nemora atq; altos quærendo bucula lucos
Propter aquæ riuum uiridi procumbit in ulua
Perdita: nec ſeræ meminit decedere nocti

Varius de morte

Ceu canis umbroſam luſtrans gortinia uallem:
Si ueteris potuit ceruæ comprendere luſtra:
Sæuit in abſentem. & circum ueſtigia luſtrans
Aethera per nitidum tenues ſectatur odores
Non amnes illam medii non ardua tardant.
Perdita nec ſeræ minit decedere nocti.
Nea tua funera mater
Produxi: preſſiue oculos: aut uulnera laui.

Ennius in Creſiphonte.

Neq; terram iniicere neq; creuenta
Conueſtire mihi corpora licuit.
Neq; miſeræ laueræ lachryme ſalſum ſanguinem.
Nam canebat uti magnum per inane coacta
Semina: terrarumq; animæq; mariſq; fuiſſent:
Et liquidi ſimul ignis: ut is: exordia primis
Omnia: & ipſe tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare ſolum: & diſcludere nerea ponto
Cœperit: & rerum paulatim ſumere formas.
Iamq; nouum terræ ſtupeant luceſcere ſolem.

Lucrecius in. V. ubi de confuſione orbis ante hũc ſtatũ loqtur.

His neq; tum ſolis tota cerni lumine claro
Altiuolans poterat: neq; magni ſydera mundi

Nec mare nec cælum nec deniq; terra nec aer
Nec ſimilis noſtris rebus res ulla uideri
Sed noua tempeſtas quædam: moleſq; coorta
Diffugere inde loci partes cœpere: pareſq;
Cum paribus iungi res: & diſcludere mundum
Membraq; diuidere: & magnas diſponere partes.

Et infra

Hoc eſt a terris magnum ſecernere cælum
Et ſeorſum mare uti ſecreto humore pateret:
Seorſum item puri ſecretiq; ætheris ignis

Et infra.

Omnia enim magis hæc ex leuibus atq; rotundis
Cum fatalis equus ſaltu ſuper ardua uenit
Pergama: & armatum peditem grauis attulit aluo

Ennius in Alexandro

Nam maximo ſaltu ſuperauit
Grauibus armatis equus
Qui ſuo partu ardua perdat pergama.
Tum pater omnipotens rerum cui ſumma poteſtas
Infit: eo dicente deum domus alta ſileſcit
Et tremefacta ſolo tellus ſilet: arduus æther:
Tum uenti poſuere: præmit placida æquora pontus

Ennius in Scipione.

Mundus cæli uaſtus conſtitit ſilentia:
Et neptunnus ſæuus undis aſperis pauſam dedit.
Sol equis iter repreſſit ungulis uolantibus
Conſiſtere amnes perennes: arbores uento uacant.
Itur in antiquam ſyluam ſtabula alta ferarum:
Procumbunt piceæ: ſonat icta ſecuribus ilex:
Fraxineæq; trabes: cuneis & fiſſile robur
Scinditur: ac uoluunt ingentes montibus ornos.

Ennius in ſexto

Incedunt arbuſta per alta ſecuribus cædunt:
Percellunt magnas quercus: exciditur ilex.
Fraxinus frangitur: atq; abies conſternitur alta.
Pinus proceras peruertunt: omne ſonabat
Arbuſtum fremitu ſyluai frondoſai:

Diuersi magno ceu quondam turbine uenti
Confligunt: zephyrusq; notusq;: & lætus eois Eurus equi.
Ennius in decimoseptimo
Concurrunt ueluti uenti cum spiritus austri
Imbricitor aquiloq; suo cum flamine contra:
Inde mari magno fluctus extollere certant.
Nec tamen: hæc cum sint hominumq; boumq; labores
Versando terram experti: nihil improbus anser.
Lucretius in quinto.
Sed tamen interdum magno quæsita labore
Cum iam per terras frondent atq; omnia florent:
Aut nimiis torrens feruoribus ætherius sol:
Aut subiti perimunt imbres gelidæq; pruinæ:
Flabraq; uentorum uiolento turbine uersant.

Sunt alii loci plurimorum uersuũ: quos Maro in opus suũ cũ pau corum ĩmutatione uerborum a ueteribus transtulit. Et quia longũ est uniuersos uersus ex utroq; transcribere: libros ueteres notabo ut qui uolet illic legendo æqualitatem locorum conferendo miretur. In primo æneidos tempestas describitur: & Venus apud Iouẽ queritur de periculis filii: & Iupiter eam de futurorum prosperitate solatur. Hic locus totus sumptus a Neuio est ex primo libro belli punici. Illic enim æque Venus troianis tempestate laborantibus cum Ioue queritur: & sequuntur uerba Iouis filiam consulantis spe futurorum. Item de Pandaro & Bitia aperientibus portas locus acceptus est ex libro quintodecimo Ennii: qui ĩduxit histros duos in obsidione erupisse porta: & stragem de obsidente hoste fecisse. Nec Tullio compilando dummodo undiq; ornamẽta sibi conferret: abstinuit. O fama ingens ingentior armis Vir troiane. Nempe hoc ait: Aeneam fámam suam factis fortibus supergressum: cum plerunq; fama sit maior rebus. Sensus hic in Catone Ciceronis his uerbis contingebat in eo: quod plerisq; cõtra solet ut maior omnia re q̃ fama uiderentur: Nam sæpe euenit ut expectatio cognitione aures ab oculis uincerentur: Itẽ proximus huic longo: sed proximus interuallo. Cicero in Bruto: Duobus igitur summis Crasso & Antonio Lutius Philippus proximus accedebat: sed longo interuallo: tamen proximus. Sunt quædam apud Virgilium quæ ab Homero creditur transtulisse: sed ea docebo a

De Pandaro & Bitia

noſtris auctoribus ſumpta: Qui priores hæc ab Homero in carmina ſua traxerant: quod primum ſummus homericæ laudis cumulus ẽ: quod cum ita a plurimis aduerſus eum uigilatũ ſit: coactæq; omnium uires manum contrafecerint.

Ille uelut pelagi rupes īmota reſiſtit. Homerus de Aiacis forti pugna ait. Hunc locum Ennius in .xv. ad pugnam Celii tribuni his uerſibus tranſfert.

Vndiq; conueniunt: uelut imber tela tribuno
Configunt parmam: timuit haſtilibus umbo
Aerato ſonitu galeæ: ſed nec pote quiſq̃
Vndiq; intendo corpus diſcerpere ferro.
Semper abundantes haſtas frangitq; quatitq;:
Totum ſudor habet corpus: multumq; laborat.
Nec reſpirandi fit copia præpete ferro.
Hiſtri tæla manu iacientes ſolicitabant.

Hīc Virgi. eundẽ locũ de īcluſo Turno gr̃a elegãtiore compoſuit

Ergo nec clypeo iuuenis ſubſiſtere tantum
Nec dextra ualet: obiectis ſic undiq; telis
Obruitur: ſtrepit aſſiduo caua tempora circum
Tinnitu galea: & ſaxis ſolida æra fatiſcunt.
Diſcuſſæq; iubæ capiti: nec ſufficit umbo
Ictibus: ingeminant haſtis & troes & ipſe
Fulmineus mneſtheus: tum toto corpore ſudor
Liquitur: & piceum (nec reſpirare poteſtas)
Fulmen agit feſſos: quatit æger anhelitus artus.

Homerus ait.

Furius in .iiii. annali.

Preſſatur pede pes: mucro mucrone: uiro uir.

Hinc Virgilius ait.

Hæret pede pes: denſuſq; uiro uir.

Homeri eſt.

Hunc ſecutus Hoſtius poeta in libro .ii. belli hiſtrici ait.

Nõ ſi mihi linguæ centũ atq; ſint ora totidẽ uoceſq; liquatæ.

Hinc Virgilius ait.

Non mihi ſi linguæ centum ſint oraq; centum

Homerica descriptio est equi fugientis: in hæc uerba.

Ennius hinc traxit.

Et tum sicut equus qui de præsepibus actus
Vincla suis magnis animis abrupit: & inde
Fert sese campi per cærula lætaq; prata
Celso pectore: sæpe iubam quassat simul altam:
Spiritus ex anima calida spumas agit albas.

Virgilius.

Qualis ubi abruptis fugit præsepia uinclis. & cætera.

Nemo ex hoc uiles putet ueteres poetas q; uersus eoꝝ scabri nobis uidentᵉ. Ille enī stilus Enniani sæculi auribus solus placebat & diu laborauit ætas secuta: ut magis huic mollioꝝ stilo acquiescereᵗ. Sed ulterius ne moror Cecinnam quin & ipse prodat q̄ meminit Maronē ex antiquitate trāstulisse. Tū Cecinna ī uersibus uel in locis quantū sibi Maro ex antiquitate q̄siuerit: Furius ut memor & ueteris & nouæ auctoꝝ copiæ disseruit. Ego conabor ostēdere hunc studiosissimū uatē & de singulis uerbis ueteꝝ aptissime iudicasse & inseruisse lecta opi suo uerba q̄ nobis noua uideri facit īcuria uetustatis: ut ecce addita pro īimica & īfesta quis nō extimet poetā arbitrio suo nouū uerbū sibi uoluisse fabricari Sed nō ita ē. Nā quod ait: Nec teucris addita Iuno usq̄ aberit. i, affixa & p hoc infesta: hoc iā dixerat Lucilius ī. xiiii. his uersibus.

Si mihi non prætor siet additus: atq; agitet me:
Non male sit ille ut dico me extenderat unus.
Mane salutantium totis uomit ædibus undam:

Pulchre uomit undam & antique. Nam ait Ennius.

Et tyberis flumen uomit in mare saxum.

Vnde & nūc uomitoria ī spectaculis dicimus: unde hoīes glomeratī īgrediētes ī sedilia se fūdūt. Agmen pro actu & luctu quodā ponere nō ielegans ē: ut leui fluit agmīe tybris: īmo & ātiquū est

Ennius enim in quinto ait.

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

Quod ait: Crepitantibus urere flāmis: nō nouū usurpauit uerbū sed prior Lucretius in sexto posuit.

Nec res ulla magis q̄ phœbi delphica laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

Tum ferreus hastis: Horret ager: horret mire se habet. Sed & Ennius in.xiiii.
Horrescit telis exercitus asper utrunq;. Et in Erectheo
Arma arrigunt horrescunt tela. Et in Scipione:
Sparsis hastis lōgis cāpus splēdet & horret. Sed & āte oēs Home (rus.
Splendet tremulo sub lumine pontus. Tremulum lumē de imagine rei ipsius expressum est. Sed prior Ennius in Menalippe
Lumen sic tremulo terra & caua cærula candēt. Et Lucretius ī.vi.
Præterea solis radiis iactatur aquai humor. & in lucē tremulo rarescit ab æstu. Hic candida populus antro īminet & lente texunt umbracula uites. Sunt qui extiment hoc uerbū umbracula Virgilio auctore cōpositū: cū Varro reꝝ diuinaꝝ libro.x. dixerit nō nullis magistratibus in oppido id genus umbraculi concessum. Et Cicero in.v. de legibus: Vis ne igitur (quoniā sol paululū a meridie iam deuexus uidetur: neq; dum satis ab his nouellis arboribus omnis hic locus opacatur) descendatur ad lirim? eaq; quæ restant in illis alnoꝝ umbraculis persequamur: Similiter in Bruto Sed ut & Theophrasti doctissimi hominis umbraculis.
Transmittunt cursu campos: atq; agmina cerui
Puluerulēta fuga glomerāt: quod ait speciose transmittunt pro transeunt. Sic & Lucretius in.ii.
Et circūuolitant equites: mediosq; repente
Transmittunt ualido quatientes impete campos.
Sed & Pestanus Iubonensis sic ait: Pedibus equos transmisimus quod est transiuimus: Quam tota cohors imitata relictis Ad terram defluxit equis. Sic Furius in primo.
Ille graui subito deuinctus uulnere habenas
Misit equi: lapsusq; in humū defluxit & armis Reddidit æratis sonitū. Tū durare solū & discludere nerea ponto Cœperit. Ferit aures nr̄as hoc uerbū discludere: ut nouū. Sed p̄or Lucretius ī.v.
Diffugere inde loci partes cœpere paresq;
Cum paribus iungi res: & discludere mundū. Pastorē tityre pingues Pascere oportet oues: deductū dicere carmē. Deductum pro tenui & subtili eleganter positū ē. Sic aūt & Afftanius in uirgine uerbis pauculis respōdit: Tristi uoce deducta: malleq; se nō quieuisse. Dixit itē apud Cornificiū: Deducta mihi uoce garriēti. Sed

Deductum carmen

hæc ab illo fluxerũt: quod Põponius in atelania quæ kalẽdæ martiæ ĩscribit̃: ait. Vocẽ deducas oportet: ut mulieris uideat̃ uerba. Iube modo afferat̃ unus: ego uocẽ reddã tenuẽ & tremulã: Et infra: Etiã nũc uocẽ deducã. Proiectaq; saxa pachynni Radimus. Proiecta si secũdũ cõsuetudinẽ dicat̃: intelligit̃ abiecta. Si secũdũ ueteres proiecta porro iacteut alibi ait. Proiecto dũ pede leuo Aptat se pugnæ. Sed & Sisnna ĩ secũdo dixit: Et marsi propius succedũt: atq; ita scutis proiectis tectis saxa certatim lenta manibus coniiciũt ĩ hostes. Et in eodẽ: Vetus atq; ingens erat arbor ilex: quæ circum proiectis ramis maiorẽ partem loci summi tegebat. Et Lucretius in. iii.

Quamlibet immani proiectum corporis extet.

Et tempestiuam siluis euertere pinum.

Hoc uerbũ de pino tẽpestiuã a Catone sũpsit: qui ait: Pineã nucẽ cũ effodies: luna decrescẽte eximito post meridiẽ sine uẽto austro. Tũ uero erit tẽpestiua: cũ semẽ suũ maturum erit. Inseruit operi suo & græca uerba. sed nõ primus hoc ausus: Auctor̃. n. ueterũ audaciã secutus est. Depẽdẽt lychni laquearibus aureis. Sicut Ennius ĩ. viiii: Lychnor̃ lumina bis sex. Et Lucretius ĩ. v. Quin etiã nocturna tibi terrestria quæ sũt lumĩa pẽdẽtes lychni Lucilius in. i: Porro chænopoda chnopodos lychnosq;: & diximus cemnos ãte pedes lecti atq; lucernas. Er quod dixit. Nec lucidus æthra sydera polus: Ennius prior dixerat ĩ. xvi. Interea fax occidit: occeanũq; rubra tracti obruit æthra: Et Ilius ĩ teuthrãte Flammineã p æthram alte feruidã ferri facẽ. Dædala Circe: quia Lucretius dixerat: Dædala tellus. Reboant siluæque & magnus olympus: quia est apud Lucretiũ: Nec cithara reboãt laqueata auratáq; tecta. Sed Hac licẽtia largius sunt usi ueteres: partius Maro. Quippe illi dixerũt & pausã & machærã & acotiã & malaẽ & alia similia. Nec nõ & punicis & oscisq; uerbis usi sũt ueteres: quor̃ imitatione Virgilius peregrina uerba non respuit: ut in illo: Siluestres uiri assidue. Vri enim gallica uox est: qua feri boues significãtur. Et camuris hirtæ sub cornibus aures. Camuris peregrinũ uerbũ est: idest ĩ se redeũtibus. Et forte nos quoq; hac ratione camerã figurauimus: Multa quoq; epitheta apud Virgilium sunt: quæ ab ipso facta creduntur: sed & hæc a ueteribus tracta mostrabo: Sũt autẽ ex his alia simplicia: ut gradiuus

Pinus tempestiua

Vocabula græca insertaĩ suo ope

De Lychno

Aethra

Camurus

Camera

mulciber:alia cõpoſita ut arcitenẽs uitiſa tor. Sed prius de ſimplicibus dicã:Et diſtinctos mulciber afros.Mulciber ẽ Vulcanus q; ignis ſit:& omnia mulceat ac domet.Actius ĩ Philoctete:Heu mulciber arma ignauo ĩ uicta es fabricatus & manu.Et Egnatius de rerũ natura libro primo:Deniq; mulciber & ipſe ferẽs alti ſſima cæli cõtingũt. hædiq; petulci floribus ĩſultẽt.Lucretiusĩ.ii

Præterea teneri tremulis in uocibus hædi
Corniferas norunt matres agniq; petulci

Illud audatiæ maximæ uideri poſſit:quod ait in bucolicis:Et liquidi ſimul ignis pro puro uel lucido ſeu pro effuſo & abundãti:niſi prior hoc epitheto Lucretius uſus fuiſſet in.vi.

Hac etiam fit uti de cauſa mobilis ille
Deuolet in terram liquidi calor aureus ignis.

Triſtis pro amaro trãſlatio decens eſt:ut triſtisq; lupini. Et ita Ennius in libro ſabinarũ.iiii. Neq; triſte quæritat ſinapi: neq; cepe mœſtum. Auritos lepores non Maro primus uſurpat: ſed Afranum ſequitur:qui in prologo ex perſona Priapi ait: Nam quod uulgo prædicat aurito me parente natum non ita eſt.& ut compoſita ſubiungam:quod ait Virgilius.

Triſtis pro amaro

Auritus

Vidit thuricremis cum dona imponeret aris.

Iam Lucretius in ſecundo dixerat

Nam ſæpe ante deum uitulus delubra decora
Thuricremas propter mactatus concidit aras.

Quã pius arcitenens.Hoc epitheto uſus eſt Neuius belli punici libro ſecundo.Deinde pollens ſagittis ĩclytus arcitenẽs ſanctiſq; delphis prognatus pythius apollo. Idem alibi

Cum tu arcitenens ſagittis pollens dea.

Sed & Hoſtius libro ſecundo belli hiſtrici

Dia Minerua ſimul autem inuictus Apollo
Arcitenens latonius etiam ſyluicolæ fauni.

Neuius libro primo belli punici.

Syluicolæ homines belliq; inertes.

Actius in Bacchis

Syluicolæ ignota inuiſentes loca
Deſpiciens mare ueliuolum.

Liuius in Helena.

Tu qui permenſue ponti maria alta ueliuola.

Ennius in decimoquarto.

Cum procul aſpiciunt hoſtes accedere uentis Nauibus ueliuolis

Idem in Andromache.

Rapit & ex alto naues ueliuolas.
Vitiſator ſeruans curuam ſub imagine falcem.

Actius in Bacchis.

O Dionyſe pater optume uitiſator ſemela genitus euchia
Almaq; curru Noctiuago phœbe.

Egnatius de rerum natura libro primo.

Roſcida noctiuagis aſtris labentibus phœbe
Pulſa loco ceſſit concedens lucibus altis
Tu nubigenas inuicte bimembres.

Cornificius in Glauco.

Centauros fodere bimembres
Caprigenumq; pecus nullo cuſtode per herbas

Pacuuius in Paulo.

Quanuis caprigeno pecori grandior greſſio eſt.

Actius in Philoctete

Caprigenum trita ungulis. Idem in Minotauro.
Taurigeno ſemine ortum fuiſſe:an humano.

Decenter & his epithetis Virgilius uſus eſt: pro ſagitta uolatile ferrum:& pro romanis gẽtem togatam:quorum altero Sueuius altero Laberius uſus eſt. Nam Sueuius in libro quinto ait Volucrumq; uolatile telum. Ac Laberius in ephœbo: Licentiam ac libidinem ut tollam petis togatæ ſtirpis. Idẽ infra: Iccirco ope dilatatum eſt dominium togatæ gentis. Figuras uero quas traxit de uetuſtate:ſi uolentibus uobis erit cum repẽtina memoria ſug geſſerit enumerabo. Sed nunc dicat uolo Seruius quæ ī Virgilio notauerit ab ipſo figurata non a ueteribus accepta: uel auſu poe tico noue quidem ſed decenter uſurpata. Quottidie enim roma næ indoli enarrando eũdem uatem:neceſſe eſt habeat huius an notationis ſcientiam promptiorem.

Figuræ Virgilianæ Cap.

Lacuit uniuerſis electio: In reliqua ſuffecti etiã adhor tati ſunt Seruium:ut quæ in ſe refuſa ſunt annotaret.

Ille ſic incipit. Vates iſte uenerabilis uarie modo u rba modo ſenſus figurãdo multũ latinitati leporis adiecit q̃lia ſunt

hæc. Suppoſita de matre nothos furata creauit ut ipſa creauerit quos creari fecerit: Tepidaq; recente Cæde locũ: cũ locus recens cæde noue dictus ſit. Et hæc ait: & ſocii ceſſerunt æquore iuſſo: pro eo quod iuſſi ceſſerunt: Et cæſo ſparſurus ſanguine flãmas: qui ex cæſis uidelicet profunditur. Vota deum primo uictor ſolue bat eoo: pro quæ diis uota ſunt: & me conſortem nati concede ſepulcro. Alius dixiſſet: Et me conſortem nato concede ſepulcri: & Illa Viam celerans per mille coloribus arcum: ideſt per arcum mille colorum: & Hic alii ſpolia occiſis directa latinis Cõiiciunt igni: pro in ignem: & Corpore tela modo atq; oculis uigilantibus exit. Tela exit: pro uitat. & Senior leto canentia lumina ſoluit: pro uetuſtate ſemilia. Exeſæ arboris antro: pro cauerna. & Frontem obſcenam rugis arat: arat non nimie: ſed pulchre dictũ Ter ſecum ærato circunfert tegmine ſyluam: pro iaculis. & Vir gregis: pro capro, & illa q̃pulchra ſunt. Aquæ mõs: telorum ſeges: ferreus imber. ut apud Homerum.

Et dona laboratæ cereris. & Oculiſq; aut pectore noctem accipit. & Vociſq; offenſa reſultat imago. & Pacemq; per aras exquirũt & Paulatim abolere ſycheum incipit. Sæpe etiam uerba pro uerbis pulchre ponit: Oraque corticibus ſumunt horrenda cauatis: ora pro perſonis. & Diſcolor unde auri per ramos aura refulſit. Quid eſt enim aura auri? aut quemadmodũ aura refulget? Sed tamen pulchre uſurpauit: & Simili frõdeſcit uirga metallo: q̃ bene uſus eſt frondeſcit metallo? & Nigri cum lacte ueneni: nigro imponere nomen lactis. & Haud aliter iuſte quibus eſt Mezentius iræ. Odio eſſe aliquem uſitatum: iræ eſſe inuentum Marõis eſt. Item de duobus incipit dicere & in unũ deſinit. Interea reges ingẽti mole latinus Quadriiugo uehit curru: ut é apud Homer;

Et protinus orſilochum & buthen duo maxima teucrum
Corpora: ſed buthen aduerſum cuſpide fixit: & cætera.
Iuturnã miſero fateor ſuccurrere fratri Suaſi:
cum ſolitum ſit dici: Iuturnæ ſuaſi. & Vrbem quam ſtatuo ueſtra eſt. & Tu modo quos in ſpem ſtatues ſubmittere gentis. Præcipuum iam inde a teneris impende laborem: pro in eos impende. Facit pulcherrimas repetitiones. Nam neque Parnaſi

uobis iuga: nã neq; pindi ulla morã fecere: quæ uobis quæ digna uiri pro talibus ausis? Vidistis quo Turnus equo quibus ibat in armis? nec interpositiones eius ociosæ sunt. Si te nulla mouet tã tarum gloria rerum. At ramum hunc (aperit ramum qui uestе la tebat) Agnoscas. Vt sceptrum hoc (dextra sceptrũ nam forte gere bat) Nunq̃ fronde leui. Et illa mutatio elegantissima est: ut de quo loquebatur subito ad ipsum uerba conuertẽs: Vt bello egre gias idem disiecerit urbes: Troiamq; œchaliamq; & duros mille labores Rege sub euristheo fatis Iunõis iniquæ Pertulerit: tu nu bigenas inuicte bimembris: & reliqua. illa uero intermissio: quos ego: sed motos præstat cõponere fluctus: tracta ẽ a Demosthene

Hæc uero q̃ poetica indignatio: Proh iuppitet ibit: Hic ait: Hæc miseratio: O patria o rapti nequicq̃ ex hoste penates. & illa trepi datio: Ferte citi ferrum: date tela: & scandite muros: Hostis adest Et cõquestio Me ne igit socių sũmis adiũgere rebus: Nise fugis? Quid illa excogitatio nouoꝝ ītellectuũ: ut Mentitaq; tela: & fer rũq; amare ueneno. & Cultusq; feros mollire colẽdo: Exuerīt syl uestrẽ animũ: & Virgineũq; alte bibit acta cruorẽ: ut apud Ho meꝝ de hasta:
Et Pomaq; degenerant succos oblita priores: & Glacie cursus fre naret aquarum: & Mixtaq; ridenti colocasia fundet acantho: est mollis flamma medullas Interea: & tacitũ uiuit sub pectore uul nus. & Duro sub robore uiuit Stupa mouens tardum fumum: & Sæuitq; canum latratus in auras: & Cælataq; amnem fundens pater Inachus urna: & Affixæ uenis animasq; in uulnera ponũt. Et quicquid de apibus dixit in uirorum fortium similitudinem ut adderet quoq; mores: & studia: populos. & prœlia. Quid plu ra? ut & quirites ꝙocaret: dies me deficiet si omnia pequi a Vir gilio figurata uelim. Sed ex his quæ dicta sunt omnia similia le ctor diligens annotabit.

Vm Seruius ista dissereret Prætextatus Auienũ Eustachio īsusurrãtẽ uidés: qd age inqt Eustachi: uerecundiã Auieni probi adolescẽtis iuua: & ipse publicato nobis quod īmurmurat Eustachius iam inquit: multa de Virgilio Seruiũ gessit īterroga re: quoꝝ enartatio respicit officiũ litteratoris: & tẽpus indulgeri

optat:quo de obſcuris ac dubiis ſibi a doctiore fiat certior. Et prætextatus:Probo inquit mi Auiene quod ea de quibus ābigis clam te eſſe nō pateris.unde exoratus ſit a nobis doctiſſimus doctor ut te ſecū negociū habere patiat:quia in cōmune proficient quæ deſideras audire Ne tu modo ultra ceſſes aperire Seruio uiā de Virgilio differendi. Tunc Auienus totus cōuerſus in Seruiū: dicas uolo inquit doctor maxime quid ſit q cū Virgilius anxie ſemp diligens fuerit in uerbis pro cauſæ merito uel atrocitate ponendis:incurioſe & abiecte in his uerſibus uerbū poſuit. Cādida ſuccinctā lartātibus inguina mōſtris Dulichias uexaſſe rates. uexaſſe enī uerbū eſt leuis ac parui incōmodi:nec tā atroci caſui cō gruens.cū repente hoīes a bellua īmaniſſima rapti laniatiq; ſint Sed & aliud huiuſcemodi deprehendi: Quis aut euryſthea durꝫ aut illaudati neſcit buſiridis aras? Hoc enī uerbū illaudati no ē idoneum ad exprimendā ſceleratiſſimi hoīs deteſtationē: qui q homines omnium gentium īmolare ſolitus fuit: non laude dignus eſt ſed deteſtatione execrationeq; totius generis humani dignus eſt:Sed nec hoc uerbū ex diligentia uirgiliana uenire mihi uidet. Per tunicā ſqualentem auro: non enī cōuenit dicere auro ſqualentē:quoniam nitori ſplendoriq; auri contraria ſit ſqualoris illuuies. Et Seruius:De uerbo uexaſſe ita reſponderi poſſe arbitror:uexaſſe graue uerbum ē tractūq; ab eo uidet quod eſt uehere in quo ieſt iam uis quædā alieni arbitrii:nō enī ſui potēs eſt qui uehit. Vexaſſe autē quod ex eo inclinatū eſt:ui atq; motu p cul dubio uaſtiore eſt:nā qui fert & raptat atq; huc atq; illuc diſtrahit:is uexari proprie dicit:ſicuti taxare preſſius crebriuſq; eſt q̄ tangere unde id procul dubio inclinatū eſt:& iactare multo fuſius largiuſq; ē q̄ iacere:unde id uerbū traductū ē. Quaſſare etiā q̄ quatere grauius uiolētiuſq; ē:Nō igit quia uulgo dici ſolet uexatū eſſe quē fumo aut uento aut puluere laborare uidemus propterea debet uis uera atq; natura uerbi depire quæ a ueteribus q proprie & ſignate locuti ſunt:ita ut decuit obſeruata ē.M.Catonis uerba ſunt:ex oīone quā de achæis ſcripſit.cūq; Hānibal terrā Italiā laceraret atq; uexaret:uexatā Italiā dixit Cato ab Hannibale quādo nullū calamitatis aut ſæuitiæ aut īmanitatis genus reperiri queat:quod in eo tēpore italia non perpeſſa ſit.M.Tullius quarto in Verrē:quæ ab iſto ſic ſpoliata atq; direpta eſt:non

ut ab hoſte aliquo q tamẽ ī bello religionẽ & cõſuetudinis iura retineret: ſed ut a barbaris prædõibus uexata eſſe uideat. De illaudato autẽ duo uidẽt reſpõderi poſſe. Vnũ eſt eiuſmodi: Nemo qſq̃ tã efflictis eſt moribus: qn faciat aut dicat nõnũq̃ aliqd qd laudari q̃at. Vnde hic ãtiqſſimus uerſus uice puerbii celebratus ẽ Sed. n. qui ī õi re atque ī omni tẽpore omni laude uacatus illaudatus ẽ: iſq; omniũ peſſimus deterrimusq; ẽ At ſicuti omnis culpæ priuatio inculpatũ: facit inculpatus autẽ iſtar eſt abſolutæ uirtutis illaudatus quoq; igitur finis eſt extremæ malitiæ. Itaq; Homerus nõ uirtutibus appellãdis ſed uitiis detrahẽdis laudare ampliter eam ſolet. Hoc enim eſt.

Epicurus quoq; ſimili modo maximã uoluptatem priuationẽ detractionemque omnis doloris definiuit is uerbis.

Eadem ratione idem Virgilius inamabilem dixit ſtygiam paludem. Nã ſicut illaudatum κατὰ ϛέρνσιν laudis: ita inamabilẽ per amoris ϛέρνσιν deteſtatus eſt. Altero modo illaudatus ita defenditur. Laudare ſignificat priſca lingua nominare appellareque. Sic in actionibus ciuilibus auctor laudari dicitur: quod eſt nominari. Illaudatus ergo eſt: quaſi illaudabilis: ideſt nũq̃ nominandus: ſicuti quondam a communi conſilio aſiæ decretum eſt: uti nomen eius: qui templum Dianæ epheſiæ incẽderat ne quis ullo ī tẽpore nominaret. Tertiũ reſtat ex his quæ reprehẽſa ſunt: q; tunicã ſqualentem auro dixit. Id autem ſignificat copiam denſitatemq; aurei in ſquamaꝝ ſpeciẽ intexti. Squalere enim dictũ ab ſquamaꝝ celebritate aſperitateq;: quæ in ſerpẽtũ piſciumue coriis uiſuntur. Quã rem & alii & hic idem poeta locis aliquod demõſtrat. Quem pellis inquit ahenis In plumam, ſquamis auro conſerta tegebat. Et alio loco: Iamq; adeo rutylũ thoraca ĩdutus ahenis Horrebat ſquamis. Accius ī pelopidibus ita ſcribit: Eius ſerpẽtis ſquamæ ſqualido auro & purpura prætextæ. Quicquid igitur nimis: ĩculcatũ obſitũq; aliqua re erat: ut incuteret uiſentibus facie noua horrorem: id ſqualere dicebatur. Sicut ī corporibus incultis ſquamoſiſq; alta cõgeries ſordiũ ſqualor appellat. Cuius ſignificationis multo aſſiduoq; uſu totũ id uerbũ ita cõtaminatũ eſt: ut iam ſqualor de re alia nulla

Laudare qd ſignificat

Squalere

q̄ de ſolis īquinamētis dici cœperit. Gratū mihi ē Auienus īquit correctū: quod de optimis dictis male opīabar. Sed ī hoc uerſu mihi uidet̄ deeſſe aliqd: Ipſe qrinali lituo paruaq; ſedebat Succinctus trabea. Si. n. nihil deeſſe concedimus: reſtat ut fiat lituo & trabea ſuccīctus quod ē abſurdiſſimū. quippe cū lituus ſit uirga breuis ī pte q̄ robuſtior ē īcurua: q̄ augures utūt̄. Nec uideo q̄lr̄ poſſit lituo ſuccīctus uideri. Reſpōdit Seruius ſic hoc dictū eſſe: ut pleraq; dici p defectionē ſolēt: ueluti cū dicit̄. M. Cicero hō magna eloq̄ntia. Et Roſcius hiſtrio ſūma uenuſtate. Nō plenū hoc utrūq; neq; pfectū ē: ſed enim p pleno ac pfecto audit̄: ut Virgilius alio ī locc: Victorē buten īmani corpore: ideſt corpus īmane habentē. Et itē alibi In mediū geminos īmani pōdere ceſtus Proiecit ac ſimiliter: Domus ſanie dapibuſq; cruentis. Sic igit̄ id quoq; dictū uideri debet: Ipſe qrinali lituo: ideſt lituū q rinalē tenēs Quod minime mirādū foret: ſi ita dictū fuiſſet Picus qrinali lituo erat. ſicuti dicimus ſtatua grādi capite erat. Et ē autē & erat & fuit plerūq; abſūt cū elegātia ſine detrimēto ſentētiæ. Sed qm̄ litui facta mētio ē: prætermittēdū nō ē: quod poſſe quæri animaduertimus: ut& a tuba lituus auguralis appellet̄: an tubo a lituo augurum lituus dicta ſit. Vtrunque enim pari forma & pariter in capite incuruum eſt. Sed ſi (ut quidam putant) tuba a ſonitu: lituus appellata ē ex illo Homeri uerſu λἰγξεβίος Lituus neceſſe eſt ut uirga auguralis a tubæ ſimilitudine lituus uocetur Vtitur autē uocabulo iſto Virgilius pro tuba: ut ibi: Et lituo pugnas inſignis obibat & haſta. Subiecit Auienus: Maturate fugā: Maturate quid ſit pa& mihi liquet. Contraria enim mihi uidet̄ fuga maturitati: unde quid de hoc uerbo ſentiendū ſit: quæſo me doceas: Et Seruius: Nigidius homo oīum bona& artiū diſciplinis egregius. Maturare inqt ē quod neq; citius neq; ſerius: ſed mediū qdā & tēperatū ē: bene atq; ꝓprie Nigidius. Nā & in frugibus & ī pomis mature dicūtur quæ neq; cruda neq; immitia ſunt: neq; caduca & nimiū cocta: ſed tēpore ſuo tēperate adulta. Hanc interpretationē nigidianā diuus Auguſtus duobus uerbis græcis elegāter exprimebat. Nā & dicere ī ſermōibus & ſcribere ī epiſtolis ſolitū fuerūt; σπεῦδε βραδέως: p q̄ mōebat: ut ad rē agēdā ſimul adhiberet̄ & īduſtriæ celeritas & tarditas diligētiæ: Ex q̄bus duobus cōtrariis fit maturitas. Sic ergo uirgilius īducit neptunū

diſceſſum uentis īperantē: ut & tam cito diſcedant tanq̄ fugiāt & tamen flandi mediocritatem in regreſſu teneāt tanq̄ mature ideſt temperate abeuntes. Veret enim ne in ipſo diſceſſu claſſi noceant: dum raptu nimio tanq̄ per fugam redennt. Idē Virgilius maturare & properare tanq̄ plene cōtraria ſcitiſſime ſepara uit his uerſibus: Frigidus agricolas ſi quādo cōtinet īber: Multa forent quæ mox cælo properāda ſereno Maturare datur. Bene & elegāter duo iſta uerba diuiſit. Nāque in propera tu rei ruſticæ per tempeſtates & pluuias quoniā & neceſſitate otiū ē maturari pōt: per ſerenas uero qm̄ tēpus īſtat properari neceſſe ē. Sane cū ſignificandū eſt coactius quid & feſtinatius factum: rectius hoc dicitur præmature factū q̄ mature. Sicuti Afranius dixit ī toga: cui tituli nomē ē: appetis domintaū: Petēs præmature præcocē In quo uerſu animaduertēdū ē q̄ præcocē īquit nō præcoquē Eſt enī caſus eius rectus nō præcoquis. ſed præcox. Hic Auienus rurſus interrogat. Cū Virgilius īquit Aeneā ſunm tanq̄ omniū pium a contagione atrocis uiſus apud inferos uindicauerit: & magis eū fecerit audire reoꝝ gemitus q̄ ipſa uidere tormenta: in ipſos uero campos pioꝝ licenter induxerit: cur hoc tantum uerſu oſtendit illi partem locoꝝ quibus impii cohibebantur. Veſtibulum ante ipſum primiſq; in faucibus orci. Qui enim ueſtibulū & fauces uidet intra ipſam ædē iam ſine dubitatiōe ſucceſſit: aut ſiquid aliud de ueſtibuli uocabulo intelligendum: ſcire deſidero Ad hæc Seruius: Plæraq; ſunt uocabula q̄bus uulgo utimur: nō tamē liquido animaduertimus quid ea ex uera proprietate ſignificent: ſicuti eſt ueſtibulum in ſermōibus celebre atq; obuiū uerbum: non ī oībus tamē qui illo facile utūt ad liquidū expectatū

Veſtibulū Putāt enim ueſtibulum eſſe partem domus priorem quā atriū uocant Sed Cecilius Gallus uir doctiſſimus in libro de ſignificatione uerborum: quæ ad ius ciuile pertinent ſecundo: ueſtibulū dicit eſſe nō ī ipſis ædibus neq; ædiū partē: ſed locū ante ianuā domus uacuū. p quē de uia aditus acceſſusq; ad fores ædium fit Ipſa enī ianua ꝑcula uia fiebat area īterſita quæ uacaret. Quæ porro huic uocabulo ratio ſit q̄ri multū ſolet. ſed q̄ ſcripta apud idoneos auctores legi: ꝑferre in mediū nō pigebit. Ve ꝑticula ſi cuti quædā alia: tū intētionē ſignificat: tū minutionē. Nā uetus

Vetus Vehemens & uehemēs alteꝝ ab ætatis magnitudīe cōpoſitū eliſūq; ē alteꝝ

a nimio ipetu & ui mẽtis iſtructum. Vecors autẽ & ueſanus priuationẽ ſignificat ſanitatis & cordis. Diximus autẽ ſupius eos q̃ amplas domus antiquitus faciebãt: locũ ante ianuã uacuũ relinquere ſolitos: q̃ iter fores domus & uiã medius eſſet. In eo loco qui dominũ eiuſdẽ domus ſalutatũ uenerãt: prius q̃ admitterẽt cõſiſtebãt: & neq; ĩ uia ſtabãt: neq; intra ædes erãt: Ab illa ergo grãdis loci cõſiſtione & q̃ſi quadã ſtabulatione ueſtibula appellata ſunt ſpatia: ĩ quibus multũ ſtaretur ab adueniẽtibus prius q̃ intromiterẽtur in domũ. Alii conſentiẽtes ueſtibula eadẽ eſſe quæ diximus: ĩ ſenſu tamẽ uocabuli diſſentiunt. Referũt enim nõ ad eos qui adueniũt. ſed ad illos qui in domo cõmanẽt quoniam illic nunq̃ cõſiſtũt: ſed ſolius tranſitus cauſa ad hunc locũ ueniunt exeũdo ſiue redeundo. Siue igitur ſecundũ priores per augmentũ: ſiue per ſecundos per diminutionem intelligendum eſt: tamen ueſtibula conſtat aream: quæ a uia domum diuidit: Fauces autẽ iter anguſtũ eſt: per quõd ueſtibulum de uia flectitur. Ergo Aeneas: cũ uidet fauces atq; ueſtibulũ domus ĩpiorũ: nõ eſt intra domũ: nec contactu ædiũ execrabili ſæuoque polluitur: ſed de uia iuidet loca inter uiã & ædes locata. Bidentes hoſtiæ q̃d eſſẽt ĩquit Auienus: ĩterogaui quẽdã de grãmatico⁊ cohorte & ille bidentes oues eſſe reſpõdit: iccircoq; lanigeras adiectũ: ut oues planius demonſtrarentur. Eſto inquam oues bidentes dicãtur. Sed quæ ratio huius ĩ ouibus epitheti ſcire inquam uolo Atque ille nihil contactus: oues inquit bidentes dictæ ſunt: q̃ duos tantum dentes habeant. Tunc egõ: ubi terrarum quæſo te ĩnq̃ duos ſolos per naturam dentes habere oues aliquaudo uidiſti. Oſtentum enim hoc eſt factis piaculis procurandum. Tũ ille permotus mihi & irritatus: quære inquit ea potius quæ a grammatico quærenda ſunt. Nam de ouium dentibus opiliones percunctantur. Facetias ego nebulonis hominis riſi: & reliq̃ Sed te percunctor quaſi ipſius uerborum naturæ conſciũ: Tum Seruius de numero dentium quem ille opinatus eſt reprehendẽdus a me non eſt: cum ipſe iam riſeris. Ver⁊ procurandum mihi eſt ne illud obrepat q̃ bidentes epithetum ſit ouium cum Pomponius egregius atellanarum poeta in gallis trãſalpinis hoc ſcripſerit: Mars tibi uoueo factu⁊: ſi unq̃ rediero bidente uerre. Publius aũt Nigidius ĩ libro quẽ de extis cõpoſuit bidẽtes appellari

Vecors
Veianus

ait nõ oues ſolas: ſed omnes beſtias bimas. Neq; tamẽ dixi: cur ita appellẽtur: Sed in cõmentariis ad ius pontificũ pertinẽtibus legi bidẽnes primo dictas. d. littera ex ſupfluo (ut ſæpe aſſolet) iteriecta ſicut ꝑ reire redire dicit: & pro reamare redamare: & redarguere pro rearguere. Ad hiatũ enim duaꝝ uocaliũ procurãdũ ĩterponi ſolet. d. littera. Ergo bidentes primũ dictæ ſunt q̃ſi biẽnes: & lõgo uſu loq̃ndi corrupta eſt uox: & ex bidẽnibus bidẽtes dictæ. Higinus tamẽ: qui ius pontificũ nõ ignorauit: ĩ. v. libroꝝ quos de Virgilio fecit bidentes appellari ſcripſit hoſtias: quæ ꝑ ætatẽ duos dẽtes altiores haberẽt: ꝑ quos ex minore ĩ maiorẽ trãſcẽdiſſe cõſtaret ætatẽ. Iterũ q̃rit Auienus in his uerſibus Frena pelethronii lapithæ gyrosq; dedere ĩpoſiti dorſo: atq; eqtẽ docuere ſub armis Inſultare ſolo & greſſus glomerare ſupbos ut Virgilius eq oſticiũ eqti dederit. Nã ĩſultare ſolo & glomerare greſſus: equi cõſtat eſſe nõ equitis Bene inquit Seruius hæc tibi quæſtio nata eſt ex ĩcuria ueteris lectionis. Nã quia ſæculũ noſtrũ ab Ennio & õi bibliotheca uetere deſciuit: multa ignorãus quæ non laterent: ſi ueteꝝ lectio nobis eſſet familiaris. Omnes enim ãtiqui ſcriptores ut hominẽ equo ĩſidentẽ: ita et equũ cũ portaret hominẽ equitem uocauerũt: & equitare nõ hominem tantũ ſed equum quoq; dixerunt. Ennius libro aĩalium. vii. ait: Deniq; ui magna quadrupes eques atque elephãti proiiciũt ſeſe Nunquid dubium eſt quin equitem in hoc loco ipſum & equũ dixerit? cũaddidiſſet illi epitheton quadrupes? Sic & eqtare qd̃ uerbum e uocabulo equitis inclinatum eſt: & homo utẽs equo & equus ſub homine gradiẽs dicebat̃. Lucillus nãq; uir apprime linguæ latinæ ſcius equum & currere & equitare dicit hoc uerſu Nẽpe hũc currere equũ nos atque eqtare uidemus Ergo & apud Maronẽ: qui antiquæ latinitatis diligens fuit: ita intelligẽdum ẽ atque equitẽ docuere ſub armis. Ideſt docuerũt & equũ portãtẽ hominẽ inſultare ſolo: & greſſus glomerare ſuperbos. Subiecit Auienus: Cũ iã trabibus cõtextus acernis Staret equus ſcire uellẽ in equi fabrica caſu ne an ex induſtria hoc genus ligni nominauerit. Nam licet unum pro quolibet ligno ponere poeticæ licentiæ ſit: ſolet tamen Virgilius temeritatem licentiæ non amare: ſed rationis certæ uim rerum uel nominum eligere.

Eques dicit̃ tã homo q̃ equus

Acer

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER. VII.

PRIMIS menſis poſt epulas iam remotis & diſcurſim uariantibus poculis minutioribus: Prætextatus ſolet cibus inquit cum ſumitur tacitos efficere potus loquaces. At nos & ĩter pocula ſilemus tãq̃ debeat ſeriis uel etiã philoſophicis carere tractatibus tale conuiuium. Et Symmachus: Verum ne ita ſentis Vecti: ut philoſophia conuiuiis interſit: & non tanq̃ cenſoria quædam & plus nimio uerecunda materfamilias penetralibus ſuis contineatur nec miſceat ſe libero: cui etiam tumultus familiares ſunt: cum ipſa huius ſit uerecundiæ: ut ſtrepitum non modo uerborum: ſed ne cogitationum quidem in ſacrarium ſuæ quietis admictat. Doceat nos uel peregrina inſtitutio & diſciplina a parthis patita: qui ſolent cum concubinis non cum coniugibus inire conuiuia: tanq̃ has & in uulgus produci & laſciuire quoq; illas non niſi domi abditas tueri deceat tectum pudorem. An ego cenſeam producendam philoſophiam: quo rethorica ueni re ars & profeſſio popularis erubuit? Iſocrates enim græcus orator qui uerba prius libera ſub numeros ire primus coegit: cum ĩ conuiuio a ſodalibus oraretur: ut aliquid in medium de eloquẽtiæ ſuæ fonte proferret: hanc ueniam deprecatus eſt. Quæ præſens inquit locus & tempus exigit: ego non calleo: quæ ego calleo: nec loco præſenti ſunt apta nec tempori. Ad hæc Euſtachius: Probo Symmache propoſitum tuum: ꝙ philoſophiam ea quam maximam putas obſeruatione ueneraris: ut tantum ĩtra ſuum penetral exiſtimes adorandam. Sed ſi propter hoc a conuiuiis exulabit: procul hinc faceſſant & alumnæ eius honeſtatem dico & modeſtiã nec minus cum ſobrietate pietatem. Quã enim harum dixerim minus eſſe uenerabilem? Ita fit ut ab eiuſmodi cœtibus relegatus matronarum talium chorus libertatem conuiuiorum ſolis concubinis ideſt uiciis & criminibus abdicat Sed abſit: ut philoſophia quæ in ſcholis ſuis ſollicite tractat de officiis conuiualibus: ipſa conuiuia reformidet: tanq̃ nõ poſſit

rebus asserere: quæ solet uerbis docere: aut nesciat seruare modū cuius ī omnibus humanæ uitæ actibus terminos ipsa cōstituit. Neq; enim ita ad mēsas inuito philosophiam: ut nō se ipsa moderetur cuius disciplina est rerum omniū moderationē docere. Vt ergo inter te & Vectiū uelut arbitrali iudicatione componam aperiam: quidē philosophiæ tricliniorum fores. Sed spondeo sic interfuturam: ne mensuram notæ sibi ac sectatoribus suis dispēsationis excedat. Tunc Furius: Quia te unicum Eustachi inquit sectatorem philosophiæ nostra ætas tulit: oratus sis ut modum dispensationis: quam das ei conuiuāti: nobis ipse patefacias. Et Eustachius: Primum hoc eam scio seruaturam: ut secū æstimet præsentium ingenia cōuiuarum. Et si plures peritos ue uel saltē amatoris sui in conuiuii societate reppererit: sermonē de se patiet̄ agitari: quia uelut paucæ litteræ mutæ dispersæ īter multas uocales in societatē uocis facile mansuescunt: ita rariores imperiti gaudentes consortio peritorum: aut consonant siqua possūt aut rerum talium capiuntur auditu. Si uero plures ab institutione huius disciplinæ alieni sint: prudentibus qui pauciores īterrerunt sanciet dissimulationem sui: & patietur loquacitatē maiori parti amiciorem sociare: ne rara nobilitas a plebe tumultuosiore turbetur. Et hæc ē una de uirtutibus philosophiæ: quia cū orator non aliter nisi orando probetur: philosophus nō minus tacendo pro tempore q̄ loquendo philosophatur. Si ergo pauci aderunt doctiores: in consensū rudis consortii salua & interquiescente ueri notione migrabunt: ut omnis discordiæ suspicio faciat. Nec mirū si doctus faciet: quod fecit quondam Pisistratus athenarum tyrannus: qui cum filiis suis rectum dando consiliū non optinuisset assensum: atq; ideo esset in simultate cum liberis: ubi hoc æmulis causam fuisse gaudii comperit ex illa discordia sperantibus in domo regnantis nasci posse nouitatem: uniuersitate ciuium conuocata ait: succensuisse quidem se filiis non acquiescentibus patriæ uoluntati. Sed hoc sibi postea uisum paternæ aptius esse pietati: ut in sententiam liberorum ipse concederet. Sciret igitur ciuitas sobolem regis cum patre esse concordem. Hoc cōmento spem detraxit insidiantibus regnantis quieti. Ita in omni uitæ genere præcipueque in lætitia conuiuali omne quod uidetur absonum: in unam concordiam soni salua īno

centia redigendũ est. Sic Agathonis conuiuium. quia Socratas Phedros pausanias & Erisymmachos hũit. Sic ea cœna quã Callias doctisimus dedit Charniadam dico Antisthenem & Hermogenem cæterosque his similes uerbum nullum nisi philosophum sensit. At uero Alcioni uel Didonis mensa quasi solis apta delitiis habuit hæc Ioppam: illa Poliphemum cithara canentes. Nec de erant apud Alcinoum uiri saltatores: & apud Didonem Bitias sic auriens merum ut se totum superflua eius effusione prolueret. Nonne siquis aut inter phæacas aut apud pœnos sermones de sapientia erutos conuiualibus fabulis miscuisset: & gratiam illis cœtibus aptam perderet: & in se risum plane iuste moueret. Ergo prima eius obseruatio erit æstimate conuiuas. Deinde ubi sibi locum patere uiderit: non de ipsis profunditatis suæ inter pocula secretis loquetur: nec nodosas & anxias sed utiles quidem facilesque quæstiones mouebit. Nã sicut ĩter illos qui exercitii genus habent ĩ mediis saltare conuiuiis: siquis ut se amplius exerceat: uel ad cursum uel ad pugillatum sodales lacessiuerit: quasi ineptus relegabitur ab alacritate consortii. Sic apud mensam quando licet aptis philosophandum est ut crateri liquoris ad lætitiam nati adhibeatur non modo nympharum sed musaꝝ quoq; admixtiõe tẽperies. Nam (sicut fateri neesse ẽ) in omni conuentu aut tacendum est: aut loquendum. Queramus silentium ne conuiuiis: an & opportunus sermo conueniat Nam sicut apud athenas ariopagitæ tacentes iudicant: ita inter epulas oportet semper sileri. Non est ultra quærendum ĩter mẽsas philosophandum nec ne sit. Si uero non erunt muta conuiuia: cur ibi sermo permictitur: honestus sermo prohibetur? maxime cum non minus q̃ dulcedo uini hilarent uerba conuiuium: Nam si Homeri latentem prudentiam inscruteris altius: delinimentum illud quod Helena uino miscuit: non herba fuit: non ex india succus: sed narrandi opportunitas: quæ hospitem mœroris oblitum flexit ad gaudium. Vlyxis enim præclara facinora filio præsente narrabat.

πάντα μὲν οὐκ ἂν ἐγώ μυθήσομαι ὀαδ' ὀνομήνω
ὄσσυι ὀδυσσῆος ταλασὶ φρονος εἰσίν ἄεθλοι
ἄλλ' ὅιον τὸ δ' ἔρεξε καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνήρ
δήμω ἐνὶ τρώων ὅτι πάσχέτε πήματα χαιοί

Ergo paternam gloriam & ſingula eius fortia dicendo animum filii fecit alacriorem: & ita credita eſt contra mœrorem uino remedium miſcuiſſe. Quid hoc inquis ad philoſophiam? Immo nihil tam cognatum ſapientie: q̃ locis & temporibus aptare ſermones perſonarum quæ aderunt æſtimatione in medium uocata: Alios enim relata incitarunt exempla uirtutũ: alios beneficiorum nonnullos modeſtiæ: ut & qui aliter agebant: ſæpe auditis talibus ad emendationem uenirent. Sic autem uiti is irretitos: ſi & hoc conuiuiis exegerit loquendi ordo: feriet philoſophia non ſentientes: ut Liber pater thyrſo ferit per obliquationẽ circunfuſæ hedere latente mucrone: quia non ita profitebitur in conuiuio cenſorem: ut palam uitia caſtiget. Cæturum his obnoxii repugnabunt: & talis erit conuiuii tumultus: ut ſub huiuſmodi inuitati uideantur edicto.

Quomodo baccus ferit

Quod ſupereſt: læti bene geſtis corpora rebus
Procurate uiri: & pugnam ſperate parari.

Aut ut Homerus breuius & expreſſius dixit:

Ergo ſi opportunitas neceſſariæ reprehenſionis emerſerit: ſic a philoſopho proficiſcetur: ut & tecta & efficax ſit. Quid mirũ ſi feriet ſapiens ut dixi non ſentientes: cum interdum ſic reprehendat ut reprehenſus hilaretur? Nec tantum febulis ſuis ſed interrogationibus quoque uim philophiæ nihil ineptum loquentis oſtendet. Hanc ergo nullus honeſtus actus locuſue cœtuſue excludat: quæ ita ſe aptat: ut ubiq; ſic appareat neceſſaria tanquã abeſſe illam nefas fuerit. Et Auienus: Nouas mihi duas diſciplinas uideris inducere interrogandi uel reprehendendi: ut alacritas utrinque iis ad quos ſermo ẽ excitetur: cum dolor ſemper reprehenſionem uel iuſtam ſequatur. Vnde hæc quæ leuiter attigiſti fac quæſo enarrando planiora. Primum iuquit Euſtachius hoc teneas uolo: non de ea me reprehenſione dixiſſe: quæ ſpeciem accuſationis habet: ſed quæ uituperationis inſtar eſt: hoc græci ſcomma uocant: non minus quidem amarum q̃ accuſatio: ſi importune proferatur. Sed ſapientie ſic proferetur: ut dulcedine quoque non careat. Et prius tibi de interrogando reſpondeam. Qui uult amœnus eſſe conſultor: ea interrogat quæ ſunt interrogato facilia reſponſu: & quæ ſcit illum ſedula exercitatione di

diciſſe. Gaudet enim quiſquis prouocatur ad doctrinam ſuam ī medium proferendam: quia nemo uult latere quod didicit: maxime ſi ſcientia quam labore quæſiuit: cum paucis illi familiaris & plurimis ſi incognita: ut de aſtronomia uel dialectica cæteriſq; ſimilibus. Tūc enim uidetur conſequi fructum laboris; cum adipiſcuntur occaſionem publicandi quæ didicerant ſine oſtentationis nota: qua caret qui non ingerit: ſed inuitatur ut proferat. Contra magne amaritudinis eſt: ſi coram multis interroges aliquem quod non optima ſcientia quæſiuit. Cogitur enim aut negare ſe ſcire: quod extremum uerecundiæ damnum putāt: aut reſpondere temere & fortuito ſe euentui ueri falſiue commictere. Vnde ſæpe naſcitur inſcitiæ proditio: & omne hoc infortunium pudoris ſui imputat conſulenti. Nec non & qui obierūt maria & terras: gaudent cum de ignoto multis uel terrarum ſitu uel ſinu maris interrogantur: libenterque reſpondent & deſcribunt modo uerbis modo ratio loca glorioſiſſimum putantes quæ ipſi uiderant aliorum oculis obiicere. Quid duces & milites: qui fortiter a ſe facta ſemper dicturiunt: & non tacēt arrogantie metu? Non ne ſi ut hæc referant inuitentur: mercedem ſibi laboris extimant perſolutam? remunerationem putantes inter uolentes narrare quæ fecerant? Adeo autem id genus narrationum habet quendam gloriæ ſaporem: ut ſi inuidi uel æmuli forte præſētes ſint: tales interrogationes obſtrependo diſcutiant: & alias inſerē do fabulas prohibeant illa narrari: quæ ſolent narranti laudem creare. Pericula quoque preterita uel erumnas penitus abſolutaſ qui euaſit: ut referat: gratiſſime prouocatur. Nam qui adhuc in ipſis uel paululum detinetur: horret admonitiōem & formidat relatum. Ideo Euripides expreſſit: adiecit enim σωθέντα: ut oſtē deret poſt finem malorum gratiam relationis incipere. Et poeta noſter adiiciendo olim: quid aliud niſi poſt emenſa īfortunia futuro tempore iuuare dicit memoriam ſedati laboris? Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit. Nec negauerim eſſe malorum genera: quæ nō uult qui pertulit uel tranſacta meminiſſe. Nec minus interrogatus offenditur q̄ cum in ipſis malis fuit: ut qui carnifices expertus eſt & tormenta membrorum: ut qui infauſtas pertulit orbitates: uel cui nota quondam afflicta cenſoria ē. Caue interroges: ne uidearis obiicere. Illum ſæpe ſi potes ad nar-

randum prouoca : qui recitando fauorabiliter exceptus est : uel qui libere & fœliciter legationem peregit: uel ab imperatore comiter affabiliteq; susceptus est: uel siquis tota pene classe a piratis occupata seu ingenio seu uiribus solus euasit: quia uix implet desiderium loquentis rerum talium uel longo narratio. Iuuat: si quem dicere iusseris amici sui repentinam fœlicitatē. quātus illi honor acreuerit: quam sponte non audebat uel tacere uel dicere modo iactantiæ modo malitiæ metu. Qui uenatibus gaudet: interrogetur de siluæ ambitu de ambage lustorum de uenationis euentu. Religiosus si adest: da illi referendi copiam quibus obseruationibus meruerit auxilia deorum: quantus illi ceremoniarum fructus: quia & hoc genus religionis existimant: numinum beneficia non tacere. Adde quia uolunt & amicos se numinibus extimari. Si uero & senex præsens est: habes occasionē qua plurimum illi contulisse uidearis: si eum interroges uel quæ ad illum omnino non Pertinent. Est enim huic ætati loquacitas familiaris. Hæc sciens Homerus quandam congeriem simul interrogantium Nestori fecit offerri:

Tot loquendi semina interrogando congessit: ut pruritum senectutis expleret. Et uirgilianus Aeneas gratum se ad omnia præbens Euandro: uarias illi narrandi occasiones ministrat. Neque enī de una re aut altera requirit: sed singula lætus . Exquiritque auditque uirum monumenta priorum. Et Euander consultationibus captus scitis q̄ multa narrauerit. Hæc dicentem fauor excepit omnium. Sed mox subiecit Auienus: Vos omnes qui doctorum doctissimi adestis orauerim: ut hortatu uestro Eustachius: quæ de scōmate paulo ante dixerit: animetur aperire. Omnibusq; ad hoc prouocantibus: ille cōtexuit. Præter categoriā quæ ἐ ψόγος: & præter διαβολήν que delatio est: sūt alia duo apud græcos nomina lœdoria & scōma: quibus nec uocabula latina reperio : nisi forte dicas ledriam exprobrationem esse ad directam contumeliam: Scōma enim pene dixerim morsum figuratum: quia sæpe fraude uel urbanitate tegitur. ut aliud sonet aliud intelligas. Nec tamen semper ad amaritudinem pergit: sed nonnunq̄ iis in quos iacitur & dulce est. Quod genus maxime uel sapiens uel alias urbanus exercet præcipue inter mensas & Pocu

Lœdoria

Scōma

la: ubi facilis est ad iracundiam prouocatio. Nam sicut in præcipiti stantem uel leuis tactus impellit: ita uinouel infusum uel aspersum paruus quoq; dolor incitat in furorem. Ergo cautius ī conuiuio abstinendum scōmate: quod tectam intra se habet iniuriam. Tanto enim pressius hærēt talia dicta q̄ directe ledorie: ut ami coanguloſi q̄ directi mucrones tenacius infiguntur: maximeque dicta huiusmodi risum præsentibus mouent: quo uelut assensus genere confirmatur iniuria. Est enim ledoria huiusmodi: Oblitus ne es quia salsamenta uendebas? Scomma autē: quod diximus sæpe contumeliam esse celatam: tale est. Memini mus quando brachio te emungebas. Nam cum res eadem utrobique dicta sit: illud tamen ledoria est: quod aperte obiectum exprobratumque ē: hoc scomma quod figurate. Octauius qui natu nobilis uidebatur. Ciceroni recitanti ait: Non audio quæ dicis Ille respondit Certe solebas bene foratas habere aures. Hoc eo dictum est: quia Octauius libys oriundus dicebatur: quibus mos est aurem forare. In eundem Ciceronem Laberius: cum ab eo ad consessum non reciperetur dicente reciperem te nisi anguste sederemus: ait ille minus mordaciter: Atque solebas duabus sellis sedere: obiiciens tanto uiro lubricum fidei. Sed id quod Cicero dixit: nisi anguste sederemus: scomma est in. C. Cæsarem: qui in senatum passim tam multos admictebat: ut eos .xiiii. gradus capere non possent. Tali ergo genere quod fœtum contumeliæ ē: abstinendum sapienti super cæteris in conuiuio est: Sūt alia scō mata minus aspera edentatæ bellue morsus: ut Tullius in consulem. qui uno tantum die consulatum peregit. Solent inquit esse flamines diales: modo consules diales habemus. Et in eundem: Vigilantissimus est consul noster: qui in consulatu suo somnū non uidit. Eidemque exprobranti sibi: ꝙ ad eundem consulem non ueniſſet: Veniebam inquit: sed nox me comprehēdit. Hæc & talia sunt: quæ plus urbanitatis: minus amaritudinis habent: ut sunt & illa de nonnullis corporis uitiis aut parum aut nihil gignentia doloris: ut si in caluitium cuiusq̄ dicas: uel in nasum seu curuam erectionem seu socraticam depressionem. Hæc enī quanto minoris infortunii sunt: tanto lenioris doloris. Contra oculorum orbitas non sine excitatione commotionis obiicitur. Quippe Antigonus rex Theocritom chium: de quo iurauerat

Ledoria

Scomma

q̄ ei parſurus eſſet occidit propter ſcomma ab eodem de ſe dictum. Cum enim quaſi puniendus ad antigonum raperetur: ſolantibus eum amicis ac ſpem pollicentibus: q̄ omnino clæmentiam regis experturus eſſet: cum ad eius oculos ueniſſet reſpondit: Ergo impoſſibilem mihi dicitis ſpem ſalutis. Erat autem antigonus uno orbatus oculo: & importuna urbanitas maledicacē luce priuauit. Nec negauerim philoſophos quoque īcurriſſe nō unq̄ per indignationem hoc genus ſcommatis. Nam cum regis libertus ad nouas diuitias nuper erectus philoſophos ad conuiuium congregaſſet: & irridendo eorum minutulas quæſtiones: ſcire ſe uelle dixiſſet: cur & ex nigra & ex alba faba pulmentum unius coloris edat. Aridices philoſophus indigne ferens: tu nobis inquit abſolue: cur de albis & nigris loris ſimiles maculæ gignantur. Scommata quæ in ſuperficie habent ſpeciem cōtumeliæ: ſed interdum non tangunt audiētes cum eadem ſi obnoxio dicantur exagitant: ut contra ſunt quæ ſpeciem laudis habent: & perſonarum audientis efficiunt contumeliæ plenam. De prætore prius dicam. Lucius Quintus prætor de prouincia nuper reuerterat: obſeruata quod mireris domitiani temporis præturæ maxima caſtitate. Is cum æger aſſidenti amico diceret: frigidas ſe habere manus: renidens ille ait. At qui eas de prouincia calidas paulo ante reuocaſti. Riſit Quintus delectatuſq; ē: quippe alieniſſimus a ſuſpicione furtorum. Contra ſi hoc diceretur male ſibi conſcid & ſua furta recolenti: exacerbaſſet auditum. Critobolum famoſe pulchritudinis adoleſcentem Socrates cum ac comparatōnē formæ prouocaret: iocabatur: non irridebat. Certe ſi dicas conſumatarum diuitiarum uiro tibi excito creditores tuos: aut ſi nimis caſto gratæ ſunt tibi meretrices: quia continua eas largitate ditaſti: utique delectabuntur ſcientes his dictis ſuam conſcientiam non grauari. Sicut contra ſunt: que ſub ſpecie laudis exagitant: ſicut paulo ante diuiſi. Nam ſi timidiſſimo dixero Achilli uel Herculi comparandus es: aut famoſæ iniquitatis uiro: ego te Ariſtidi ī æquitate propono: ſine dubio uerba laudæm ſonantia ad notam uituperationis ſuæ uterq; tractu rus eſt. Eadem ſcommata eoſdem modo iuuare modo mordere

possunt pro diuersitate præsentiũ personarꝝ. Sunt enim quæ si coram amicis obiiciantur nobis: libenter audire possimus: & uxore uero seu parentibus magistri sue præsentibus dici in nos aliquod scomma nolimus: nisi forte tale sit quod illorum censura libenter accipiat. Vt siquis adolescentem coram parentibus uel magistris irrideat: q̃ in sanire possit continuis uigiliis lectionibusque nocturnis: aut uxore præsente q̃ stulte faciat uxorium se præbendo: nec ullam elegantiam eligendo formarum. Hæc enim & in quos dicuntur: & præsentes hilaritate perfundunt. Commendat scomma & conditio dicentis: si in eadem causa sit ut si alium de paupertate pauper irrideat: si obscure natum natus obscure. Nam Tharsius Amphias cum ex hortulano potẽs esset: & in amicum quasi degenerem nonnulla dixisset: mox subiecit: Sed & nos de eisdem seminibus sumus: & omnes pariter lœtos fecit. Illa uero scommata directa lætitiam cum in quem dicuntur infundũt: si uirum fortem uituperes quasi salutis suæ pro digum & pro aliis mori uolentem: aut si obieceris librrali: q̃ res suas profundat minus sibi q̃ aliis consulendo. Sic & Diogene. Antistenem Cynicum magistrum suum solebat ueluti uitu perando laudare. Ipse me aiebat mendicum fecit ediuite: & pro ampla domo in dolio fecit habitare. Melius autem ista dicebat: q̃ si diceret gratus illi sum: quia ipse philosophum me & consumatæ uirtutis uirum fecit. Ergo cum unum nomen scommatis sit: diuersi continentur in eo effectus. Ideo apud lacedæmonios inter cætera exactæ uitæ instituta hoc quoque exercitii genus Lygurgo est institutum: ut adolescentes & scommata sine morsu dicere: & ab aliis in se dicta perpeti discerent. Ac siquis eorum in indignationem ob tale dictum prolapsus fuisset: ulterius ei ĩ alterum dicere non licebat. Cum ergo uideas mi Auiene (instituenda est enim adolescentia tua: quæ ita docilis est ut dicẽda præcipiat) cum uideas inq̃ anceps omne esse scommatum genus suadeo in conuiuiis in quibus læticiæ insidiabitur ira: ab eiusmodi dictis facessas: & magis quæstiones conuiuales uel proponas uel ipse dissoluas. Quod genus ueteres ita ludicrum non putarunt: ut & Aristoteles de ipsis aliqua conscripserit & Plutar-

chus & ueſter. Apuleius. Nec contemnendum ſit: quod tot philoſophantium curam meruit. Et Prætextatus: Hoc quæſtionum genus: cum & ſenilem deceat ætatem: cur ſoli iuueni ſuadetur? Quin agite omnes qui adeſtis hæc apta cõuiuio fabulemur: nec de cibatu tantum: ſed & ſi qua uel natura corporum uel alia præſente maxime Diſario noſtro: cuius plurimum ad hoc genus quæſtionum poterit ars & doctrina conferre: ſorciamurq; (ſi uidetur) ut per ordinem unuſquiſq; proponat quam ſoluendam exiſtimet quæſtionẽ. Hic aſſenſi omnes Prætextato anteloquiũ detulerunt: orantes ut cũ ipſe cœpiſſet cæteris ex filio conſultationis eius interrogandi conſtituerunt exemplum. Tum ille q̃ro inquit: utrum ſimplex an multiplex cibus digeſtu facilior ſit: quia multos hunc: nonnullos illum ſectantes uidemus. Et eſt quidem ſuperba ac contumax & ueluti ſui oſtentatrix continencia: contra amœnam ſe & comem appetentia uult uideri. Cum ergo cenſoria ſit una: delicata altera: ſcire equidem uelim: quæ ſeruandæ aptior ſit ſanitati. Nec longe petendus aſſertor ẽ cum Diſariuſ adſit: qui quod conueniat corporibus humanis nõ minus callet: q̃ ipſa natura huius fabricæ auctor & nutrix. Dicas ergo uelim: quid de hoc quod quæritur medicinæ ratio perſuadeat. Sime Diſarius inquit aliquis ex plebe imperitorum de hac q̃ſtione conſuluiſſet: quia plebea ingenia magis exemplis q̃ ratione capiuntur: admonuiſſe illum contentus forem inſtitutionis pecudum: qui ſi cum ſimplex & uniforme cibus ſit: multo ſaniores ſunt corporibus humanis: & inter ipſa illæ morbis implicãtur: quibus (ut altiles fiant (offæ compoſitæ & quibuſdam condimentis uariæ farciuntur: nec dubitaret poſthac cum aduertiſſet animalibus ſimplici cibo utentibus familiarem ſanitatem ægreſcere autem & inter illa quæ ſaginam compoſita uarietate crudeſcere: fortaſſe illum attentiorem exemplo altero feciſſem: ut conſideraret nullum unq̃ fuiſſe medicorũ circa curas ægreſcentium tam audacias negligẽtiæ: ut febrienti uarium & non ſimplicem cibum daret. Adeo conſtat q̃ facilis digeſtu ſit uniformis alimoniam: ut ei uel cum infirma ſit natura ſufficiat: Nec tertium defuiſſet exẽplũ: ita eſſe uitãdã ciborũ uarietatẽ: ut uaria ſolẽt uina uitari. Quis enĩ ambigat eũ qui diuerſo uino utit: ĩ repẽtinã ruere ebrietatẽ? nec dum hoc potus copia poſtulãte? Tecũ autẽ

Vtrũ cibus Simplex an multiplex digeſtu facilior ſit

Vecti cui ſoli perfectionem diſciplinarum omnium contigit optinere: non tam exemplis q̄ ratione tractandum eſt: quæ & me tacente clam te eſſe non poterit. Cruditates eueniunt: aut qualitate ſucci in quem cibus uertitur: ſi non ſit aptus humori q̄ corpus optinuit: aut ipſius cibi multitudine non ſufficiente natura ad omnia quæ congeſta ſunt concoquenda. Ac primum de ſucci qualitate uideamus. Qui ſimplicē cibum ſumit: facile quo ſucco uel corpus eius iuuetur uel grauetur uſu docente cognoſcit. Nec enim ambigit cuius cibi qualitate poſſeſſus ſit: cum unum ſumpſerit: & ita fit: ut noxa cuius cauſa deprehenſa eſt: facile uitetur. Qui autem multiplici cibo alitur: diuerſas patitur qualitates ex diuerſitate ſuccorum. Nec concordant humores ex materiæ uarietate naſcentes: nec efficiunt liquidum purumue ſanguinem: in quem iecoris miniſterio uertuntur: & in uenas cum tumultu ſuo tranſeunt. Hinc morborū ſcaturigo: qui ex repugnātium ſibi humorum diſcordia naſcuntur. Deinde quia nō omnium quæ eſui ſunt: una natura eſt: non omnia ſimul coquuntur: ſed alia celerius: tardius alia: & ita fit ut digeſtionum ſequētium ordo turbetur. Neque enim cibi quem ſumimus: una digeſtio eſt: ſed ut corpus nutriat quattuor patitur digeſtiōes. quarum unam omnes uel ipſi quoq; ebetes ſentiunt: alias occultior ratio deprehendit. Quod ut omnibus liqueat paulo altius mihi cauſa repetenda eſt. Quattuor ſunt nobis uirtutes: quæ adminiſtrandam alimoniam receperunt. Quarū uua dicitur καθεκτικὴ quæ deorſum trahit cibaria confecta mandibulis. Quid enim tā craſſam materiam per faucium anguſta fulciret: niſi eam uis naturæ occultior hauriret: Hauſta uero ut non continuo lapſu per omne corpus ſuccedentibus ſibi foraminibus peruium adimum uſq; deſcendant: & talia qualia accepta ſunt: egerantur: ſed ſalutare officium digeſtionis expectant. Secundæ hoc cura uirtutis eſt: quam græci quia retentatrix eſt: uocant κατεκτικὴ. Tertia q̄a cibum in aliud ex alio mutat: uocatur ἀλλοιώτικὴ. Huic obſequuntur omnes: quia ipſa digeſtionibus curat. Ventris enim duo ſunt orificia. Quorum ſuperius erectum recipit deuorata: & in follem uentris recondit. Hinc eſt ſtomachus qui paterfamilias dici meruit: quaſi omne animal ſolus gubernas. Nam ſi ægreſcat: uita id ancipiti eſt titubante alimoniæ meatu:

cui natura tanq̃ rationis capaci uelle ac nolle contribuit. Inferius uero demiſſum inteſtinis adiacentibus inſeritur: & inde uia eſt egerendi. Ergo in uentre fit prima digeſtio uirtute ἀλλοιωτικῆ ĩ ſuccum uertente quicquid acceptum eſt: cuius fax retrimenta ſunt: quæ per inteſtina inferiore orificio tradente labuntur: & officio quartæ uirtutis: cui ἀποκριτικὴ nomen eſt: procuratur egeſtio. Ergo poſtq̃ in ſuccum cibus reformatur: hic iam iecoris cura ſuccedit. Eſt autem iecur concretus ſanguis: & ideo habet natiuum calorem: quod confectum ſuccum uertit in ſanguinem. Et ſicut cibum in ſuccum uerti prima eſt: ita ſuccum tranſire in ſanguinem ſecunda digeſtio eſt. Hunc calor iecoris adminiſtrandum per uenarum fiſtulas in ſua quæq; membra diſpergit: parte quæ ex digeſtis frigidiſſima eſt in lienem refuſa: qui ut iecur caloriſ: ita ipſe frigoris domicilium eſt. Nam ideo omnes dexteræ partes ualidiores ſunt & debiliores ſiniſtræ: quia has regit calor uiſceris ſui: illæ contagione frigoris ſiniſtra optinentis hebetantur. In uenis autem & arteriis: quæ ſunt receptacula ſanguinis & ſpiritus: tertia fit digeſtio. Nam acceptum ſãguinem quodam modo defæcant: & quod in eo aquoſum eſt: uenæ in ueſicã refundunt liquidum uero purumque & altilem ſanguinem ſingulis totius corporis membris miniſtrant. Et ita fit ut cibum ſolus uenter accipiat eius alimonia diſperſa per uniuerſos mẽbrorum meatus: oſſa quoq; & medullas & ungues nutriat & capillos. Etiam hæc eſt quarta digeſtio: quæ in ſingulis membris fit: dum quod unicuique membro datum eſt: ipſi membro fit nutrimentum. Nec tamen huic totiens defæcato retrimenta ſua deſunt: quæ cum membra omnia in ſua ſunt ſanitate: per occultos euaneſcunt meatus: Si qua uero pars corporis ægreſcat. in ipſã quaſi infirmiorem ultima illa quæ diximus retrimenta labũtur Et hinc naſcuntur cauſæ quæ ῥεύματα medicis uocare mos eſt Si enim fuerit ultimi ſucci iuſto uberior multitudo: hanc a ſe repellit pars corporis illa: quæ ſanior eſt: & ſine dubio labitur in ĩfirmam: quæ uires non habet repellendi. Vnde & alieni receptio diſtendit locum: ĩ quem: ceciderit: & hinc creantur dolores. Hæc eſt ergo triplex cauſa uel podagræ uel cuiuſlibet ex confluentia morbi: id multitudo humoris: fortitudo membri a ſe repellẽtis: & recipientis infirmitas. Cum igitur aſſeruerimus: quattuor in

quare hoĩes ſũt fortiores in pte dextera q̃ ſiniſtra

Quomõ fit Vrina

corpore fieri digeſtiones: quarum altera pendet ex altera & ſi pre cedens fuerit impedita: nullus ſit ſequentes effectus: recurramus animo ad illam primam digeſtionem: quæ in uentre conficitur: & inuenietur quid impedimenti ex multiformi naſcatur alimonia. Diuerſorum enim ciborum diuerſa natura eſt: & ſunt qui celerius qui tardius digeruntur. Cum ergo prima digeſtio uertitur in ſuccum: quia non ſimul accepta omnia uertuntur: quod prius uerſum eſt: dum alia tardius uertuntur aceſcit: & hoc ſæpe etiam eructando ſentimus. Alia quoque quibus tarda digeſtio eſt uelut ligna humida quæ urgente igne fumum de ſe creāt: ſic illa imminente igne naturæ fumant: dum tardius coquuntur ſi. quidem nec hoc ſenſum eructātis euadat. Cibus autem ſimplex non habet cōtrouerſam moram: dum ſimplicem in ſuccum uertitur. Nec digeſtio illa turbatur: dum omnes ſibi pro ſtatuta momentorum dimenſione ſuccedunt. Siquis autem (quia nihil impatientius imperitia (rationes has dedignetur audire: extimans non impediri digeſtionem niſi ſola ciborum multitudine: nec uelit de qualitate tractare. Hic quoque multiformis alimonia deprehenditur cauſa morborum. Nam pulmentorum uarietas recepit uaria condimenta: quibus gula ultra q̄ naturæ neceſſe eſt laceſſitur: & fit inde cōgeries: dum pruritu deſiderii amplius uel certe de ſingulis parua libantur. Hinc Socrates ſuadere ſolitus erat illos cibos potuſue uitandos: qui ultra ſitim famemue ſedā dam producunt appetentiam. Deniq; uel propter hoc edendi uarietas repudietur: quia plena eſt uoluptatis. a qua ſeriis & ſtudioſis cauendum eſt. Quid enim tam contrarium q̄ uirtus & uoluptas. Sed modum diſputationis facio: ne uidear hoc ipſum in quo ſumus: licet ſobrium ſit tamen quia uarium eſt: accuſare cō uiuium. Hæc cum Prætextato & cæteris prona aſſenſione placuiſſent. Euangelius exclamauit nihil tam indignum toleratu: q̄ q̄ aures noſtras græca lingua captiuas tenet: & uerborum rotunditati aſſentire cogimur circunuēti uolubilitate ſermonis: quia a extorquendum fidem agit in audientes tyrannam. Et quia hid loquendi laberinthis impares nos fatemur: age Vecti hortemur Euſtachium: ut recepta contraria diſputatione quicquid pro uario cibo dici pōt uelit cōmunicare nobiſcū: ut ſuis telis līgua uiolentia ſuccūbat: & grecus greco eripiat hūc plauſum: tāq̄ cornix

cornici oculos effodiat. Et Simmachus: Rem iucundam Euangele amarius poſtulaſti. Audere enim contra tam copioſe & elegãter inuenta: res quæ habeat utilem uoluptatem: ſed non tãq̃ ingeniis inſidiantes & glorioſis tractatibus inuidentes hoc debemus expetere. Nec abnego potuiſſe me quoque tanq̃ palinodiam canere. Eſt enim rethorica præluſio communes locos in utramuis partem inuentorum alternatione tractare. Sed quia facilius græcorum inuentionibus a grecis forte aliis relata reſpõdent: te Euſtachi oramus omnes: ut ſenſa & inuenta Diſarii cõtrariis repellendo in integrum reſtituas exauctoratum conuiuiorum leporem. Ille diu hoc a ſe officium deprecatus: ubi tot ĩpellentium procerum quibus obuiandum non erat hortatui ſuccubuit: bellum inquit duobus mĩi amiciſſimis cogor indicere. Diſario & continentiæ. Sed ab auctoritate ueſtra tanq̃ ab edicto prætoriis impetrata uenia gulæ patronum (quia neceſſe eſt) profitebor. In primo ſpecioſis magis q̃ ueris pene nos Diſarii exemplis: ut docebitur: noſtri cepit ingenium. Ait enim pecudes uti ſimplici cibo & ideo expugnari difficilius earum q̃ hominum ſanitatem. Sed utrãq; falſam probabo. Nam neque ſimplex eſt animalibus multis alimonia: nec ab illis q̃ a nobis morbi remotiores. Teſtatur unum uarietas pratorum quæ depaſcuntur quibus herbæ ſunt amaræ pariter & dulces aliæ ſuccũ calidum aliæ frigidum nutrientes: ut nulla culina poſſit tam diuerſa condire: q̃ in herbis natura uariauit. Notus eſt Eupolis inter elegantes habendus ueteris comœdiæ poetas. Is in fabula quæ inſcribitur æges: inducit capras de cibi ſui copia in hæc ſe uerba iactantes: βοσκόμεθ' ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς Videtur ne uobis ciborũ iſta ſimplicitas: ubi tot enumerantur uel arbuſta uel frutices nõ minus ſucco diuerſa q̃ nomine? Quod autem non facilius morbis homines q̃ pecudes occupentur: Homero teſte contentus ſũ qui peſtilentiam refert a pecudibus eſſe inchoatam: quãdo morbus ante q̃ in homines poſſet irrepere: facilius captis pecoribus incubuit. Sed & quanta ſit multis animalibus infirmitas: uitæ breuitas indicio eſt. Quid enim eorum quibus noticia nobis in uſu ẽ: poteſt ãnos hominis æquare? niſi recurras forte ad ea quæ de coruis atq; cornicibus fabuloſa dicunt? Quos tamẽ uidemus omnibus inhiare cadauenibus: uniuerſiſq; ſeminibus inſidiari:

fructus arborũ persequi. Nam nõ minus edacitatis habẽt: q̃ de longæuitate eorum opinio fabulatur. Secundum (si bene recordor (exemplum est: solere medicos ægris simplicem cibum offerre non uarium: cum hunc offeratis (ut opinior (nõ quasi digestu faciliorem: sed quasi minus appetendum: ut horrore uniformis alimoniæ edendi desiderium langueſceret quasi multis cõcoquẽdis pro infirmitate non sufficiente natura. Ideo siquis ægrescentium uel de ipso simplici cibo amplius appetat: subducitus adhuc desideranti. Ideo uobis commento tali nõ qualitas: sed modus quæritur. Quod autem in edendo sicut in potando suades uaria uitari: habet latentis captionis insidias: quia nomine similitudinis coloratur. Ceterum longe alia ciborum ratio est. Quis enim nunq̃ edendo plurimum mente sauciatus est: quod in bibendo contingit. Fartus cibo stomacho uel uẽtre grauatur: infusus uino fit similis insano. Opinor quia crassitudo cibi uno ĩ loco permanens expectat administrationem digestionis: & tũc demum membris sensim confectus illabitur: potus ut natura leuior mox altum petit: & cerebrum: quod in uertice locatum est ferit fumi calẽtis aspergine: & ideo uaria uina uitanẽ: ne res quæ ad possidendum caput repentina est: calore tam diuerso q̃ subito consilii sedẽ sauciet. Quod æque in cibi uarietate metuendũ nulla similitudo ratio nulla persuadet. In illa uero disputatione qua digestionũ ordinem sermone luculento & uario digessisti: illa omnia quæ de natura humani corporis dicta sunt: & nihil nocent propositæ quæstioni: & eloquenter dicta non abnego. Illi soli non assentior: q̃ succos uarios de ciborum uarietate confectos dicis contrarios esse corporibus: cum corpora ipsa de cõtrariis qualitatibus fabricata sint. Ex calido enĩ & frigido de sicco & humido constamus. Cibus uero simplex: cui adest succum de se unius qualitatis emittit. Scimus autem similibus similia nutriri. Dic quæso unde aliæ tres qualitates corporis nutrientur Singula autem ad se similitudinem sui rapere testis est Empedocles: qui ait.

Quare uinũ inebriat

Te autem sæpe audio Hippocratis tui uerba cum admiratione referentem.

Ergo si homo non unum: nutriendus est non ex uno. Nam &

deus omnium fabricator aerem: quo circunfundimur & cuius ſpiramus hauſtu: non ſimplicem uoluit habere qualitatem: ut aut frigidus ſit ſemper aut caleat: ſed nec continuæ ſiccitati nec perpetuo eum addixit humori: quia una nos non poterat qualitate nutrire de permixtis quatuor fabricatos. Ver ergo calidum fecit & humectum. Sicca eſt æſtas & calida. Auctunnus ſiccus & frigidus. Hyems humida pariter & frigida eſt. Sic & elementa quæ ſunt noſtra principia: ex diuerſitatibus etiam ipſa cõſtant & nos nutriunt. Eſt enim ignis calidus & ſiccus. Aer humectus & calidus. Aqua ſimiliter humecta & frigida. Terra frigida pariter & ſicca. Cur ergo nos ad uniformem cibum redigis cum nihil nec in nobis nec circa nos nec in iis de quibus ſumus uniforme ſit. Quod autem aceſcere uel nonuunq̃ fumare in ſtomacho cibum uis aſſignare uarietati: ut credamus pronuncies oportet: aut ſemper eum qui uario cibo utitur hæc pati: aut nunq̃ illum pati qui ſimplicem ſumit. Si uero & qui menſa fruitur copioſa hoc uitium ſæpe non ſentit: & qui ſe uno cibo afficit: ſæpe ſuſtinet quod accuſas: cur hoc uarietati & non perpetuo eum edacitati aſſignas? Nam & de ſimplici auidus noxam patitur cruditatis: & in uario moderatus digeſtionis commodo fruitur. At iquies ipſa immoderatio ex ciborum uarietate naſcitur titillante gula: & ad aſſumenda plura q̃ neceſſe eſt prouocante. Rurſus ad ea quæ iam dixi reuoluor: cruditates de modo non de qualitate prouenire. Modum enim ſeruat: qui ſui potens eſt. Et in mẽſa ſicula uel a ſiana excedit impatiens: etiam ſi ſolis oliuis aut olere ueſcatur. Et tamen ille copioſus: ſi moderationem tenuit: ſanitatis compos eſt: contra inſanus fit ille: cui merus ſal cibus eſt ſi hoc ipſum uocaciter in uaſerit. Poſtremo ſi in his quæ ſumimus: uarietatem noxiam putas: cur potionum remedia quæ per os humanis uiſceribus infunditis: ex tam contrariis ac ſibi repugnantibus mixta compoſitis? Succo papaueris admiſcetis euforbium mandragoram: aliaſq; herbas conclamati frigoris pipere temperatis. Sed nec monſtruoſis carnibus abſtinetis inſerentes poculis teſticulos caſtorum & uenenata corpora uiperarum: quibus admiſcetis quicquid nutrit india: quicquid deuehitur herbarum: quibus creta generoſa eſt. Cum ergo ad cuſtodiam uitæ hec faciant remedia: q; cibus ſiquidem illa eam reuocent: iſte cõ-

tineat: cur illis prouidere uarietatem laboras? iſtum ſqualori uniformitatis adiicis? Poſt omnia in uoluptatem cenſura cothurnati ſermonis inuectus es: tanq̃ uoluptas uirtuti ſemper inimica ſit: & non cum in luxum ſpreta mediocritate prolapſa eſt. Quid enim agit ipſe ſerius non edendo niſi cogente fame nec potando præter ſitim: niſi ut de utroq; capiat uoluptatem? Ergo uoluptas non mox nomine ipſo infamis eſt: ſed ſit modo utendi uel honeſta uel arguenda. Parum eſt ſi accuſata ſit & non etiam laudetur uoluptas. Nam cibus qui cum uoluptate ſumitur deſiderio tractus in uentrem reconditur patula expectatione rapientem: & dum animo ſe fruitur: mox eum concoquit. Quod non ex æquo cibis euenit: quos nulla ſui dulcedo commendat. Quid ergo accuſas uarietatem quaſi gulæ irritamentum: cum ſalus ſit hominis uigere appetentiam: qua deficiente lãgueſcit: & periculo ſit proprior. Nam ſicut in mari gubernatores uento ſuo etiam ſi nimius ſit: contrahendo in minorem modum uela præteruolant: & flatum cum maior eſt coercent: ſopitum uero excitare non poſſunt: ita & appentia cum titillatur & creſcit rationis gubernaculo temperatur. Si ſemel ceciderit: animal extinguit. Si ergo cibo uiuimus: & cibum appetentia ſola commẽdat: elaborandum nobis eſt commẽto uarietatis: ut hæc ſemper prouocetur: cum præſto ſit ratio quæ intra moderationis ſuæ terminos temperetur. Memineritis tamen lepido me conuiuio adeſſe non anxio. Nec ſic admicto uarietatem: ut probem ubi quærunt ur æſtiuæ niues & hybernæ roſæ. Et dum magis oſtentui q̃ uſui ſeruitur: ſiluarum ſecretum omne luſtratur: & peregrina maria ſollicitantur. Ita enim fit: ut etiam ſi ſanitatem ſumentium mediocritas obſeruata non fauciet: ipſe tamen luxus morũ ſit ægritudo. His fauorabiliter exceptis Diſarius obſecutus es inquit. Euſtachi dialecticæ: ego medicinæ. Qui uolet eligere ſequenda: uſum conſulat: & quid ſit utilius ſanitati experientia docebit. Poſt hæc Flauianus & alios quidem medicos idem dicentes ſemper audiui uinum inter calida cenſendum. Sed & nunc Euſtachius cum cauſas ebrietatis attingeret: prædicabat uini calorem Mihi autem ſæpe hoc mecum reputanti uiſa eſt uini natura frigori proprior q̃ calori: & in medium profero quibus adhoc extimandum trahor: ut ueſtrum ſit de me extimatiõe iudicium. Vi

num quantum mea fert opinio. ſicut natura frigidum eſt: ita capax uel etiam appetens caloris fit: cum calidis fuerit admotum. Nam & ferrum cū tactu ſit frigidū: ψυχρόν χαλκὸν λοῦσιν. ſi tamen ſolem pertulerit concaleſcit: & calor aduena natiuum frigus expellit. Hoc utrum ita eſſe ratio perſuadeat: requiramus Vinū aut fotu aut potu interioribus conciliatur. Vt ſuperficiem curet adhibetur: cum infunditur cuti. Quin frigidum ſit nec medici inficias eunt: calidum tamen in interioribus prædicant: cum nō tale deſcendat: ſed admixtum calidis concaleſcat. Certe reſpōdeant uolo: cur ſtomacho in laſſitudinem degeneranti ad inſtaurandas conſtrictione uires offerant ægreſcenti uinum: niſi frigore ſuo laſſata cogeret: & colligeret diſſoluta. Et cū laſſo (ut dixi) ſtomacho adhibeant calidum: ne creſcat ulterius laſſitudo: a uini potu non prohibent defectum in robur hac curatione mutantes. Dabo aliud indicium accidentis uino q̄ ingentis caloris. Nā ſiquis aconitum neſciens hauſerit: non nego hauſtu eum meri plurimi ſolere curari. Infuſum enim uiſceribus trahit ad ſe calorem: & ueneno frigido quaſi calidū iam repugnat. Si uero aconitum ipſum cum uino tritum potui datum ſit: haurientem nulla curatio a morte defendit. Tunc enim uinum natura frigidum admixtione ſui frigus auxit ueneni. Nec in interioribus iā caleſcit: quia non liberum ſed admixtum alii: immo in aliud uerſum deſcendit in uiſcera. Sed & ſudore nimio uel laxato uentre defeſſis uinum ingerit: ut in utroque morbo conſtringat meatus: Inſomnem medici frigidis oblinunt modo papaueris ſucco: modo mandragora uel ſimilibus: in quibus eſt & uinum. Nam uino ſomnus reduci ſolet quod non niſi ingentis frigoris teſtimonium eſt. Deinde omnia calida uenerem prouocant: & ſemē excitant: & generationi fauent. Hauſto autem mero plurimo fiunt uiri ad coitum pigriores. Sed nec idoneum conceptioni ferunt: quia uini nimietas ut frigidi facit ſemen exile uel debile. Hoc uero uel manifeſtiſſimam extimationis meæ habet aſſertionem: ꝙ quæcunque nimium algentibus: eadem contīgunt ebriis: fiunt enim tremuli pallidi graues & ſaltu tumultuātis ſpiritus. Artus uero & membra quatiuntur. Idem corporis torpor ambobus eadem linguæ titubatio. Multis etiam morbus ille quem παράλυσιν græci uocant: ſic nimio uino ut multo algore

contingint. Reſpicere etiam quæ natura curationum adhibeãtur ebriis. Non ne cubare ſub multis operimentis iubentur: ut extinctus calor refoueatur? non & ad calida lauacra ducuntur? non illis unctionum tẽpore calor corporis excitatur? Poſtremo qui fiunt crebro ebrii: cito ſeneſcunt. Alii ante tempus competentis ætatis uel caluicio uel canicies inſigniuntur quæ non niſi inopia caloris eueniunt. Quid aceto frigidius: quod culpatum uinum eſt? Solum enim hoc ex omnibus humoribus creſcentẽ flammã uiolenter extinguit: dum per frigus ſuum calorem uincit elementi. Nec hoc prætereo: q̃ ex fructibus arborũ illi ſunt frigidiores: quorum ſuccus imitatur uini ſaporem: ut mala ſeu ſimplicia ſeu granata ſeu cytonia: quæ cotonea uocant Cato. Hoc ideo dixerim: q̃ me ſæpe mouit & exercuit mecum diſputantem: quia in medium proferre uolui quid de uino extimauerim ſentiendũ. Cæterum conſultationem mihi debitam non omitto. Te enim Diſari conuenio: ut quod quærendum mihi occurrit abſoluas. Legiſſe apud græcum philoſophum memini ni fallor. Ille Ariſtoteles fuit in libro quem de ebrietate compoſuit. Muli eres raro in ebrietatem cadere: crebo ſenes: nec cauſam uel huius frequentiæ uel illius raritatis adiecit. Et quia ad naturam corporum tota hæc quæſtio pertinet: quam noſſe & induſtriæ tuæ & profeſſionis officium eſt: uolo te cauſas rei: quam ille ſententiæ loco dixit: ſi tamen philoſopho aſſentiris aperires Tum ille recte & hoc Ariſtoteles ut cæteta: nec poſſum non aſſentiri uiro cuius inuentis nec ipſa natura diſſentit. Mulieres inquit raro inebriantur: crebro ſenes. Rationis plena gemina iſta ſententia: & altera pendet ex altera. Nam cum didicerimus quid mulieres ab ebrietate defendat: iam tenemus quid ſenes ad hoc frequenter impellat. Contrariam enim naturam ſortita ſunt muliebre corpus: & corpus ſimile. Mulier humectiſſimo eſt corpore. Docet hoc & leuitas cutis & ſplendor: docent præcipue aſſiduæ purgatione ſuperfluo exonerantes corpus humore. Cum ergo epotum uinum in tam largum ceciderit humorem: uim ſuam perdit: & fit dilutius: nec facile cerebri ſedem ferit fortitudine eius extincta. Sed & hæc ratio iuuat ſententiæ ueritatem: q̃ muliebre corpus crebris purgationibus deputatum pluribus conſertum foraminibus ut pateat in, meatus: & uias prebeat humori in egeſtionis exi.

tum cofluenti. Per hæc foramina uapor uini celeriter euaneſcit. Contra ſenibus ſiccum corpus eſt quod probat aſperitas & ſqualor cutis. Vnde & hæc ætas ad fletum fit difficilior: quod eſt indicium ſiccitatis. Intra hos uinum nec patitur contrarietatem repugnantibus humoris integra ui ſua adhæret corpori arido: & mox loca tenet quæ ſapere homini miniſtrant. Dura quoq; eſſe ſenũ corpora nulla dubitatio eſt: & ideo etiam ipſi naturales meatus in membris durioribus obſerantur: & hauſto uino exhalatio nulla contingit: ſed totum ad ipſam ſedem mentis aſcendit: hĩc fit ut & ſani tenes malis ebriorum laborent tremore membrorũ linguæ titubantia: abundantia loquendi: iracundiæ concitatiõe: quibus tam ſubiacent iuuenes ebrii q̃ ſenes ſobrii. Si ergo leuem pertulerint impulſum uini: non accipiunt hæc mala ſed incitãt: quibus ætatis ratione iam capti ſunt. Probata omnibus Diſarii diſputatione ſubiecit Symmachus: Vt ſpectata ẽ tota ratio quã de muliebri ebrietatis raritate Diſarius ĩuenit: ita uinũ ab eo prætermiſſum eſt: nimio frigore: quod in earum corpore eſt: frigeſcere hauſtum uinum: & ita debilitari ut uis eius quæ elanguit nullum calorem poſſit de quæ naſcitur ebrietas excitare. Mulierum naturam calidiorem eſſe uirili. Cap.

D hæc horis: Tu uero Symmache fruſtra opinaris frigidam mulierum eſſe naturam: quam ego calidiorem uirili (ſi tibi uolenti erit) facile probabo. Humor naturalis in corpore: quando ætas tranſiit pueritiam: fit durior: & acuitur in pilos. Ideo tunc & pubes & genæ & aliæ partes corporis ueſtiuntur. Sed in muliebri corpore hunc humorem calore ſiccante fit inopia pilorum: & pilorum: & ideo ĩ corpore ſexus huius manet continuus ſplendor & lenitas eſt. Eſt & hoc in illis indicium caloris abundantia ſanguinis cuius natura feruor ẽ. Qui ne urat corpus ſi inſidiat: crebra purgatione ſubtrahitur. Quis ergo dicat frigidas? quas nemo poteſt negare plenas caloris: quia ſãguinis plenæ ſunt? Deinde licet urendi corpora defunctorum uſus noſtro ſæculo nullus ſit: lectio tamẽ docet eo tempore: quo igni dari honor mortuis habebatur: ſi quando uſu ueniſſet ut plura corpora ſimul incenderentur: ſolitos fuiſſe funerum miniſtros denis uirorum corporibus adiicere ſingula muliebria: & unius adiutu quaſi natura flamei & ideo celeriter ardentis cætera fla-

Quare pili ĩ uiro & non in fœmina

grabant. Ita nec ueteribus calor mulierum habebatur ĩcognitus Nec hoc tacebo: q̃ cum calor ſemper generationis cauſa ſit: fœmine ideo celerius q̃ pueri fiunt idoneæ ad generandum: quia calent amplius. Nam & ſecundum iura publica duodecimus ānus in fœmina & quatuordecimus in puero definit pobertatis ætatẽ Quid plura? Non ne uidemus mulieres quando nimium frigus eſt mediocri ueſte contentas: nec ita operimentis plurimis inuolutas ut uiri ſolent: ſcilicet naturali calore contra frigus quod aer ingerit repugnante? Reſponſio ad prædicta. Cap.

D hæc renidens Symmachus: Bene inquit Horus noſter tentat uideri orator ex cynico: qui in contrarium uertit ſenſus: quibus poteſt muliebris corporis frigus probari. Nam quod pilis: ut uiri non obſidentur: inopia caloris eſt. Calor eſt enim qui pilos creat. Vnde & eunuchis deſunt: quorũ naturam nullus negauerit frigidiorem uiris. Sed & in corpore humano illæ partes maxime ueſtiuntur: quibus amplius ineſt caloris. Leue autem ẽ mulierum corpus quaſi naturali frigore denſetur. Comitatur enim algorem dẽſitas: leuitas denſitatem. Quod uero ſæpe purgantur: non multi ſed uitioſi humoris indicium eſt. Indigeſtum eſt enim & crudum quod egeritur: & quaſi infirmum efluit nec habet ſedem: ſed natura quaſi noxium & magis frigidum pellitur. Quod maxime probatur: quia mulieribus cum purganter: etiam algere contingit. Vnde intelligitur frigidum eſſe quod efluit: & ideo in uiuo corpore non manere quaſi inopia caloris extinctum. Quod muliebre corpus iuuabat ardentes uiros: non caloris ſed pinguis carnis & oleo ſimilioris: quod non illis contingeret ex calpre. Quod cito admonentur generatõnis: non nimii caloris ſed naturæ infirmiori eſt: ut exila poma celerius matureſcunt: robuſta ſerius. Sed ſi uis intelligere in generatione ueram rationem caloris: conſidera uiros longe diutius perſeuerare in generando: q̃ mulieres in pariendo. Et hæc tibi ſit indubitata probatio in utroq; ſexu uel frigoris uel caloris. Nam uis eadem ĩ frigidiore corpore celerius extinguit: ĩ calidiore diutius perſeuerat Quod frigus aeris tolerabilius uiris ferũt: facit hoc frigus ſuum Similibus enim ſilia gaudent. Ideo ne corpus earum frigus horreat: facit conſuetudo naturæ: quam ſortitæ ſunt frigidiorẽ.

Ed de iis ſinguli ut uolunt iudicent. Ego uero ad ſortem con

ſulendi uenio :& quod ſcitu dignum extimo :ab eodem Diſario quæro & mihi uſque ad effectum nimio amico & cum in cæteris tum in iis optime docto. Nuper in tuſculano meo fui: cum uindimiales fructus pro annua ſolennitate legerentur. Erat uidere permixtos ruſticis ſeruos haurire uel de expreſſo : uel de ſponte fluente muſtrum :nec tamen ebrietate capi. Quod in illis præcipue admirabar: quos impelli ad inſaniam paruo uino noueram Quæro quæ ratio de muſto ebrietatem : aut tardam fieri faciat aut nullam

D hæc diſarius: Omne quod dulce eſt cito ſaciat: nec diutur nã deſiderii ſui fidem tenet. Sed in locũ ſacietatis ſuccedit horror: in muſto autem ſola dulcedo eſt: ſuauitas nulla. Nam uinum cum infantia eſt dulce: cum pubeſcit magis ſuaue q̃ dulce eſt. Eſſe autem harum duarum rerum diſtantiam certe Homerus teſtis eſt: qui ait:

Muſtũ non ebriat

Vocat enim mel dulce & uinum ſuaue. Muſtum igitur cum nec dum ſuaue eſt: ſed tantummodo dulce: horrore quodam tantũ ſumi de ſe non patitur: quantum ſufficiat ebrietati. Addo aliud naturali ratione ebrietati dulcedinem repugnare: adeo ut medici eos qui uſque ad periculum diſtenduntur: uino plurimo cogãt uomere ; & poſt uomitum contra fumum uini qui remanſit in uenis: panem offerunt melle illitum: & ita hominem ab ebrietatis malo dulcedo defendit. Ideo ergo non inebriat muſtum : in quo eſt ſola dulcedo. Sed & hoc idonea ratione deſcendit ꝙ muſtum graue eſt: & flatus & aquæ permixtione & pondere ſuo cito inteſtina delabitur : ac profluit: nec manet in locis obnoxiis ebrietati. Delapſum uero relinquit ſine dubio in homine ambas qualitates naturæ ſuæ: quarum altera in flatu: altera ĩ aquæ ſubſtantia eſt. Sed flatus quidem quaſi æque ponderoſus inimia delabitur: aquæ uero qualitas non ſolum ipſa non impellit in ĩſaniam: ſed & ſiqua uinalis fortitudo in homine reſedit: hanc diluit & extinguit. Ineſſe autem aquam muſto uel hinc docetur: ꝙ cum in uetuſtate procedit: fit menſura minus : ſed acrius fortitudine: quia exalata aqua qua molliebatur: remanet uini ſola natura cum fortitudine ſua libera nulla diluti humoris permixtione mollita.

Oſt hæc Furius Albinus : Ego quoque pro uirili portione Diſarium noſtrum inexercitum non relinquo. Dicas quæ ſo quæ cauſa difficile digeſtum facit iſicium: quod ab inſecutione inſicium dictum amiſſiõe enim litteræ poſtea quod nunc habet nomen optinuit: cum multum in eo digeſtionem futuram iuuerit tritura tam diligens: & quicquid graue erat carnis aſſumpſerit: conſumationemq; eius multa exparte confecerit. Et Diſarius. Inde hoc genus cibi difficile digeritur: unde putas ei digeſtionem ante prouiſam. Leuitas enim quam tritura præſtitit: facit ut innatet udo cibo: quẽ in medio uentris ſuenerit nec adhæreat cuti uentris: de cuius calore digeſtio promouetur: ſic & mox tritum atq; firmatum: cum in aquam coiicitur natat. Ex quo intelligitur: q̃ idem faciens in uentris humorem ſudducit ſe digeſtionis neceſſitati. Et tam ſero illic coquitur: q̃ tardius conficiuntur quæ uapore aquæ q̃ quæ igne ſoluuntur. Deinde dum inſtantius teritur: multus ei flatus inuoluitur equi prius inuentre conſumendus eſt: ut tum demum ſonficiatur quod remanſit de carne iam liberum.

Aqua in muſto naturalis

Iſicium

Oc quoque ſcire habeo Furius inquit: quæ faciat cauſa nonnullos carnes ualidiores facilius diger. q̃ tenues Nam cum cito coquant offas bubulas in aſperis piſcibus coquẽdis laborant. In his Diſarius ait. Huius rei auctor eſt nimia in homine uis caloris: quæ ſi idoneam materiem ſuſcipit: libere cõgreditur: & cito eam in concertatione conſumit: Leuem modo præterit ut latentem: modo in cinerem potius q̃ in ſuccum uertit: ut ingentia robora in carbonum fruſtra lucentia igne uertuntur: Pæleæ ſi in ignem ceciderint: mox ſolum de eis cinerẽ reſtat uideri. Habes & hoc exemplum non diſſonũ: q̃ potẽtior mola ampliora grana confringit: integra illa quæ ſunt minutiora trãſmittit: Vento nimio abies aut quercus auellitur: cannam nulla facile frangit procella. Cumq; Furius delectatus enarrantis ingenio plura uellet interrogare. Cecinna ſe Albinus obiecit. Mihi quoq; deſiderium eſt habendi pauliſper negocii cum tam facunda Diſatii doctriua: Dic oro te inquit: quæ facit cauſa: ut ſinapi & piper ſi appoſita cuti fuerit: excitent uulnus: & loca perforent deuorata uero nullam uentris corpori inferant læſionem. Et Di

Quaẽ carneſ ualidioꝛſ aliqñ facilius digeruntur q̃ tenues

De ſinapi & Pipere

satius :Species inquit & acres & calidæ superficiem cui apponũ tur :exulcerant :quia integra uirtute sua sine alterius rei admix/ tiõe utuntur ad noxam .Sed si in uentrem recepta sint :soluitur uis earum uentralis humoris alluuione qua fiunt dilutiores.De inde prius uertuntur in succum uentris calore :q̃ ut integra pos/ sint nocere. Cecina subiecit.Dum de calore loquimur : admo/ neor rei quam semper quæsitu dignam putaui . Cur in egypto quæ regionum aliarum calidissima est:uinum non calida sed pe ne dixerim frigida uirtute nascatur. Ad hoc Disarius: Visu ti/ bi Albine compertum est:aquas quæ uel de altis puteis : uel de fontibus hauriuntur:fumare hyeme :æstate frigescere . Quod fit non alia de causa:nisi ꝙ aere:qui nobis circunfusus est : prop ter temporis rationem calente frigus in terrarum ima demergi/ tur : & aquas inficit : quarum in imo est scaturigo . Et contra cum hymem aer præfert: calor in interiora demergens aquis in imo nascentibus dat uaporem.Quod ergo ubique alternatur ua rietate temporis: hoc in ægypto semper est:cuius aer semper est in calore.Frigus enim ima petens uitium radicibus inuoluitur : & talem dat qualitatem succo inde nascenti. Ideo regionis cali/ dæ uina calore caruerunt .Tractatus noster Albinus inquit:se mel ingressus calorem:non facile alio digreditur:Dicas ergo uo/ lo cur qui in aquam descendit calidam:si se non mouerit minus uritur :sed si agitatu suo aquam mouerit : maiorẽ sentit calo/ rem :& totiens aqua urit amplius:quotiens nouus ei motus ac/ cesserit. Et Disarius calida inquit quæ adhæserit nostro cor/ pori:mox præbet tactum sui mansuetiorem uel quia cuti assue/ uit uel quia frigus accepit a nobis. Motus uero aquam nouam corpori applicat:& cessante assuetudine de qua paulo ante dixi/ mus:sẽper nouitas auget sensum caloris.Cur ergo Albinus ait : æstate cũ aer calidus flabro mouetur:non calorem sed frigus ac/ quirit:eãdem enim rationẽ & in hoc feruore deberet motus au/ gere.Nõ eadem ratio ẽ Disarius inquit:in aquæ & aeris calore.Il la enĩ corporis solidioris ẽ:& crassa materies cũ mouetur: ĩtegra ui suã superficiẽ cui admouet inuadit.Aer motu in uẽtũ soluit: & liquidior se factus agitatu flatus efficit. Porro ut flatus illud remouet quod circunfusum nobis erat:erat aũt circa nos calor .

Vina frigda ægypto

Aqua in puteis hieme famãt æsta/ tefrigerunt

Aqua calida mota calidi or fit

Remoto igitur ꝑ flatū calore: reſtat ut aduenā ſeſū frigoris præ ſtet agitatus. Interpellat Euangelus pergentem conſultationē & exercebo inquit Diſarium noſtrum: ſi tamen minutis illlis ſuis & orantibus reſponſionibus ſatiſfaciet conſulenti. Dic Diſari: cur qui ita ſe uertunt: ut ſæpe in orbem rotentur: & uertiginem capitis & obſcuritatem patiuntur oculorum? Poſtremo ſi perſe uerauerint ruunt: cum nullus alius motus corporis hanc ingerit neceſſitatem. Ad hæc Diſarius: ſeptem inquit corporei mo tus ſunt. Aut enim accedit prorſum: aut retrorſum recedit: aut ī dexteram leuamue deuertitur: aut ſurſum promouetur: aut de orſum: aut orbiculatim rotatur. Ex iis ſeptem motibus unus tā tum in diuinis corporibus inuenitur: ſphæralem dico quo mo uetur cælum quo ſydera: quo cætera mouentur elementa. Terre nis animalibus illi ſex præcipue familiares ſunt: ſed nonnunq̄ adhibetur & ſeptimus. Sed ſex illi ut directi ita & innoxii. Septi mus idem qui gyros efficit: crebro conuerſum turbat: & humo ribus capitis inuoluit ſpiramentum: quod animam crebro qua ſi omnes corporis ſenſus gubernanti miniſtrant. Hoc eſt autem ſpiramentum: quod ambiens cerebrum ſingulis uim ſuam ſen ſibus præſtat: hoc eſt quod neruis & muſculis corporis fortitu dinem præbet. Ergo uertigine turbatum & ſimul agitatis humo ribus oppreſſum langueſcit: & miniſterium ſuum deſerit. Inde fit iis qui rapiuntur in gyros: hebetior auditus uiſus obſcurior. Poſtremo neruis & muſculis nullam ab eo uirtutem quaſi defi ciente ſumentibus totum corpus quod iis ſuſtinetur & in robur erigitur: deſertum iam fulcimentis ſuis labitur in ruinam. Sed contra hæc omnia conſuetudo: quam ſecundum naturam pro nunciauit uſus: illos iuuat qui in tali motu ſæpe uerſant. Spira mentum enim cerebri: quod paulo ante diximus aſſuetum rei iā non ſibi nouæ: non paueſcit hunc motum: nec miniſteria ſua deſerit. Ideo conſuetis etiam iſte agitatus innoxius ē. Euange lus. Irretitum te iam Diſari teneo: & ſi uere opinor nuſq̄ hodie effugies. Et alios enim ī arte tibi ſocios & ipſū te audiui ſæpe di centē cerebro non eſſe ſenſū: ſed ut oſſa ut dentes ut capillos: ita & cerebrū eſſe ſine ſenſu. Verum ne ē hæc uos dicere ſolitos? an ut falſum refelles? Diſaris: Verum ait ille. Euangelus: Ecce

Quare ſe ro tātes in orbē uirtiginē pa tiuntur Motus cor porei. Vii.

clauſus es: ut enim concedam tibi præter capillos in homine aliquid eſſe ſine ſenſu: quod non facile perſuaſum eſt: tamen cur ſenſus omnes paulo ante dixiſti a cerebro miniſtrari: cum cerebro non ineſſe ſenſum ipſe fatearis? Potes ne excuſare huius cõtrarietatis auſum uel ueſtri oris nota uolubilitas. Et Diſarius renidẽs: Retia quibus me irretitum tenes: nimis Fara ſunt nimis patula. Ecce me Euangele ſine niſu inde exemptum uidebis. Opus nature eſt ut ſenſum uel nimium ſicca uel nimium humecta non capiant. Oſſa dentes cum unguibus & capillis nimia ſiccitate ita denſata ſunt: ut penetrabilia non ſint effectui animæ: que ſenſum miniſtrat. Adeps medulla & cerebrum ita ĩ humore atque mollicie ſunt: ut eundem effectum animæ quem ſiccitas non recipit: mollicies iſta non teneat. Ideo tam dentibus unguibus oſſibus & capillis q̃ adipi medullis & cerebro ſenſus ineſſe non potuit. Et ſicut ſectio capillorum nihil doloris ingerit ita ſi ſecetur uel dens uel os ſeu adeps ſeu cerebrum ſeu medulla aberit omnis ſenſus doloris. Sed uidemus inquies tormentis affici: quibus ſecantur oſſa: torqueei homines & dolore dentium. hoc uerum quis abneget? Sed ut os ſecetur: onientum quid impoſitum eſt oſſi: cruciatum dum fectionem patitur importat. Quod cum medici manus tranſit: os iam cum medulla quam continent habent indolentiam ſectioni ſimilem capillorum. Et dentium dolor eſt: non os dentis in ſenſu eſt: ſed caro quæ continet dentem. Nam & unguis q̃tus extrã carnem creſcendõ pergit: ſine ſenſu ſecatur: qui carni adhæret iam facit ſi ſecetur dolorem non ſuo ſed ſedis ſuæ corpore: ſicut capillus dum ſuperior ſecatur: neſcit dolorem: ſi auellatur ſenſum accipit a carne quã deſerit. Et cerebrum quod tactu ſui hominem uel torquet uel frequenter interimit: non ſuo ſenſu ſed ueſtitu ſui ideſt omenti hunc importat dolorem. Ergo diximus quæ in homine ſine ſẽſu ſint: & quæ hoc cauſa faciat indicatum eſt. Reliqua pars debiti meo de eo eſt: cur cerebrum cum ſenſum non habeat: ſenſus guuernet. Sed de hoc quoque tentabo ſi potero eſſe ſoluẽdo Senſus de quibus loquimur: quinque ſũt: uisus auditus odoratus guſtus & tactus. Hi aut ĩ corpe ſũt aut circa corpus ſoliſque ſunt caducis corporibus familiares. Nullo enim diuino corpo

pori ſenſus ineſt. Anima uero omni corpore: uel ſi diuinum ſit: ipſa diuinior eſt. Ergo ſi dignitas diuinorum corporum ſenſum dedignatur quaſi aptum caducis: multo magis anima maioris ē maieſtatis: q̄ ut ſenſu egeat. Vt autem homo conſtet: uinum & animal sit: anima præſtat quæ corpus illuminat. Porro illuminat in habitando: & habitatio eius in crebro eſt & ſpæralis enim natura & ad nos de alto ueniens partem in hominem & alteram in ſpæralem tenuit: & quæ ſenſu careat: qui non eſt animæ neceſſarius. Sed quia neceſſarius animali eſt: locat in cauernis cerebri ſpiamentum de effectibus ſuis. Cuius ſpiramēti natura hæc eſt: ut ſenſus & ingerat & gubernet. De his ergo cauernis quas uentres cerebri noſtra uocauit antiquitas. naſcuntur neruorum ſeptem συζυγίαι: cui rei nomen quod ipſe uoles latinum facito. Nos enim συζυγίαν neruorum uocamus. cum bini nerui pariter emergunt: & in locum certum deſinunt. Septem igitur neruorum συζυγίαι de cerebri uentre naſcentes uicem implent fiſtularum: ſpiramentum ſenſificum ad ſua quæque loca naturali lege ducentes: ut ſenſum uicinis & longe poſitis membris animali infundant. Prima igitur συζυγίαι neruorum talium petit oculos: & dat illis agnitionem ſpeciem & diſcretionem colorum. Secunda in aures ſe diffundit: per quam eis innaſcitur notitia ſonorum. Tertia naribus inſeritur uim miniſtrans odorandi. Quarta palatum tenet: quod de guſtantibus iudicatur. Quinta ui ſua corpus omne implet. Omnis pars corporis mollia & aſpera frigida & calida diſcernit. Sexta de crebro means ſtomachum petit: cui maxime ſenſus eſt neceſſarius: ut quæ deſunt appetat: ſuperflua reſpuat: & in homine ſobrio ſe ipſe moderetur. Septima συζυγα neruorum infundit ſenſum ſpinali medullæ: quæ hoc eſt animali: quod eſt naui carina. Et adeo uſu aut dignitate præcipua eſt: ut longum cerebrum a medicis ſit uocata. Ex hac deniq; ut cerebro diuerſi naſcuntur meatus uirtutem tribus animæ propoſitis miniſtrantes. Ttria ſunt enim quæ ex animæ prouidentia accipit corpus animalis: ut uiuat: ut decore uiuat & ut immortalitas illi ſucceſſione quæratur. His tribu. propoſitis ut dixi animæ per ſpinalem medullam præbetur effectus. Nam cordi & iecori & ſpirandi miniſterii: quæ omnia ad uiuendum pertinent: uires de ſpinalibus quos

diximus meatibus miniſtrantur. Neruis etiam manū pedū alia-
rumne partium per quas decore uiuit: uirtus inde præſtat. Et ut
ſucceſſio procuretur: nerui ex eadem ſpinali medula pudendis
etiam matrici ut ſuum opus impleant miniſtrantur: Ita nulla ī
homine pars corporis ſine ſpiramento quod in uentre cerebri lo
catum eſt: & ſine ſpinalis medulæ beneficio conſtat. Sic ergo fit
ut cum ipſum cerebrum ſenſu careat: ſenſus tamen a cerebro in
omne corpus proficiſcatur ἐνῦγε. Græculus noſter Euangelus
ait: tam plane nobis oſtendit res opertu naturæ tectas: ut quic-
quid ſermone deſcripſit: oculis uidere uideamur. Sed Euſtachio
iam cedo: cui præripui conſulendi locum. Euſtachius modo: uel
uir omnium diſſertiſſimus Euſebius: uel quicunque uolent alii
ad exercitium conſultationis accēdant. Nos poſtea liberiore ocio
congrediemur. Ergo ait Euſebius habendus mihi ſermo eſt Di-
ſagi tecum de ætate: cuius ianuā iam pene ambo pulſamus. Ho
merus ϖολιοκροτάφους uocat. Quero utrum ex parte poetico
more totum caput ſignificare uelit: an ex aliqua ratione canos
huic præcipue parti capitis aſſignet? Et Diſarius: Et hoc diuinus
Quare Cani ciespus ī pte anterio ille uates prudenter ut cætera. Nam pars anterior capitis humi-
dior occipitio eſt: & inde crebro ſolet inciperæ canicies. Et ſi pars
anterior (ait ille) humidior eſt: cur caluitium patitur: quod non
niſi ſiccitate contingit? Opportuna inquit Diſarius obiectio: ſed
Quare Cal-uiū ī prima parte captis ratio non obſcura eſt. Partes enim priores capitis fecit natura ra-
riores: ut quicquid ſuperflui aut fumei flatus circa cerebrū fue-
rit: euaneſcat per plures meatus. Vnde uidemus in ſiccis defūc-
torū capitibus uelut quaſdam futuras: quibus hemiſpæria (ut
ita dixerim) capitis illigantur. Quibus igitur illi meatus fue-
rint ampliores: humorem ſiccitate mutant: & ideo tardius cane-
ſcunt: ſed non caluicio carent. Si ergo ſiccitas caluos efficit: ut
poſteriora capitis ſicciora eſſe dixiſti: cur caluum occipitium nū
q̄uidemus? Ille reſpondit: Siccitas occipitii non ex uitio: ſed ex
natura eſt: Ideo omnibus ſicca ſunt occipitia. Ex illa autem ſic-
citate caluicium naſcitur: quæ per malam temperiem quam græ
Criſpi capil li tarde cane ſcat ci ἀκρασίαν uocare ſolent contingit. Vnde capillo criſpi: qui ita
temperati ſunt: ut capite ſicciore ſint tarde caneſcunt: cito in
caluicium tranſent. Contra qui capillo ſunt rariore: non eo faci-
le nudantur nutriente humore quod φλέγμα uocitatur: ſed fit

illis cita canicies. Nam ideo albi sunt cani: quia colorem humoris quo nutriuntur imitantur. Si ergo senibus abūdātia hūoris capillos in caniciem tinguit: cur senecta opinionem exacte siccitatis accepit? Quia senecta ille inquit extincto p uetustatē naturali calore fit frigida: & ex illo frigore gelidi & superflui nascūtur humores. Cæterū liquor uitalis lōgæuitate siccatus ē. Inde senecta sicca ē īopia naturalis humoris: humecta est abundantia uitiosi ex frigore procreati. Hinc ē q̄ ex uigiliis ætas grauior efficit: quia somnus qui maxime ex humore contingit: de non naturali humore nascitur. Sicut ē multus in īfantia quæ humida ē abūdantia non superflui: sed naturalis humoris. Eadē ratio est: quæ pueritiam canescere nō patitur: cum sit humectissima: quia nō ex frigore nato flegmate humida ē: sed illo naturali & uitali humore nutritur. Ille enim humor: qui aut de ætatis frigore nascitur: aut cuiuslibet uitiositatis occasione contrahitur: ut superfluus ita & noxius est. Hunc uidemus in fœminis ubi in cerebro egeratur extrema minitantem. Hunc in eunuchis debilitatem tibiis ingerentem: quarum ossa quasi semper in superfluo humore natantia naturali uirtute caruerunt & ideo facile ītorquentur dum pondus suppositi corporis ferre non possunt: sicut canna pondere sibi impositō curuatur. Et Eusebius: Quoniā nos a senectute usque ad eunuchos traxit superflui humoris disputatio dicas uolo: cur ita acutæ sint uocis ut sæpe mulier an eunuchus loquatur: nisi uideas ignores. Id quoque facere superflui humoris abundantiam ille respondit. Ipse enim ἀρτηρίαν per quā sonus uocis ascēdit efficiens crassiorem angustat uocis meatum: & ideo uel fœminis uel eunuchis uox acuta est: uiris grauis: quibus uocis transitus habet liberum & ex integro patentem meatum. Nasci autem in eunuchis & in fœminis ex pari frigore: parem pene importuni humoris abundantiam etiam hinc liquet: q̄ utrunque corpus sæpe pingueſcit. Certe ubera prope similiter utriq; grandescunt. His dictis cum ad interrogandum ordo Seruium iam uocaret: naturali pressus ille uerecundia usque ad proditionem coloris erubuit. Et Disarius: Age Serui non solum adolescentium: qui tibi æque insunt: sed senū quoque omniū doctissime cōmascula frontē: & sequestrata uerecūdia quā ī te facies rubore īdicat: cōfer nobiscū libere quod occur-

Quare cani sunt albi

Quare uox tenuior sit

rereit interrogatibus tuis non minus doctrinæ collocaturus q̄ si sliis cōsulētibus ipse reſpondeas. Cunque diutile tacentē crebria ille hortatibus excitaret: hoc inquit Seruius ex te quæro: quod mihi contigiſſe dixiſti. Que facit cauſa ut rubor corpori ex animi pudore naſcatur? Et ille natura inquit: cum quid ei occurrit honeſto pudore dignum imum petendo penetrat sāguinē: quo commoto atq; diffuſo cutis tinguitur: & inde naſcitur rubor. Dicunt etiam phyſici: q̄ natura pudore tacta ita ſanguinem ante pro uelamento tendat: ut uidemus quēque erubeſcētem manū ſibi ante faciem frequenter opponere. Nec dubitare de iis poteris cum nihil aliud ſit rubor: niſi color ſanguinis. Addit Seruius Et qui gaudent cur rubeſcunt? Et Diſarius gaudium īquit extrīſecus cōtingit. Ad hoc animoſo curſu natura feſtinat: quam ſanguis comitando quaſi alacritate ītegritatis ſuæ compotem tinguit cutē. Et īde ſimilis color naſcit. Idē refert. Cōtra qui metūt qua rōe palleſcūt? Nec hoc Diſarius ait ī occulto eſt. Natura enī cū quid de extrinſecus cōtingētibus metuit: ī altū tota demergit ſicut nos quoque cū timemus: latebras & loca nos occulētia quærimus. Ergo tota deſcendens ut lateat trahit ſecum ſanguinem: quo uelut curru ſemper uehitur: hoc demerſo humor dilutior cuti remanet: & inde palleſcit. Ideo timentes & tremunt quia uirtus anime introrſum fugiens neruos relinquit: quibus tenebatur fortitudo membrorum: & inde ſaltu timoris agitantur. Hinc & laxamentum uentris comitatur timorem: quia muſculi quibus claudebantur retrimentorum meatus: fugientis: introrſum anime uirtute deſerti laxant uincula: quibus retrimenta uſq; ad digeſtionis opportunitatem continebantur. Seruius iis dictis uenerabiliter aſſenſus obticuit. Tunc Auienus quia me ordo ait ad ſimilitudinem conſultationis applicat: reducendus é mihi ad conuium ſermo qui longius a menſa iam fuerat euagatus: & ad alias tranſierat quæſtiones. Sæpe appoſita ſalita carne quam laridum uocamus (ut opinior) quaſi large aridum: quærere mecum ipſe conſtitui: qua ratione carnem ad diuturnitatem uſus admixtio ſalis ſeruet. Hoc licet extimare mecū poſſim: malo tamen ab eo: qui corpora curat certior fieri. Et Diſarius: Omne corpus ſuapte natura diſſolubile & marcidum eſt: & niſi quo dam uincul ocontineatur: facile defluit. Continentur autē q̄diu

Quar rubor ex pudore ī facie

Quare gaudentes rubeſcunt

Quare metuentes palleſcunt

Vnde procedit tremor

Quare timētes laxamentū corporis patiuntur

Laridum

Quare Sal cōſeruat carnes

ineſt anima reciprocatione aeris: qua uegetantur conceptacula ſpiritus: dum ſemper nouo ſpirandi nutriuntur alimento. Hoc ceſſante per animæ diſceſſum membra merceſcunt: & omne põdere ſuo conflictum corpus obteritur. Tum ſanguis etiam qui q̃diu fuit compos caloris: dabat membris uigorem: calore diſcedente uerſus in ſaniem non manet intra uenas: ſed foras exprimitur. atque ita laxatis ſpiramentis effluit tabes fæculenta. Id fieri ſal admixtus corpori prohibet. Eſt enim natura ſiccus & calidus: & fluxum quidem corporis calore contrahit: humorem uero ſiccitate uel coercet: uel exorbet. Certe humorem ſale differri ſiue conſumi fit hinc cognitu facile: q̃ ſi duos panes pari magnitudine feceris: unum ſale aſperſum ſine ſale alterum: inuenies indigentem ſalis pondere propenſiorem ſcilicet humore in eo p̃ ſalis penuriam permanẽte. Etiam hoc a Diſario meo quæſitum uolo: cur defæcatum uinum ualidius ſit uiribus: ſed infirmis ad permanendum: & tam bibentem cito permouet q̃ ipſum ſi manſerit facile mutatur? Quod cito inquit Diſarius p̃mouet hæc ratio eſt: quia quanto penetrabilius ī uenas efficit̃ bibẽtis tãto fit liquidius fæce purgata. Ideo aũt facile mutat̃: q̃ nullo firmamento nixum undique ſui ad noxã patet. Fæx. n. uino ſuſtinendo & alẽdo & uiribus ſufficiẽdis quaſi radix eius ẽ. Et hoc quæro Auienus ait: cur fæx ī imo ſubſidit oĩum niſi mellis: mel ſolũ ẽ quod in ſummum fæcem expuat̃? Ad hoc Diſarius: Fæcis materia ut ſpiſſa atque terrena cæteris laticibus põdere præſtat: melle uincitur. Ideo ī illis grauitate deuergẽs ad fundũ decidit: in melle uero ut leuior de loco uicta ſurſum pellit̃. Quoniã ex iis quæ dicta ſunt: ingerunt ſe ſimiles quæſtiones: cur Diſari ita mel & uinũ diuerſis ætatibus habent̃ optima? mel quod recentiſſimũ: uinũ quod uetuſtiſſimũ. Vnde ẽ & illud prouerbium: quo utunt̃ gulones. Mulſum quod probe temperes miſcẽdũ eſſe nouo himettio: falerno & uetulo. Propterea ĩquit ille: quia ĩter ſe ingenio diuerſa ſunt. Vini enim natura humida eſt: mellis arida. Si dicto modo addubitaueris: medicinæ contemplator effectum. Nam quæ udanda ſunt corporis uino fouentur: quæ ſiccãda ſũt: melle detergunt̃. Igitur longinquitate temporis de utroque aliquid exorbente uinũ meratius fit: mel aridius: & ita mel ſucco priuatur: ut uinũ aqua liberatur. Nec hoc quod ſequit̃ diſſimile quæ-

Sal ſiccus & Calidus

Defæcatum uinũ ualidius: ſed infirmius

Quare fæx ī oĩbus ĩfũdo ſtat in melle in ſupficie

Quare uaſa ſemiplẽa uini ſeruata in acorẽ corrũpunt̃: & quare olei contra ſuauiorẽ ſaporem ſumunt.

titus est: cur si uasa uini atque olei diutine semiplæna custodias: uinum ferme in acorem corrũpitur: oleo contra sapor sauior cõciliatur. Vtrũq; Disarius ait uer. est. In illud enim uacuũ: quod superne liquido caret: aer aduena incidit: qui tenuissimum quo que humorẽ elicit & exorbet. Eo siccato uinũ quasi spoliatũ uiribus prout ingenio ibecillũ aut ualidum fuit: uel acore exasperatur: uel austeritate restringitur. Oleum autem superuacuo humore siccato uelut mucore qui in eo latuit absterso acquirit nouam suauitatem saporis. Rursus Auienus: Ait Hesiodus cũ ad medium dolii peruentum est: cõparcendum & cæteris eius partibus ad sacietatem dicit abutendum: optimũ uinum sine dubio significans quod in dolii medietate cõsisteret. Sed & hoc usu ꝓbatum est ĩ oleo optimum esse quod supernatat: in melle quod in imo est. Quæro igit' cur oleum quod in summo: ẽ uinũ quod in medio: mel quod infũdo optĩa esse credant'? Nec cunctatus Disarius ait: Mel quod optimũ ẽ: reliquo ponderosius est. In uase igitur mellis pars quæ in imo est utiq; præstat põdere: & ideo supernatante præciosior est. Contra in uase uini pars iferior admixtione fæcis non modo turbulenta sed etiã sapore deteriorẽ. Pars uero summa aeris uicina corrumpitur: cuius admixtiõe fit dilutior. Vnde agricolæ dolia nõ extenti sub tectum reposuisse: defodiunt: & operimentis extrinsecus illitis muniunt remouentes in q̃tum fieri potest a uino aeris cõtagionem: a quo tam manifeste læditur: ut uix se tueatur ĩ uase pleno & ideo aeri minus peruio. Cæterum si non hauseris: & locum aeris admixtioni patefeceris: reliquum quod remansit: omne corrumpitur. Media igitur pars quantum a confinio summi utriusque tantum a noxa remota est: & quasi nec turbalẽta nec diluta. Adiecit Auienus Cur eadem potio meratior uidetur ieiunio: q̃ ei qui cibum sumpsit? Et ille: Venas ĩedia uacuefacit: saturitas obstruit. Igitur cũ potio per inanitatem penitus influit: quia non obtusas cibo uenas inuenit: neque fit admixtione dilutior: per uacuum meanS gustatu fortiore sentit'. Hoc quoque sciendũ est mihi Auienus inquit: Cur qui esuriens biberit aliquantulum famẽ subleuat? qui uero sitiens cibum sumpserit: non solum non domat sitim: sed magis cupidinem potus accendit. Nota est inquit Disarius causa. Nam liquori quidẽ nihil officit quin sumptus ad omne

Quare uinũ in medio uasis oleũ ĩ sũmo. Mel ĩ fãdo optimũ ẽ

Quare potio meratior ieiunis q̃ cibatis

Quare post famem aliquantulnm. extinguit

corporis partes quoquouersus permanet: & uenas compleat. Et ideo inedia quæ inanitatem fecerat accepto potus remedio quasi iam non totum uacua recreat. Cibatus uero utpote concretior & grandior in uenas non nisi paulatim confectus admittit. Ideo sitim quam reperit nullo solatio subleuat: īmo quicquid foris humoris nactus est exorbet: & inde penuria eius quæ sitis uocatur augetur. Nec hoc mihi Auienus ait ignoratū relinquo cur maior uoluptas est cum sitis potu extinguitur: q̄ cum fames sedatur cibo. Et Disarius: Ex prædictis quoque liquet. Nā potionis totus haustus in omne corpus simul penetrat & in oīum partium sensus facit unam maximam & sensibilem uoluptatē. Cibus autem exiguo submiistratu paulatim penuriam consolatur. Ideo uoluptas eius multifariam cōminuit. Hoc quoq; (si uidetur) addo quæsitis: cur qui auidius uorant facilius sacias capiūt: q̄ qui eadē quieti ederīt. Breuis ē īquit illa rīspōsio: Nā ubi auide deuoratur: tunc multus aer cū eduliis infert ꝓpter hiatū rictus & crebritatem respirandi. Igit ubi aer uenas compleuit: ad abiiciendū fastidiū pro cibo pensatur. Ni molestus sum Disari patere plus nimio ex discendi cupidine garrientē: & dicas quæso cur edulia satis calida: satis facilius cōprimimus ore q̄ manu sustinemus: & si quid eorum plus feruet q̄ ut diutius mandi possit: ilico deuoramus: & tamen aluus nō ꝓnicios urit. Et ille. Intestinus calor qui ī aluo ē: quasi multo maior uehementiorque q̄cqd calidū accipit: magnitudīe sua circūuēit ac debilitat. Ideo præstat siqd ori feruidū admoueris: nō ut qdā faciūt hiat: ne nouo spiritu feruori uires ministres: sed paulisp labra cōprimere: ut maior calor q̄ de uētre & ore opitulat: cōprimat minorē calorē Manus aūt ut rē feruidā ferre possit: nullo ꝓprio iuuat calor. Iā dudū īquit Auienus nosse aueo cur aqua quæ obsita globis niuiū ꝓducit ad niualē rigorē: non minus ī potu noxia ē q̄ ex ipsa niue aqua resoluta. Scimus enī quot quātæq; noxæ epotoniuis humore nascant: Et Disarius: adde aliqd āte quæsitis: aqua enī ex niue resoluta etiā igne calefiat & calida bibat. æque noxia ē ac si epota sit frigida: Ergo nō solo rigore niualis aqua pniciosa ē: sed ob aliā cām quā nō pigebit aperire auctore Anstotele: q̄ ī physicis quæstionibus suis hāc posuit: & ī hūc sēsū (ni fallor) absoluit. Oīs aqua īquit hēt in se aeris tenuissimi portionē:

C•

quo ſalutaris ẽ: hẽt & terreã fæcẽ: qua ẽ corpuléta poſt terrã. Cũ ergo aeris frigoꝝ & gelu coacta caleſcit: neceſſe ẽ p euaporationẽ uel exp̃mi ex ea aurã illã tenuiſſimã: qua deſcẽdẽte cõueniat ĩ co agulũ ſola terrea ĩ ſe remanẽte natura. Quod hĩc apparet: quia cũ fuerit eadẽ ſolis aqua calore ſoluta: mĩor modus eius reperit q̃ fuit ante q̃ cõgelaſceret. Deeſt: q̃ euaporatio ſolũ ĩ aqua ſalubre cõſũpſit. Nix ergo quæ nihil aliud ẽ q̃ aqua ĩ aere dẽſata: tenuitatẽ ſui cũ denſaret amiſit: & ideo ex eius ſolute potu diuerſa morboꝝ genera uiſceribus ĩſeminant. Nomĩatũ gelu ueteris quæ me ſolebat agitare admonuit quæſtiõis: cur uina aut nunq̃ aut raro cõgeleſcãt: cæteris ex magna p̃te humoris nimietate frigoris cogi ſolitis. Num q̃a uinũ ſæmĩa quædã ĩ ſe caloris hẽt: & ob eã rem Homerus dixit ἀιὲν ἀοίνοπα δῖνον: nõ ut qdã putãt, ꝓpter calorẽ an alia quæpiã cã ẽ: quã q̃a ignoro ſcire cupio. Ad hæc Diſarius: Eſto uina naturali muniant calore: nũ oleũ minus ignitũ ẽ: aut minorẽ uim ĩ corporibus calefactãdis hẽt. & tamẽ gelu ſtringit. Certe ſi putas ea quæ calidiora ſũt difficilius cõgelaſcer cõgruẽs erat nec oleũ cõcreſcere: & ea quæ frigidiora ſũt facile gelu cogi. Acetũ aũt oĩum maxĩe frigorificũ ẽ: atque id tamẽ nunq̃ gelu ſtrĩgit. Num igit oleo magis cã eſt coaguli celerioris quod & leuigatius & ſpiſſius ẽ: facilĩora enĩ ad coeũdũ uident q̃ leuatiora denſioraq; ſũt. Vino aũt nõ cõtingit tãta mollities: & ẽ q̃ oleũ multo liq̃dius. Acetũ uero & liquidiſſimũ ẽ inter cæteros humores: & tanto acerbius: ut ſit acore triſtificũ: & exẽplo marinæ aquæ: quæ ipſa quoque amaritudĩe ſui aſpera ẽ nunq̃ gelu cõtrahit. Nã quod Herodotus hiſtoriaꝝ ſcriptor ꝺtra oĩum ter me qui hæc quæſierũt opinionẽ ſcripſit mare boſporicũ: quod & cimeriũ appellat earũq; partiũ mare omne quod ſyricũ dicit id gelu cõſtrĩgi & cõſiſtere: aliter ẽ ac putat. Nã nõ maria aqua cõtrahit: ſed q̃a plurimũ in illis regionibus fluuioꝝ eſt & paludũ ĩ ipſa maria ĩfluentiũ: ſuperficies maris cui dulces aquæ innatãt cõgelaſcit. & ĩcolumi aqua marina uidet ĩ mari gelu: ſed de aduenis undis coactũ. Hoc & ĩ põto fieri uidemus ĩ quo fruſta quædã & ut ita dixerim proſicies gelidæ ferunt contractæ de fluuialiũ uel paluſtriũ undaꝝ multitudĩe: ĩ quas licet frigore cõcretæ tamẽ ſũt natãtes quaſi leuatiores maria. Plurimũ autem aquaꝝ taliũ ĩfluere põto & totã ſupficiẽ eius ĩfectam eſſe dulci

Quõ mare Cimeriũ cõgelaſcit

liquore: propter quod ait Saluſtius: mare ponticū dulcis q̄ cæte
ra: ē hoc quoq; teſtimonio: q̄ ſi ī pontū uel paleas uel ligna ſeu
quæcunque alia natantia proieceris: foras extra pontū feruntur
in propontidē: atque ita in mare quod alluit aſiæ oram cū con-
ſtet in pontū influere maris aquam non effluere de ponto. Mea
tus enim qui ſolus de oceano receptas aquas ī maria noſtra trās
mittit: in freto ē gaditano: quod hiſpaniam africamque iteriacet
Et ſine dubio īundatio ipſa per hiſpaniēſe & gallicanū littora ī
tyrrhenum prodit: inde adriaticū mare facit: ex quo dextra ī par-
thenium leua in ioniū & directim in ægæum pergit: atque ita in
greditur in pontum: Que igitur ratio facit ut riuatī aquæ de pō-
to fluant: cum foris influentes aquas pontus accipiat? Sed con-
ſtat utraque ratio. Nam ſuperficieſ ponti propter nimias aquas
quæ de terra dulces influunt foras effluit: deorſū uero intro per
git influxio. Vnde probatū ē: natantia quæ (ut ſupra dixi) iaciun
tur: in pontū foras pelli. Si uero columna decederit introrſū ma
ri. Et hoc ſæpe uſu probatum eſt: ut grauiora quæque in fundo
propontidis ad ponti interiora pellant. Adiecta hac una conſul-
tatione reticebo: cur omne dulciū magis dulce uidetur cum frigi
dum eſt: q̄ ſi caleat? Reſpondit Diſarius: calor ſenſum occupat:
& guſtatum linguæ feruor īterpedit. Ideo ex aſperatiōe oris pro-
uenta ſuauitas excluditur. Quod ſi caloris abſit iniuria: tum de-
mum poteſt lingua incolumi blandimēto dulcedinem pro meri
to eius excipere. Præterea ſuccus dulcis cū per calorem nō impu-
ne penetrat uenarum receptacula: & ideo noxa minuit uolupta-
tē. Succeſſit Horus: & cum multa inquit de potu & cibatu quæ-
ſiſſet Auienus: unum maxīe neceſſarium (ſpōte an oblitus igno
ro) prætermiſit: cur iciuni magis ſitiant q̄ eſuriāt. Hoc ī cōmune
nobis Diſari ſi uidet abſolues. Et ille. Rē tractatu dignā inquit.
Hore quæſiſti: ſed cuius ratio ī aperto ſit. Cum. n. aīal ex diuer-
ſis cōſtet elemētis: unum ē de his quæ corpus efficiunt: quod &
ſolum aut maxīe ultra cætera aptum ſibi quærat alimētū: calo-
rē dico qui liquorē ſibi ſemp exigit miniſtrari. Certe de ipſis qua
tuor elementis extrinſecus uidemus nec aquā nec aerē neque ter
ram aliquid quo alatur: aut quod conſumat exigere: nullamque
noxam uicinis uel appoſitis ſibi rebus inferre. Solus ignis alimē
ti perpetui deſiderio quicquid offendit abſumit. Inſpice & pri-

mæ ætatis infantiã q̃tum cibũ nimio calore conficiat: & contra ſenes cogita facile tolerare ieiuniũ quaſi extincto in inpſis calore qui nutrimẽtis recreari ſolet. Sed & media ætas ſi multo exercitio excitauerit ſibi naturalẽ calorem: animoſius cibum appetit. Conſideremus & animalia ſanguine carentia: quæ nullũ cibum quærant penuria caloris. Ergo ſi calor in appetentia ſemper ẽ: liquor aũt propriũ caloris alimentũ ẽ: bene in nobis cũ ex ieiunio corpori nutrimẽta quærunt: præcipue calor ſuum poſtulat: quo accepto corpus omne recreat: & patientius expectat cibũ ſolidiorem. His dictis Auienus annulũ de menſa rettulit: qui illi de breuiſſimo dexteræ manus digito repẽte deciderat. Cunq; a præſentibus quæreret: cur eũ aliena manu & digito & non huic geſtamini deputatis potius inſereret: oſtendit manũ leuã ex uulnere tumidiorẽ. Hinc Horo nata quæſtionis occaſio: Et dic inquit Diſari: omnis enim ſitus corporis pertinet ad medici notionem: tu uero doctrinam & ultra q̃ medicina poſtulat conſecutus es: dic in q̃ cur ſibi cõmunis aſſenſus annulũ in digito: q̃ minimo uicinus eſt: quẽ etiã medicinalem uocant: & manu præcipue ſiniſtra geſtandũ eſſe perſuaſit. Et Diſarius: de hac ipſa ſermo quidam ad nos ab egypto uenerat: de quo dubitabã fabulã ne an uerã rationẽ uocarem: ſed libris anacomicorũ poſtea conſultis uerũ reperi: neruũ quendam de corde natũ priorſum pergere uſq; ad digitum manus ſiniſtre minimo proximum: & illic deſinere implicatũ cæteris eiuſdẽ digiti neruis: & ideo uiſũ ueteribus: ut ille digitus ãnulo tanq̃ corona circundaret. Et Horus adeo inquit Diſari uerum ita ut dicis ægyptios opinari: ut ego ſacerdotes eorum quos prophetas uocant: cũ in templo uidiſſem circa deorũ aras hunc in ſingulis digitum confectis odoribus illinere: & eius rei cauſas inquiſiſſem: & de neruo quod iã dictũ ẽ principe eorum narrante didicerim: & inſuper de numero qui p̃ ipſũ ſignificat. Complicatus enĩ ſenariũ numerũ digitus iſte demonſtrat: qui omnifatiã plenus perfectus atque diuinus eſt. Cauſaſq; cur plenus ſit hic numerus: ille multis aſſeruit: ego nũc ut præſentibus fabulis minus aptas relinquo. Hæc ſunt quæ in ægypto diuinarum oĩum diſciplinaꝝ cõpote: cur ãnulus huic digito magis ſeratur agnoui. Inter hæc Cecĩna Albinus: Si uolentibus erit uobis ĩquit ĩ medium p̃fero quæ de hac eadẽ cã apud Ateium Capito-

nẽ põtifici iuris ĩter ꝑmos peritum legiſſe memini: q cum nefas eſſe ſanciret deorũ formas inſculpi annulis eo uſq; proceſſit: ut & cur hoc digito uel in hac manu geſtaret annulus non taceret. Veteres inquit nõ ornatus ſed ſignandi cã annulũ ſecũ circumferebant. Vnde nec plus habere q̃ unũ licebat: nec cuiq̃ niſi libero: quos ſolos fides decerneret: quæ ſignaculo continet. Ideo ius annuloꝝ famuli nõ habebant: Imprimebat aũt ſculptura materiæ annuli ſiue ex ferro ſiue ex auro foret: & geſtabatur: ut quiſque uellet quacunque manu: quolibet digito. Poſtea ĩquit uſus luxuriantis ætati: ſignaturas precioſis gẽmis cœpit inſculpere: & certatim hæc oĩs imitatio laceſſiuit: ut de augmento precii quo ſculpendos lapides paraſſent: gloriaret. Hinc factum ẽ ut uſus ãnulorũ exemptus dexteræ: quæ multũ negociorũ gerit ĩ leuam relegarẽtur: quæ ocioſior eſt: ne crebro motu & officio manus dextere præcioſi lapides frãgerent. Electus aũt inqt ipſa leua manu digitus minimo proximus quaſi aptior cæteris: cui cõmendaretur annuli precioſitas. Nã pollex: qui nomen ab eo q̃ pollet: accepit nec ĩ ſiniſtra ceſſat: nec minus q̃ tota manus ſemp in officio eſt. Vnde apud grecoſ ἀντίχειρ ĩquit uocatur: quaſi manus altera. Pollici uero uicinus nudus & ſine tuitione alterius appoſiti uidebatur. Na pollex ita inferior eſt: ut uix radicem eius excedat. Medium & minimum uitauerunt ĩnquit: ut iueptos alterum magnitudine breuitate alterum: & electus eſt: qui ab utroq; clauditur: & minus officii gerit: & ideo ſeruando annulo magis accõmodatus. Hæc ſũt quæ lectio põtificalis hẽt unuſqſque ut uolet uel hetruſcã uel ægyptiã opinionem ſequat. Inter hæc Horus ad cõſulendũ ſeuerus ſis inqt Diſari: præter hunc ueſtiũ qui me tegit: nihil mei nominis cenſu aliud habere. Vnde nec ſeruus mihi ẽ: nec ut ſit opto: ſed omnem uſum: q uiuo miniſtrandus ẽ: ego mihimet ſubminiſtro. Nuper ergo cum ĩ hoſtiẽſi oppido morarer: ſordidatũ palliũ meũ ĩ mare diutile laui: & ſuper littus ſole ſiccaui: nihiloque minus eadẽ in ipſo poſt ablutionẽ maculæ ſordiũ uiſebant. Cũque me res iſta ſtupefaceret: aſſiſtẽs forte nauta: quin potius ait in fluuio ablue paliũ tuũ: ſi uis emaculatũ. Parui ut uerũ probarẽ: & aqua dulci ablutũ atque ſiccatum uidi ſplendori ſuo redditũ. Et ex illo cãm reqro: cur magis dulcis aqua q̃ ſalſa idonea ſit ſordibus abluendis. Iã dudũ Diſarius in-

quit:hæc quæſtio ab Ariſtotele & propoſita & ſoluta ẽ. Ait enim aquã marinã multo ſpiſſiorẽ eſſe:q̃ ẽ dulcis:īmo illã eſſe fæculẽ tã:dulcẽ uero purã atque ſubtilẽ. Hinc facilius ait:uel imperitos nandi ſuſtinet mare :cũ fluuialis aqua quaſi īfirma & nullo iumẽto fulta mox cedat:& ī imũ põdera accepta tranſmittat. Ergo aquã dulcẽ dixit:quaſi natura leuẽ celerius īmergere ī ea quæ abluẽda ſũt:& dũ ſiccat̃ ſecũ ſordiũ maculas abſtrahere:marinam uero quaſi craſſiorẽ nec facile penetrare purgãdo ꝓpter ſui denſitatẽ:& dũ uix ſiccat̃ non multũ ſordiũ ſecũ trahere. Cũque Horus iis aſſẽtire uideret̃. Euſtachius ait. Ne decipias quæſo credulũ:q̃ ſe quæſtionẽque ſuã cõmiſit fidei tuæ. Ariſtoteles.n.ut nõnulla alia magis acute q̃ uere iſta diſſeruit. Adeo aũt aquæ denſitas nõ nocet abluẽdis:ut ſæpe qui aliquas ſpecies purgatas uolũt:ne ſola aqua uel dulci tardius hoc efficiãt:admiſceãt illi cinerẽ:uel(ſi defuerit)terrenũ puluerẽ:ut craſſior facta celerius poſſit abluere. Nihil ergo īpedit marinæ aquæ dẽſitas. Sed nec iõ quia
Aqua maris Pinguis
ſalſa ẽ:minus abluit. Salſitas enī findere:& uelut aperiī meatus ſolet:& ideo magis elicere debuit abluẽda. Sed hæc una cã ẽ:cur aqua marina nõ ſit ablutiõi apta:qa pinguis ẽ:ſicut & ipſe Ariſtoteles ſæpe teſtatus ẽ:& ſales docẽt:qbus ī eſſe quiddã pingue nullus ignorat. Eſt & hoc īdiciũ pinguis aquæ marinæ:ꝙ cũ inſpargitur flãme:nõ tã extinguit q̃ pariter accẽdit̃:aquæ pĩguedi ne alimõiæ igni ſubmiſtrãte. Poſtrẽo Homerũ ſeq̃mur:q̃ ſolus fuit naturæ cõſcius. Facit.n . Nauſicã Alciõi filia abluẽtẽ ueſtes: cũ ſup mare eẽt:nõ ī mari ſed ī fluuio. Idẽ locus Homeri docet nos marĩæ aquæ qdda ĩeſſe pĩgue ꝑmixtũ. Vlyxes.n.cũ iã dudũ mare euaſiſſet:& ſtaret ſiccato corpe:ait ad Nauſiccæ famulas.

ἀμφίπωλοι ϛ῍ηθόῦτῶ ἀπόπροθενὄφρἔγω ἀυτός
ἄλμην ὡμοιινἀπολούσομαι ἀμφι δἔλαίω
χρίσομαι ἤδη γάρ δηρόν ἄπο χροός ἐϛίν ἀλοιφή

Poſt hæc cũ deſcẽdiſſet ī fluuiũ diuinus uates:qui in omni re naturã ſecutus ẽ:expreſſit quod fieri ſolet:ut qui aſcendũt de mari ſi ī ſole ſteterīt:aqua qdẽ celeriter ſole ſiccet̃:maneat aũt ī corpis ſupficĩe ueluti flos qdã:qui & ī detergẽdo ſentit̃. Et hæc ẽ aquæ
Cur ſimulacra maiora ueris ī aqua uideantur
marine pĩguedo quæ ſola impedit ablutionẽ. Et quia a cæteris expeditus mihi te pauliſper īdulges : mõ aũt nobis de aqua ſermo fuit:quæro cur ī aqua ſimulacra maiora ueris uident̃? quod ge-

nus apud popinatores pleraque ſi tamẽtoꝝ cernimus propoſita ãpliora ſpecie q̃ corpore: quippe uidemus ĩ doliolis uitreis aquæ plẽis & oua globis maioribus: & iecuſcula fibris tumidioribus & buluas ſpiris ĩgẽtibus & oĩno ipſũ uidere: qua nobis rõe cõſtat: qa ſolẽt de hoc nõnulli nec uera nec uerſimilia ſẽtire. Et Diſarius aqua ĩquit dẽſior ẽ aeris tenuitate: & iõ eã cũctatior uiſus penetrat: cuius offẽſa ꝓcuſſa uidẽdi acies ſcindit̃: & ĩ ſe recurrit. Sciſſa dũ redit iã nõ directo ictu: ſed undiq; uerſũ ĩcurrit liniamẽta ſimulacri: & ſic fit ut uideat̃ imago archethypo ſuo grãdior. Nã & ſolis orbis matutinus ſolito nobis maior apparet: qa ĩteriacet inter nos & ipſũ aer adhuc de nocte roſidus: & grãdeſcit imago eiuſ tanq̃ ĩ aquæ ſpeculo uiſat̃. Ipſã uero uidẽdi naturã nõ in ſubide ĩtroſpexit Epicurus: cuius ĩ hoc nõ ẽ (ut extimo) ĩprobãda ſẽtẽtia aſtipulante præcipue Democrito: quia ſicut ĩ cæteris ita & ĩ hoc paria ſẽſerũt Ergo cẽſet Epicurus ab oĩbus corporibus iugi fluore quæpiã ſimulacra manere: nec unq̃ tãtulã morã interuenire: quĩ ultra ferant̃ ĩani figura cohærẽtes corpoꝝ exuuie: quaꝝ receptacula ĩ nr̃is oculis ſũt: & iõ ad deputatã ſibi a natura ſedẽ proprii ſẽſus recurrũt. Hæc ſunt quæ uir ille cõmemorat: q̃bus ſi occurris obuius expecto qd referas. Ad hæc renidẽs Euſtachius in ꝑpatulo ẽ ĩquit: quod decepit Epicuꝝ. A uero. n. lapſus ẽ aliorum q̃ttuor ſẽſuũ ſecutus exẽplũ: qa ĩ audiẽdo & guſtãdo & odorãdo atq; tangẽdo nihil e nobis emittimus: ſed extrĩſecus accipimus: quod ſenſũ ſu ũ moueat. Quippe & uox ad aures ultro uenit: & auræ ĩ nares ĩfluunt: & palato ĩgerit̃: quod gignat ſaporẽ: & corpori nr̃o applicãt̃ tactu ſẽtiẽda. Hĩc putauit & ex oculis nihil foras proficiſci: ſed imagĩes reꝝ ĩ oculos ultro meare. Cuius opinioni repugnat: q̃ ĩ ſpeculis imago aduerſa cõtẽplatorẽ ſuum reſpicit: cum debeat (ſiquidẽ a nobis orta recto meatu proficiſcit̃) poſterã ſui partẽ cum diſcedit oſtẽdere: ut leua leuã dextera dexterã reſpiciat. Nã hiſtrio ꝑſonã ſibi detractã ex ea parte uidet qua induit: ſcilicet non faciẽ ſed poſteriorẽ cauernã. Deinde ĩterrogare hunc uirum uellẽ: an tunc imagĩes e rebus auolant: cum eſt qui uelit uidere: an & cum nullus aſpicit: emicãt undique ſimulacra Nã ſi quod primum dixi teneat: quæro cuius ĩperio ſimulacra præſto ſint ĩtuẽt & quotiẽs qs uoluerit ora cõuertere: totiens ſe & illa cõuertãt. Sin ſecundo ĩhæreat: ut dicat ꝑpetuo fluore rerũ

Orbis ſolis ĩ mare maior

omnium manare ſimulacra: quæro q̄diu cohærentia permanēt nullo coagulo iuncta ad permanendum. Aut ſi manere dederimus: q̄admodum aliquē retinebūt colorē: cuius natura cū ſit incorporea: tamen nunq̄ poteſt eſſe ſine corpore. Deinde quis pōt in animum īducere ſimul atq; oculos uerteris īcurrere imagines cæli maris littoris parti nauiū pecudū: & īnumerabiliū præterea rerum quas uno oculoꝝ iactu uidemus: cū ſit pupilla quæ uiſu pollet: oppido parua. Et quonā mō totus exercitus uiſitur: adde ſingulis militibus profecta ſimulacra ſe cogerūt: atq; ita collata tot milia penetrāt oculos ītuētis. Sed q̄ laboramus opinionē ſic inanē uerbis uerberare: cū ipſa rei uanitas ſe refellat? Cōſtat autē uiſū nobis hac prouenire rōe. genuinū lumē e pupilla quacūque eā uerteris directa linea emicat. Id oculoꝝ domeſticum pro fluuiū ſi reperit in circūfuſo nobis aere lucē: p eā directim pergit: q̄diu corpus offēdat. Et ſi faciā ueteris: ut circunſpicias: utrobique acies uidēdi directa procedit. Ipſe aūt iactus quē diximus de noſtris oculis emicare: incipiēs a tenui radice ī ſūma fit latior: ſicut radii a pictore fingunt. Ideo p minutiſſimū foramen cōtēplans oculus uidet cæli profūditatē. Ergo tria iſta nobis neceſſaria ſūt ad effectum uidēdi: lumē qđ de nobis emittimus: & ut aer q ītercacet lucidus ſit: & corpus quo offēſo deſinat ītētio. Quæ ſi diutius pgat: rectā ītentionē laſſata nō optinet: ſed ſciſſa in dexterā leuāque diffundit. Hinc ē q̄ ubicunque terraꝝ ſteteteris: uideris tibi quādā cæli cōcluſionē uidere: & hoc ē quod horizōtem ueteres uocauerūt: quoꝝ īd ago fideliter deprehendit: directā ab oculis aciem p planum contra aſpicientibus non pergere ultra centum octoaginta ſtadia: & īde in orbem iā recuruari. Per planum ideo adieci: quia altitudines lōgiſſime aſpicimus: q̄ppe q̄: & cælū uidemus. Ergo ī omni orizontis orbe ipſe q̄ ītuet centron eſt. Et q̄a diximus q̄tum a centro acies uſq; ad partem orbis extēditur: ſine dubio ī orizonte διάμετρος orbis tercentoꝝ ſexaginta ſtadiorum ē: & ſi ulterius qui intuet acceſſerit: ſeu retrorſum receſſerit: ſimilem circa ſe orbē uidebit. Sicut igit diximus cum lumen quod pergit e nobis per aeris lucem ī corpus īciderit īpletur officium uidendi. Sed ut poſſit res uiſa cognoſci: renunciat uiſā ſpetiem rōni ſenſus oculorū: & illā aduocata memoria recognoſcit. Ergo uidere oculoꝝ eſt: iudicare rōnis: memoriæ meminiſſe:

Geminū lumen

Neceſſaria ad uiſum

Horizon

quia trinũ ẽ officiũ quod uiſũ cõplet ad dignoſcendã figurã ſen ſus: ratio memoria: Sẽſus rẽ uiſã ratiõi refundit. Illa qd uiſũ ſit recordaẽ. Ade autẽ intuẽdo neceſſariũ ẽ rationis officiũ: ut ſæpe in uno uidẽdi ſenſu: etiã aliũ ſenſum memoria ſuggerente racio deprehẽdat. Nam ſi ignis appareat: ſcit eum & ante tactum rõ calere: Si nix ſit illa quæ uiſa eſt: ĩtelligit ĩ ipſa illa rõ etiã tactus rigorẽ. Hac ceſſãte uiſu ĩefficax ẽ: adeo ut q̃ remus ĩ aqua fractus uidetur uel q̃ turris eminus uiſa cũ ſit angulo ſa rotũda extimaẽ faciat ratiõis negligẽtia: quæ ſi ſe ĩtenderit: agnoſcit ĩ turre angu los & ĩ remo ĩtegritatẽ. Et oĩa illa diſcernit: quæ academiacis dã nandorũ ſenſuum occaſionẽ dederũt: cũ ſenſus unus ĩter certiſ ſimas res habẽdus ſit comitãte ratione: cui nõnũq̃ ad diſcernẽdã ſpeciẽ nõ ſufficit ſenſuſ unus. Nã ſi eminus pomi quod malum dicitur: figura uiſaẽ: nõ omnino id malũ ẽ. Potuit enĩ ex aliqua materia fingi mali ſimilitudo. Aduocãdus ẽ igitẽ ſenſus alter: ut odor uidelicet: Sed potuit ĩter congeriẽ malorũ poſitũ aurã odo ris ipſius cõcepiſſe. Hic tactus cõſulẽdus ẽ: qui põt depondere in dicare: Sed metus ẽ ne ipſe fallaẽ: ſi fallax opifex materiã quæ po mi põdus imitaretẽ: elegit. Cõfugiendũ ẽ igitẽ ad ſaporẽ: qui ſi for mæ cõſentiat: malũ eſſe nulla dubitatio ẽ. Sic probaẽ efficatiã ſẽ ſuũ de ratiõe pẽdere. Ideo deus opifex omnes ſenſus ĩ capite id ẽ circa ſedẽ ratiõis locauit. His dictis fauor ab oĩbus exortus ẽ ad mirãtibus dictorũ ſoliditatẽ: adeo ut atteſtari uel ipſũ Euãgelũ nõ pigeret. Diſarius deĩde ſubiecit: Iſti plauſus ſunt qui prouo cãt philoſophiã ad uẽdicãdos ſibi de aliena arte tractatus: unde ſæpe occurrit ĩ manifeſtos errores: ut Plato ueſter dũ nec anato mica quæ medicĩæ propria ẽ: abſtinet: riſũ de ſe poſteris tradidit Dixit enĩ diuiſas eſſe uias deuorãdis cibatui & potui: & cibũ qui dem p ſtomachũ trahi: potũ uero p ἀρτηριαν quæ τραχεῖα dr fi bris pulmõis allabi. Quod tãtũ uirũ uel extimaſſe uel ĩ libro retu liſſe mirãdũ ẽ uel potius dolẽdũ Vnde Eraſiſtratus medicorũ ue terũ nobiliſſimus ĩ eũ iure ĩuectus ẽ: dicẽs illũ retuliſſe longe di uerſa q̃ rõ ꝺprehẽdit. Duas enĩ eſſe fiſtulas ĩſtar canaliũ: eaſque ab oris faucibus proficiſci ꝺorſũ: & p earũ alterã ĩduci ꝺlabique ĩ ſtomachũ eſculẽta oĩa & poculẽta: ex eoque ferri ĩ uentriculũ qꝺ græce appellaẽ ἡ κατωκοι λια: atq; illic ſubigi digeriq;: ac deinde tidiora ex his ſtriméta ĩ aliũ ꝺuẽire qꝺ græce κόλος dr: hũidiora

aũt ꝑ renes ĩ ueſicã trahi:& ꝑ alterã de duabus ſupioribus fiſtulã quæ græce appellat᷑ τραχεῖα ἀρτηρία ſpiritũ a ſũmo ore ĩ pulmoné atq; ĩde rurſũ ĩ os & ĩ nares cõmeare:ꝙ eundẽ uocis fieri meatũ. Ac ne potus cibuſue aridior quẽ oporteret ĩ ſtomachum ire:ꝓcederet ex ore labereturq; ĩ eã fiſtulã ꝑ quã ſpiritus recipro catur:ex eaq; offenſionẽ ĩtercludere᷑ animæ uia:ĩpoſitam eſſe arte quadã & ope naturæ ἐπιγλωττίδα quaſi clauſtrũ mutuũ utri uſq; fiſtulæ quæ ſibi ſunt cohærẽtes:eãq; ἐπιγλωττιδα ĩter edẽdum bibẽdũq; operire ac protegere τὴν τραχεῖαν ne quid ex eſca potuue ĩcideret ĩ illud quaſi æſtuãtis animæ iter ac propter ea nihil humoris ĩfluere ĩ pulmonẽ ore ipſo arteriæ cõmunito. Hæc Eraſiſtratus cui(ut extimo)uera rõ cõſẽtit. Cũ enĩ cibus nõ ſqualidus ſiccitate ſed humoris tẽperie mollis uẽtri ĩferẽdus ſit:neceſſe ẽ:eãdẽ uiã ambobus patere:ut cibus potu tẽperatus ꝑ ſtomachũ ĩ uẽtrẽ cõdat᷑:nec aliter natura cõponeret niſi quod ſalutare eſſet aĩali. Deĩde cũ pulmo & ſolidus & leuigatus ſit:ſiquid ſpiſſum ĩ ipſũ deciderit:quẽadmodũ penatrat aut trãſmitti põt ad locũ digeſtionis cũ cõſtet:ſi quãdo caſuali qd paulo dẽſius ĩ pulmonẽ uiolẽtia ſpiſitus trahẽte deciderit mox naſcituſſim nimiſ aſperã & alias quaſſationes uſq; ad uexationẽ ſalutis. Si aũt naturalis uia potũ ĩ pulmonẽ traheret:cũ corpulẽta bibunt᷑ uel cũ haurit᷑ potus admixtus granis ſeu ex re aliqua dẽſiore:qd iis ſũptis pulmo pateret᷑. Vñ ἐπιγλώττις a natura prouiſa ẽ: quæ cũ cibus ſumit᷑ operimẽto ſit arteriæ:ne quid ꝑ ipſã ĩ pulmonẽ ſpiritu paſſim trahẽte labat᷑. Sicut & cũ ſermo emittendus ẽ ĩclinat᷑ ad operiẽdã ſtomachi uiã ut ἀρτηρίαν uoci patere ꝑmittat. Eſt & hoc de experiẽtia notum:ꝙ qui ſenſim trahũt potum uẽtres habent humectiores humore:qui pautim ſumptus ẽ diutius ꝑmanẽte. Siquis uero auidius hauſerit:humor eodẽ ĩpetu trahit᷑ præterit ĩ ueſicã:& ſicciori cibo prouenit tarda digeſtio. Hæc autem differentia nõ naſceretur:ſi a principio cibi & potus diuiſi eſſent meatus. Quod autẽ Alcœus poeta dixit:& uulgo canitur:

Ideo dĩctum ẽ:quia pulmo re uera gaudet humore:ſed trahit q̃ tũ ſibi extimat neceſſariũ. Vide ſatis fuiſſe philoſophoꝝ oĩum principi alienis abſtinere:q̃ minus nota ꝓferre᷑. Ad hæc Euſtachius paulo cõmotior ñ minus te ĩq̃t diſarius philoſophiſq̃ mediciſ

ſerebā: ſed mō uideris mihi rē cōſēſu generis humani decātatā: & creditā obliuioni dare: philoſophiā artē eſſe artiū & diſciplinā diſciplinaꝝ: & nunc ī ipſā īuehiť parricidali auſu medicina: cū philoſophia illic habeať anguſtior: ubi de rōnali parte ideſt de ī corporeis diſputat: & illic īclineť: ubi de phyſica quod ē de diui nis corporibus uel cæli uel ſyderū ttactat. Medicina autē phyſi cæ partis extrema fax ē: cui ratio ē cū teſtēis terreniſq; corporibus Sed quid rationē noīaui: cū magis apud ipſa tegnet cōiectura q̄ ratio? Quæ ergo cōiicit de carne lutuléta; audet īequitare philo ſpphiæ de īcorporeis & uere diuinis certa rōe tractāti. Sed ne ui deať cōis iſta deſēſio ttactatū uitare pulmonis: accipe cās quas platonica maieſtaſ ſecuta ἐπιγώττις quā memoraſ īuētū natu re ē ad tegēdas detegēdaſq; certa alternatione uias cibatus & po tus: ut illū ſtomacho trāſmittat: hunc pulmo ſuſcipiat. Propte reat tot meatibus diſtinctus ē: & īterpatet rimis: nō ut ſpiritus egreſſiones habeat: cui exalatio occulta ſufficeret: ſed ut p eos ſi q̄d cibatus ī pulmonē deciderit: ſuccus eius mox migret ī ſedē di geſtionis. Deinde ἀρτηρία ſi quo caſu ſciſſa fuerit: potus nō de uorať: ſed quaſi ſciſſo meatu ſuo reiectať foras īcolumi ſtoma cho: qđ nō cōtingeret niſi ἀρτηρία uia eſſet humoris. Sed & hoc ī propatulo ē q̄a quibus æger ē pulmo accēdūť ī maximā ſitī: ſed nō eueniret: niſi eſſet pulmo receptaculū potus. Hoc quoq; ītue re: q̄ aīalia quibus pulmo nō ē: potum neſciunt. Natura enī ni hil ſupfluum ſed mēbra ſingula ad aliquod uiuēdi miniſterium fecit: quod cum deē: uſus eius nō deſiderať. Vel hoc cogita: quia ſi ſtomachus cibum potūq; ſuſcipet: ſupfluus foret ueſicæ uſus Poterat enim utriuſq; rei ſtomachus retrimēta inteſtino trade re: cui nunc ſolius cibi tradit: nec opus eſſet diuerſis meatibus q̄ bus ſingula traderenť: ſed unus utriq; ſufficeret ab eadē ſtatiōe trāſmiſſo. Mō autē ſeorſum ueſica & īteſtinum ſeorſum ſaluti ſeruit q̄a illi ſtomachus tradit: pulmo ueſicæ: Nec hoc prætereū dum ē: q̄ ī urina q̄ ē retrimētum potus nullum cibi ueſtigiū repi tur: ſed nec aliqua qualitate illoꝝ retrimētoꝝ uel coloris uel odo ris īficitur. Quod ſi ī uētre ſimul ſuiſſēt: aliqua illaꝝ ſordiū qua litas inficeret. Nā poſtremo lapides qui de potu in ueſicā naſcū tur: cur nunq̄ in uentre coaleſcunt: cum nō niſi ex potu fiant? & naſci ī uētre quoq; debuerint: ſi uēter eſſet receptaculū potus

In pulmonem defluere potum nec poetæ nobiles ignorant. Ait enim Eupolis in fabula: quæ inscribitur cœlaces:
Euripides uero huius rei mā festissimus astipulator ē. Cū igit & ratio corporeæ fabricæ & testiū nobilis auctoritas astipulet. Platoni: nōne qsquis cōtra sētit: īsanit? Inter hæc. Euāgelus gloriæ græcor ĩuidēs & illudēs: facessāt ait hæc: quæ ĩter uos ī ostētatio né loquacitas agitant: quin potius siqd calet uestra sapiētia scire ex uobis uolo: ouū ne prius extiterit: an gallina? Irridere te putas Disarius ait: & tamē quæstio quā mouisti: & īquisitu & scitu digna ē. Tu enī me tibi de rei utilitate cōparās cōsuluisti: utrum prius gallina ex ouo: an ouū ex gallina prodiit. Sed hoc ita seriis īserēdū ē: ut de eo debeat uel anxie disputari. Et proferā quæ in utrāq; partē mihi dicēda subueniēt: relicturus tibi utrū eor ueri us malis uideri. Si cōcedimus oīa quæ sūt: aliquādo cœpisse: ouum prius a natura factū iure extimabit. Sēper enī quod īcipit: īperfectū adhuc & īforme ē: & ad pfectionē sui p procedētis artis & tēporis additamēta format. Ergo natura fabricās auē ab īformi rudimēto cœpit: & ouū in quo necdū ē species extitit procedēte paulatī maturitatis effectu. Deīnde quicquid a natura uaris ornatibus cōparatū ē: sine dubio cœpit a simplici: & ita cōtextionis acessione uariatū ē. Ergo ouū uisu simplex & undiq; uersū pari specie creatū ē: & ex illa uarietas ornatū qbus cōstat auis spicies absoluta ē. Nā sicut elemēta prius extiterūt: & ita reliqua corpora de cōmixtione eor creata sūt: ita rōes seminales quæ in ouo sūt: si uenialis erit ista trāslatio: uelut q̄dā gallinæ elemēta credēda sūt. Nec īportune elemētis de qbus sūt oīa: ouū cōparauerī. Oī enī genere animātiū q̄ ex coitione nascunt: īuenies ouū aliquor esse prīcipiū īstar elemēti. Aut. n. gradiūt animātia: aut serpūt: aut nādo uolādoue uiuūt. In gradiētibus lacertæ & silia ex ouis creātur. Quæ serpūt ouis nascunt. Exordio uolātia uniuersa de ouis prodeūt: excepto uno qđ īcertæ naturæ ē. Nā uesp tilio uolat qdē pellitis alis: sed ĩter uolātia nō habēdus ē: qui quatuor pedibus gradi: formatosq; pullos pit: & nutrit lacte quos generat. Nātia pene oīa de ouis oriuntur generis sui: crocodilus uero etiā de testeis qualia sūt uolantiū. Et ne uidear plus nimio extulisse ouū elemēti uocabulo: cōsule initiatos sacris Liberi prīs in qbus hac ueneratione ouū colitur: ut ex forma tereti ac pene

ſpærali atq; undiq; uerſũ clauſa & ĩcludẽte ĩtra ſe uitã mũdi ſimulacrũ uocet. Mũdũ autẽ cõſẽſu oĩum cõſtat uninerſitatis eẽ principium. Prodeat qui priorẽ uult eſſe gallinã: & in hæc uerba tenet quod defendit aſſere. Ouum rei cuius ẽ: nec initiũ nec finis ẽ. Nã initium ſemẽ ẽ finis auis ipſa formata. Ouum uero digeſtio ẽ ſeminis. Cũ ergo ſemẽ animalis ſit: & ouum ſeminis: ouũ ante animal eſſe nõ potuit: ſicut nõ põt digeſtio cibi fieri ante q̃ ſit qui edit. Et tale ẽ dicere ouum ante gallinã factũ: ac ſiquis dicat matricẽ ante mulierẽ factã: Et qui ĩterrogat quẽadmodũ gallina ſine ouo eſſe potuit: ſimilis ẽ ĩterrogãti quoniã pacto hoĩes facti ſũt ante pudẽda: de quibus hoĩes procreãt. Vnde ſicut nemo recte dicet hoĩem ſeminis eſſe: ſed ſemẽ hoĩs: ita nec oui gallinã: ſed ouum eſſe gallinæ. Deinde ſi cõcedamus: ut ab aduerſa ꝑte dictũ ẽ: hæc quæ ſunt ex tẽpore aliquod ſũpſiſſe principium Natura primũ ſingula animalia ꝑfecta formauit: deinde ꝑpetuam legẽ dedit ut cõtinuaret procreatione ſucceſſio. Perfecta aũt ĩ exordio fieri potuiſſe: teſtimonia ſũt nunc quoq; nõ pauca animãtia: quæ de terra & ĩbre ꝑfecta naſcunt: ut ĩ ægypto mures & ĩ aliis ranæ ſerpẽteſq; & ſimilia. Oua aũt nunq̃ de terra ſũt procreata: quia ĩ illis nulla ꝑfectio. Natura uero ꝑfecta format & de ꝑfectis iſta ꝓcedũt. ut de ĩtegritate partes. Nã ut cõcedã ouum auiũ eſſe ſeminaria: uideamus quid de ſemine ipſo philoſophorũ diffinitio teſtat: q̃ ita ſãcit. Semẽ generatio ẽ ad eius ex quo ẽ ſimilitudinẽ ꝑgens. Nõ põt aũt ad ſimilitudinẽ pergi rei quæ necdũ ẽ: ſicut nec ſemẽ ex eo quod adhuc nõ ſubſtiſtit emanat. Ergo ĩ primo rerũ ortu ĩtelligamus cũ cæteris animãtibus: quæ ſolo ſemine naſcũtur: de quibus nõ ambigit: quin prius fuerint: q̃ ſemẽ ſuũ: aues quoq; opifice natura extitiſſe ꝑfectas. Et quia uiſ generãdi ĩſerta ſit ſingulis: ab his iam procedere naſcẽdi modos quos prodiuerſitate animãtiũ natura uariauit. Habes Euangele utroq; quod teneas: & diſſimulata pauliſꝑ irriſione tecũ delibera quid ſequaris. Et Euãgelus: Quia ex iocis ſeria facit uiolentia loquendi: hoc mihi abſoluatis uolo: cuius diu me exercuit uera deliberatio: Nuper enim mihi de tiburti agro meo exhibiti ſunt apri: quos obtulit ſilua uenantibus. Et quia diutine continuata uenatio eſt perlati ſunt alii ĩterdiu noctu alii. quos perduxit dies integra carnis incolumitate durarunt: qui uero ꝑ

noctẽ lunari plẽitudine lucẽte portati sũt: putruerũt. Quod ubi scitũ ẽ: qui sequẽti nocte deferebãt: ĩfixo cuicunq; parti corporis acuto æneo apros carne ĩtegra ptulerũt. Quæro igitur: cur noxã quã pecudibus occisis solis radii nõ dederũt: lunare lumẽ effecerit? Facilis ẽ inquit Disarius & simplex ista responsio. Nullius enim rei fit aliquãdo putredo: nisi calor humorq; cõuenerint. Pecudũ aũt putredo nihil aliud ẽ: nisi cũ defluxio q̃dam latẽs solidatẽ carnis ĩ humorẽ resoluit. Calor aũt si tẽperatus sit & modicus: nutrit humores: sit nimius exsiccat & habitudinẽ carnis extẽuat. Ergo de corpibus enectis solui maioris caloris haurit hũorẽ lunare lumẽ in quo ẽ manifestus calor: sed occultus tepor magis difundit humecta. Et inde prouenit iniecto tẽpore & aucto humore putredo. His dictis Eustachiũ Euãgelus ĩtuẽs: si rationi dictæ assẽtiris ait: annuas oportet aut si ẽ quod moueat proferre nõ pigeat: quia uis uestri sermonis optinuit: ne inuita aure uos ãudiã. Oĩa ĩquit Eustachius a Disario & luculẽte & ex uero dicta sũt. Sed illud pressius ĩtuẽdũ ẽ: utrũ mẽsura caloris sit causa putredinis: ut ex maiore calore nõ fieri: & ex minore ac tẽperato prouenire dicat. Solis enĩ calor q̃ nimiũ feruet: quãdo annus in æstate ẽ: & hyme tepescit: putrefacit carnes æstate nõ hyme. Ergo nec luna propter sũmissiorẽ calorẽ diffũdit humores. Sed nescio q̃ proprietas quã græci ἰλαρὸν uocant: & q̃dã natura inest lumini quod de ea defluit: q̃ humectet corpora: & uelut occulto rore madefaciat: cui admixtus calor ipse lenaris putrefacit carnẽ: cui diutile fuerit ĩfusus. Neq; enĩ oĩs calor unius ẽ qualitatis ut hoc solo a se differat: si maior minorue sit. Sed esse ĩ igne diuersissimas qualitates nullã secũ habẽtes societatẽ rebus manifestis probatur Aurifices ad formãdũ aurũ nullo nisi de paleis utunt̃ igne q̃a cæteri ad producẽdã hãc materiã ihabiles uidẽt̃. Medici ĩ ĩme diis cõcoquẽdis magis sarmẽtis: q̃ ex alio ligno ignẽ req̃rũt: Qui uitro soluẽdo firmãdoq; curãt: d̃ arbore: cui myricæ nomẽ ẽ igni suo escã ministrãt. Calor de lignis oleæ: cũ sit corpibus salutaris pniciosus ẽ balneis: & ad dissoluẽdas iõcturas marmor̃ efficaciter noxius ẽ. Ergo nõ mirũ: si rõem proprietatis q̃ singulis inest: calor solis arefacit: lunaris humectat. Hĩc & nutrices pueros alẽtes opimẽtis obtegũt: cũ sub luna præterũt: ne plenos p̃ætatẽ naturalis hũoris ãplius lũare lumẽ hũectet & sicut ligna uiror̃ hu

mida accepto calore curuãtur ita & illoꝝ membra contor ueat humoris adiectio. Hoc quippe notũ eſt: quia ſiquis diu ſub luna ſomno ſe dederit: ægre excitatur: & proximus ſit inſano põdere preſſus hnmoris qui ĩ oẽ eius corpus diffuſus atq; diſperſus ẽ ꝓprietate lunari: quæ ut corpus ĩfũdat oẽs eius aperit & laxat meatus. Hĩc ẽ q; Diana: q̃ luna ẽ ἀρτεμις dr̃ q̃ſi ἀεροτεμις hoc eſt aerẽ ſecãs: Lucina a parturiẽtibus ĩuocat̃: qa ꝓpriũ eius munus eſt diſtendere rimas corpis: & meatibus uiã dare: qd̃ eſt accelerãdo partu ſalutar̃ Et hoc ẽ qd̃ elegãter poeta Timoteus expreſſit Nec minus circa in anima lunæ proprietas oſtendit̃. Nã ligna q̃ uel iã plena uel adhuc creſcẽte deiecta ſunt: inepta ſunt fabricis q̃ſi ꝑ humoris cõceptionẽ. Et agricolis curæ ẽ frumẽta de aeris nõ niſi luna deficiẽte colligere: ut ſicca ꝑmaneãt Cõtra q̃ humecta deſideras: luna creſcẽte cõficies. tũc & arbores aptiuſ ſeres: maxime cũ illa ẽ ſuꝑ terrã: quia ad ĩcremẽta ſtirpiũ neceſſariũ ẽ humoris alimẽtũ. Aer ipſe proprietatẽ luuaris humoris & patitur & ꝓdit. Nã cũ luna plena ẽ: uel cũ naſc t̃: & tũc enĩ a parte qua ſurſũ ſuſpicit plena ẽ: aer autẽ in pluuiã ſoluit̃ aut ſi ſidus ſit multũ de ſe roris emittat. unde alcmã lyricus dixit rorẽ aeris & lunæ filiũ. Ita ũdiq; uerſũ ꝓbat̃: ad humectãdas diſſoluẽdaſq; carnes ĩeſſe lunari lumini proprietatẽ: quã magis uſus q̃ ratio deprehẽdit. Quod aũt dixiſti Euãgele de acuto æneo (niſalor) cõiectura mea a uero nõ deuiet Eſt enĩ ĩ ære uis acrior quã græci ſtipticã uocãt. Vnde ſquamas eius adiiciũt remediis: quæ cõtra pniciẽ putredinis aduocãt̃ Deĩde qui ĩ metallo æreis morãtur: ſemper oculoꝝ ſanitate pollẽt. Et qbus ãte palpebræ nudatæ fuerãt illĩc cõueſtiũt̃. Aura enĩ quæ ex aere procedit in oculos ĩcidẽs haurit & exſicat qd̃ male ĩduit. Vnde & Homerus modo

Has cãs ſecutus appellat. Ariſtoteles uero auctor ẽ uulnera quæ ex æreo mucrõe fiũt: minus eſſe noxia q̃ ex ferro: faciliuſq; curari qa ĩeſt inquit æri uis q̃dã remedialis & ſiccaficaiquã demittit ĩ uulnete Pari rõe ĩfixũ corpori pecudis lunari repugnat humori

MACROBII Aurelii Theodoſii uiri cõſularis & illuſtris ſaturnaliorꝝ libri impreſſi Brixæ per Boninum de Boninis de Ragu/ſia, M.CCCC.LXXXIII. die. vi. Iunii

Registrum huius operis:

a
uacat
somnium
suos orbesq;
contingat
de somnio
b
mouentem
enī trigōalis
poribus luca
Hunc etiam
c
extinguitur
sepulcrum
adhuc in
pit:hoc
d
esse maiorem
mutuati sunt
occasui nam
e
ginta milia
mittamus
domi esse
longinquitas
f
ralis fistula
Octo sunt
orizon
tamen est
g
uir fortis
infūdatur eli
solū a trahen
cadit corpus
h
hominē nul
ad asserendū
auctorē uelis
i
Quid nā id
expressū ē in
Dies inquit a
k
secretis a qui
peritiā iuris
Lariū quod
autem quid
l
esse qui ī hac
ueri dicaret
uirum unq̄
m
capitoliū
cise in se
uelut ad
n
riēs homines
cis gemino
appareat so
o
parte diei
de saturnino
sacerdotibus
ut pene uitio
q
cēsoris Augu
nouerat gau
Animi uirtu
r
uano fama
suam pandit
quodā tēpe
s
nos cōmouēt
in caueis
usq; ad senec
t
tum nam
cam migrā
ausa sequi
u
Macrobii Au
quantū ipse
deus appulit
x
Accipe & hæc
ipsa hæret
ΝΥΝ
Nec nō & ge
y
Et luce coru
Vide nimiā
ἤσθιε
&
Illam uero
parentem re.
θωνοςὰ
ɔ
Est ergo
gii genus
ecquid clarū
Teq pater
℞
Nec mare nec
nostris aucto
Tū ferreus
mulciber alia
A
Macrobii Au
centia redigē
dicisse gaudet
la ubi facilis
B
tineat cur il
contingit
grabāt ita nec
post hæc furi
C
corporis par
liquore ꝓpter
ne pontifici
nus ꝙ apud

BIBLIOTEKA GŁÓWNA w Poznaniu Uniw. im. A. Mickiewicza

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
Inc. 70 8°
INKUNABUŁY